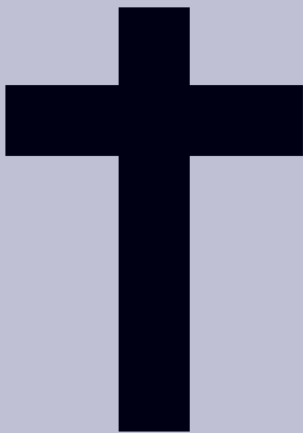

Tuḡarã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

Tuparã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuarã

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuarã

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
4e379460-3432-5782-bd03-3b795b62c06a

Contents

San Marcos	1
Los Hechos	53
1 Corintios	124
2 Corintios	158
Filipenses	182
1 Tesalonicenses	190
2 Tesalonicenses	197
Santiago	201
1 San Juan	210
Apocalipsis	218

Evangelio según San Marcos

Rupuko'a jüjerimaji, Juan imaekaki, Ɔo'imajare wäröekaki

(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)

¹ IkuƆaka sime Jesús, Já'merükika TuƆaräte wä'maekaki majaroka. TuƆarä Maki kime. Ä'mitiriköri je'e: jüitakaja ima sime kimajaroka.

² IkuƆakaja simaroyireka're äriwa'ri TuƆaräro'si bojaüjirimaji Isaías wämeiki imaekakite o'oeaka, TuƆaräte Kimakire jaika miräka:

“Mirusubaji aƆika yirika bojarimajire yüƆutaräñu. SuƆa imari meyarüki ruƆu yirika bojaweirimaji kimaräñu, ba'iaja nabaaiƆa naja'ataokaro'si.

³ Po'imajamatorä kimaräñurö'örä kire ä'mitiriri etaräñuräte jäjirokapi ikuƆaka kërirañu: ‘Imatikaja, suƆabatirä jia ƆuƆajoekaja mija imabe, Maipamakire ikuƆarö'öƆiji etaräka simamaka. Ba'iaja baabekaja jia oyiaja ƆuƆajoabaraka mija imabe', kërirañu, TuƆaräte ärika”, äriwa'ri Isaías imaroyirekakite o'oeaka.

Juanre baarükia ƆuƆajoaweibaraka i'suƆaka Isaías imaroyikakite o'oeaka.

⁴ I'suƆaka kio'oeaka be'erö'ö, ñoaka sajaritika'rä Juanre etaeka Ɔo'imajare imaberika'rö'örä. SuƆa imari, Ɔo'imajare ruƆuko'a jüjebarakä, ikuƆaka nare kijaika: “Ba'iaja mija baaiƆa ja'atirä TuƆarärika bojariroka äñu uƆakaja mija baabe. I'suƆaka mija baamaka äwa'ri, ba'iaja mija baakoƆeikareka ye'kariabaraka TuƆaräte mijare wayuäräñu. I'suƆaka mija baaräka be'erö'öƆi ruƆuko'a mija jüjerüjebe”, Juanre nare ärika. ⁵ Rikimaräja Judeakarä, suƆabatirä Jerusalénkaräoka Ɔo'imajare kiƆö'irä etarijarika kire ä'mitiyaokaro'si. I'suƆaka netamaka ritaja Ɔo'imajare imaeka wäjitäji, “IkuƆaka ba'iaja baaiƆi ñime”, äriwa'ri TuƆaräte nabojaroyika be'erö'öƆi Jordän wämeiriärä Juanre nare ruƆuko'a jüjeroyika.

⁶ RuƆuko'a nare jüjerimaji camello Ɔoyapi kikeka jariroiƆi kimaeka. SuƆabatirä wa'ibikiräwëko ajeakaka kiwa'eyoka imaeka. I'suƆakajaoka eorä ñimia, mumiokoapitiyika ba'arijayuka kimaeka.

⁷⁻⁸ –Yibe'erö'öƆi Ɔuri aƆika etaräki. Yi'i Ɔuri, i'suƆakamarika ñime. Yire tärüwa'ribaji öñuka kimamaka, yi'i Ɔuri maräk'ä baatirä kiü'Ɔuko'a kuterä yuruƆaberijiki ñime. TuƆaräte mija ä'mitiripëamaka äwa'ri, okoapitakaja mijare ruƆuko'a yijüjeyu. Yibe'erö'öƆi etaräki Ɔuri Espiritu Santo mijare ña'ajäräki. I'suƆaka mijare kibaaräka simamaka, TuƆaräte yapaika uƆakaja jia baarijayurä mija imaräñu,— äƆaraka Juanre nare wäröroyika.

Juan Ɔö'irä eyatirä “RuƆuko'a yire mijüjebe”, Jesúre ärika

(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)

⁹ I'sia Ɔoto Galilea ka'iaƆi Nazaret wämeika imaekarö'örä Jesúre a'rika. ToƆi a'ririari Juan Ɔö'irä keyaeka. Torä keyaeka Ɔoto Jordän wämeiriärä ruƆuko'a Juanre kire jüjeka.

¹⁰ Riakapi Jesúre maririkaekarö'öjite wejeƆemarä yu'awa'ri, kïaeka Ɔoto, wejeƆema wiritaeka. I'suƆaka sabaeka Ɔoto okoipakoa uƆaka imaekarä ña'rjätirä Espiritu Santore kireka ña'rïro'ika.

¹¹ I'suƆaka sabaeka be'erö'öjite wejeƆemarö'öƆi, ikuƆaka TuƆaräte ärika:

–Mi'i imaki Yimaki wätaka ñoñuka. Jia jüjimaka ñime miƆa,— kire kërïka.

Satanáre korikoꝑeka Jesúre ba'iaja baarika ñaokaro'si

(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

¹² Topi mae ꝑo'imajamatorā Jesúre ke'ewa'rika Espiritu Santo.

¹³ I'supaka kire kibaaeka ꝑoto ĩ'parā ꝑo'imajarakarĩmi Jesúre torā imatapaeka. Torā kimaeka ꝑoto, “¿Yaje ritaitaka Tuꝑarāte takaja yi'yuka kime?”, āriwa'ri kire korirĩ Satanáre kiꝑō'irā ꝑemakotowirika. I'supaka kire kibaako'omakaja ba'iaja baaberikaki Jesús. Supabatirāoka ꝑo'imajamato imaekarō'ō simamaka, werika wa'iro'sitakaja imaekarō'ō simako'omakaja ángelrākare kire ĩarĩrĩroyika.

Galilea ka'iarā mamarĩtaka Jesúre wārōũ'mueka

(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

¹⁴ Juanre wēkomaka imariwi'iarā Herodete tarūjeka be'erō'ō Galilearā Jesúre a'rika. Torā keyaeka ꝑoto, “Ikupaka Tuꝑarārika bojariroka ima”, āriwa'ri ꝑo'imajare kiwārōeka.

¹⁵ Torājĩrā mae,

–Mae sarā seyarūkia, koyiaja sajariwa'yu, mamarokapi Tuꝑarāte ꝑo'imajare jā'meũ'murūkia. I'supaka simamaka ba'iaja mija baaika ĩ'yoꝑiꝑaraka saja'ataturā, Tuꝑarārika bojariroka takaja mija ā'mitiripēabe kirirā mija imaokaro'si, – āriwa'ri nare kiwārōeka.

Wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre akaeka kika wārūrimaja nimaokaro'si

(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ I'tojĩrā mae, Galilea ꝑa'warijepi a'ririjaparaka, Simón, supabatirā kibe'erō'ōkaki Andrés wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre ĩatōꝑoeka. I'supakaja ꝑa'warā wāꝑua taabaraka nimaekarō'ōrā naꝑō'irā keyaeka.

¹⁷ Naꝑō'irā eyatirā,

–Dajoa yika. Wa'ibaarimaja imariꝑotojo, mae ꝑuri yire ā'mitiripēawa'ri, ꝑo'imajare yiyo'si rēarimaja mijare ñimarūjerāñu, – nare kērika.

¹⁸ I'supaka nare kērika ꝑotojo sarāja nawāꝑua yiataturā kika na'rika.

¹⁹ Topi ate sa'riwa'ribaji a'ririjaparaka, Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanka nimaeka ꝑoto Jesúre nare ĩatōꝑoeka. ĩ'rā ĩ'parā nimaeka Zebedeo makarā. Kūmuarā wāꝑua jiebaraka nimaeka.

²⁰ I'supaka imaekarāte ĩatōꝑotirā nare kiakaeka. I'supaka nare kēpakā'ā kika na'rika naro'si mae. I'supaka simamaka nakūmuarā naꝑaki Zebedeore tuika, kire jeyobaarimajapitiyika.

Satanárika ima ña'rjāikakite Jesúre jieka

(Lc 4.31-37)

²¹ Galilea ꝑa'warō'ōpi a'ritirā Capernaúm wejearā kika wārūrimajapitiyika Jesúre eyaeka. Judiotatarāte jēritaroyikarĩmi simaeka ꝑoto narēriwi'iarā Jesúre kākaeka. Torā kākaturā mae ꝑo'imajare kiwārōũ'mueka.

²² Tuꝑarāte kire āririjayu upakaja jia nare kiwārōeka ā'mitiritirā, “Kiwārōika upaka wārōirāte ā'mitirikoribeyurā yija ime. Jia wājitāji ꝑupajoaiki imarĩ tēritaka wārōrimaji kime”, narĩꝑupajoaeka.

²³⁻²⁴ I'supaka nimaekarō'ōrā ĩ'rĩka Satanárika ima ña'rjāikakite imaeka.

–Jesús, Nazaretkaki, ¿dako'a oka mika yijareka imamaka, yijare mijo'ayu? ¿Kopakaja yijare riatatuyarĩji mi'tayu bai je'e? Mire ñiawārūyu, Tuꝑarāte ꝑūataekaki mima imarĩ, ba'iaja baakoribeyuka mime, – Jesúre kērika akaserebaraka.

²⁵ I'supaka kēpakā'ā,

–Mijaiasi. Kire mija'atabe, – Jesúre kire ārika.

²⁶ I'tojite mae ɸo'imajire taratatirã jãjia akasererikapĩ ikiɸi Satanãrika kireka ima ɸorika.

²⁷ I'supaka ima ãakoriberikarã imarĩ, ritaja torã imaekarãte marãkã'ã baawãrũberijĩka najarika. I'supaka imawa'ri, natiyiaja ikupaka narĩbu'aeka: —¿Marãkã'ã kibaayu? Mamaka wãrõrimiji simarijiyu. I'supakajaoka kijã'neka upakaja Satanãrika ima ɸariji kire yi'yua,— ɸo'imajare ãrika.

²⁸ I'supaka kibaaekarõ'õjite ritaja Galilea ka'iakarãre sõrĩɸataeka.

*Pedro mañeko wãmarĩa imaekakote Jesũre tããeka
(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)*

²⁹ I'supaka baaweatirã Jesũre ɸoriwa'rika narẽrĩriwi'iareka kimaekarõ'õɸi. Santiago, Juan Jesũka a'rikarã Simõn, Andrẽka i'ɸarãrika wi'iarã.

³⁰ Torã neyaeka ɸoto ikupaka Jesũre narĩka:

—Simõn mañeko wãmarĩtaka imako. Supa imarĩ koɸeyurũkiareka takaja ɸeyuko koime,— narĩka.

³¹ Toɸi koɸõ'irã eyatirã kopitakarã ñi'atirã kore kibaimi'mataeka. I'supaka kore kibaaeka ɸotojo wãmarĩa koimakopeka koreka o'rika. I'supaka jariwa'ri, nare ba'ariji'abaraka koimaeka mae.

*Rĩkimarãja risirika nareka imamaka wãmarĩa imaekarãte Jesũre jieka
(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)*

³² I'sirĩmi aiyate ka'raeka be'erõ'õ rĩkimarãja jĩñurã, Satanãrika ima ña'rĩjãikarãteoka Jesũs ɸõ'irã ne'eeyaeka.

³³ Nimaupatiji i'sia wejeakarã rẽrĩkarã kimaeka wi'ikoperekarã.

³⁴ I'supaka nabaamaka, ritajakaka risirika nareka imaekarãte kijieka. Supabatirãoka Satanãrika ima ña'rĩjãikarãte jiebaraka, “Tuɸarã Maki mime”, kire ãrĩwãrũkirã nimako'omakaja, sakijairũjeberika.

*Galilea ka'iarã tuɸaraka, judiorãkare rẽrĩriwi'iarã Jesũre wãrõroyika
(Lc 4.42-44)*

³⁵ Toɸi ate, bikitojo ñamiji ɸo'imajamatorã Jesũre a'rika, Tuɸarãka jairĩ.

³⁶ I'supaka baarĩ ke'rika be'erõ'õ kimabepakã'ã ãawa'ri, Simõn kijey-omarãɸitiyika kire mo'arĩ na'rika.

³⁷ Supa imarĩ, kimaekarõ'õrã eyatirã,

—Ritaja ɸo'imajare mire mo'ayuma,— kire narĩeyaeka.

³⁸ I'supaka kire narĩko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Dajoa, aɸewejarã Tuɸarãrika mabojataparĩ, i'supakaro'siji yi'taeka simamaka,— nare kẽrika.

³⁹ I'supaka nare kẽrika be'erõ'õɸi Galileaka'ia ritatojo kijeyomarãɸitiyika kituritapaeka mae. I'supaka tuɸaraka torã narẽrĩriwi'ia imaekarõ'õrã rakakaja kiwãrõroyika. I'supaka baatapabaraka Satanãrika ima ña'rĩjãikarãteoka kijieka.

*Kiɸo'iarã kãmia ɸo'ijirikakite Jesũre jieka
(Mt 8.1-14; Lc 5.12-16)*

⁴⁰ I'supaka turitapabaraka kimaeka ɸoto kiɸo'iarã kãmia ɸo'ijirikakite* Jesũs ɸõ'irã etaeka. Kiɸõ'irã etatirã, kiwãjitãji kiñukurupaeka kire jiyiɸupayeewa'ri. I'supaka baatirã ikupaka kire kẽrika:

—Yire mijeriyapaye'e, yire mijiebe.—

⁴¹ I'supaka kẽpakã'ã, Jesũre kire wayuãeka mae. Supa imarĩ kire rabetirã ikupaka kire kẽrika:

* 1:40 Leproso

—Ā'ā yiyapaika sime. I'supaka simamaka jia mijape mae,— kire kērīka.

⁴² I'supaka kire kērīkarō'ōjīteje kāmia kireka imakopeka yayaeka.

⁴³⁻⁴⁴ I'supaka imakopekakite a'rīrā baaeka ruḡu ikupaka Jesúre kire ārika:

—Mia'mitiḡe. Mire yibayaika majaroka ritaja ḡo'imajare bojaḡibabekaja, wārūaja a'rīrā mīḡo'ia mibeape kurarākakakite. Kire samibeawearāka ḡoto Moisés imaekakite nare jā'meroyika upakaja mibaabe. I'supakajaoka jia mīḡo'ia jayua imarī, jjimaka imawa'ri ī'ḡarā wī'ñaka wēkoakaka Tuḡarāro'si kurare joejirā kire mijibe. I'supaka kibaarāka be'erō'ōḡi, “Kāmika rataki imakoperoyirapakiji jia kīḡo'ia jayu mae”, ḡo'imajare mireka āriwārūrānu,— kire kērīka.

⁴⁵ I'supaka kire kērīko'omakaja ritaja ḡo'imajare sakibojapibapataeka. I'supaka kēñua ā'mitiritirā, Jesús ḡo'irā rīkimarāja ḡo'imajare rērīka kire īarika yaḡawa'ri. I'supaka nimaeka simamaka, wejeñe'metājirā ḡuri kituriberiroyika. I'supaka simako'omakaja rīkimarā ḡo'imajare imabeyurō'ōrā ḡuri kituritaḡaroyika. I'supaka kimaroyika simako'omakaja ritaja wejearā rīkimarāja ḡo'imajare kīḡo'irā etaeka.

2

Ritaja kīḡo'ia rī'meḡatabeyuka imariḡotojo ōñia imaekakite Jesúre jieka (Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

¹⁻² I'supaka ḡoapañaka kimataḡaeka be'erō'ō, Capernaúm wejearā Jesúre ḡe'rietaeka ate. I'supaka simamaka ā'mitiritirā, rīkimarāja ḡo'imajare kīḡo'irā rērīka mae. I'supaka baawa'ri wi'ia ḡurutērībakarāja nimaeka. I'supakajaoka simaeka ḡeḡeḡe'rōtopioka koḡereka wā'ta. I'supaka nimamaka nare kiwārōeka mae.

³ I'supaka baabaraka kimaeka ḡoto botarakamarāre kīḡo'irā etaeka. Ritaja kīḡo'ia rī'meḡatabeyukate* kipeyurūki ḡemapi ne'era'aeka.

⁴ Rīkimarāja ḡo'imajare imaeka imarī marākā'ā baatirā kākawārūberīwa'ri, wi'ipeḡa ī'rātiji imaekarō'ōrā kire ne'emirīwa'rika. Topi mae, Jesúre imaeka ko'apito wi'irupututua naḡoaeka. I'supaka baatirā kipeyurūkiapi Jesús ḡo'irā kire naja'aruetaeka.

⁵ “Jia yire yi'riwa'ri, i'supaka nabaayu”, nareka kērīḡupajoeka. I'supaka ḡupajoabaraka,

—Yijeyomaki, mae ba'iaja mibaaikareka mireka sayijieyu,— ritaja kīḡo'ia rī'meḡatabeyukate kērīka.

⁶⁻⁷ I'supaka kire kērīka ḡoto, ikupaka ḡupajoabaraka Moiséte jā'meka wārōrimajare ruḡajiyeka: “¿Dako baaerā i'supakataka ī're jaiyu je'e? I'supaka āḡaraka Tuḡarā upakatakaja ñime', kiōrīkoḡeyu ruku bai je'e. Tuḡarā ī'rīkaja imaki ba'iaja mabaaika jūjewārūrimaji”, narīḡupajoeka.

⁸ I'supaka ḡupajoabaraka nimaeka Jesúre ōrīwārūeka.

—¿Dako baaerā suḡa mija ḡupajoayu?

⁹⁻¹⁰ ¿Diroka kire ñarījīkareka jia mija ḡuparijīñu ruku? “Ba'iaja mibaaikareka jia mijayu mae”, kire ñarījīka, “¿Yaje rita kire kērītiyayu?”, ni'ioka āriwārūberijīka sime. “Mi'mitirā, miḡeyurūkia me'ewa'ḡe”, kire ñarījīka ḡuri ñañu upakaja simamaka īatirā “Rita kēñu”, yireka mija āriwārū. ḡo'imaja Ma'mi ñimamaka, Tuḡarāte yire ḡūataeka ika ka'iareka ba'iaja ḡo'imajare baaika yijūjeokaro'si. Suḡa imarī “Rita, i'supaka kibaakaro'si Tuḡarāja kire jā'meiki”, yireka mija āriwārūerā, ikupaka mijare yibeerā baayu,— nare kērīka.

* 2:3 Paralítico

Torājīrā mae, ritaja kiṗo'ia rī'meṗatabeyuka imaekakite ikuṗaka kērika:

11 –Mi'mirīkatirā miṗeyurūkia me'eṗe'riwa'ṗe miwi'iarā,— kire kērika.

12 Suṗa kērika ṗotojo kimi'mirīkaeka. Po'imajare rīkimarāja ĩaeka wājītāji mi'mirīkatirā, kiṗeyurūkiapitiyika kiṗoriwa'rika. I'suṗaka nare kibaabea-maka ĩatirā ritaja torā imaekarā ṗo'imajare jījimaka jarika. Suṗa imarī Tuṗarāreka jia ṗuṗajoawa'ri ikuṗaka narīka:

–Jiitakaja Tuṗarāte baaika maekaka ṗuri samaiyu. Ikuṗaka kibaaika ĩakoribeyurā maimaroyirape ruṗu,— narīka.

*Levíre, “Dajoa yika wārūrimaji mimaerā”, Jesúre ārīka
(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)*

13 Torājīrā ate, Jesúre ṗa'warierā a'rika. Rīkimarāja ṗo'imajare kiṗo'irā etamaka, Tuṗarārika nare kiwārōeka.

14 Suṗa nare baaweatirā, toṗi o'riwa'rikōrī Leví, Alfeo makire kīatōṗoeka. Romatatarā ĩṗarimarāro'si niṗerū† jēñejirūkirō'ōrā ruṗaki. Naro'si i'suṗaka baarimaji imarī, ritaja ṗo'imajare impuesto kījirūjerijarika. Kire ĩatōṗotirā ikuṗaka Jesúre ārīka:

–Dajoa yika.—

I'suṗaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Levíre Jesúka a'rika mae.

15 Kika ke'rika simamaka kiwi'iarā eyatirā Jesúre kika ba'aeka. I'suṗakajaoka rīkimarāja Romawejeakarā ĩṗarimarāro'si nañu uṗakaja waṗa jēñejirimajare, suṗabatirā aṗerā “Ba'iaja baarimaja nime”, ṗo'imajare ārīroyikarā ṗariji Jesúka ba'aekarā. I'suṗaka nabaaeka kire ā'mitirīṗeairā jariwa'ri. Suṗabatirā kika wārūrimajaoka imaekarā naka.

16 Jesúre i'suṗaka baabaraka imaeka ṗoto fariseokaka ṗuṗajoairā imariṗotojo, Moiséte jā'meka wārōrimajare nare ĩaeka. Nare ĩatirā, ba'iaja baarimajaka imarika yaṗabeyurā imarī, Jesúka wārūrimajare ikuṗaka narīka:
–¿Dako baaerā ba'iratarāka mijare wārōrimajire ba'ayu?— narīka.

17 I'suṗaka naṗakā'ā ā'mitiritirā, ikuṗaka Jesúre nare yi'rika:

–Jia dako risiriji'yumarīaja imarā ṗuri ĩkobaarimajire yaṗabeyurā. Wāmarīa imarā ṗuri ĩkobaarimajire nare ĩkobaarika yaṗairā. I'suṗakaoka sime yiro'si. “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurāte jeyobaaokaro'simarīa yi'taeka. “Ba'iaja yija baarijayuareka i'yoa yija ime”, āñurāte ba'iaja baaika naja'ataokaro'si yi'taeka. I'suṗaka simamaka naka ñimarijayu,— nare kērika.

*“¿Marākā'ā simamaka, ba'abekaja imatirā Tuṗarāka jairika sime?”, āñwa'ri
Jesúre najērīaeka
(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)*

18 ĩ'rākuri, Juan ruṗuko'a jūjerimajika wārūrimaja, suṗabatirā fariseokaka ṗuṗajoairā ĩ'rārīmi Tuṗarāte takaja ṗuṗajoabaraka ba'abekaja imaroyikarā. I'suṗaka nimarijayu ĩairā imarī, ikuṗaka Jesúre najērīaeka ĩ'rārimarā:

–Juanre wārūekarā Tuṗarāte takaja ṗuṗajoabaraka nimarīmi ba'abeyurā. I'suṗakajaoka fariseokaka ṗuṗajoairāte ime. ¿Dako baaerā mika wārūirā ṗuri i'suṗaka baabeyurā je'e?— kire narīka.

19 I'suṗaka naṗakā'ā ikuṗaka nare kērika:

–Ikuṗaka sime. Naṗitañi'aika niaerā no'yibojairā ṗuri sīawa'ri jījimaka imarā. Kika nimarō'ōjīte takaja jījimakapi kika naba'ayu ruṗu. I'suṗakajaoka imarā nime yika wārūrimaja. Yika wārūbaraka nima ṗototakaja jījimaka ba'abaraka nime ruṗu.

20 Yire nañi'arāñurīmi ṗuri, yika nimabesarāka simamaka, ba'iaja ṗuṗayurā nima imarī, ba'abekaja nimarāñu.

† 2:14 Impuestos

²¹ Aperoka ã'mitirikõrĩ je'e: Saya bikijakaka, mamakapi mapãijĩ'aberijĩka. Mamapãipi samapãijĩ'ajĩka, samajũjeika poto, baie'ewa'ri bikijakato beriwa'ri jã'rĩbaji sajarijĩka simamaka. Ikuþaka ãrĩrikopakaja sime saya bikijakakapi mijare yibojawãrõika: Mamakukukaka majaroka mijare yiwãrõika mamarĩ imara'iekakuku pitiyika mija þupajoarukea'si.

²² ã'mitirikõrĩ je'e: Iyaokoa mamaka ima wa'ibikirãwẽko ajea bikijaka baaeka wajorã mapãaberijĩka. Bikijaka wajorã samapãamaka berijĩka simamaka.† I'supaka simako'omakaja i'supakarãja samapãajĩka, sarãja saririjĩũ. I'supaka simamaka, mamaka ima iyaokoa wa'ibikirãwẽko ajeakaka baaeka mamawajorã samapãajĩkareka jia simajĩũ. ã'mitirikõrĩ je'e: mamakukukaka majaroka mijare yiwãrõika ã'mitiripẽatirã, bikija mamarĩ mija baaroyika upakatakaja baabekaja mija imabe,— nare kẽrĩka.

Jẽritarĩmi simako'omakaja Jesũka wãrũrimajare trigo rika e'etirã ba'aeka
(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³ Judiotatarãte jẽritaroyikarĩmi rioa imaekarõ'õpi Jesũre tẽrõ'rika kika imaekarãka. Torã a'ririjaparakaka kika wãrũrimajare õterikia e'etirã naba'aeka.

²⁴ I'supaka sanaba'amaka ãtirã, fariseokaka þupajoairã ikupaka Jesũre najẽriaeka:

—Yaje. Jẽritarĩmi ba'iraberika imabeyua. Mika wãrũrimaja õterikia e'etirã naba'aika, ba'irabeirã upaka nabaayu. Irĩmi i'supaka baarika jãjika maro'si sime,— fariseokaka þupajoairãte ãrĩka.

²⁵ I'supaka kire narĩko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Davidka imaroyikarã ba'arika naro'si imabepakã'ã kẽsia imawa'ri, marãkã'ã nabaaka zyaje mija õũũ je'e?

²⁶ ã'mitirikõrĩ je'e: Tuparãte jiyiþupaka õrĩriwi'ia ajeakaka baaeka imaroyika poto, kurarãka ipamaki imatiyaiki Abiata wãmeiki kimaeka. Kẽsirabawa'ri Tuparãte jiyiþupaka õrĩriwi'iarã kãkatirã þan imatiyaika Tuparãte jia baawa'ri napããroyikakaka Davidre ba'aeka. Moĩsẽs imaroyikaki kurarãka imarãtakaja “Sanaba'arũ”, kẽrĩka simako'omakaja i'supaka kibaeka. Sakĩba'aeka poto kijeyomarãteoka Davidre saji'aeka. I'supaka nare kiruþutamaka ãtirã, Tuparãte kire boebariberika,— nare kẽrĩka.

²⁷ I'supaka nare ãrĩweatirã, ikupaka Jesũre nare ãrĩka ate:

—Jia þo'imajaro'si simaerã Tuparãte jẽritarĩmi baaeka. “Jẽritarĩmi nimarũkiakaka takaja yi'paraka þo'imajare imarãũ”, ãrĩwa'rimarĩa Tuparãte nare þo'ijjaeka.

²⁸ Supa imarĩ Po'imaja Ma'mi ñimamaka, jẽritarĩmi imarikakaka Tuparãte yire jã'mewãrũrũjeka. I'supaka ñima simamaka, “Ikuþaka irĩmi mija baabe, ika þuri jiamarĩa ima”, ãrĩwãrũiki ñime,— nare kẽrĩka.

3

Kipitaka baikõkotaeka imaekakite Jesũre jieka
(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

¹ I'sia be'erõ'õ narẽrĩriwi'iarã Jesũre kãkaeka ate. Torã irĩka kipitaka baikõkotaekakite imaeka.

² Jesũre torã kãkamaka ãtirã ikupaka fariseokaka þupajoairãte ikupaka þupajoaeka: “Jẽritarĩmi ba'irabebeyurã maima simako'omakaja, kãkipitaka baikõkotaekakite Jesũre jierãũ ruku?”, kireka narĩþupajoaeka. “I'sirĩmi

† 2:22 En el proceso de fermentación, vino nuevo hace inflar la bolsa de cuero. Si el cuero de la bolsa es viejo y no flexible, puede reventarse.

i'supaka kibaarākareka, kire mokabaarāñu. 'Tuṕarāte Moisés imaekakite o'orūjeka yi'riberiwari ba'iaja kibaayu', marīrāñu", narīṕupajoeka.

³ I'supaka naṕupajoako'omakaja ikupaka Jesúre ārīka kīpitaka baikōkotaekakite:

—Po'imaja wājītāji mimi'mirīkabe.—

⁴ I'supaka kire ārīweatirā, ikupaka Jesúre ārīka torā imaekarāte:

—¿Marākā'ā jērītariñi nimarijarirū ārīwari Tuṕarāte i'sirīmi maro'si ṕo'ijaeka je'e? ¿Jia, ba'ia, supabatirā ṕo'imajare tāārika, nare jāārika, diba'i jībaji ima je'e?— nare kērīka.

I'supaka nare kērīko'omakaja okamarīaja kire na'mitirika.

⁵ I'supaka nimamaka boebakapi nare ĩabaraka, ba'iaja kīṕuparika simaupakaja kīpitaka baikōkotaekakite nawayūiabepakā'ā. I'supaka imariṕotojo mae ikupaka kire kērīka:

—Mīpitaka mitīpatabe.—

I'supaka kire kērīka ṕotojo kīpitaka tīpatatirā jia kijarika mae.

⁶ I'sia kibaamaka ĩatirā fariseokaka ṕupajoairāte ṕoriwari Herodes ṕo'imajapitiyika jaiokaro'si. "¿Marākā'ā baatirā Jesúre majāājīñu?", ārīokaika naka najaibu'aeka.

Rīkimarāja ṕa'warijerā Jesúre imaekarō'ōrā ṕo'imajare kīṕō'irā etaeka

⁷ I'sia be'erō'ō kimaekarō'ōṕi ṕoriwari ritirā Galilea ṕa'warijerā Jesúre a'rika kika wārūrimajapitiyika. Torā ke'rika ṕoto tokarā ṕariji rīkimarāja ṕo'imajare kika a'rika.

⁸ Torājīrā mae, "Jitaka Jesúre baabearijayu", ṕo'imajare āṕakā'ā ā'mitiriwari, rīkimarāja ṕo'imajare kīṕō'irā etaeka. Judea, Jerusalén, Idumea, Jordánria i'siṕē'rōtorā, Tiro supabatirā Sidónkarā nimaeka. I'siaraka wejekarā ñoakuriri imarā imariṕotojo kire ĩarī netaeka.

⁹⁻¹⁰ I'supaka netaeka imarī, rīkimarāja jīñurāte tāārijayuka kimamaka, "Kire yija rabejīkareka, jia yija jarijīñu", ārīṕupajoawari kire naraberiyapaeka. I'supaka simamaka kika wārūrimajare ikupakā'ā kērīka: "Kūmua mija mo'abe, ṕo'imajare rīkimarāja yire rabewā'imarīrijitoika simamaka. Yire natērītājīkareka kūmuarā yijāijīñu", nare kērīka.

¹¹ Supabatirā Jesúre ĩatirā Satanārika ima ña'rījāikarā ĩ'rīka upakaja kiwājītāji ñukurupatirā ikupaka nakasereroyika:

—Tuṕarā Makitakiji mime,— kire narīka.

¹² I'supaka naṕakā'ā,

—Po'imajare samija bojaṕiba'si,— jājirokapi nare kērīroyika.

Īṕoū'puarāe'earirakamarā kika wārūbaraka imarūkirāte Jesúre wā'maeka (Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³⁻¹⁵ I'sia be'erō'ō ĩmimāṕemarā mirīwari rīrā kibaaeka ṕoto, kire jiyuekarakamakire kiakaeka. ĩmimāṕemarā kika neyaeka ṕoto Īṕoū'puarāe'earirakamarāre kiwā'maeka kijeyomarāro'si. I'supaka nare baatirā, "Yirika ṕo'imajare wārōtāṕarī mijare yīṕūatarāñu. Supabatirā Satanārika ima ña'rījāirāte ṕo'imajareka 'Mija ṕoṕe', mija ārīrāka upakaja naṕorirāñu", nare kērīka.

¹⁶ Īṕoū'puarāe'earirakamarā kiwā'maekarā ikupaka nawāmea imaeka: Simón wāmeikiteje ĩṕaroka wāmeiki kimarika yaṕawa'ri, Pedro Jesúre kire wāmejī'aeka.

¹⁷ Aṕerā kijeyomarā wāmea ikupaka imaeka: Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanṕitiyika, Zebedeo makarā nimaeka. Ī'rā ĩṕarāte Boanerges Jesúre wāmeyeeka. Nokapi samarījīkareka, "Wīṕo makarā", ārīrika simaeka.

18 Apeṛā imaekarā: Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Alfeo maki Santiago, Tadeo, supabatirā imaekaki, Simón, Celotekaka pupajoaeka mirāki.

19 Supabatirā Judas Iscariote. Iki imaerā baekaki Jesúre bojajārimaji.

*“Satanárikapi Jesúre ba'irabeyu”, āriwa'ri kire nokabaaeka
(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23)*

20 Nare e'eweatirā, kika wārūrimajaka wi'iarā ate Jesúre pe'rika. Torā neyaeka poto rikimarāja po'imajare naṗō'irā rērika ate. Supa imarī no'ojiteoka maba'awārūberijika naro'si simaeka.

21 I'supaka kire nabaaika ā'mitiriwa'ri, “Jiamarīa pupajoaiki kime je'e mae”, kirīrāre kireka ārika. Supa imarī kire akarī netaeka nawi'iarā kire e'ewa'yaokaro'si.

22 Moiséte jā'meka wārōrimaja Jerusalénpi etaekarā ikupaka Jesúreka ārikarā: —Satanárika ima ipamaki Beelzebú kipupakarā ña'rījāikaki kime. Supa imarī Beelzeburiakapi ba'iaja nareka ña'rījāikarāte kipoatayu,— āriwa'ri ba'iaja kireka najaika.

23 I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, “I'supakamarīa sime”, āriwa'ri nare bojaokaro'si Jesúre nare akaeka:

—¿Yaje ikupaka kirikaja Satanáre baajīñu ruku? “Po'imajire ba'iaja jūaerā kireka miña'rījāibe”, āriṗotojo ¿marākā'ā baatirā “Kireka miṗoṗe”, āriwa'ri kirikaja kērīwārūjīñu ruku? I'supakamarīa sime.

24 Ikupaka sime aṗea: Īrātata imariṗotojo najāāribu'atirā, jia Īrātiji puparitiirā nimawārūberijīñu.

25 I'supakajaoka simajīñu Īrāwi'irekaja imarāro'si.

26 I'supakajaoka simajīñu Satanáro'si. Kirika imaka kijīrījika jājimarīka jariwa'ri dakoa kibaawārūberijīñu,— Jesúre nare ārika.

27 Ikupaka aṗeroka nare kibojaeka ate:

—Īrika o'yiokaki wi'iarā kiba'irījia ē'marī eyajīkire, “Āja'a, miro'si simarū”, āriwa'ri kire ĩberijīki. I'supaka baabeyuka kimamaka, o'yiokakire werika baatirā, kire kipi'pejika be'erō'ōpi puri kiba'irījia kē'majīñu. I'supakajaoka sime yiro'si. Satanáre tērīwa'ribaji imaki imarī, Satanárika ima ña'rījāikarāreka yiṗoatarijayu. I'supaka baawa'ri kijā'mekopeirāte kiro'si yikūmuriarjayu. Supa imarī i'supaka yibaokaro'si yire jeyobaabeyuka kime Satanás,— Jesúre nare ārika.

28 Ikupaka nare kibojañujuka:

—Rita mijare ñañu. Po'imajare ritaja ba'iaja baarijayua, supabatirā ritaja ba'iaja Tuparāreka najaika, i'yopi'riwa'ri kire sanaye'kariarūjemaka, ye'kariawārūiki kime Tuparā.

29 I'supaka simako'omakaja Espiritu Santorikapī Satanárika ima ña'rījāikarāre yijiemaka ĩatirā, “Beelzeburiakapi nare kijieyu”, āñurāte, ba'iaja nabaaika ye'kariaberijiki kime Tuparā,— Jesúre nare ārika.

30 “Beelzebú kipupakarā ña'rījāikaki imarī, i'supaka Jesúre baawārūyu”, kireka Īrārimakire ārika ā'mitiritirā, i'supaka Jesúre nare ārika.

*“Ikupaka imarā nime yibe'erō'ōkarā, supabatirā yiṗakoarā”, Jesúre ārika
(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)*

31 Torā po'imajaka jābaraka Jesúre imaeka poto kipakore etaeka, kibe'erō'ōkarāpitiyika. Torā eyatirā pēterāja natuika. Pētepi imatirā kire nakarūjeka.

32 I'supaka napakā'ā Jesús wā'tarā rupataekarāte ikupaka kire ārika:

—Mipako, mibe'erō'ōkarāpitiyika pēterā imarā. Mire niariyapayu nañu,— kire narīka.

³³ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Mako koime yipako? ¿Nirā nime yibe'erō'ōkarā? Mae mijare yibojaerā baayu.—

³⁴ Supa nare āritirā kipō'irā rupaeekarāte ĩabaraka ikupaka kērīka:

—Yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarājaoka mija ime yika imarā.

³⁵ Mía je'e, ikupaka sime: Tuparāte yapaika upaka yiyurā imarā yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarā,— nare kērīka.

4

Ōterikia ōterimajire ōteika pūpajoatirā Jesúre nare bojawārōeka (Mt 13.1-23; Lc 8.4-15)

¹ I'sia be'erō'ō Galilea pa'warijerā Jesúre wārōeka ate. Torā rīkimarāja po'imajare kipō'irā etaeka. I'supaka nimamaka ĩawa'ri kūmwarā kijāirupaeaka. Po'imaja pūri nimaupatiji pa'warije ka'iareka oyiaja imaeakarā.

² I'supaka nimamaka ĩ'rāba'ikamarāipi bojawārōbaraka ikupaka nare kērīka:

³⁻⁸ —Ā'mitirikōrī je'e: Ōterimaji ōterikiyapea ōterī ke'rika. Sakiōterūkīrō'ōrā eyatirā sakītaeaka poto ĩ'rāri'o ma'arā jūjika wī'ñaka ba'aeka. Apea ña'rīka āta watopekarā kūpajī ka'ia imarō'ōrā. Torā ña'rīka wārūaja pu'rīripotojo aiyapeka sajoemaka jia rīkoariberiwa'ri sajīrīka. Apea ña'rīka wī'siwatopekarā. I'supaka imaeakarō'ōrā ña'rīka pūri pu'rīripotojo jia jājiberiwa'ri saruiberika. Apea jia ka'ia imaeakarō'ōrā ña'rīka. I'suparō'ōrā ña'rīka pūri jia jājitirā pu'rīka. Supa imarī ĩ'rārijūki treinta rakao sarikarika, aperiūki sesenta rakao, aperiūki pūri cien rakao rikarika,— āriwa'ri nare kibojaeaka.

⁹ I'supaka simamaka ikupaka nare kērīka mae:

—I'tojīrāja sime sakaka majaroka. Samija ā'mitiriwārūye'e jia samija pūpajoabe pūri,— nare kērīka.

¿Marākā'ā simamaka bojawārōrikakakapi po'imajare miwārōyu? āriwa'ri Jesúre najērīka

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰ I'sia be'erō'ō Jesúre ĩ'rīkaja imaeaka poto kipō'irā imaeakarā supabatirā kika wārūrimajapitiyika rērītirā ikupaka kire narīka:

—¿Marākā'ā ārīrika mibojawārōyu?—

¹¹ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērīka:

—Bikija po'imajare sōrīberika simako'omakaja maekaka pūri ritaja kirirāte jā'mebaraka jia mija imaerā Tuparāte mijare sōrīūjerijayu. Apearāte pūri kire ā'mitiripēabeyurā nimamaka bojawārōrikakakapi yibojarijayu.

¹² Ā'mitirikōrī je'e, bikija Tuparā majaropūñurā no'oeka ikupaka āñua: “Sanīaika simako'omakaja ĩabeyurā upakaja nīmarijayu. I'supakajaoka yibojaika ā'mitiritiyaripotojo ā'mitiripēabeyurā upakajaoka nīmarijayu. I'supaka imabekaja, kire takaja ā'mitiripēairā imawa'ri, 'Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', āriwa'ri Tuparāte jēñeirā nīmajāēka. I'supaka āñurā nīmarikareka sareka nare kiwayuñajāēka”,— Jesúre nare ārīka.

“Ikupaka ārīrika sime ōterikia ōterimajire sōteika majaroka”, āriwa'ri Jesúre nare sabojawaṗu'ataeka

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³ Supabatirā mae ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—¿Yaje òterikia òterimaji majaroka mija òrīwārūbeyu bai je'e? I'supaka mijare yimajarobojako'a mija òrīpūabesarākareka, aþea mijare yibojakoþerākaoka mija òrīpūabesarāñu je'e,— nare kērīka.

¹⁴ I'supaka ārītirā ikupaka nare sakibojajūika:

—Òterikia òterimaji ārīwa'ri mijare yibojako'a Tuþarārika bojataþarimaji upakaja sime. Suþa imarī Tuþarā majarouþakaja sime òterikiyaþea.

¹⁵ Īrārimarā þo'imaja imarā ma'arā òterikiyaþea ña'ataeka upaka imarā. I'supaka imarā nimamaka Tuþarārika na'mitirikoþeika be'erō'ò Satanare nareka saye'kariayu, kūþajī sanorīkoþeikareka.

¹⁶ Aþerā þo'imaja imarā, āta watopekarā kūþajī ka'ia imarō'òrā òterikiyaþea ña'rīka upaka imarā. Tuþarārika ā'mitiritirā jījimaka nimakoþeyu.

¹⁷ I'supaka nimako'omakaja Tuþarārika jia nare ña'rījāibeyurā imarī, nayi'yuaþi ārīwa'ri oka nare imamaka, suþabatirā saþareaoka aþerāte nare ĩariþe'yomaka, ñojimarīji Tuþarārika na'mitirikoþeika naja'atayu.

¹⁸⁻¹⁹ Aþerā þo'imaja imarā wi'siwatopekarā òteriki yaþea ña'rīka upaka imarā. Tuþarārika ā'mitiritirāþotojo naþupakarāja jīitaka oyiaja imarika jītoirā nime. I'supakajaoka “Rīkimakaja niñerū yija rikarāka jia yija imarāñu”, āþaraka waþuju naþupaka nare þakiyu. I'supaka imawa'ri, sareka takaja þuþaribaraka imarījayurā imarī, Tuþarārika naye'kariyu. Suþa imarī saye'kariyurā imarī kiyaþaika upakaja baabeyurā nime.

²⁰ Aþerā þuri Tuþarārika jījimakaþi ā'mitirijayurā. Ikuþaka nime: Jia ka'ikirō'òrā òterikiyaþea ña'rīka jia jājia þu'riwa'ri rīkimakaja saruika. Īrārijūki treinta rakao sarikarika, aþerijūki sesenta rakao, aþerijūki þuri cien rakao rikarika. I'sia rikarika upaka imarā nime Tuþarārika jia ā'mitiripeairā. Jia kire yi'yurā imarī, kiyaþaika upaka oyiaja baairā nime,— nare kērīka.

*Peria yaaboaika upaka þuþajoatirā, Jesúre nare bojawārōeka
(Lc 8.16-18)*

²¹ Ikuþaka nare kērīka ate:

—Þeria mawāāyu, jia yaaboirō'ò imarika yaþawa'ri. I'supaka simamaka jotorokarā mu'apāārūkimarīa sime.

²² I'supakajaoka sime ika mijare yibojaika jia þo'imajare òrīpūabeyua simako'omakaja Tuþarāja “Ikuþaka sime”, kērīrāka þoto sanorīrāñu.

²³ Mijare yibojaika jia mija òrīwārūriyaþaye'e, jia samija þuþajoabe þuri,— nare kērīka.

²⁴ I'supakajaoka nare kērīka:

—Mijare ñañua mija ā'mitiripeabe. Samija ā'mitiripeaika ko'apitorāja, “Ikuþaka simekā'ā”, mija ārīwārūokaro'si Tuþarāte mijare jeyobaarāñu. I'supaka þemawa'ribaji kibaarāñu jīitakarāja mijare jeyobaarūkika imarī.

²⁵ I'supakajaoka jīibaji òrīrika yaþawa'ri sā'mitiyukate saþemawa'ribaji sakiðñaokaro'si Tuþarāte kire jeyobaarāñu. Sā'mitiripeariyaþabeyukate þuri kūþajī kiōrīkoþeika, Tuþarāte kireka saye'kariarāñu,— nare kērīka.

²⁶⁻²⁷ I'supaka þuþajoatirā ikupakaoka Jesúre nare ārīka:

—Maīþamaki Tuþarārīrā jīukuku kio'arūjerūkiakaka mijare yibojaerā baayu ma.e. Òterikiyaþea jia þu'yu upaka nime. ĩakōrī je'e: Òterimajire òterikia òteika be'erō'ò ñamiareka, ĩmiarekaoka, kikāñu þoto, kārībeyuka kima þotooka sakīþu'rirūjemakamarīa þu'ritirā, saþu'riweiyu. I'supaka sime “Sōñu upakaja saþu'yu ikupaka sime”, kērīberiko'omakaja.

²⁸ Jia ka'ia imawa'ri, sōñu upakaja jājia sajayurō'ōrāja pu'ririjayua sime ōterikia. Mamarī sapu'yu poto ritabijikaja sime. I'supaka sima be'erō'ō jo'babajijūki jariwa'ri sapuñuayu. Torājirā kopakaja saruiyu mae.

²⁹ Ōterikia boṣakā'ā iatirā, “Saye'eye'e”, āriṣupajaoṭirā saba'ipite se'erī a'yu. Ōterikia pu'ririjayu upakajaoka sime Tuṣarārīrāro'si. “I'supaka sime”, narīwārūberiko'omakaja, Tuṣarāte yapaika upaka jia baairā nare kiarirūjerijayu,— nare kērīka.

*“Ōterikia mostaza wāmeijūki yape upaka sime”, āṣaraka Tuṣarāte jā'merūkiakaka Jesúre wārōeka
(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)*

³⁰ Aṣeroka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Tuṣarāte ritaja kirirā imarāte jā'merūkiakaka jībaji mija ōñaokaro'si, ikupaka majaroka mijare yiwārōerā baayu.

³¹ Ōterikia mostaza yapea moteika upaka nime Tuṣarārīrā. Ritaja aṣea ōteriki yapea kūṣajībajirījiaka sime mostaza yapea.

³² I'supaka simako'omakaja saṣi pu'ritirā aṣea ōteriki tērīwa'ribaji ĩmirā saṣu'riweiyu. I'supaka imawa'ri rīkimakaja űoaka sarīṣia imamaka ĩjia jājia yaaika poto wī'ñaka sarā ru'yu. Ā'mitirikōrī, i'supakajaoka nime Tuṣarārīrā narō'si. Mamarī rīkimamarīrāja kire ā'mitirīṣeairāte imako'omakaja, saba'erō'ōbaji ṣuri rīkimarāja kire ā'mitirīṣeairāte imarījarirāñu,— nare kērīka.

³³ Norīwaṣu'ataekarō'ōjirā, i'supaka rīkimaka majarobojarikaṣi ṣo'imajare kibojawārōroyika.

³⁴ I'supakaṣi oyiaya ṣo'imajare kiwārōroyika. Suṣa simako'omakaja ĩrīkaja kika wārūrimajaṣitīyika kimaroyika poto ṣuri, bojawārōrirokakaka jia nare kibojawaṣu'ataroyika.

*Werika wejea nare baaeka Jesúre o'ataeka
(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)*

³⁵ I'sirīmiji na'irā simaeka poto ikupaka kika wārūrimajare Jesúre ārīka:

—Dajoa, ṣa'wa mawaata'riwa'rīrā.—

³⁶ I'supaka kēṣakā'ā, ṣo'imajare a'ribojaweatirā, Jesúre jāmaeka kūmurā najāika. Suṣa imarī saṣi naka ke'rika mae. Aṣea kūmuareka imaekarōoka nabe'erō'ō tērīwa'rikarā.

³⁷ Torā natērīrijarika poto jājia wīrōa baeū'mueka. Sabaemaka jājia ṣakuwa'ri kūmuarā jimarīa okoa jāika. Suṣa imarī kūmuarā okoa ṣurueka mae.

³⁸ I'supaka simako'omakaja kiruṣuko'a űu'takarā ṣeatatirā kūmui'toṣearā Jesúre kārjāmaeka. I'supaka kimamaka iatirā, kika wārūrimajare kire tōrōeka.

—Mia'mitīṣe wārōrimaji. Maña'mirā baayu. Ḷjia bai miro'si sime je'e?— kire narīka.

³⁹ I'supaka naṣakā'ā ā'mitiriwa'ri, mi'mirīkatirā ikupaka kērīka:

—Mībaea'si wīrōa, i'supakajaoka ṣakuri,— sakēṣakā'ā so'rika mae.

Wīrōa baetiyika, suṣabatirā okoa ṣakurimarīa jarika

⁴⁰ Torājirā mae,

—ḶDako baaerā mija kīkiko'o je'e? Ḷjia yire yi'riberīwa'ri “Yijare ĩarīrīwārūiki kime”, yireka āriṣbeyukajirā mija ime bai?— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kērīko'omakaja jimarīa ṣuṣatawa'ri, “ḶMaki kime ruku ĩ'ī? Wīrōa, okoa ṣarīji kire yi'yua”, āṣaraka najērīabu'aeka.

5

*Gerasa ka'iareka Satanárika ima ña'rjñáikaki majaroka**(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)*

¹ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre kika imaekarãpitiyika Gerasa ka'iarã tērleyaeka.

² Tērleyatirã Jesúre maríwa'rika poto ĩ'rika Satanárika ima ña'rjñáikakite kire torika. Majaka áta wi'iarã nataroyikarō'ōpi Jesús pō'irã ketaeka.

³ Torã kimaeka wejabiritika upaka oyiaja imaroyikaki imarĩ. Perumijiapi kire nãpi'peroyika simako'omakaja ñojimarĩji pĩ'peberikaki upaka kijariroyika.

⁴ ĩ'rãkurimarĩa kiãñaraka, kipitakaoka kire nãpi'peko'omakaja sakitũrutataroyika. I'supaka kimamaka pō'imajare marãkã'ã kire baawãrũberioyika.

⁵ I'supaka imaki imarĩ, ĩmi, ñamioka, ĩmima watopekarã, majaka nataroyikarō'ōrã akaseretapabaraka kituritaparooyika. I'supaka imatapabaraka ĩmarĩji átaþi kipo'ia kiwa'etaparooyika.

⁶ I'supaka kimaekarō'ōpi Jesúre ĩatirã kipō'irã kirĩrĩra'aeka. Kipō'irã eyatirã kiwãjitãji kiñukurupaeka, "Marãkã'ã yibaaberijiki kime", kipupaka kire ãrika simamaka.

⁷⁻⁸ I'supaka kimamaka, ikupaka Jesúre kire ãrika:

—Mia'mitiþe Satanárika ima. ĩ're kipupakareka mimarō'ōpi miþope,— kire kērĩka.

I'supaka kēpakã'ã,

—Jesús, Tuparã tērĩrikaja imatiyaiki Maki mime. ¿Marãkã'ã yire mibaaerã baayu mae je'e? Tuparãte ĩaika wãjitãji, " 'Ba'iaja mibaaika þarea ba'iaja mire baabesarãki yi'i mae', yire meþe",— akasererikãpi Satanárika ima ña'rjñáikakite ãrika Jesúre.

⁹ I'supaka kēpakã'ã ikupaka Jesúre kire ãrika:

—¿Marãkã'ã miwãmea?—

I'supaka kire kēpakã'ã,

—Legión ñime, rĩkimarã ba'irã yija ima simamaka.—

¹⁰ Supabaturã "Ika ka'iaþi yijare miþoata'si", jimarĩ Jesúre kērĩrijarika.

¹¹ I'supaka simaeka poto nakoyikurirã rĩkimakaja ba'abaraka jējewēkoa pa'itaeka ĩmimajã'ãreka.

¹² I'supaka simamaka ikupaka Satanárika ima kire ãrika:

—Kireka yijare miþoataye'e, "Jējewēko þupakarã mija ña'rjñãibe", yijare meþe,— ãþaraka kire najēñeka.

¹³ I'supaka napakã'ã,

—Torã mija a'þe,— nare kērĩka.

Toþi mae ĩmirĩjireka ña'rjñãitiirã imakoþekarãre þorika, jējewēkoa imaekarã ña'rjñãiokaro'si. Supa imarĩ jējewēkoa dos mil rakamaki imaekarã Satanárika ima nare ña'rjñãimaka jãjia narĩrĩwa'rika. Rĩrĩwa'ritirã þuþipemarã eyatirã toþi naña'rika þa'warã. I'supaka baawa'ri nimaupatiji naña'mipataeka.

¹⁴ I'supaka sabaamaka sĩarĩrĩrimaja rĩrĩwa'ritirã, wejearã, wejematorãoka pō'imajare sanabojaeka. Toþi mae "¿Dakoa supa baaiika?", ãrĩwa'ri pō'imajare ĩarĩ a'rika.

¹⁵ Jesúre imaekarō'ōrã eyatirã, ikupaka Satanárika ima kireka ña'rjñãika imakoþeroyikakite imamaka niaeka: "Jariroaka jããekaki, i'supakajaoka kimaroyika upakamarĩaja, jia kipupaka japakã'ã, ña'rĩyaekaja rupaki kime

mae”, ɸo'imagare āriɸupajoaeyaeka. I'supaka kimamaka ĩatirā, jimarīa Jesúre nakĩkika “Tērĩritakiji kime”, āriwa'ri.

¹⁶ Supabatirā Satanārika ima kireka Jesúre ɸoataekakaka, supabatirāoka jējewēkoa baaekakaka ĩāekarāte bojaeka aɸerāte.

¹⁷ I'supaka kibaaika ā'mitiritirā Gerasakarā Jesúre kĩkiwa'ri nawejeapi kipe'ririka nayapaeka.

¹⁸ I'supaka nimamaka topi ɸe'rira'aerā kũmwarā kijāika ɸoto ikupaka Sa-tanārika ima kireka ɸoritapaekakite kire ārika:

—Mika a'ririka yaɸatiyarĩji yiyapayu yi'ioka,— kire kērĩkoɸeka.

¹⁹ I'supaka kērĩko'omakaja ikupaka Jesúre kire ārika:

—Yika a'ɸekaja, miwi'iarā miɸe'riwa'ɸe. “Yire wayuĩaiki imarĩ, jia Maiɸamakire yire baayu”, āriwa'ri mirĩrāre mibojaokaro'si,— kire kērĩka.

²⁰ I'supaka kērĩka yi'riwa'ri kipe'rika. ɸe'riwa'ritirā Decāpolireka imaeka wejearā Jesúre kire baaeka majaroka kibojatapaeka. I'supaka kibaaeka ā'mitiritirā marākā'ā ɸo'imagare āriwārũberika, i'supaka ima ā'mitirikoriberikarā imarĩ.

Jairo makore Jesúre tãāeka

(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Torājĩrā kũmua ke'rikaɸiji Jesúre ɸe'rira'aeka ate. Saɸi ɸe'rietatirā ɸa'warierā kirĩkamarika ɸoto, rĩkimarāja ɸo'imagare kipō'irā rērĩka.

²² I'supaka nimaeka ɸoto judĩorākare rērĩriwi'i ĩɸamaki, Jairo wāmeikite Jesús ɸō'irā etaeka. Supabatirā kiwājĩtāji kiũukuruɸeka.

²³ Supabatirā ikupaka kire kērĩka:

—Yimakore ɸuparirirā baayu. Miɸitaka kopō'iarā mija'aɸearika yiyapatiyayu kojājiokaro'si,— kire kērĩka.

²⁴ I'supaka kire kēɸakā'ā, Jesúre kika a'rika mae. Topi kopakaja rĩkimarāja kĩĩrika ɸo'imagare kika a'rika.

²⁵ Na'rika nawatoɸekaɸi ĩ'rāko wāmarīa imaekakote torā imaeka. ĩ'ɸoũ'ɸuarāe'earirakakuri wejeje'rāka koeyawa'rika ɸu'uriweoko jĩsia ka'wisijũabaraka.

²⁶ ĩ'rĩkaremarīa ĩkobaarimagare kore nikobaarũjekoɸeroyika. I'supaka nabaaiika waɸa koniñerũ imakoɸeka ritaja nare kōjiɸataroyika. I'supaka baariɸotojo jā'rĩbaji kojaririjarika.

²⁷ I'supaka baabaraka koimaeka ɸoto “Wāmarīa imarāte jimarīa Jesúre bayayu”, āririka koā'mitiriroyika. I'supaka simamaka koimaeka wā'tarā Jesúre etamaka ĩatirā, rĩkimarāja ɸo'imagare imaeka watotoɸekaɸi kipēterō'ōrā koeyaeka.

²⁸ Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā “Kijariroaka yiraberākareka jia yijarirāñu”, kōriɸupajoaeka kopuparō'ōpi. I'supaka ɸupajoawa'ri kijariroaka korabeka mae.

²⁹ I'supaka kobaeka ɸotojo koreka so'rika mae. “Risirika yireka imakoɸeika o'yua mae”, kōriwārũeka.

³⁰ Kijarijoaka korabeka be'erō'ō, “Tērĩrika ñimapi ĩ'rĩkate tãāñu”, kiɸupakaɸi Jesúre āritika. Supa imarĩ jorowa'ritirā ikupaka ɸo'imagare kērĩka:

—¿Maki yijariroaka rabeko'oka?—

³¹ I'supaka kēɸakā'ā kika wārũrimajare ikupaka ārika:

—Miɸō'irā rĩkimarāja imarā ĩre rabeirā. ¿Marākā'ā simamaka “¿Maki yijariroaka rabeko'oka?”, meñu?—

³² I'supaka kire narĩka simako'omakaja ɸo'imagare ĩabaotabaraka kire rabekakite kimo'arijarika.

³³ I'supaka kimaeka poto “Yi'i, risirika ñima yire o'yaokaro'si mire rabeko'oko”, āriṣupajoawa'ri kiṣō'irā koeyaeka. I'supaka koṣupaka imako'omakaja kire kikiwa'ri tarariṣotojo kiwājitiāji koñukurupaeka. I'supaka baatirā kobaaka upakaja kire kobojaeka.

³⁴ I'supaka kōpakā'ā, wayūarimaji imarī, ikuṣaka kore kērīka:

—Mae mia'mitiṣe yiwāyuāiko. Yire yi'riwa'ri, jia mijayu mae. “Yirisirika yire o'yua”, āriwa'ri jijimaka miṣe'riwa'ṣe mae,— kore kērīka.

³⁵ I'supaka kore kērīka poto judiorākare rēririwi'i iṣamaki Jairo wi'iakarāre etaeka. Torā eyatirā ikuṣaka Jairote narīka:

—Mimako ṣupaririko'oko. “Yimakore mibayape”, wārōrimajire merīa'si mae,— kire narīka.

³⁶ I'supaka narīko'omakaja,

—Ba'iaja ṣuparibekaja, yire miyi'ṣe,— Jesure kire ārika.

³⁷ Pedro, Santiago, ṣupabatirā Santiago rīi Juan maekarakamarā tarāreje Jesure akawa'rika.

³⁸ Naka a'ritirā, rēririwi'i iṣamaki wi'iarā jimarīa oṣaraka nimaekarō'ōrā keyaeka.

³⁹ I'supaka nimamaka, ikuṣaka nare kērīyaeka:

—¿Dako baaerā mija oyu? Ṣupariribeyuko me'rōre ime. Kārīkako koime,— kērīka oṣaraka imaekarāte.

⁴⁰ “Kōpakaja ṣupariritiyaekako koime”, āriwa'ri Jesure neeka. I'supaka nimamaka itirā, nare kiṣorirūjeka. Ṣupabatirā ṣuparirikakote imaeka kurarakarā koṣakiarā, ṣupabatirā kika imaekarā maekarakamarāṣititiyika kikākaeka.

⁴¹ Naka kākatirā kopitakarā kore ñi'atirā ikuṣaka kore kērīka:

—Talitā cum,— kore kērīka. (Mokarokapi marījīkareka, “Me'rō, mimi'mibe, mire ñañu”, āririka sime i'siroka).

⁴² I'supaka kērīka ṣotojji mi'mirīkatirā, kojaarīkawa'rika.

Ī'poū'ṣuarāe'earirakakuri wejejē'rāka eyawa'yuko koimaeka. Ōña kojarīṣepakā'ā i'awa'ri, marākā'āoka āriwārūberijika najarika kika imaekarā, i'supaka ima i'akoriberikarā imarī.

⁴³ I'tojite,

—Aṣerāte samija boja'si,— nare kērīka.

Ṣupabatirā ba'arika koro'si nare ke'era'arūjeka.

6

Nazaretwejarā Jesure a'rika

(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Torājirā mae, kika wārūrimajititiyika Jesure a'rika, kime'rārī kimaeka wejarā.

² Torā eyatirā jērītarīmi simaeka poto ṣo'imajare kiwārōū'mueka judiorākare rēririwi'iarā. Kire ā'mitiritirā, “Jiitakaja ōñuka kime”, āriwa'ri marākā'ā narīwārūberika, i'supaka jaikite ā'mitirikoriberikarā imarī. I'supaka kibaamaka ikuṣaka ṣo'imajare kireka ārika:

—¿Marākā'ā baatirā jiitakaja i're ōriṣūayu? ¿Maki kire wārōekaki ruku? Maikoribeyua ṣariji ritaja baabeaiki kime,— narīka.

³ Ṣupabatirā ikuṣaka narīka aṣea:

—Marīa maki, ō'ōrā yaṣua yi'yirimaji kime. Ṣupabatirā Santiago, José, Judas, Simōṣititiyika nama'miji kimema. Iki kima simamaka kibe'erō'ōkarā rōmijāoka ō'ōrā makaja imarā,— torā imaekarāte ārika.

I'supaka simamaka “Yija upakaja imaki imarī imatiyabeyuka kime”, āriwa'ri kire na'mitiripēariyapaberika.

⁴I'supaka napupajoamaka, ikupaka nare kērīka:

—Tuparāro'si bojaījirimajire “Jūtaka mare kibojayu”, ritaja po'imajare kireka āñuka kime. I'supaka simako'omakaja kipo'ijirika wejeareka, kitā'omajataka puri i'supaka āribeyurā,— kērīka.

⁵Supa imarī jia kire nayi'ribepakā'ā, maikoribeyua nare kibeawārūberika. I'supaka imaripototojo I'rārimarāre takaja kipitaka ja'apeatirā wāmaria ni-maeka nareka kijieka.

⁶Kitā'omajare kire ā'mitiripēabepakā'ā marākā'ā ārīwārūberijīka Jesúre jarika. I'supaka imaripototojo apea wejearā po'imajare wārōtapaarī ke'rika mae.

Jesúre kika wārūrimajare Tuparārika nawārōtapaokaro'si mamari kipuataū'mueka

(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

⁷Ī'poū'puarāe'earirakamarā kika wārūrimaja imaekarāte Jesúre akaeka. Supabatirā kirika nare ja'ajiyetirā,

—Satanārika ima po'imajareka űa'rījāikarāte mija poatabe mijaro'sioka,— nare kērīka.

I'supaka nare ārīweatirā ĩ'parimaki oyiaja Jesúre nare pūataeka apea wejeareka imaekarāte wārōtapaokaro'si.

⁸—Torā mija a'rīrāka poto pan, yayipi'ia, niñerūoka mija e'ewa'ria'si. I'supaka simako'omakaja mija tu'ua takaja mija e'ewa'pe.

⁹Supabatirāoka ũ'puko'a, jariroaka mija jāāika takapiji mija a'pe,— nare kērīka.

¹⁰Ikupakaoka ate nare kērīka:

—Wejearā yirika bojarī mija eyaū'murāñu, wi'itakarāja mija imabe, ape wi'i, ape wi'irā baabekaja. Apea wejearā mija a'rīrāka poto takaja topi mija po'pe.

¹¹Mija eyarijarirāka wejerakakaja mijare e'etoriberiwa'ri, Tuparārika ā'mitiripēarika nayapabesarākareka, jājiapi nare jaika ka'wisijūabekaja nare mija ja'atabe. Topi a'rīrāka poto, ikupaka mija baabe: Mija ũ'puko'arā ka'ia uyua eika mija pajepatebe “Yijare mija ā'mitiripēabeyua simamaka, Tuparāte mijare ba'iaja mijare baarāñu”,— āriwa'ri kika wārūekarāte kērīka.

¹²I'supaka nare kērīka be'erō'ō po'imajare wārōrī na'rika mae. Supa imarī napō'irā eyatirā ikupaka nare narīka: “Ba'iaja mija baaika ja'atatirā Tuparāte mija ā'mitiripēabe”, neyaekarō'ōrā imaekarāte nabojarijarika.

¹³I'supakajaoka Satanārika ima űa'rījāika imaekarāte nareka sanajieroyika. I'supakajaoka rīkimarāja wāmaria imaekarāte iyebakapi yo'yebataka, narisirika nareka ima no'ataroyika.

Ikupaka sime Juanre reyaekakaka

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴Ritaja maikoribeyua Jesúre baabearoyika ā'mitiritirā po'imajare sabojapi'baeka. Po'imajare i'supaka āñua ĩpi Herodesoka sōrīkaki. I'supaka po'imajare āñua ā'mitiritirā ikupaka I'rārimarāre ārīka:

—Juan, po'imajare rupuko'a jūjerimajiji kime je'e apeyari. Reyari'potojo ate ōñia jarijiki imarī, maikoribeyua kibeayu je'e apeyari,— narīka.

¹⁵Aperā ikupaka ārīkarā:

—Tuparāro'si bojaījirimaji imaroyikaki Elías kime je'e apeyari,— narīka.

I'supaka narīko'omakaja aperimarā puri ikupaka ārīkarā:

—Bikija Tuṕarāro'si bojaṗirimaja imaroyikarā uṕaka kime je'e aṕeyari,— narīka.

¹⁶ I'suṕaka najaimaka ā'mitiritirā, ikuṕaka Herodete ārika kiro'si:

—Juan bikija kiruṕuko'a yita'terūjekaki imariṕotojo ōñia jariṕe'ritirā i'suṕaka kibaabearijayu je'e aṕeyari ate,— kērika.

¹⁷⁻¹⁸ I'suṕaka kēpakā'ā, Juanre najāēerā baaeka ruṕu, kirītī Felipe rūmu Herodías wāmeikore ē'matirā Herodete koka imaeka. I'suṕaka kibaamaka, ikuṕaka Juanre kire ārika:

—Herodías mirī'i rūmure me'maeka ba'iaja mibaayu, Tuṕarāte jā'meika yi'riberiwa'ri,— āriwa'ri kire kibojakoṕeroyika.

I'suṕaka kēpakā'ā, koka jia imarika yaṕawa'ri Herodete kire ñi'arūjeka kisurararākare. Kire ñi'atirā ṕerumijiaṕi ṕi'ṕetirā, wēkomaka imariwi'iarā kire natarika.

¹⁹⁻²⁰ "I'suṕaka kijaika waṕa kire jāārika sime", āriṕuṕajoaekako imarī, Herodíare kire jāārūjerika yaṕaeka. I'suṕaka koṕuṕajoako'omakaja, Herodes ṕuri "Tuṕarāte yaṕaika uṕakaja jia wājia baaiki Juanre ime", āriwa'ri jia jiyiṕuṕaka kireka ōrikaki. Suṕa imarī Juanre kojāārūjeriyaṕako'omakaja kiyāṕaberikoṕeka. I'suṕakajaoka Juanre bojaroyika jijimakapi ā'mitirikaki imariṕotojo "Kibojaike uṕakaja yiyi'riye'e", āriṕiṕotojo, sareka ña'riyaari kimawārūberika.

²¹ I'suṕaka Juanka kimako'omakaja "Ikuṕaka yibaajikareka, yiṕuṕajoaika kitā'tewārūberijīñu je'e", Herodíasre āriṕuṕajoaekarīmi seyaeka. I'suṕaka kōriṕuṕajoaekarīmi Herodete ṕo'ijirika wejejē'rāka sarākutorika. Suṕa imarī kiro'si ba'irabejirimaja ṕarimarāre, suṕabatirā surararāka ṕarimarāreoka, Galilea ka'iakarā imatiyarimajareoka kiakaeka, "Mabayaarirā", āriwa'ri.

²² Ritaja kiakaekarāte rērikarō'ōrā kākatirā Herodías makore nare bay-atāābeaka jijimaka nimaokaro'si. "Jiitaka mare kobaabeayu", Herodes kijey-omarāṕitiyika āriṕuṕajoaekarā. I'suṕaka imawa'ri ikuṕaka kore kērika:

—¿Dakoa mire ṗijirika miyaṕayu maekaka jiitakaja mibaaika waṕa? Miyāṕaikaja mire jirā i'suṕaka ñañu.

²³ Mire ṕakibeyuka yi'i, ika ka'iakaki iṕi imarī, ritaja yiba'irījia waṕajā'rīakaka ñe'metājirō'ōjirā mire jijiki imarī suṕa mire ñañu,— Herodías makore kērika.

²⁴ I'suṕaka kore kēpakā'ā, koṕakore jērīarī ko'rika mae.

—¿Dakoa kire yijēñerāñu ruku, ma'iz?— kore kōrika.

I'suṕaka kōpakā'ā,

—"Juan ṕo'imajare ruṕuko'a jūjerimaji ruṕuko'a yiyaṕayu", kire meṕe,— kore kōrika.

²⁵ I'suṕaka kore kōpakā'ā, jajuaja a'ritirā koṕamaki Herodes ṕō'irā koeyaeka. Kipō'irā eyatirā ikuṕaka kire kōrika:

—Juan ruṕuko'a yiyaṕayu. I'suṕaka simamaka kimarō'ōrā a'ritirā, sata'tetirā, seroarā saṕeatatirā yire samijibe maekakaja,— kire kōrika.

²⁶ I'suṕaka kōpakā'ā jimarā Herodete ba'iaja ṕuṕarika. Juanre jāārika yaṕabeririṕotojo, mamarīji kore kērika kijaita'ariyaṕaberika. Po'imajare ā'mitirika wājitāji, "Miyāṕaikaja mire ṗijirāñu", kēritika simamaka, kojēñeikaja kore kījirā baaeka.

²⁷ I'suṕaka simamaka ṗojimarīji īrīka kisurarate Juan ruṕuko'a ta'terī kipūataeka.

²⁸ Torā eyatirā Juan ruṕuko'a ta'tetirā, seroṕemarā saṕeatatirā sake'era'aeka. I'suṕaka baarī ke'rikarō'ōpi ṕe'rietatirā Herodías makore sakījika. Suṕa imarī iko mae koṕakore sījikako.

29 I'supaka Juanre nabaaka ā'mitiritirā, kika wārūeka mirārāte kiṑo'imirāka e'erī etaeka sayayeokaro'si.

*Cinco mil rakamarā imaekarāte Jesúre ji'aeka
(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)*

30 I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúka wārūrimaja kirika bojataṑarī turikarāte ṑe'rietaeka. Supa imarī kiṑo'irā etatirā nawārōtaṑaeka majaroka kire nabojaeka.

31 I'supaka simaeka ṑoto torā rīkimarāja ṑo'imaja i'tarijayurā, ṑe'ririṑayurāoka imaekarā. I'supaka simamaka kika wārūrimajaka no'ojiteoka maba'awārūberijīka Jesúro'si simaeka. Supa imarī ikupaka kika imaekarāte kērīka:

—Dajoa, ṑo'imajamatorā kūṑajī majērītaerā,— nare kērīka.

32 I'supaka nare kērīka be'erō'ō, kūmuṑi ṑo'imajamatorā naka ke'rika mae.

33 Na'rirā baaeka ruṑu rīkimarāja ĩawārūekarā. I'supaka nabaamaka ĩatirā, ritaja wejekarāre rīrīwa'rika Jesúre a'rikarō'ōrā. I'supaka baaekarā imarī, kijeyomarāṑitiyika torā keyabeyukajiji torā neyaweitika jājia rīrīwa'rikarā imarī.

34 I'supaka nabaaka simamaka waata'rieṑatirā marīwa'rikōrī rīkimarāja ṑo'imajare imamaka Jesúre ĩaeka. Torā eyatirā, ovejawēkoa nare ĩarīrīrimajire imabeyurā upaka ṑo'imajare imamaka kīaeka. I'supaka nimaeka Tuṑarārika nare wārōrimajire imaberika simamaka. I'supaka imaekarā nimamaka “Jia ōrīwārūbeyurā nime. Supa imarī marākā'ā baawārūberijīñurā nime”, ārīwa'ri wayūāekaki imarī, ritajakaka nare kiwārōū'mueka mae.

35 Aiyate ka'rawa'rirā baaeka ṑoto kika wārūrimajare kika jairī etaeka. Ikuṑaka kire narīka:

—Na'irā sajaritiyu mae. ṑō'imamato sime ō'ō. Supa imarī ba'arika imabeyua.

36 Supa imarī wejekoyikurirā ba'arika waruṑaraka ṑo'imajare imarō'ōrā sawaṑājiba'arī na'rirū,— kire narīka.

37 I'supaka naṑakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Mijaja ba'arika nare mija ji'abe.—

I'supaka kēṑakā'ā ikupaka kire narīka:

—¿Pan yija wapañirāñu bai je'e wapañā'rītaka simako'omakaja? Rīkimarāja ṑo'imajare imamaka, dosciento rakato denario sawaṑa simarāñu,— kire narīka.

38 I'supaka naṑakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kērīka:

—¿No'ojīrāarakato ṑan mija rikayu je'e? Mija ĩabe ruṑu.—

I'supaka kēṑakā'ā,

—Īrāṑitarakatojikaja sime. Supabatirā wa'iaoka ĩ'ṑarājīkaja ima,— kire narīka.

39 I'supaka naṑakā'ā ikupaka nare kērīka:

—“Ritario'ro jia taya imarō'ōrā mija ruṑabe”, ṑo'imajare mija āṑe.—

40 I'supaka kēṑakā'ā, kērīka upakaja ṑo'imajare nabaarūjeka. Supa imarī nare najā'meka upakaja nimaekarō'ōrā ĩ'rāo'roreka cincuenta, aṑerio'roreka cien rakamarā nimaeka.

41 Supa imarī ṑan ĩrāṑitarakato imaeka, wa'ia ĩ'ṑarā imaekaoka Jesúre e'erikaeka. Supabatirā weṑeṑemarā yu'ayoitirā, “Jia mibaayu a'bi”, ārīweatirā, ṑan kiña'kata'ruika mae. Supabatirā “ṑo'imajare samija ṑibabe”, ārīwa'ri kika wārūrimajare sakījika mae. I'supakajaoka kibaaeka ĩ'ṑarā wa'ia imaeka ritaja ṑo'imajaka sanapibaba'aerā.

42 I'supaka kibaamaka ritaja ɸo'imajare ba'aeka, jia ña'pirika najarikarō'ōjirā.

43 Sabe'erō'ō, Ī'pōū'puarāe'earirakapī'i ɸururika kika wārūrimajare rēaeka naña'pika piyia.

44 Cinco mil rakamarā ĩmirĳja nimaeka saba'aekarā.*

Okopemapi Jesúre turika
(Mt 14.22-27; Jn 6.15-21)

45 I'supaka baaweatirā kika wārūrimajare ikupaka Jesúre ārĳka:

—Kūmuarā jāitirā i'sipē'rōtorā mija waata'riwa'ɸe. Supabatirā Betsaida wejearā yire mija ta'abe.—

Kika wārūrimajare waata'riwa'rika ɸoto ɸo'imajare a'yaokaro'si kima-jaroka bojabaraka kimaeka ruɸu.

46 I'supaka baaweatirā, ĩmimakarā kimarĳwa'rika, Tuparāka jairĳ.

47 Aiyate ka'raeka be'erō'ō Galilea ɸa'wa ñe'metājirāja kūmua eyawa'rika, sariejere rĳkamaritirā Jesúre ĩamaka.

48 Wĳrōa jājia baemaka jājia nawē'āko'omakaja sa'ribepakā'ā kĳaeka. Supa imarĳ bikitojo ñamiji okopemapi turitirā nakoyikurirā keyaeka. Nare kio'riwa'rirā baatĳkarā kire niatōɸoeka.

49-50 Okopemapi kitupakā'ā ĩatirā, jimarĳa nakasereka, “ɸo'imaja opirekoa sime je'e”, ārĳɸuɸajoawa'ri. I'supaka nimaeka jērāko'atirā, ikupaka nare kērĳka:

—Rikitubaka mija jape, kĳkĳbekaja. Yi'ĳji ñime,— kērĳka.

51 Supa nare ārĳtirā napō'i kūmuarā kĳjāika mae. Sarā kĳjāika ɸoto wĳrōa o'rika mae. Supa imarĳ i'supaka kibaamaka ĩatirā marākā'ā ārĳwārūberĳjĳka najarĳka, i'supaka ĩakoriberĳkarā imarĳ.

52 Saruɸubaji, ɸan kūɸajĳ imako'apĳ ɸo'imajare Jesúre jĳ'amaka ĩako'omakaja, “Tērĳwa'ribaji imaki Jesúre ime”, ārĳbeyukajirā nimaeka, ōrĳwārūberĳkarā imarĳ.

Genesaretka'iakarā jĳñurāte Jesúre tāāeka
(Mt 14.34-36)

53 Pa'wa waata'riwa'ritirā Genesaret wāmeika ka'iarā neyaeka.

54 Waata'rieyatirā nakūmua jĳ'apāātirā namarĳwa'rika ɸotojĳteje torā imaekarāte Jesúre ĩawārūeka.

55 Kire ĩatirā jajuaja na'rika aɸerāte bojarĳ. Sā'mitiritirā wāmarĳa imaekarāte napeyurūkiapi ne'era'aeka kĳpō'irā.

56 Ke'riroyĳkarō'ōrāja kūɸajĳriwejerā, jo'bariwejerā, wi'imatorāoka, kĳpō'irā neyaroyĳka. Supabatirā rĳkimarāja ba'irĳjĳa ĳjibaraka ɸo'imajare imaekarō'ōrā, jĳñurāte napāājĳyeroyĳka nare kitāāokaro'si. Kĳjariroaka kūɸajĳji nare kiraberūjerĳka yaɸawa'ri jimarĳa jĳñurāte kire akaeka. Kĳjariroaka rabekarakamarāreje narĳsirĳka o'rĳpataeka mae.

7

“Mañekiarāte baaroyĳka upakaja yi'yurā imarĳ, Tuparāte jā'meka yi'ribeyurā nime”, ārĳwa'ri Jesúre bojaeka

1 Fariseokaka ɸuɸajoairā, supabatirā judĳotatarāte jā'meka wārōrimajaoka Jesús ɸō'irā etaekarā, Jerusalénrō'ōpĳ i'tatirā.

2 Kĳpō'irā eyatirā ĩ'rārimarā kika wārūrimajare ɸitajūjebekaja ba'amaka niaeka. I'supaka nabaamaka ĩatirā “Mañekiarā ɸitajūjĳetirā oyĳaja mare

* 6:44 Tal vez la cifra fuera mucho más que cinco mil que comieron, si hubiera contado las mujeres y los niños.

ba'arũjekarã. Kika wãrũrimaja pũri ba'iaja baawa'ri pitajũjebekaja ba'airã", narĩpũpajoeka.

³⁻⁴ (Ikuþaka nime, fariseokaka þupajoairã, supabatirã aþerã natã'omaja judĩorãkaoka: Nañekiarãte baaroyika upakaja yi'yurã imarĩ, "Tuþarãte jia yijare ãjijurũkiaro'si sime", ãrĩwa'ri naba'aerã baaika ruþu naþuriakaja pitajũjerioyiaja nabaayu. I'supakajaoka nabaariyaju ba'arika waþaãjipe'rietatirã. Supabatirã ko'a, jotoa, seroa þeruakaka baaeka najũjerijayu.* I'supakajaoka nabaayu naba'awearijayu rakakaja ĩrãtiji naruparikũmua jia najũjerijayu. "Mañekiarãte yijare wãrõeka yija yi'riberirika yaþabeyuka Tuþarã. Suþa imarĩ kĩaika wãjitãji ba'iaja baairã yija imakoreka nawãrõeka upakaja yija baayu", ãrĩpũpajoawa'ri, i'supaka nabaakoþeyu).

⁵ Suþa imarĩ Jesũka wãrũirãte pitajũjebekaja ba'amaka ĩatirã,

—¿Dako baaerã mika wãrũrimaja pũri mañekiarãte jã'meka yi'ribeyurã? Miabe, pitajũjebekaja naba'ayu,— kire narĩka fariseokaka þupajoairã, supabatirã judĩorãkare jã'meka wãrõrimajaoka.

⁶ Sã'mitiritirã ikuþaka Jesũre nare ãrĩka:

—“Tuþarãte yaþaika upakaja jia baaĩrã yija ime”, ãrĩriþotojo mija þupajoaika upakamarĩa mija ime. I'supaka mija imakaka þupajoaweibaraka, Tuþarãro'si bojaãjiokaro'si Isaĩas imaekakite o'oeaka:

“Ikuþaka ika þo'ĩmajareka Tuþarãte ãnu: 'Yire jiyiþupaka õñurã upaka najaiko'omakaja, naþuþarõ'õpi yire jiyiþupayeebeyurã nime.

⁷ Suþabatirã þo'ĩmajare jã'meka upakaja nawãrõikakakaja “Tuþarãte jã'meka sime”, narĩrijayu. Suþa imarĩ dakoa waþamarĩaja yire najiyiþupayeekeþeyu'”, kio'oeaka,— nare kãrĩka.

⁸ Toþi mae, ikuþaka Jesũre nare ãrĩka ate:

—Tuþarãte jã'meika ã'mitiripẽabeyurã imarĩ, mañekiarãte mijare wãrõeka pũri jia mija ã'mitiripẽayu,— nare kãrĩka.

⁹ I'supakajaoka ikuþaka nare kãrĩka:

—Mañekiarãte wãrõeka takaja ã'mitiripẽaokaro'si, Tuþarãte jã'meika ja'atarika pũri jĩtakaja õñurã mija imema.

¹⁰ Ikuþaka Moĩsete ãrĩka mija ĩabe: “Mĩþakire, mĩþakoreoka yi'riwa'ri jia nare mibaabe”, ãrĩwa'ri kio'oeaka. I'supakajaoka, “ĩrĩka kĩþakire, kĩþakoreoka ba'iaja baariyayukate majããkoþejĩnu”, ãrĩwa'ri kio'oeaka.

¹¹ Mija pũri “Mañekiarãte ikuþaka mare wãrõeka”, ãrĩwa'ri sayi'yurã imarĩ, ikuþakakakapi jã'merijayurã: “Yĩþakire, yĩþakoreoka jeyobaaberijĩki yi'i. Ritaja yirikaika Tuþarãro'si oyiaja ima. Iki ĩrĩkateje saþi yijeyobaarãnu”, ãñurãteje, “Jia nabaayu”, mija ãnu.

¹² “I'supaka þupajoairãro'si, kĩþakiarãte kĩarĩrĩberikoþejĩka marã imabeyua”, mija ãrĩrijayu.

¹³ I'supaka mija jaiyu, mañekiarãte baaroyiroka yi'yurã imarĩ, Tuþarãrika yi'ribeyurã mija jayu. Suþabatirãoka aþea rikimakaja ima i'supaka mija baariyayu,— nare kãrĩka.

¹⁴⁻¹⁶ I'supaka nare ãrĩtirã þo'ĩmajare kiakaeka ikuþaka nare ãñaokaro'si:

—Mae mija imaupatiji yire ã'mitiritirã mija õrĩþũabe. Ba'arika mija ba'aikamarĩa sime ba'iaja mijare baarũjeika Tuþarã ñakoareka. Mija þupakapi

* **7:3-4** Marcos explica que según las tradiciones de sus antepasados, si algo o alguien no aceptable a Dios, hubiera tocado el objeto, el objeto se quedaría mal frente a los ojos de Dios. Así que cualquier persona que utilizaría el objeto después también se pondría mal en los ojos de Dios. Entonces, lavaban todos los artículos para evitar la posibilidad de ser mal (o impuro) en los ojos de Dios.

“Ikupaka yibaaye'e”, ãrĩpupajoatirã ba'iaja mija baariparea Tuparãte mijare ãripe'yoyu,— nare kërĩka.

¹⁷ I'supaka nare ãriweatirã wi'itõsiarã kika wãrurimajapitiyika Jesúre nare kãkatapawa'rika mae. Wi'itõsiarã kika kãkatirã,

—Po'imajare miwãrõko'akaka yijare mibojajiibe,— kika wãrurimajare kire ãrĩka.

¹⁸ I'supaka napakã'ã ikupaka nare kërĩka:

—¿Yiwãrõko'a jia mija ã'mitiriwãruberiko'o bai je'e mijaro'sioka? “Po'imajare ba'aikamarĩa ba'iaja nare baarũjeika Tuparã ñakoareka”, ñarĩko'ojĩkaja ¿mija õrĩwãruberiko'o bai je'e?

¹⁹ Maba'aika mapupaka ña'rĩjãibeyua. Maba'aika mañe'mearã takaja ña'rĩjãirijayua. Supabatirãoka mapo'iaپی پورirũkajaja sime,— nare kërĩka.

(Supa imarĩ “Ritaja maba'aika jajibaarimajamarĩka Tuparãte ime”, ãrĩwa'ri i'supaka nare kërĩka).†

²⁰ Ikupakajaoka nare kibojajiika ate:

—Ba'iaja pupajoairã imarã ba'iaja baarijayurã. I'supaka imarã nimamaka, Tuparã ñakoareka ba'iaja nare sabaarũjerijayua.

²¹ I'supaka imarã imarĩ, ba'iaja pupajoairã najayua. Supabatirã “Yirũmumarĩko iko, yitũmimarĩka it”, ãrĩrimarĩaja ba'iaja naka nabaawã'imarĩrijayua. Supabatirã karee'erimaja, jããrimaja, rõmikirã imariþotojo aþerã rõmijãka ba'iaja baarijayurã, rõmijã tũmiarã imakoþeirãoka i'supakaja baarijayurã naro'si.

²² I'supakajaoka apikate ba'irĩjia rikaika oakiyurã, ritaja dika jariwa'ririmarĩaja ba'iaja baarijayurã, þakirimaja, supabatirã nayapaika upakaja i'yopiþekaja ba'iaja baarijayurã, aþerã jia kiro'si imarijayurãte ã'mijãirã imarã. Supabatirã aþerãte ba'iaja jajairibiyaokaro'si þakirika nareka jairijayurã, “Aþerãte tẽriwa'ribaji imatiyairã yija ime”, ãñurã, i'supakajaoka Tuparãte yapaikakaka pupajoabekaja, wapuju napupaka nare ãñu upakaja baarijayurã nime.

²³ Napuparõ'õpi ba'iaja pupajoairã imarĩ, i'supaka ritaja nabaarijayua. I'supaka imarã nimamaka Tuparã ñakoareka ba'iaja nimarijayua,— nare kërĩka.

Judiotamarĩko imariþotojo Jesúre ã'mitiriþeakako

(Mt 15.21-28)

²⁴ I'supaka kibojaeka be'erõ'õ a'ritirã Tiro‡ wãmeika wejewã'tarã Jesúre eyaeka. Torã keyaeka þoto kareaja wi'iarã keyariyapakopeka. I'supaka kipupajoaeka imako'omakaja po'imajare sõritika.

²⁵ I'supaka simamaka sã'mitiritirã ikuparõ'õpiji i'rãkote kipõ'irã etaeka. Satanãrika ima ña'rĩjãikako þako koimaeka. I'supaka komakore imamaka, kore kiwayuñarika yapawa'ri kiwãjitãji koñukurupaeka.

²⁶ Sirofenciaka'iakako, judiotamarĩko koimaeka. Topi mae ikupaka kire kõrĩka:

—Yire mijeyobaabe. Yimako Satanãrika ima ña'rĩjãikako koime. I'supaka simamaka kopupakareka simakoþeika miþoatarika yiyapayu mae,— kire kõrĩka.

²⁷ I'supaka kõpakã'ã ikupaka kore kërĩka:

—Mae judiotatarã, yika wãrurimajaka takaja ñimarãñu ruþu. Supa imarĩ mimakore jierĩ nare ya'ritapajĩka, jiamarĩa naro'si simajĩñu. Ìakõrĩ je'e:

† 7:19 Esta frase es una explicación o comentario de Marcos, el escritor. ‡ 7:24 Una región de gente no judío

I'supaka mire yibaajikareka puri me'rāka ña'pibeyukajirā ba'arika ē'matirā nayaiwēkorjāka[§] yiji'aika upaka nare yibaajīñu,— kore kērīka.

²⁸ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire koyi'rika:

—Rita meñu, ñipamaki. I'supaka simako'omakaja ba'arika peatarūika rokarā me'rāka ba'aña'ruika saba'ayu yaiwēkorjāka,— kōrīka. (Ikupaka ārīrika i'supaka kire kōrīka: “Mika wārūrimajare wārōbaraka mimako'omakaja, kūpajī yire mijeyobaarāka jia yiroyi'ri simarāñu”).*

²⁹ I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—Jia mipupajoaika simamaka, i'supaka yire miyi'yu. I'supaka simamaka Satanārīka imakopekika poyua mimakoreka mae. Supa imarī miwi'iarā mipe'riwa'pe,— kore kērīka.

³⁰ Kowi'iarā pe'rieyatirā kōpeyurūkipemarā jia jājiko komakore peyumaka kōieyaeka. Kopakaja Satanārīka ima koreka porīkako.

Ā'mitiribeyuka imarī jaiwārūbeyukate Jesúre jieka

³¹ I'tojirā ate Tirowejeapi Jesúre o'rika. Toḗ o'riwa'ritirā Sidón wāmeika wejearā keyaeka. Toḗ ke'rika, Decápolisḗ kio'rika. Supabatirā toḗ o'ritirā Galilea pa'warā keyaeka.

³² Torā kimaeka poto ā'mitiribeyuka, jaiwārūbeyuka kīpō'irā ḗo'imajare e'eeyaeka. Kire e'eyatirā “Mīpitaka kīpō'iarā mija'apeabe kijiiokaro'si”, kire narīka.

³³ I'tojite ā'mitiribeyukate kire takaja aḗerō'ōrā ke'ewa'rika. Torā mae kika takaja kimaekarō'ōrā ā'mitiribeyuka ā'mukopea ī'papē'rōtowā'tarāja kīpitawājoa kīkākataeka. Supabatirā kīpitawājoapi rījo'kaka e'etirā kīrērōkakarā kirabeka.

³⁴ Supabatirā wejeḗemarā yoimiatatirā, kire wayuñawa'ri Jesúre yiataeka. I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka mae:

—Epatā,— kire kērīka. (Kiokapi puri “Sawiritarū”, ārīrika simaeka).

³⁵ I'supaka kērīka potojo ā'mitiribeyuka imakopekakite ā'mitiyuka jarika. I'supakajaoka jia jaiwārūbeyuka kimakopekareka jia jaiki kijarika mae.

³⁶ I'supaka kire baaweatirā, ḗo'imaja pō'irā etatirā ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Aḗerāte samija bojapība'si.—

I'supaka nare kērīrijarika simako'omakaja, jājibaji aḗerāte sanabojari-jariroyika.

³⁷ I'supaka kibaamaka jījimaka imawa'ri, ikupaka narīka:

—Ā'mitiribeyurā, jaiwārūbeyurāte ḗariji jieiki kime. I'supaka simamaka ritaja kibaaika jīitakaja sime,— narīka.

8

Cuatro mil rakamarā imaekarā ḗo'imajare Jesúre jī'aeka

(Mt 15.32-39)

¹ Torājīrā ate rīkimarāja ḗo'imajare kīpō'irā rērīka. Kika nimekā'āja naba'arika purīka mae. I'supaka simamaka kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērīka:

² —Īrāre wayuoka ñoñu, maekarakarīmi sajaritīyu yika nima. Supa imarī naba'arika puyua mae.

§ 7:27 Los judíos nombraron a los no judíos perros. En una manera más tierna, a ellos Jesús les refirió como perritos en este ejemplo. * 7:28 Esta frase es información añadida para ayudar a los lectores entender la respuesta de ella.

3 Naba'arika puyua simamaka, “Mija pe'pe”, nare ñarĩjikareka, ma'a ñe'metajirãja nakēsirabaña'rĩjĩũ yoepi i'taekarã pariiji nima simamaka. I'supaka simamaka nare yiji'ariyaɣayu ruɣu, ba'aweatirã nape'yaokaro'si,— kika wārūrimajare kērĩka.

4 I'supaka kēpakā'ã, ikupaka kire narĩka:

—Po'imajare imabeyurō'ō simamaka, marākā'ã baatirã ba'arika nare maji'awārūberijĩka sime,— kire narĩka.

5 I'supaka napakā'ã ikupaka kērĩka:

—¿No'ojirã ba'arika mija rikayu je'e?—

I'supaka kēpakā'ã,

—Ĩ'pōtēñarirakato sime pan,— narĩka.

6 Topi mae po'imajare ka'iarã kiruparūjeka. Pan e'erikatirã ikupaka kērĩka: “Jia mibaayu Tuparã”, kire kērĩka. Supabatirã pan ña'kata'ruitirã kika wārūrimajare sakĩjika. Īrã ritaja po'imajare saɣibaekarã mae.

7 Supabatirãoka wa'imakarãka kũpajĩ imaeka. Wa'ia e'erikatirã, “Jia mibaayu Tuparã”, kērĩka ate. Supabatirã kika wārūrimajare sakipibarūjeka.

8 Nimaeka upatiji po'imajare ba'aeka, jia ña'pirika najarikarō'ōjirã. Sabe'erō'ō, ĩ'pōtēñarirakapi'i pūrurika kika wārūrimajare rēaeka naña'pika piyia.

9 Cuatro mil rakamarã eyaerã baakōrĩ nimaeka saba'aekarã. Naba'aweaeaka be'erō'ō nare ke'ribojaeka.

10 I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka kũmuarã kijãika ate. Saɣi Dalmanu-taka'iarã na'rika.

“Maikoribeyua yijare mibaabeabe”, Jesúre narĩkopeka

(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

11 Torã keyaeka poto kire korirã kipō'irã fariseokaka puɣajoairate eyaeka. “Majēñerãka upakaja kibaawārūbesarãkareka Tuparãte pũataekakimarĩka kime mariye'e' ”, narĩka. I'supaka simamaka ikupaka kire narĩka:

—“Tuparãte pũataekaki kime”, mireka yija ãrĩrã, yija ĩakoribeyua yijare mibearika yija yaɣayu,— kire narĩka.

12 I'supaka napakā'ã ã'mitiritirã, ba'iaja puɣariwa'ri jãjia kiyiataeka kire yi'riberikarã nimamaka. I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērĩka:

—¿Dako baaerã maikoribeyua nare yibearika maekukukarãte yaɣayu je'e? Ritama sime, mija ĩakoribeyua mijare beabesarãki yi'i,— nare kērĩka.

13 Supabatirã Galilea pa'wa i'sipē'rōtorã kika wārūrimajapitiyika nare ki-waata'ritapawa'rika.

Levadura upaka sime fariseokaka puɣajoarika

(Mt 16.5-12)

14 Torã Jesúka a'rikōrĩ wārūrimajare naba'arika ye'karirika. Supa imarĩ ĩrãtojĩkaja pan narikaeka kũmuarã.

15 I'supaka simamaka mae ikupaka Jesúre nare ãrĩka:

—Fariseokaka puɣajoarika levadura upaka sime. Supa imarĩ samija rakajebe. I'supakajaoka Herodere imakakaoka mija rakajebe,— kika wārūrimajare kērĩka.

16 I'supaka nare kērĩka, norĩwārūberika. I'supaka kēpakā'ã natiyiaja jaibu'abaraka ikupaka narĩka:

—Pan marikabepakā'ã, supa kēñu,— narĩka.

17 I'supaka najaiika Jesúre òrĩka. Sōrĩtirã ikupaka nare kērĩka:

—¿Dako baaerā, “Pan imabeyuakaka”, mija jaiyu? ¿Yire òrībeyukajirā mija ime ruku bai je'e? I'supakajaoka, ¿pupajoarika òrīpūaberitiyairāja mija ime bai?

18-19 Mija ñakoa imako'omakaja mija ñawārūbeyu. Supabatirā ā'mukoepa mijareka imako'omakaja mija ā'mitiriwārūbeyu. ¿I'rāpitarakato pan cinco mil rakamarā imarā ò'imajare yiji'arapakakaka mija ye'karitiyu bai je'e? ¿Naba'arapaka be'erō'ò, piyia dikarakapi'i sajariwa'rapaka mija rēarape je'e?— nare kērika.

I'supaka kēpakā'ā, ikupaka narīka:

—Ī'pou'puarāe'earirakapi'i yija porotarape.—

20 —Ī'potēñarirakato pan, cuatro mil rakamarā ò'imajare yipibarapaka, naba'arape piyia saro'si, ¿dikarakapi'i sajariwa'rape je'e?— nare kērika.

—Ī'potēñarirakapi'i sapiyia yija porotarape,— kire narīka.

21 I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērika ate:

—I'supaka yi'riwārūrā imaripotojo, ¿dako baaerā “Pan marikabeyuakaka mare kibojabeyu”, āriwārūbeyurā mija ime ruḡu bai je'e?— nare kērika.

Betsaidawejeakaki ñakoātimarīka imaekakite Jesúre jieka

22 I'sia be'erō'ò kika wārūrimajaka Betsaida wejearā Jesúre eyaeka. Torā neyaeka poto ñakoātimarīkate ò'imajare e'eetaeka kipō'irā. Torā kire e'eyatirā kire kijierika yapatiyawa'ri “Kire mirabebe”, āparaka kire na-jēneka.

23 I'supaka napakā'ā Jesúre kire tūtiwa'rika weje a'riwa'ri pañakarā. Torā kire e'eyatirā, rijo'kakapi'kiñakoa wi'etirā, kipitaka kire kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērika:

—¿Yaje miyoiyu?—

24 I'supaka kērika be'erō'ò kūpajī kīaū'mueka. Supa imarī ikupaka kiyi'rika mae:

—Mae puritaka kūpajī yiyoiwa'tawa'yu. I'supaka simako'omakaja ò'imajare ñiakopemaka, yapua rī'meika upaka oyiaja simamaka ñiayu,— kērika.

25 I'supaka kire kēpakā'ā kiñakoarā Jesúre kipitaka ja'apeaeka ate. I'supaka kire kibaape'aeka be'erō'òpi puri, i'rākō'rīmatorāja ñakoaparaka jia warioyiaja sōipataeka kiro'si mae.

26 I'supaka kijapakā'ā ikupaka Jesúre kire ārika:

—Miwi'iarā mipe'riwa'pe, wejeapi o'pekaja puri,— kire kērika.

“Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki mime”, Pedrote ārika

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

27 I'sia be'erō'ò Jesús kika wārūrimajapitiyika a'ririjarikōrī, Cesarea de Filipō wāmeika wejekoyikurirā neyarijarika. Torā ma'api na'ririjarika poto, kika wārūrimajare ikupaka kijērīaeka:

—Yireka pupajoatirā, “¿Maki kime”, ò'imajare yireka āñu?— nare kērika.

28 Topi,

—Ikupaka ò'imajare mireka āñu: “Juan ò'imajare ruḡuko'a jūjerimaji kime”, aḡerā puri, “Elías imaekaki kime”, āñurā. Aḡerā imarā, “Bikija i'rika Tuparāro'si bojañirimaji imaekaki kime”, mireka nañu,— narīka.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kijērīaeka:

29 —Mija je'e, “¿Maki kime”, yireka mija āñu?—

Topiji ikupaka Pedrote kire yi'rika:

—Mi'iji mime Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki,— kire kērika.

30 I'supaka kire kēpakā'ā,

—I'supaka apherāte mija bojapiba'si ruḡu,— nare kērīka.

*“Najāārūkikaro'siji nīme”, Jesúre ārīka
(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)*

³¹ I'toḡite ikupaka Jesúre nare wārōū'mueka:

—Yi'iji imaki Po'imaja Ma'mi. Bikija i'supakaja yireka Tuḡarāte ḡupajoatika simamaka, ba'itakaja jūarūkikaro'si nīme. I'supaka simamaka kurarāka ḡparimarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka ḡparimarāte yire ḡaripe'yotirā yire najāārūjerāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ḡñia yijariḡe'rirāñu,— nare kērīka.

³² I'supaka nare sakibojaeka jia sanoñaokaro'si. I'supaka Jesúre āpak'ā ā'mitiritirā, aḡerō'orā Pedrote kire e'ewa'rika. Torā mae,

—“I'supaka simarāñu”, yijare meñua mibojarika yaḡbeyuka yi'i,— Pedrote kire āḡoḡeka.

³³ I'supaka kēpak'ā, jorowa'ri kika wārūrimajare Jesúre ḡaeka. I'supaka nare ḡatirā ikupaka Pedrote kērīka:

—Yika wārūrimaji mima simamaka, yibe'erō'orā imarūkika mime. I'supaka simamaka, marāk'ā baatirā yire jā'merimajamarīka mime. Supa imarī, Satanāre jaika upakaja mijaiyu. Tuḡarāte yaḡaika upaka ḡupajoarikopakaja waḡuju ḡo'imajare yaḡaika upakaja ḡupajoaiki mime,— Pedrote kērīka.

³⁴ I'supaka kire ārīweatirā aḡerā kika wārūrimajare, supabatirā ritaja aḡerā torā imaekarāte kiakaeka. Nare rērākū'atirā, ikupaka kērīka:

—Īrīka yiriki imarika yaḡarākiro'si, kiyapaikakaka, supabatirā kirikarākakaka ḡupajoabekaja yire yi'ririḡareaja ba'iaja kijūarāñu. Ikupaka sime: Ba'iaja jūabaraka yaḡua tetaeka kōkeiki kiyapaika upakaja baawārūbeyuka. I'sirokaḡi ḡupajoaiki imarī, yika a'rirūkika kime.

³⁵ Ba'iaja jūabaraka reyarika yaḡaberiwari “Jesúre yaḡaika upakaja baabesarāki yi'i”, āñuka ḡñia imajḡarika tōḡobesarāki. Yire ā'mitiriḡeaiiki imawa'ri, yirika bojariroka kibojaiika ā'mitiriḡe'yowa'ri najāārāki ḡuri ḡñia imajḡarika tōḡorāki.

³⁶⁻³⁷ Īrīka ḡñia kima ḡoto ba'irīḡiareka takaja ḡupariwari ritaja tōḡoiki ḡuri, kireyarāka ḡoto ba'iaja imarika tiyibeyurō'orā a'rirāki. Ritaja ba'irīḡia tōḡoeka mirāki imariḡotojo, dako imabeyua saḡi ḡñia imajḡarika kiwapaḡjirūkia. Supa imarī ba'irīḡia kitōḡokoḡeka, dako waḡamarāja kiro'si sajarirāñu.

³⁸ Ikupaka sime ḡakōrī je'e: Maekaka ḡo'imaja ba'iaja baariḡayurā nima simamaka, Tuḡarāte ja'atairā nime. Mīa, i'supaka imarāte ḡaika wāḡitāḡi, yire yaḡaberiwari “Jesúrikimarīka nīme, supabatirā kiwārōikaoka ā'mitiririyaḡbeyuka nīme”, āñurāte ḡuri yipe'rietarāñurīmi i'supakajaoka naka nīmarāñu yiro'sioka. I'supaka naka nīmarāka simamaka “Yirirāmarīrā mija ime”, nare nārīrāñu yiro'sioka. I'sia ḡoto Po'imaja Ma'mi imarī, Yiḡaki Tuḡarārika yaaboarikapi yipe'rietarāñu. Supabatirāoka jīirā āngelrāka yika etarāñurā,— Jesúre ārīka.

9

¹ Ate ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Rita sime, tērīwa'ribaji kirikaḡi Tuḡarāte jā'merūkia eyarāñu. I'supaka simamaka ḡñia nimañujuju, Īrārimarā ḡ'orā yika imarāte sīarāñu,— nare kērīka.

*Kika wārūrimajare ḡaeka wāḡitāḡi aḡeaja ḡaika Jesúre jarika
(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)*

² Īrōtēñarirakarīmi be'erō'ō Pedro, Santiago, Juan maekarakamarāre Jesúre pusiḡemarā akawa'rika. Torā neyaeka ḡoto aḡea ūoika Jesúre japakā'ā niaeka.

³ Kijariroaka boitakaja ya'tarika sajarika, samajūjekoḡemakaoka ḡemawa'ribaji boiya'tarika sajarika.

⁴ I'supaka Jesúre jarika ḡoto, torā Elías, Moisés imaroyikarā kiḡō'irā ḡemakotowirikarā. I'supaka baatirā kika najaimaka maekarakamarā kiakawa'rikarāte sīaeka.

⁵⁻⁶ I'supaka sima ĩatirā naḡupataeka. I'supaka simamaka ḡupatawa'ri, marākā'ā āriwārūberīwa'rīji ikupaka Pedrote ārika:

—Mia'mitipe wārōrimaji, ō'ōrā maimajīka jītaka sime. Mijaro'si maekarakawi'i ḡesiwi'ia yija baarāñu. Miriwi'i, Moisésiriwi'i, supabatirā Elíariwi'ioaka yija baarāñu,— kire kērīka.

⁷ I'supaka kimaeka ḡoto oko ūmakaka upaka ruira'atirā nare sarubu'ataeka. I'supaka baatirā ikupaka nare sajaika sawatoḡepakāpi:

—Īi, kime Yimaki. Yiwātaitakiji kime. Supa imarī jia kire mija ā'mitiripeḡebe, —sārīka.

⁸ I'supaka nare sārīka be'erō'ō, ĩabaotaerā baakōrī ĩrīkaja Jesúre rīkakamaḡakā'ā niaeka mae.

⁹ Īmimapeḡemarā nimaekarō'ōpi kika torā a'rikarāḡitīyika Jesúre tu'ara'aeka ate. Natu arijarika ḡoto ikupaka nare kērīka:

—Mija ĩako'a aḡerāte mija boja'si. Yī'i, ḡo'imaja Ma'mire reyarāka simako'omakaja ōñia yijariḡe'rīrāka be'erō'ō aḡerāte samija bojarāñu,— nare kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka jia yi'rikarā imarī, aḡerāte sanaboḡaberika. I'supaka simako'omakaja natīyija ḡuri ikupaka narību'aeka:

—¿Marākā'ā āriwa'ri "Reyarīḡotoḡo ate ōñia yijariḡe'rīrāñu", kērīko'o ruku?— narīka.

¹¹ I'supaka ārīkarā imarī ikupaka kire najērīaeka:

—¿Dako baaerā, "ḡo'imajare jā'merūkika* Tuḡarāte ḡūātaerā baarāka ruḡu Elías imaki mamarī etaū'murāki", Moiséte jā'meka wārōrimajare āñu?— narīka.

¹² I'supaka napakā'ā,

—Rita sime supa nañua. Elías imaekakite baaeka upaka baarimaji etarāki mamarī. Etatirā, ritaja imatikaja nimaokaro'si ikupaka ḡo'imajare kērīrāñu: "Koyiaja sajarīwa'yu Tuḡarāte ḡūatarākire etarūkia. I'supaka simamaka Tuḡarāte yapaika upakaja baabaraka, kire ta'atikaja mija imabe." Ikupaka nañua ōrīripotoḡo "Ketarāka ḡotorā jia kire mabaaye'e", ḡo'imajare āriḡupajoakoḡeyu. I'supaka naḡupajoaika simako'omakaja, ikupaka kijūarāñu āriwa'ri Tuḡarārika bikija o'ora'aekarāte yireka ārika: "ḡo'imaja Ma'mire ba'iaja ā'mika jūarāñu. Supabatirā 'Tuḡarāte ḡūataekakimarīka mime', āḡaraka ḡo'imajare kire ḡe'yorāñu."

¹³ Rita sime. Elías imaekaki upaka baarimaji etatirapaki mae. I'supaka simamaka nayapaika upakaja ba'iaja ḡo'imajare kire baarape. I'supaka kijūarūkia upakaja āñua Tuḡarārika no'oeka ḡūñurā,— nare kērīka.

Me'rī ḡupakareka Satanārika ima na'rījīaikakite Jesúre ḡoataeka

(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Torājīrā mae aḡerā kika wārūrimaja ḡō'irā Jesúre ḡe'rieyaeka ate. Torā keyaeka ḡoto kika wārūrimaja ḡō'irā rīkimarāja ḡo'imajare imaeka. Supabatirā Moiséte jā'meka wārōrimajare kika wārūrimajaka okaboḡibu'abaraka nima-maka kīaeyaeka.

* 9:11 Mesías

15 “Ikuṕarō'ōpiji Jesúre etarāñu je'e”, āriṕupajoabekaja imaekarā imarī, ketamaka ĩawa'ri, ĩjimaitakaja ṕo'imajare jarika. ĩjimaka jariwa'ri kipō'irā narīriwa'rika kire jēñari.

16 I'supaka ṕo'imajare imaekarō'ōrā eyatirā ikuṕaka kika wārūrimajare kijērīaeka:

—¿Dakoakaka naka mija okabojiko'o?— nare kērīka.

17 I'supaka kēpakā'ā, ikuṕaka ĩ'rikate ṕo'imaja watoṕekapi kire yi'rika:

—Mia'mitiṕe wārōrimaji. Yimaki kṕupakarā Satanárika ima kireka ña'rjāika imaki, supabatirāoka okamarīka kime. I'supaka imaki kimamaka, miṕō'irā kire ye'era'ako'o.

18 Ikuṕaka kire sabaarijau: Yimakire ba'iaja sabaaike rakakaja jājia kire saña'atarijau. I'supaka kire sabaaike ṕoto kirijeapi jōṕotakaja ṕoririjau. Supabatirāoka kiopia kā'rīṕaatabaraka ritikaja kijiyirijau. I'supaka kimamaka “Yimaki ṕupakarā Satanárika ima ña'rjāikakite mija ṕoatabe”, ñarikoṕeko'o mika wārūrimajare. Supa ñariko'omakaja sanṕoatawārūberiko'o, — kire kērīka.

19 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikuṕaka Jesúre ārika ṕo'imajare:

—Yika ñoaka yibaarijaua ĩarijaurā imariṕotojo, “¿Yaje rita Tuṕarārikapi yijare kijeyobaatiyajñu ruku?”, āñurā mija ime bai je'e ruṕu. I'supaka imarā imarī, yire mija ā'mitiripēakaro'si ¿no'ojrā takaja mijare yiwārōrāñu je'e? Mae, yiṕō'irā me'rīre mija e'era'abe,— nare kērīka.

20 I'supaka kēpakā'ā Jesús ṕō'irā kire ne'ewa'rika. Jesúre ĩawa'ri, ikuṕarō'ōpiji me'rīreka imaekakire kire tarataeka. I'supaka kire sabaamaka, ĩrīña'rītirā kitūrūeka. I'supaka baabaraka jōṕoaja kirijokoṕea jarika.

21 I'supaka kibaamaka ĩatirā ikuṕaka kipakire kijērīaeka:

—¿Dikarakakuri wejejē'rāka mimakire eyawa'yu i'supaka kima?— kire kērīka.

I'supaka kēpakā'ā, ikuṕaka kiyi'rika:

—Kūṕajika kimaeka ṕotorāja i'supaka yimakire imaū'mueka.

22 ĩ'rākurimarā ṕekaō'toarā Satanárika ima kire ña'atarape, supabatirā okoarāoka kire saña'ataroyirape kire riatariyapawa'ri. I'supaka simamaka sakaka jiewārūiki mimaye'e, yijare miwayuārākareka yijaro'si kire mijiebe,— kire kērīka.

23 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikuṕaka kire kērīka:

—¿Dako baaerā, “Jiewārūiki mimaye'e”, yire meñu je'e? Yire ā'mitiripēaiki mimarākareka, “Dakoa ka'wisika imabeyua miro'si”, yire merīrāñu,— kire kērīka.

24 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikuṕaka kipakire ārika:

—“Yimakire kijiejñu je'e aṕeyari”, āriwa'ri mire ña'mitiripēayu. Supa imarī ĩibaji mire ña'mitiripēakaro'si yire mijeyobaabe,— akasererikapi kire kērīka.

25 I'supaka jaibaraka Jesúre imaeka ṕoto rikimabaji ṕo'imajare naṕō'irā rīrīra'amaka kīaeka. Rīkimarāja ni'tamaka kīaekarāre kipō'irā etabeyukaji ikuṕaka Satanárika ima kērīka:

—Mia'mitiṕe, ṕo'imajare okamarīa imaerā, ā'mitiribeyurā nimaokaro'sioka nare imarūjeiki mimamaka me'rī ṕupakareka mire yiṕorirūjeyu. Supabatirā aṕekurioka kireka miña'rjāibesarāñu,— sakērīka.

26 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri ĩmarīji akasererikapi, tararikapitiyika kire sariaña'taeka. Supa kire baatirā kṕupakareka ña'rjāikakite ṕorika mae. Kṕoritapaeka be'erō'ō ṕuparirikaki upaka me'rīte jarika. Toṕi kire ĩatirā, “Kōpakaja ĩrīka kimajaka ime”, ṕo'imajare ārika.

27 I'supaka narīko'omakaja kipitakapi kire ñi'atirā Jesúre kire baimi'mataeka. Ikuṕaka kire kibaeka ṕotojo ĩa rikamañuka kijarika mae.

²⁸ I'sia be'erō'ō wi'iarā Jesúre kākawa'rika. Torā kika wārūrimajaka takaja kimaeka poto ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā yija puri Satanárika ima pōatawārūberiko'orā je'e?— kire narīka.

²⁹ Topi ikupaka nare kiyi'rika:

—Tuparāte takaja jēñetirā, i'supaka ima mija pōatawārūrāñu. Ikipi takaja sime i'supaka baawārūrika, dakoa imabeyua aḗea,— nare kērīka.

“Najāārūkika ñime”, āriwa'ri Jesúre nare bojaeka ate
(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

³⁰⁻³¹ Topi no'rika poto Galilea ka'iarā a'ririḗaparaka kiwārūrimajare kiwārōrijarika. Nare wārōbaraka kimaekarō'ō pō'imajare ōrīrika kiyapaberika. Ikupaka nare kiwārōeka:

—Īrika imaki yire bojajāārūkika pō'imajare yire ñi'aokaro'si. Pō'imaja Ma'mire ñi'atirā, najāārāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ō ōñia yijariḗe'rirāñu,— nare kērīka.

³² I'supaka nare kijaibojarijarika kika wārūrimajare ōrīwārūberika. Sōrīwārūberiripotojo, “ Ōrīpūawārūbeyurā mija ime ruḗu bai je'e', mare kērīññu aḗeyari”, āriḗupajoawa'ri kire sanajērīaberika.

“¿Maki imaki makaki maro'si imatiyarūkika?”, āḗaraka natiyiaja Jesúka wārūrimajare jaibu'aeka

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

³³ Topi no'riwa'rika Caḗernaúm wejearā neyaeka. Torā eyatirā wi'iarā nakākaeka. Wi'tōsiarā nimaeka poto, ikupaka nare kijērīaeka:

—Ma'apī mai'tarijariko'o poto ¿dakoakaka mija jaibu'arijariko'o?— nare kērīka.

³⁴ I'supaka kērīko'omakaja, kire nayi'riberika. “¿Maki imaki ruku imatiyaiki?”, āriwa'ri ma'apī i'tariḗaparaka najaiibu'arijarika kire nabojariḗi'aeka.

³⁵ Kire nayi'ribeḗakā'ā, yurupatirā kika wārūrimajare kiakaeka.

—Īrikate imatiyaiki imariḗaparāka, “Yiḗemawa'ribaji imarā aḗerā”, āriwa'ri dako okamirāmarīaja ritaja pō'imajaro'si ba'irabejirimaji kimarāñu,— nare kērīka.

³⁶ Supa imarī nawatōḗekarā imaekaki me'rīre e'erikatirā ikupaka nare kērīka:

³⁷ —Īī me'rī imatiyaikimarīka kime. I'supaka kimako'omakaja, yire yi'riwa'ri Īrikate jia kire baajīka, jia yire baarika kopakaja i'supaka kire kibaayu. Supabaawa'ri yire pūataekakiteoka i'supakaja baiki kime,— nare kērīka.

“Ba'iaja maka imabeyuka puri majeyomaki kime”, Jesúre ārika
(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

³⁸ Icupaka Juanre kire bojaeka:

—Wārōrimaji, miwāmeaḗi Satanárika ima pōatarapakire yija ĩarape. Maka imakoribeyuka kimarape. Satanárika ima pōatarika mijā'meberikaki kima-maka, “I'supaka mibaa'si”, kire yija ārape,— Juanre kire ārika.

³⁹ Supa kire kēpakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Jia kibaarape. I'supaka baakite mija jājibaa'si. Īrika yire ā'mitiripēawa'ri maikoribeyua kibaabeaika be'erō'ō ba'iaja yire jaiyuebeyuka kime.

⁴⁰ Ba'iaja mare baabeyuka imarī, maka imatikaki upakaja kime.

⁴¹ Rita mijare yibojayu. Yirirā mija imamaka ĩawa'ri mijare jeyobaaikika jia jījimaka Tuparāte imarāñu. Okoa kūḗajī kisīarāka āriwa'ri ḗarīji “Jiika

kime”, Tuparāte kireka ārirāñu. I'supaka kibaaika wapa jia Tuparāte kire jeyobaarāñu,— nare kērika.

“Ba'iaja baarika rakajekaja mija imabe”, āriwa'ri Jesúre nare wārōeka (Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² Me'rīre ĩatirā ikupaka nare kērika:

—Me'rārĭjaka ima upaka yire yi'yurāte imarijayu. Supa simamaka, ba'iaja nare baarĭjeikite jimarā ba'iaja Tuparāte kire baarāñu. I'supaka kijūakoreka apikate ba'iaja kibaarūki ruḡubaji, āta jo'baka kiwāmuarā ji'abaatirā kire naña'metarikareka jia simajāēeka kiro'si.

⁴³⁻⁴⁴ Ba'iaja baarika mija ja'atabe. ĩakōrĭ je'e: Mija pitakapi ba'iaja mija baarijariye'e samija toata'tabe sapi ba'iaja mija baakoreka. Mija pitaka ĩrāpē'rōto imabepakā'ā jiamarĭa mijaro'si simakoḡeko'omakaja Tuparā ḡō'irā mija a'rirāñu. ĩḡapē'rōto pitaka mijareka imamaka, ba'iaja mija baaiika, tēriwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. Peka jūrēika yaribeyua ima torā.

⁴⁵⁻⁴⁶ Mija ũḡuapi ba'iaja mija baarijariye'e ĩrāpē'rōto mija toata'tabe. Mija ũḡua ĩrāpē'rōto imabepakā'ā jiamarĭa mijaro'si simakoḡeko'omakaja Tuparā ḡō'irā mija a'rirāñu. ĩḡapē'rōto mija ũḡua imamaka, ba'iaja mija baaiika tēriwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia.

⁴⁷ Mija űakoapi ba'iaja mija baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija űakoa ĩrāpē'rōto imabepakā'ā jiamarĭa mijaro'si simakoḡeko'omakaja Tuparā ḡō'irā mija a'rirūkirā mija jarirāñu. ĩḡapē'rōto mija űakoa imamaka, ba'iaja mija baaiika tēriwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia.

⁴⁸ Peka jūrēika yaribeyua ima torā. Supa imarĭ jiamarĭa naḡo'ia bekoa ba'arijarirāka.

⁴⁹ Mae imarā ḡo'imaja ba'iaja jūapatarūkirā nime. “ḡekapi mooika be'erō'ō rakajekaja maimaye'e”, āriwārūirā mija ime. I'supakajaoka ba'iaja jūakoritirā, ba'iaja baarika mija ja'atarāñu, jĭibaji Tuparāte ā'mitiripēaokaro'si.

⁵⁰ Mija ĩabe. Ba'arika yukiraika simamaka jia sajayu. I'supaka simako'omakaja okaka sima sawayu ḡoto ḡuri, marākā'ā baatirāoka okaka samabaawārūbeyu ate.[†] I'supaka simamaka sataarikaja sime i'tojirā. Yukira ḡupajoatirā, yukira majāāmaka jia maba'arika jayu upaka jia mija baabu'aikapi āriwa'ri jĭibaji imarā mija jarirāñu. Supa imarĭ Tuparāte yapaika upakaja baarija'atabekaja mija imarijape dakoa okamirāmarĭaja mija imaokaro'si,— nare kērika.

10

“Mija rōmia taabekaja”, āriwa'ri Jesúre nare wārōeka (Mt 19.1-12; Lc 16.18)

¹ Capernaŭm wejeapi imatirā Judea ka'iarā Jesúre a'rika. A'ririjarikōrĭ, torā eyatirā Jordān wāmeiria kiwaata'rika. Aḡepē'rōtorā keyaeka ḡoto, rĭkimarāja ḡo'imajare kipō'irā rērika ate. Neyairō'ōrāja, nare kiwārōrijariroyika upakaja nare kiwārōeka.

² ḡo'imajare wārōbaraka kimaeka ḡoto fariseokaka ḡupajoairāte kipō'irā etaeka. “Jia kiyi'riwārūberirū”, āriwa'ri ikupaka kire najērĭaeka:

[†] 9:50 Frecuentemente, la sal de la región no era pura, sino que fue mezclada con otros minerales. Si la sal se derretiría por la humedad, los minerales sin sabor que se quedarían, no servían para la comida.

—Ĵimirĵi kirŭmure kija'ataika, ba'iaja baarika sime bai?— kire narĳka.

³I'suĵaka naĵakā'ā ā'mitiritirā ikuĵaka nare kiyi'rika:

—ĴMarākā'ā Moiséte mijare jā'meka je'e?—

⁴I'suĵaka kĕĵakā'ā ā'mitiritirā, ikuĵaka kire nayi'rika:

—Ikuĵaka simaeka Moisés imaroyikakite bojaeka: “Ĵrĳkate kirŭmure taarika yaĵajĳka, Ƶaĵera kio'oĵĳnu. ‘Mire yitaerā baayu’, āriwa'ri Ƶaĵera o'oea kore Ĵiweatirā naja'atabu'ajĳnu”, Moisés imaekakite āriĳka, — fariseokaka Ƶaĵaĵoirāte āriĳka.

⁵I'suĵaka naĵakā'ā ā'mitiritirā, ikuĵaka nare kĕriĳka:

—Tuĵarāte ā'mitiriĵearika yaĵaberĳkarā mĳa űĳekiarāte imamaka i'suĵaka Moiséte naro'si so'oea. I'suĵakajaoka sime mijaro'si.

⁶⁻⁷I'suĵaka kibaaeka simako'omakaja Ƶo'imajare kiĵo'ĳiaeka Ƶotorāĳa “Ĵmirĳi suĵabatirā rŏmoreoka Tuĵarāte Ƶo'ĳiaeka. Suĵa imarĳ rŏmie'etirā kiro'sĳi Ĵmirĳite imarānu koka. I'suĵaka simamaka kiĵakiarāre kŏrŏtaĵatirā kiĵuĵayariĳi kimarānu koka mae.

⁸I'suĵaka imaki imarĳ kirŭmuka Ƶuri rakakaja Ƶuĵaĵoabeyurā najayu mae. Ĵĵarā imariĵotoĵo Ĵriĳka uĵakaja sime naĵuĵaka”, āriwa'ri saboĵayu Tuĵarāriĳka o'oea Ƶaĵera Ƶuñurā.

⁹“I'suĵaka nimarŭ”, Tuĵarāte ānuu simamaka, mĳa rŏmia taabekaja mĳa imabe,— nare kĕriĳka.

¹⁰Wi'iarā kākawa'ritirā kĳaĳkakaka kĳka wārŭrimajare kire ĵĕriĳka.

¹¹I'suĵaka naĵakā'ā ikuĵaka nare kiyi'rika:

—Mamarĳ kirŭmu imaekakote ja'atagirā aĵeko ke'ekopeiko kirŭmumarĳko koime Tuĵarā űakoareka. Kirŭmumarĳkoteĵe kiwā'imañua mamarĳkako kirŭmutakore ba'iuĵakaja baawa'ri i'suĵaka kibaayu.

¹²I'suĵakajaoka sime rŏmo kotŭmite ja'atagirā aĵikaka kotŭmiarĳkopeiki kotŭmimarĳka kime Tuĵarā űakoareka. Kotŭmitakimarĳkaka kowā'imañua simamaka mamarĳkaki kotŭmitakire ba'iuĵakaja baawa'ri i'suĵaka kobaayu,— Jesŭre nare āriĳka.

*“Me'rāka yiĵŏ'irā i'tairāte mĳa ĳāĵibaa'si”, Jesŭre āriĳka
(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)*

¹³Jesŭs Ƶŏ'irā me'rāka Ƶo'imajare e'era'aeka. “Nare rababaraka Ĵia nare mibaabe, Tuĵarā, āĵaraka naro'si kiĵĕnerŭ”, āriĵuĵaĵawa'ri kiĵŏ'irā me'rāka ne'ewa'rika. I'suĵaka nabaamaka Ĵatirā, ikuĵaka Jesŭka wārŭrimajare nare āriĳka:

—Jesŭre najo'akoreka, kiĵŏ'irā nare mĳa e'era'a'si,— Ƶo'imajare narĳka.

¹⁴I'suĵaka naĵakā'ā ā'mitiritirā Jesŭre boebarika. I'suĵaka imawa'ri kĳka wārŭrimajare ikuĵaka kibojaka:

—Yiĵŏ'irā me'rāka etarika mĳa ĳāĵibaa'si. Ĵiĵuĵarāte ĳia ā'mitiriĵearĳa nime me'rāka. Nimauĵaka yire ā'mitiriĵearĳate ĳia Tuĵarāte imaruĵutarānu.

¹⁵Rĳta mĳare yiĵoĵayu. Me'rārĳĳaka ĳia yi'yuaĳaka Ƶuĵaĵoatirā Tuĵarāte ĳia mĳa yi'ririĳariĳĳnu. I'suĵaka yi'ribeyurāte Ƶuri Tuĵarāte e'toribesarānu kiĳā'merŭkirāro'si imarāñurāte,— kĳka wārŭrimajare kĕriĳka.

¹⁶I'suĵaka nare āriweatirā me'rĳre ke'erikaeka. Ke'erikaeka rakamarāre naruĵuko'arā kiĵitaka ja'aĵeatirā ikuĵaka kĕriĳka: “Ĵia nare mibaabe”, āĵaraka Tuĵarāte naro'si kiĵĕneka.

*Ĵriĳka niñerŭ ba'ĳite Jesŭka ĳairĳ eyaeka
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)*

17 Topi Jesúre a'rirã baaeka poto kipõ'irã Ì'rika Ìmirìjite rìrìeyaeka. Jesús wãjitãji ñukurupatirã ikupaka kire kërìka:

—Jiitaki mime wãrõrimaji. Tuparãka õña ñimajipariyapayu. I'supaka imaokaro'si ¿marãkã'ã yibaajìñu ruku?— kire kërìka.

18 I'supaka kèpakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka kire kërìka:

—¿Dako baaerã, “Jiitaki mime”, yire meñu je'e? Tuparã Ì'rikaja imaki jiika.

19 Tuparãka õña imajiparika miyaparãkareka kijã'meika upakaja miyì'ririjape. Æ'mitirikõrì je'e: “Po'imaja jããbekaja. Rõmika imako'omakaja, apekoka wã'imarìbekaja. Karee'erimarìa sime. 'Ba'iaja kibaarape', ãparaka wãpuju apherãte bojapakibekaja. Po'imajare ba'iajiji pakitirã naniñerũ mija ã'ma'si. Mipaki, mipakoreoka jia mija ã'mitiripeãbe”, ãparaka sabojayu Tuparã majaropũñurã o'oeke. I'sia õñuka mime,— kire kërìka.

20 I'supaka kèpakã'ã ã'mitiritirã, ikupakã'ã kire kërìka:

—Mia'mitipe wãrõrimaji. Tuparãte jã'meika õrìwa'ri yime'rãrìrãja jia sayi'ririjarikaki ñime,— kire kërìka.

21 I'supaka kèpakã'ã ã'mitiriwa'ri, Jesúre kire wayuãeaka mae. Supa imarì ikupaka kire kërìka:

—Ì'rãba'ikaka mibaarika jariwa'yua ruþu. Miba'irìjia apherãte mijipatabe sawapa tõpoerã. Supabatirã wayuoka baairãte samijibe. Supa mibaarãkareka Tuparã põ'irã eyatirã rikimabaji sawapa mitõporãñu. Supa imarì ñañu upakaja miyì'rirãka be'erõ'õpi yika wãrõrimaji imaokaro'si mi'tabe,— kire kërìka.

22 I'supaka kire kèpakã'ã ã'mitiritirã, rikimakaja ba'irìjika imaki imarì, ba'iaja kipupariwa'rika.

23 Ke'rika be'erõ'õ kika wãrõrimajare Ìatirã ikupaka Jesúre ãrìka:

—Rikimakaja ba'irìjia rikairãro'si “Tuparãte takaja yi'riwa'ri kiyapaika upakaja yibaarãñu”, ãrìþupajoarika ka'wisika sime,— nare kërìka.

24-25 I'supaka kèpakã'ã ã'mitiritirã, marãkã'ã marìwãrũberijika naro'si simaeka. I'supaka nimamaka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Mija ã'mitipe yiejyomarã. “Ritaja Tuparãte yapaika upakaja yibaaye'e”, ãritirã kirirã najayaokaro'si ka'wisitaka sime po'imajaro'si. Æ'mitirikõrì je'e: Camello jo'baki imarì, þeruþota koþea kiwãpu'ribeyu. I'supakajaoka “Ñipamaki kimamaka, Tuparãte takaja yapaika upaka yibaarãñu”, rikimaka ba'irìjia rikairãte ãrìwãrũbesarãñu,— kërìka.

26 I'supaka kèpakã'ã ã'mitirikoriberikarã imarì, natiyiaja jaidu'abaraka ikupaka narìka:

—I'supaka simarãkareka maki Tuparãka õña imajiparũkika imabeyuka mirãkiyu,— narìka.

27 I'supaka nimamaka Ìatirã ikupaka Jesúre nare bojaeka:

—Nãþupayariji tãrìbeyurã po'imaja. I'supaka simako'omakaja kire yi'yurãte Tuparã põ'irã a'rirũkia, ritaja baawãrũki kimamaka,— nare kërìka.

28 Supa kèpakã'ã, ikupaka Pedrote kire yi'rika:

—Jia mia'mitipe. Yija ba'irìjia ja'ataraparã imarì, mika yija imarijaju,— kire kërìka.

29-30 Topi ikupaka kire kiyi'rika:

—Rita mijare yibojayu. Apherãte Tuparãrika bojarì a'yurã, narìrãre ja'atawa'rirãñurã. Nabe'erõ'õkarã, napaki, napako, namakarã, nawì'ia supabatirã narioaoka naja'atawa'ririjarirãñu, yirika bojariroka bojarì na'ririjarirãka poto. Yirirã imarì yirika bojaokaro'si narìrãre ja'atawa'yurãte, jia Tuparãte baarãñu. Maekaka ritaja rikabaraka nima rikimabaji Tuparãte nare Ìjirãñu. Wi'ia, rioa, nabe'erõ'õkarã, napakoarã supabatirã rikimarãja

makarãritiirã nimaerã Tuparãte nare ja'atarãñu. I'supaka simako'omakaja yire na'mitiripeaika simamaka ba'iaja apherãte nare baarãñu. I'supaka naro'si simarãka simako'omakaja õñia imajiparika Tuparãte nare ja'atarãñu.

³¹ Rikimarãja maekaka imatiyarimaja imakopeirã, Tuparã põi'irã neyarãka poto imatiyabeyurã najarirãñu. Apherã rikimarãjaoka maekaka imatiyarimajamarã imarã, Tuparã põi'irã neyarãka poto imatiyairã najarirãñu, — nare kërïka.

*“Najããrükika ñime”, ãrïwa'ri Jesúre nare bojaeka ate
(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)*

³² I'supaka nare kërïka be'erõ'õ Jerusalénrã eyairõ'õrã imaeka ma'api na'rika. Torã a'ririaparaka kika wãrurimajare kiruputawa'rika. Kibe'erõ'õpi a'paraka ikupaka najabu'arijarika: “¿Dako baaerã kirupu wayupi'ribekaja Jerusalénrã ke'yu?”, narïka. Kibe'erõ'õpi i'tarijarikarã po'imaja puri jimarã ba'iaja puparikopekarã. I'supaka nimamaka iatirã, kika wãrurimajaka takaja jaiokaro'si, po'imajamatorã nare ke'ewa'rika. Torã eyatirã “Ikuþaka simarãñu”, ãrïwa'ri nare kibojaka ba'iaja kire nabaariwã'imarãrã baekakaka.

³³ —Jia mija ã'mitipe. Jerusalénrã ma'rirã baayu. Torã i'rïka imaki Po'imaja Ma'mire bojajããrükika. I'supaka kibaamaka kurarãka iparimarã põi'irã, supabatirã Moiséte jã'meka wãrõrimaja põi'irãoka yire ne'ewa'rirãñu. Supa imarã yire ne'etorirãka poto “Majããrükika kimarũ”, yireka narãrãñu. Supabatirã “Åja'a, kire mija jããbe”, ãrïwa'ri judiotatamarãte yire nijirãñu.

³⁴ Supabatirã ba'iaja yire napo'imaji'irãñu. I'supakajaoka yire narïjo'kapaterãñu. Ajeapi yire napajerãka be'erõ'õ yire najããrãñu. I'supaka nabaako'omakaja, maekarakarïmi be'erõ'õ õñia yijaripe'rirãñu, — nare kërïka.

*Santiago Juanþitïyika “Ikuþaka yija yaþayu”, ãrïwa'ri Jesúre najëñeka
(Mt 20.20-28)*

³⁵ Topi Zebedeo makarã Santiago, Juanþitïyika Jesús põi'irã eyatirã, ikupaka kire narïka:

—Mia'mitipe wãrõrimaji. Mire yija jëñeika miy'ririka yija yaþayu, — kire narïka.

³⁶ I'supaka kire napakã'ã, ikupaka kiya'rika:

—¿Marãkã'ã mijaro'si yibaarika mija yaþayu?—

³⁷ I'supaka këþakã'ã ikupaka kire narïka:

—Pemawa'ribaji wejeareka ritaja po'imajare mijã'merãñurïmi seyarãka poto ikupaka yijare mibaarika yija yaþayu: I'rïkate ritapë'rõto, apikate kãkopë'rõtopi yijare miruparüjebe mire jeyobaabaraka yija imaokaro'si, — kire narïka.

³⁸ I'supaka napakã'ã, ikupaka nare kërïka:

—Yire mija jëñekopeikakaka jia õrïwãrübeyurã mija ime. Ba'iaja po'imajare yire jüarüjerãñu. Yijüarãka upakaja jüaokaro'si ¿yaje mija rakajepããwãrüjïñu je'e mijaro'sioka?— nare kërïka.

³⁹ —Å'ã, rakajepããwãrüjïñurã yija, — kire narïka.

I'supaka napakã'ã ikupaka nare kërïka:

—Rita mijare yibojayu. Ba'iaja yijüarãka upakaja ba'iaja mija jüarãñu mijaro'sioka.

⁴⁰ I'supaka simako'omakaja mija yaþaika upaka mijare ñimarüjewãrübeyu. Ritapë'rõto, kãkopë'rõtorã yika ruparükirãte Yipaki Tuparãte wã'marãñu, — nare kërïka.

41 I'supaka kire narīka, aṗerā Jesúka wārūrīmaja I'pāpitarakamarā imaekarāte ā'mitirika. Supa imarī Santiago, Juanre ā'mitiritirā, “ ‘Aṗerāte tērīwa'ribaji yija ime’, noŋu ruku”, āriwa'ri naboebarika.

42 I'supaka nimamaka ĩatirā, nare akatirā ikupaka Jesúre nare ārika:

–Ritaja wejeakarā ĩparimarā naṗo'imajare jājiapi jā'merijayurā, nayapaika upakaja nare baawā'imāparaka. I'supaka nare nabaaike oñurā mija ime.

43 Mija pūri, nuṗaka imabekaja. Yirirā imarāro'si ikupaka sime: Mija watoṗekarā ĩpi imariyapaiki, “Ikupaka ṗo'imajare yaṗayu”, āriwa'ri nayapaika upakaja aṗerāte jia kibaaĵikareka jia sime.

44 Imatiyarimaji imarika yaṗaiki pūri, aṗerāte kijeyobaaĵikareka jia sime. I'supaka imawa'ri naro'si ba'irabeĵirimaji upakaja kiba'iraberĵarĵikareka jia sime.

45 I'supaka simamaka, Po'imaja Ma'mi ñimako'omakaja “Yiro'si ṗo'imajare ba'irabeĵirū”, āriwa'rimarā o'ōrā yi'taeka. I'supaka imabekaja ṗo'imajare jeyobaarimaji imakaro'si o'ōrā yi'taeka. Supa imarī ba'iaja nabaaike waṗa naro'si reyarī o'ōrā yi'taeka,— nare kērīka.

Bartimeo ñakoa Jesúre jieka

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

46 Jesús kika wārūrīmajapitiyika Jericó wejearā nimaeka be'erō'ō, topi na'rika rĵikimarāja aṗerāpitiyika. Naka ke'rika ma'arĵjerā ĩabeyuka Timeomaki, Bartimeore ruṗaeka. Wayuoka baaike imarī, niñerū aṗerāte ki-jēñeroyika.

47 “Jesús Nazaretkaki o'yuka”, napakā'ā ā'mitiritirā jājia akasererikapi ĩabeyukate kire akaeka.

–Mia'mitiṗe Jesús. ĩpi David imaekaki riṗarāmi mime. Ritaja ṗo'imajare mijā'meokaro'si Tuṗarāte wā'maekaki, yire miwayuñabe,— ĩabeyukate kire ārika.

48 I'supaka kiakaserekena ā'mitiriwa'ri, rĵikimarāja ṗo'imajare kire waṗeka “Miakaserea'si”, āparaka. I'supaka narĵkoṗeko'omakaja jājibaji kiakasereka.

–Mia'mitiṗe David riṗarāmi. Yire miwayuñabe,— kire kērīka.

49 I'supaka kiakasereka ā'mitiritirā, Jesúre tuiŕikaeka mae.

–Kire mija akabe yiṗō'irā ki'taokaro'si,— ṗo'imajare kērīka.

Supa kēpakā'ā ĩabeyukate nakaeka.

–Okajājia mijape. Suṗabatirā mimi'mirĵkabe. Jesúre mire akayu,— ṗo'imajare kire ārika.

50 I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ṗemakato kijarĵroaka e'etatirā, mi'maari ñojimarĵji Jesús ṗō'irā ke'rika.

51 Kipō'irā keyaeka ṗoto, ikupaka Jesúre kire ārika:

–ĵMarākā'ā mire yibaarika miyaṗayu?–

–Mia'mitiṗe wārōrimaji. Jia ĩaiki yire mijariṗe'rirūjerika yiyaṗayu ate,— kire kērīka.

52 I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kiyi'rika:

–Yire ā'mitiriṗe'awa'ri “Jesúre yire jierāñu”, merĵṗuṗajoamaka, mire yijieyu mae,— kire kērīka.

I'supaka kērīka ṗotojo ĩabeyukate yoiki jarika mae. Supa imarī,

–Miṗe'ririyaṗaye'e, miṗe'ṗe mae,— Jesúre kire ārika.

I'supaka kērĵko'omakaja Jesús be'erō'ō ĩabeyuka imakoṗekakite a'rika.

11

Jerusalénrā Jesúre eyaeka

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

1-2 Jerusalén i'tara'arī Olivos wāmeika ĩmimakarā neyaeka. Torā ĩ'paweje wejea imaeka. Betagé, Betania wāmeika simaeka. Jerusalén koyikurirā eyatirā, ikupaka kika wārūrimaja ĩ'parāte kērīka:

—Marupurō'ōrā imawejeārā mija a'pe. Torā burrowēko makarāka ĩ'rīka ĩ'apāēka mija tōporāñu. Ni'ī ĩ'rīkaoka pō'imajire marīpeikoribeyuka kime ru'pu. Kire kutetirā, kire mija e'era'abe.

3 Ape'rate mijare jērīamaka: “¿Dako baaerā kire mija e'ewa'yu?”, narīrāka, ikupaka mija yī'pe: “Maipamakire kire ya'payu. Supa imarī sayija e'ewa'yu. Nōjimarīji saki'pe'atarāñu ate”, ārīwa'ri nare mija bojabe,— nare kērīka.

4-5 ĩ'supaka kērīka ā'mitiritirā, na'rika. Torā eyatirā ma'arā burrowēko makarāka niatō'poeka. Kopereka wā'tarā najī'apāēkaki kimaeka. Kire tōpotirā kire nakuteka. ĩ'supaka nabaamaka ĩ'atirā torā imaekarāre ikupaka nare jērīaeka:

—¿Dako baaerā burrowēko makarāka mija kuteyu?— narīka.

6 ĩ'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, Jesúre nare ārīrūjeka upakaja nare nayī'rika. Supa imarī “Jee, samija e'ewa'pe”, narīka burrowēko ba'īparā.

7 Supa imarī Jesús pō'irā sane'ewarika. Supabatirā sayapāia nacamisa pamarā natapiaekapi burrowēko makarā pamarā napa'aeka. Sapa'aweatirā ne'eeyaeka potojo sapamarā kimarīro'ika.

8 Rīkamarāja pō'imaja sayapāia pemarkato e'etatirā ke'rika wājītāji sana-jitapāpeka. “Yija ĩ'papakī mime”, ārīwa'ri ĩ'supaka nabaeka jiyī'pupaka kire ōrīwa'ri. Ape'ra wejeripūñua e'etirā ja'apāpekarā ke'rika wājītāji.

9 Supa imarī Jesúre ru'putaekarā, kibe'erō'ō imaekarāoka jimarī najiivarī-rika ĩ'jimaka imawa'ri.

—“ĩ'itaki kime Tuparā!”, pō'imajare ārīrū. ĩ'Mare kijā'meokaro'si Maipamakite pūataekakire etayu! Jia Tuparāte kire baarū ārīwa'ri.

10 Mañeki David imaekaki rīparāmite etayu mae. Supa imarī jia maro'si sime Tuparāte maro'si pūataekakipi ārīwa'ri. ĩ'supaka kibaamaka “Tuparā, mabo'ikakuripi imaki, tērīwa'ribaji ĩiika mime”, nimaupatiji pō'imajare ārīrū, — ārīwa'ri najaika ĩ'jimaka imawa'ri.

11 ĩ'supaka nañuju Jerusalén wejeārā Jesúre eyaeka. Torā eyatirā Tuparāte jiyī'pupaka ōrīriwi'iarā kikākaeka. Torā kākatirā ritaja kīapibataeka. ĩ'sia be'erō'ō sarā'irā baamaka, Betaniarā kīpe'riwa'rika, ĩ'pōū'puarāe'earirakamarā kika wārūrimajapitīyika.

Rikamarījūki simari'pareaja Jesúre higuera kumupurika

(Mt 21.18-19)

12 Ape'rii Betaniawejeapi no'riwa'rika. O'riwa'ritirā na'rīrijarika poto Jesúre kēsirabaeka.

13 Yoepi higuera wāmeika ōteriki ritajūkia ōimaka kīaeka. Jia pūñuijūki sōimaka “Rīkimakaja rikaika sime je'e”, kērīpupajoeka.* ĩ'supaka simako'omakaja sawā'tarā eyatirā sapūñutakaja simamaka kīaeka. Rikamarīa simaeka, sarikayu jē'rāmarīa simaeka imarī.

14 Rikamarījūki simamaka ĩ'atirā, ikupaka sakērīka:

—Apekurioka mirika pō'imajare ba'arūkimarīa mimarāñu, — ārīwa'ri sakikumupurika. ĩ'supaka kijaika kika wārūirāte ā'mitirika.

Tuparāte jiyī'pupaka ōrīriwi'ia'pi waruarimaja supabatirā wa'pājirimajare Jesúre pōataeka

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

* **11:13** La apariencia de muchas hojas señala que la higuera carga higos no maduros, pero comestibles.

15 Ate Jerusalénwejearã eyatirã Tuparâte jiyipupaka òririwi'ipête imaekarõ'orã kikãkaeka kika wãrurimajapitiyika. Torã kãkaeyatirã waruaparaka, wapañjibaraka imaekarâte kãkaeka. Supabatirã apetatarãrika niñerũ o'ae'ebaraka imaekarâte ãtirãoka nare kipoataeka. Niñerũ o'arimajare naniñerũ peatarũkirõ'õ kituriña'rupateka. Supabatirãoka niñerũ e'eokaro'si okoipakoa† Jjirimaja ruparikũmua kituriña'rũeka.

16 I'supakajaoka, “Tuparâte jiyipupaka òririwi'ipêtepi koyikuriji sime”, ãriwa'ri ba'irijia ne'ewa'riroyikarõ'õpi nare sake'ewa'rirũjeberika.

17 Supabatirã ikupaka po'imajare kiwãrõeka:

—Kimajaropũñurã o'oekarã ikupaka Tuparâte bojayu: “Ritaja tatarâte yika jaiokaro'si narẽñrũkiwi'i simarãñu yiw'ia”, ãriwa'ri sabojayu Tuparãrika o'oeka. Supã imarĩ torã ba'irijia jĩtirã niñerũ e'ebaraka mija ima kareba'arimaja wi'i upaka samija baayu,— nare kẽrika.

18 I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, “¿Marãkã'ã baatirã kire majãñũñu?”, kurarãka ãparimarãre ãriupajoaeka, Moiséte jã'meka wãrõrimajaoka. “Jiitaka kiwãrõika”, ãriwa'ri ritaja po'imajare jaimaka ã'mitiritirã Jesũre nakĩkika.

19 Na'irã sajakãkã'ã Jerusalénrõ'õpi kika wãrurimajapitiyika Jesũre pe'rika.

Rikamarjũki higuera jĩrika

(Mt 21.20-22)

20 Apeñmi bikitojo na'rika poto higuerajũki rikamarã imaeka wã'tarã neyaeka. Torã eyatirã sarĩkoa pitiyika ritaja jĩripataeka simamaka niaeka.

21 Topi mae Jesũre jaika mirãka Pedrote pupajoatõpoeaka.

—Miabe wãrõrimaji. Samikumupurapaka be'erõ'õ sajĩrika ime mae,— kire kẽrika.

22 I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka Jesũre bojaeka kika wãrurimajare:

—Tuparâte mija ã'mitiripẽabe. “Kire yija jẽnerãka kiyi'rirãñu”, ãriupajoairã mija imabe.

23 Rita mijare ñañu. Tuparâte ã'mitiripẽaiki imarĩ, “Ímimaka riakarã ka'raña'rũ”, kẽñu upakaja kiro'si sabaarãñu. I'supaka “Tuparâte yiro'si baabesarãñu je'e”, ãriupajoabekaja mija jẽnebe. “Yijẽneika upakaja kiyi'rirãñu”, ãriupajoabaraka kire mija jẽnebe. I'supaka mija pupajoarãkareka mija yapaika upakaja simarãñu.

24 Supã imarĩ Tuparâte jẽñetirã, “Yijẽneika kiyi'ritiyayu”, mija ãriupajoabe mija pupakapi. I'supaka mija baarãkareka “Tuparâte yi'rirãñu”, ãriwa'ri mijare yibojayu.

25-26 Tuparâte jaibarakaja, mamarĩ ba'iaja aperedẽ mijare baaika mija ye'karipe. I'supaka mija baabe, Mapaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mija baaika mijareka kiye'kariaokaro'si. I'supaka simako'omakaja aperedẽ ba'iaja baaika mija ye'kaririberijika, Mapaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mija baaika ye'kariaberijiki kiro'si,— nare kẽrika.

¿Makire mire jã'memaka i'supaka mibaayu? ãriwa'ri Jesũre najẽrãeka

(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

27 I'sia be'erõ'õ Jerusalén wejearã ke'rika ate kika wãrurimajapitiyika. Torã eyatirã Tuparâte jiyipupaka òririwi'iarã kikãkaeka poto kurarãka ãparimarãre kipõ'irã eyarĩkaeka, Moiséte jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judiorãka ãparimarãoka.

28 Torã eyatirã ikupaka kire najẽrãeka:

—¿Dako baaerã Tuparâte jiyipupaka òririwi'iaipi po'imajare mipoatarape? Supabatirã ¿makire jã'maikapi i'supaka mibaarape?— kire narĩka.

† 11:15 Ellos vendieron palomas para los sacrificios.

²⁹ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kiyi'rika:

—Yi'ioka ī'rāba'ikaka mijare jērīariyapaiki. Yire mija yi'pakā'ā ā'mitiritirā, yire jā'meiki wāmea mijare yibojarāñu. Ikuḗpaka mijare yijērīariyapayu:

³⁰ ¿Juanre ḗo'imajare ruḗpuko'a jūjeokaro'si maki mire jā'mekaki? ¿Tuḗarā kire jā'mekakikā'ā? ¿Po'imajaja kire jā'mekarā bai? Yire mija yi'ḗe,— nare kērīka.

³¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, natiyiaja najaiika.

—¿Marākā'ā kire mayi'rijiñu ruku? “Juanre ḗo'imajare ruḗpuko'a jūjerā Tuḗarāte kire pūataeka”, marījīka, “¿Dako baaerā Juanre bojarapaka mija yi'riberape?”, mare kērīrāñu.

³² I'supaka simako'omakaja, “Po'imajaja Juanre jā'mekarā”, marījīka, ḗo'imajare mare boebarirāñu. “Tuḗarā Juanre pūataekaki kiro'si bojaijirimaji kimaokaro'si”, ḗo'imajare ārīpupajoaika simamaka, ¿marākā'ā Jesúre mayi'rirāñu ruku?— natiyiaja najaiibu'aeka.

³³ Supa imarī,

—Ōrībeyurā yija,— kire narīka.

I'supaka napakā'ā,

—Jee, yire jā'mekaki wāmea mijare bojabesarāki yi'ioka,— nare kērīka.

12

“Yire mija yi'ribesarākareka, 'Aḗerāte Yimakire yi'rirū', Tuḗarāte ārīrāñu”, Jesúre nare ārīka

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

¹ Bojawārōrikapi ikupaka ḗo'imajare kiwārōū'mueka ate.

—Īakōrī je'e: Īrīka iyarioa ōterimajire imaeka. Sōteweatirā sakiwaeta'teka. Supabatirā iyaka mukerūkia kibaaeka iyaokoa e'eokaro'si. I'supaka baaawatirā ĩmīpañakarā wi'ia kibaaeka śarīḗaraka nimarūkirō'ō. I'supaka baaawatirā aḗerāte ikupaka kērīka: “Yirioa mija tuerākareka iyaka mija e'erākakaka mijare űijirāñu.” Supabatirā turitaparī nare ke'ritapaeka mae.

² Iyaka rērīka ḗoto ĩrīka kiro'si ba'irabejirimajire kiḗūataeka iyaka kiro'si imaeka ke'eokaro'si.

³ Iyarioarā keyaeka ḗoto kire űi'atirā rioa tuerimajare kire ḗajeka, kire iyaka ĩjiriyaḗberiwari. Toḗi mae “Me'ḗe”, kire narīka. Supa imarī dako-marīja kipe'rieyaeka kire jā'meḗūataekaki ḗō'irā.

⁴ Iyaka ke'eetabepakā'ā ĩatirā, aḗika ba'iraberimajire kiḗūataeka iyaka kire e'erūjebataka. Iyarioarā keyaeka ḗoto, kirupuko'arā kire napajeta'ruika. I'supaka kire baatirā tīmarīji kire najairiwā'imarīka.

⁵ I'supaka kire nabaamaka ĩatirā, aḗikate ate rioba'īpite pūataeka. Torā keyamaka, rioa tuerimajare kire jāātorika mae. I'supaka nare nabaawā'imapakā'ā ĩawa'ri rīkimarāre rioba'īpite pūataeka. I'supaka nare kiḗūatako'omakaja ĩrārīmarāre jājia napajeka, aḗerāte ḗuri najāāeka.

⁶ Supa imarī kimaki ĩrīkaja jariwa'rikaki mae. Jimarīa kiwātaki ki-maeka. “Yimakire ḗuri 'Rioba'īpi maki kime”, ārīwa'ri kire nayi'rirāñu je'e”, kērīpupajoaeka. I'supaka ḗupajoawa'ri kimakire ḗiyia kiḗūataeka mae.

⁷ I'supaka kiḗupajoaeka simako'omakaja rioba'īpi makire eyamaka ĩatirā, ikupaka rioa tuerimajare jaibu'aeka: “Īka rioba'īpi maki kime. Kiḗakire reyarāka be'erō'ō kiro'si jariwa'rirūkia sime ika rioa. Kire majāāerā ika rioa maro'si sajariwa'yaokaro'si”, narīka.

⁸ I'supaka ḗupajoawa'ri kire űi'atirā kire najāāeka. Supabatirā kiḗo'ia riorijerā nataaeka. I'tojīrāja sime ika majaroka,— Jesúre nare ārīka.

⁹ I'supaka nare bojawatirā, ikupaka ḗo'imajare kijērīaeka:

—¿I'supaka kiro'si ba'iraberimajare baaekarâte marākā'ā rioba'ipite nare baarāñu ruku? Ikuṗaka nare kibaarāñu: Rioa tuerimajare jāārī ke'rīrāñu. Supabatirā aṗerâte rioa kīarīrīrūjerāñu.

10-11 Mija ā'mitipe. Tuparā majaroṗñu ĩ'rākō'rīmato ikupaka bojaika ḡyaje mija ĩakoyu je'e? Ikuṗaka Tuparāro'si bojaĭjirimajire o'oeka:

“Wi'ia baarimajare āta ĩ'rō taaeka. I'supaka simako'omakaja, aṗika i'sio ātaṗi wi'ia kibaamaka aṗo āta tēriwa'ribaji imatiyayo sajarika. Nayapaberikao imako'omakaja, i'sioṗi āriwa'riji maipamaki Tuparāte jia jiyia wi'ia baaeka. I'supaka baaiki kimamaka, 'juitaka sime', jĭjimakapi marĭṗupajoayu”, āriwa'ri kibojaeka Tuparārika o'oekaki.—*

12 I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, judiotata ĩparimarāre kire ñi'ariyapaeka. “Rioa ba'iraberimaja upaka nime”, mareka āriwa'ri i'supaka majaroka Jesúre mare bojako'o”, narĭṗupajoeka. I'supaka simako'omakaja ṗo'imajare kikiwa'ri kire nañi'aberika. Supa imarĭ toṗi na'rika mae.

“ḡYaje Romawejea ĩṗamakire impuesto mawaṗaĭjijñu?”, āriwa'ri Jesúre najĕrĭtaeka

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

13 ĩrārimaki fariseokaka ṗupajoairā, Herodes jeyomarāoka Jesús ṗō'irā eyaekarā, niṗamarāre nare ṗūtaeka simamaka. “Jesúre jia yijare yi'riwārūbesarākareka, kire yija okabaarāñu”, āriwa'ri kiṗō'irā neyaeka.

14 Kiṗō'irā eyatirā ikupaka narĭka:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Rita oyiaja bojaiki mime. Po'imajare mire jaiyuyekoṗeika dakoa jo'abeyua mire. Imatiyairā, imatiyabeyurāro'sioka kĭkĭbekaja Tuparārikakaka wārōiki mime. Supa imarĭ ikupaka mire yija jĕriayu: ḡYaje Romawejeakaki ĩpire jā'meika upakaja impuestos kire yija wawaṗaĭjijñu ruku? Kire yija wawaṗaĭjĭkareka ḡMoisés imaekakite jā'meka ba'iaja baairā yija jarijñu bai?—

15 I'supaka jiaṗi kire narĭko'omakaja kire ṗakirika naṗakatarikeṗeka Jesúre ōrĭka. Supa imarĭ ikupaka nare kiyi'rika:

—ḡDako baaerā mijare yiyi'yua ā'mitiritirā yire mija okabaariyapayu? ĩrāto niñerū† yiro'si mija e'era'abe ñiaokaro'si,— nare kĕrĭka.

16 I'supaka kĕpakā'ā ā'mitiritirā, ĩrāto niñerū kiro'si ne'era'aeka. Siatirā ikupaka nare kĕrĭka:

—ḡMaki ṗema sime samija ĩamaka? Supabatirā, ḡmaki wāmea sareka o'oeka sime?— nare kĕrĭka.

I'supaka kĕpakā'ā ikupaka kire nayi'rika:

—ĩṗi César ṗema upaka sime,— kire narĭka.

17 I'supaka naṗakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kĕrĭka:

—ĩṗi César rika ima kire samija ĩjibe. I'supakajaoka Tuparārika ima kireje samija ĩjibe,— nare kĕrĭka.‡ I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā okamarĭaja najarika ōrĭtiyaiki kime āriwa'ri.

ḡReyarĭṗotojo ōñia ṗo'imajare jariṗe'rīrāñu ruku? āriwa'ri Jesúre najĕrĭtaeka
(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

* 12:10-11 Salmo 118.22-23. Estos versículos refieren a Jesús. Así quiere decir: Aunque Jesús fue despreciado por los líderes religiosos de Israel, Dios le hizo la persona más importante; el que salvará a su gente. † 12:15 Denario ‡ 12:17 Denle entonces al rey lo que es debido a un rey. Y denle a Dios lo que es de Dios: servirle a Él con todo.

18 Supa imarī ī'rārimaki saduceokaka pūpajoirāte eyaeka Jesūka jairī. "Po'imajare reyarāka be'erō'ō ōñia jaripe'ririka imabeyua", āñurā nimaeka. Supa imarī Jesūre sakaka jērīaokaro'si kīpō'irā neyaeka.

19 —Mia'mitipe wārōrimaji. Ikuḡpaka maro'si Moisés imaekakite o'oeka: "Kima'mi makarāmarīaja rūmure kireyatapaḡjika, kima'mi rūmu mirākote kibe'erō'ōkake e'ejika jār imabeyua kika komakarārīrā", āriwa'ri Moisés imaekakite o'oeka,— kire narīka.

Supabatirā ikuḡpaka narīka ate:

20 —Īakōrī je'e: Bikija ī'rīkate imaeka. Ī'rōtēñarīrakamarā kibe'erō'ōkarāre imaeka. Mamarī kirōmie'e'ū'mueka nama'mi. Makarāmarīaja kirūmure kireyatapaeka.

21 Supa imarī kotīmite reyatapamaka kibe'erō'ōkakite kore e'eka ate. I'supakajaoka makarāmarīaja kireyaeka kiro'si. Supa imarī kibe'erō'ōjitekaki koka imaekaki. Nuḡpakajaoka kireyaeka.

22 I'supakaja oyijaja kirīrāre ritaja koka imakoripatakopeka. Koka makarārīmarīaja nareyapataeka. Nareyapataeka be'erō'ō koreyaeka narūmu imakoperoyikako.

23 "Po'imaja reyaripotōjo ōñia jaripe'rirāñurā", āñuka mime. Karemarīa rita bojaiki mimarākareka, ḡritaja narūmu koimaeka simamaka, ni'ika kotīmarītiyarāñu ruku ōñia kojaripe'rirāka ḡoto?— saduceokaka pūpajoirāte ārīka Jesūre.

24-25 I'supaka kire napakā'ā, ikuḡpaka kiyi'rika:

—Tuḡarā majaropūñurā o'oeka ōribeyurā mija ime. Supabatirā "Ritaja baawārūiki kime Tuḡarā", āñwārūbeyurā mija. I'supaka imarā imarī, rukubaka pūpajoirā mija ime. Ōñia najaripe'rirāka ḡoto rōmie'ebesarāñurā ḡo'imaja. I'supakajaoka simarāñu rōmijāro'si. Tuḡarāte imarō'ōkarā āngelrāka upaka ḡo'imajare imarāñu.

26 Mae reyaripotōjo ōñia ḡo'imajare jaripe'rirūkiakaka mijare yibojaerā baayu. ḡMoisés imaekakite o'oekakaka ĩakoribeyurā mija bai je'e? Yapumakarāka jūrēika watopekapi Tuḡarāte ikuḡpaka ārīka Moisés imaekakite: "Mija ñeki Abraham imaekaki jia yire baarijayuka. I'supakajaoka Isaac supabatirā Jacob imaekarā jia yire baarijayurā", Tuḡarāte kire ārīka.

27 "Ī'rā maekarakamarā jia yire baabaraka marījayurā", Tuḡarāte ārīka, ōñia nimamaka. Tuḡarā ḡō'irā nime, reyaekarā imaripotōjo naririberika simamaka. Supa imarī "Ōñia ḡo'imajare jaripe'ribesarāñu", āñurā imarī, tērīkaja rukubaka pūpajoirā mija ime,— saduceokaka pūpajoirāte kērīka.

Imatiyairokakaka Tuḡarāte jā'meika Jesūre bojaeka

(Mt 22.34-40)

28 Toḡi mae saduceokaka pūpajoirāte Jesūka jaika ḡoto Moiséte jā'meka wārōrimajire sā'mitiritirā, "Jia Jesūre nare yi'yu", kērīpūpajoaeka. Supa āriwa'ri Jesūs ḡō'irā ke'rīka kire jērīaokaro'si.

—ḡDika sime Tuḡarāte jā'meika imatiyaika?— āriwa'ri Jesūre kijērīaeka.

29-30 Supa imarī ikuḡpaka kire kiyi'rika:

—Tuḡarāte jā'meika imatiyaikakaka ikuḡpaka sabojayu: "Mija ā'mitipe Israelka ĩakarā. Tuḡarā ī'rīkaja imaki Maipamaki. Aḡerāte mawayūiaka tērīwa'ribaji jia maipamaki Tuḡarāte mayi'rīrījarijīñu. I'supakajaoka ritaja ōrīripupakirā maimapitiyika jia Tuḡarāte mayi'rījīñu. Supabatirā Ī'rāmijipiji pūpajoirā jia kire mabaarijarijīñu", āriwa'ri sabojayu imatiyaika Tuḡarāte jā'meika.

³¹ I'sia rokajitekaka ikupaka bojaika: “Maḵo'ia mawātaika upakajaoka aḵerāte mawātajīñu.” Dika aḵea ika i'ḵakurikaka Tuḵarāte jā'meika tērīwa'ribaji imatiyaika imabeyua,— Moiséte jā'meka wārōrimajire kērīka.

³² Supa kēpakā'ā ikupaka Jesúre kiyi'rika:

—Rita meñu wārōrimaji. I'rikaja kime Tuḵarā. Maki aḵika imabeyuka kiupaka imaki. I'supaka meñua rita sime.

³³ “Aḵerāte mawātaika tērīwa'ribaji jia Tuḵarāte mayi'ririjarijīñu. Ritaja ḵrīripupakirā maimaḵitiyika jia Tuḵarāte mayi'rijīñu. Supabatirā i'rāmijipiji pupajoatirā jia kire mabaarijarijīñu. I'supakajaoka maḵo'ia mawātaika upakaja aḵerāteoka mawātajīñu”, āriwa'ri mibojaika imatiyaika sime. Moisés imaekakite jā'meka upakaja Tuḵarāte jia baawa'ri wa'iro'si ri'ia kiro'si ma-joelijiyu. I'supaka mabaika jia ima simako'omakaja Tuḵarāte mayi'ririjayua, supabatirā aḵerāte mawātarjayuaoka, tērīrikaja imatiyaika sime,— kire kērīka.

³⁴ Jia kiyi'pakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Yire meñua ña'mitiyuareka, “Tuḵarā, miyapaika upakatakaja yibaarāñu”, āriwārūrūkika mime. Kirikitaki mimatiyarika kūḵajiji mire jariwa'yua je'e,— kire kērīka.

I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, ni'i'rikaoka kire jērīaberikaki mae, “Mare tērīwa'ribaji ḵñuka kime”, āriḵupajoawa'ri.

“¿Maki riḵarāmi kime ruku Jā'merūkika Tuḵarāte wā'maekaki mijareka?”, āriwa'ri Jesúre nare jērīaeka

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵ Tuḵarāte jiyipupaka ḵrīriwi'iarā wārōbaraka kimaekarō'ōpi ikupaka ḵo'imajare kērīka:

—“Jā'merūkika Tuḵarāte wā'maekaki David imaekaki riḵarāmi kimarāñu”, nañu Moiséte jā'meka wārōrimaja. ¿Yaje rita nañu ruku jee? ¿Yaje kiriparāmitakioka kimarāñu je'e mijareka?

³⁶ I'supaka naḵupajoaika simako'omakaja, kiriparāmirēka iḵi Davidre jaika ḵoto, “Ñipamaki mime”, kireka kērīka. I'supaka simamaka, David imaekaki Espiritu Santore kire jeyobaekapi ikupaka kio'oeka:

“Ñipamakire ikupaka Tuḵarāte ārika: ‘Ritaja ḵo'imajare jā'merimaji mi-marāñu. Supa imarī yiritapē'rōtorā mirupabe. I'supaka mimarāka simamaka mimajamarāre yitērīrāñu mire nayi'yaokaro'si', Tuḵarāte kire ārika”, āriwa'ri David imaekakire o'oeka.

³⁷ “Ñipamaki mime”, iḵi Davidre kire āpakā'ā, ¿yaje ruku kiriparāmitakiji kime je'e? Davidre tērīwa'ribaji kimema,— nare kērīka.

Jia nare kiwārōmaka ā'mitiritirā, rīkimarāja torā imaekarāte jījimaka jarika.

“Moiséte jā'meka wārōrimaja ikupaka ba'iaja baarijayurā”, Jesúre ārika

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ikupaka ḵo'imajare kiwārōeka ate:

—Moiséte jā'meka wārōrimajare baarijayu upaka mija baakoreka jia mija pupajoabe. Mija iabe, ikupaka nabaarijayu. “Imatiyairā yija ime”, āriḵupajoairā imarī, jariroaka jia jāātirā ḵo'imajare iaika wājitāji naturirijayu. Supabatirā wejeñe'metāji na'ririjayu ḵoto jiaḵi aḵerāte nare jēñerika nayapayu.

³⁹ Rērīriwi'iarā nakākaika ḵoto imatiyarimajare ruḵarō'ōrā oyiaja narupariyaparijayu. Baya nabaarijayu ḵoto i'supakajaoka imarika nayapayu.

40 “Jia baairā maime”, āriripotojo, nañu upakaja baabeyurā nime. Natimiarāte reyatapækarāte pakitirā, naba'irījia, nawi'iaoka nareka ne'marijaju. I'supaka wayuoka baairāte wayuñabeyurā imariṗotojo ṗo'imajare ĩaika wājitāji, ñoaka Tuṗarāka najaiyu. “Tuṗarāte yapaika upakaja jia baairā nime”, ṗo'imajare āriṗupajoarū āriwa'ri i'supaka kika najairijaju. I'supaka nabaakopeika jiamarīa sime. I'supaka ba'iaja nabaaika wapa, wapañjibaraka jimarīa ba'iaja najūarāñu. Nuṗaka mija baa'si jia mija ṗupajoabe,— Jesúre ārika ritaja ṗo'imajare.

Tĩmite reyatapækako wayuoka baaiko imariṗotojo niñerū ĩjikako majaroka (Lc 21.1-4)

41 Tuṗarāte jiyiṗupaka ōriwi'iarā niñerū jāārūkia wā'tarā Jesúre ruṗaeka. ṗo'imajare niñerū jāāika kīarjarika. Rikimaka ba'irījia rikairā rikimakaja niñerū i'sikotorā jāāekarā.

42 I'supaka nabaairō'ōrā wayuoka baaikote eyaeka. Kotĩmite reyatapækako koimaeka. ĩṗato niñerū yabirījia i'sikotorā kojāāeka. Cobrekaka simaeka imarī, wapañā'rimarīa simaeka koniñerūjika.

43 Suṗa imarī kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērika:

—Jia mija ā'mitipe. Wayuoka baaiko imariṗotojo jia Tuṗarāro'si i'kore ĩjiyu. Rikimaka ba'irījirā ṗemajirā ĩjiko koime.

44 Rikimakaja ba'irījirā ṗuri rikimaka niñerū rikairā. Sakaka nijika simako'omakaja rikimakaja sajariwa'yu narika ruṗu. I'ko ṗuri wayuoka baaiko imariṗotojo korikaikajika simaupatiji ĩṗipataiko. Ba'arika kowapañjirūka imakopeikaja Tuṗarāte kōjipatayu,— kika wārūrimajare kērika.

13

Tuṗarāte jiyiṗupaka ōriwi'ia nakuyepaterāñu āriwa'ri Jesúre bojaeka (Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

1 Tuṗarāte jiyiṗupaka ōriwi'ia kimaekarō'ōṗi kiṗorika ṗoto ikupaka ĩ'rika kika wārūrimajire kire ārika:

—Miabe wārōrimaji. Jiitaka sime i'sia wi'ia. Jia jo'bari'o ātakaka baaeka sime,— Jesúre kērika.

2 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Jesúre kire yi'rika:

—Maekaka jiiwi'i samija ĩaika simako'omakaja, ñamajī ṗo'imajare kuyepaterūkia sime. Suṗa imarī ika wi'iaakaka āta ĩṗari'o tuapepeka peyubesarāka, sariripatarāka simamaka,— nare kērika.

“Ritotojo wejea ririrā baarāka ruṗu ikupaka simarāñu”, Jesúre ārika (Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

3 I'sia be'erō'ō Olivos wāmeika ĩmimapemarā eyatirā Jesúre ruṗaeka. I'sia ĩmima wājitāji ñoakuri ṗañakarā Tuṗarāte jiyiṗupaka ōriwi'ia imaeka. Pedro, Santiago, Juan, Andréṗitiyika Jesús ṗō'irā na'rika naro'siji kire jērīaokaro'si.

4 —Mibojaika, ĩmarāṗate i'supaka simarāñu? I'supaka simarūki ruṗu, ĩdako a yija ĩaū'murāñu ruku?— kire narika.

5 I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kiyi'rika:

—Jia mija ṗupajoabe aṗerāte mijare ṗakikoreka.

6 Mija ĩabe. “ṗo'imajare yijā'meokaro'si Tuṗarāte ṗūataekaki ñime”, āṗaraka rikimarāja ṗakirimajare eyarāñu. I'supaka baawa'ri rikimarāja ṗo'imajare napakirāñu.

7 Mija koyikurirā imarāñurāte jīrīrāka ā'mitiritirā, mija kīkia'si. Aḡewejeakarāre pitā'mua jē'rāta'arāka ā'mitiritirā, mija kīkia'sioka. I'supaka simarijarirāka imariḡotojo ḡojimarītaka riribesarāka ritatojo wejea ruḡu.

8 Īrātata jīrīrāñurā aḡetataka. Supabatirā Ī'rāka'ireka imarā, aḡeka'ireka imarāḡitititika jīrīrāñurā. Ī'rārikō'rīmatorā ka'ia iyirāka. Supabatirā ba'arika ḡupakā'ā, ba'arimarā ḡo'imajare jarirāñu. I'supaka jūairā imariḡotojo satēriwa'ribaji najūarijarirāñu ruḡu.

9 Rakajekaja mija imabe. Mijare ḡi'atirā Īparimarā ḡō'irā mijare ne'ewa'rirāñu. Supabatirā rēriwi'itōsiarā mijare naḡajeriwā'imarirāñu. Yire ā'mitiripēairā mija imamaka, Īparimarā wājitāji mijare narīkamarirūjerāñu. Na'mitirirāka wājitāji yirika nare bojabaraka, “Jesūre ā'mitiripēairā yija ime”, mija ārīrāñu.

10 Ritatojo wejea ririrā baarāka ruḡu ritaja ḡo'imajare yirika bojaḡatarūkia simarāñu.

11 Mijare ḡi'atirā Īparimarā wājitāji mijare ne'ewa'pakā'ā, kīkiwa'ri “¿Marākā'ā nare mayi'rirāñu?”, āriḡupajoabekaja mija imabe. Mija ārirūkirō'ōjite eyarāka ḡoto “Ikupaka nare yija ārīrāñu”, āriḡupajoairā mija imaokaro'si Espiritu Santore mijare jeyobaarāñu. I'supaka mijare kijeyobaarāka simamaka, ikipi āriwa'ri jia nare mija yi'riwārūrāñu, mija oñu upakaja mija ḡupajoikaḡimarā, — nare kērika.

12 Ate nare kērika:

—Yire yi'yurāte ikupaka nabaarāñu. Īrika makarā imariḡotojo yire yi'riḡarea Īrikate nañi'arūjerāñu kire najāāokaro'si. Supabatirā yire yi'yurā nimamaka naḡakiji kimakarāte jāārūjerāki. I'supakajaoka yire yi'yurāte ā'mijāwa'ri naḡakiarā majamarā jaritirā namakarāja nare jāārūjerāñurā.

13 Yire ā'mitiripēairā mija imamaka ĩawa'ri, ritaja ḡo'imajare mijare ā'mijārarāñu. I'supaka simako'omakaja yire yi'ririḡa'atabeyurāte takaja ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā nimakoḡeikareka Tuḡarāte nare wayuīarāñu.

14 Tuḡarāte bojaġirimaji imaekakite o'oeka upakaja “Īrārīmi Tuḡarāte jiyiḡupaka ōrīriwi'iarā Īrika ba'iaja baarimaji kimarūkimatorāja kimarāka mija ĩarāñu.” (Yi'i Marcos ika ḡaḡera yo'oika ĩarāñurā, jia samija ōriwārūbe).* Tuḡarāte yaḡaberititika kibaarāka ḡoto Tuḡarāte jiyiḡupaka ōrīriwi'ia ba'iaja kijarirūjerāñu. I'supaka simarāka ĩawa'ri, ḡojimarīji Judea ka'iarā imarāte ḡusiarā ru'rimirārkareka jia naro'si simarāñu.

15 Kiwi'i ḡemarā imarāki toḡi ruitirā, kiba'irījia e'erī kiwi'iarā kākabekaja ḡojimarīji kīru'rirū.

16 Rioa ba'irabebaraka imarākioka, wi'iarā ima kicamisa ḡemaḡi ki-jāāriḡayuto e'erī kiḡe'riberijīñu.

17 Rōmijā yata imarāñurāro'si ka'wisika simarāñu naru'yaokaro'si. Ūḡubaka me'rāka rikarāñurāro'sioka i'supakaja simarāñu.

18 Pu'ejē'rāka simarāka ḡoto i'supaka simakoreka Tuḡarāte mija jēñebe.

19 I'supaka simarāka ḡoto ba'itakaja ritaja ḡo'imajare jūarāñu. Tuḡarāte wejea ḡo'ġiaekarāja ba'iaja najūarijarika ḡemawa'ribaji ba'iaja ḡo'imajare jūarāñu i'sia ḡoto. I'supaka simarāka be'erō'ōḡi ḡuri aḡekurioka i'supaka imarūkiaro'si marā simarāñu mae.

20 Ī'supaka simako'omakaja “Ñoaitakaja i'supaka jūabaraka nima'si, i'tojirāja simarū”, Tuḡarāte ārīrūkimarā simarikareka ritaja, Īrikaoka

* 13:14 Esta advertencia es del escritor, Marcos. No es lo que dijo Jesús.

jariwa'ririmarĭaja ɸo'imajare ɸurijããeka. I'supaka imarũkia simako'omakaja kiwã'maekarãte wayuũawa'ri ñoaitakamarĭaja i'supaka kimarũjerãñu.

21 “Mija ĩabe õ'õrã Cristore ime”, ĩrĩka mijare ãrĩɸakikoɸerãkĩte mija ã'mitirĩɸeã'si. Aɸika ãrĩkaki, “Mija ĩabe õ'õrã kime Mesías, Jã'merũkika Tuɸarãte wã'maekaki kime”, mijare ãrĩrãkĩteoka mija yi'ria'si.

22 Rĩkimarãja ɸakirĩmajare eyarãñu. ĩrãrimarã “Yi'i imaki Jã'merũkika Tuɸarãte wã'maekaki”, ãrĩrãñurã. Aɸerã imarãñurã “Yi'i imaki Tuɸarãro'si bojaĩjirimaji”, ãñurã. Supabatirã ɸo'imajare ɸakiokaro'si niakoribeyua nare baabearãñurã. Tuɸarãte wã'maekarã ɸarĩji nare ã'mitirĩɸerĩka yaɸawa'ri, i'supaka nabaakoɸerãñu.

23 Jia õrĩwãrũtirã, “I'supaka simarãka”, mija õrĩrã ikupaka mijare ñãñu. Supa imarĩ rakajekaja mija imabe.

*Po'imaja Ma'mire ɸe'rietarũkiakaka
(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)*

24 Ba'iaja ɸo'imajare jũarãka be'erõ'õ aiyate ñamita'rĩrãñu. Ñamikiokioka yaaboabesarãki.

25 Tã'pia ñã'rĩrãka. Ritaja weɸeɸemareka ima Tuɸarãte rĩ'merũjerãñu.

26 I'supaka simarãka ɸotojĩ ritaja Po'imaja Ma'mire niarãñu ate. Oko ũmakaka watopekãɸi jia yaaboaiika, supabatirã tẽrĩwa'ribaji yirĩkãɸi yi'tarãñu.

27 Tuɸarãte imarõ'õkarã ángelrãkare yiɸũatarãñu yiwã'maekarãte narẽaokaro'si. I'supaka nare yijã'memaka ritatojo wejeareka ɸo'imaja ima upatataja rẽarĩ napĩbirãñu.

28 Higuera wãmeika õterikiakaka ɸupajoabaraka mijare yiwãrõerã baayu mae. Higuera ritajũkia sapũñua so'aika ĩatirã, “Kũɸajĩ sajariwa'yu ĩjijẽ'rãka seyarũkia”, mariwãrũyu.

29 Supa imarĩ yibojaika upakaja simaũ'murãka ɸoto, “Kũɸajĩ sajariwa'yu Po'imaja Ma'mire etarũkia”, mija ãrĩwãrũrãñu mae.

30 Rita sime ika mijare yibojaika. Yibojaika upakaja simarãka ɸoto ĩrãrimarã maekaka imarãte õñia imarãñu ruɸu.

31 Ika ka'ia, weɸeɸemaoka rĩrĩrũki oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja yirĩkã† ɸuri rĩrĩrũkĩmarĩa sime.

32 Maki õrĩbeyuka yetarũkirĩmikaka. Mabo'ikakurĩrã imarã ángelrãkaoka õrĩbeyurã. Yi'i, Tuɸarã Maki imarĩɸotojo ñorĩbeyuoka yi'i. Maɸaki Tuɸarã ĩrĩkaja õñuka yetarũkirĩmikaka.

33 I'supaka simamaka õrĩweitikaja mija imabe. Sõrĩbeyurã imarĩ, rakajekaja mija imarĩjãɸe.

34 Jia mija ã'mitĩɸe, ika bojawãrõrikãɸi mijare yibojaerã baaika: ĩrĩka wi'iba'ĩpi imaekaki. Turitãparĩ ke'rĩka ɸoto, kiro'si ba'irabejĩrimajare wi'ia kĩarĩrĩrũjeka. Ke'rĩrã baaeka ruɸu “Ika mija ba'iraberika imarãka”, nare kẽrĩka. Koɸereka tuerimaji “Yire ta'abaraka, õ'õrãja wi'ia ĩarĩɸaraka mimabe”, kire kẽrĩka.

35 Kĩupakaja ya'rĩrãñu yiro'sioka. Supa imarĩ jia yire ta'abaraka mija imabe, yi'tarũkia mija õrĩbeyua simamaka. “Na'ĩrã, ñami ñe'metãji, karaka akarãka ɸotojĩ, wãrĩrika ru'ara'arãka ɸoto, i'tojĩte ki'tarãñu”, yireka ãrĩwãrũbeyurã mija ime.

36 ĩkuparõ'õɸijĩ etatirã, “¿Dako baaerã mija kãñu, yiyãɸaika upaka baabekaja?”, mijare ñarĩkoreka, rakajekaja mija imarĩjãɸe.

37 Mijaro'sitakamarĩa ikupaka yibojaweyu ritaja ɸo'imajaro'si. Jia imatikaja yire ta'atikaja mija imarĩjãɸe,— nare kẽrĩka.

14

*“¿Marākā'ā marījīkareka Jesúre majāārūjejīñu ruku?”, āparaka najaiibu'aeka
(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)*

¹ Topi mae, Īparīmi sajariwa'rika Pascua baya ruḽu. Levadura rukeberika pan naba'aribaya simaeka. I'sia ḽoto ḽo'imajare ōrībeyuju Jesúre ñi'arika kurarāka Īparimarāre pakatarikoḽeka, Moiséte jā'meka wārōrimajapitiyika. “¿Dikapi kire okabaatirā kire majāārūjejīñu?”, āparaka najaiibu'aeka.

² Ikuḽaka Īrārimakire ārika:

—Pascua baya simarāka ḽoto Jesúre mañi'ajīkareka, jimarīa ḽo'imajare boebariñu. Boebariwa'ri ba'iaja nabaajīkareka, marākā'ā baatirā nare moka-jāāwārūberijīñu. Suḽa imarī Pascua baya simarāka ḽoto, kire mañi'aberijīñu ruḽu,— narīka.

*Rōmore Jesús ruḽuko'a ḽemarā ruḽuko'awearūkia yo'yekako
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)*

³ I'sia ruḽubaji ḽañaka Betania wejearā kimaeka ḽotojī, Simón kāmia rabaeka mirāki wi'iarā Jesúre imaeka. Torā ba'abaraka nimaeka ḽoto Īrāko rōmore naḽō'irā eyaeka, āta alabastro wāmeikakaka jotoa baeeka rikatirā. Satōsiareka nardo wāmeika iyebaka imaeka jia jījīsiakaka. Suḽabatirāoka waḽajā'ritakakaka simaeka. Alabastrojotoku'rea ḽeparu'ataturā Jesús ruḽuko'arā iyebaka koyo'yeka kire jiyiḽuḽayewari.

⁴ I'suḽaka kire kobaamaka ĩatirā, jimarīa Īrārimarāre kore boebarika. I'suḽaka imawa'ri,
—¿Dako baaerū kiruḽuko'arā iyebaka koyo'yeyu? Waḽuju sakowe'wepateyu.

⁵ I'sia iyebaka trescientos denario rō'ōjīrā waḽajā'rīa sime. Sawapa tōḽotirā wayuoka baairāte kojirī imakoḽeyu,— āparaka Īrārimarāre jaibu'aeka natiyiaja.

I'suḽaka āparaka kore najaiyuyeka.

⁶ I'suḽaka naḽakā'ā, ikuḽaka Jesúre nare ārika:

—Koimaparū. Jia yire baawa'ri i'suḽaka kobaayu.

⁷ Mija watoḽekarā imajīḽarūkirā nime wayuoka baairā. Suḽa imarī mija yaparāka ḽotojo nare mija jeyobaarijarijīñu. Yī'i ḽuri mijaka imajīḽabesarāki.

⁸ Iko ḽuri koḽuḽaka kore jiyuika uḽakaja jia yire baaike. Yireyarūki ruḽu iyebaka jia jījīsia yire koyo'yeyu. Yire nayayerūkia ḽuḽajoaweiko uḽaka i'suḽaka yire kobaayu.

⁹ Rita ika mijare yibojayu. Ritaja wejeareka Tuḽarārika wārōbaraka, jia yire kobaaeka mirāka ḽo'imajare bojarījarirāñu. Suḽa imarī jia kobaaeka ḽuḽajoabaraka, kore naye'karirībesarāñu,— nare kērika.

*Jesúre nañi'aokaro'si karerō'ōḽi Judare kire bojajāāeka
(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)*

¹⁰ Torājīrā mae kurarāka Īparimarāka jairī Judas Iscariotere a'rika. Jesúka wārūrimaja Ī'ḽoū'ḽuarāe'earirakamarākaki imaki kimaeka. “Jesúre mija ñi'aokaro'si, kimarō'ōrā mijare ye'ewa'rīrāñu”, nare kērika.

¹¹ I'suḽaka nare kibojamaka ā'mitiritirā, jījīmaka najarika. I'suḽaka jariwa'ri,

—Niñerū mire yija ĩjirāñu,— kire narīka.

Suḽa imarī “Po'imajamatorā Jesúre nañi'aerā, ¿marākā'ā nare yibaarūjerāñu ruku?”, Judare āriḽuḽajoaū'mueka.

*Jesúre piyia ba'aekakaka**(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)*

¹² Pascua baya ũmuroyikarimi lewadura rukeberika pan naba'aribaya seyaeka. I'sirimi oveja makarāka jāātirā naba'aroyika. Egip̄toka'iarā nañekiarāte imaeka poto Tuparāte nare tāāeka pūpajoabaraka i'supaka nabaaroyika. Supa imarī kika wārūrimajare ikupaka kire jērīaeka:

—¿No'orā ba'arika baaweirī yija a'ririka miyaḡayyu, Pascua baya poto maba'arūkia?— kire narīka.

¹³ Topi ĩ'parā kika wārūrimajare pūataweibaraka ikupaka nare kērīka:

—Wejearā mija eyarāka poto torā ĩ'rīka jotoḡpi okoa kōkewa'yukate mija ĩatōporāñu. Kibe'erō'ō mija a'ḡe.

¹⁴ Kibe'erō'ō a'ritirā, wi'iarā kikākarañurō'ō ĩatirā, ikupaka āparaka saba'ipite mija jērīabe: “Yijare wārōrimaji ikupaka ārīko'oka: ‘¿No'orā sime yika wārūrimajaka, Pascua baya poto ba'arūkia nabaaweirūkīrō'ō?', kērīko'o”, mija āḡe.

¹⁵ I'supaka mija āpakā'ā ā'mitiritirā, ĩmipē'rōtorā ima kuraraka jo'barō'ōfite mijare kibearāñu. Koḡakaja najietikarō'ō simarāñu. Supa imarī i'sia kurarakarā maba'arūkia mija baaweibe,— nare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare kērīka be'erō'ō, torā na'rīka. Torā eyatirā Jesúre nare bojaeka upakaja simamaka niaeka. Torā Pascua bayarīmi naba'arūkia nabaaka mae.

¹⁷ Rā'īwa'ri neipupurō'ō sajarika poto Jesúre torā eyaeka kika wārūrimaja, ĩ'poū'puarāe'earirakamarā kika imaroyikarāpititiyika.

¹⁸ Naka ba'abaraka ikupaka nare kibojaeka:

—Mija ā'mitipe. Rita mijare yibojayu mae. Mawatoḡekarā ĩ'rīka imaki maka ba'arīpotojo, yimajāmarāre yire ñi'aokaro'si yire bojajāārūkika,— nare kērīka.

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja naḡuparika. Topi mae nimarakamakiji ikupaka kire āparaka najērīaū'mueka:

—¿Yi'imarīka i'supaka baarāki ruku?— āparaka kire najērīaeka.

²⁰ Topi mae ikupaka nare kiyi'rīka:

—ĩ'poū'puarāe'earirakamaki seroarā yika pan ñu'aba'airākaki kime.

²¹ Tuparā majaropūñurā sabojaika upakaja simaerā baayu yiro'si. Po'imaja Ma'mi ñime. Yire ñi'atirā po'imajare yire jāārāñu. “Aḡerāte kire ñi'arū”, āriwa'ri yire bojajāārāki pūri, jimarā ba'iaja jūarāki. I'supaka simamaka imaberiri kimakoḡeka,— nare kērīka.

²² Ba'abaraka nimekā'āja pan Jesúre e'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka ārītirā sañakatarutirā nare sakjīka.

—Āja'a, samija ba'abe. Ika pan koḡakaja yi'po'ia sime,— nare kērīka.

²³⁻²⁴ Topi ate ko'a ke'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka ārītirā nare sakjīka. Supa imarī nimarakamakiji sanukueka be'erō'ō ikupaka nare kērīka:

—Ika iyaokoa koḡakaja yiriwea sime. Riweajurubaraka yireyarākapi āriwa'ri rīkimarāre Tuparāte tāārāñu. I'supaka yireyamaka ĩatirā, “Ba'iaja nabaaika yijjērāñu”, Tuparāte ārīka upakaja kibaarāñu mae.

²⁵ Rita mijare ñañu mae, Tuparāte yire jā'merūjerūkia seyabeyukaji iyaokoa mijaka ukuokaro'simarā ñime. Yijā'meū'murāñurīmi seyārāka poto pūri, aḡeupaka, mamaka iyaokoa yukurāñu mae,— nare kērīka.

“Jesúre ōrībeyuka yi'i, yireka merīrāñu”, Pedrote kērīka

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶ Supa imarī Tuparā baya koyaweatirā Olivos wāmeika pūsuarā na'rīka.

²⁷ Torā na'rika poto ikupaka nare kērīka:

—Yire ā'mitiripeairā imariṗotojo yire mija ja'atarāñu. Supa imarī yire ja'atawa'ri rakakaja mija ṗibiṗaterāñu. Tuṗarā majaroṗñurā āñu upakaja simarāñu. Ā'mitirikōrī je'e: “Oveja ĩarĩrimajire yijāārāñu. I'supaka yibaa-maka kioveja ru'riṗatarāka”, āriwa'ri sabojayu.

²⁸ Supa imarī yire najāāko'omakaja oñia yijariṗe'rirāñu. I'supaka imatirā mija ruṗubaji Galileaka'iarā yeyarāñu. Supabatirā torā mijare ye'etorirāñu, — nare kērīka.

²⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Aṗerā ṗuri nimarakamakiji mire ja'atarāñurā je'e. Yi'i ṗuri mire ja'atabesarāki,— kire kērīka.

³⁰ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Rita mire ñañu. Ire ñamiji karaka ĩṗakuri akaerā baarāka ruṗubaji, maekarakakuri, “Jesúre oñibeyuka yi'i”, nare merĩrāñu,— Pedrote kērīka.

³¹ I'supaka Jesúre kire āriko'omakaja, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Jēno'otaka, “Mire ñoribeyu”, āriṗesarāki yi'i. Mikaja reyarũkika ṗariji ñima simamaka, “Jesúre oñibeyuka yi'i”, ñarĩbesarāñu,— Pedrote kire ārika.

Pedrote ārika upaka oyiaja ĩ'rika upakaja narĩka aṗerāoka.

*Getsemaní wāmeirō'ōrā Tuṗarāka jairī Jesúre a'rika
(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)*

³² Topi mae Getsemaní wāmeirō'ōrā na'rika. Torā eyatirā kika imaekarāre ikupaka kērīka:

—I'torā Tuṗarāka jairī ya'yu. Ō'ōrāja mija ruṗabe ruṗu,— nare kērīka.

³³ Torājĩrā Pedro, Santiago supabatirā Juanre, kika ke'ewa'rika. Torā na'ririjayukā'āja jimarī kiwayuṗi'riũ'mueka.

³⁴ I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērīka:

—Yiṗupakapi yiyayupĩ'ritiyayu “Reyatiyaerā yibaayu”, āñurō'ōjĩrā. Ō'ōrā mija tuibe ruṗu. Kāpekaja yire mija ta'abe,— nare kērīka.

³⁵ Supabatirā ñoakuriṗañakarā ke'rika. Torā eyatirā ka'iarā mo'ipāñatirā, Tuṗarāka kijaika ba'iaja ā'mika jũarika yaṗaberikoṗewa'ri.

³⁶ Kika jaibaraka ikupaka kire kērīka:

—A'bi, ritaja baawārũiki mime. Supa imarī yire najāākoreka, yire mijey-obaarika yiyayayu. I'supaka mire yijēñeko'omakaja yiyayaike upakamarĩa mibaakoṗejĩkaoka marā imabeyua. Miyayaike upakaja simarũ,— Tuṗarāte kērīka.

³⁷ Tuṗarāka jaiweatirā kiṗe'riwa'rika maekarakamarāte imaekarō'ōrā. Kārĩrikarekaja nosika ṗotojĩ napō'irā keyaeka. I'supaka nimamaka ĩatirā, ikupaka Pedrote kērīka:

—¿Simón, dako baaerā mikāñu? ¿I'rākuri aiyajērā rō'ōjĩrājĩkaja kāpekaja imaberijĩka mime bai je'e?

³⁸ Rakajekaja Tuṗarāte jēñebaraka mija imabe, ba'iaja mija baakoreka. “Tuṗarāte yayaike upakaja yija baarāñu”, āñurā imariṗotojo, mija ṗo'iaṗi ṗuri samija rakajepāwārũbeyu. Supa imarī Tuṗarāte yayaike upakaja mija baawārũbeyu,— nare kērīka.

³⁹ I'supaka nare āriweatirā Tuṗarāka jairī ke'rika ate. Mamarī kire kijēñeka upakajaoka kire kērīka ate.

⁴⁰ I'supaka baaweatirā kijeyomarā ṗō'irā kiṗe'riwa'rika. Jimarĩa oñmaka nare baaeka simamaka kārĩkarā nimaeka. I'supaka nimaekarō'ōrā napō'irā keyamaka, tũrũtirā kiruṗu ni'yopi'rika. Supa imarī marākā'ā kire āriwārũberijĩñurā nimaeka.

41 Supa nimekã'ãja Tuparãka jairi' ke'rika ate. I'sia be'erõ'õ napõ'irã etatirã, —¿I'supakaja kãparakaja mija imañuju ruðu? Kopakaja yire nañi'arijẽ'rãka seyayu mae. Po'imaja Ma'mite nañi'aokaro'si bojajãrimajire kopakaja etayuju mae. Ba'iaja baarimajare yire kiñi'arũjerã baayu.

42 Mija mi'mibe. Dajoa kire matoyari,— kika wãrũrimajare kẽrika.

Jesúre nañi'aeka majaroka
(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

43 I'supaka Jesúre jaiyuju Judare etaeka. Jesúka wãrũrimaji ĩ'poũ'puarãe'earirakamarãkaki Judare imaeka. Rikimarãja po'imajare i'taeka kika. Sara, yãpua rikabaraka Jesúre ñi'arĩ ni'taeka. Kurarãka ĩ'parimarã, Moiséte jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judiorãka ĩ'parimarãre pũatakarã nimaeka.

44 "Ikupaka kire yibaarãñu", ãriwa'ri Judare nare bojatikarã nimaeka.

—Jesúre mija ĩawãrũokaro'si u'surikaþi kire yijẽñerãñu. I'supaka yibaarãka be'erõ'õ kire ñi'atirã jia kire mija ĩarĩrĩwa'pe,— nare kẽrika.

45 I'supaka nare kẽriweaeka be'erõ'õ Jesús põ'irã eyatirã ikupaka kire kẽrika: —¿Yaje mime wãrõrimaji?—

I'supaka kire ãritirã kire kiu'sueka.

46 I'supaka kibaamaka ĩatirã, Jesúre nañi'aeka.

47 I'supaka kire nabaamaka ĩatirã, Jesús wã'tarã rikamarikaki sara baiwarari ke'etaeka. Sapi kurarãka ĩpamaki imatiyaiki ba'irabẽjirimaji ã'mua kitoakõrõtaeka.

48 —¿Dako baaerã sara, yãpuaþitiyika yire ñi'arĩ mija i'tayu? ¿Karee'erimajire ñi'arirokapi yire mija ñi'aripakatayu bai?

49 ĩrãĩmi jariwa'ririmarãja mija watoþekarã Tuparãte jiyiþupaka õriwi'iaeka mijare wãrõbaraka ñimaroýi. Torã ñimarijarapaka þoto yire ñi'arĩ mija etaberape ruðu. Yire mija ñi'aika, Tuparã majaropũñurã sabojaika upakaja sime yiro'si,— Jesúre nare ãrika.

50 Supa imarĩ kire nañi'amaka ĩatirã, kika wãrũrimajare nimaupatiji kire ru'ritapawa'rika.

51 Kire ne'ewa'rika þoto ĩ'rika bikirimaji kibe'erõ'õþi a'ririþarikaki. Sayapãijika takaja wã'ojĩ'atirã kimaeka. Kibe'erõ'õ ke'ririþarika þoto torã imaekarãte kire ñi'ape'rotaeka.

52 I'supaka kire baakopewa'ri kisayapãitakaja kireka naba'itatamaka, dakomarãja kiru'riwa'rika.

Judiotatarã ĩ'parimarã imatiyaitata imaekarã, "Oka mireka ima", Jesúre narĩka

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

53 Supabatirã kurarãka ĩpamaki imatiyaiki imaekaki wi'iarã Jesúre ne'ewa'rika. Kire ne'eeyaeka þoto kurarãka ĩ'parimarãre nimaupatiji torã rẽrika. Moiséte jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judiorãka ĩ'parimarãoka rẽrikarã.*

54 I'supaka nabaeka þoto Pedrore ñoakuriþi a'ririþaraka kurarãka ĩpamaki imatiyaiki wi'i þeteta'teka imaekarõ'õrã keyaeka. Torã kãkatirã Tuparãte jiyiþupaka õriwi'ia tuerimajaka kipekajũriþupaeka.

55 I'supaka simaeka þoto kurarãka ĩ'parimarã, supabatirã judiotatarã ĩ'parimarã imatiyaitataoka "¿Dakoþi Jesúre majãrũjeñũ?", ãriwa'ri

* 14:53 La Junta Suprema (Sanedrín) de líderes judíos que gobernaba asuntos religiosos.

jaibu'abaraka nimaeka. Supa imarī “Ikuḗpaka ba'iaja Jesúre baarape”, āriwa'ri bojarūkirāte nayapaḗkapeka. I'supaka nayapaeka simako'omakaja ba'iaja oka kireka imaeka natōḗpoberika.

56 “Ika ba'iaja Jesúre baarape”, rīkimarāja narīḗpakiko'omakaja ī'rīkate bojaeka upakamaḗia nabojakoḗpeka.

57-58 Ī'rārimarā mi'mirīkatirā imabeyuapīji ikupaka āḗaraka kire nokabaeka:

—“Tuḗarāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ḗo'imajare baaeka yiḗoapaterāñu. I'supaka simako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ate sayibaarāñu, ḗo'imajare baaekamaḗia”, Jesúre āḗakā'ā yija ā'mitirape,— narīka.

59 I'supaka bojaripotojo ī'rīka upakamaḗia rukubaka oyiaja nabojapakikoḗpeka ruḗu.

60 Supa imarī kurarāka īḗamaki imatiyaiki nimaupati wājitāji mi'mirīkatirā ikupaka Jesúre kijērīaeka:

—¿Dako baaerā nare miokae'eberitiyayu je'e? ¿Dakoapi āriwa'ri i'supaka tīmarītakaja mire nokabaayu je'e?— kurarāka īḗamakire kire ārika.

61 I'supaka kērīko'omakaja Jesúre kire okae'eberika. I'supaka kimekā'āja ikupaka kurarāka īḗamakite kire jērīaeka ate:

—¿Mi'iji bai mime Jā'merūkika Kiwā'maekaki,† Tuḗarā Maki?— kire kērīka.

62 I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Jesúre kire yi'rīka mae:

—Ā'ā, yi'iji nīme. Supabatirā nīmajī Tuḗarā ḗō'i ritapē'rōtorā ḗo'imaja Ma'mite ruḗamaka mija īarāñu. Supabatirā Īmipi oko ūmaka watoḗekapi yiruirā'amakaoka mija īarāñu,— kire kērīka.

63 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, boebariwa'ri kiōñu upakaja kijariroaka ḗemakato kurarāka īḗamakire baibebataeka. “Tuḗarā upakaja nīme”, kēñu ruku”, āriwa'ri i'supaka kibaaeka. I'supaka baawa'ri ikupaka aḗerā īḗarimarāre kērīka:

—Dika ba'iaja baaiki kime aḗerate ārīrūkia jariwa'ribeyua mae, koḗakaja ritaja ba'iaja kēñua morīwārūpatayu.

64 Mijaoka ā'mitiriko'orā ba'iaja Tuḗarāreka kijai'ko'a. Supa imarī ¿marākā'ā kire mabaarāñu je'e mijareka?— āriwa'ri kijērīaeka kīḗarimarā jeyomarā imaekarāte.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā,

—Oka ba'iaja kiro'si ima simamaka jāārikaja sime kire,— nīmarakamakiji narīḗpataeka.

65 Supabatirā Ī'rārimarā Jesúre riḗo'katapatebaraka kiñakoa ḗi'ḗetātetirā kire napajeka. Kire ḗajebarakā ikupaka kire najērīaroyika:

—¿Maki mire ḗajeiki? Karemaḗia Tuḗarāte mire bojarākareka, “Iki yire ḗajeko'oka”, merīrāñu,— kire narīwā'imarika.

Kire e'ewa'ḗaraka Tuḗarāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimajaoka kīḗema ḗajerijarikarā.

“Jesúre ōrībeyuka yi'i”, Pedrote ārīkarō'ō

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-29)

66 I'supaka ba'iaja Jesúre baabaraka wi'itōsīarā nimaeka ḗoto ḗeterāja Pedrote imaeka ruḗu. Torā kimaeka ḗoto kurarāka īḗamaki imatiyaikiro'si ba'iraberirōmore kīḗō'irā etaeka.

67 Pedrote ḗekaō'to wā'tarā jūrīruḗamaka ĩatirā, űoaka kire koyoirīkaeka. Topi ikupaka kire kōrīka:

—Mi'ioka Jesús Nazaretkakika turīroyirapaki mime,— kire kōrīka.

68 I'supaka kire kōpakā'ā, ikupaka kore kiyi'rīka:

—I'supaka meñua òrìbeyuka yi'i, mijaikaoka ã'mitiriwãrübeyuka yi'i,— kore kërîka.

I'supaka kore ãrîweatirã, kopereka imaekarõ'òpi kiporiwa'rika poto karaka akaeka.

⁶⁹ Toپی ate kire ìatòpotirã ikupaka torã imaekarãte kòrika:

—Ì'î imaki Jesúka wãrûrimajakajioka kime,— nare kòrika.

⁷⁰ I'supaka kòpakã'ã “Kika wãrûrimajimarîki yi'i”, Pedrote ãrika ate. Ñoapañaka imatirã ate torã imaekarãte ikupaka kire ãrika:

—Mì'ioka naka imaekaki, Galileakaki mime je'e apeyari,— kire narîka.‡

⁷¹ I'supaka napakã'ã ikupaka nare kiyi'rika:

—I'supaka mija ãñukate òrìberitiyaiki're yi'i! Waþuju yipakijikareka ba'iaja Tuparãte yire baajîñu,— kërîka.

⁷² I'supaka kèñukã'ãja ate karaka akaeka. Sakamaka ã'mitiritirã, Jesúre kire bojaeka kipupakarã kire ña'rjãirarika, “Ì'pakuri karaka akaerã baarãka ruþu maekarakakuri, ‘Jesúre òrìbeyuka yi'i’, merirãñu.” I'supaka Jesúre ãrika kire ña'rjãirapakã'ã, jimarã Pedrote orika.

15

Pilato pò'irã Jesúre ne'eeyaeka

(Mt 27.1-2,11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Supabatirã aþerîmi bikitojo ìparimarã imatiyarimaja nimaupatiji rërîkarã ate. Kurarãka ìpamarã, Moiséte jã'meka wãròrimaja, supabatirã judiorãka ìparimarãoka torã nimaeka. Rërîtirã “Ikupaka Jesúre mabaajîñu”, ãparaka najaibu'aeka. Toپی mae, Jesús pitaka pi'petirã Pilato pò'irã kire ne'ewa'rika.

² Kipò'irã kire ne'eeyaeka poto ikupaka Pilatore kire jërîaeka:

—¿Mì'i bai judiotatarã ìpamaki?— kire kërîka.

I'supaka kire kèpakã'ã, ikupaka Jesúre kire ãrika:

—Mì'iji ãñuka i'supaka,— kire kërîka.*

³ Supabatirã kurarãka ìpamarã rîkimaka ba'iaja Pilato wãjitãji Jesúre nokabaaeka.

⁴ Supa imarî ikupaka Pilatore kire jërîaeka ate:

—¿Dako baaerã miokae'eberitiyayu je'e? ¿Ritaja mire nokabaaika mia'mitiribeyu bai je'e?— kire kërîka.

⁵ I'supaka kire kèrîko'omakaja Jesúre okae'eberika ruþu. Kiokae'ebepakã'ã ìawa'ri, i'supaka imaekakite ìakoriberiroyikaki imarî, marãkã'ã ãrìberijîka Pilatore jarika.

“Jesúre najããparũ”, narîkakaka

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

⁶ Ì'rãkuri wejejë'rã rakakaja Pascua baya simaroyika poto ì'rîka wèkomaka imariwi'iarã imakite Pilatore poataroyika. I'supaka kibaaroyika simamaka ì'rîka sareka imaekakite kipoatarika po'imajare yaþaeka.

⁷ I'supaka nabaaeka poto wèkomaka imariwi'iarã Barrabásre imaeka kika ba'iaja baaekarãpitiyika. Roma ìpamakire yi'riberiwa'ri tokarã surararãkaka jþaraka po'imajare jããeka mirãki kimaeka.

‡ 14:70 Por el acento de Pedro, adivinaron que él era de Galilea. Todos los discípulos de Jesús eran de Galilea menos Judas. * 15:2 La respuesta puede entenderse como “Si, como usted dice”, o “Usted es quien lo dice.” Probablemente Jesús no afirmó claramente que era rey de los judíos para que Pilato no pensara que él refiere a un rey político como César o Herodes.

8 Supa imarī rīkimarāja eyaekarā ikupaka Pilatore narīka:

—Mibaarijariroyika upakaja, i' rīkate miṗoatarika yija yaṗayu,— kire narīka.

9 I'supaka kire napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Makire yiṗoatarika mija yaṗayu? ¿Yaje judiōtatarā iṗamakire yiṗoatarika mija yaṗayu je'e?— nare kērīka.

10 “Jesúre ā'mijlairā imarī, yiṗō'irā kurarāka iṗamarāre kire e'eetayu”, āriṗupajoaekaki imarī, kire ṗoatarika yaṗakoṗekaki imarī, i'supaka kērīka.

11 Jesúre ṗoatarika kiyapako'omakaja kurarāka iṗarimarā ṗuri jājirokapi ikupaka ritaja ṗo'imajare ārikarā:

—“Barrabásre miṗoatabe Jesús ō'toarā”, Pilatore mija āṗe,— kurarāka iṗamarāre ārika.

12 “Barrabásre miṗoatabe”, napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka Pilatore nare yi'rika:

—I'supaka yibaarākareka, “Judiōtatarā iṗamaki”, mija āñukate ṗuri ¿marākā'ā yibaarāñu je'e?— nare kērīka.

13 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, akasererikapi,

—Yapua tetaekarā kire miṗatakīarūjeṗabe!— kire narīka.

14 I'supaka narīko'omakaja,

—¿Dako ba'iaja kibaaeka je'e?— nare kērīka.

I'supaka kēpakā'ā, jājibaji nakasereka ate,

—Yapua tetaekarā kire miṗatakīarūjebe!— narīka.

15 Supa imarī ṗo'imajaka jia imarika yaṗawa'ri Barrabásre kiṗoataeka mae. Jesúre ṗuri, ajeakaka ṗajerūkia nabaaeka imaroyikapi surararākare kiṗajerūjeka. I'supaka kire nabaaeka be'erō'ōpi, “Yapua tetaekarā kire ṗatakīarī mija e'ewa'ṗe”, Pilatore nare ārika.

16 I'supaka kijā'meka simamaka toṗi a'ritirā iṗi Pilato wi'itōsiarā[†] nakākaeka mae. Supabatirā torā imaekarā surararākare nakaeka nimaupatiji Jesús ṗō'irā narēñaokaro'si.

17-18 Wi'itōsiarā nimaupatiji rērīṗatitirā jairopemakato iyayapea upaka iōika Jesúre najāāwā'imarīka, iṗire jāāroyikakaka. Supabatirā ṗotatākobu'ya baatirā, kirupuko'arā tuatirā ikupaka kire nawaperiwā'imarīka:

—Jia ritaja mire najiyiṗupayeerū, judiōtata iṗamaki,— kire āṗaraka, ba'iaja kire najaiwā'imarīka.

19 Supabatirā yaṗuapi kirupuko'arā ṗajerijaparaka kire nar-ijo'kataraterijarika. Kiwājitiāji űukurupatirā eewā'imaparaka kire nawapeka. “¿Mi'i imaki iṗi imatiyaiki bai?”, āṗaraka kire nawapeka.

20 Kire eewā'imarīweatirā kijairopemakato iyayapea upaka iōika e'etirā mar-imarī kijāāekatojo kire najāāeka ate. Supabatirā yaṗua tetaekarā ṗatakīarī kire ne'ewa'rika mae.

Yapua tetaekarā Jesúre ṗatakīarī ne'ewa'rika

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

21 Kire ne'ewa'rika ṗoto Simón, Cirenewejeakakire napō'irā etaeka. Alejandro, Rufopitiyika i'parā ṗaki kimaeka. Jerusalénwejearā eyatirā Jesús wā'tapi Simónre o'riwa'rirā baaeka ṗoto Jesúre napatakīarūkia yaṗua tetaeka surararākare kire kōkerūjeka.

22 Supabatirā Gólgota wāmeirō'ōrā Jesúre ne'ewa'rika. “Rupuko'a ű'ā ṗusia”, āriika simaeka Gólgota.

23 Torā eyatirā iyaokoa, mirra ikoa rukeka[‡] kire nasīamaka sakiukuberika.

[†] 15:16 Llamado pretorio en latín. [‡] 15:23 Un sedante para que no sufra tanto

24 Torājīrā mae Jesúre kijariroaka e'etatirā, yaḡua tetaekarā kire naḡatakīaeka. Kijariroaka yaḡawa'ri ikupa narika: “Ni'ijariroaka e'erika mairā”, āparaka barewā'imaririkapi surararakare sakorika. I'supaka barewā'imaririkapi kijariroaka kijāēekato ne'eka mae.

25 Bikitojo botarakaoteñarirakakuri aiyajērā eyawa'rika ḡoto kire naḡatakīaeka mae.

26 Kirupuko'a bo'irā yaḡupāia o'oea naji'ataeka. “Oka kireka imaeka ḡareaja i'supaka kijūayu”, narirū āriwa'ri i'supaka nabaeka. “I'i kime judiotata iḡamaki”, āriwa'ri sarā no'oji'aeka simaeka.

27 Torā i'ḡarā karee'erimajareoka naḡatakīaeka. I'rika kiritaḡē'rōtopi, aḡika kikaḡopē'rōtorā nimaeka.

28 I'supaka Tuparā majaroḡūñureka sabojatika simamaka i'supaka kiro'si simaeka. Ā'mitirikōri je'e: “Ba'iaja baairāḡitiyika kimamaka, ba'iaja baaike kime kiro'si”, ḡo'imajare kireka āriḡāñu, āriwa'ri o'oea simaeka.

29 Jesús wā'tapi o'rikarā kire jiyiḡupayeeberiwari narupuko'a narimēka. Ikuḡaka āriroyikarā:

—iYaa! “Tuparāte jiyiḡupaka ōriwi'ia yipoḡaterāñu. I'supaka baatirā, maekarakariḡi be'erō'ō sayibaarāñu ate”, merāḡe.

30 I'supaka baaike mimaye'e, mirikapi miōñu upakaja miḡo'ia mitābe. Supabatirāoka yaḡua tetaekarā mire naḡatakīaikapioka miruira'abe,—jaiyuyebarakā kire narika.

31-32 Kurarāka iḡarimarā, Moiséte jā'meka wārōrimajaoka ikupa āparaka kire jaiyuyekarā:

—Aḡerāte tāēekaki imariḡotojo kiōñu upakaja kiḡo'ia ḡuri kitāwārūbeyu. Karemarā Mesías, Israelka'iakarā iḡamakitaki kimarākareka, kiruirāñu. Yaḡua tetaekapi kiruimaka iatirā, “Rita, ikiji mime”, kire marirāñu,—ḡo'imajare narika.

Jesús wā'tarā yaḡua tetaekarā ḡatakīekarāoka naka i'rātiji kire jaiyuyekarā.

Jesúre ḡuparirika

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

33 Wājitāji aiyate eyawa'rika ḡoto wejea ñamita'rika. Maekarakakuri aiyajērā be'erō'ōjirā saborika ate.

34 Saborika ḡoto jājirokapi ikupa Jesúre jaiwataeka:

—Eloí, Eloí, ḡlama sabactani?— kērika. (Hebreo okapi ikupa āririka simaeka: “Tuparā, Yiḡaki, ḡdako baaerā yire miariririja'atayu?”, āririka simaeka).

35 Kire ā'mitiritirā, i'rārimarā torā imaekarāte ikupa ārika:

—Tuparāte bojañirimaji imaekaki Elíasre kiakakoyu,— narika.

36 Supa imari i'rika torā imaekaki okoarā samañu'amaka u'rie'eika^S e'erī riñwa'rikaki. Se'etatirā iyaokoa kā'marikaḡ sakiñu'aeka. Supabatirā Jesús rijearā yaḡuapi sakitaarupakoḡeka sakimi'miritaokaro'si. I'supaka kire baakoḡetirā ikupa ḡo'imajare kērika:

—Jaika ruḡu mija ta'abe. Elías imaekakire kire ruetamaka mairā,— nare kērika.

37 I'supaka kērika be'erō'ō jājirokapi akaseretirā Jesúre ḡuparirika mae.

38 Kiḡuparirikarō'ōjite Tuparāte jiyiḡupaka ōriwi'iarā, sayapāia mo'ria baata'teka imaeka imiḡi beriruika ka'iarā eyabaka. 39 Jesúre ḡuparirika ḡoto surararāka iḡamakire yaḡua tetaeka wājitāji yoirikamarika. Kiḡuparipakā'ā iatirā,

—Tuparā Makitakiji ī'ire imakoꝑeka mirākiyu,— kērīka.

⁴⁰ Ōnoakuripañakapi rōmijā ī'rārimarāoka kīpupariṑakā'ā kire ĩaekarā. Nawatoꝑekarā nimaeka ikarakamarā aꝑerā: Marīa Magdalena, supabatirā Marīa, José, kirī'ī Santiago ī'parā ꝑako koimaeka Marīa. Supabatirā aꝑeko Salomé imaeka.

⁴¹ Galileawejearā Jesúre imataꝑaeka ꝑoto kire jeyobaaeka mirārā nimaeka ī'rā rōmijā. Rīkimarāja rōmitika Jerusalénrā kika eyaekarāoka kīpupariṑakā'ā ĩaekarā.

Jesúre ꝑupariṑakā'ā ĩatirā āta wi'iarā kire ne'ewa'rika
(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ Torā aꝑika, José Arimateawejeakakire imaeka. (Judíotatarā ĩparimarā imatiyaitatakaki kimaeka). Supabatirāoka jiyīpupaka ꝑo'imajare kire oñuka kimaeka. “Tuparāte wā'maekaki imarī, ritaja ꝑo'imajare jia Jesúre jā'merāñu”, ārīrikaoka oñuka Josére imaeka. Jesúre ꝑuparirika ꝑoto rā'irikoyajia sajar-itika simamaka, kūꝑajīi sajariwa'rika jērītarīrīmi ruꝑu jieweibaraka ni-maroyikarīmi ꝑuririka. Supa imarī ñojimarīji āta wi'iarā Jesús majaka natariyapaeka. Supa simamaka okajāja jaritirā kīkirimarīaja Pilato ꝑo'irā a'ritirā Jesús ꝑo'ia Josére jēñeka.

⁴⁴⁻⁴⁵ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, “Yee, ꝓkoꝑakaja kīpupariritiyu bai?”, Pilatore ārīpupajoaeka. Supa imarī surara ĩꝑamakire Pilatore akaeka “ꝓYaje rita simatiyayu?”, kire āñaokaro'si. “Rita sime”, surararāka ĩꝑamakire kire ārīka ā'mitiritirā, Jesús ꝑo'ia Josére ke'erūjeka.

⁴⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Jesúre buteokaro'si ī'rāto sayapāia boia jīakaka Josére wapañjika. Supabatirā kīꝑo'ia ruerī ke'rika mae. Kire rueweatirā sayapāiapi Josére kire buteka. I'supaka kire baatirā āta wi'ia ꝑo'imajare baakarā kire kitaeka. Sarā kire tatirā āta jo'bakapi sakitāteka. ⁴⁷ Marīa Magdalena, Marīa, José ꝑakoꝑitiyika kire kitaekarō'ō niaeka.

16

Ōñia Jesúre jariꝑe'rika

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Jērītarīrīmi, aiyate ka'raeka be'erō'ō Marīa Magdalena, Marīa Santiago ꝑako supabatirā Salomé wāmeikoꝑitiyika maekarakakorā ruꝑuko'a wearūkia jia jīijīsia nawapañjika, Jesús ꝑo'iarā yo'yeokaro'si.

² Ba'irabeū'murirīmi* bikitojo wārīrika ña'rīꝑataeka ꝑoto na'rika āta wi'iarā. Aiyate warara'aekarō'ōjīte torā na'rīrījarika.

³⁻⁴ Supabatirā natiyajia ikupaka najaibu'arījarika:

—Āta jo'bakapi āta wi'ia natāteka, ꝓmaki maro'si se'etarāki ruku?— narību'arījarika.

Torā neyaeka ꝑoto āta jo'baka aꝑerō'ōrā sataꝑamaka niaeka.

⁵ Āta aꝑerō'ōrā taꝑamaka ĩatirā, sarā nakākawa'rika. Torā kākawa'ritirā ĩaꝑūataerā baakōrī nakākawa'rika koꝑeritaꝑe'rōtoꝑi, ī'rīka bikirimaji saya boia jāāikite ruꝑamaka niaeka. Kire ĩatirā rōmijāte ꝑupatatīyaeka.

⁶ Naꝑuꝑatamaka ĩawa'ri, ikupaka nare kērīka:

—Mīja ꝑuꝑata'si. Jesús Nazaretkaki yaꝑua tetaekarā naꝑatakīarapakite mo'arī mīja ī'tayu. I'supaka simako'omakaja kimabeyu o'ōrā. Kīpupariṑakā'ā o'ōrā kire nayayeraꝑaka be'erō'ō koꝑakaja oñia kījariꝑe'yu. Mīa, o'ōrā kire natakoꝑeraparō'ōrā karemarīa kimajika.

* 16:2 Domingo

⁷ Mija a'pe. Kika wārūrimaja mirārāte, supabaturā Pedoreoka ikupaka mija bojape: “Mija rupubajirā Galilearā eyaokaro'si a'riweitiki Jesús. Mijare kibojatika upakaja torā kire mija iatōporāñu”, āriwa'ri nare mija bojabe,— nare kērīka.

⁸ I'supaka kērīka ā'mitiritirā, pupatatiyawa'ri tarabaraka rōmijāte ru'riporiwa'rika. I'supaka simaeka iatirā napupataeka simamaka, a'perāte samajaroka nabojapibaberika.

Ōñia kijaripe'rika be'erō'ō María Magdalena wāmeika imaekakote Jesúre pemakotowirika
(Jn 20.11-18)

⁹ Najērītaroyikarīmi be'erō'ōkarīmi bikitojo ōñia Jesúre jaripe'rika. Bikitojo ñamiji ōñia jaripe'ritirā María Magdalena pō'irā mamarītaka Jesúre pemakotowiriū'mueka. Ī'potēñarirakamaki Satanārika ima koreka ña'rījāikarāte kipootaeka mirāko koimaeka.

¹⁰⁻¹¹ Kire iatirā, kika turitapeka mirārāte bojarī ko'rika. Ba'iaja pupariwa'ri oparaka nimaekarō'ō napō'irā eyatirā ikupaka nare kōrīka: “Ōñia Jesúre jayu ate. Kire ñiako'a simamaka ñañu”, āparaka nare kobojako'peka. I'supaka nare kobojako'omakaja kore nayi'riberika.

Kika wārūeka mirārā ĩ'parā pō'irā Jesúre pemakotowirika
(Lc 24.13-35)

¹² I'supaka nare kōrīko'peka be'erō'ō ĩ'parā Jesúka wārūeka mirārā Jerusalēni na'ririjarika poto nare kipemakotowirika a'peaja iōiki jaritirā.

¹³ Pe'riwa'ritirā a'perā Jesúka wārūeka mirārāte sanabojaka. “Jesúre yija iako'o”, nare nabojako'omakaja nare nayi'riberika ate.

“Iku'paka yirika pō'imajare mija wārōrāñu”, āriwa'ri Jesúre bojaeka
(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴ I'sia be'erō'ō kika wārūeka mirārā ĩ'rōū'puarāe'earirakamaki imaekarāre ba'arupaeakarō'ōrā Jesúre pemakotowirika. Napō'irā pemakotowiritirā, ikupaka nare kērīka:

—Ōñia yijaripe'rapaka be'erō'ō, ¿dako baerā a'perā yire ĩaraparāte bojarapaka mija yi'ririya'paberitayarape?— āriwa'ri nare kiwapeka.

¹⁵ I'supaka nare āritirā, ikupaka nare kērīka:

—Ritatojo wejearā mija a'pe, yirika ritaja pō'imajare ōrīpatarū, āriwa'ri nare sabojatapao'okaro'si.

¹⁶ Yirika ā'mitiripe'awa'ri, “Jesúre yi'yuka ñime mae”, āriwa'ri kirupuko'a jūjerūjeiki, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'ribesarāki. I'supaka simako'omakaja yirika ā'mitiripe'abeyukaro'si puri ba'iaja kibaaika wapa ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā Tuparāte kire pūatarāñu.

¹⁷ Mija ĩabe. Iku'paka yire ā'mitiripe'airāte nabaabearāñu: Yirirā nima-maka tērīwa'ribaji yirikapi Satanārika ima ña'rījāikarāreka poatarijarirāñurā. Supabaturāoka a'perā oka noribeyua najairāñu.

¹⁸ Āñaka nañi'akoperāka, supabaturā okoa rīmaka nukuko'perākaoka dakoa nare o'ribesarāñu. Po'imaja jīñurā pō'iarā napitaka naja'apearāka potojo pō'imajare jārijarirāñu,— nare kērīka.

Mabo'ikakurirā Jesúre a'rika
(Lc 24.50-53)

¹⁹ I'supaka maipamaki Jesúre nare ārīka be'erō'ō Tuparāte mabo'ikakurirā kire e'emiawa'rika. Supa imarī kipō'irā kiritape'rōtopi Jesúre rupe mae,

tērīkaja jiyīpupaka ōrīrūkika imarī. ²⁰ Kimirīwa'rika be'erō'ō kika wārūeka mirārāte kirika bojataparī a'rika. I'supaka bojatapabaraka nimaeka poto, niakoribeyua pō'imajare nabeaokaro'si Maiṣamakite nare jeyobaaroyika, “Rita sime nabojaika”, pō'imajare āñāokaro'si.
I'tjīrāja sime ruṣu.

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yiña'ajããrãñu, Jesúre ãrika

1-2 ¿Yaje mime Teófilo? Bikija pãpera miro'si yipũataũ'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirã kiwãrõroyirapakakaka sapi mire yibojaũpũarape. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirã Tuþarãte kire e'emiaekarõ'õjirã miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirã Tuþarãte kire e'emiaerã baaeka ruþu kirika bojariroka bojarimaja kiwã'maekarãka kimaeka. Espiritu Santore kire jeyobamaka kiyapaeka upakaja nabaarũkiakaka nare kibojaeka.

3 Reyariþotojo õñia kijaripe'rika be'erõ'õ I'rãkurimarã kimajaroka bojatarũkirãte kipemakotowiriroyika. I'þarã þo'imajarakarĩmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeka. "I'kitakijioka kime", nañaokaro'si supã kibaaroyika. Supã baabaraka "Ikuþaka yire yi'yurãte jã'mebaraka Tuþarãte nare imaruþutarãñu mae", ãþaraka nare kiwãrõrijarika.

4 I'rãkuri naka rãritirã ba'abaraka kimaeka þoto, ikuþaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénrãja mija imabe ruþu. Maþaki Tuþarãte mijare bojaeka upakaja Espiritu Santore mijare kipũatarãñu. Supã imarĩ õ'õrãja kire mija ta'abe. Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ã'mitiriroyiraparã mija ime.

5 Mamarĩ þuri okoapi takaja ruþuko'a þo'imajare Juanre jũjeka. Maekaka þuri no'õjirãmarãja Espiritu Santore Tuþarãte mijare ña'ajããrãñu kiyapaika upakaja mija imawãrũokaro'si,— kika wãrũekarãte kãrika.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

6 I'rãrĩmi ate Jesúka rãritirã ikuþaka kire narĩka:

—Yija iþamaki, "Maekaka þuri Romatatarãte þoatatarã Israel ka'iakarãre yijã'merãñu Tuþarãte pũataekaki imarĩ", ¿yaje meñu je'e?— kire narĩka.

7 Supã napakã'ã ikuþaka nare kãrika:

—Marãkã'ã baatirã mija õrĩrũkimarã sime. Maþaki Tuþarã I'rĩkaja sõñuka.

8 I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore mijare ña'rĩjãirãka þoto, okajãja mija jarirãñu. I'supaka jariwa'ri apea wejearã a'ritirã, yika imaekarã imarĩ, yimajaroka nare mija bojarãñu. Jerusalénrã, Judeaka'iarã, Samariaka'iarã, supabatirã ritatojo wejearãkaoka, yimajaroka mija bojarijarirãñu,— nare kãrika.

9 I'supaka nare kãrika be'erõ'õ, kire nayoiyukã'ãja, mabo'ikakurirã ke'rika. Oko ñmakakarã keyawa'rika þoto kopakaja kiõiberika.

10 Ke'pakã'ã wejẽmarãja nañaokarika. I'supaka nimekã'ãja ikuþarõ'õþiji I'þarã ángelrãka boia jariroaka jããekarã napõ'irã þemakotowirirãkaekarã.

11 Toþi ikuþaka nare narĩka:

—Galileakarã, wejẽmarãja mija ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyirapaki mabo'ikakurirã Tuþarãte kire e'emiamaka mija ñaikijioka toþi mija þõ'irã etarãki ate ke'yu upakajaoka,— nare narĩka.

Judaswãsa õ'torã Matiare ne'eka

12 Olivos wãmeika þusiarã nimaeka apõstolrãka. I'sia be'erõ'õ Jerusalénrã nape'rika mae, nimaekarõ'õþi koyikuriþi simaeka simamaka.

13 Wejearã eyatirã wi'iarã neyaeka. Imika wi'iareka mirĩwa'ritirã, kurarakarã I'rãkõ'rĩmatorãja neyaeka. Ikuþati nimaeka torã eyaekarã: Pedro,

Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supabaturā aḡerā imaekarā Simón Celote, supabaturā Santiago maki Judas.

¹⁴ Jesús be'erō'ōkarā, kipako María, supabaturā aḡerā rōmijāḡitiyika ĩrākō'rīmatorāja narērīroyika ĩrīka upakaja ḡupajoawa'ri Tuparāka jairā.

¹⁵ ĩsupaka nabaaroyika ḡoto Jesúre ā'mitiripēarī naka narērīroyika, ciento veinte rō'ōjīrā ḡo'imaja nimaeka. ĩrākuri ĩ'sirakamarā watoḡekapi mi'mirīkatirā ikupaka Pedore nare bojaeka:

¹⁶ –Wātaka űoñurā, mija ā'mitipe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espiritu Santore kire āpakā'ā, Jesúre nañi'aerā Judare bojajāārūkiakaka, kio'oeka.

¹⁷ Mía je'e, yijakakiji Judare imakoḡeroyiraḡe. Jesúka yija imakaro'si yijare kiwā'maeka upakaja kiwā'maekaki.

¹⁸ (ĩsupaka imariḡotojo niñerū yaḡawa'ri Jesúre kibojajāārāḡe. Kibojajāārāḡa wapa mirāka kiḡe'atarapakapi ka'ia nawaruaraḡe. Sarā mae kirupuko'api űa'rītirā, kiñe'mea kijāwatarāḡe kitāḡisia ḡoriḡateribaka.

¹⁹ ĩsupaka kibaaeka ā'mitirirā, Acéldama Jerusalénkarāre sawāmejī'aeka ĩ'sia ka'ia. Nokapi, “Riweka'ia”, āñrika simaeka).*

²⁰ ĩkupaka Davidre bikija o'oeka:

“Baḡparāmarīa wī'ia jariwa'rīrāka sarā imaekakite a'ritāḡawa'rika simamaka. Apika etatirā sarā imaberijīki.”

Topi ḡuri,

“Apika o'atirā kiba'iraberū”, āñwa'ri David imaroyikakite o'oeka upakaja Judare baeka.

²¹⁻²² ĩsupaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mía, maḡamaki Jesúre maḡō'irā imaroyiraḡaḡa ḡoto makaja imaroyiraḡakite ma'eye'e. Juanre rupuko'a Jesúre jūjemaka ĩaekaki, mabo'ikakurirā Jesúre a'rikarō'ōjīrā maka imaroyiraḡaki kimajīñu. Supabaturā reyariḡotojo űñia Jesúre jariḡe'rika be'erō'ō kire ĩaekakioka kimarākareka jia simarāñu, – Pedrote nare āñka.

²³ Torājīrā mae, ĩḡarā torā imaekarāte nawā'maeka. “José, Matiasḡitiyika nime jia ḡupakirā”, narīka. José Barsabás kiwāmea imako'omakaja aḡewāme Justo kire narīka.

²⁴⁻²⁵ Torājīrā mae,

–Yija ĩḡamaki Jesús, mi'i imaki ritaja ḡo'imajare ḡupajoaika űñuka. ĩsupaka simamaka “ĩñ kime Judas ű'toarā o'arūkika mijaka wārōrimaji”, āñwa'ri yijare miōñrūjebe. Mía je'e, Judas ḡuri yijare a'ritāḡarapakapi ba'iaja baarika yaḡawa'ri. Supa imarī maekaka ba'iaja baariwapa tiyibeyurō'ōrā kime, – kire narīka.

²⁶ Supa imarī José wāmea ātarā no'ojī'aeka, supabaturā Matias wāmea aḡorā. Topi mae jotoarā jāatirā, sanajājeeka mamarī űa'rīrāñuo ĩakaro'si. Siatirā, “Matias kime Tuparāte wā'maiki”, narīka. Torājīḡepi ĩḡoū'ḡuarāe'earirakamakiro'si kijarika mae.

2

Espiritu Santore nare ña'rñjāika

¹ Pentecostés* bayarīmi seyaeka ḡoto Jesúre yi'yurāte nimaḡatiji ĩrākō'rīmatorāja narērīkū'ika.

* **1:19** Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar al lector entender que pasó a Judas. * **2:1** Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

² Ikuṕarō'ōṕiji jājia wīrōa baeika uṕaka sokaarika wejeṕemapi. I'sia wi'iarā ruṕataekarā nimaṕatiji jia sana'mitirika.

³ Suṕabatirā ṕekajū'rēika uṕaka simamaka niaeka. I'suṕaka ṕekajū'rēikapi ṕibitirā nimaekarakamakireje saña'rīṕeika.

⁴ Saṕi Tuṕarāte ṕūataekaki Espíritu Santore nare ña'rījāika. Nareka ña'rījāitirā aṕerā oka na'mitiribeyua imakoṕeikaja nare kijaiwārūrūjeka. I'suṕaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairā najarika kijā'meka uṕakaja.

⁵ I'sia ṕoto judiōtatarā imariṕotojo aṕerō'ōrā ṕo'ijirikarōka Jerusalénwejeārā imaekarā. I'sirokapi āriwa'ri rakaka oyiaja jairā nimaeka. I'suṕaka imariṕotojo jia Tuṕarāte jiyiṕuṕayeeirā nimaeka.

⁶⁻⁷ Torājīrā mae wīrōa baeika uṕaka okaaririka ā'mitiritirā, I'rāoka torā rēirakarā. Torā eyatirā rakakaja jairā imariṕotojo nokarokapi jairāte ā'mitiyurā nimaeka. I'suṕaka simamaka jimarā naṕuṕataeka. Topi natiyiaja ikuṕaka najaibu'aeka:

—Galileakarā nime.

⁸ Tokarā imariṕotojo ¿marākā'ā mija oka, suṕabatirā yija oka ṕariji najaiyuje'e?

⁹⁻¹¹ I'rātatarā maime. Mija ĩabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Caṕadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egiṕto, suṕabatirā Cirenewejea a'riwa'ri Libia, suṕabatirā Romakarā maime. Creta, Arabiaṕi i'taekarōka imarā maka. Suṕabatirā Romapi i'taekarā, judiōrāka, suṕabatirā Tuṕarāte jiyiṕuṕayeeirajayurōka imarā naro'si. Suṕa imariṕotojo, tēriwa'ribaji jia Tuṕarāte baarimajaroka mokaṕiji maka Galileakarāre jairijiyu,—āriṕu'abaraka nimaeka.

¹² Ṕuṕatatiyawa'ri, marākā'ā āririka imabeṕakā'ā ikuṕaka narīka:

—¿Dakoapi āriwa'ri suṕa nabaayu?—

¹³ Suṕabatirā aṕerimarā ṕuri,

—Nukuwejabiyu,— āṕaraka ba'iaja neewā'imarīka.

Torā etaekarāte Pedrote bojawārōeka

¹⁴ I'suṕaka nañua ā'mitiritirā, Pedro, kijeyomarā I'rōū'ṕuarāe'earirakamarā ṕitiyika jia wāārō'ōrā nawirirīkaeka. Torājīrā jājirokapi ikuṕaka Pedrote ārika ritaja torā imaekarāte ā'mitiyaokaro'si:

—Judiōrāka aṕerō'ōṕi i'taekarā, suṕabatirā Jerusalénkarōoka jia mija ā'mitipe ruṕu.

¹⁵ “Nukuwejabiyu”, yijareka mija āriko'omakaja wejabiribeyurā yija. Sajē'rākamarā simamaka imabeyurā ruṕu ukuwejabiyurā.

¹⁶ Ikuṕaka simatiyayu. Yijare mija ĩaika, “I'suṕakaja simarāñu”, Tuṕarārika bojajirimaji, Joel imaekakite ārika. Mia je'e:

¹⁷ “Ō'ōjiteṕi ñamajī wejetiyia seyarāñurō'ōjīrā Espíritu Santore ritatojo wejeareka imarāte yiña'ajāārāñu. Suṕa imarī mija makarā yirika bojarimaja nimarāñu. Bikirimajare ṕuri wāārō'ōrāja yibaarūkia ñiarūjerāñu. I'suṕaka simako'omakaja ṕakiarāte ṕuri nakārōmarō'ōṕi nare sayibearāñu.

¹⁸ Torājīrā mae, Espíritu Santore yiña'ajāārāñu yijā'meika uṕakaja baairāte. Rōmijāte, ĩmirĭjareoka i'suṕaka yibaarāñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.

¹⁹ Mija jērāko'abeyua wejeṕemarā mijare yibearāñu. Suṕabatirā ritaja wejeareka i'suṕaka yibaamaka, “Tēriki kime Tuṕarā”, ṕo'imajare

āriṛāñu. I'supakajaoka pītā'muapi puyurā, supabatirā peka jū'rēika ūmakapupakā'ā niarāñu.

20 Mia je'e, imikaki ayate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ōjīrā jū'aka jarirāki. I'supaka simarāka poto wejetiyia seyamaka, jia supabatirā ba'iajaoka pō'imajare baaeka itirā, sawapa maiṛamaki Tuṛarāte nare baarāñu. Imatiyairīmi simarāñu i'supaka kibaarāñuṛimi.

21 'Nīpamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', yire āriṛāñurāte pūri, ba'iaja nabaaeka wapa Tuṛarāte nare baabesarāñu", Tuṛarāro'si Joelre o'oeka,— āriṛwa'ri Pedrote nare bojaeka.

22 Sabe'erō'ōjīte ikupaka Pedrote nare ārika ate:

—Mija ā'mitiṛe Israelkarā. Jesūs Nazaretkaki Tuṛarārikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuṛarāte baaeka simamaka “Kijā'meka upakaja Jesūre baaeka”, āriṛwārūrā mija ime.

23 I'supaka simako'omakaja, Jesūre ā'mijīaraparā, kire okabaaraparā mija ime. Supabatirā yapua tetaekarā kire mija patakīarūjeka. I'supaka mija baarūkia ōritikaki Tuṛarā pūri. “Ba'iaja kire nabaarāka imako'omakaja yi'i pūri jia pūpajoawa'ri Jesūre pūatarāki”, Tuṛarāte ārika.

24 Ba'itakaja jūabaraka Jesūre reyako'omakaja Tuṛarā pūri ōñia kire jariṛe'rirūjekaki, reyariba'imarika Jesūre imaeka simamaka.

25 Supa imarī mañeki, David, Jesūre imarākakaka pūpajoawa'ri, ikupaka kio'oeka:

“Maiṛamaki, yikaja yire jeyobaabaraka mime. Supa imarī wayuṛi'ribeyuka yi'i.

26 Supa imarī jījimaka yipupakapi ñime. I'supaka simamaka jījimakapi mika yijaiyu. Supabatirāoka 'Reyaripotojo ōñia yijariṛe'rirāñu', āñuka ñime.

27 Maiṛamaki, miyapamaka, reyairāte nayayeirō'ōrā imarūkimarika ñime. Supabatirā mirikitaki imawa'ri, miyapaika upakaja baarimaji ñimamaka yipō'ia mirabarūjebesarāñu.

28 Supa imarī ōñia yire mijariṛe'rirūjerāñu. Supabatirā jia jījimaka ñimarāñu ate mika imawa'ri”, āparaka David imaekakire o'oeka're.

29 Mija ā'mitiṛe yijeyomarā. Mañeki David imaekakite reyamaka ō'ōrāja kire nayayeka supakaja kimajaṛema ōiñujua ruṛu.

30 Supa imarī kiro'si imarūkiakakamarīa pūpajoabaraka supa Davidre ārika. Namajī imarūkiakaka bojarimaji kimaeka. I'supaka imarī, “Ñamajī I'rīka yirīparāmi kimarāñu Tuṛarāte pūatarūkika, yupakajaoka iṛi imarūkika”, āriṛwa'ri David imaroyikakite pūpajoaoka, Tuṛarāte kire ōriṛūjemaka.

31 Sōñuka imarī, “Jā'merimaji Tuṛarāte pūatarāñuka reyaripotojo ōñia jariṛe'rirāki. Supabatirā reyaekarāte imarō'ōrā imabesarāki imarī, kipo'iaoka rababesarāka”, āriṛwa'ri kio'oeka're.

32 Jesūre reyarapaka be'erō'ō, kire yija Iarape ate. Supa imarī “Tuṛarāja supa kire baarapaki”, yija āriṛwārūyu.

33 Mabo'ikakurirō'ōpi imatirā Tuṛarāte akaeka Jesūre. Supa imarī Tuṛarāte imarō'ōrā kiritapē'rōto jiyipupayeerūkirō'ōpi kirupe mae. “Ō'ōrā jā'mebaraka ñima upakaja Espiritu Santore miṛpūatabe”, Jesūre kērika. Supa imarī Jesūs mae yijare Espiritu Santore ña'ajāāekaki. Mae mija Iako'a, mija ā'mitiriko'a, Espiritu Santore yijare ña'rījāikakaka sime.

34 Ate David imaekakirika ikupaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'supaka ñimarāñu”, āriṛwa'rimarīa Davidre so'oeka. Dakoapi āriṛwa'ri ritikaja Tuṛarā pō'irā kipo'ia mirīwa'riberijiki iki. I'supaka simamaka Jesūre mirīwa'rirūkia simamaka ikupaka Davidre o'oeka:

“Yiritapē'rōto jiyipupayeerūkirō'ōpi mirupabe,

³⁵ mimajamarāre yitērīpatayuju', Tuparāte ānu Ōipamakire”, āriwa'ri David imaekakite o'oeka.

³⁶ Supa imarī ritaja Israelkarā, ika jia mija ōpe: Yapua tetaekarā mija jāāekakitejeoka Jesūre, Tuparāte po'imaja Īpamaki imarūjeka, supabatirā Jā'merūkika kire kiwā'maeka,— āriwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa ba'iaja pupariwa'ri ikupaka Pedrorākare narīka:

—¿Yija jeyomarā, marākā'ā yija baarānu je'e mae?—

³⁸ Toḗi ikupaka nare kērīka:

—Ba'iaja mija baaika ja'atitirā jia mija imabe. Supabatirā, rupuko'a mija jūjerūjebe, “Yijare tāārimaji Jesūre ime”, āriwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'iaja mija baaika ye'kariatirā Espiritu Santore Tuparāte mijare űa'ajāārānu.

³⁹ Espiritu Santore mijare kipūatarānu, supabatirā mija makarā, mija riparāmerā, supabatirā yoeḗi i'taekarāteoka. “Yimakarā upakaja mija imarānu”, kērīka upakaja yi'rirānūrā upatireje Espiritu Santo kiűa'ajāārānu, — Pedrote ārīka.

⁴⁰ Torājīrā mae ikupaka nare kiokajāārījarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirā, yijare mitāābe”, āriwa'ri Tuparāte mija jēnebe ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ba'iaja baairā po'imajapitiyika mija a'ria'si āriwa'ri,— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kibojaeka ĳijimaka ā'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesūre yi'rikarā. I'supaka imawa'ri rupuko'a najūjerūjeka mae.

⁴² Supabatirā apōstolrākare wārōika ā'mitirirā napō'irā narērīroyika. Nawārōika yi'riwa'ri sana'mitiripēarija'ataberika. Supa imarī ĳrīka ta'iarāja pupajoairā najarika mae. I'supaka imawa'ri, ĳrākuri jariwa'ririmarāja rērīkū'itirā napibaba'aroyika, supabatirā Tuparāka najaika. Supabatirā, “Ika ima Jesūs po'ia upaka ima. Mare tāārimaji kime”, āriḗupajoabaraka pan napibaba'arījarika.

Jesūre yi'yurā ikupaka imaekarā

⁴³ Apōstolrāka rīkimakaja maikoribeyua beaekarā, i'supaka nabaarūkia Tuparāte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka nabaaika ĳawa'ri jimarīa ritaja Jerusalēnkarāre pupataeka.

⁴⁴⁻⁴⁵ Jesūre yi'yurā pūri ĳrīka ta'iarāja pupajoaekarā. Supa imawa'ri natiyija nayaḗaika upakaja najeyobaabu'aeka. Aḗerikuri naba'irījja, naka'iaoka nijika sawaḗa e'tirā najeyomarāte yaḗaika ko'apitorāja niűerū nare ĳjirā.

⁴⁶⁻⁴⁷ ĳrārīmi jariwa'ririmarāja, ĳrīka ta'iarāja pupakirā imarī, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi' ĳpēterā narērīroyika. Supabatirā najeyomarāre akawa'ritirā nawi'iarā piyia Jesūre ba'aeka upakaja pan napibaba'aeka kire jiyipupaka ōriwa'ri. I'supaka baatirā ĳjiroka puparitirā ba'arika napibaba'aroyika, Tuparāte jiyipupaka ōnūrā imawa'ri. I'supaka nabaamaka ĳatirā “ĳiitaka baairā nime”, ritaja po'imajare nareka āriḗupajoaeka. ĳrārīmi upakaja torā rīkimabaji Maḗpamakire tāāekarāte pūbuwa'rika, kire yi'yurā kimarūjekarā imarī.

1 Ī'rārīmi upakaja rā'irā Tuparāka jairī judīorākare eyaroyika Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā. Torājīrā mae Ī'rārīmi Pedro, Juanpitiyika torā Tuparāka jairī na'rika.

2 Torā Ī'rīka bitamaji pō'ijirikakite koperekarā rupaeka. I'supaka kima-maka Ī'rārīmi upakaja kijeyomarāre kire kōkewa'riroyika. I'supaka kire baatirā kopereka Jiyurika ānuwa wāmeika rō'orā kire narupataroyika. Torā rupatirā wāyuoka kibaayu āriwa'ri "Niñerū kūpajī yire mija ĩjibe", āparaka kimaeka.

3 Pedrorākare torā kākaerā baaeka ĩatirā,
—Yire mija wāyuabe kūpajī,— nare kērika.

4 Topi,

—Ō'orā miabe,— Pedrote kire ārika.

5 Supa kēpakā'ā "Mae kūpajī yire nijirānu je'e", āriwa'ri jia nare kiyi'rika.

6 —Niñerū pūri yire imabeyua. Apeakaka imatiyaika mire yijeyobaarānu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapi āriwa'ri, "Mī'mirīkatirā jia a'yuka mijape", mire űaņu,— Pedrote kire ārika.

7 I'supaka kire āritirā kipitaka ritapē'rōtopi űi'atirā Pedrote kire mī'marīkaeka. I'supaka kire kibaamaka kiū'pua, kiānarakaoka jiika mae.

8 Supa imarī kibu'riri'kaeka. Supabatirā Pedrorākapitiyika Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā bupurīkewa'ritirā kikākawa'rika mae. "Jia Tuparāte yire baayu, bitamaji upaka űimareka yire kijieyu", āriwa'ri jijimaka kimaeka.

9 Kiturita'amaka torā imaekarāre kire ĩaeka. Supabatirāoka "Ĵiitaka Tuparāte yire baayu!", kēpakā'ā na'mitirika.

10 Supa imarī kire ĩatirā "Niñerū jēñebaraka Jiyurika ānuwa wāmeika kopereka rō'orā rupako'okaja kīmema. ¿Marākā'ā simamaka i'supaka kijayu je'e?", narīka.

Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'i pēte Salomón wāmeika imaekarō'orā pō'imajare kibojaeka Pedro

11 Bitamaji imakopēkaki, Pedrorākakaja kimajipaeka. Tuparā jiyipupaka ōrīriwi'i pēte Salomón wāmeika imaekarō'orā i'supaka nimaeka. I'supaka kima ĩatirā pūpatawa'ri, rīrīra'atirā rīkimarāja pō'imajare torā etaeka.

12 Torā netamaka ĩatirā, ikupaka Pedrote nare ārika:

—Mija pūpata'si yitā'omaja Israelka'iakarā. Yijapi āriwa'rimarīa i'supaka kijayu. Supabatirā "Tērīritarā imarī noņu upakaja kire najieko'o", yijareka mija āri'pūpajoa'si. Supabatirā "Aperā bo'ibajirā jia Tuparāte yi'yurā imawa'ri supa kire nabaako'o", mija āri'a'sioka.

13 Ikupaka simatiyayu: Mañekiarā, Abraham, Isaac, supabatirā Jacobrākare jiyipupaka ōrīkaki Tuparāte yapaeka upakaja baaekaki kime Jesús. I'supaka kimamaka ritaja pō'imajare jiyipupaka ōrīrūkika Tuparāte kire imarūjeka. Kire ĩaripe'yowa'ri ĩparimarāre kire mija okabaaeka "Kire mija jāābe", āriwa'ri. I'supaka mija āriko'omakaja Pilato pūri ba'iaja kire baarika yapaberikopēkaki.

14 Tuparāte yapaika upakaja baaiki Jesúre pōatarikopakaja Barsabás, pō'imajare jāārimajiratakiteje Pilatore mija pōatarūjeka.

15 I'supaka baawa'ri pō'imajare ōñia imajiparika ja'atarimajire mija jāārūjeka. I'supaka kire mija baako'omakaja, Tuparā pūri ōñia kire jarīpē'rirūjekaki. Kire ĩaekarā imarī, "Ōñia kime mae", yija āriwārūyu.

16 Ī't bitamaji imakoperoyirapakite ōñurā mija ime. Jesúre yi'yurā yija imamaka kiū'pua kire kijieyu. Kire ĩatirā "Rita sime, Jesúre kire jieika", mija āriwārūyu.

17 Ñoñua sime yijeyomarā, mija İparimarāpitiyika òrİpūaberiwa'ri Jesúre mija jāārūjeka.

18 "İsupaka simarāñu", Tuḡarāte ārika simamaka suḡa simarape. Mia je'e, bikija ikupaka Tuḡarāro'si bojaİjirimajare ārika: "Cristore ba'iaja baawā'imarİtirā kire najāārāñu", narİka.

19 Sōñurā imarİ, "Ba'iaja kire yija baarapaka yijareka samiye'kariabe", Tuḡarāte mija āpe mijare sakiye'kariaokaro'si. İsupaka mija baarākareka mijare kijeyobaaiika jia òñurā mija imarāñu.

20 İsupaka mija imamaka Cristore mija ḡō'irā Tuḡarāte ḡūatarāñu ate. Bikijarāja "İİ nare Jā'merūkika", Tuḡarāte āritikaki kime Jesús.

21 Maekaka mabo'ikakurirā Jesucristore ime ruḡu. "Mae ritatojo wejea jierİ me'pe", Tuḡarāte kire ārirāñurİmi ò'òrā etarūkika kime. İka yibojaika upakaja Tuḡarāro'si bojaİjirimaja bikija kirirā imai'tara'aekarāte ārika.

22 Mia je'e, ikupaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarāte: "Maİpamaki Tuḡarāro'si bojarimaji ñima upakaja apİka kirika bojarimajire kipūatarāñu. İsupaka baarāñuka matataki imarāki, suḡabatirā ritaja kērİrāka upakaja mija yi'pe.

23 Kēñu upakaja yi'ribeyurāte ḡuri toḡi kire ḡoataturā, kire kiriatarāñu", āriwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

24 Aḡea ikupaka Pedrote ārika:

—Samuel imaroyikaki, suḡabatirā kibe'erō'ò Tuḡarāro'si bojaİjirimajaoka, maekaka imarūkiakaka, simaupakaja bojaekarā naro'si.

25 Bikija, mañekiarāte Tuḡarāte bojatika nabojaeka kiro'si bojaİjirimaja. "Moiséte imaeka upaka apİka yirika bojaİjirimajire yİḡūatarāñu", āriwa'ri mañekiarāte Tuḡarāte bojatika simamaka, simaupakaja sime maro'si mae. İkupaka Abraham imaekakite Tuḡarāte bojaeka: "Jia ritaja ḡo'imajare yibaarāñu, miriḡarāmipi āriwa'ri", Tuḡarāte kire ārika.

26 Mia yijeyomarā İraelkarā, Tuḡarāte yaḡaika upakaja baarimaji kime Jesús. Ó'òrā Tuḡarāte kire ḡūataeka ḡoto mamarİ maro'si kire kipūataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'iaja mabaaika maja'ataokaro'si i'supaka İraelkarāro'si kibaaeka,— Pedrote nare ārika.

4

1-2 "Najāāekaki imariḡotojo òñia Jesúre jariḡe'rika. İsupaka kibaaeka simamaka mareoka Tuḡarāte òñia jariḡe'rİrūjerāñu", Pedro Juanḡitiyika ḡo'imajare bojabaraka imaeka ḡoto naḡō'irā netaeka kurarāka, saduceokaka ḡuḡajoairā, suḡabatirā Tuḡarāte jiyİḡupaka òriwi'ia İarİrimaja İḡamakioka. Koḡakaja na'mitiritika simamaka, jimarİa boebaka nimaeka.

3 Suḡa nabaamaka Pedro, Juanka İḡarāte wēkomaka imariwi'iarā nare ne'ewa'rika. Na'İtakarā saḡapakā'ā "Waeroka bikitojo naka majaiye'e", narİḡuḡajoeka.

4 İsupaka nare nabaako'omakaja, Jesús majaroka kibojamaka ā'mitiritirā sayi'yurāte rikimarāja imaeka. Mia je'e, İmirİjatakaja majojİkareka cinco mil rakamarārō'òjİrā Jesúre yi'yurāte imaeka Jerusalénreka.*

5-6 Toḡi mae bikitojo Jerusalénrājaoka, judİotatarā İparimarā, suḡabatirā Moisére jā'meka wārōrimaja, suḡabatirā ḡakiarimarāḡitiyika torā narērİka. Kurarāka İḡamaki imatiyaiki Anás, suḡabatirā Caifás, Juan, Alejandrōrākaoka imaekarā. Suḡabatirā Anás tā'òmajaoka torā imaekarā.

* 4:4 Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

⁷ Supa imarī Pedro, Juanḡpitiyika wēkomaka imariwi'iarā imaekarāte Anāre akarūjeka. Mae kipō'irā eyatirā kiwā'tarā narīkataeka poto, ikupaka nare kijērīaeka:

—Maki i'supaka baarika mijare jā'merapaki? Supabatirā, ζmarākā'ā simamaka bitamajite mija jierape?— nare kērīka.

⁸⁻⁹ I'supaka kēpakā'ā, Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka Pedrote y'rīka:

—Yija īparimarā, pakiarimarāoka, mija ā'mitipe ruḡu. Makire yijare jā'memaka bitamajite wātawa'ri kire yija jierape ārīwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae.

¹⁰ Mija ā'mitipe Israelkarā. Jesús Nazaretkakite jā'maikapi ārīwa'ri ī'ī bitamajite yija jierape. I'supaka yijare baarūjerapakite yaḡua tetaekarā mija jāārapaka simako'omakaja ōñia Tuḡarāte kire jaripe'rīrūjerape.

¹¹ Mija ā'mitipe, bikija David imaekakite ikupaka o'oeka:
“Wi'ia baarimaja, āta i'rō mija taeka. I'supaka simako'omakaja apika i'sio ātaḡi wi'ia kibaamaka apo āta tērīwa'ribaji imatiyalo sajarika”, ārīwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuḡarāte pūatarūkikate pūpajoaweibaraka.†

¹² Jesucristo ī'rīkaja imaki ritatojo wejeareka ḡo'imajare tāārūkika Tuḡarāte pūtaekaki. Maki apika imabeyuka Jesús upaka baaiḡi,— Pedrote nare ārīka.

¹³ Pedro, Juanḡpitiyika kīkirimarāja najaimaka ā'mitiritirā, īparimarāre pūpataeka. “Jia papea wārūtiyaberikarā imariḡotojo jīitakaja najaiyu, Jesús jeyomarā mirārā imarī”, narīpūpajoeka.

¹⁴ Bitamajite Pedrorākaka imamaka ĩawa'ri, “Ba'iaja mija baayu”, īparimarāre nare ārīwārūberika.

¹⁵⁻¹⁶ Torājīrā mae, pēterā īparimarāre nare ḡorirūjeka. Pēterā na'rika be'erō'ō natiyiaja ikupaka najaiḡu'aeka:

—ζMarākā'ā nare mabaarāñu mae? Ritaja Jerusalēnkarāre ōrīḡatayu bitamajite najieka. Supa imarī “Wapuju pakirimaja nime”, marīwārūberijīka sime.

¹⁷ I'supaka simamaka bitamaji majaroka ā'mitiririmarā sime. Supa imarī ikupaka nare mariye'e mae: “Jesūrika ḡo'imajare mija jaimirīrikawa'rīrākareka ba'iaja mija jūarāñu”, nare mariye'e,— ārīwa'ri īparimarāre jaiḡu'aeka.

¹⁸ I'supaka baaweatirā nimaekarō'ōrā nare akatirā, ikupaka nare narīka:

—Jesūmajaroka ḡo'imajare mija wārō'a'si mae,— nare narīkoḡeka.

¹⁹ I'supaka īparimarāre nare āpakā'ā, ikupaka nare nayi'rīka:

—Mija āñua yija yi'rījīkareka, Tuḡarāte yi'ribeyurā yija jarijīñu. ζTuḡarāte yi'rīrikopakaja, mijare yija yi'rījīñu bai je'e? Tuḡarāte ĩaika wājītāji, ζdika jīibaji imaje'e, mija pūpajoaikareka?

²⁰ Jesūre ārīka yija ā'mitirika mirāka, kibaaroyika yija ĩaekaoka, bojar-ija'ataberijīrā yija ime,— narīka.

²¹⁻²² I'supaka napakā'ā,

—Samija bojarimirīrikawa'ria'si. I'supaka mija baarākareka, ba'iaja mija jūarāñu,— īparimarāre nare ārīka.

Bitamaji imakoḡekakire tuḡakā'ā ĩawa'ri, jia ḡo'imajare jiyīpūpaka Tuḡarāte ōrīka. Supabatirā najiekaki, īḡarā ḡo'imaja ḡemawa'ribaji wejejē'rāka eyawa'yuka kimaeka. I'supaka ḡo'imajare imamaka kīkiwa'ri ba'iaja Pedrorākare baabekaja īparimarāre nare ḡoataeka.

† **4:11** La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

“ *Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarú, áriwa'ri, yijare mijeyobaabe*”,
áparaka Tuṣarâte najēñeka

²³ Poriwa'ritirā najeyomarā pō'irā Pedrorākare eyaeka. Naṣō'irā eyatirā kurarāka, suṣabatirā ṣakiarimarāre jaika nare nabojaeka.

²⁴ Sā'mitiritirā ĩ'rika ta'iarāja ṣupakirā imarī ikupaka Tuṣarâte najēñeka:

—Yija ĩṣamaki, ritaja ḡñuka mime. Suṣa imarī mi'ijioka imaki wejeṣema, ka'ia, riapakiaka, suṣabatirā ritaja sareka imarūkia baekaki.

²⁵ Bikija, yija ñeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka kio'oeka:

“¿Dako baaerā judíotatarā, judíotatarāoaka Tuṣarâte boebariwa'ri, ba'upakaja kire nabaariṣupajoeka?”

²⁶ Ritatojo wejeareka imarā ĩṣarimarā, suṣabatirā ṣo'imajare imaruṣutarimajaka rēritirā, imaweitikaja nimaeka ba'iaja mire baaerā. Suṣabatirā 'Jā'merimaji kimarú, áriwa'ri miṣūataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka”, áriwa'ri kio'oeka.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simarape yija wejearā. ĩṣi Herodes, suṣabatirā Pncio Pilato, apetatarā, suṣabatirā Israelka'iakarāoaka ĩ'rika ta'iarāja ṣuparitiirā nimaeka. Miyapaika upaka baarimaji miṣūataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka naṣupajoeka.

²⁸ Bikijarāja “I'supaka nabaarāñu”, merīka upakaja imawa'ri suṣa nabaarape.

²⁹ Yija ĩṣamaki, yijare mia'mitiṣe. “Ba'iaja mija jūarāñu”, yijare nañua miye'kariri'a'si. Jia mire yi'yurā yija imamaka yijare mijeyobaabe. Suṣabatirāoaka dako werikimarīaja Jesús majaroka yija wārōerā yijare mijeyobaabe.

³⁰ Tērīriki imarī wāmarīa imarāte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesúṣi áriwa'ri i'supaka sime”, ṣo'imajare āñaokaro'si,— Tuṣarāte narīka.

³¹ Tuṣarāte najaiweaeka ṣoto, nimaekarō'ō ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watoṣekapi, Espiritu Santore nare ña'rjāika. Saṣi áriwa'ri dakoa werikimarīaja Tuṣarā majaroka ṣo'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurā tiyiaja ba'irjia naṣibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurā ĩ'rika ta'iarāja ṣupakirā imaekarā. Suṣa imarī narikaika, “Yirikatakaja sime”, áribeyurā imarī “Maro'siji sime”, áriwa'ri najeyomarāre najeyobaaka.

³³⁻³⁵ ĩ'rārimarā naro'siji ka'iareka imarā, suṣabatirā wi'ia aṣerāte nijirūkia nareka imarā, sawaṣa niñerū natōṣoika aṣōstolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaarā. Suṣa imarī nakaki ĩ'rikaoka wayuitaka baakite imaberika. Suṣabatirā Tuṣarāte nare jeyobaamaka jūtakaṣiji “Maṣamaki Jesús reyaripototojo ḡña jariṣe'rikaki”, áriwa'ri aṣōstolrākare wārōrija'ataberika. Suṣa imarī Jesúre yi'yurā rakamarāja j̄jimaka nimaokaro'si Tuṣarāte nare jeyobaaka.

³⁶ Mia, Jesúre yi'yurā watoṣekareka José wāmeiki levita imaeka. Chiṣe wāmeika jūmurikarā ṣo'ijirikaki kimaeka. Aṣōstolrāka, Josére Bernabé kīwāmea no'aeka. Griego okapi, “J̄jimaka aṣerāte imarūjerimaji”, áriika simaeka.

³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia apikate k̄jika sawaṣa tōṣotirā aṣōstolrākare ĩjiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaakaro'si.

5

Ananías kirūmu Safirapitiyika ba'iaja nabaaeaka

¹ Ananías kirūmu Safirapitiyika pūri ikupaka nabaaeaka: Ananías kirūmupitiyika narioa ijitirā sawapa niherū natōpoeaka.

² Ī'rātiji pupakirā imarī ka'i wapa imaekakaka kūpajī naya'eka. Supabatirā sapilya apōstolrākare Kijika poto,

—Ō'ōjīrāja yitōpoko'o,— kērīpakika.

³⁻⁴ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Pedrote kire ārika:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanāre miyi'yu? Mirioaja sime mijirapaka. ¿Sawapa mire nawapaījika mirikamarīa sime bai je'e? I'supaka simako'omakaja “Simaja riowapa mijare űijipatayu”, merīpakiyu. I'supaka meñua yijare takajamarīa mipakiyu. Tuparāte, supabatirā Espiritu Santoreoka pakiwa'ri supa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīkarō'ōjīteje Ananiāre pupaririña'rika. I'supaka ima ā'mitiritirā, jimarīa tokarāre pupataeka.

⁶ Topi mae Ī'rārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayeri na'rika.

⁷ Torājīrā mae, maekarakakuri aiyajērā be'erō'ō Ananías rūmu mirākote etaeka, i'supaka kibaaeka ōrībekaja.

⁸ Koetaeka poto,

—¿Simaupatiji bai sime ika riowapa mija tōporapaka?— Pedrote kore ārika.

—Ā'ā, simaupatiji sime,— kōrika.

⁹ I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—¿Dako baaerā mitūmika Ī'rātiji pupajoatirā, Tuparāte pūataekaki Espiritu Santore mipakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitūmite yayeri turiko'orā. Mire yayeri na'rīrāñu ate,— kore kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka potojo, koṁupaririña'rika koro'sioka. Torā kākatirā, bikirimajare kore ĩatōpoeaka. Topi mae kore e'ewa'ritirā kotūmite nayayekarō'ōrā kore nayayeka.

¹¹ Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, supabatirā ritaja ṁo'imaja, “I'supaka sime're”, napakā'ā ā'mitiritirā jimarīa napupataeka.

Apōstolrāka rīkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaaeaka

¹² I'sia poto Jesúre yi'yurā ĩ'rika jariwa'rīrimarīaja ĩ'rika ta'iarāja pupakirā imarī, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'ōrā narērīrijarika. Jerusalénkarāre ĩaeka wājitāji Tuparāte kirikapi nare kijeyobaa-maka rīkimakaja maikoribeyu upaka ima apōstolrākare baabeaeaka.

¹³ Jesúre yi'yurāte jiyipupaka ōrīwa'ri “Jiirā nime Jesúre yi'yurā”, Jerusalénkarāre āriko'omakaja marā kire yi'yurāka rērīberikarā, “Werika sime je'e”, āriṁupajoawa'ri.

¹⁴ Topi rōmijā, ĩmirījaoka rīkimabaji Maipamakire yi'yurāte pūburijarika.

¹⁵ Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeaka ā'mitiritirā, wāmarīa imarāte napeyurūkiapi e'era'atirā ma'arījerā nare napāājijeka. I'supaka nabaekarā, Pedrote o'rīrika nata'aeka, “Yire kiraberū”, ārīwa'ri. “Mare kirabeberikōperākaoka, kirārīrika mabo'ipi o'rīrākapiji matārīrāñu je'e”, āparaka kire nata'aeka.

¹⁶ I'supakajaoka Jerusalén koyikuri imaekarā, wāmarīa imarāte, supabatirā napupakareka Satanārika nā'rījāikarāreoka napō'irā ne'ewa'rika. Topi mae, i'supaka nimaupatiji jia oyijaja najarika.

Apōstolrākare ba'īupaka nabaaeaka

17 I'sia ā'mitiritirā kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, supabatarā kijeyomarā saduceokaka puþajoairāoka apōstolrākare jimarā ā'mijī'aekarā ba'iaja naka imawa'ri.

18 I'supaka imawa'ri nare ñi'arūjetirā Jerusalénrā imaeka wēkomaka imariwi'iarā, nare natarūjeka.

19 Torā nimaeka simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuþarāte puþataekakite naþō'irā pemakotowirika. Supabatarā koþereka wiwatatirā nare kiþoataeka.

20 Nare þoatatarā,

—Tuþarāte jiyiþupaka ōrīriwi'iarā mija a'þe. Torā eyatirā, Tuþarā þō'irā ōñia imajiparikakaka þo'imajare mija bojabe,— nare kērīka.

21 I'supaka kēpakā'ā bikitojo ñamiji, Tuþarāte jiyiþupaka ōrīriwi'iarā þo'imajare nawārōeka mae.

I'supaka nare wārōbaraka nimaeka þoto, kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, kijeyomarāþitiyika, Israelka'iakarā ĩparimarāre nakaeka, naka rēñaokaro'si. Torāñirā wēkomaka imariwi'iarā surararākare naþūataeka apōstolrākare nakayaokaro'si.

22 Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā ĩakopetirā, surararākare þe'riwa'rika ĩparimarāre bojarī.

23 —Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarō'ōrā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'supaka simako'omakaja koþereka wiwatatirā, yija ĩamaka, torā nimaberiko'o,— narīka.

24 Sā'mitiritirā, kurarāka ĩpamaki supabatarā Tuþarāte jiyiþupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ĩpamakioka, marākā'ā baaberijīka najūaeka. Supa imarī “¿Marākā'ātaka ruku simarāñu mae?”, narīka.

25 I'supaka āþaraka nimaeka þoto ĩ'rīka naþō'irā eyatirā ikupaka nare ārīkaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mija takopekarā, Tuþarāte jiyiþupaka ōrīriwi'iarā þo'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

26 Supa kēpakā'ā Tuþarāte jiyiþupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ĩpamaki, kisurararākaka apōstolrākare e'erī ke'rīka. Naþō'irā eyatirā ba'iuþakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, āþaþi þo'imajare mare jāārāñu je'e”, narīþupajoaeka kīkiwa'ri.

27 Nare e'ewa'ritirā, ĩparimarā þō'irā nare ne'eeyaeka. Torā ne'eeyamaka ĩatirā ikupaka kurarāka ĩpamakire nare ārīka:

28 —Mijare taka þuri “Jesús majaroka mija boja'si”, yija ārāþe're. I'supaka yija ārāþaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarāre samija wārōyu. Supa imarī nimaupatiji sanorīpatayu mae. “Naþareareka Jesúre najāāeka”, yijareka mija āñu,— kurarāka ĩpamakire nare ārīka.

29 Toþi ikupaka apōstolrākapitiyika Þedrore kire yi'rīka:

—Tuþarā kime yi'rītiyarūkika, þo'imaja bo'ibajirā imaki kimamaka.

30 Jesús yaþua tetaekarā mija jāārūjekakite, Tuþarāte ōñia jarirūjeka. Iki Tuþarā imaki, bikijarāja mañekiarāte jiyiþupayeera'aekaki.

31 Mabo'ikakurīþi Tuþarāte kire akaeka simamaka kiritapē'rōto jiyiþupayeerūkīrō'ōrā Jesúre ruþe maekaka. “Po'imaja ĩpamaki mimabe”, kire kērīka. I'supakajaoka þo'imajare ba'iaja baaikareka tāārūkika Tuþarāte kire imarūjeka. “Mī'ipi ārīwa'ri Israel rīparāmerāte ba'iaja baika naja'ataerā nareka sayiye'kariarāñu”, kērīka.

32 Ritaja Jesúre imaroyirapaka ĩaekarā imarī, þo'imajare sayija bojarijayu. Supabatarāoka “Rita sime nabojarijaya”, þo'imajare āñaokaro'si Espiritu Santore i'supaka baarijayu. Tuþarāte jā'meika yi'yurā rakakaja, Espiritu Santore yijare kiña'ajāāroyirape,— Þedrote nare ārīka.

³³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa boebariwa'ri nare jāārika nari'kaeka.

³⁴ Napitiyika ĩ'rīka fariseokaka pūpajoaiki, Gamalielte imaeka. Moisés imaroyikakite jā'meka jūitakaja wārōimaji kimamaka pō'imajare jiyipupaka kire ōrika. Aperā ĩparimarāpitiyika jaiokaro'si wirirīkatirā, topi Pedrorākare kiporirūjeka.

³⁵ Supabatirā ikupaka kijeyomarāka kijaika:

—Jia mija ā'mitipe yitā'omaja Israeltatarā. ĩ'rāre baarika mija yapaikakaka, jia mija pūpajoabe.

³⁶ ¿Teudas wāsare baaroyikakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? “Imatiyaiki imarī pitā'mua Romakarāka ko'apiritirā nare yipoatarāñu maka'iapī”, kērīkopeka be'erō'ō dikarakakuri wejeje'rākamarīaja seyawa'yu. Sā'mitiritirā, “Rita sime je'e”, āriwa'ri cuatro cientorakamarā Teudare nayi'rīka. Simako'omakaja surararākare kire jāāeka. Supa imarī kika imakopekarāre nayapayu upaka pibipatemaka, kijā'mekopekaoka ritaariberika.

³⁷ Sabe'erō'ō “ĩsarakamarā pō'imajare ime”, āriwa'ri nawāmea no'oirīmi seyaeka poto Galileakakī, Judare ō'ōrā etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri rikimarāja pō'imajare kika imakopeka. Teudare nabaeka upakajaoka surararākare kire baaeka. Supa imarī kika imakopekarāoka pibipatekarā.

³⁸ I'supaka simaeka ōriwa'ri “Ba'iaja baabekaja ĩ'rāre mija ja'atabe”, mijare űañu. Wapuju napupaka nare añu upakaja nabaaikareka ritaariberijika sime āriwa'ri űañu.

³⁹ I'simajaroka bojarī Tuparāte pūataraparā nimajīkareka pūri marākā'ā nare mija tá'tewārūbesarāñu. Ba'iaja nare mija baariyaparākareka jia mija pūpajoabe ruṗu, Tuparāte yapaika upakamarīa mija baa'si,— Gamaliele nare ārika.

I'supaka nare kēpakā'ā,

—Rita meñu,— kire narīka.

⁴⁰ Torājīrā Pedrorākare nakaeka ate. Napō'irā netaeka poto nare pajerūjetirā, —Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— āritirā nare napoataeka.

⁴¹ Topi mae jījimakapi Pedrorākare porika ĩparimarā pō'ipi. “Jesūre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurā imarī ba'iaja pō'imajare mare baamaka, jiyipupaka Tuparāte mare ōñu”, Pedrorākare ārika.

⁴² “Pō'imajare tāāokaro'si Tuparāte pūataekaki kime Jesús”, bojarika ĩparimarāre jājibaako'omakaja pō'imajare Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā ĩrārīmi upakaja apōstolrākare sawārōroyika. Supabatirāoka nawi'iarā pō'imajare imarō'ōrā i'supaka oyiaja nabaaroyika.

6

ĩpotēñarirakamarā nare jeyobaarimajare ne'eka

¹ Torājīrā ĩ'sijē'rāreka rikimabaji Jesūre yi'yurāte imarījarika. Supa imarī griego oka jairā ikupaka ārikarā hebreo oka jairāte:

—ĩrārīmi upakaja ba'arika pibariṗotojo, jia ĩrātiji samija ĩjibeyu. Natīmiarāte reyatapeakarā hebreo oka jairā rōmijāte takaja rikimabaji mija ĩjirijayu,— narīka griego jairā.

² I'supaka najaimaka ā'mitiritirā, Jesūre yi'yurāte nakaeka apōstolrāka. Supabatirā ikupaka nare narīka:

—Yīja wārōrijayu ba'arika pibarika pemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si pūri. I'supaka simamaka ba'arika takaja yija pūpajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajāāeka.

³ I'supaka simamaka yija jeyomarā, ĩ'põtēñarirakamarā jia p̄upajoairā, jiyip̄upaka noñurā imawa'ri Esp̄iritu Santore jia yi'yurāte mija wā'mabe, "Ba'arika p̄ibarimaja mija imabe", nare yija āñaokaro'si.

⁴ Yija p̄uri, Tuparāte takaja jairimaja, supabatirā kirika bojariroka wārōrimaja imarā,— apōstolrākare nare ārika.

⁵ I'supaka napakā'ā "Rita sime", āñurā oyijaja nimaeka Jesúre yi'yurā. Supa imawa'ri "Esteban imaki jia Tuparāte yi'yuka imarī, kiyapaika upakaja baarijayuka Esp̄iritu Santore kire jeyobaamaka", āriwa'ri kire ne'eka. Supabatirā ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabatirā Antioquíakaki Nicolás, judíorākamarika imariṗotojo jia nare yi'yukap̄itiyika nimaeka ba'arika p̄ibarimaja ne'ekarā.

⁶ Supabatirā apōstolrāka p̄ō'irā nare ne'ewa'rika. "Ī'rā nime ba'arika p̄ibarimaja yija wā'mako'orā", nare narika. Supabatirā apōstolrāka napitaka narupuko'a p̄emarā ja'apeatirā, "Miyapaika upakaja nabaakaro'si nare mijeyobaabe", Tuparāte najēñeka.

⁷ Sapi āriwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ā'mitiritirā rīkimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā p̄uburijarika. Supabatirāoka kurarākaoka rīkimarāja kimajaroka ā'mitirip̄ēakarā.

Estebanre nañi'aeka

⁸ Tuparāte kire jeyobaamaka jimarīa maikoribeyua p̄o'imajare ĩaeka wājītāji Estebanre baabearoyika.

⁹ I'supaka baabaraka kimaekarō'ōrā judíorākare rērīriwi'iaṗi i'taekarāte eyaeka ikupaka kibaarijarika yaṗaberiwa'ri. "Poyarāre a'ritapaekawi'i",* āririka upaka wāmeirō'ō simaeka. Cirenekarā, Alejandriakarā, Ciliciakarā, supabatirā Asiaka'iakarāṗitiyika nimaeka torā rērīkarā. Ī'rā Estebanka okabojikarā.

¹⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārūeka, Esp̄iritu Santore kire jeyobaamaka. Supa imarī marākā'ā baatirā kire nokatērīwārūberika.

¹¹ Kire okatērīwārūberiwari, aṗerāte niñerū nawapañjika, Estebanre nabojajāāokaro'si. Se'ekarā "Tuparāte, supabatirā Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyep̄apaka ā'mitiraparā yija ime", āriwa'ri aṗerāte napakibojaeka.

¹² Napakika ā'mitiritirā, jimarīa wejeekarā, supabatirā ṗakiarimarā, Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirā judíorāka ĩparimarā p̄ō'irā kire ne'ewa'rika.

¹³ ĩparimarā p̄ō'irā kire ne'eeyaka poto majaroka ṗakirimajare nakaeka. Niñerū nawapañjimaka ikupaka nabojapakika:

—Ī'rākurimarīa Tuparāte jiyip̄upaka ōriwi'ia supabatirā Moiséte jā'mekaoka kijaiyuyemaka yija ā'mitiyu.

¹⁴ Supabatirā "Jesús Nazaretkaki Tuparāte jiyip̄upaka ōriwi'ia kuyepaterāki, supabatirā Moisés imaekakite jā'meroyika sapi p̄upaika maima kio'arāñu", i'supaka Estebanre āṗakā'ā yija ā'mitiyu,— āriwa'ri nabojapakika.

¹⁵ Supa imarī torā imaekarāte kire yoirīkaeka. I'supaka kire nabaamaka ángel p̄ema upaka ya'tarika k̄ipema jarika.

7

"Oka yire imabeyua", Estebanre ārika kurarāka ĩṗamakire

¹ Torājirā mae ikupaka Estebanre kērīka kurarāka ĩṗamaki imatiyaiki:

* 6:9 Sinagoga de Esclavos Libertados

—¿Yaje rita sime i'supaka nañua?— kire kērīka.

² I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērīka:

—Mija ā'mitipe yitā'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka poto tērīwa'ribaji oñuka Tuparāte kire pemakotowirika, Haránwejeārā ke'rirā baaeka ruḡu.

³ Ikupaka sānu Tuparā majaroḡūñurā: “Mimarō'ō miḡoritapabe, supabatirā mirīrāreoka toḡi me'ewa'pe aḡea ka'ia mire yibearāñuro'ōrā”, Tuparāte kire ārīka.

⁴ I'supaka Tuparāte kire āpakā'ā ā'mitiritirā, Caldearō'ōḡi ḡoritirā Haránwejeārā imarī ke'rika. Torā keyaeka be'erō'ō mae kīpaki wāsare kire reyataḡaeka. I'sia be'erō'ō ika maka'iarā Abrahamre imaerā Tuparāte kire ḡūataeka.

⁵ “Torā mimabe”, Tuparāte kire ārīko'omakaja, saba'ipimarīa kimaeka ruḡu. Supa imarī “Yirika sime ika ka'ia”, Abrahamre ārīwārūberika. Toḡi mae ikupaka simatiyayu Tuparāte kire ārīka: “I'sia ka'ia mire ñijirāñu. Mireyarāka be'erō'ō, mirīḡarāmerārika simarāñu”, kire kērīka, makarāmarīka kimako'makaja.

⁶ Toḡi ikupaka Tuparāte kire ārīka ate: “Ñamajī toḡi ḡoritirā aḡerā ka'iarā mirīḡarāmerāte imarāñu. Torā nimarāka poto cuatro ciento rakakuri weje'rākarō'ōjīrā nare najā'mewā'imarīrijarirāñu.

⁷ I'supaka simako'omakaja mirīḡarāmerāte ba'iaja nabaarāka waḡa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka toḡi ḡe'rira'atirā ika ka'iarā mirīḡarāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyipupaka oñwa'ri yika najairijarirāñu”, Tuparāte ārīka mañeki Abraham imaroyikakite.

⁸ Supabatirā ikupaka Abrahamre kērīka ate: “Mire yibojaika ā'mitirīḡeātirā, I'supaka yibaarāñu', merīrākareka, mimakire ḡo'ijirirāka be'erō'ō circuncisión kire mibaabe. 'Tuparāriki kime', ārīwa'ri i'supaka kire mibaarāñu”, Abrahamre kērīka. I'supaka Tuparāte kire ārīka simamaka, kimaki Isaacre ḡo'ijirika maekarakaotēñarirakarīmi seyawa'rika poto circuncisión Abrahamre kire baaeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarā mañekiarā ī'ḡou'ḡuarāe'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narī'ī Josére jimarīa na'mijīaeka, (naḡakire wātatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarī Egiḡtokarāre kire ījitirā kiwaḡa nare najēñeka. Supa kire nabaamaka Egiḡtokarā naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparā ḡuri jia kika imaekaki.

¹⁰ Egiḡtorā Josére ba'iaja jūarūkia imakoḡekareka Tuparāte kire tāāeka. I'supaka kire kibaamaka tokaki īḡi Faraón ḡo'irā Josére imaeka. I'supaka kimaeka poto jia kiōrīwārūrūkia Tuparāte ja'ataeka Josére. Saḡi ārīwa'ri Faraonte jījimaka Joséa imerijarika. I'supaka kika imawa'ri “Egiḡtokarā imaupatireḡe yiwi'iakarāreoka jā'merimaji mimabe”, Faraónre kire ārīka.

¹¹ I'sia poto Egiḡtorā ba'arika ḡurika. Supabatirā Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarī ba'arika imabepakā'ā kēsirabawa'ri, jimarīa ba'iaja najūaeka. I'supaka najūaeka mañekiarā no'orā ba'arika tḡḡowārūberīwa'ri.

¹² Supa imarī mañeki Jacob, “Egiḡtorā trigo nawaruayu're”, ārīrika marjaro ka ā'mitiriwa'ri, José ma'merāre kīḡūataeka “Samija waḡajīaḡe”, ārīwa'ri.

* 7:9 Esta frase es información añadida para ayudar a los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

13 Supa imarī torā ba'rika e'erī natuyarika. Sabe'erō'ō torājaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josére nare ārīka: “Yire mija ĩawārūbeyu, mija rī'ĵi nime”, nare kērīka. I'supaka Josére nare ārīka majaroka ƀo'imagare kire bojamaka, “Jee, hebreatotaki kime kā'ā”, Faraónre ārīka.

14 Torājīrā mae, kirīrā nimaupatiji kīpakīpitīyika setenta y cinco rakamarā imaekarāte Josére akarūjeka Egiptorā nimaokaro'si.

15 Torājīrā mae, Egiptorā imarī, Jacobre a'rika. Ņoaka torā kimaeka be'erō'ō kireyaeka. Supabatirā kimakarā mañekiarā wāsarāoka torāja reyaekarā.

16 Nareyaeka rakakaja Siquem wāmeirō'ōrā nare ne'ewa'rika, āta wi'iarā namajaka tarī. Abraham wāsare Hamor makarāte wapaĵikarō'ō simaeka nare nataekarō'ō.

17 I'supaka simako'omakaja rīkimabaji Egiptorā mañekiarāte imarijarika. I'supaka nimekā'āja, koya sajaririjarika “Mirīƀarāmerāte ka'ia nījirāñu”, ārīwa'ri Abrahamre Tuƀarāte ārīka upaka seyarūka.

18 I'supaka simarijarika ƀoto Josére imaroyika ōrībeyuka, supabatirā mañekiarāte imaroyikaoka jiyīupupaka ōrībeyuka Egiptorā mamaka ĩpire imaeka.

19 Iki ĩpi imaekaki ƀakibaraka ba'iaja mañekiarāte baaekaki. I'supaka baabaraka, “Rōmijāre makarāāritirā, ĩmirīji kimajīkareka kire mija taabe kījīnaokaro'si”, nare kijā'meka.

20 I'supaka kijā'meka ƀoto jiyuritakijīka Moiséte ƀo'ĵirika. Supa imarī maekarakamakī aija kire ja'atabekaja kīpakiarāte kire ba'iarika.

21-22 Marākā'ā baatirā wi'iarā kire ya'ewārūberīwa'ri kīƀakore kire taaeka, toƀi Faraón makore kire e'ekka komaki upaka kire ba'iajaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre ƀupajoaikakaka jia Moiséte ōrīwārūeka. Supa imarī jia jaiwārūiki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka ĩatirā jia jiyīupupaka kire norīka.

23 Īƀarā ƀo'imagarakakuri wejeĵē'rāka keyaeka ƀoto “Matikuri yitā'omajare ĩarī ya'riye'e mae”, kērīƀupajoeka.

24 Torā keyaeka ƀoto, kitā'omajire kīƀajeka ĩrīka Egiptoka'iakaki. Supa kibaamaka, ruƀuwapa'e'erā baakōrī, Moiséte kire jāēka.

25 “ Egiptoka'iakarāte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'rimaji Tuƀarāte jā'mekaki Moiséte ime', yitā'omajare yire ārīrū”, kērīƀupajoeka. I'supaka kīƀupajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka.

26 Toƀi mae aƀerīmi ĩƀarā ĩsraēkarā ƀajairāte kīaeka. Nare ĩatirā ikupaka nare kērīka: “Mija ā'mitīƀe. ĵDako baaerā ĩrātōmaja imariƀotojo mija jīñu?”, nare kērīka.

27 I'supaka kēƀakā'ā, Moiséte turitatirā ikupaka ƀajabaraka imaekakite kire ārīka: “ĵMakī 'Maīƀamaki mimabe', mire ārāƀaki?”

28 ĵNo'oka Egiptoka'iakakire mijāārāpaka upaka yire jāēerā mibaayukā'ā?”, Moiséte kērīka.

29 I'supaka kire kēƀakā'ā “Kōƀakaja Faraónte sōrīrā baayu”, ārīwa'ri Egiptōƀi Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'terā ĩƀarā kimakarārika.

30 Torājīrā ĩƀarā ƀo'imagarakakuri wejeĵē'rā be'erō'ō, ĩrārīmi Sinaī wāmeika ƀusiwāta ƀo'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suparō'ōrā imariƀotojo, kiwā'tarā ĩrābi yaƀumakarāka jū'rēka watōƀekapi āngelte kire ƀemakotowirika.

31-32 Yaƀumakarāka jū'rēka yoitirā, Moiséte ƀupataeka. ƀupatarīƀotojo jia ĩatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika ƀoto ikupaka Tuƀarāte kire ārīka: “Yī'ī

imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyipupaka norroyikaki”, kire kērīka. Sā'mitiritirā kipupaka kīkiwa'ri yapumakarāka jū'rēka kiyoiberika.

³³ Topi mae ikupaka maipamaki Tuparāte kire ārīka: “Ō'ōrāja nīma simamaka ba'iaja baarūkimato sime. Supa imarī miū'puko'a e'etatirā yire miyipupayeebe.†

³⁴ Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka nīayu. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijomaka nā'mitiyu. Supa imarī 'Egiptokarā imarā judiorākare ru'rirū', ārīwa'ri nare jeyobaarī yi'tako'o. Supa imarī Egiptorā mire yipūatayu mae”, Tuparāte ārīka Moiséte,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka iparimarāre.

³⁵ Topi ikupaka kērīka ate:

—Apīka marīka Moiséteoka kime, mañekiarāte kire yi'riberiroyikaki. “Yija ipamaki marīka mi'i. Supa imarī ba'iaja yija baaika iarirīrimajimarīka mime”, mañekiarāte kire ārīka. I'supaka narīka simako'omakaja Tuparāte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rirūjeka nipamaki kimaokaro'si. Ika nānua kūpajīka yapua jū'rēka watopekapi kiāngelpi Tuparāte bojaeka Moiséte.

³⁶ I'sia poto rikimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarīka pikowearitirā mañekiarāte ke'era'aeka mae. Topi i'tarijaparaka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka po'imajamatorā maikoribeyua Moiséte baabearijarīka I'parā po'imajarakakuri wejejē'rākarō'ōjīrā. ³⁷ Ikijioka imaekaki ikupaka mañekiarāte bojaekaki: “Tuparāte yire ārīka upakaja kiro'si jaijirimaji i'tarāki apīka. I'supaka Tuparāro'si baarimaji matā'omajjioka imarāki”, Moiséte nare ārīka.‡

³⁸ I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinai wāmeika pusiwāta po'imajamatorā rēriroyikaki. I'supaka imabaraka I'rīkaja pusipemārā marīwa'ritirā āngelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparāte jā'meka āngelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojakakaka mañekiarāte bojarimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajiparūkiakaka kibojaka upakaja simara'aeka maro'sioka.

³⁹ I'supaka simako'omakaja kibojaka upaka ima mañekiarāte yi'riberiroyika. I'supaka imawa'ri, Egiptorā pe'rirīka nayapaeka ate.

⁴⁰ I'supaka simaeka poto pusipemārā Moiséte imekā'āja, ikupaka kima'mi Aarōnte narīka: “No'orā kime mirī'i, Egiptokaiarā maimarapaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime moriberijīki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyipupayeerūkirāte§ mibaapo'ijiabe. Mare imaruputarimajaka maimajīkareka, jia maro'si simarānu. I'suparāre imarākareka mā'ririypairō'ōrāja mare narirūjerānu”, Aarōnte narīka.

⁴¹ I'supaka pupajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka upaka ioika jērāka nabaeka. I'supaka sapo'ijiatirā wa'iro'sia sanajoējiroyika. Supabatirā nabaapo'ijiaeka jiyipupaka ōrīwa'ri nabayaarīka.

⁴² I'supaka nabaamaka Tuparāte nare iarīja'ataeka, “Nayapayu upakaja nabaarū”, ārīwa'ri. Supa imawa'ri tā'pia, aiyaka, nāmikaki aiyateoka jiyipupayeabaraka nimaeka. Īakōrī je'e: Tuparāro'si bojajirimaji imaroyikaki Amós ikupaka ārīkaki:

“Israelkarā, yire mija ā'mitipe ruḡu. I'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka po'imajamatorā mija imatapaeka poto yire jiyipupayeerberīkarā, wa'iro'sia yiro'si mija joējiberika.

† 7:33 Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15 ‡ 7:37 Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo).

§ 7:40 Dioses ídolos

43 Yire jiyipupayeerimarīaja mija pupaka mijare ārika upakaja mija baaeka jiyipupaka oñurā mija ime. Īakōrī je'e: Kūpajīka wi'ia baatirā, sareka Moloc wāmeikite kōketirā mija jiyipupayeerijariroyika. I'supakajaoka tā'pi upaka mija baaekaki Refān wāmeikiteoka jiyipupaka mija oñroyika. I'supaka mija baamaka, Babilonia a'riwa'rirā mijare yitaarañu", Tuparāte ārika,— āriwa'ri Estebanre bojaeka ĩparimarāre.

44 Topi ikupaka nare kērika ate:

—Mañekiarāte po'imajamatorā imaroyireka poto cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā imatirā Tuparāte najiyipupayeeroyireka. I'sia imaeka "Tuparāte makaja ime", āriwa'ri kire najiyipupayeerūkīrō'ō. Pusipemarā Tuparāte kire sabaeka upakaja po'imajamatorā ruitirā Moiséte sabaarūjeka.

45 Topi mae Moiséte reyaeka be'erō'ō Josuére kiō'toarā o'aeka. Kio'aeka be'erō'ō i'sia wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaán wāmeirō'ōrā. Na'rikarō'ō namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka jīrīkarāte Tuparāte pōataeka. Cabra ajeaḡi wi'ia nabaaroyika imaeka ruḡu Davidre judiotatarāte jā'meyukā'āja.

46 Jia jījimaka Tuparāte imaeka mañekiarā ĩpamaki David imaroyikakika. Supa imarī Tuparāka jījimaka imawa'ri kitā'omajapitiyika Tuparāte jiyipupaka kiōñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kipupajoakopeka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika.

47 David maki Salomón puri Tuparāro'si wi'ia baaekaki mae.

48 I'supaka simako'omakaja po'imajare baaeka wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, pemawa'ribaji imatiyaiki imarī. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojaĳirimajire o'oeaka:

49-50 "Ritajakaka ĩpamaki ñime. Supabatirā yi'iji imaki ritaja po'ĳiaekaki. Supa imarī yiro'si wi'ia mija baarāka, ĳyikoyiaja simarañu bai je'e?", Tuparāte ārika,— āriwa'ri Estebanre bojaeka.

51 I'supaka nare āriweatirā, ikupaka nare kērika ate:

—Mija ā'mitipe, Tuparāte yi'ririyaḡabeyurā mija ime. Supabatirāoka kirika ā'mitiriyāḡabeyurā mija ime. I'supaka imawa'ri mañekiarā wāsarā upakaja Espiritu Santore yi'ribeyurā mija ime mijaro'sioka.

52 Ritaja Tuparāro'si bojaĳirimajare ba'iaja jūarūjerimaja mija ñekiarāte imaeka. Supabatirāoka Tuparāte yaḡaika upakaja yi'ririyaḡayuki etarūkia bojarimajare najāñeka mija ñekiarā. Supa imarī maekakaja ketaeka potojo "Kire najāñurū", āriwa'ri kire mija okabaaeka.

53 Tuparāte jā'meika mija yi'ribeyu, āngelrākapi āriwa'ri mija ñekiarāre Tuparāte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ārika ĩparimarāre.

Estebanre najāñeka

54 I'supaka kēpakā'ā yaiwēkoa boibayua upaka noḡia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri.

55 I'supaka nabaako'omakaja, Espiritu Santore jia kire jeyobaaikaki imarī, yu'awa'ri ĩaerā baakōrī, yaaboaika Tuparārika kīaeka. Supabatirā Tuparā ritapē'rōtorā Jesúre rīkamarika.

56 I'sia ĩatirā, ikupaka ĩparimarāre kērika:

—ĳAya! Mabo'ikakurirā ñiaiyu mae. Tuparā ritapē'rōtopi Po'imaja Ma'mire rīkamayu,— Estebanre ārika.

57 Torājīrāja puri koḡakaja kijaika ā'mitiririka yaḡaberiwa'ri, na'mukoḡea natāteka. I'supaka baatirā okajājīrokapi akaserebaraka kipō'irā narīriwa'rika.

58 Supabatirā weje a'riwa'rirā kire ne'ewa'rika, ātapi kire jāāriataokaro'si. Torā kire e'eeyatirā najariroaka pemakato e'etatirā, Saulote sanijika sakīarīñaokaro'si. Sakīarīñukā'āja ātapi Estebanre najāābareū'mueka.

59 I'supaka kire nabaayukā'āja, ikupaka Jesúre kērīka:

—Ñipamaki Jesús, yire me'etope,— kērīka.

60 I'supaka ārīweatirā ñukurupatirā, akasererikapī,

—Ñipamaki, ba'iaja yire nabaaike nareka samiye'kariabe!— Jesúre kērīka. I'supaka kijaika be'erō'ōjite kopakaja kipuparirika mae.

8

Jesúre yi'yurāte ba'iaja Saulote baariyapaeka

1-3 Topi mae, jia Tuparāte yi'yurā imaekarā judiōtatarā Estebanre nayayeka. I'supaka kire baatirā ñajoabaraka jimarīa kire norika. I'sirīmijioka tokarā Jesúre yi'yurāka jiamarīa imarijayurāte ba'iaja nare baaū'mueka. Īakōrī je'e: Saulo, “Estebanre najāāparū”, ārīpupajoekaki, i'supakaja ba'iaja nare pupajoarūjerā baaekaki. Īrāwi'i jariwa'ririmarīaja mo'abaraka Jesúre yi'yurāte tōpotirā ĩmirīja, rōmijāteoka wēkomaka imariwi'iarā nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarā, supabatirā Samaria ka'iarā Jesúre yi'yurāte ru'riwa'rika. I'supaka apherāte baaeka imako'omakaja apōstolrāka puri Jerusalénrāja tuikarā.

Samaria ka'iarā Jesúrika bojariroka Felipete wārōeka

4 Jerusalénrō'ōpi ru'riwa'rikarā imariṗotojo apherō'ōrā eyatirā Jesúrika bojariroka nawārōeka.

5 Felipe Jerusalénpi ru'riwa'ritirā, Samariaka'iarā imawejearā eyaekaki. Torā eyatirā, “Po'imajare tāāokaro'si supabatirā nare jā'merimaji kimaokaro'si Tuparāte kire pūataeka”, ārīwa'ri Jesúrikakaka Felipere nare bojaeka.

6 Torājīrā mae, rīkimarāja ṗo'imajare kipō'irā rērīka kire ā'mitiriyapawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabeamakaoka ĩawa'ri kibojaeka jiapī na'mitirika.

7 I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rīkimarā ṗo'imaja pupakarā Sātānārika ima ña'rījāikarāreka Felipete ṗoataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka ṗorika. Supabatirāoka rīkimarāja bitamajareoka kijieka.

8 Supa imarī i'sia wejeakarāre jījimaarika.

9-11 I'sia wejearā Simónre imaeka. Īrākuri wejeje'rāmarīa ye'oiki imarī, kipupakapī baabeabaraka kimaroyika. I'supaka baarijaparaka “Yi'i imaki imatiyaiki”, tokarāre kērīroyika. I'supaka nare kibaamaka rīkimarāja imatiyairā, imatiyabeyurā ṗariji kire nayi'rika. “Tuparāte kire jeyobaamaka tērītaki kime”, ārīwa'ri jiyīpupaka noñuka kimaeka.

12 I'supaka nimako'omakaja Felipe puri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. “Tuparāte pūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire yi'yurā puri jia Tuparāte nare imaruputarāñu”, ārīwa'ri nare kibojaeka. I'sia ā'mitiritirā Jesúre ĩmirīja, rōmijāoka kire nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felipete narupuko'a najūjerūjeka “Kopakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae”, ārīwa'ri.

13 Simónoka, ye'oiki imariṗotojo, Jesúrika bojariroka yi'ritirā rupuko'a kijūjerūjeka. Torājītepi mae Felipeka kijeyoariū'mueka. Kika imarijaparaka Tuparārikapī maikoribeyua Felipete baabeamaka ĩatirā marāk'ā baaberjīkarō'ōjirā Simónre jarika i'supaka ima ĩakoriberikaki imarī.

14 Apóstolrāka Jerusalēni, “Samariaka'iakarā rīkimarāja Tuṣarārika na'mitiripēayu”, āririka na'mitirika. I'supaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka i'ṣarāte naṣūataeka.

15-16 Samariaka'iarā eyatirā torā Jesúre ā'mitiripēairā ruṣuko'a jūjekarā imariṣotojo “Tuṣarāte pūataekaki Espiritu Santore nareka imabeyurā nime ruṣu”, narīwārūeka. I'supaka nimamaka “Espiritu Santore nare ṅa'rījāirū”, āriwa'ri Tuṣarāte naro'si najēneka.

17 Supabatirā Jesúre ā'mitiripēairāte i'rīkate jariwa'ririmarīaja naruṣuko'a narabemaka Espiritu Santore nare ṅa'rījāika.

18-19 Pedrorāka nare narabemaka Espiritu Santore nare ṅa'rījāimaka Simónre iāeka. I'sia iatirā niñerū nare iḥirika yaṣawa'ri ikupaka nare kērika:

—Mija baeka upaka yibaamaka Espiritu Santore nare ṅa'rījāirika yiyayuyu yiro'sioka. Suṣa imarī ika sime i'supaka yire mija baarūjerūki waṣa,— nare kērika.

20 I'supaka kēpakā'ā, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Waṣamarīaja Tuṣarāte ja'ataika, mawaṣajirūkimarīa sime. I'supaka miṣuṣajoaika simamaka, miniñerūṣitiyika ba'iaja imarika tiyibeyurō'orā me'rirū āriwa'ri.

21 Ba'iaja miṣuṣajoaika oñuka Tuṣarā. Suṣa imarī, yijaka aṣerāte Espiritu Santore ṅa'ajāārimajimarīka mime.

22-23 Koṣakaja mae ba'iaja miṣuṣaka mireka ṅiawārūyu. Mia, Tuṣarāte tērīrika imakakapi yija baarijayua mioakiyu. Supabatirā ba'itakaja baari-maji imarī, marākā'ā baatirā aṣe upaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miṣuṣajoaika ja'atatirā Tuṣarāte mijēnebe, “Ba'iaja yīṣuṣajoaika yireka miye'kariabe”, āriwa'ri,— Pedrote kire ārika.

24 I'supaka kēpakā'ā ikupaka Simónre kire ārika:

—Maipamaki Tuṣarāka yiro'si mija jaibe. “I'supaka mijūarāñu”, yire meñua jūarika yaṣabeyuka yi'i ṣuri,— Pedrorākare kērika.

25 I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, supabatirā nare ki-bojaroyikakaka tokarāre nabojaeka. Po'imajare wārōweatirā, Jerusalēnrā ṣe'riwa'rīkōrī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etioṣiaka'iakakire Felipete ruṣuko'a jūjeka

26 I'sia be'erō'ō Tuṣarā Felipe ṣō'irā ángelte ṣūataekaki ikupaka kire kēñāokaro'si:

—Jerusalēnrā me'ṣe. Torā meyarāka ṣoto, Gaza wāmeika wejearā a'yu ma'arā me'ṣe. Yaṣumatopi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipete kērika.

27 Suṣa imarī kire kērika upakaja Felipete a'rika mae. Topi a'ririṣaraka Etioṣiaka'iakakire kīaeka. Etioṣiaka'iakarā iṣamakore niñerū iārīriṣeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalēnrā Tuṣarāte jiyīṣuṣayeerī turikaki, torāñite kipe'rieyawa'rika.

28 Kawarure kitūrūrūkiapi kire yierijayukā'āja Tuṣarāro'si bojarimaji Isaías wāsare o'oekekaka kīarjarika.

29 Torāñrā mae, ikupaka Espiritu Santore ārika Felipete:

—Kire eyatirā, kiwātapiji me'ririṣape,— kire kērika.

30 Suṣa imarī kire rīrieyatirā, Tuṣarāte bojaiṣirimaji Isaíare o'oekekaka iabaraka kijaiṣatemaka, kiā'mitirika. Topi mae,

—Torā mijaiṣateika ḥyaje miōrīwārūyu?— Felipete kire ārika.

31 I'supaka kēpakā'ā,

—“I'supaka sāñu”, āriwārūbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērika mae.

Topi mae,

—Yipō'irā mimarijāibe yire samiwārōkaro'si,— Etiopíakakire kire ārīka.

³² Isaías Tuparārika o'oeka kijaiṗatekarō'ō ikupaka bojaeka:

“Oveja jāāokaro'si ne'ewa'yu upakaja ĩrīkate ne'ewa'rīrāñu. Kipoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarāñu.

³³ Rīkimarāja ṗo'imajare ĩarāka wājītāji ba'iaja kire nabaarāñu. ‘Ba'iaja baaiki kime’, kireka napakā'ā ki'yopi'rīrāñu ba'iaja baabesarāki imarī. Supabatirā ṗo'imajare kire jāāmaka, kirīparāmerā imabesarāñurā”, ārīwa'ri o'oekarō'ō Etiopíakakire jaiṗateka.

³⁴ Supa imarī kipō'irā Felipete marījāika.

—Tuparāro'si bojaijirimajite o'oekakaka ĩatirā yire mibojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeka bai? ¿Apikareka ṗupajoawa'ri i'supaka kio'oeka kā'ā?— Felipete kērīka.

³⁵ Topi mae, Isaíare o'oekakaka ā'mitiritirā, ikupaka Felipete kire ārīka:

—Isaías i'supaka o'oekaki Jesúre ba'iaja jūarūkiakaka ṗupajoawa'ri.—

Supabatirā jía Jesúmajaroka kire kibojaeka.

³⁶ Aririjari ma'arijerā ṗa'wa imaeakarō'ōrā neyaeka.

—Īakōrī, ō'ōrā sime okoa. Maekaka ruṗuko'a yire mijūjebe ñarījīka ¿yaje rukuya jia simajīñu?— Etiopíakakire kire ārīka.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērīka:

—Yi'ritiyarīji Jesucristore miyi'rījīka, ruṗuko'a mire yijūjerāñu.—

I'supaka kēpakā'ā,

—Ā'ā, Tuparā Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ārīka.*

³⁸ Supa imarī “Ō'ōrā mituibe”, tūrūrūkia tuarimajite ārītirā, ṗapi merīrīkatirā ṗa'warā natu'arīkaeka Felipete Etiopíakakiki ruṗuko'a jūjeokaro'si.

³⁹ Pa'wapi namarīrīkaeka poto, ikuparō'ōpiji Felipete Espiritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erō'ō ṗuri Etiopíakakire kire ĩaberika ate. I'supaka simako'omakaja jījimakapi Etiopíakakire o'rika.

⁴⁰ Apewejearā Espiritu Santore kire e'ewa'rika be'erō'ō, “Azotowejearā ñimekā'ā mae”, Felipete ārīṗupajoaeka. Topi o'riwa'rikōrī wejerakakaja Jesúrika wārōrijaparaka Cesareawejearā keyaeka.

9

Saulote yi'riū'mueka Jesúre (Hch 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulo Jesúre yi'yurāte jāārika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika ruṗu. Supa imarī “Ba'iaja nare yibaaerā”, ārīwa'ri kurarāka ĩpamaki imatiyaiki ṗō'irā ke'rika.

² “Īī Saulo, yīṗūataiki Jesúre ā'mitirīṗeairāte kiñi'arū”, ārīwa'ri ṗapera kio'ookaro'si kijēñeka, Damascorā judiorākare rērīriwi'ia imaruṗutarimajare beaokaro'si.

—Īka mijā'meikapi nare ñiatōṗorāka upakaja ĩmirīja, rōmijāteoka ñi'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arāñu.— Saulote kire ārīka.

³ Supa imarī ma'api aririjari Damasco wejearā keyaerā baaekarō'ōjīte, ikuparō'ōpiji mabo'ikakurīpi yaaboaika kire jāāta'aeka.

* 8:37 La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

4 Topi mae marākā'ā baaberiwa'ri sarāja Saulote űa'rīka. Torājīte mae, ikupaka kire sārīka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaariwā'imañu?— kire sārīka.

5 Sā'mitiritirā,

—¿Maki mime je'e űipamaki?— kērīka.

—Ba'iaja mibaawā'imarīrijayuka Jesús ñime,— kire kērīka.

6 I'supaka kire ārītirā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā me'pe. Torā meyarāka poto, “Ikupaka mibaabe”, ĩrīkate mire ārīrāñu,— Saulote kērīka.

7 Sauloka a'rikarā, sajaikakite ā'mitiriripotojo kire niatōpoberika. Pupataekarā imarī torā najiyirīkatakaeka supabatirā jaiberijīkaoka najarika.

8 Sabe'erō'ō mi'mirīkatirā yoibaotaerā kibaakopeka. Torājīrā mae oibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijeyomarāre kire tītiwa'rika.

9 Torā kire ne'eeyaeka be'erō'ō maekarakarāmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirā dakooka ukurimarīaja Saulote imaeka.

10 I'sia wejearā Jesúre yi'yuka, ĩrīka Ananías wāmeikite imaeka. Makārārūñuroka upakapi kire pemakotowiritirā,

—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārīka.

—Ā'ā űipamaki, o'ōrā ñime,— kire kērīka.

11 —Ā'ā, mae Wājima'a wāmeirō'ōpi me'pe. I'sima'api a'ririjari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā “¿Yaje o'ōrā Saulo, Tarsowejakakire ime?”, kire mepe. Mía, i'supaka merīrāñu yire jēñebaraka imaki kimamaka.

12 Makārārūñuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o: ĩrīka Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Supa imarī kipō'irā kākāeyatirā mipitaka kipemará mija'apearāka poto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o,— Ananiare kērīka

13 I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Ananiare ārīka:

—Jimarīa kimajaroka űa'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaar-jayyakaka.

14 Supabatirā kurarāka ĩpamarāre kire jā'mepūatamaka, o'ōrā Saulote etaeka. Supa imarī mire ā'mitiripeairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime,— Ananiare kire ārīka.

15 I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñañu upakaja kipō'irā me'pe. Yimajaroka pō'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judiotatarā, judiotatamarīrā, supabatirā ñiparimarāteoka sawārōrimaji kimarāñu.

16 I'supaka baarimaji kimamaka “Sapi ĩrākurimarīaja jimarīa ba'iaja mijūarāñu”, kire ñarīrāñu,— kireka Jesúre ārīka Ananiare.

17 Torājīrā kipō'irā Ananiare a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo pamarā kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērīka:

—Yijeyomaki mia'mitipe. Maipamaki Jesús, mi'tarijarapaka poto mire pemakotowirapakiji, yire pūatako'oka miñakoa jīrū ārīwa'ri. Supabatirāoka Espiritu Santore mire ña'riñairū ārīwa'ri pariiji yire kipūatayu,— kire kērīka.

18 I'supaka kērīkarō'ōjīteje, wa'itīti upaka űoika Saulo ñakoapi ña'rīka. Torājīrā pūri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka poto Ananiare kire ruṑuko'a jūjeka.

19 I'supaka kijarika be'erō'ō ba'atirā okajājia kijarika. I'supaka jaritirā ñoapañaka Jesúre yi'yurāka Damascorā kimaeka.

Damasco wejekarāre Jesúrika bojariroka Saulote bojaū'mueka

20 Torājīrā mae judiorākare rērīriwi'iarā kākaturā, Jesúrika bojariroka wārōbaraka “Tuparā Maki kime Jesús”, Saulote nare ārika.

21 I'supaka kibaamaka, kopakaja pō'imajare pūpataeka.

—Mia, īīji kime Jesúre yi'yurāte ba'iaja baarimaji Jerusalénrā. Ō'ōrā kime Jesúre yi'yurāte nī'atirā, kurarāka īpamarā pō'irā nare e'ewa'yaokaro'si,— pō'imajare ārika.

22 I'supaka naḡupajoako'omakaja Tuparāte kire jeyobaamaka, jībaji Jesúrika bojariroka kibojamirīrkawa'rika. “Rita sime, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kērīroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarā judiorāka īparimarā marākā'ā kire nokatērīwārūberika.

Judiotatarāte kire jāārika ri'kamaka Saulote ru'rika majaroka

23 Damascorā nōatakaja sawārōbaraka Saulote imamaka, “Kire majāāerā”, judiorāka Jesúre yi'ribeyurāte āriḡupajoaeka.

24 Supa imarī nāmi, īmioka kire naḡānaroyika wejeapi pōriwa'rīrūkirō'ō koperekarā kire jāāokaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sōrika.

25 Kiōrika simamaka kibojaeka yi'yurāte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torājīrā mae, nāmi wejea nata'tekarō'ōpi imatirā pī'i upaka ioikarā kire jāātirā aḡepē'rōtorā kire naruetaka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrā Saulote imaeka mae

26 Topi, ru'riwa'ritirā Jerusalénrā keyaeka mae. Torā Jesúre yi'yurāka jeyoaririka kiyapakoḡeka. I'supaka kiyapako'omakaja “Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo pūri”, āriwa'ri kire nakīkika.

27 I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wāmeiki, Saulote jeyobaaekaki. “Mī'tabe, apōstolrākaka majairā”, kire kērika. Sauloka naḡō'irā eyatirā ikupaka Bernabé nare ārika:

—Saulo kime īī, ma'api ke'ririjayukā'ā maipamaki Jesúre kire pemakotowirika. Supabatirā kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erō'ō Damascorā dako werikimarīaja pō'imajare Jesúrika bojariroka wārōrapaki kime,— Bernabé nare ārika.

28 I'supaka nare kēpakā'ā “Maka imarūkika Saulote ime mae”, kireka narīka. I'supaka napakā'ā, Jerusalénrā naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarīaja tokarāre Jesúrika kibojaeka.

29 Judiotatarā imariḡotojo griego oka jairāka Saulote jaibaraka imaeka. Tuparā majaropūñu āñua nare bojabaraka, “Sāñu upakaja Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kērika. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri kire jāārika nari'kaeka.

30 I'supaka kika nima ā'mitiriwa'ri, Cesarearā kijeyomarāre kire e'ewa'rika. Torā eyatirā Tarsowejarā kire naḡe'riwa'rīrūjeka.

31 I'sia ḡoto pūri Judea, Samaria, supabatirā Galilea ka'iarōka ba'iaja Jesúre yi'yurāte jūberika. Supa simamaka Espiritu Santore nare jeyobaamaka jījimakapi Jesúre jībaji yi'yurā nimamirīrkawa'rika. Supa imarī rīkimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Supabatirāoka ritaja jiyīpupaka Maipamakire ḡparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

32 Supa imarī Jesúre yi'yurāte ī'rāweje jariwa'ririmarīaja Pedrote īataparoyika. I'supaka imawa'ri Lida wāmeirō'ōrā naḡō'irā turirī keyaeka.

³³ Torā eyatirā Eneas wāmeikite kīaeka. Bitamaji imarī, maekarakaotēnarirakakuri wejeje'rāka keyawa'rika kikārīrūkirō'ōrāja peyubaraka.

³⁴ Torājīrā mae, ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jieyu mae. Supa imarī mimi'mirīkabe. Supabatirā mikārīrūkia mibupebe,— kire kērīka.

I'supaka kire kērīkarō'ōjiteje, bitamaji imakopekakite mi'mirīkaeka.

³⁵ Rīkimarāja Lidakarā supabatirā Sarōnka'iakarōka ĩaekarā supa kibaaeka. Supa imarī nimaupatiji Jesure yi'yurā oyajaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tāāka

³⁶ ĩrāko Jope wāmeirō'ōkako Tabitā wāmeikote imaeka, Jesure yi'yuko. Griego okapi puri Dorcas wāmeiko koimaeka. Jiiko po'irōmo imarī wayuoka baairāte jia kojeyobaaroyika.

³⁷ I'supaka imariṗotojo ikuparō'ōṗiji wāmarīa jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka ĩatirā reyairāte nabaaika upakaja koṗo'ia najūjeka korīrā. Supabatirā ĩmipē'rōtorā imaeka kurarakarā koro'siji kore nataeka.

³⁸ I'supaka kore baatirā “Lidarā Pedrote ime”, po'imajare āñua Joṗekarā Jesure yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā ĩṗarāte Pedrote akarī naṗūataeka, koyikurirāja kimaeka simamaka. Kīṗō'irā eyatirā ikupaka kire narīka:

—Dajoa wārūaja yijaka.—

³⁹ I'supaka naṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joṗerā. Torā eyatirā Dorcas majaka nataekarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Supa imarī koṗō'irā rīkimarāja natūmiarāte reyataṗaekarāre oṗaraka imamaka kīaeka. Ketamaka kīṗō'irā narērīka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerā baarapaka ruṗu rīkimakaja saya yijare koṗu'aĭjirape,— āṗaraka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire naṗakā'ā,

—Mija ṗoriwa'pe ruṗu,— nare kērīka.

Naṗoriwa'rika be'erō'ō, ĩukurupatirā Tuṗarāka kijaika. Kika jaiweatirā, reyaekakote jorowa'ri ĩatirā,

—Tabitā mimi'mibe,— kore kērīka.

I'supaka kērīka ṗotojo koñakoa wiritaeka. Supa imarī Pedrote ĩatirā komi'mirupaeaka.

⁴¹ Toṗi mae, koṗitakapi ĩi'atirā Pedrote kore mi'mataeka. Supabatirā “Mija ṗoṗe ruṗu”, kērīkarāte kiakaeka.

—Koṗakaja oñia kojayu. Ate kore mija ĩarape mae,— Jesure yi'yurā natūmiarā reyataṗaekarā, supabatirā aṗerā najeyomarāreoka kērīka.

⁴² I'supaka kojarika ritaja Joṗekarāre ā'mitiriṗataeka. Sā'mitiritirā rīkimarāja Jesure nayi'rika.

⁴³ Sabe'erō'ō torā ñoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón ṗō'irā.

10

Cornelio ṗō'irā Pedrote a'rika

¹ Cesareawejeār Cornelio wāmeikite imaeka. Torā rīkimarāja surararāka Italiakarākaki imatirā ĩrāṗitarakamarā ṗo'imajarakamakaki surararāka ĩṗamaki kimaeka.

² Judiorākimarīka imariṗotojo Tuṗarāte jiyiṗupaka oñuka, kiwi'iareka imarāṗitiyika. Judiorāka wayuoka baairāte rīkimakaja niñerū jeyobaarimaji, supabatirāoka Tuṗarāte jaijipaki kimaeka.

³ I'supaka kimamaka i'rārīmi tres rō'ōjīrā aiyate eyawa'rika poto makārārūñuroka upakapi Tuparāte pūataekaki ángelte kipō'irā etaeka. Jia Corneliore kire iatiyaeka. Supabatirā kipō'irā kākaeyatirā,

—Cornelio,— ángelte kire ārika.

⁴ Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marākā'ā sime je'e ñipamaki?— pūpatawa'ri kire kērīka. I'supaka kēpakā'ā

—Tuparāte mijeñerijayu rakakaja mire kiā'mitiyu. Supabatirā wayuoka baairāte mijeyobaaikarekaoka jijimaka kime. I'supaka mimamaka mireka pūpajoajipaiki kime.

⁵ Supa imarī Joṗewearā imaki Simónre akarī a'rirūkirāte miṗūatabe. Kiwāmeaoka Pedro.

⁶ Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerā imaki pō'irā kime. Torā Simón Pedrote natōporāñu miṗūatarāñurā,— ángelte kire ārika.

⁷ I'supaka kire ārīweatirā ángelte a'rika. Sabe'erō'ō i'parā kiba'iraberimaja, supabatirā i'rīka surara jia Tuparāte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka.

⁸ Supa imarī kipō'irā netaeka poto, ángelte kire ārikakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabojaweatirā Joṗerā nare ke'rirūjeka.

⁹ I'supaka kēpakā'ā a'ritirā, aṗerīmi wājītāji aiya simaeka poto Joṗe koyikurirā neyaeka. I'tojite wi'i ruṗututuarā Pedrote mirīka Tuparāka jairī.

¹⁰ Tuparāka jaibaraka kimaeka poto koṗakaja kikēsirabaeka. I'supaka kima-maka aṗerāte ba'arika kiro'si baayukā'āja ikupaka makārārūñuroka upakapi kiro'si simaeka:

¹¹ Mabo'ikakurirā kīaeka poto sayapāia jo'bato i'pāpē'rōto ñi'atirā maja'aruetaika upaka saruirā'aeka.

¹² Satōsiarā ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa pāriji imaeka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatirā yiibaraka tuyuaoka simaeka. *

¹³ Supa imarī imipi ikupaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijāāba'abe,— kire sārīkorika.

¹⁴ I'sia oka ā'mitiritirā ikupaka kiyi'rika:

—Marākā'ā baatirā yibaaberijīka Ñīpamaki, Moisés wāsare jājibaeka ba'akoribeyuka ñime ruṗu.—

¹⁵ Topi ate sajaikorika

—“Jājika yiro'si sime”, merīa'si, Tuparāte ba'arūjeika pūri “Miba'abe”,— mabo'ikakuripi sārīkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'supaka Pedrote sabaeka. Sabe'erō'ōpi mae sayapāia Tuparāte e'eka.

¹⁷ I'sia iawa'ri “¿Dako baaerā supa yire sabaayu jee?”, Pedrote ārīpūpajoeka. I'supaka pūpajoabaraka kimekā'āja, “No'orā Simónre ime”, āparaka pō'imajare jērīarijariji, Simón wi'iarā neyaeka Corneliore pūataekarā.

¹⁸ Torā eyatirā ikupaka najērīaeka:

—¿Ō'orā yaje Simón Pedro wāmeikite ime?— narīka.

¹⁹ Kīaeka mirāka pūpajoabaraka kimekā'āja, Espiritu Santore kire jaika,

—Mia'mitiṗe. Maekarakamaki imirīja mire mo'arī etairā.

²⁰ Mae miruiwa'pe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judiorākamarīrāka ya'rījīñu je'e?”, ārīpūpajoabekaja mimabe. Yiṗūatairā nime,— Espiritu Santore kire ārika.

* **10:12** Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

21 Supa imarī, Corneliore pūataekarā maekarakamaki pō'irā Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji nīme mija mo'aiki. ¿Dakoa āriwa'ri mija i'tako'o?— nare kērika.

22 I'supaka kēpakā'ā ikupaka nayi'rika:

—Yija ĩpamaki Cornelio mi pō'irā yijare pūatarapaki. Jiika pō'imaji kime Cornelio. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeeiki. Ritaja judiōtatarāoka kire jiyipupayeeirā. Supa imarī ikupaka āngelte kire ārāpe're: “Mia'mitipe Cornelio, Simón Pedrote miakapūabe. Supabatirā mire kibojarāka jia mia'mitipe”, āngelte yija ĩpamakire ārāpe,— Simón Pedrote narika.

23 Supa napakā'ā,

—Ō'ōrā kākara'atirā yipō'irā mija kāpe ruḡu,— Pedrote nare ārika.

Aperīmi pūri naka Pedrote a'rika mae. Joḡewejeakarā ĩrārimarā Jesūre yi'yurāoka, naka jeyoariwa'rikarā.

24 Aperīmi Cesareawejearā neyaeka. Neyaeā baaeka ruḡu, kirīrā supabatirā kijeyomarāpitiyika rēritirā Corneliore imaeka, “Simón Pedrote bojarāka ma'mitiriye'e”, āriwa'ri nare kioyibojaeka.

25 Torā neyaeka poto Pedrote e'etorirī Corneliore pūrika. Supabatirā Corneliore ĩnukuruḡaeka kire jiyipupayeeokaro'si.

26 I'supaka kibaamaka kiḡitakarā ĩi'atirā,

—Mimi'mibe. Miupakaja pō'imaji nīme yiro'sioka,— Pedrote kire ārika.

27 I'supaka kēpakā'ā kimi'mika mae. Supa imarī jaibu'arikapiji wi'iarā nakākaeka mae. Torā kākawa'ritirā rīkimarāja pō'imaja rērikarāte Pedrote ĩaeka.

28 I'supaka nimamaka ĩatirā, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judiōtatarā apetatarāpitiyika rukubaka imarika, supabatirā napō'irā turirikaoka jājibaairā yija ime. ĩsiakaka ōriwārūrā mija ime. I'supaka simako'omakaja Tuparā pūri ikupaka yire bojarapaki: “'Jājibaarimarā sime', nāñua 'Jājibaarika sime', mija āri'a'si”, Tuparāte yire ārāpe. Supa imarī “Judiōtataki imariḡotojo apetatarāka rukubaka nīma jājibaarūkimarā sime”, nārīwārūyu maekaka pūri.

29 Supa imarī Cornelio majaroka yire nabojarapaka potojo ũojimarīji mi pō'irā yi'tarape. Supa imarī ¿marākā'ā āriwa'ri oka yire mija pūatarape?— Pedrote nare ārika.

30 I'supaka kēpakā'ā, ikupaka Corneliore kire ārika:

—Botarakarīmi sajaritiyu tres rō'ōjirā aiyate eyawa'rapaka poto, Tuparāka jaibaraka ũimarapaka be'erō'ō. Ikuḡarō'ōḡiji āngelte saya yaaboaike jāātirā yipō'irā kiḡemakotowirape.

31 Toḡi ikupaka yire kērāpe mae: “Cornelio. Tuparāte mijēñeika jijimakapi kiā'mitiyu. Supabatirā wayuoka baairāte mijeyobaaika jiaoka kiro'si sime. Saḡi āriwa'ri jia mire kibaayu.

32 Supa imarī Joḡewejearā imaki Simón Pedro wāmeikite miakarūjebe. Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarā kime riapakirijerā”, āngelte yire ārāpe.

33 I'supaka yire kibojamaka ā'mitiriwa'ri, ũojimarīji oka mire yipūatarape. Jia oka mi'tayu ō'ōrā. Tuparāte ĩaika wājitāji yija rēriko'o kioka simaupatiji ōñaokaro'si. Tuparāte mire bojaika yija ā'mitiririyapayu,— Corneliore kire ārika.

Cornelio jeyomarāre kiwārōeka Pedro

34 Sā'mitiritirā, ikupaka Pedrote jaiū'mueka mae:

—“Aperimarāre kiwātaika pēmawa'ribaji ĩrātatareje wātabeyuka kime Tuparā”, nārīwārūyu mae.

³⁵ Ritatojo wejeareka po'imajatata imaupatirekaja jiyipupaka kire orwa'ri, kiyapaika upakaja baairaka jijimaka kimarijauy.

³⁶ Yija ta'omaja Israel wasa riparameraro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imara ipamakite baekapi arwa'ri jia Tuparaka nimarukiakaka nare kibojaka.

³⁷⁻³⁸ Mamarī Galileaka'iarā, supabatirā ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka onura mija ime. Po'imajare warobaraka Juanre narupuko'a jujeyuka'aja, mae kirikapi baawarūiki Jesure kimaumurujeka Tuparā. Supabatirā Espiritu Santore kire kija'ataeka. I'supaka kibaekaki imari, Galileakarare supabatirā Judeaka'iakarareoka jia kibaekaka. Supa imari ritaja Satanare ba'iaja juarujeroyikarate kitarooyireka. I'supaka kibaaroyireka, Tuparate kika imaeka simamaka.

³⁹ Yija, apostolraka, Jerusalenwejearā, supabatirā judiotatarā ka'iarā ritaja Jesure baaeka iekarā. Sabe'erō'ō Jerusalenrā judiotatarā iparimarate yapa tetaekarā kire jaarujeka.

⁴⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja maekarakarimireka, Tuparā puri Jesure onia jarirujekaki. Supabatirā Jesure yijare kipemakotowiatataka.

⁴¹ Judiotatarate nimaupatiremaria Jesure pemakotowirirā Tuparate baaeka. Mamaritaka kiwā'maekarā yija imamaka i'supaka kibaekaka, "Onia Jesure ime ate", yija arwaruokaro'si. Ate onia Jesure jaripe'rika be'erō'ō kika ba'ekarā yija ime.

⁴² "Onia imarate supabatirā reyaekarateoka, ba'iaja nabaekaka wapa nare jenerimaji mimabe', arwa'ri Tuparate yire ja'meka arwa'ri po'imajare mija bojabe", Jesure yijare arika.

⁴³ Tupararo'si bojaljirimaja imaeka rakamakiji Jesure imarukiakaka pupajoawa'ri no'oeaka. Supa imari Jesure yiyurate ba'iaja baaekaka wapa Tuparate ye'kariarukiakaka no'oeaka,— Pedrote nare arika.

Judiotamarirateoka Espiritu Santore narjajika

⁴⁴ I'supaka aparaka Pedrote imeka'aja Espiritu Santore nare narjajika.

⁴⁵⁻⁴⁶ Supa imawa'ri irarokamarā po'imaja oka noribeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparate jiyipupayeebaraka. Siatirā "Judiorakamarirateoka Espiritu Santore narjajiyu mae", arwa'ri napupataeka judioraka Pedroka iratiji tetaekarā.

⁴⁷ Topi ikupaka judiorakare Pedrote arika ate:

—Mija amitipe yijeyomara. Mupakajaoka Espiritu Santore nare narjajimaka orā imarate irikaoka "Rupuko'a nare mija jujea'si", arika imaberijinu,— judiorakare krika.

⁴⁸ Supabatirā,

—"Jesucristore yiriwa'ri kirirā maimae", arwa'ri rupuko'a mija jujerube,— Corneliorakare krika.

Supa imari narupuko'a najujeka Pedroka imaekarā. Sabe'erō'ō,

—Me'ria'si ruwu. Yijaka mimabe nojimarji ruwu,— Pedrote narika Cornelioka imaekarā.

11

Jerusalenkarā Jesure yiyurā imaekarate Pedrote majarobojaeka

¹ Topi mae, apostolraka, supabatirā Judeaka'iakarā Jesure amitiripeekarāoka, "Judiotamarirā imaripotojo, Jesure namitiripeayure", arika majaroka namitirika.

2-3 Supa imarī Jerusalénrā Pedrote pe'rieyaeka poto, ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā judiotatamarīrā wi'iarā mikākarape? Supabatirāoka ġmarākā'ā ārīwa'ri naka miba'arape?— Pedrote narīka.

4-5 I'supaka kire napakā'ā ikupaka wājirokapi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewejeārā Tuḡarāte jaibaraka űimarapaka poto ikupaka simarape. Makārārūñuroka upakapi ikupaka yire saḡemakotowirape: Mabo'ikakuripi sayapāia jo'bato ĩ'papē'rōto űi'atirā maja'aruetaika upaka ioika ima yipō'irā etarapaka.

6 “¿Dakoa satōsiareka ima?”, ārīwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa pariġi imarapaka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatirā yibaraka tuyuaoka simarape.

7 Sañiawearapaka poto mabo'ikakuripi ikupaka yire sārīkorape: “Pedro mimi'mibe. Jāātirā samiba'abe”, yire sārīkorape.

8 “Marākā'ā baatirā yibaaberijīka űiḡamaki, Moisés wāsare jājibaeka ba'akoribeyuka űime ruḡu”, ārīwa'ri yiyi'rape.

9 Supa űapakā'ā ikupaka yire sārīkorape ate: “ Jājika yiro'si sime', merīa'si, Tuḡarāte ba'arūjeika puri 'Miba'abe' ”, sārīkorape.

10 Maekarakakuri i'supaka yire sārāpe. Sabe'erō'ōpi mae Tuḡarāte sayapāia e'emiarape mabo'ikakurirā.

11 Ikuparō'ōpiġi i'supaka simarapaka be'erō'ō maekarakamaki ḡo'imajare űimaraparō'ōrā eyarape. Cesareawejeakaki Cornelio nare pūatarapaki, yire ne'eayaokaro'si.

12 “Netarāka poto, ba'iaja pūparibekaja naka me'pe”, Espiritu Santore yire āpakā'ā, ya'rape. Supabatirā ĩ'rōtēñarirakamarā Jesúre ā'mitiripēairā yika ō'ōrā imarā yijeyoa turaparā. Naka mae Cornelio wi'iarā yija kākarape.

13 Yija kākaeyarapaka poto, ikupaka Corneliore yijare bojarape: “Yiwi'iareka űimarapaka poto ángelte yire ḡemakotowirirīkarape. Mia je'e ikupaka yire kērāpe: 'Jopewejeārā Simónre akarī a'rirūkīrāte miḡūatabe. Pedroka kire nañu.

14 Mija pō'irā eyatirā, “Mire, miwi'iareka imarāteoka ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkīa imakoḡeikareka ikupaka Tuḡarāte mijare tāārāñu”, ārīwa'ri mijare kibojarāñu', Corneliore yijare ārāpe”, ángelte kire ārīka bojabaraka.

15 I'supaka yire kērāpaka be'erō'ō, yi'i ate nare bojañ'murapaki. Nare yijaiñ'murapaka potojo, ikuparō'ōpi Espiritu Santore nare űa'rījāirape, mare mamarī kibaarapaka upakajaoka.

16 I'supaka simakaka ĩawa'ri, Maiḡamakire bojaeka yipūḡajoatōḡorape. Mia, ikupaka kērīka: “Bikijarā puri okoapi Juanre ruḡuko'a mijare jūjeka. Tuḡarā puri Espiritu Santo mijare űa'ajāārāki, kiyapāika upakaja baawārūirā mija imaokaro'si”, i'supakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika.

17 Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espiritu Santore Tuḡarāte mare űa'ajāārāpaka upakaja judiorākamarīrā nimako'omakaja nareoka Espiritu Santore kiñ'a'ajāārāpe. I'supaka Tuḡarāte nare baamaka 'I'supakamarīa sime. Judiorākamarīrā mija puri marākā'ā baatirā yijaka imaberijīrā mija”, ārīberijīka űimarape,— Pedrote nare ārīka.

18 I'supaka kēpakā'ā kire najērīatiyika. Topi mae ikupaka napupaka no'aeka: —Jitakaja baaiki kime Tuḡarā. Judiorākamarīrāteoka ba'iaja nabaaiika naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajiparū,— ārīwa'ri narīka.

¹⁹ I'sia ruḡubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāāekarā. Suḡabatirā aḡerā kiupaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaaeaka. Suḡa imarī ī'rārimarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā, Chiḡprejūmurikarā imawejeareka, suḡabatirā Antioquía wejearōaka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judiōrākare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka.

²⁰ Aḡerā ḡuri, Chiḡrekarā, Cirenekarā a'ritirā Antioquiarā eyaekarā. Torā eyatirā judiōrākamarīrā imaekarāteoka maḡpamaki Jesúrika nabojaeka.

²¹ “Jia nabojawārūrū”, āriwa'ri Tuḡarāte nare jeyobaaeka. Suḡa imarī rikimarāja Jesúrika nabojaeka ā'mitiritirā, mamarī nayi'rikoḡeroyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquía wejearā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquiarā Bernabére naḡūataeka.

²³ Suḡa kire naḡakā'ā ke'rika. Torā eyatirā, Tuḡarāte jia nare baaeka kīāeyaeka. I'supaka nimaeka īatirā ikupaka ijjimakapi nare kibojaeka:

—Ika mija ima upakaja jībaji Jesúre mija yi'ririmirīrkawa'ḡe,— nare kērika.

²⁴ Espiritu Santore kire jeyobaaikapī jiiḡupaki kimaeka. Tuḡarāte yaḡaika upakaja oyiaja imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Suḡa imarī rikimarāja kibojaeka ā'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejearā Bernabéte a'rika, Saulote mo'arī.

²⁶ Kire tōpotirā, “Dajoa Antioquiarā”, kire kērika. Suḡa kire kēpakā'ā ī'ḡarā najeyoariwa'rika torā. Ī'rākuriwejeḡ'rāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā rikimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejekarā Jesúre yi'yurātejeoka “Cristianorāka nime”, ḡo'imajare āriū'mueka.*

²⁷ I'sia ḡotojo Jerusalénkarā, Tuḡarāro'si bojaījirimajare eyaeka Antioquiarā, Jesúre yi'yurāte rēritirā imaekarō'ōrā.

²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki ī'rīka imaekaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte rēritirā imaekarō'ōrā eyatirā, Espiritu Santore jeyobaaikapī ḡupajoatirā, ikupaka nare kērika: “Ritatojo ka'iarā nakēsirabarānu, ba'arika torā ḡurirāka simamaka”, Agabote nare ārika. (Nāmajībaji ba'arika torā ḡurika Romawejea īḡamaki Claudiore imaeka ḡoto). Sā'mitiritirā, “Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niḡerū nare maḡūataye'e”, Antioquiarā Jesúre yi'yurāte ārika. Narīka upakaja, narikaeka ko'aḡitorāja Saulo, Bernabéḡitiyika ī'ḡarāwā'taja nijika, “Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimajare samija ījibe”, āriwa'ri.

12

Santiago najāāeka, suḡabatirā wēkomaka imariwi'iaḡi Pedrote ḡorika

¹ I'sia ḡoto ritaja Jesúre yi'yurā upatireje ba'iaja Herodere kisurararākare baaruḡeū'mueka. Suḡa imarī ī'rārimarā nare imaruḡutarimajare wēkomaka imariwi'iarā nataeka.

² Suḡabatirā, Juan ma'mi Santiago nani'apakā'ā, “Kiwāmua mija toata'tabe”, nare kērika.

³⁻⁴ I'supaka kērika ā'mitiritirā, ijjimaka judiōrāka īḡarimarāre jarika. Toḡi ijjimaka nimamaka īawa'ri ḡan levadura rukeberika naba'aroyikarīmi Pedroteoka kiñi'arūjeka wēkomaka imariwi'iarā kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararākare kīarīrūjeka Herodes. Botarakatata imatirā rakaka tatareka botarakarimarā nimaeka. I'sirakamarā imarī,

—Botarakamaki oyiaja mija o'arijarirānu kire tuerikareka,— nare kērika.

* **11:26** El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

Supabatiṛā “Pascua baya o'riwa'rirāka ɸoto, ɸo'imajare ĩarāka wājitiāji Pedrote ba'iaja jaiwā'imaritirā, kire yijāārūjerāñu”, Herodes ɸupaka imaeka.

⁵ Supa imarī ĩ'rārīmi upakaja jīitakaja Pedrote natueka. I'supaka nima ā'mitiritirā, kijeyomarā Jesúre yi'yurā jimarīa Tuɸarāte kiro'si jaijījika.

⁶ Torā kimaeka ñami simakoɸeka Herodete kire jāārūjerūkirīmi. Mia, wēkomaka imariwi'iarā ĩ'parā surararāka kire tuerimaja watopekarā ĩ'ɸamiji ɸerumijiaɸi ɸi'ɸekaki kikārīɸañeaka. ĩarīritiyarūkirō'ō simamaka aɸerā surararāka koɸerekarā tuekarā.

⁷ Ikuɸarō'ōɸiji, ángelte kiɸō'irā etaeka. Supabatiṛā kimaeka kurara yaaboaeaka jājia jāta'airō'ō jarika. Toɸi mae, kārīka imaekaki Pedrote ángelte rabetōrōtaeka. Kitūrūeka ɸoto,

—Wārūaja mimi'mibe,— kire kērīka.

I'supaka kire kērīka ɸotojo ɸerumijiaɸi kiɸita arikaka naɸi'ɸekoɸeka kutueka.

⁸ I'supaka kijarika ɸoto,

—Mijariroaka mijāāu'mube, miū'puko'aoka,— Pedrote kērīka.

Toɸi ikuɸaka kire kērīka ate:

—Mijariroaka ɸemakatooka mijāābe. Supabatiṛā yibe'erō'ō mi'tabe,— ángelte kire ārīka.

⁹ I'supaka kire kēpakā'ā, Pedrote kibe'erō'ō a'rika. I'supaka baariɸotojo “Supa sime”, marīwārūberijīka simaeka kiro'si. “¿Yaje ritaitaka sime je'e?”, ārīriɸotojo “Makārārūñuroka upaka yiro'si sime je'e”, kērīɸupajoaeaka.

¹⁰ A'ririariji mamarīkaki surarate tueirō'ō o'ritirā, aɸikate imarō'ōoka no'rika. Sa'riwa'ri jiyiakaka ɸeruakaka baeaka wejekuraraka koɸerekarā neyaeka ɸoto sōñu upakaja sawiritaeka. Toɸi ɸoritirā na'ririayukā'āja ikuɸarō'ōɸiji ángelte ririwa'rika. I'supaka simamaka ĩ'rīkaja Pedrote tuika.

¹¹ Toɸi mae, “Rita sime. Kārārūrībeyuka yi'i. Herodete yire jāākoreka yire kiɸoaerā ángelte kiɸūatayu Tuɸarā. I'supaka simamaka judiorāka ĩɸamarā ba'iaja yire nabaariɸakatayuareka, yiwaɸu'yu mae”, Pedrote ārīɸupajoaeaka.

¹²⁻¹³ I'supaka kiɸupaka imekā'āja Juan Marcos ɸako, María wi'iarā ke'rika. Satōsirō'ōrā rīkimarāja Tuɸarāte jaiɸaraka ɸo'imajare imaeka. I'supaka ni-maekarō'ōrā eyatirā koɸerekapi,

—¿Yaje mija ime?— nare kērīka.

Sā'mitiritirā ĩ'rāko torā ba'iraberimajo, Rode, koɸerekarā eyarīkaritirā, ā'mitirikako, “¿Maki kime?”, ārīwa'ri.

¹⁴ Sakowierā baeaka ruɸu, Pedrote jaika koā'mitiriwārūeka. Sā'mitiriwārūtīrā jījimaka jariwa'ri koɸereka wiebekaja,

—Pēterā Pedrote imakoyu,— ārīwa'ri torā imaekarāte bojarī ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kōpakā'ā,

—Miwejabiyu je'e,— kore narīka.

Toɸi,

—Rītama ñañu,— nare kōrīka.

I'supaka nare kōpakā'ā,

—Kire ĩarīrika mirāki ángel kime je'e aɸeyari,— kore narīka.*

¹⁶ I'supaka narīko'omakaja,

—¿Yaje mija ime?— ɸēteɸi Pedrote ārīrīkamarika.

* **12:15** Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado.

I'supaka simamaka kopereka wiwatatirā kire ĩawa'ri kopakaja napupataeka.

¹⁷ I'supaka nimamaka, kipitaka kimimataeka “Kareaja mija imabe”, āriwa'ri. Topi mae, “Wēkomaka imariwi'iarā ñimako'orō'opi ikupaka Tuparāte yire baako'o”, nare kērīka. I'supaka nare āritirā,

—Majeyomarā Jesúre yi'yurāte samija bojabe. Supabatirā i'supakajaoka mija āpe Santiagoreoka,— nare kērīka.[†]

I'supaka nare āriweatirā aperiō'ōrā ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitojo torā ĩarīrimaja imaekarā surarārāka jimarīa ba'iaja puparika Pedrote imabepakā'ā ĩatirā. “¿Marākā'ā Pedrote baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narīka.

¹⁹ Kimabepakā'ā ĩatirā, Herodete kire mo'arūjeka. Kire natōpobepakā'ā Herodete nare jērīapeatiyaeka. I'supaka nare kijēpakā'ā marākā'ā nayi'riwārūberijīka simaeka naro'si. Supa imarī Herodete nare jāārūjeka mae. I'supaka nare baatirā Judeapi ke'rika Cesarearā imarī.

Tuparā reyarūjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeekarā supabatirā Sidónwejeekarāka jimarīa imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarāka imawa'ri, niñerū e'eokaro'si ba'arika nare pūatarika kika'iakarāre kijājibaaeka. Herodes ka'iaipi naba'arika e'etoyurā nimaeka Tirowejeekarā supabatirā Sidónwejeekarāoka. Supa imarī ĩrika upaka pupajoawa'ri Herodes pō'irā okajierī pō'imajare napūataeka. Herodete najairā baaeka ruṑu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaika. Jiapi kire najaiējemaka “Jia mika imariyapairā nime”, āriwa'ri Blastore kire ārika. I'supaka kēpakā'ā, “Īrārīmi naka yijairāñu ruṑu”, Herodete kire ārika.

²¹ Naka kijairā baaekarīmi, ĩpi imarī, jia jariooka ĩparimarāre jāāroyika upakakaka kijāēka. Supabatirā ĩpire ruṑaroyikarō'ōrā imatirā, torā rērīkarāre kijaika.

²² Torājīrā mae, sā'mitiritirā,

—Mia, majiyipupayeeroyikite[‡] mare jaiyu, ĩmirīji upakamarīa kime,— āparaka jimarīa pō'imajare akasereka jijimaka imawa'ri.

²³ I'supaka āparaka nimaeka poto, Tuparāte pūataekaki ángel, jimarī ba'iaja Herodete kimarūjeka. “I'supaka yireka āribekaja Tuparāte mija jiyipupayeebe”, kērīberirīpareareka, wājua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre yi'yurāte kirika bojamaka rīkimabaji sayi'yurāte pubueka.

²⁵ I'tojītejoka Bernabé, Saulopitiyika Jerusalénkarāre niñerū ĩjirī na'rika. Nare ĩjiweatirā, Juanre Antioquiarā ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawāmeyeeka Marcos.

13

Bernabé Saulopitiyika, Jesúrika bojariroka nabojatapeaka

¹ Antioquiarā Jesúre yi'yurāte rērībaraka imaroyika. Īrārimarā nakarā jia kirika bojawaṑu'atarimaja Tuparāte nare imārūjeka. I'supaka imarā imariṑotojo, “Ikupaka pō'imajare mija bojawaṑu'atarijape”, āriwa'ri kiro'si bojaĳirimaja pariĳi nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka narīka Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki (ĩpi Herodespitiyika pakiarikaki), supabatirā Saulooka imaekaki naka.

[†] 12:17 Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2) [‡] 12:22 Un dios

² Maiṗamakika jaiokaro'si rērītirā torā nimaeka. Suṗa imarī Tuṗarāte ṗuṗajoabaraka ba'abekaja kire jaibaraka nimaeka. I'suṗaka nimaeka ṗoto ikuṗaka Espiritu Santore nare ārika:

—Bernabé, Sauloteoka yiyapaika uṗakaja baarimaja nimaokaro'si nare ye'erape. Suṗa imarī yimajaroka wārōṭaṗarī nare mija ṗuatabe nare yijā'metika uṗakaja,— nare kērika.

³ I'suṗaka kērika ā'mitiritirā ba'abekaja Tuṗarāka jaibaraka nimaeka ruṗu. Suṗabaturā, Bernabéro'si, Sauloro'sioka jaijibaraka naṗo'iarā naṗitaka naja'aṗeamomeka, Tuṗarāte nare jeyobaarū āriwa'ri. I'suṗaka baaturā nare na'rirūjeka.

Chipe wāmeika jūmurikarā na'rika

⁴ Suṗa imarī Espiritu Santore nare ārika uṗakaja Seleuciarā Saulote a'rika, Bernabépitiyika. Torā eyatirā waṗuruṗi na'rika Chipe wāmeika jūmurikarā.

⁵ Torā, Salamina wāmeika wejea imaekarō'ōrā namarika. Torā eyatirā judiorākare rērīriwi'iarā Tuṗarārika nawārōeka. Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarī.

⁶⁻⁸ I'sia jūmurikareka turitaṗabaraka Ṕafoswejea wāmeirō'ōrā neyaeka. Neyekarō'ōrā judiotataki Barjesús wāmeikite imaeka. Elimas wāmeiki kimaeka griego okapi ṗuri. Maikoribeyua beṗakibaraka “Tuṗarāro'si jairimaji nime”, ṗo'imajare āririjayuka kimaeka. Jūmurika ipamaki Sergio Pauloka jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo ṗuri jia ōriwārūrika ṗuṗajoaiki kimaeka. I'suṗaka imawa'ri Tuṗarārika ā'mitiritirā Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beṗakirimaji ṗuri Bernabé, Sauloṗitiyika naṗuṗajoaika uṗakamarīa ṗuṗajoaekaki. Suṗa imarī “Jesucristorika najaika mia'mitiripēa'si”, i'sia wejeakaki ipire kērīrijarika.

⁹⁻¹⁰ Suṗa imarī Espiritu Santore jeyobaaekapi kire iarikatirā ikuṗaka Saulote kire ārika (kiwāmeaoka imaeka Pablo):

—Satanare yapaika uṗakaja baarimaji mime. Suṗabaturā ritaja jia ima yaṗabeyuka mime. Saṗi āriwa'ri ṗakibaraka ba'iaja ṗo'imajare mibaarijayu. Maiṗamaki Tuṗarārika bojarirokamarīa mibojapakiyu. I'suṗaka mibaaika mija'atabe.

¹¹ I'suṗaka mibaaika waṗa maekakaja ba'iaja Tuṗarāte mire jūarūjerā baayu. Suṗa imarī miñakoa yarirā baaika mae. I'suṗaka simamaka iabeyuka mimatarānu. Aiyate yaaika ṗariji miabesarānu,— Ṕablote kire ārika.

I'suṗaka kērika ṗotojo kiñakoa ta'sikā'aja ririwa'rika mae. I'suṗaka imawa'ri kire tītirimaji i'rikate kiyapakopeka.

¹² I'suṗaka kijapakā'ā ṗupatawa'ri jūmurika ipamaki ṗuri, Jesúre kiā'mitiripēaeaka. “Ritaitaka sime nabojaika”, āriwa'ri sakiyi'rika.

Ṕisidiareka imaeka Antioquíarā Ṕablorākare eyaeka

¹³ Topi mae, Pablo kijeyomarāpitiyika Ṕafoswejeaṗi nakūmujāika Ṕanfilia ka'ia, Perge wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maaturā Juan Marcos ṗuri Jerusalénrā ṗe'rikaki.

¹⁴ Topi mae, Pergeṗi imaturā Antioquíawejearā na'rika, Ṕisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Topi imaturā jērītarirīmi simaeka ṗoto, judiorākare rērīriwi'iarā nakākaeka.

¹⁵ Torā narupayukā'aja Moisés imaekakite jā'mekakaka suṗabaturā Tuṗarāro'si bojaijirimajare o'oekekaka iabaraka i'rikate sajaiṗateka. Kibojaeka be'erō'ō, judiorāka rērīriwi'i iṗarimarā Bernabé, Ṕabloṗitiyika i'ṗarāte ikuṗaka narīṗūaeka:

—Yija jeyomarā, jia majaroka yijareka mija bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narīka.

16 I'supaka napakā'ā, Pablote mi'mirīkaeka. “Jaibekaja mija ā'mitipe ruḡu”, āriwa'ri kipitaka kimimataeka. Torājīrā ikupaka nare kērīka:

—Yija jeyomarā Israelkarā, supabatirā judiorākamarīrā imariḡotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia samija ā'mitipe.

17 Jiyipupaka kire moñuka Tuparāja, Israel ka'iareka imarā ñekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuparāte nare baaeka. Egiptoka'iarā nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja rīkimabaji nakārīḡoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikaḡi Egiptoka'iarā nimaeka ḡoto kiru'rirūjeka.

18 Topi ru'ritirā, ḡo'imajamatorā ī'ḡarā ḡo'imajarakakuri wejeje'rāka Israeltatarāte imaeka. Torā ī'rākumarīa kire ā'mitiripeabekaja nimako'omakaja nare iarīrimaji Tuparāte imaeka.

19 Canaán wāmeika ka'iakarā ī'ḡotēñarirakatatarāte Tuparāte riataeka, naka'ia Israeltatarā ñekiarāte kījiokaro'si.

20 Supa imarī Egiptoka'iarā nimaū'mueka be'erō'ō Canaán ka'ia ne'maekarō'ōjīrā cuatrocientos cincuentarakakuri wejeje'rāka sajarika.

Sabe'erō'ō, Samuel, Tuparāro'si bojaījirimaji kimaerā baaeka ruḡu, Israeltatarāte iarīrimaji nimaokaro'si ī'rārimarāre Tuparāte imarūjeka.

21 Samuelte nare imaruputayukā'āja “ī'rīka yija īḡamaki yija yaḡayu”, mañekiarāte ārika Tuparāte. I'supaka napakā'ā, Saúl, Quis maki, niḡamaki kimaerā Tuparāte kire wā'maeka. Supa imarī ī'ḡarā ḡo'imajarakakuri wejeje'rāka rō'ōjīrā īḡi kimaeka. Benjamín imaekaki rīḡarāmerā rīḡarāmi kimaeka Saúl.

22 I'tojīrā be'erō'ō Saúlre ḡoatatirā Davidre īḡi Tuparāte imarūjeka. “David, Jesé maki, yipupajoaika upakaja ḡupajoaiki imaki ñiamaka. I'supaka imaki imarī yiyapaika upakaja kibaarāñu”, Tuparāte kireka ārika.

23 David rīḡarāmerā rīḡarāmi kimaeka Jesús. Bikija Tuparāte bojara'atika upakaja Israel ka'iakarāre kitāāokaro'si Tuparāte kire ḡūataeka.

24 Jesúre etaerā baaeka ruḡubaji Juan, Israelkarāre Tuparārika wārōekaki. Supa imarī ritaja tokarāre ikupaka kērīka: “Ba'iaja mija baaika ja'atitirā ruḡuko'a mija jūjerūjebe”, nare kērīka.

25 Supabatirā kireyaerā baaeka ruḡupañaka upakaja ikupaka Juanre ārika: “Tuparāte ḡūataekakiji kime', yireka mija ārikoḡeyu. Jēno'o i'supakamarīa sime. No'ojīrāmarīaja sajarīwa'yu yire ḡemawa'ribaji imakite etarūkia”, Juanre nare ārika're,— āriwa'ri Pablote nare bojaeka.

26 —Yijeyomarā Abraham rīḡarāmerā, supabatirā judiorākamarīrā imariḡotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia mija ā'mitipe. Jesúre yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoḡeikareka Tuparāte mare tāāekakaka mare kiā'mitirirūjeyu.

27 I'supaka simako'omakaja Jerusalénkarā supabatirā niḡarimarāoka, “Mare tāārimaji kime”, āriwārūberikarā. Supabatirā jērītarīrīmi rakakaja Tuparāro'si bojaījirimajare o'oeka īatirā aḡerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'supaka imawa'ri Jesúre iarīḡotojo, “Tuparāte ḡūataekaki kime”, narīwārūberika. Sapi āriwa'ri Jesúre najāārūjemaka, Tuparāro'si bojaījirimajare o'oeka upakaja sajarika.

28 “Ikapi kipareayu”, āriwārūbeyurā imariḡotojo, “Kire mijāārūjebe”, āriwa'ri Pilatore napakatarika.

29 I'supaka baawa'ri Jesúre najããmaka, Tuparãro'si bojañirimajare o'oeka upakaja sajarika. I'supaka kire nabaaka be'erõ'õ yapua tetaekareka kimakopekarõ'õpi apearãte kire rueka. I'supaka kire baatirã äta w'iarã kire natarika.

30 I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparãte õñia kire jaripe'rirũjeka.

31 Galileapi Jerusalenã kika a'rika mirãrãte ãrãkurimarã kipemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaeka ãeka mirãrã nime maekakaoka "Rita sime, õñia jarikaki Jesús", ãrãwa'ri po'imajare bojarimaja.

32-33 Supa imarã Bernabepitiyika jãa majaroka mijare yibojaetayu. "Jia nare yibaarãñu", ãrãwa'ri mañekiarãte Tuparãte bojaeka upakaja mare kibaaka nariãparãmerã mirãrã maimamaka. Mia, Jesúre najããeka simako'omakaja õñia kire kijaripe'rirũjeka. I'supaka Tuparãte baarũkia pupajoaweibaraka Salmo segundo wãmeipũñurã ikupaka Davidre o'oeka: "Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja po'imajare sañorirũjeyu", Tuparãte ãrika Jesúreka pupajoabaraka.

34 "Kireyako'omakaja õñia kire yijaripe'rirũjerãka simamaka reyarũkimarãka kimarãñu mae", Tuparãte ãrika. I'supaka simamaka ikupaka sañu kimajaropũñurã: "Davidre ñarãtika upakaja, jia mijare baarimajiji ñimarãñu", Tuparãte ãrika.

35 Mia apea: "Jiyipupaka mire õñuka imarã, miyapaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yipo'ia rabakoreka õñia yire mijaripe'rirũjerãñu", ãparaka Davidre o'oeka.

36 Õñia kimaeka poto Tuparãte yapaika upaka baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erõ'õ kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarãte nayayeka wã'tarã kire nataeka. Torã kipo'ia rabaeka. Supa imarã apikate pupajoawa'ri majaroka kio'oeka.

37 Jesús puri rababerikaki Tuparãte õñia kire jaripe'rirũjeka simamaka.

38-39 Mija ã'mitipe yijeyomarã, ikupaka mija õrãrika yija yapayu: Moiséte jã'meka ma'mitiripëakopemaka, ba'iaja mabaaiakareka mare tããbeyuka Tuparã. I'supaka simako'omakaja Jesúre ã'mitiripëairãte takaja ba'iaja baarikareka Tuparãte ye'kariayu. Supa imarã Jesúre baaekapi ãrãwa'ri, ba'iaja baakoribeyurã maima Tuparã ñakoareka.

40-41 Rakajekaja mija imabe, bikija Tuparãro'si bojañirimajare bojaeka upaka mijare sima'si ãrãwa'ri. Mia je'e, ikupaka sime:

"Jia mija ã'mitipe yire eebaraka, yire jaiwã'imañurãoka. Mija ruapurõ'õrã ima ikuparõ'õpiji mijare pupatarãka. I'supaka baawa'ri, mijare saritarãñu. Mija ãrãka wãjitãji majerãko'abeyua yibearãñu. ãrãkate mijare sabojarikareka samija õrãwãrũberijããeka', Tuparãte ãrika", ãrãwa'ri kirika bojarimajire o'oeka,— ãrãwa'ri Pablote wãrõeka Antioquãkarãre.

42 I'supaka jaiweatirã Pablorkare poriwã'rika judiorãka rëriwi'iaipi. Naporiwã'rika poto,

—Apea jërãtarikareka ate yijare sawãrõrã mija i'tabe,— nare narãka.

43 Topi naporiwã'rika poto rikimarãja judiorãkare Pablo, Bernabepitiyika nayejoariwã'rika. Supabatirã judiorãkamarãrã imariçotojo Moiséte jã'meka yirãwa'ri judiorãkare baaroyika upakaja baarimajaoka naka a'rikarã. I'supaka nabaamaka ikupaka Pablorkare nare bojaeka:

—"Mare wayuñariwã'ri Jesúre reyaekapi ãrãwa'ri jijimaka Tuparãte maka ime", ãrãwa'ri mijare yija bojako'a mija yirãrija'ata'si,— nare kërãka.

44 I'sia be'erõ'õ jërãtarirãmi imaekareka, rikimabaji i'sia wejeakarãre torã rërãka Tuparãrika ã'mitiyaokaro'si.

45 I'supaka nabaamaka jiamarīa simaeka judiōtatarā ĩparimarāro'si. I'sirokapi āriwa'ri Pablote bojamaka ā'mitiritirā aperiō'ōrā oyiaja nayi'rika. Supabatirā kiwārōeka okae'ebataka ba'upakaja kire najairiwā'imarīka.

46 I'supaka nabaamaka, okajājiapi ikupaka Pablorākare nare ārika:

—Judiorāka mija imamaka Tuparārika mijare yibojaū'mutirape. I'supaka simako'omakaja samija yi'ribeyu ruḡu. I'siapi āriwa'ri, Tuparāka ōñia imajiparika yapabeyurā upakaja mija ime. Mijare yija bojaika yapabeyurā mija imamaka judiorākamarirāte Tuparārika yija bojaerā baayu mae.

47 Mia, ikupaka Tuparāte yijare ārika:

“Judiorākamarirā pō'irāoka mire yipūatayu yimajaroka mibojaerā. 'Ritaja pō'imajare Tāārūkikate yi'yurāte takaja ōñia kika Tuparāte imajiparūjerāñu', āparaka ritaja pō'imajare mibojabe”, āriwa'ri Tuparā majaropūñurā sabojayu,— nare narīka.

48 I'supaka napakā'ā judiorākamarirā imaekarā jĳimaka imawa'ri “Jitaka sime Tuparārika bojariroka”, narīka. I'supaka imawa'ri kika ōñia imajiparūkirāte kire ā'mitiripēaeka.

49 Supa imarī Pablo, Bernabēpitiyika nabojaeka ā'mitiritirā tokarā sakoyikuri imaekarāoka sabojapibaekarā.

50 I'supaka simako'omakaja judiorāka ĩparimarā puri i'sia wejeekarā imatiyairāte supabatirā judiorāka pūpajoaimiji yi'yurā rōmijā imatiyairāpitiyika najaiibu'aeka. Bernabē Pabloka boebaka imawa'ri, pō'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri topi nare napoataeka.

51 I'sia wejeapi naporika poto nu'puarā ka'ia eika napajepateka. “Ika wejeekarā Jesūrika bojariroka ā'mitiriripe'voirā imarī ba'iaja najūarūkiareka wapu'ribeyurā nime”, āriwa'ri i'supaka nabaeka. I'supaka baatirā, Iconio wāmeika wejeerā na'rika.

52 I'supaka nabaako'omakaja Antioquiawejeerā nabojaeka yi'rikarā puri jĳimaka imaekarā. Supabatirā Espiritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuparāte yapaeaka upakaja nabaarijarika.

14

Iconiowejeerā imaekarāte Pablorākare wārōeka

1 Iconiowejeerā eyatirā judiorākare rēriwiw'irā Pablorākare kākaeka. Supabatirā Jesūrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judiorāka, judiorākamarirāoka rikimarāja sanayi'rika.

2 I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā judiorāka Jesúre ā'mitiripēaberiwa'ri judiorākamarirā imaekarā Pablorākare naboebayaokaro'si nare wapuju najapakirijarika. I'supaka nabaamaka, “Ba'irā nime”, nareka naripūpajoeka.

3 I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorā űoaka Pablorākare imatapaeka. Torā imatapabaraka okajājirā imarī, “Pō'imajare wayūawa'ri jia Cristore mare baaeka”, āriwa'ri namajarobojatapaeka. “Ritatakama sime”, pō'imajare āñaokaro'si, majērako'abeyua pariĳi Pablorākare beaerā Tuparāte nare jeyobaeka.

4 I'supaka simako'omakaja tokarāre ĩrika ta'iarāja pūpajoaberika. Mia je'e: ĩrārimarā judiorāka upaka pūpajoarihotojo aperiā Pablorāka upaka pūpajoaekarā.

5 Supabatirā Pablorākare ba'iaja baariḡpūpajoawa'ri, judiorāka, judiorākamarirā, ĩparimarākaoka jaitirā, “Ātapi Pablorākare majāāye'e”, narīka.

6-7 I'supaka nareka narīka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarā Pablorākare ru'riwa'rika. Torā eyatirā tokarāre Jesūrika bojariroka nabojatapaeka.

Listra wāmeirō'ō supabatirā Derbe wāmeika wejearōoka sanawārōtapaeka. I'supakajaoka nabaaka sawā'tarā imaekarāte.

Listrakarā Pablote ātapi najāābareka

8-9 Listrarā ī'rīka bitamaji turiwārūbekaja pō'ijirikakite imaeka. Tokarāre Pablote jaimaka kiā'mitirirupaeka kiro'si. Kire īarīkatirā, “Yire jieji ki Tuparā”, āriṣupajoaiki kime”, Pablote kireka āriṣupajoaeka.

¹⁰ Topi mae,

—Mī'mitirā jia meyarīkaṣe,— Pablote kire ārika.

I'supaka kire kērika potojo bu'rīrīkatirā kituriū'mueka.

¹¹ I'supaka nabaamaka īawa'ri,

—Yeeja'a, ī'rā ī'parā majiṣupayeeroiyā nime. Pō'imaja pō'iupakapi ṅā'rījāitirā īmipi mapō'irā netayu,— āriwa'ri tokarāre akasereka aṣetomaja okapi.

¹² I'supaka imawa'ri Bernabēre Zeus, narīka, supabatirā Pablote Hermes* narīka, “Zeusro'si jia bojawaṣu'atarimaji kime”, āriwa'ri.

¹³ I'sia wejeata'i a'riwa'ri rō'orā Zeusre jiyiṣupayeeriwi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pablorākare jiyiṣupayeeriyaṣaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā ō'ōrika ja'apeatirā, wejeakuraka koperekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēkoa jāārika nayapaeka, Pablorākare jiyiṣupayeekarō'si.

¹⁴⁻¹⁵ I'supaka naro'si nabaariyaṣamaka īatirā, Pablorākare najariroaka baibebaruika. “Jiamarīa mija baariyaṣayuma”, āriwa'ri i'supaka nabaaka. Supabatirā, pō'imaja watopekarā jorobaraka jājirokapi ikuṣaka nare najērīaeka:

—¿Dako baerā i'supaka mija baariyaṣayu? jMija upaka pō'imajajaoka yija ime! Tuparārika bojariroka mijare bojarī yija i'tayu, mija oṅu upakaja mija baapō'ijiaekarāte mija jiyiṣupayeeriya'atakarō'si. I'supaka simamaka Tuparā oṅia imajipakite mija jiyiṣupayeēbe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejeṣema, riapakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaoka pō'ijiaekaki.

¹⁶ Bikija imaekarā nayapaika upakaja waṣuju imaja jiyiṣupayeera'aekarā. Saṣapaberiko'omakaja, Tuparāte nare saja'atarūjeberika.

¹⁷ Kire najiyiṣupayeēberiko'omakaja jia nare kibaeaka, “Jia baai ki Tuparāte ime”, narīwārūokaro'si. Mia, okoa kijarirūjeyu, jia ba'rika bikiokaro'si. I'supaka ima ba'atirā ṅā'ṣirika maimaerā, supabatirā jīimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pablorākare nare ārika.

¹⁸ I'supaka narīko'omakaja wa'ibikirāwēkoa pō'imajare jāāriyaṣaeka Pablorākare jiyiṣupayeekarō'si. I'supaka nabaamaka īawa'ri, “Yijare jiyiṣupayeewa'ri ṣuri wa'ibikirāwēkoa mija jāā'sima”, Pablote pō'imajare āritataeka.

¹⁹ Torājīrā judiorāka Antioquiakarā supabatirā Iconiokarāoka etaekarā. Torā eyatirā torā imaekarāre kire nokabaaeka Pablote niariṣe'yoerā. I'supaka napakā'ā Pablote ātapi najāābareka. Topi “Kopakaja kire mariatayu mae”, āriwa'ri weje a'riwa'rīrā kire nayiewa'rika.

²⁰ I'supaka nabaako'omakaja Jesūre yi'yurāte kiṣō'irā eyaeka poto Pablote jājika. I'supaka imawa'ri wejearā naka kiṣe'riwa'rika ate. Aṣerīmi mae Derbe wāmeirō'ōrā ke'rika Bernabēpitiiyika.

²¹ Torā eyatirā Jesūrika bojariroka pō'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ā'mitiritirā rīkimarāja sanayi'rika. Torā imatitirā, Listrarā, Antioquiarā, Iconiorāoka ate nawi'ituririjarika ṣe'ririyaṣaraka.

* **14:12** Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

²² Wejerakakaja neyarijarikaŕō'ōrā Jesúre ā'mitiripēairāpitiyika najaiika. Sanajaimaka ā'mitiriwa'ri, jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia tokarāre jarika. “Jesúre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuparāte jā'meirō'ōrā maeyaerā baarāka ruṗu rīkimakaja ba'iaja jūarijarirūkirā maime”, āparaka nabojarijariika.

²³ Wejerakakaja neyarijariika ūpakaja Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimajaja imarūkirāte nawā'maeka. Maipamaki Jesúre jiyiṗupayeewa'ri ba'abekaja ruṗu ikupaka kire najaiika: “Ō'ōrā mirirāte imaruṗutarimajare jia mijey-obaabe”, Pablorākare kire āriika.

Siria ka'iakaka Antioquiarā Pablorākare pe'riwa'rika

²⁴ I'supaka nabaakea be'erō'ō Pisidiarō'ōpi o'riwa'ritirā Panfiliaka'iarā neyaeka.

²⁵ Perge wāmeika wejearā Jesúrika bojariroka wārōweatirā, Atalía, riapakirijerā imaekarō'ōrā na'rika.

²⁶ Atalarō'ōpi kūmujāitirā Siria ka'iarā imaeka Antioquiarō'ōrā na'ririjariika. Mamarī i'sia wejearā Jesúrika bojariroka nabojataṗaerā baaeka ruṗu, “Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka ūpaka oylaja nabaawārūerā nare mijeyobaabe”, Jesúre ā'mitiripēaekarāte āriika Tuparāte. Supa imarī narīka ūpakaja baataṗaweatirā Antioquiarā Pablorākare pe'rietaeka.

²⁷ Torā pe'rietatirā Jesúre ā'mitiripēaekarāte narērīrūjeka. Supabatirā ritaja Tuparāte nare jeyobaekakaka tokarāre nabojaka. “Jia Tuparāte yijare jeyobaarape. Supa imarī judiorākamarīrā imarāoka Jesúrika bojariroka jia ā'mitiyurā imarī Jesúre nayi'yu”, āriwa'ri nabojaka.

²⁸ Ōoka torā Jesúre ā'mitiripēairāka Pablorākare imaeka.

15

Jerusalénrā Pablorākare eyaeka ṗoto apóstolrāka, imaruṗutarimajaka narērīka

¹ Antioquiarā nimaeka ṗoto Judeaka'iaṗi judiorāka Jesúre yi'yurāte etaeka. Torā eyatirā Jesúre yi'rikarāte judiotatarākare baaroyika nare nawārōka.

–Bikija Moisés imaekakite jā'meka ūpaka circuncisión mija baabesarākareka, Tuparāte mijare tāābesarāñu,– nare narīka.

² I'supaka narīka ā'mitiritirā Pablorākaro'si jiamarīa simaeka. Supa imarī I'ṗapē'rōtorāja jājiapi najaiṗu'aeka. Supa imarī “Ritamariā simeje'e nawārōika”, āriṗupajoawa'ri Jerusalénrā Pablote kijeyomaki Bernabēpitiyika, supabatirā I'rārimarā naka imaekarāteoka na'rirūjeka, apóstolrāka, supabatirāoka Jesúre yi'yurāte imaruṗutairāka jaiokaro'si. “Torā eyatirā ‘¿Dako baaerā circuncisión baarika sime?’, āriwa'ri nare mija jēpe”, narīka.

³ Topi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā, Jesúre yi'rikarāte ikupaka nabojaka: “Judiorākamarīrā imariṗotojo yija bojaka yi'riwa'ri jiyiṗupaka norikopeka ja'atatarī Jesúre yi'yurā”, āriwa'ri nare nabojaka. Supa narīka ā'mitiritirā jījimaka najariika.

⁴ Jerusalénrā neyaeka ṗoto apóstolrāka, supabatirā Jesúre yi'yurā, nare imaruṗutarimajajoka jia nare e'etorikarā. Topi mae, Tuparāṗi āriwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare nabojaka.

⁵ I'supaka napakā'ā, I'rārimarā fariseokaka ṗupajoairā imariṗotojo Jesúre yi'rikarā imarī, aṗerā Jesúre yi'yurāka jairā nami'mirīkaeka.

–Judiotatamarīrā imariṗotojo Jesúre yi'yurāteoka circuncisión baarika, supabatirā Moiséte jā'meka ūpakaja yi'ririika sime,– narīka.

6 Supa imarī aḡostolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimajaoka rēřkarā sajaiokaro'si.

7 Ņoaka jaiBARAKA nimaeka be'erō'ō, mi'mirīkatirā ikupaka Pedrote nare āřika:

—Yupaka imarā, mija ā'mitiḡe. Bikija mijakakiteje e'etirā, Tuḡarāte yire ḡūataeka judiōrākamarīrāte Jesús majaroka yibojaerā. Sā'mitiritirā Jesúre nayi'rirū āřiwa'ri nare sayibojaeka. I'supaka mijare űaűua oñurā mija ime.

8-9 Tuḡarā imaki ritaja ḡo'imajare ḡuḡajoaika oñuka. I'supaka imaki imarī “Judīōrākamarīrāoka yirirā nimarū”, āřiwa'ri Espiritu Santore nare kiűa'ajāāeka, mare kiűa'ajāāeka upakaja. Supa imarī “Judīōrākamarīrā nima-maka ba'iaja nabaaiKa nareka yiye'kariabesarāűu”, kēřberika. Muḡakaja Jesúre yi'yurā nimamaka kireyaekapi āřiwa'ri ba'iaja nima nareka jōjotatirā jiiḡuparā nare kimarūjeka.

10 I'supaka simako'omakaja “Jijimaka mijaka Tuḡarāte imaerā mija baarūkia jariwa'yua ruḡu”, Jesúre yi'yurāte mija āřirijayu. I'supaka jā'mebeyuka maekaka Tuḡarā. I'supakamarīa simako'omakaja mija ḡakatayuapi āřiwa'ri jiamarīa mijaka Tuḡarāte ime. Mia, Moisés imaeKakite jā'meka simaja yi'riwārūberikarā mañekiarāoka. Sanayi'riḡatawārūberika upakajaoka maro'si sime maekaka.

11 Ikupaka simatiyayu: Jia maiḡamaki Jesúre mare baaekapi āřiwa'ri ba'iaja mabaaiKareka Tuḡarāte mare tāāyu. I'supakajaoka judiōrākamarīrāro'si sime,— Pedrote nare āřika.

12 I'supaka Pedrote āřika ā'mitiritirā nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka ḡoto, Tuḡarāpi āřiwa'ri maikoribeyu upaka ima judiōrākamarīrāte nabaabeaeka, Pablo, Bernabēḡitiyika nare nabojaeka.

13 Sabe'erō'ōjite Santiagote ikupaka āřika:

—Ņaűua jia mija ā'mitiḡe yijeyomarā.

14 Judīōrākamarīrā majaroka Simōnre mare bojaweayu. Sā'mitiritirā, “Judīotamarīrāteoka kirirā nimaerā jia Tuḡarāte baaū'mueka”, marīwārūyu.

15 I'supakajaoka Tuḡarāro'si bojaijirimajare bikija o'oeKa:

16 “David wi'ia* ḡo'imajare riatako'omakaja űamajī ate jia sabaape'aokaro'si yetarāűu.

17-18 I'supaka yibaarāűu “Tuḡarāte mayi'riye'e, judiōrākamarīrā yiwā'maekarāte āřaokaro'si. Yi'i, mija iḡamakiji, i'supaka űaűu, bikijarāja yirirāte sōřrūjera'aekaki imarī.”

19 Ika yijaiweaikapi āřiwa'ri: Matā'omajamarīrā imarā ba'iaja nabaaiKa ja'atairā nime Tuḡarāte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, “Mañekiarāte imara'aeka upakaja baarika sime”, nare āřirūkimarīa sime.

20-21 I'supaka nare āřibekaja, ḡapera nare maḡūataye'e ikupaka nare oka-jāāokaro'si: “Waḡuju imaja jērāka† jiyiḡupaka ōřiwa'ri sawā'tarā ri'ia napāāeka mija ba'a'si. Rōmikirā, űimiairā, rōmimarīrā, űimiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe. Supabatirāoka wa'iro'sia sawāmua namokoru'ataeka mija ba'a'si, i'supakajaoka sariwea.” Jērītarīrimi rakakaja judiōrākare rēřiriwi'iarā i'supaka nābojara'aeka nimataḡeakarō'ōrā. Supa imarī, i'supaka űaűu, jiyubeyua judiōrākare naka jarikoreka,— Santiagore nare āřika.

Judiōrākamarīrāte ḡapera napūataeka

22 I'supaka kēḡakāā, aḡostolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimaja, suḡabatirā kire yi'yurā nimaupatiji ikupaka āřikarā: “I'supaka mare

* 15:16 El reino de David † 15:20-21 Ídolo

kibojaiika simamaka, ĩ'rārimarā maka imarāte maṗūataerā Pablorākaka ika ṗaṗera ne'ewa'rirā", narīka. Sayi'rikarā imarī Judas (kirejeoka narīka Barsabás) suṗabatirā Silas nimaeka Antioquíarā Pablorākaka jeyoariwa'rirūkirā. Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimaja nimamaka i'suṗaka nare nabaeka.

²³ Ikuṗaka sabojaeka i'sia ṗaṗera:

“Apóstolrāka, suṗabatirā kire yi'yurāte imaruṗutarimaja ika ṗaṗera ṗūatairā. Antioquía, Siria, Ciliciarō'ōrā imarāro'si oka yija ṗūatayu. Judíorākamarīrā imariṗotojo Jesúre yi'yurā imarī, yija jeyomarā mija ime.

²⁴ Ikuṗaka sime, mia: ĩ'rārimarā yijakarā mija ṗō'irā eyatirā rukubaka nare naṗuṗajoarūjerape ārīrika majaroka yija ā'mitiyu. I'suṗaka mijare wārōrī nare yija ṗūataekamarīrā nime.

²⁵⁻²⁷ I'suṗaka simamaka ĩ'rīka ta'iarāja ṗuṗajoatirā 'Naka jairimajare maṗūataye'e', yija āñu. I'suṗaka ṗuṗajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurā Pablo, Bernabépitiiyika mija ṗō'irā yija ṗūatarāñu. Pablorāka aṗerāte nare jāārika yaṗakoṗeko'omakaja Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurā imarā nime ĩ'ṗarā naruṗuko'amarā. Mija ṗō'irā eyatirā ika yija o'oika uṗakaja mijare bojarimaja nime.

²⁸ Espírītu Santore yijare jeyobaaikapi ṗuṗajoairā imarī, 'Mañekiarāte imara'aeka uṗakaja yi'rīrika sime', mijare yija ārīṗakataribeyu. Suṗa imarī ika takaja mijare yija āñu:

²⁹ 'Waṗuju imaja jērāka jiyiṗuṗaka ōrīwa'ri sawā'tarā ri'ia naṗāāika mija ba'a'si. Suṗabatirā wa'iro'sia mija jāāika ṗoto sariwea juruikaoka mija ba'a'si. Sawāmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirā, tīmiairā, rōmimarīrā, tīmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe.' Samija yi'rīrākareka, jia mija imarāñu, mijare yija āñu. Jia mija imabe", ārīwa'ri no'oea.

³⁰ I'suṗaka nare ārītīrā nare sane'ewa'rirūjeka. I'suṗaka na'ṗakā'ā Antioquíarā eyatirā Jesúre yi'yurāte narērātaeka. Narērīka ṗoto ṗaṗera nare nijika.

³¹ Nare nijika ĩatirā ĩjimaka tokarāre jarika, jia nare sabojaeka simamaka.

³² Suṗa imarī Judas, Silasoka Tuṗarāro'si bojaijirimaja imarī, tokarā Jesúre yi'yurā imaekarāte rikimarāre kirika nabojawārōeka. I'sia majaroka ā'mitiritirā ĩibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

³³ Torā nuṗaka imaekarāka imatitirā "Yijare ṗūataraparā ṗō'irā yija ṗe'rirā baayu mae", narīka. I'suṗaka naṗakā'ā "Jia nimarū mijare ṗūataraparā", nare narīka Tuṗarāte yi'yurā.

³⁴⁻³⁵ Topi naṗe'riwa'rika ṗoto Antioquíarā Pablo, Bernabépitiiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarī aṗerā najeyomarāṗitiiyika.‡

Pablote Jesúrika bojaṗe'arī a'rika

³⁶ Suṗa imarī ĩ'rārīmi ikuṗaka Pablote ārīka Bernabé:

–Jesúrika mawārōekarāte ĩarī ma'rirā, Jesúre yi'yurāte marākā'ā ime ārīwa'ri.–

³⁷ I'suṗaka kēṗakā'ā, "Jee, dajoa, suṗabatirā Juan Marcote maka ma'ewa'riye'e", Bernabé kire ārīka.

³⁸ I'suṗaka kērīko'omakaja, Pablote yaṗaberika, "Ṕanfiliarā yija imaeka ṗoto yijare ja'atitirā Jerusalénrā Juan Marcote yijare ṗe'ritapawa'rika", ārīwa'ri kibojaiika. Suṗa imarī Pablote kire akariyapaberika ate.

‡ 15:34-35 Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Ō'ōrā yituirāñu", kērīṗuṗajoeka Silas.

³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja i'rika upakaja napupajoaberika. I'supaka imawa'ri pibitirā rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka wapurupi, Chiþre wāmeika jūmurikarā na'rika.

⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imaekaki kika a'rirūkika. Torā na'rirā baaeka ruþu jia Tuparāte nare baarū āriwa'ri, naro'si kire najēñeka tokarā Jesúre ā'mitiripēairā. I'supaka nabaaeka be'erō'ō kopakaja na'rika mae.

⁴¹ Torā a'ririjarikōrī Siriarā, supabatirā Ciliciarō'ōrāoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarāka jaitirā jiiþaji Jesúre yi'þaraka okajājia nimaerā i'supaka Pablorākare nare jeyobaaeka.

16

Pablorākaka Timoteore jeyoariwa'rika

¹ Topi Pablorākare Derbewejeearā a'ritirā, Litra wāmeika wejeearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōþoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kipako imaekako judiōtatako, Jesúre yi'yuko. Kipaki þuri griegotataki kimaeka.

² Listrawejeekarā, supabatirā Iconiowejeekarā Jesúre ā'mitiripēairā jia pupajoabaraka najaika Timoteoreka.

³ I'sia ōriwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yapaeka. Naka ke'rika ruþubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. “Judiotatamariki kipakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūjeberika. I'supaka kireka nimaupatiji noñu”, āriwa'ri i'supaka Pablote kire baaeka judiōtatarāte kire ĩariþe'yoa'si āriwa'ri.

⁴ Listrarā nimaeka be'erō'ō aþea wejeearā na'rika. Supa imarī Timoteore naka jeyoariwa'rika. Īrāweje jariwa'ririmariþaja ikuþaka Jesúre yi'yurāte nabojarijariþa: “Jerusalénrā apōstolrāka supabatirā Jesúre yi'yurāte imaruþutarimajare rēritirā ikuþaka mijare narīþūayu: “Judiotatarā ñekiarāte imara'aeka upakaja yi'ririka sime”, mijare yija āriþeyu. Īrāriroka takaja mija yi'rijiñu”, apōstolrākare ārāþakakaka nare nabojaeka.

⁵ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarāre jiiþaji kire ā'mitiripēamiriþikawa'rika. Supabatirā i'rāriþi upakaja rikimabaji napuburijariþa.

Makārārūñuroka upakapi Macedoniakakire Pablote ĩaeka

⁶ Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka naboþatapaarika napupajoako'omakaja, topi no'rirūkimarā simaerā Espiritu Santore nare ōriþūþeþe. Supa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pablorākare o'ritapawa'rika.

⁷ Topi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ōrā neyaeka. Topi Bitiniaka'iarā a'ririka napupajoakoþeþe. I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore topi nare a'rirūjeberika.

⁸ Misiaka'iaþi o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejeearā natu'aeyaeka.

⁹ I'sia wejeearā eyatirā i'siriþi ñami makārārūñuroka upakapi Macedoniakakire rikamaþakā'ā Pablote ĩaeka.

—Ō'ōrā Macedoniarā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ārika.

¹⁰ “Ikuþaka yikarārūriko'o”, Pablote āþakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Macedoniarā kirika bojariroka wārōri Tuparāte mare þūatayu”, yija ārāþe.* Supa imarī a'yaokaro'si yija ba'irīþia yija jierape.

* **16:10** El uso de “nosotros” (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

Filipos wejearā Pablorākare etaeka

11 Tróade wejeapi kūmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Apeřimi Neāpolisrā yija eyarape.

12 Topi Filiposrā yija a'rape. Rikimarāja Romawejeakarāre imarape torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simarape. Ņoapañaka yija imarape torā.

13 Jēritaririmi simarapaka poto weje a'riwa'ri imarapaka riakarā yija turape. "Isia wejearā imarāte Tuṡarāka jairijayurō'ō sime je'e", yija ōrikoperape. Torā eyatirā, yija eyaruparimomerape. Topi ruṡarīji, torā rērībaraka imaraparā rōmijāte Jesúrika bojariroka yija bojarape.

14 Īrāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imarapako. Suṡabatirā sayapāia jīa iyayapea ioika waruaka ĩjirirōmo koimarape. Judiorākamarīko imariṡotojo Tuṡarāte jiyiṡupaka ōñuko imarī, Pablote jaimaka Tuṡarāte kore ā'mitiripēarūjerape.

15 Jesúre koā'mitiripēamaka, ruṡuko'a kore yija jūjerape suṡabatirā korīrāreoka. I'supaka kore yija baarapaka be'erō'ō ikuṡaka yijare kojairape:
— "Ritaoka Jesúre yi'yuko koime", mija āriye'e, mija i'tabe yiwi'iarā,— jiaṡi yijare kōrāpe.

I'supaka kōṡakā'ā kowi'iarā tuirī yija a'rape.

16 Īrārīmi ṡo'imajare Tuṡarāka jairoyikarō'ōrā a'rikōrī bikirirōmore yija ĩatōṡorape. Satanārika ima űa'rījāikako koimarape. I'supaka imarapako imarī, űamajī wejeareka o'rirūkia kobojarape. Suṡa imarī koṡparimarāre rīkimaka niñerū tōṡorape, i'supaka bojaiko koimamaka.

17 Iko bikirirōmo yija be'erō'ōṡi rīrīra'atirā ikuṡaka koakasererape:

— Īrā ĩmirīja imarā imatiyaiki Tuṡarāte yi'yurā. "Jesúre mija yi'rirākareka, mijare kitāārāñu", āriwa'ri mijare nabojayu,— āriokaika ritaja ṡo'imajare kobojarape.

18 Īrārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīrika. I'supaka jajua kobaata'amaka ĩawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Suṡa imarī jororīkatirā Satanārika ima koreka űa'rījāiakakite ikuṡaka Pablote ārika:

— Jesucristorikaṡi koreka mire yiṡorirūjeyu,— Pablote ārika Satanārika ima.

I'supaka kērīka ṡotojo kore űa'rījāikoṡekakite koreka ṡorika.

19 Koreka kiṡoritapaeka be'erō'ō, űamajī o'rirūkia kobojawārūberika mae. I'supaka koimamaka ĩatirā, "Aṡekurioka ate niñerū tōṡobesarāñurā maime mae", koṡparimarāre āriṡupajoaeka. Suṡa imarī Pablote, Silareoka naboebarika. Suṡa baatirā nare űi'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'ō ṡṡparimarā ṡō'irā nare ne'ewa'rika.

20 Īṡarimarā wājitāji nare e'eyatirā ikuṡaka narīka:

— Īrā judiotatarā mawejeakarāre rukubaka ṡupajoarūjerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejearā oka naṡo'ijiyu mae.

21 Romatatarāre baaroyika upakamarīa nawārōrijayu. Suṡa imarī nawārōika upaka mabaaberijīñu,— narīka niṡarimarāre.

22 I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablorākare jimarā naboebaeka ṡo'imaja. Suṡa imarī nare napajeū'mueka. Topi jariroka† nare ne'etarūjeka i'sia wejearā ĩparimarā. Suṡabatirā wajoapi nare napajerūjeka.

23 I'supaka jājiapi nare ṡajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Suṡabatirā,

— jia nare miarīṡe naru'rikoreka,— wēkomaka imariwi'ia ĩarīrīrimajire narīka.

24 I'supaka İparimaräre äpakä'ä ä'mitiriwa'ri, wêkomaka imariwi'i tösibajirä imaeka kurarakarä maporiwäuberijirö'örä nare kitarika. Supabatirä nu'pua yapupäia koperu'aika watopekarä kip'peka.

25 I'supaka kibaako'omakaja Pablo, Silaspitiyika Tuparäka jaitirä ñami poto nabayakoyaeka. Aperä wêkomaka imariwi'iarä imaekarä nabayakoyamaka ä'mitirikarä.

26 Ikuaparö'öpiji ka'ia jājia iyika. Supabatirä wêkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju kopereka wiritapataeka. I'supaka sabaamaka torä imaekaräte perumijia nare napi'peka kutupataeka.

27 I'supaka simamaka wêkomaka imariwi'i İarİrİrimajire türüeka. İrâkopereka rakakaja wiritapataeka imamaka, İawa'ri, "Wêkomaka imariwi'iarä imakopeiräte ru'ripatayu je'e", kërİpupajoakopeka. Supa imarİ kisara e'etirä kiöñu upakaja jãäririrä kibaakopeka.

28 I'supaka kibaaerä baaeka poto ikupaka Pablote kire ärİka:

—İMipo'ia jãäbekaja! Yija imaupatiji ö'örä yija imapatayu.—

29 Supa imarİ yaaboaika wêkomaka imariwi'ia İarİrİrimajire jêñeka. Supabatirä Pablöräka pö'irä rİrİkäkawa'ritirä nawäjitäji kiñukurupæka, kikiwa'ri tarabarakä.

30 Aperö'örä nare e'ewa'ritirä, ikupaka nare kijërİaeka:

—İMaräkä'ä yibaajİñu, ba'iaja yibaaikareka Tuparäte yire wayuİaokaro'si?— kërİka Pablöräkare.

31 I'supaka këpakä'ä, ikupaka nayi'rika:

—Maiпамaki Jesucristore mia'mitiripëaräkareka, Tuparäte mire tääräñu, supabatirä mirİräreoka,— kire narİka.

32 Supabatirä maiпамaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarä imaekaräteoka naboјapataeka.

33 I'sİñamiji nare napajeka kãmia kijÿjeka Pablöräkareka. I'supaka nare baaweatirä kirupuko'a kijÿjerÿjeka, kiriräreoka.

34 I'sia be'erö'ö kiwi'iarä Pablöräkare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. "Tuparäte yi'yurä yija ime mae", ärİwa'ri kiriräpitiyika jia İjİmaka nimaeka mae.

35 Bikitojo i'sia wejeakarä İparimarä surararäkare pũataekarä, wêkomaka imariwi'ia İarİrİrimajire bojarİ,

—Nare mija'atabe mae, na'yaokaro'si.—

36 Supa imarİ wêkomaka imariwi'ia İarİrİrimaji ikupaka ärİkaki Pablote:

—İparimaräre jã'meika upakaja mijare yija'ataerä baayu. Supa imarİ dakoa ba'iaja puparibekaja mija a'pe mae,— kërİka.

37 I'supaka këpakä'ä ä'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote bojaeka surararäkare:

—Dakoa parea yijare imaberiko'omakaja ika wejea İparimarä po'imaja wäjitäji yijare napajerÿjerape. I'supaka yijare nabaarÿjerape İdakoa ba'iaja nabaako'o? äpekaja. Supabatirä ika wêkomaka imariwi'iarä yijare natarÿjerape. Romakarä[‡] upaka yija imako'omakaja najä'meika yi'rİbekaja i'supaka yijare nabaarape. Supa imarİ maekaka po'imajare örİbeyukaji yijare naja'atariyapakopeyu. I'supakamarİa simaräñu. Noñu upakaja yijare poarİ ni'tarÿ,— Pablote ärİka surararäkare.

38 I'supaka këpakä'ä ä'mitiritirä İparimaräre bojarİ surararäkare a'rika. I'supaka nabojamaka ä'mitiritirä, Romakaräja Pablöräkare imamaka örİwärütirä İparimaräre kİkika.

³⁹ Supa imarī Pablorāka pō'irā okajierī ĩparimarāre a'rika. I'supaka baaweaitirā, nare naja'ataeka. “Apea wejearā mija a'pe ruḡu”, jiaḡi nare narīka.

⁴⁰ Wēkomaka imariwi'iaḡi poritirā Lidia wi'iarā Pablorākare a'rika. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaekarāte narērātaeka. Jesúrikakaka nare nabojaeka jībaji Jesúre yi'paraka okajājia nimaerā. I'supaka naka najaika be'erō'ō apea wejearā na'rika mae.

17

Tesalónica wejearā oka ḡo'ijirika

¹ Filiḡoswejeaḡi a'ritirā, Anfīpoliswejea, supabatirā Apoloniawejeaḡi Pablorākare o'ririjarika. I'sia be'erō'ō Tesalónica wāmeika wejearā neyaeka. I'sia wejearā judiotatarāte rēriwi'ia imaeka.

² Pablo, kibaaroyika upaka baarī, judiotatarāte rēriwi'iarā a'rikaki. Supabatirā maekarakakuri jērītarirīmi Tuḡarārika bojariroka torā rēritirā imaekarāte kibojawapu'ataeka. Tuḡarāro'si bojaġjirimaja imaekarāte o'oeke ḡupajoatirā, ikupaka ḡo'imajare kibojaeka:

³ —“ḡo'imajare Jā'merūkika, Tuḡarāte ḡūatarāñuka ba'iaja jūarāki. Supabatirā kireyarāñu. Reyakoḡeripotojo ate ōñia kijariḡe'rirāñu”, āriwa'ri Tuḡarāro'si bojaġjirimajare āri'oekekiji kime Jesucristo, mare Jā'merūkika Tuḡarāte wā'maekaki,— Pablote nare ārika.

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ĩ'rārimarā judiotatarā Jesúre yi'rikarā mae. Supa imarī Pablo, Silasḡitiyika ĩ'rika upakaja ḡupajoaekarā imarī nare najeoarika. Rīkimarāja judiotatarāmarīrā imariḡotojo Tuḡarāte jiyiḡupayeekarāte kibojamaka ā'mitiritirā, Jesúreoka na'mitiripēaeka mae. Rīkimarā tokarā rōmijā imatiyairā Jesúre ā'mitiripēaekarā naro'si. ĩ'rājaoka jeyoarīkarā Pablote, Silasḡitiyika.

⁵ Pablorākare rīkimarāja ḡo'imajare ā'mitiripēamaka ĩawa'ri, tokarā judiotatarāte Pablorākare ā'mijāeka. Supa imarī i'sia wejeareka imaekarā ba'iaja baairāte narērātaeka. “Yijare mija jeyobaabe. Ika wejeareka imarā wājītāji Pablorākare ba'iaja majairāñu, Pablorākare nabobayaokaro'si ḡo'imaja”, judiotatarāte nare ārika. I'supaka baawa'ri, rīkimarāja ḡo'imajare narērātaeka. Supa imarī Jasón wi'iarā Pablorākare mo'arī na'rika, nare e'ēpoatirā ḡo'imajare nare ĩjiriyaḡawa'ri.

⁶ Nare tōḡoberiwa'ri, Jasónre, supabatirā ĩ'rārimarā Jesúre ā'mitiripēaekarāte ĩparimarā pō'irā ne'ewa'rika. Ikupaka jājirokapi ĩparimarāre nabojaeka:

—Pablo, Silasḡitiyika rīkimakaja wejeareka rukubaka oka baatarapaparā imarā. Mawejearāoka rukubaka baarī netayu.

⁷ ĩ'ri Jasón kiwi'iarā nare e'etoraḡaki. ĩ'rika Jesús wāmeikireka, “ĩki kime ĩḡi imatiyaiki”, āriwa'ri maipamaki Césarte jā'meka yi'ribeyurā nime,— niḡamarāre narīka.

⁸ I'sia oka ā'mitiriwa'ri i'sia wejeakarā, niḡarimarāḡitiyika jiamarīa naro'si simaeka.

⁹ “Mijare yija ja'atarika mija yaḡaye'e, yijare mija wapaġjibe”, narīka Jasónrākare. Supa imarī ĩparimarāre nawapaġjika.

Pablorākare Bereawejearā imataḡaeka

¹⁰ Sarā'ika be'erō'ō ñami Jesúre ā'mitiripēaekarā Pablorākare naḡūataeka Bereawejearā. Torā eyatirā judiotatarāte rēriwi'iarā nakākaeka.

11 Bereawejeareka imaekarã Tesalónicawejeakarãre jiiabaji Pablorãkare ã'mitiririyaþaekarã. Torã Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jïjimakaþi na'mitirika. Supabatirã kire ã'mitiritirã, “¿Yaje Tuparã oka añu upakaja yijare kibojayu?”, ãrïwa'ri Tuparã majaroþũñu niarijarika.

12 “Rita sime kibojaika”, ãrïwa'ri rïkimarãja judïorãkare Jesúre yi'rika. I'supakajaoka I'rãrimarã judïotatarãrã imatiyairã ïmirïja, rïmijãþitiyika Jesúre yi'rïkarã.

13 “Berearã Pablote Tuparãrika bojarikaroka bojayu”, ãrïwa'ri majaroka Tesalónicakarã judïotatarãte ã'mitirika. I'sia ã'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarï Bereawejearã a'ritirã þo'imajare rukubaka naþupajoarũjeka. Supa imarï Bereawejeakarã Pablote boebarikarã.

14 I'supaka nimaeka ã'mitiriwa'ri, ñojimarïji I'rãrimarã tokarã Jesúre ã'mitiriþeairã Pablote riapakirijerã e'ewa'rïkarã. Silas, Timoteoþitiyika þuri tuïkarã, naka a'ribekaja.

15 Riapakiakarã tu'aeýatirã waþuruþi Atenas wãmeika wejearã Pablote ne'ewa'rika. Torã kire taritirã Berearã nape'rika ate. Naka Pablote majaroka þũataeka, “Silas, Timoteoþitiyika ñojimarïþañakaja ni'tarũ”, ãrïwa'ri.

Atenawejearã Pablote imataþaeka

16 Silare, Timoteoþitiyika ta'abaraka Atenawejearã ïataparï Pablote a'rika. I'sia wejearã rïkimaka waþuju imaja jërãka najiyiþupayeeka ïawa'ri ba'iaja kïþuparitiyaeka.

17 Supa imarï judïorãkare rërïriwi'iarã Jesúrika Pablote bojaeka judïotatarãte, supabatirã judïotatarãrã imariþotojo Tuparãte jiyiþupayeekarãte. I'supakajaoka I'rãrïmi jariwa'rïrimarãja wejeñe'metãji* turitaparãte i'sirokajaoka Pablote bojaeka.

18 Tokarã epicureoskaka wãrïrimaja, supabatirã estoicoskaka wãrïrimajaoka Pabloka nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatirã reyakoþerïþotojo ate õñia kijariþe'rika majaroka nare kibojaika. Supa imarï I'rãrimarã ikupaka ãrïkarã:

—¿Dakoakaka õrïþũabeyukate i'supaka jaiyu?— narïka.

Aþerã þuri:

—Aþeto wejeakarã najiyiþupayeeroýirãreka† kijaiyu je'e aþeyari,— narïka.

19 Supa imarï “Areóþago‡ wãmeirõ'õrã dajo majaiari”, ãrïwa'ri Pablote ne'ewa'rika. Torã rërïtirã imaekarã ïparimarãre ikupaka ãrïka:

—Mamaka majaroka mibojaika ã'mitiririka yija yaþayu.

20 Yija ã'mitirikoribeyua majaroka miwãrõyu. ¿Marãkã'ã ãrïrika miwãrõyu? Yijare mibojabe ruþu,— kire narïka.

21 Atenakarã, supabatirã aþeto ka'ïakarã torã imaekarã mamaka þupajoarïroka þupajoabaraka jaïkarã, aþea baabekaja. Supa imarï mamakukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyaþaeka.

22 Supa imarï nawatoþekapi mi'mirïkatirã ikupaka Pablote nare bojaeka Areóþago wãmeirõ'õrã:

—Mija ã'mitiþe Atenareka imabayurã. Rïkimaka jërãka jiyeka mija jiyiþupayeemaka ñiyau.

23 Mija wejearã, turitapararaka jërãka jiyiþupayeerï mija rërïrijayurõ'õ rakakaja ñiataparape. I'rãkõ'rïmato ikupaka ãrïo'oekarõ'õ yitõþoraþe: “Õ'õ

* **17:17** En la plaza de la ciudad † **17:18** Dioses de extranjeros ‡ **17:19** Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, cuestiones de religión o moralidad.

sime Maikoribeyukate jiyipupayeerükirō'ō", āriwoeka simarape. Mija ōribeyuka majaroka yibojaerā baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeareka ima pō'ijiaekaki Tuparā. Ritaja ika ka'iareka imarā, mabo'ikakurirā imarā ipamaki imarī, pō'imajare baapō'ijiaeka kire jiyipupaka ōriwi'iarāmaria kime.

²⁵ Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaariritokopeika yapabeyuka. Iki imaki ritaja ōnia maimarūkia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamaritaka imirijite takaja Tuparāte pō'ijiaeka. Ikipi āriwa'riji ritaja pō'imajatatarāte Tuparāte kāripoaeka. Ika ka'iarā rakakaja nimaokaro'si Tuparāte nare pibataeka kiyapaeka upakaja. Iki imaki "Ika ka'iareka nimarānu, supabatirā i'tojirā wejeareka ōnia nimarānu", āriurūkia.

²⁷ I'supaka Tuparāte baaeka "¿Marākā'ā Tuparāte morijīnu je'e?", pō'imajare ārirū āriwa'ri. "Yire ōriyapawa'ri yirirā pō'imajare imarū", Tuparāte ārika. Kire morīyapajikareka pūri, yoerāmarāja Tuparāte ime. Makaja imaki kime.

²⁸ "Tuparāpi āriwa'ri ōnia maimē, marī'meyu, supabatirā ika ka'iarā mare kimarūjeyu. Kimaberirikareka maimaberijāēka."§ Ikuḡpaka āparaka i'rārimarā mijaro'si majarobojarimajare o'oeke: "Tuparā makarā maimē", āriwa'ri.*

²⁹ I'supaka simamaka "Ikuḡpaka kime Tuparā", āriḡpupajoawa'ri, ātakaka, orokaka, platakakaoka najiyipupayeerūkika pō'imajare jia baapō'ijiaeko'omakaja, Tuparā makarā imarī "I'supaka nabaapō'ijiaeka ioiki Tuparāte ime je'e", marīpupajoaberijīnu.

³⁰ I'supaka pō'imajare jia ōriḡūaberiripotojo ba'iaja baaeka wapa Tuparāte nare jēñeberika ruḡu. I'supakamarīa sime maekaka. Supa imarī maekaka ritaja ba'iaja mabaaika ja'atarika Tuparāte mare ja'meyu.

³¹ Nāmaji ba'iaja pō'imajare baaika wapa kijēñerükirīmi ōritiiki Tuparā. Jia oyiaja baaiki imarī, nabaeka takaja sawapa nare kijēñerānu. I'rika kiwā'maekaki i'supaka baarāki. "Reyakoperipotojo ōnia Tuparāte kire jaripe'rirūjeka simamaka Cristo imaki Tuparāte wā'maekaki", ritaja pō'imajare āriwārūyu,— Pablote nare ārika.

³² Ōnia jaripe'ririkakaka ā'mitiriwa'ri eebaraka Pablote i'rārimarāre boiwā'imarika. I'supaka nabaako'omakaja aḡerā pūri ikuḡpaka ārikarā:
—Ate samijaipe'arika ā'mitirika yija yapayu,— Pablote narika.

³³ Supabatirā rēriḡbaraka nimaekarō'ōpi Pablote poritaḡawa'rika.

³⁴ I'rārimarā kiḡpaka pūpajoatirā Jesūre ā'mitiripeekarā. I'rika Dionisio wāmeiki naka imaekaki, Areópago rēriroyikarākaki. I'rāko Dāmaris wāmeikooka Jesūre ā'mitiripeekako. Supabatirā aḡerāoka kire yi'rikarā naro'si.

18

Corintowejearā Pablote imataḡaeka

¹ I'sia be'erō'ō Atenawejeapi Pablote a'rika, Corintowejearā.

² Torā eyatirā I'rika Aquila wāmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tōḡobu'aeka. Aquila kirūmu Priscilapitiyika Italiaka'iaḡi a'ritirā Pablo ruḡubaji Corintorā neyaweika. Romakaki iḡi Claudio wāmeiki Italiaka'iarā judiotatarāte imarika yapaberiwari, nare kipoataeka. Supa imarī Corintorā Aquilate a'rika kirūmupitiyika, judiotatarā imarī. Sabe'erō'ō napō'irā wi'iturirī Pablote a'rika.

§ 17:28 En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses. * 17:28 Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

³ Pablo upakaja sayapaia mo'riakakapi Aquilate wi'ia* baaeka kirumupitiyika. Supa imari I'rakorimatoraja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarä.

⁴ I'rakuri jëritaririmi jariwa'ririmaria judiorakare rëriwi'iarä Jesurika bojariroka bojari Pablote a'riroyika. Judiotatarä supabatirä judiotatamaräteoka Jesurika na'mitiripeaokaro'si nare kijaiëjeriyapaeka.

⁵ I'sia be'erö'ö, Macedoniapi i'tatirä, Silas, Timoteopitiyika neyaeka Pablo pö'irä Corintowejarä. Neyaeaka poto kiba'iraberika ja'atitirä Jesurika bojarirokatakaja bojabaraka Pablote imaeka. Ikuþaka judiotataräte wärobaraka kijaika: "Jä'merükika Tuparäte wä'maekaki, kirejeoka yija änu Jesús", kërika.

⁶ I'supaka këriko'omakaja, aþerä aþeupaka þupajoawa'ri, jajua kire baata'ekarä. Supabatirä ba'iaja kire napieka. I'supaka napakä'ä ä'mitiriwa'ri, kijariroaka kijäþateka "Kopakaja mijare yokajäkoþeko'o", äriþupajoawa'ri. Supabatirä ikupaka kërika:

—Tuparäte yire jä'meka upakaja kirika bojariroka mijare yibojakoþeyu. Supa imari mija reyarañurimi ba'iaja imarika tiyibeyurö'örä mija a'riräka, oka yire imabesaräka. Supa imari mija ä'mitiriyapabeyua iawa'ri, irimiþi judiotatamarirä imaräte Jesurika bojariroka yibojau'muerä baayu,— kërika.

⁷ Topi þoriwa'itirä Ticio Justo wi'iarä Pablote a'rika þo'imajare wäörï. Judiorakamariki imariþotojo Tuparäte jiyiþupaka örikaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'ä wä'tarä simaeka judiorakare rëriwi'ia.

⁸ Crisþo wämeiki imaekaki judiorakare rëriwi'ia iþamaki. Iki, kiriräoka maipamaki Jesure ä'mitiripeairä nimaeka. I'supakajaoka Corintowejekarä Jesurika ä'mitiritirä rikimaräja kire ä'mitiripeakarä. Supabatirä ruþuko'a najüjerüjeka.

⁹⁻¹⁰ I'räñami makärärüñuroka upakapi Jesure jaika Pablote,

—Mikaja ñime. Supa imari mikikia'si. Aþerä ba'iaja mire baawärobesaräñurä. Okajäja jaritirä yimajaroka þo'imajare miþojajipabe. Ika wejearaka rikimaräja yire ä'mitiripearükirä imamaka, samibojarija'ata'si,— Pablote kërika.

¹¹ Supa imari Corintorä I'rakuri wejejë'rä aþejë'rä ñe'metäjirä þo'imajare Jesurika bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erö'ö Galiön wämeiki Acaya ka'iarä iþi[†] kimaeka poto I'rïka upaka oyiaja þupajoawa'ri Pablote judiotataräte ñi'aeka. Supabatirä Galiön wäjitäji kire ne'ewa'rika.

¹³ Ikuþaka kire nabojaeka:

—"Ikuþaka Tuparäte majiyiþupayeeyu", äriwa'ri Moiséte yijare jä'meka upakamarä kiwärotape I'ï,— Galiönre narïka.

¹⁴ Pablote jairä baaeka potojo ikupaka Galiönre nare ärika:

—Ba'iaja baaiiki kimarikareka, supabatirä Romatataräre jä'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mijare ña'mitirijünu imakoþeyu.

¹⁵ Mija öñu upakaja mija jä'meika simamaka, mija þupayariji oka mija jiebe. Yi'ï þuri i'sia oka jierimaji marïka imarika yapaiki,— judiotataräte kërika.

¹⁶ Supabatirä judiotataräte Galiönre þoatarüjeka surararakare.

¹⁷ Supabatirä judiorakare rëriwi'ia iþamaki Söstenere nañi'aeka þo'imaja. I'supaka baatirä Galiön wäjitäji kire napajeka. I'supaka nabaako'omakaja, "¿Dako baaerä kire mija þajeyu?", Galiönre äriberika. "Marä imabeyua yire", këriþupajoaeka.

* 18:3 Tiendas de campaña † 18:12 Gobernador

Antioquíarā pe'rieyatirā ate Tuṣarā oka Pablote bojataṣaeka

18 Corintorā matikuri Pablote imaeka ruṣu. I'sia be'erō'ō Jesúre ā'mitiripēaekarāte kimajaroka kibojaka a'yaokaro'si. Supabatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cencreaswejeārā natu'awa'rika. Cencreaswejeāpi na'rīrā baeka ruṣu, “Tuṣarā, miwājītāji mire yibojaraṣaka uṣakaja yibaako'o”, āriwa'ri kiruṣua Pablote wi'epaterūjeka.

19 Waṣurupi a'ritirā Éfesowejea ṣapitakarā neyaeka. Torā eyatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika torā natuika. Pablo ṣuri marīwa'ritirā, judiōrākare rēriwi'iarā eyatirā, “Jā'merūkika Tuṣarāte wā'maekaki kime Jesús”, āriwa'ri nare jaiējerī.

20 Matikuriji naka kimarika judiōtatarāte yaṣakoṣeka. I'supaka simako'omakaja Pablo ṣuri yaṣaberikaki.

21 Supa imarī ikupaka nare kimajarobojaka toṣi o'yaokaro'si:

—Ī'rārīmi Tuṣarāte yaṣarākareka, mijare ĩari yi'tarāñu ate,— nare kērika.

I'sia be'erō'ō waṣurupi Éfesowejeāpi ke'rika.

22 Cesarea ṣapitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ā'mitiripēaekarā ṣō'irā Pablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquíarā ke'rika ate.

23 Torā kimataṣaeka be'erō'ō ke'riū'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, toṣi Frigiaka'iarāoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ā'mitiripēairā imaekarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtaṣaeka. I'supaka kiwārōmaka ā'mitiriwa'ri, jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

Éfesorā Tuṣarā oka Apolore wārōeka

24 I'sia ṣoto Īrīka judiōtataki Apolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandriawejeakaki kimaeka. Po'imajare ĩaika wājītāji jia jaiwārūiki kimaeka. Supabatirā Tuṣarā majaroṣūñu o'oeka jia kiōrīka.

25 “Jesúre yaṣaika uṣakaja maimajīñu”, aṣerāte wārōmaka, jia ā'mitiripēaekaki kimako'omakaja Juanre ruṣuko'a ṣo'imajare jūjekakaka takaja oñuka kimaeka ruṣu. Tērītaka Jesús majaroka ōriberikoperiṣotojo kiōrikarō'ōjirā kireka wājiaja okajāābaraka jījimakaṣi ṣo'imajare kibojaka.

26 Ī'rārīmi judiōrākare rēriwi'iarā, dakoā kīkirimarāja jia ṣo'imajaka kijaika. Aquila kirūmu Priscilapitiyika kijaimaka ā'mitirikarā. Kijaika be'erō'ō kika jaiokaro'si aṣepañarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiōrīṣūawārūberikakaka jia kire nabojawaṣu'ataeka.

27 I'sia be'erō'ō Acayaka'iakarāre Jesúrika bojariroka bojarī ke'ririyaṣaeka. “Jia sime. Me'pe”, narīka Éfesorā Jesúre ā'mitiripēaekarā. Supa imarī “Apolore jia mija e'etope”, āriwa'ri ṣaṣera no'oeka Acayaka'iakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaeka. “Jesúre mija yi'pe”, Tuṣarāte ārikarā nimaeka.

28 Po'imaja wājītāji, Tuṣarā majaroṣūñu o'oekakaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuṣarāte wā'maekaki kime,— āriwa'ri judiōtatarāre kiwārōeka.

I'supaka jītaka nare kibojamaka, “I'supakamarīa sime”, judiōtatarāte āriwārūberika.

19

Éfesorā Pablote imataṣaeka

1 Apolore Corintowejeārā imañujuju, ṣusi watoṣekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejeārā Pablote eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaekarā Īrārimarāre kīatōṣoeka.

² Supa imarĩ ikupaka nare kijērĩaeka:

—Jesúre mija ā'mitiripēarapaka poto ζyaje Espiritu Santore mijare ña'rĩjairape?— nare kērĩka.

I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire nayi'rika:

—“Espiritu Santore ima”, maki yijare bojaberapaki,— kire narĩka.

³ Supa imarĩ Pablote nare jērĩaeka:

—ζMakire yi'riwa'ri rupuko'a mija jūjerūjerape?— nare kērĩka.

—Juanre wārōeka upakaja rupuko'a yijare najūjerape,— narĩka.

⁴ I'supaka napakā'ā ikupaka Pablote nare ārĩka:

—Po'imaja ba'iaja nabaaike ja'ataekarāre rupuko'a Juanre jūjeka. Supabatirā ikupaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'ō etarūkikate mija yi'ririjape”, ārĩwa'ri kiwārōeka. I'supaka kērĩkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārĩka.

⁵ I'supaka ā'mitiritirā, narupuko'a najūjerūjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, ārĩwa'ri.

⁶ Supabatirā kipitaka Pablote napo'iarā ja'apeaeka poto Espiritu Santore nare ña'rĩjāika. I'supaka simamaka noribeyua imakopeka oka najaike. Supabatirā Tuparāte nare ōrĩrūjeka nabojaeka.

⁷ I'pou'puarāe'earirakamaki rō'ōjĩrā nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jērītārĩmi rakaka judiorākare rērĩriwi'iarā nare kibojeka na'mitiripēaokaro'si po'imajare jaiējeriyapaiki Pablote imaeka. “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruputarāñu”, ārĩwa'ri kikirimarĩaja nare kibojeka.

⁹ I'supaka simako'omakaja I'rārimarā kijaike ā'mitiripēaberikarā, apekurioka sāmītiririka yapaberikarā ate. Po'imaja wājītāji Jesúre po'imajare tāaike majaroka ba'iaja najaike. Supa imarĩ nare a'ritapatirā Jesúre ā'mitiripēaekarāte kika ke'ewa'rika, Tirano wāmeiki wārōriwi'iarā. Torā I'rārĩmi jariwa'ririmarĩaja nare kiwārōroyika.

¹⁰ Torā I'pakuri wejejērāka wārōbaraka kimaeka. Supa imarĩ Asia wāmeika ka'iakarā, judiotatarā, judiotatamarĩrā imaekarāoka maipamaki Jesúrika bojarōka ā'mitiripataekarā.

¹¹ Pablopĩ ārĩwa'riji rĩkimakaja maikoribeyua Tuparāte beaeka.

¹² Supa imarĩ Pablote rabeka mirāka sayapāia, jariookaoka po'imaja jĩñurā pō'irā ne'ewa'pakā'ā narisirika o'riroyika. Supabatirā Satanārika ima ña'rĩjāikarāteoka porikarā.

¹³⁻¹⁴ I'sia poto I'rārimarā judiotatarā po'imajareka Satanārika ima ña'rĩjāika imaekarāte napoatatapeaka. Pablote Iaji'awa'ri, “Jesús, Pablote kireka bojaiki wāmeapi nareka mija pōpe', marĩū'mukoyeye'e”, narĩka. I'supaka baairā upakajaoka Esceva, kurarāka ĩpamaki makarāte baatapeaka. I'potēñarirakamaki nimaeka.

¹⁵ I'rārĩmi i'supaka narĩko'omakaja, ikupaka Satanārika ima nare yi'rika:

—Jesúre ñoñu, supabatirā Pabloteoka yijērāko'ayu. Mijare puri ñiawārūbeyu. ζMarā je'e mija?— nare kērĩka.

¹⁶ Supabatirā Satanārika ima ña'rĩjāikite napō'irā teritaeka. Tērĩrikaja jājiapi ba'iaja nare kibaaeka. Supabatirā najarirookaoka kibaiwa'ruika. Supa imarĩ riwejararaka w'iaipi naru'riwa'rika.

¹⁷ Efesowejekarā nimaupatiji, judiotatarā supabatirā judiotatamarĩrāoka i'sia majaroka ā'mitiripataekarā. Sāmītiritirā nakĩkika. “Tērĩritaki kime Jesús”, ārĩwa'ri rĩkimarā maipamaki Jesúre jiyipupaka ōrikarā mae.

18 I'sia majaroka ã'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaike rĩkimarãja Jesúre ã'mitirip̄eakarãte bojaeka.

19 Supabatiřã ikupaka ye'okirãre baeka ĩ'rãrimarã ye'oroka koririmajare: Ye'orokakaka bojaika naŋaŋera, ƀo'imaja wãjitãji e'ewa'ritirã najoeka. I'sia ƀaŋera najoeriatæaka cincuenta mil rakato ƀlata rõ'õjĩřã waŋajã'ria ririka.*

20 I'supaka simamaka maĩŋamaki Jesús majaroka ĩ'rãkõ'rĩmatomarĩa saŋibimaka, rĩkimarãja Jesúre na'mitirip̄eaka.

21 I'supaka so'rika be'erõ'õ Jerusalénrã ƀe'ririka Pablote ƀuŋajoeka. “Macedoniaka'ia, supabatiřã Acayaka'ia yo'riwa'rirãñu. Jerusalénrã ñimarãka be'erõ'õ, Romawejarã a'ririka ima yiro'si”, kēřĩŋuŋajoeka.

22 I'supaka ãřĩŋuŋajoatirã Timoteo supabatiřã Erastoka kire jeyobaarimajare kiruŋu kiŋũtaeka Macedoniaka'iarã. Iki ƀuri Asiaka'iarã† matikuriji kituika ruŋu.

Éfesorã rukubaka naŋuŋajoamaka oka ƀo'ijirika

23 Pablote Éfesorã imaeka ƀoto, “Jesús ĩ'rĩkaja imaki ƀo'imajare tããrimaji”, ãřĩwa'ri ƀo'imajare yaŋaŋeŋakã'ã jimarĩa oka naŋo'ijiaeka i'sia wejarã.

24 Demetrio wãmeiki kimaeka i'sia oka bitamataũ'muekaki. Artemisare‡ na-jiyĩŋuŋayeerũkiwi' i upaka ĩoikarijaka ƀlatakaka baarimaji kimaeka. Aŋerãoka kiupaka baarimaja imarĩ, aŋerãte sĩjibaraka rĩkimakaja niñerũ natõŋoroyika.

25 Supa imarĩ kire jeyobaarimajare, supabatiřã nuŋakajaoka ba'iraberimajareoka kirērãtaeka. Supabatiřã ikupaka nare kēřĩka:

—Maa, ika ba'irabeirã ƀuri, rĩkimaka niñerũ tõŋoirã maime.

26 ¿Pablote ƀo'imajare bojaika ã'mitirikoribeyurã mija bai? “Mija õñu upakaja baatirã mija jiyĩŋuŋayeeka, jiyĩŋuŋayeerũkimarĩa sime”, kēñu. Kijaika ã'mitiritirã rĩkimarãja ƀo'imajare kire ã'mitirip̄eayu. Éfeso wejeakarã takajamarĩa kire ã'mitirip̄eairã. Ritaja Asia ka'iarã imarã kire ã'mitirip̄eairã oyiaja nime.

27 Ba'iaja maro'si simarãñu. Supa imarĩ mabaapõ'ijiaika ƀo'imajare waru-aribesarãñu. Supa simamaka sawaŋa matõŋowãrũbesarãñu. Supabatiřã Artemisare jiyĩŋuŋayeeriwi'iarã ƀo'imajare a'ribesarãñu. Ritaja Asiaka'iarã, supabatiřã ritatojo wejeareka Artemisare jiyĩŋuŋaka õñurã. I'supaka simako'omakaja, Pablote ã'mitirip̄eawa'ri “Imatiyaikamarĩko Artemisare ime”, ƀo'imajare ãřĩrãñu,— Demetriere nare ãřĩka.

28 I'supaka kēŋakã'ã ã'mitiritirã, jimarĩa naboebarika. Supabatiřã ikupaka ãŋaraka nakasereka:

—ĴÉfesokarãre jiyĩŋuŋayeerijayuko, Artemisa jĩitako koime!— narĩka.

29 Nakasereka ã'mitiritirã, rĩkimarã ƀo'imajare naŋõ'irã a'rika. ĩ'rãoka boe-batirã, akaserekarã. Supa imarĩ ritaja wejeareka oka ƀo'ijirika. I'supaka simamaka Gayo, Aristarco ƀabloka jeyoariwa'rikarãte nañ'iaeka. Macedoniakarã nimaeka. Po'imajare rērĩriwi'iarã nare ne'ewa'rika.

30 Kijeyomarãre jaijeyobaarĩ torã Pablote kãkariyaŋakõŋeka. Kãkarika kiyapamaka ĩatirã, “Mikãka'si”, Jesúre ã'mitirip̄eakarãte kire ãřĩka.

31 ĩ'rãrimarã i'sia ka'ia ĩŋarimarã§ torã imaeka. Pablo jeyomarã imarĩ, majaroka kiro'si ƀũtaekarã: “Naka ĩ'rãtiji baabekaja”, ãřĩwa'ri.

* 19:19 Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo. † 19:22 En Éfeso

‡ 19:24 Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico. § 19:31 Oficiales de la provincia

³² Rēīrūkikō'rīmatorā rukubaka nakasereka. Apeupaka, apeupaka nakaseremomeka. Ī'rīka upaka pūpajoaberiwa'ri rukubaka pūpajoabaraka nimaeka. “¿Dakoa baaerā yija rēīrīko'o'”, narīwārūberika.

³³ Judīototaki naka imaekaki Alejandrote pō'imaja wājītāji naro'si kire jairūjekarā judīorāka. Torā rēīrītīrā imaekarāte jaiokaro'si, Alejandrote kīpītaka mī'mataeka “Mija jai'a'si ruḡu”, āriwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'riberika. “Dakoa oka imabeyua judīorākarō'si”, āriwa'ri nare kibojarā baakoḡeka.

³⁴ Judīototaki kimaeka ōriwa'ri judīorākamarīrāte tēriwa'ribaji akasereka, —Ĳēfesokarāre jiyīpūpayeerijayuko, Artemisa jītako koime!—

Ī'pakuri aiyajērārō'ōjīrā i'supaka Ī'rīka upakaja akaserebaraka nimaeka.

³⁵ Ī'rīka tokaki imaruḡutarimaji pō'imajare okata'rīrūjekaki, supabatirā ikupaka nare kērika:

—Mija ā'mitīḡe Ēfeso wejeareka imarā. Majiyīpūpayeeiko Artemisa wi'ia ĩarīrimaja maime ika wejeareka imarā. Supabatirā koḡo'ijērāka ĩmīḡi űa'rīka maiarīrīrijayu. “I'supaka imarā nime”, ritaja pō'imajare āriwārūḡatayu mareka.

³⁶ Nirā pō'imaja “Pakirika sime”, āriḡbeyurā. Supa imarī mija jo'ria'si, i'tojīrāja samija ja'atabe. Ba'iaja mija baa'si, jia mija pūpajoabe.

³⁷ Īrā ĩmirīja mija e'era'airā majiyīpūpayeeiko Artemisarika karee'ebeyurā. Supabatirā ba'iaja koreka jaibeyurā nime.

³⁸ Demetriore kika ba'irabeirāḡītīyika aḡerāte nare okabaajīkareka, nīḡarimarā ḡō'irā oka jierī nare e'ewa'ritirā jia simajīñu. Oka naro'si imajīkareka, ĩḡarimarāre nabojajīñu. Īḡarimarā, jā'merimaja nime oka jierimaja.

³⁹ Aḡea oka bojarika mija yaḡajīka, Romakarāre jā'meka āñu upakaja ĩḡarimarāre rēīrāka ḡoto nawājītāji mija bojajīkareka jia simajīñu.

⁴⁰ Mia, ĳmarākā'ā Romatatarā ĩḡarimarāte ĩḡarimarāñu ruku i'supaka pō'imajare oka ḡo'ijiamaka? Īkupaka naḡupajoarāñu je'e aḡeyari: “Mare boebariwa'ri ĩrāḡē'rōtorāja mare nabaariyaḡayu Ēfesokarā”, narīpūpajoarāñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajīñu. Supa imarī “¿Marākā'ā oka imamaka, i'supaka ḡīḡebaraka mija ime?”, Romatatarāte āriḡākareka, marākā'ā nare yi'riwārūberijīka maime,— torā imaruḡutarimajite ārika.

⁴¹ Sabe'erō'ō “I'tojīrāja simarū”, āritirā nare kīḡe'rīrūjeka.

20

Macedoniarā Pablote a'rika

¹ I'supaka oka imaeka be'erō'ō Jesūre ā'mitirīḡeakarāte Pablote akaeka. Ke'rīrā baaeka ruḡu “Jesūre yi'rīrijariwa'ri jia mija imabe”, āriwa'ri naka kijaika. I'supaka āritirā, nare kimajaroka kibojaeaka a'yaokaro'si. Supabatirā Macedoniaka'iarā ke'rīka.

² Macedoniaka'iarā a'rīrijaparaka ĩrāweje upakaja Jesūre ā'mitirīḡeakarā ḡō'irā kīturirījarika. Naḡō'irā eyatirā “Jia Jesūre ā'mitirīḡeabaraka okajājia mija imabe”, nare kērika. I'sia be'erō'ō Grieciaka'iarā keyaeka.

³ Maekarakamaki aya torā kimaeka be'erō'ō Siriaka'iarā waḡuruḡi a'rīrā kibaeka. I'supaka simako'omakaja judīotatarāte kire jāēerā narī'kaika majaroka kiā'mitirika. Supa imarī “Yi'tararō'ōrā Macedoniaka'iarā yīḡe'riwa'rīrāñu bo'īḡi”, Pablote āriḡupajoeka.

⁴ Kika jeyoariwa'raparã ikarakamaki yija imaraþe: Sópater Bereakaki Pirro maki, Segundo supabatirã Aristarco, Tesalónicawejeakarã, Gayo Derbe-wejeakaki, Timoteo supabatirã Tíquico, Tróximo Asiaka'iakarã, supabatirã y'i Lucas. I'siarakamarã Pabloka yija jeyoariwa'raþe.

⁵ Filiposwejea eyatirã, yijaka imaraþarãte a'riweirape Tróadewejea yijare ta'arĩ.*

⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarã yija imaraþaka be'erõ'õ Filipospi yija a'raþe waþurupi. Īrãpitarakarĩmi be'erõ'õ Tróadewejea yija eyaraþe. Yija ruþu a'raparã, yija jeyomarãre torã yija eyaraþe. Torã ĩ'potẽñarirakarĩmi yija imaraþe.

Tróadewejea Pablote imataþaeka

⁷ Ba'irabeu'murirĩmi[†] yija rërãpe Jesúre yi'yurãpitiyika. Maro'si Jesúre reyaeka þuþajoabaraka kijã'meka upakaja þan þibaba'aerã yija rërãpe. Yija ba'aerã baarapaka ruþu Pablote yijare bojarape. Aþerĩmi ke'rirã baarapaka simamaka yijare kiwãrõyuyu ñami ñe'metãji seyarape.

⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, þiyikukurõ'õrã rërĩtirã yija imaraþe. Rikimakaja yaaboaika imaraþaka i'sia kurarakarã.

⁹ Supa imarĩ ĩ'rĩka bikirimaji Eutico wãmeiki ĩmirã kurarakapi yoirũkia kopereka ‡ imaraþarõ'õrã ruþarapaki. Ñoaka Pablote jaimaka, kopakaja õõmaka bikirimajite riarapaka. Kopakaja kãrĩtiyawa'ri kiña'rãpe mae. Þoriwa'ritirã kire yija kõae'ekoperape. Kopakaja reyaekaki kimaraþe.

¹⁰ Supa imarĩ ruiwa'ritirã, kimajakarã eyaþañarirã Pablote kire wã'wojĩ'arape. Supabatirã ikupaka yijare kërãpe:

—Mija þuþata'si. Õñia jariþe'yuka kime,— yijare kërãpe.

¹¹ I'sia be'erõ'õ Pablopitiyika yija miriwa'raþe ate. Torã mirĩeyatirã þan kipibarape. Yija ba'arapaka be'erõ'õ jairĩji Pablote wãrãpe. I'sia be'erõ'õ Asowejea turitaparĩ ke'raþe.

¹² Jia jãjika bikirimajite japakã'ã, kiwi'iarã þo'imajare kire e'ewa'raþe. I'supaka kimamaka jia jĩjimaka najaraþe.

Miletowejea Pablote a'rika

¹³ Pablote ãrãþaka upakaja waþurupi Asowejea yija a'raþe. Topi waþurupi a'ritirã kire yija ta'araþe, ma'aþi ke'rapaka simamaka.

¹⁴ Asorã keyarapaka þoto waþurupi kire yija jããtorape. Kire jããtoritirã Mitilene wãmeika wejea yija a'raþe mae.

¹⁵ Aþerĩmi topi yija a'rapaka be'erõ'õ Quío wãmeika jũmurika yija o'raþe. Aþerĩmi Samos wãmeika jũmurikarã yija eyaraþe. Topi a'ritirã aþerĩmi Miletowejea yija eyaraþe.

¹⁶ “Asiaka'iarã Jesúre ã'mitiripeairã þõ'irã ya'rijikareka yiba'ejiñu”, Pablote ãpakã'ã ã'mitiriwa'ri, Éfesowejea wãjiaja yija o'ritapawa'raþe. “Jerusalén wejea Pentecostés baya laokaro'si wãrũaja ma'rijikareka jia simajiñu”, ãrĩþuþajoawa'ri, “Jajuaja ma'riye'e”, Pablote yijare ãrãpe.

Éfesokarã imaruþutarimajare þiyia jia kiokajãeka Pablo

¹⁷ Miletorã imatirã, Éfesowejea Jesúre ã'mitiripeairãte imaruþutarimajare Pablote oka þũatarape: “Mija i'tabe õ'õrã. Éfesorã a'riberijika ñime”, ãriwa'ri nare kibojapũaraþe.

¹⁸ Supa imarĩ yija þõ'irã neyarapaka þoto ikupaka Pablote nare ãrãpe:

* **20:5** El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25 † **20:7** Domingo ‡ **20:9** Ventana

—Mamarī Asiaka'iarā eyatirā jia mijaka ñimaroyirapaka mija õñu.

¹⁹ Mijaka ñimarapaka poto Maipamakiro'si ba'irabeñjibaraka, “Mija tērīwa'ribaji õñuka ñime”, ārīberapaki yī'i. Supabatarōoka pō'imajare Jesúre ā'mitiripēabeyua ĩawa'ri yorape. Supabatarā judiotatarāte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijūarape.

²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yibojarapaka poto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rāpāāberapaki yī'i. “Kírīka bojariroka ā'mitiririrā jia nīmarū”, ārīwa'ri mijare sayibojapatarape. Rīkīmarā wājītāji, supabatarā mija wī'iarōoka mijare sayibojaroyirape.

²¹ “Ba'iaja mija baaika pūpajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuṣarāte yī'rīrika yaṣawa'ri maipamaki Jesucristore mija ā'mitiripēabe”, ārīwa'ri judiotatarā supabatarā judiotatarā imarāteoka yibojaroyirape.

²² Espírītu Santore yire jā'meika upakaja maekaka Jerusalénrā ya'rīrā baayu. Torā yire o'rīrūkia õrībeyuka yī'i.

²³ Ikatakaja mijare yibojawārūyu. Ritaja wejearā ya'rīrijayurō'õrā ikupaka Tuṣarāro'si bojañjirimajare yire bojayu Espírītu Santore nare sōrīrūjemaka: “Wēkomaka imariwī'iarā mire natarāñu. Supabatarā ba'iaja mijūarāñu”, yire nañu.

²⁴ Maipamakiro'si yiba'iraberūkia yire kija'ataeka jia simaupatiji yibaawearāka be'erō'õ yire najāñjīkareka marā imabeyua. “Pō'imajare wayuĭawa'ri Kimakire Tuṣarāte reyarūjeka mare tāāokaro'si”, ārīwa'ri pō'imajare yibojaeā maipamaki Jesúre yire pūataeka.

²⁵ “Kire ā'mitiripēairāte Tuṣarāte jia jā'merāñu”, ārīwa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae pūri “Apekurioka yire niabesarāñu”, mijareka ñarīpūpajoayu.

²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuṣarāte pō'imajare bojariyaparapaka upakaja mijare yibojarape, kūpājī ma'rāpāābekaja. Suṣa imarī ika mijare yibojayu: Ī'rīka mijakaki Tuṣarā pō'irā eyabesarākareka, kireje oka imarāka, yiremarīa.

²⁸ Suṣa imarī rakajekaja mija õñu upakaja jia mija pūpajoabe, Jesúre yaṣaika upakaja mija baarijayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejearā pē'rieyatirā, Espírītu Santore mijare jā'meika upakaja jia Jesúre ā'mitiripēairāte mija ĩarīpe. Maipamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapī ārīwa'rīji, Tuṣarāñirā maimē. Suṣa simamaka jia nare mija imaruṣutabe, oveja ĩarīñrimajare ĩarīñu upaka.

²⁹ Yīpūpajoaikareka, ya'ritaparāka be'erō'õ aperā, pakirimajaroka bojarimajare etarāñu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesúre ā'mitiripēairāte pakirimajaroka nawārōrāñu, Jesúre nayī'rīrija'atarū ārīwa'ri.

³⁰ Mija watopeka Ī'rārimarā imarā pāriji pakirimajaroka Jesúre yī'yurāte wārōrāñurā. “Yīja pūpajoaika upaka naṣupajoarū narō'sioka”, ārīwa'ri suṣa nabaarāñu.

³¹ Suṣa imarī rakajekaja mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mija ā'mitiripēarija'atakoreka. Maekarakakuri wejeje'rāka, ñami, ĩmioka mijare yīwārōrapaka mija õrīrijape. Ī'rākurimarā oṣaraka mijare yokajāāroyirape.

³² Yijeyomarā, mijaro'si Tuṣarāka yijairā baayu, mijare kīarīñaokaro'si. “Mare wayuĭawa'ri ba'iaja mabaaika wapa, Tuṣarāte ye'kariayu”, ārīwa'ri mija pūpajoamaka, jībaji kírīka bojariroka mija ā'mitiripēaeā Tuṣarāte mijare jeyobaarāñu. Suṣa imarī “Yīrīrāte jia yībaarāñu”, kērīka upakaja Tuṣarāte baarāñu.

³³ Aperā niñerū, najariroakaoka oakiriberapaki yī'i.

³⁴ Ikupaka simarape: Ñoñu upakaja ba'irabetirā ba'arika, jārīroaka yitōporape. Supabatarā yika imaraparāteoka yitōpōñirape. I'sia õñurā mija

ime.

³⁵ Ritaja yiba'irabeka ĩapatawa'ri, "Pablote baaika upaka, jia maba'irabejĩnu sawapapi wayuoka baairate majeyobaaokaro'si", mija arĩwārũeka. Ikuṓpaka maĩpamaki Jesũre bojarapaka mija ye'kariria'si: "Se'etoyukate tẽrĩwa'ribaji jĩjimaka kime sũjirimaji", Jesũre arĩka,— Pablote nare arãpe.

³⁶ I'supaka Pablote arãpaka be'erõ'õ naka ñukurupatirã Tuṓarãka kijairape.

³⁷ Tuṓarãka kijaiwearapaka ṓoto oṓaraka kire nawã'ojĩ'arape, supabatirã kiye'tearã nu'surape.

³⁸ "Aṓekurioka yire ĩabesarãñurã mija mae", Pablote arĩka simamaka, jimarĩa ba'iaja naṓuparape. I'sia be'erõ'õ ṓapĩtakarã kire najeyoariwa'rape.

21

Jerusalẽnrã Pablote a'rika

¹ Jesũre ã'mitiripẽairate a'ribojaweatirã waṓururã yija jairape. Supabatirã wãjiaja Cos wãmeika jũmurikarã yija a'rape. Aṓerĩmi Rodas wãmeika jũmurikarã yija a'rape. Toṓi Pátararã yija eyarape.

² Suṓa imarĩ marĩrũkirõ'õrã yija imarapaka ṓoto, "Feniciaka'iarã sa'rirã baayu ika waṓuru", naṓakã'ã, i'sia waṓurupi yija a'rape.

³ A'ririari Chĩṓe wãmeika jũmurika yija ĩao'rape. Wejerĩrika ṓẽ'rõtoṓi yija o'rape i'sia jũmurika. Siriaka'ĩ wãjitãji yija a'ririJarape. Waṓurupi ne'ewa'rapaka ba'irĩjia TiroweJarã namaataerã torã yija ṓãarape.

⁴ Torã Jesũre ã'mitiripẽairate ĩatõṓotirã ĩṓotẽñarirakarĩmi naka yija imarape. "Jerusalẽnrã Pablote ba'iaja jũarãñu", arĩwa'ri Espĩritu Santore nare õrĩrũjemaka, "Jerusalẽnrã me'ria'si", kire narĩka.

⁵ I'supaka narĩko'omakaja ĩṓotẽñarirakarĩmi be'erõ'õ a'rirã yija baaeka ate. Torã Jesũre ã'mitiripẽairã imaraparã, narõmia, namakarãoka yijaka wejeapi jeyoariwa'ritirã ṓapĩtakarã eyaraparã. ṓõ'sirõ'õrã eyatirã ĩrãkõ'rĩmatorãja ñukurupatirã Tuṓarãka yija jairape.

⁶ I'sia be'erõ'õ nare yija majaroka yija bojarape a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirã waṓururã yija jairape. ĩrã ṓuri toṓi ṓe'raparã.

⁷ Tirowejeapi a'ritirã TolemaidaweJarã yija eyarape. Torã eyatirã Jesũre ã'mitiripẽairate ĩatõṓotirã "¿Yaje mija ime?", nare yija arãpe. Supabatirã ĩrãrĩmi naka yija imarape.

⁸ Aṓerĩmi toṓi a'ritirã Cesarea wãmeika weJarã yija eyarape. Torã eyatirã Jesũrika bojariroka bojatapirimaji Felipe wĩ'iarã yija a'rape. Iki imaekaki ĩṓotẽñarirakamarãkaki Jerusalẽnrã Jesũre ã'mitiripẽairã aṓõstolrãkare jeyobaarũkika najã'mekaki.

⁹ Botarakakorã makarõmiki kimarape. Tĩmiamarĩã nimarape. Supabatirã Tuṓarãte nare õrĩrũjeikakaka aṓerãte bojarimaja rõmijã nimarape.

¹⁰ Torã ĩrãrĩmimarĩa yija imatirapakarã, Judeaka'iaṓi Tuṓarãro'si bo-jajĩirimaji, Agabo wãmeikite etarape.

¹¹ Yija ṓõ'irã eyatirã ṓablo wa'eyoka kiwarerape. Saṓi kiõñu upakaja kiũ'ṓua, kipitaka kipi'ṓerape. Supabatirã ikupaka kibojarape:

— "Jerusalẽnrã ikupaka judĩotatarãte ika wa'eyoba'ĩṓite ṓi'ṓerãñu. Kire ṓi'ṓetirã judĩotatarãrã imarãte kire nijirãñu", arĩwa'ri Espĩritu Santore yire bojau,— Agabote arãpe.

¹² I'supaka kẽṓakã'ã ã'mitiriwa'ri "Jerusalẽnrã me'ria'si", arĩwa'ri Pablote yija bojarape Cesareakarãṓitiyika.

¹³ I'supaka yija arĩko'omakaja ikupaka Pablote yi'rape:

—Mija oria'si. Mija oṗakā'ā ĩawa'ri, yiṙĩomayu. I'suṗaka simako'omakaja yiṗuṗaka ṗuri simaupakaja ima. Jerusalénrā yire napi'ṗerāka takamarīa, yire jāārika nari'karākareka, “Yire mija jāā'si”, nārĩbesarāñu. Maiṗamaki Jesúre jā'meka uṗakaja baarimaji ñime,— Pablote yijare ārāṗe.

14 Yija ārāṗaka uṗaka kiyi'ribepakā'ā, i'tojĩrāja kire yija jaiējerija'atarape. Suṗabatiṙā ikuṗaka kire yija ārāṗe:

—Maiṗamakire yaṗaika uṗakaja simarũ.—

15 I'suṗaka āriṗeatiṙā yija ba'irĩjia jieweatiṙā Jerusalénrā yija a'raṗe.

16 Cesareawejeakarā ĩrārimaki Jesúre ā'mitiriṗeairāka yijaka jeyoariwa'raparā. ĩrĩka Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'raṗe torā tuiokaro'si. Chiṗrekaki mirāki kimaraṗe. ĩrājē'rāmarīa Jesúre ā'mitiriṗeatiṙa kimaraṗe.

Santiago ṗo'irā wi'ituriri Jerusalénrā Pablote eyaeka

17 Jerusalénrā yija eyarapaka ṗoto jia jĩjimakaṗi Jesúre ā'mitiriṗeairāte yijare e'etoraṗe.

18 Aṗerĩmi bikitojo Santiago ṗo'irā wi'ituriri Pabloka yija a'raṗe. Nimaṗatiji Jesúre ā'mitiriṗeairāte imaruṗutarimaja imapataraparā Santiago ṗo'irā.

19 “¿Yaje mija ime?”, āriṗeatiṙā, “Judĩotatarĩrāte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarĩ jia Tuṗarāte baaraṗe”, āriwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojaraṗe.

20 I'sia ā'mitiritirā jĩjimaka imawa'ri, “Jiitaka baaike kime Tuṗarā”, narāṗe. Suṗabatiṙā ikuṗaka Pablote narāṗe:

—Yija jeyomaki, matatarā rĩkimarāja imarā Jesúre yi'yurā. Kire ā'mitiriṗeairā imariṗotojo Moiséte jā'meka uṗaka oyiaja mabaarijaju ruṗu. I'sia miōñu.

21 Aṗerā ṗuri o'ōrā imarāte ikuṗaka bojairā: “Judĩotatarĩrā ka'iarā Pablote imatapapoto 'Moisés imaekakite jā'meroyika mayi'rija'atajĩñu', āriwa'ri judiorāka torā imarāte kibojayu. I'suṗakajaoka 'Mija makarā circuncisión baarika, suṗabatiṙā matatarāte baarijariroyika yi'ririya'atarika sime', kēñu”, ĩrārimarāte āririjayu,— Pablote narāṗe.

22 —Metaika norĩrāñu. “Kireka ṗo'imajare bojakopeika majaroka ritamarīa sime”, nañaokaro'si ėmarākā'ā mibaarāñu?

23 Ikuṗaka mibaajĩkareka jia simajĩñu. O'ōrā maka botarakamaki ĩmirĩja imarā, “Miaika wājitāji ikuṗaka yija baarāñu”, Tuṗarāte ārikarā ñime. “Tuṗarāte yija ārika uṗakaja, yija baaraṗe”, āriwa'ri, Tuṗarāte jiyiṗuṗaka o'riwi'iarā narupua wi'epaterũjerĩ na'rĩrāñu.

24 Mi'ioka naka me'ṗe. Ba'iaja nabaaikeka jũjerika yaṗawa'ri judiotatarāre baaroyika uṗaka naka mibaabe. Oveja joejĩokaro'si mijaro'si samiwaruape. Tuṗarāro'si sajoejitirā, kurarāke mija ruṗua mija wi'epaterũjebe “Tuṗarāte yija ārika uṗakaja, yija baaraṗe”, āriwa'ri. I'suṗaka mibaamaka ĩawa'ri, “ Moiséte jā'meroyika yi'ribeyuka Pablote ime', aṗerāte āñu ṗuri ṗakirika sime. Simaupakaja kiyi'yu”, matatarāte āriṙāñu.

25 Judiotatarĩrā Jesúre ā'mitiriṗeairāte ṗapera yija ṗuatarape. Ikuṗaka bojabaraka naro'si yija o'oraṗe: “Ikatakaja mijare yija bojapũayu: Waṗuju imaja jērāka jiyiṗuṗaka o'riwa'ri ri'ia napāaikakaka mija ba'a'si. Riweaoka mija ukua'si. I'suṗakajaoka wa'iro'sia wāmua namokoru'ataeka ri'ia mija ba'a'si. Suṗabatiṙā rōmikirā, tĩmiakirā, rōmimarĩrā, tĩmiamarĩrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe”, āriwa'ri yija o'oraṗe,— Pablote narāṗe.

Tuṗarāte jiyiṗuṗaka o'riwi'iarā Pablote nañi'aeka

26 Supa imarī aperiimi botarakamaki imaekarāte Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Pablote e'ewa'rika. Ba'iaja nabaaike najūjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirā, ikupaka kurarākare kibojaka: "Ikarakarīmi sajariwa'yu ruḡu ba'iaja yija baaika yija jūjewarūkia. Piyirīmi seyarāka poto Tuparāro'si oveja mija joejirika yija yapayu, yija imarakamakiro'si", nare kērika.

27 I'potēñarirakarīmi seyaerā baaeka poto Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Pablote imamaka, I'rārimarā Asiaka'iakarā judiotatarāte kire Iatōpoeaka. Jājirokapi po'imaja wājitāji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka.

28 Ikuḡaka kire nokabaaeka:

—Yija tā'omaja, Israelatarā, yijare mija jeyobaabe. I'īmirīji imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka "Moiséte jā'mekakaka mayi'rirūkimarīa sime", āparaka po'imajare kibojapibayu. Supabaturā ika Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judiotatamarāte pariiji Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā ke'eetamaka ba'ia sakimarūjeyu Tuparā ñakoareka, — āriwa'ri apearāte nabojaeka.

29 I'sia ruḡubaji I'rārirīmi wejeñe'metāji Trófino wāmekipitiyika Pablote imamaka niaeka. Éfesowejakaki kimaeka Trófino. Supa imarī, "Kika kime je'e", āriḡupajoakopewa'ri "Judiotatamarīkate Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā ke'ewa'yu", narīkoeaka).

30 Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā oka po'ijirika majaroka ā'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarāte torā rīrīwa'rika. Pablote ñi'atirā kire nayiepoaeka. I'sia wi'iaḡi poritirā, simaupatiji kopereka natāteḡataeka, torā oka po'ijirikoreka.

31 I'supaka kire jāāerā nabaaeka poto, Jerusalénwejeareka imaekarāte oka po'ijiaeka majaroka Romakaki surararāka ipamakire ā'mitirika.

32 I'sia majaroka ā'mitiritirā kisurararākare, supabaturā kirokajitekarā iparimarā imaekarāteoka kiakaeka. Supabaturā rīrīwa'ritirā rukubaka pupajoabaraka po'imajare boebarikarō'orā neyaeka. Surara ipamakire kisurararākapitiyika ketamaka Iawa'ri, Pablote napajerija'ataeka.

33 Supa imarī surara ipamaki Pablote ñi'arūjekaki kisurararākare. Kire ñi'atirā, I'pamiji perumijiaḡi nare kire kipi'perūjeka. Supabaturā po'imajare kijēriaeka: "¿Maki kime I'I? ¿Dakoa kibaako'a?", kērika.

34 Rakaka oyiaja pupajoawa'ri akasererikapi najaika. Nakasere-tarupamaka ā'mitiriwārūberīwa'ri, "I'supaka oka kireka ime", kēriwārūberika. Supa imarī surararāka wi'iarā Pablote ke'ewa'rirūjeka surara ipamaki.

35-36 Surara wi'iarā kire ne'ewa'pakā'ā Iatirā rīkimarāja po'imajare kibe'erō'ō a'rika. "Kire mija jāāpabe", āparaka nakasererī'rika. Surara wi'ia mirīrūkirō'orā neyaeka poto, jājibaji boebariwa'ri okajājia najarika. Supa imarī po'imajare kire jāā'si āriwa'ri Pablote surararākare e'emiawa'rika.

Po'imajare Iaeka wājitāji, "Dakoa oka yire imabeyu", Pablote ārika

37 Surara wi'iarā kire ne'ekākerā baaeka poto, ikupaka niḡamakire Pablote ārika griego okapi:

—Mika jairika yiyapayu,— kērika.

I'sia ā'mitiritirā,

—¿Yaje griego oka jaiki mime?

38 "Bikitakamarīa Egiptokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairāka jeyoriwa'ritirā po'imajamatorā kimaruḡutaeka. Roma iparimarāre I'rāpē'rōtorāja kibariyapakoeka. I'supaka baarapaki kime", mireka ñariḡupajoako'o. I'supaka yipupajoakopeko'omakaja griego oka mijaikareka, Egiptokakimarīka mime,— kire kērika.

³⁹ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Pablote kire ārīka:

—Jēno'o apika ñime. Judiototaki ñime yi'i pūri. Tarso wāmeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarā sime. ¿Yaje po'imajaka yire mijairūjeñū?
— Pablote kire ārīka.

⁴⁰ I'supaka kēpakā'ā,

—Naka mijaibe,— kire kērīka.

Supa imarī mirirūkirō'ōrā rikamaritirā po'imajare wiriwirijayaokaro'si kipitaka kimi'mataeka. Po'imajare okata'rika be'erō'ō hebreo okapi Pablote jaika:

22

¹ —Yijeyomarā judiorāka, pakiarimarāoka mija ā'mitipe ruḡu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mija āñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerā baayu ruḡu,— Pablote ārīka.

² Nokapi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, wiriwiri najaritiyaeka. Ikupaka Pablote nare bojaeka:

³ —Judiotatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejeareka po'ijirikaki ñime. Supabatirā ō'ō Jerusalénrā yipakiarika. Gamaliel wāmeikiḡi ārīwa'riji pāpera yiwārūrāpe. Mañekiarāte jā'mekakaka jia yiwārūrāpe. Maekaka Tuḡarāte mija yi'yu upakaja yi'ririka yiyaparoyirāpe yiro'si oka.

⁴ “Jia Tuḡarāte yi'yuka ñime”, ārīwa'ri, Jesúre ā'mitiripēairāte ba'iaja jūaerā supa yibaarāpe. Aḡerikuri nare yijāārūjerāpe. Īmirīja, rōmijāteoka ñi'awa'ritirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitarūjerāpe.

⁵ Kurarāka ipamaki imatiyaiki supabatirā iparimarā imatiyarimajaoka “I'supaka kibaarāpe”, yireka ārīwārūrā. Īrājaoka pāpera yire baañiraparā, matā'omaja Damascowejeakarāre yibearūkia imakoḡerāpaka. I'sia pāpera e'etoritirā, so'oeka yire jā'meika upakaja Jesúre ā'mitiripēairāte mo'arī ya'rikōḡerāpe. Jerusalénrā nare e'era'atirā iparimarāte wēkomaka nare baarūjerā yibaakoḡerāpe.

*“Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murāpe”, ārīwa'ri Pablote bojaeka
(Hch 9.1-19; 26.12-18)*

⁶ I'supaka baarī ĩmi ñe'metāji ma'api ya'rapaka ḡoto, Damascowejewā'tarā ñimarāpaka ḡoto, ikuparō'ōḡiji wejeḡemaḡi jājia yaaboaike yire yaaraḡaka.

⁷ Supa imarī ka'iarā yīña'rāpe mae. Supabatirā ikupaka yire sajaikorāpaka ña'mitirāpe: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaarijaju?”

⁸ I'sia ā'mitiriwa'ri ikupaka yiyi'rapē: “¿Ñipamaki, maki mime?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka kiyi'rapē: “Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime”, yire kērāpe.

⁹ I'supaka sayaaboamaka ĩatirā yika a'raparāre pūpatarāpe. I'supaka sayaaboamaka ĩatirā yika a'raparāre pūpatarāpe. Īrā pūri i'supaka yaaboarāpaka ĩakoḡeripotojo yire jairāpaki oka na'mitiriberāpe.

¹⁰ I'supaka yire kijaimaka ā'mitiriwa'ri kire yijērīarāpe: “¿Marākā'ā yibaarika miyapayu Ñipamaki?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka yire kiyi'rapē: “Mī'mitirā Damascorā me'ḡe. Torā ĩrīkate mire bojarāñu ritaja mibaarūkia miro'si yija'ataeka”, yire kērāpe.

¹¹ I'sia yaaboaike ñiarāpaka ḡoto yīñakoyarāpe. Supa imarī yika a'raparā Damascorā yire tūtīyaraparā.

¹² Torā ĩrīka Ananías wāmeikite imarāpe. Moisés imaekakite jā'mekakaka simaupakaja yi'ripataiki kimarāpe. Tokarā judiotatarā, “Jia baaike kime”, ārīwa'ri kireka najairāpe.

¹³ I'sia wejearā yeyarapaka be'erō'ō yipō'irā Ananiare etarape. Yiwā'tarā rikamaritirā ikupaka yire kērāpe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuparō'ōpiji kire ñiarape.

¹⁴ Supa imarī ikupaka yire kērāpe: “Tuṣarā, mañekiarāte jiyipupayeeroyikakite wā'maiki mime kiyapaika upakaja mibaarūkia miōñaakaro'si. Supabatirā kipūataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerā, supabatirā kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuṣarāte miṣō'irā kire pūatarape.

¹⁵ Jesús majaroka mibojataparirarāñu. Miaeka mirāka, mia'mitirikaoka ritaja ṣo'imajare mibojataparāñu.

¹⁶ Miba'ea'si. Jesúre ā'mitiripēatirā, ba'iaja mibaaika kijūjerā kire mijēñebe. Supabatirā ruṣuko'a mijūjerūjebe”, yire kērāpe.

¹⁷ Ŋoapañaka Jerusalénra imakoṣeka yipe'riwarape. Torā ĩrā'ĩmi Tuṣarāte jiyipupaka ōriwi'iarā Tuṣarāka jairi yarape. Tuṣarāka jaikōri makārā'ũuroka upakapi Maipamakire jaimaka ñiarape.

¹⁸ Topi ikupaka yire kērāpe: “Ŋojimarīji Jerusalén wejeapi me'pe. Ō'ōrā imarā ṣo'imaja yimajaroka nare mibojakoṣemaka ā'mitiripēabesarāñurā”, yire kērāpe.

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ikupaka kire yiyi'rape: “Maipamaki, ō'ōrā imarā ritaja yibaaeka mirāka ōñurā. Mire ā'mitiripēabaraka judiōrākare rēriwi'iarā imarāte e'epotirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Supabatirā nare yipajewā'imarīroyirape.

²⁰ Mimajaroka bojarimaji Estebanre najāāmaka yiyoirkamarāpe. Kire jāābaraka jariroaka nawaratarapaka ĩarĩriřimaji ñimarape. Supa imarī Estebanre jāāweatirā, 'I'supakaja kire mabaajika jia sime', ñaripupajoarape yiro'sioka”, Maipamakire ñarape.

²¹ I'supaka ñarīko'omakaja ikupaka yire kiyi'rape: “Me'pe. Yoerā mire yipūatayu judiōtatamarīrāte miwārōkaro'si”, yire kērāpe,— āriwa'ri ṣo'imajare Pablote bojaeka.

Surararāka ĩpamaki Pablote ñi'arūjekaki

²² I'supaka judiōtatamarīrāreka kērika ṣoto ṣo'imajare kire ā'mitiritiyika. Ate boebariwa'ri akasererikapi kire napipeka.

—Kireyaparū. Ōñia imaberijiki kime,— narīka.

²³ Ŋa'riyaarimarīaja napipeka. Supabatirā najariroaka ṣemakato[†] waratatirā ka'ia uyuakaka ĩmirā nabaremiaruika. “Boebaka yija ime”, āriřika i'supaka nabaaka.

²⁴ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, surara ĩpamaki kisurararākare nawi'iarā Pablote ke'ekākawarirūjeka. “¿Dakoa oka imamaka, ṣo'imajare mire ā'mijīayu?”, āriwa'ri, “Pablote ajeapi mija ṣajebe”, surara ĩpamakire nare ārika.

²⁵ Kire ṣajerā napī'ṣerīkaweaka ṣoto ikupaka Pablote jaika tokaki ĩpamakire:

—¿ĩrika Romatatakite mija ṣajejika jia simajīñu ruku? ¿Ba'iaja yibaaika ĩakoribekaja yire mija ṣajerā baayu bai?— Pablote kire ārika.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kīpamaki ṣō'irā a'ritirā, ikupaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'supaka mibaarūki ruṣu. ĩ'ĩ ĩmirīji miṣajerūjeiki Romatataki kime,— kērika surara ĩpamakire.

²⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri surara ĩpamakire ikupaka Pablote jēriāka:

* **22:14** Refiere a Cristo, el Mesías † **22:23** Mantos

—¿Yaje rita sime Romatataki mima?—

—Ikijioka ñime,— Pablote ãrika.

28 —Ríkimaka yiwapañirape Romatataki imaokaro'si,— surara ñpamakire kire ãrika.

I'supaka kēpakā'ã,

—Romatataki po'ijirikakiji ñime,— Pablote ãrika.

29 Supa imarĩ kire pãjerika yapakoɸekarã kikiwa'ri aɸerõ'orã kire na'ritapawa'rika. “Ba'iaja Romatatakite yipãjerũjekoɸeyu”, ãriwa'ri surararãka ñpamakioaka kíkikaki.

Ñparimarã imatiyairã wãjitãji Pablote jaika

30 “¿Dakoa oka imamaka, po'imajare Pablote ã'mijãeaka?”, ãriwa'ri aɸerĩmi, kurarãka ñpamarã, judiõtatara ñparimarã imatiyaitataoka surararãka ñpamakire rērataeka. Supabatirã Pablote ɸerumijia kutetirã, nawãjitãji kire e'ewa'ritirã kire kija'arĩkaeka.

23

1 Judiõtatara ñpamarãre ñarĩkatirã ikupaka Pablote ãrika:

—Yitã'omaja, õñia ñimatiyikuriji Tuɸarãte yapaika upaka baarimaji ñime. Supa imarĩ kiwãjitãji jajumarĩaja ñime,— Pablote nare ãrika.

2 I'sia ã'mitiritirã kurarãka ñpamaki imatiyaiki, Ananías* wãmeiki Pabla ɸõ'irã rĩkamarikarãte “Kirijea mija ɸaape”, kērika.

3 I'supaka nabaamaka ikupaka Pablote kire ãrika:

—“Jia baaike ñime”, ãñuka imariɸotojo, ba'iaja mibaayu. Supa imarĩ sawapa ba'iaja mijũaerã Tuɸarãte ba'iaja mire baarãñu. “Moisete jã'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merĩko'omakaja kijã'meika yi'ribekaja yire miɸemaɸaarũjeyu,— Pablote ãrika kurarãka ñpamaki imatiyaikire.

4 I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, torã imaekarãte ikupaka Pablote ãrika:

—Tuɸarãte wã'maekaki kurarãka ñpamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.—

5 I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka Pablote ãrika:

—Yitã'omaja, “Kurarãka ñpamaki imatiyaiki kime je'e”, ñarĩwãrũbeyu. “Mija ñpamakire jaiyuyebekaja”, ãriwa'ri Tuɸarã majaropũñu bojaika. “Ñpamaki imatiyaiki kime”, ñarĩwãrũrikareka, kire yijaiyuberijããeka,— Pablote ãrika.

6 Judiõtatara ñparimarã rakaka oyiaja ɸupajoairã nimaeka. Ñrãrimarã saduceokaka ɸupajoekarã, aɸerã fariseokaka ɸupajoekarã. I'sia õriwa'ri ikupaka jãjirokapi Pãbote jaika:

—Yitã'omaja, fariseokaka ɸupajoaiki ñime yiro'sioka. Yirĩrãoka i'supakaja ɸupajoairã imarã. “Reyakoɸeripotojo po'imajare õñia jariɸe'rirãñu ate”, ãriɸupajoaiki ñime. I'supaka ɸupajoaiki ñimamaka, mija wãjitãji “Oka kire ima”, ãriwa'ri i'supaka yire mija jēñayu,— Pablote nare ãrika.

7 I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, saduceokaka ɸupajoairã okatotoũ'muekarã fariseokaka ɸupajoairãka, rakakaja ɸupajoekarã imarĩ.

8 (Ikupaka nañu saduceokaka ɸupajoairã: “Reyairã po'imaja ate õñia jariɸe'ribesarãñurã, ángelrãkaoka imabeyurã, supabatirã Satanãrika imaoka imabeyua”, narĩɸupajoayu. Fariseokaka ɸupajoairã ɸuri, i'supaka ãriɸupajoabeyurã).

9 Supa imarĩ rakaka oyiaja ɸupajoairã imarĩ, jãjirokapi nokatotoeka ruɸu. Toɸi mae Moiséte jã'meka wãrõrimaja mi'mirĩkaekarã jaiokaro'si. Fariseokaka ɸupajoairã nimaeka naro'sioka.

* 23:2 El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime i'ī. Damascorā ke'rapaka poto ángelte kire jairape je'e apeyari. "I'supakamarīa sime", marīberijīñu,— āriwa'ri na-jaibu'aeka.

¹⁰ Jimarīa jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka nimamaka ĩawa'ri, "Pablote ba'iaja baawā'imarītīrā kire najāāriatarāñu je'e", surara ĩpamakire āriṗupajoaeka. Supa imarī kisurarārākare akatīrā ikupaka nare kijā'meka: "Pablote nawatopekapi e'epoatīrā mija wi'iarā kire mija taṗe ate", nare kērīka.

¹¹ I'siñami Pablotē pō'irā maiṗamaki Jesúre ṗemakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritīrā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Okajājia mimabe Pablotē. Jerusalēnrā mima poto yimajaroka mibojaika upakajaoka Romawejeārā mimarāka poto mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jāārika naṗakatarika

¹² Aṗerīmi ĩ'rārimarā judiōtatarā takaja kareaja rērītīrā, "Pablote majāājīñu", narīṗupajoaeka. "Ōñia kimarākarō'ōjīrā maba'abesarāñu, supabatīrā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū", natiyiaja narību'aeka.

¹³ ĩ'rīka upakaja i'supaka jaibu'abaraka imaekarā ĩ'ṗarāṗo'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjīrā nimaeka.

¹⁴ I'sia be'erō'ō kurarāka ĩṗamarā, judiōrāka ĩṗarimarāka jairī na'rika. Napō'irā eyatīrā ikupaka narīka:

—Yija ĩ'rīka upaka ṗupajoawa'ri, "Pablote ōñia imarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū", yija āriko'o.

¹⁵ Mija, judiōtatarā ĩṗarimarā imatiyaitatarāoka ikupaka mija baajīkareka ĩja simajīñu: Maekakaja surara ĩpamakire oka mija ṗūatabe, waeroka bikitojo mija pō'irā Pablote ke'era'arū. "Yaje rita oka ṗarea kire imarika yija ōriyapāyau. Supa imarī ō'ōrā Pablote me'era'abe", āriṗakitīrā oka kire mija ṗūatabe. I'supaka mija āriṗākareka ō'ōrā Pablote etabeyukajiji kire yija jāātorirāñu,— narīka.

¹⁶ Pablotē ṗaka'imaki i'supaka oka imamaka ōriṗakaki. Supa imarī i'sia oka Pablote bojarī, surara wi'iarā kikākaeka.

¹⁷ Torā eyatīrā Pablote kibojaeka. Supa imarī torā imaekaki ĩ'rīka surara ruṗuko'amakite Pablote akaeka.

—Ītī bikirimajire miṗamaki pō'irā me'ewa'ṗe. Oka bojaerā kibaarijyiu,— Pablote kire ārika.

¹⁸ I'supaka kēṗakā'ā ā'mitiritīrā surararāka ĩṗamaki pō'irā kire ke'ewa'rika. Ikupaka kīṗamakite kibojaeka:

—Yija ĩarīñuka Pablotē yire akatīrā, "Ītīre miṗamaki pō'irā me'ewa'ṗe", kēṗakā'ā kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparijyiu,— kire kērīka.

¹⁹ I'supaka kēṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, aṗerō'ō ṗañakarā kire e'ewa'ritīrā kire kijērīaeka,

—¿Dakoa yire bojarika miyapayū?— kērīka.

²⁰ Supa imarī ikupaka kire kibojaeka:

—Judiōtatarā ĩ'rīka upakaja ṗupajoawa'ri niṗarimarā wājītāji Pablote mija e'ewa'yaokaro'si oka ṗūatarāñurā. "Yaje rita oka kire imarika ōriṗrika yija yapayū", narīṗakirāñu.

²¹ I'supaka mijare narīkoṗemaka miyi'ria'si. Naka imarā ĩ'ṗarā ṗo'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjīrā ma'a ñe'metāji Pablote jāāerā nata'arāñu. "Pablote ōñia kimarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja

maimarāñu. Kire majāābesarāka, Tuṗarāte mare jāārū”, āñurā nime. Mire najēñerāka uṗakaja mijā'merūkia ta'atikaja nime,— surara iṗamakire kērīka.

22 —Me'pe. Yire mibojaika aṗerāte mibojaṗiba'si,— surara iṗamakire kire ārīka.

Félix pō'irā Pablote ne'ewa'rirūjeka

23 Suṗa kibaaeka be'erō'ō surararāka iṗamaki, kirokajite imaekarā iṗarimarā i'ṗarāte akatirā ikuṗaka nare kibojaeka:

—Ire ñami nueve rō'ōjirā aiyate eyawa'rirāka ṗoto Cesarearā Pablote mija e'ewa'rirāñu. Ikarakamaki mijaka a'rirāñurā: Doscientorakamarā imarāñurā ū'ṗuṗi a'rirāñurā. Suṗabatirā setenta rakamarā a'rirāñurā kawaru ṗemaṗi. Suṗabatirā doscientorakamarā imarāñurā bejarikawa'ririmaja.

24 Suṗabatirā kipemaṗi Pablote a'yaokaro'si kawaru tōṗoweitikaja mija imabe. Iṗi Félix pō'irā ōñikaja Pablote eyarika yiyapayu,— nare kērīka.

25 Ikuṗaka ārīwa'ri naka surara iṗamakire ṗaṗera ṗūataeka Félixre:

26 “Yi'i Claudio Lisias ika ṗaṗera ṗūataiki. ¿Yaje mime Félix, iṗi imatiyaiki?”

27 Judiotatarā i'i Pablote ñi'atirā kire jāāerā nabaakoṗeraṗe. 'Romatataki kime', naṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire najāā'si ārīwa'ri yisurararākāṗitiyika a'ritirā kire yija ē'marape nareka.

28 'Isiakaka oka kire ima', naṗakā'ā ā'mitiyaokaro'si, judiotatarā iṗarimarā imatiyaitata pō'irā Pablote ye'ewa'raṗe.

29 ‘Yija ñekiarāte jā'mekakaka yi'ribeyuka kime', ārīwa'ri kire naboe-barape. Pablo ṗuri Romakarā iṗarimarāre jā'meika yi'ribeyukamarīka imarī, wēkomaka imariwi'iarā imaberijiki, majāāberijikioka.

30 Judiotatarā kire jāārika nari'kaika ōñtirā miṗō'irā kire yiṗūatayu. Kire okabaarimajareoka yiṗūatayu. Suṗa imarī torā na'yu 'Ikuṗaka sime oka kiro'si', mire nañao'aro'si. I'tōjirāja sime”, ārīwa'ri Félixre ṗaṗera kiṗūataeka.

31 Suṗa imarī surara iṗamakire jā'meka uṗakaja Pablote e'ewa'ritirā Antīṗatriswejearā neyaeka.

32 Aṗerīmi surararāka ū'ṗuṗi a'rikarāte nawi'iarā ṗe'rieyaeka ate. Cabaru ṗemaṗi a'rikarā takaja Pablopitiyika o'rikarā.

33 Cesarearā eyatirā iṗi Félixre ṗaṗera naja'ataeka. Suṗabatirā Pablote kiṗō'irā natarika.

34 I'sia ṗaṗera iawe'atirā ikuṗaka Pablote kijērīaeka:

—¿No'okaki mime?— kire kērīka.

I'suṗaka kēpakā'ā,

—Ciliciaka'iakaki ñime,— Pablote ārīka.

I'suṗaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri,

35 —“Mire ṗarea ima”, ārīri mire okabaarimajare etarāka ṗoto nare mi-jairika ña'mitirāñu ruṗu,— Félixre kire ārīka.

Suṗa imarī, iṗi Herodes wāsare baarūjekawi'iarā kisurararākare kire kiārīrīrūjeka.

24

Félixre iāeka wājītāji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ārīka

1 I'rāṗitarakarīmi be'erō'ō kurarāka iṗamaki imatiyaiki Ananías, suṗabatirā judiotatarā ṗakiarimarāṗitiyika Cesarearā neyaeka. Nare jaiijiri Térbulo wāmeikite naka eyaeka. Cesarearā eyatirā iṗi pō'irā na'rika, “Pablote oka ima”, ārīri.

² Supa imarī īpi Félixre akaeka Pablote. “Oka Pablote ima”, āriwa'ri ikupaka Tértulote ārika Félixre:

—Jia mibaayu ñipamaki. Miōñuapi āriwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirā jia mijērāko'aikapī ritaja jībajī simamaka ika ka'iareka imarāte jia mijeyobaayu.

³ I'supaka mibaarijaya ōritirā ritaja ÷o'imajare jījimaka mika ime. “Ñipamaki jia yija jiyipupayeeiki, jia mibaayu”, yija āñu.

⁴ Ima aþea miba'iraberika je'e. Supa imarī ñoaka mika yijaiberijīñu miba'iraberika yiriatakoreka. Ñojimarīji yijaika mia'mitipe ruþu.

⁵ Īī imaki, Pablo kiokapī ÷o'imajare rukubaka þupajoarūjeiki. Īrāwejerāmarīa turitirā judiotatarāte rukubaka kīþupajoarūjetape. Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairā ruþuko'amaki kime.

⁶ Tuþarāte jiyipupaka ōriwi'ia Tuþarā ñakoareka ba'iaja baarūjeriyapawa'ri torā kākaberijīrā uparāka torā kikākarape.* Supa imarī kire yija ñi'arape. Yija ñekiarāte jā'meka upaka, “Oka kire ima”, ārika yija yapakoþerape.

⁷ I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara ĩþamaki, Lisias yija þō'irā eyatirā, okajājia baatirā yijareka Pablote kē'marape.

⁸ Ikupaka yijare kērāþe: “ ‘Oka Pablote ima’, ārika mija yaparākareka, ika ka'ī ĩþamaki Félix þō'irā mija a'þe”, yijare kērāþe. Supa imarī, ñipamaki Félix, miōñu upakaja kire jērākōrī je'e þarea kire imakaka. I'supaka mijērārāka be'erō'ō “Kire nokabaika rita sime”, merīrāñu,— Tértulote ārika Félixre.

⁹ Torā judiotatarā kika imaekarāoka “Rita sime”, ārikarā.

¹⁰ Supa imarī Félix jērābaekaki Pablote kīpitakapī, “Mijaibe”, āriwa'ri. I'supaka kibaamaka ĩatirā, Pablote jaiū'mueka,

—Ñoñu, ika ka'iarā bikija ĩpi imaū'muekaki mime. Supa imarī miwājītāji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”, āriwa'ri jījimakapī yijairā baayu.

¹¹ Īþou'þuarāe earirakarīmi rō'ōjīrāja seyawa'yu ruþu Jerusalēnrā Tuþarāte jiyipupayeerī yituraþaka be'erō'ō. “Rita sime je'e”, merīrākareka, aþerāte mijēþe.

¹² Marāþateoka Tuþarāte jiyipupaka ōriwi'iarā rērītīrā imarāka yokatotomaka ĩaberaparā Īrā. Supabatirā simaþatiji judiorākare rērīwi'ia yituriroyiraparō'ōrā rērāþarāre rukubaka þupajoarūjeberapaki yī'i. Jerusalēn wejeareka oka yipō'ijiberapaka simamaka, “I'supaka Pablote ba'iaja baarapaka þoto kire yija ĩarape”, maki āriwārūberijiki.

¹³ Supa imarī “Pablote yija okabaaika ritataka sime”, narīwārūberijīñu.

¹⁴ Ika mijare yibojawapua'erā baayu. Tuþarā, yīñekiarāte jiyipupayeeakite jiyipupaka ñoñu yiro'sioka. I'supaka imariþotojo Jesúre yijare wārōeka upakaja Tuþarāte yijiyipupayeyu. Judiotatarā ĩparimarā þuri “Jesúrika bojariroka þakirimajaroka sime”, āñurā. Tuþarāte yī'yuka imarī, Moisés imaekakite jā'mekakaka, supabatirā Tuþarāro'si bojaĳirimajare o'oekaoka yī'yuka ñime.

¹⁵ “Nimaþatiji reyairāte ate Tuþarāte ōñia jariþe'rirūjerāñu”, ĩrārīmarā ō'ōrā imarāte āñu upaka āñuka ñime yiro'sioka. Ba'iaja baairā reyairāte, jia baarijayurā reyairāteoka i'supaka kibaarāñu.

¹⁶ Supa imarī jia oyiaja yibaariyapayu, Tuþarā wājītāji, ÷o'imaja wājītājioka, yire oka imakoreka.

* 24:6 La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

17 Īrājē'rāmarīa, aṗea wejearā turitapatirā, Jerusalénrā yipe'rietarape. Torā ṗe'rieyatirā wayuoka baairāte niñerū yipibarape. Supabatirā Tuṗarāte jiyipupayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoejirūjerape.

18 Tuṗarāte jiyipupaka ḡriwi'iareka i'supaka baabaraka ñimarapaka ṗoto ĩrārimarā judiotatarā yire ĩatōṗoraparā. Yija tatarā ba'iaja nabaarijayua najūjeika upakaja yibaawearapaka ṗoto, yire niatōṗorape. I'sia ṗoto rīkimarā imaberaparā ṗo'imaja yika, supabatirāoka, oka imaberapaka.

19 Aṗerā judiotatarā Asiaka'iakarā ṗuri yire ĩatōṗotirā oka ṗo'ijiaraparā. I'supaka imarā imarī "Oka kire ima", āriwa'ri, bojarī ni'tarū maekakaja.

20 Bojarī ni'tabesarākareka, ĩrā ḡ'ōrā imarāja bojarū. Īṗoū'puarāe'earirakarīmi rō'ōjīrāja seyawa'yua ruṗu Jerusalénrā yija judiotatarā ĩparimarā imatiyaitata wājītāji yimajaroka nare yibojarapaka be'erō'ō. Ō'ōrā imarā, sā'mitiraparā imarī "Ikupaka ṗablote ba'iaja baarape", āriwa'ri yijare nabojajīkareka jia simajīnu.

21 Aṗeyari "Reyariṗotojo ate ḡñia jariṗe'rīrāñūrā ṗo'imaja", ika takaja jājirokapi torā ñarāṗaka ā'mitiritirāja "Oka kire ima", mija āñujē'e, – ṗablote ārika.

22 Jesúre ṗo'imajare ā'mitirīṗeika majaroka ḡrītikaki Félixre imaeka imarī ikupaka nare kērika:

–I'tojīrāja ña'mitirīrāñū ruṗu. Surara ĩṗamaki Lisiare etarāka ṗoto, "Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si", ñarīrāñū, – Félixre ārika.

23 Supa imarī ikupaka surara ĩṗamakire kērika:

–Wēkomaka imariwi'iarā ṗablote mija ĩarīṗe. Torā tīmarīji kire mija baa'si. Kijeyomarāre etarākareka kire najeyobamaka mija jājibaa'si, – kērika.

24 I'sia wāriwa'ri aṗerīmirō'ōjīrā be'erō'ō Félixre etaeka ate kirūmu Drusilapitiyika. Judiotatoko koimaeka. Torā eyatirā ṗablote kiakarūjeka. Ketaeka ṗoto, Jesucristore ā'mitirīṗeirikakaka kibojamaka Félixre ā'mitirika.

25 Ikupaka ṗablote kire bojaeka: " 'Jia ĩrātīji ṗupajoawa'ri i'supaka mija imabe', āriwa'ri Tuṗarāte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajīnu. ĩrārīmi ba'iaja mabaaika waṗa Tuṗarāte mare jēñerāñū", ṗablote ārika. I'supaka kēṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, Félixre ṗupataeka.

–Me'ṗe ruṗu. Dakoa baabekaja ñimarāñūrīmi ate mire yakarāñū i'siakaka rīkimabaji ña'mitiyaokaro'si, – ṗablote kērika.

26 "Niñerū yire kījirākareka, kire yija'atarāñū", āriṗupajoawa'ri, ñemeaja ṗablote kiakaeka, kika jairā. I'supaka simako'omakaja kiyapaeka upakamarīa ṗablote baeka.

27 I'supaka kibaayukā'āja ĩṗakuri wejejē'rāka so'rika. I'sia be'erō'ō ĩṗi kimaekareka Félixre ṗorika. Supabatirā ṗorcio Festo wāmeiki kiō'toarā ĩṗi jāikaki. Félix ĩṗamaki kimaeka kīporirā baaeka ruṗu judiotatarāṗitiyika jia imarika yaṗawa'ri ṗablote kija'ataberika ruṗu.

25

Festo wājītāji ṗablote jaika

1 Festo ĩṗi imarī kikākaeka be'erō'ō maekarakarīmi simaeka ṗoto Cesareapi imatirā Jerusalénrā turirī ke'rika.

2 Torā keyaeka ṗoto kurarāka ĩṗamarā supabatirā, judiotatarā ĩparimarā imatiyairā "Oka ima ṗablote", āriwa'ri Festore bojarī netaeka.

3 –Jia yijare mibaabe. Ō'ō Jerusalénrā ṗablote etaerā kire miakapūabe, – āriwa'ri Festore naṗakatarika.

Saruḡubajaji natiyiaja ikuḡaka najaiaka simamaka: “Ḡablote kiakarāka ḡoto ma'a ñe'metājirō'ōrā kire majāāye'e.”

⁴ I'suḡaka napakā'ā, ikuḡaka Festore nare ārika:

—Cesarearā wēkomaka imariwi'iarā Ḡablote ime. “Suḡa imarī ñojimarīji yiyipayariji torā ya'rirāñu”, ñarīḡuḡajoayu.

⁵ Yika na'rirū I'rārimarā īparimarā mijaka imarā. Oka kire imarākareka ḡuri, yika a'ritirā, “Oka kire ima”, narīrū,— Festore nare ārika.

⁶ Īḡapitarakarīmi Jerusalénrā imatirā, Cesarearā Festore ḡe'riwa'rika ate. Aḡerīmi oka jieriwi'iarā ke'rika. Torā eyatirā Ḡablote kiakaeka.

⁷ Ḡablote kākaeyaeka ḡoto judiōtatarā Jerusalénpi i'taekarāte kiḡō'irā narākutorirīkaeka. “Rīkimakaja oka kire ima”, ārikōḡeripōtojo, “I'siakaka oka kire ima”, narīwāḡu'awārūberika.

⁸ I'suḡaka napakā'ā ā'mitiritirā, “Oka yire imabeyua”, ārīwa'ri ikuḡaka Ḡablote ārika:

—Yija judiōtatarāte jā'meika ā'mitiripēabeyukamarīki ñime. Tuparāte jiyiḡuḡaka ōrīwi'iarā ba'iaja baarī kākaberapaki yi'i. Suḡabatirā Īpi Césarte * yi'rībeyukamarīki yi'i,— Ḡablote ārika torā ā'mitirirūḡaekarāte.

⁹ Judiōtatarāka jia imarika yaḡawa'ri, ikuḡaka Ḡablote kijērīaeka Festo:

—ḲYaje Jerusalénrā me'ririyaḡayu? Jerusalénrā ḡo'imajare iarāka wājītāji, “ḲYaje oka mire ima?”, ārīwa'ri yijērīarika, “ḲYaje miyaḡayu?”,— Festore kire ārika.

¹⁰ I'suḡaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikuḡaka Ḡablote yi'rika:

—Jēno'o. Ō'ōrā miwājītāji yirīkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'suḡaka ō'ōrā baarimaji Īpi Césarte mire imarūjemaka, ō'ōrāja yire mijērīabe. Judiōtatarāte ba'iaja yibaaberapaka jia miōñu.

¹¹ Ba'iaja yibaaeka miōrīrākareka ḡuri, yire mijāārūjebe. “Yire mi-jāārūjea'si”, āriberijīki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarīa simarākareka, Īrikaoka judiōtatarā ḡō'irā yire mija ḡūatawārūberijīñu. Suḡa imarī, Īpi César kiḡuḡakarāja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kērīrika yiyaḡayu,— Ḡablote ārika Festore.

¹² I'suḡaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire jaijeyobaarimajaka Festore jaika. Suḡabatirā ikuḡaka Ḡablote kērīka:

—Suḡa sime, “Īpi Césare yire ārīrika yiyaḡayu”, mepakā'ā ā'mitiriwa'ri, kiḡō'irā mire yija ḡūatarāñu,— Festore kire ārika.

Īpi Agriḡare ĩaeka wājītāji Ḡablote jaika

¹³ I'sia wārīwa'ri aḡerīmirō'ōjīrā Īpi imatiyaiki Agriḡa wāmeiki kibe'erō'ōkako Berenceḡitiyika, Cesarearā neyaeka. Festore mamaka ĩpi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ārīrī na'rika.

¹⁴ Ņoapañaka torā imatirā Pablo majaroka Festore bojaeka ĩpi Agriḡare.

—Īpi Félixre imaeka ḡoto wēkomaka imariwi'iarā Īrīkate kitaeka, ō'ōrāja kime ruḡu.

¹⁵ Jerusalénrā ñimarapaka ḡoto kurarāka ĩḡamarā suḡabatirā judiorāka ĩparimarā, “Oka kire imamaka kire majāājīkareka jia simajīñu”, yire narāḡe.

¹⁶ Ikuḡaka nare yiyi'raḡe: “Yija Romatatarāte jā'meika ikuḡaka sime: ‘Oka kire ima’, āñurā wājītāji rīkamapaḡara, ‘Ikuḡaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kērībeyukaji kire jāarika imabeyua”, nare ñarīka.

¹⁷ Suḡa imarī ō'ōrā judiōtatarāte etarapaka ḡoto, yiba'eberaḡe. Aḡerīmi ĩparimarāre oka jieirō'ōrā naka eyatirā, Ḡablote yakarūjerape.

* 25:8 El emperador de Roma

18 Yipuparō'ōpi, “ ‘Tsiakaka ba'iaja baarapakiki kime’, ō'ōrā etairā judiotatarāte kireka ā'rīrāñu je'e”, ñarīpupajoakooperape. I'supakamarīa simarape. Apeakaka oyiaja kire nokabaarape.

19 “Tuparāte yija jiyipupayeerijayu upaka yi'ribeyuka kime”, ā'rīwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāpe. Supabatirā ī'rīka Jesús wāmeikireka “Reyakoperipotojo ate ōñia kijaripe'rika”, Pablote āpakā'ā kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape.

20 Marākā'ā i'siakaka nare jērīawārūberīwa'ri ikupaka Pablote yijērīarape: “ ‘Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua’, ā'rīwa'ri, oka najieirō'ōrā ŷyaje me'ririyaṣayu?”, kire ñarīkooperape.

21 “Jēno'o, Romakaki īpi César, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, Pablote ārāpe. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Romawejearā kipō'irā mire yipūatarākaro'ōjirā wēkomaka imariwī'iarā mimarāñu ruṣu”, kire ñarāpe,— Festore ārīka Agripate.

22 Supa imarī ikupaka Agripate ārīka Festore:

—Yī'ioka Pablote jairika ā'mitiriyaṣaikī.—

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia'mitirirāñu,— Festore kire ārīka.

23 Supa imarī bikitojo Agripa, Berencepitiyika, Pablote jaimaka ā'mitirirī neyaeka. Torā eyatirā “Tērīrikaja imatīyairā nime”, ṣo'imajare ārīpupajoakaro'si jīa jariroaka wāpajā'rīakaka jāātirā, rērīrūki wī'iarā nakākaeka. Surararāka īpamarāpitiyika, supabatirā i'sia wejeareka īparimarā imatīyairāpitiyika nakākaeka. Nakākamaka īatirā, Festore akarūjeka Pablote.

24 Pablote etamaka īatirā, torā rērītīrā imaeekarāte ikupaka Festore ārīka:

—Ñīpamaki Agripa, supabatirā yijaka rērītīrā imarā, mija īabe, ī'ī kime Pablo. Rīkimarāja judiotatarā “Oka kire imamaka, kireyapājīñu”, ā'rīwa'ri akaserebaraka kire nokabaarijāyū yire, Jerusalénrā supabatirā ō'ō Cesarearāoka.

25 Yipupajoaikareka, oka imatīyaika imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaparū”, ñarīwārūbeyu. “Maiṣamaki César wājītājī, ‘Tsiakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, kērāpaka upakaja “Īpi ṣō'irā kire yipūatarāñu”, ñarīpupajoayu.

26 “Tsiakaka Pablote oka imatīyaika”, ā'rīwa'ri ñīpamakiro'si ṣāpera yo'owārūbeyu. Supa imarī Pablote yakako'o, kire mijēñaokaro'si rita bojarikareka ñīpamaki Agripa. I'supaka mijērīarāka be'erō'ō i'sia oka ā'mitirītīrā īpi César ro'si yo'orāñu.

27 Wāpūju “Tsiakaka oka kire ima”, ā'rīwārūberīkooperipotojo, Pablote yipūatājīka wāpūju ōrīpūabeyuka upaka yibaajīñu,— Festore kire ārīka.

26

“Yibojaiika mia'mitīpe, īpi Agripa”, Pablote ārīka

1 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablote kijairūjeka Agripa.

—Miōñu upakaja, “Oka yire imabeyua”, ā'rīwa'ri mībojabe,— kērīka.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitirītīrā, Pablote kipitaka mi'mataeka jiyipupaka īpire ōrīwa'ri. Supabatirā ikupaka kijaiika mae:

2-3 —Ñīpamaki Agripa, mia'mitīyaokaro'si jījimakapī yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijāyū jia miōñu. Pūpajoatīrā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judiotatarāte, “Oka kire ima”, āñuakaka mae sayibojāerā baayu. Jia jajumarāja ritaja yibojaiika mia'mitīpe,— Pablote kire ārīka.

4 –Yitā'omaja judíotatarā ritaja ñimaeka mirāka ðñurā nime. Yiwejeareka me'rī ñimaeka supabatarā Jerusalénrā ñimatapaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu ruþu.

5 Yitatarā fariseokaka þupajoairā, I'rā imarā tēririkaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yi'yurā. Me'rī ñimaeka þotorāja fariseokaka naþupajoaika yiþupajoaroyika. “I'supaka kimaroyika”, narījika, rita sime.

6 “Reyairāte ate ðña yijariþe'rirūjerāñu”, āriwa'ri Tuþarāte bojaþñaeka yija ñekiarāte. Mia, i'supaka yiþupajoamaka, “Oka kire ima”, āriwa'ri ð'ōrā yire ne'era'ayu.

7 “Tuþarāte ārika upakaja kibaarāñu”, āriwa'ri nata'ayu judíorāka I'þoū'þuarāte'earirakatata imarā. Suþa imarī ñimi, ñamioka Tuþarāte jiyiþupayeebaraka nime. Nuþakaja i'siakaka yiþupajoako'omakaja “Oka kire ima”, yireka nañu.

8 “Reyairāte ðña Tuþarāte jariþe'rirūjerāñu”, āñurā imariþotojo ðdako baaerā “Jesúre ðña jariþe'riberika”, mija āñu je'e, judíotatarā ð'ōrā imarā?– Pablote ārika.

“Jesúre yi'yurāte ba'iaja yibaarape ruþu”, Pablote ārika

9 Aþea ikupaka Pablote jaika:

–“Jesús Nazaretkakire ā'mitiripeairāte ba'iaja yibaaparū”, ñarīroyirape ruþu mamarī.

10 I'supaka yiþupajoarapaka upakaja yibaarape Jerusalénrā. Kurarāka I'þamarāre jā'memaka, Jesúre ā'mitiripeairāte wēkomaka imariwi'iarā yitarūjeroyirape. Jesúre yi'yurāte najāamaka, “I'supaka mabaapaññu”, ñarīþupajoarape yiro'si.

11 I'rākurimarā Jesúre ā'mitiripeairāte ba'iaja yibaarape, “Jesúre yi'ribeyurā yija ime”, narīrū āriwa'ri. Ritaja judíorākare rēriwi'i'rā nare e'ekākatirā i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Suþabatarā, jimarā nare boebariwa'ri aþewejarā ya'rape ba'iaja nare baokaro'si.

“Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murape”, Pablote nare ārika

(Hch 9.1-19; 22.6-16)

12 Kurarāka I'þamarāre jā'meika yi'riwa'ri i'supaka baarī Damascowejarā ya'rape.

13 Ñipamaki Agriþa, ma'api ya'ririjarapaka þoto, aiyate tēriwa'ribaji jājia yaaboaika ñiarape ñimiñe'metāji seyawa'rapaka þoto. I'supaka yaaboarapaka āatika yire jāata'arapaka suþabatarā yika a'raparāteoka.

14 Suþa imarī yija imarakamarāja yija ñarāpe ka'iarā. Suþabatarā hebreo okaþi ikupaka yire sajamaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ðdako baaerā ba'iaja yire mibaarijayu?”, āriwa'ri sajaikorape ñimiþi. “I'supaka mibaakoþeika miþo'iaja ba'iaja mibaayu. Þota miteruþikareka, mire sayi'arāñu. I'supaka baariupaka mibaayu”, āriwa'ri yire sajaikorape.

15 I'supaka sajamaka, “¿Maki mime je'e Ñipamaki?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka Maiþamakire yire ārāpe: “Yi'iji oka ñime, Jesús ba'iaja mibaaike.

16 Mimi'mirikabe. ‘Yiyapaika upakaja kibaarū’, āriwa'ri, miþō'irā yiþemakotowiyu. Suþa imarī yimajaroka þo'imajare mibojaþibarāñu. Maekaka miaika, suþabatarā ñamajī mire yibearūkiaoka þo'imajare mibojaþibarāñu.

17 Judíotatarā, suþabatarā judíotatararā imarāte mire jāarika ri'karāka þoto mika ñimarāñu. ‘Ritaja þo'imajare yimajaroka Pablote bojarū’, āriwa'ri naþō'irā mire yiþuatayu.

18 Napō'irā mire yipūatayu, aḗeupaka napupajoakaro'si. Supa imarī pakirimajaroka yi'ribekaja, rita imakaka norīwārūrāñu. Supabatiṛā Sataṇāre Irāpē'rōtorāja baatirā, Tuparāte yapaika upakaja nabaarāñu. I'supaka Tuparāte na'mitiripēarāka ba'iaja nabaakoḗpeika kiye'kariarāñu. Supa imarī kirirā nimajiparāñu", āriwa'ri yire sajakorape,— Pablote ārika Agripate.

"Jesúre jā'merapaka simaupakaja yiyi'rape", Pablote ārika

19 —Ñipamaki Agripa, i'supaka imipi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, kērāpaka upakaja Jesúre yiyi'rape.

20 Kērāpaka upakaja Damascokarāre Jesúrika bojariroka yibojaū'murape. I'sia be'erō'ō Jerusalénkarā Judea ka'iakarāre nimaupatiji, supabatiṛā judiotatarāteoka kimajaroka yibojataparape. "Ba'iaja mija baaika ja'atatiṛā, Tuparāte yapaika upakaja mija pupajoabe. Supabatiṛā jia baabaraka mija imabe, 'Tuparāte yi'yurā nime', aḗerate āriwārūokaro'si", nare ṇarāpe.

21 I'supaka yibojamaka ā'mitiriwa'ri, Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā judiotatarāte yire ṇi'arape. Supabatiṛā yire najāāriyaparape.

22 I'supaka nabaariyapako'omakaja, Tuparāte yire jeyobaarape. Maekakaoka Tuparāte yire jeyobaayu ruḗu. Supa imarī ō'ōrā ḗo'imaja imatiyarimajare, supabatiṛā waḗuju imabayurāteoka Tuparārika yibojayu. "I'supaka simarāñu", Moisés imaekakite bojatika upakaja, supabatiṛā Tuparāro'si bojañirimajare bojatika upakaja i'siakaka mijare yibojayu.

23 Moisés supabatiṛā Tuparāro'si bojañirimajaoka ikupaka narīka: "Tuparāte pūatarāñuka ba'iaja jūatirā, reyarūkika. Iki imarāki reyakoḗperipotojo mamarīji ōñia jariḗe'rirāki. Ate ōñia jariḗe'ritirā Judiotatarā, judiotatarāteoka kitāārūkia nare kiōri'rūjerāñu", āriwa'ri no'oeka. Nabojaeka upakaja simarape,— Pablote nare ārika.

Cristore kiā'mitiripēaokaro'si Agripate jaiḗjeriyapækaki Pablo

24 I'supaka "Oka yire imabeyua", āriwa'ri Pablote jaiyukā'āja jājirokapi Festore jaita'taeka,

—iWaḗuju jaiwejabiyuka mime Pablo! Tēritaka ḗapera miwārūeka simamaka rukubaka miḗupajoayu,— Festore kire ārika.

25 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yi'rika:

—Jēno'ō ñipamaki Festo, waḗuju jaiwejabiribeyuka yi'i. Jia ḗupajoatirā yijayu, supabatiṛā ritaitaka oyiaja sime.

26 Maipamaki Agripa, yijaikakaka jia ōriḗūaiki. Supa imarī kīkirimarāja i'siakaka kiwājitiḗi yijayu. Wāārō'ōrāja Jesúre wārōeka, i'supakajaoka ḗo'imajare kijeyobaeka. Supa imarī Jesús majaroka nimaupatiji ḗo'imajare ā'mitiripataika upakaja, ikioka sā'mitiripatarapaki ṇariḗupajoayu,— Festore kērika.

27 —Ñipamaki Agripa, Tuparāro'si bojañirimajare bojaeka zyaje mia'mitiripēayu? "Sā'mitiripēaiki kime", mireka ṇariḗupajoayu,— Pablote kire ārika.

28 —¿I'supaka yire mijaijakāki "Jesúre kiā'mitiripēarāñu", yireka merīḗupajoayu bai?— Agripate ārika.

29 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote kire ārika:

—Rīkimaka majaroka yijaijika, kūḗaji yijaijikaoka, miro'si Tuparāte yijēneyu. Supabatiṛā ō'ō yijaika ā'mitiyurā ritajaro'si Tuparāte yijēneyu, Jesúre ṇa'mitiripēaika upaka mija ā'mitiripēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka ḗerumijiaḗi ḗiḗekarā mija imarika yiyapabeyu,— Pablote nare ārika.

30-31 I'supaka kērīka be'erō'ō Agriṣa, Festo, Berenice torā nimaeka upatiji aṣerō'ōrā na'rika, ikupaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaparū”, maki kireka ārīberijiki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarōka kimaberijīnu,— narīka.

32 Supa imarī Agriṣate ikupaka ārīka Festore:

—“Īpi César ṗō'irā oka jierika yiyapayu”, kērīberirikareka, maekaka kire maja'atajīnu imakoṗeyu,— kire kērīka.

27

Romawejearā Pablote naṗūataeka

1 Torājīrā mae, “Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā maṗūatajīnu”, ĩparimarāre ārīka ṗoto surara ĩṗamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'rirūjerape.* Īpi César surara wāmeitatārā ĩṗamaki kimarape.

2 Supa imarī Adramitio wāmeika wejeaṗi i'taeka waṗururā jāitirā yija a'riū'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea ṗapitaka turitaparī a'yua simarape i'sia waṗuru. Īrīka Aristarco wāmeikite yijaka a'raṗe. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimarape iki.

3 Cesareaṗi yija a'raṗe. Aṗerīmi Sidónwejearā yija eyarape. Torā eyatirā jia Pablote ĩawārūwa'ri jia Juliore kire baarape. I'sia wejeareka imarā kijejymarāre Pablote ĩarika yaṗamaka jājibaaberapaki Julio, “Kire jariwa'yua, ba'irījia kire nijirānu je'e”, ārīwa'ri.

4 Sidónṗi yija o'raṗaka ṗoto jājia wīrōa yijare baerapaka. Wājia a'riwārūberiwari Chīṗre wāmeika jūmurika jājitaka wīrōa baeberapaka ṗērōtorṗi yija o'raṗe.

5 Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājitāji yija o'raṗe. Toṗi o'ritirā Liciaka'iarā Mira wāmeika wejearā yija eyarape.

6 Torā eyatirā surara ĩṗamaki Julio Italiaka'iarā a'yua ĩrākūmu waṗuru kīatōṗorape. Alejandrīakaka simarape i'sia waṗuru. Sarā yija jāirape ṣapī a'yaokaro'si.

7 Jājia wīrōa baemaka, ĩrārīmimarīa a'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Cnido wāmeika wejea ko'apito yija eyarape. Wājitāji sayija o'ritaparape. Yija a'raṗaka wājitāji jājia wīrōa baemaka, wājia yija a'riwārūberape. Wejerīrīka ṗērōtorā tērīwa'ritirā Salmona wāmeika wejearā yija o'raṗe. Supabatirā Creta wāmeika jūmurika, wīrōa rārīta'airō'ōṗi yija a'rirījarape.

8 Toṗi rākuwa'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Lasea wāmeika wejewā'tarā, Buenos Puertos nawāmeyeerō'ōrā yija eyarape.

9 Īrārīmimarīa sajaritirape yija a'riū'murapaka be'erō'ō. Pu'ea koyiaja sajarīwa'raṗaka simamaka werika simarape riapakiaka mae. Supa imarī ikupaka Pablote nare okajāārape:

10 —Yijeyomara yīṗupajoaikareka ḡ'ōṗi mo'yua, werika simarānu maro'si. Waṗuru űa'mirāka, supabatirā waruakaoka űa'mīṗatarāka je'e. Maririrānu je'e aṗeyari,— Pablote nare ārāṗe.

11 I'supaka kērīko'omakaja surara ĩṗamakire kire ā'mitirīṗēberape. Waṗuru ĩṗamaki, supabatirā waṗuru temarīkarimajire takaja kiā'mitirīṗēarape.

12 “Pu'ea simarāka ṗoto marakajepāābesarānu ḡ'ōrā”, ārīṗupajoawa'ri, i'sia ṗapitakarā pu'ea nare o'rīrika aṗerāte yaṗaberape, yijaka a'raṗarā. Supa imarī “Fenicewejearā Cretajūmurikarā ma'riye'e. Torā ṗu'ea mareka o'rīrū”,

* 27:1 El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

narāpe. Ka'arirō'ō pañaka simamaka waḡuru pāārūkirō'ōrā jājia wīrōa baerberijika simarape.

Werika wejea nare baaeka

13 Wejerīrikapi jājimarīa wīrōa baemaka ĩawa'ri, “Fenicerā maeyarāñu je'e”, narīpupajoarape. I'supaka pupajoatirā Creta jūmurika rijepē'rōtopi yija rāku'murape ate.

14 I'sia be'erō'ō no'ojīrāmarīaja jājitaka ma'karoka pē'rōtopi waḡururā wīrōa eiū'murapaka. Jājia wīrōa Nordeste wāmeika simarape.

15 Jājia wīrōa waḡuru baemaka wājītāji yija a'riwārūberape. Supa simamaka wīrōa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rape mae.

16 Kūpajika jūmurika Cauda wāmeika rārīta'aipē'rōtopi jājitaka baetiyaheyurō'ō yija o'rape. Supa imarī ka'wisi be'erō'ō kūmumakarāka naji'abaawa'rapaka ne'erape. Waḡurureka sayiepāātirā sanapi'perape.

17 Sanamaajāārāpaka be'erō'ō pāukārōapi waḡuru napī'perape jiyia sañi'aokaro'si, wīrōa baemaka saña'mia'si ārīwa'ri. I'sia be'erō'ō, “Sirte wāmeika pō'sirō'ōrā wīrōa baepūatarākareka pūri saweripañarañu”, ārīpupajoawa'ri, wīrōa sarā eirūkia sayapāia naruerape mae, waḡuru jājia turikoreka. Supa imarī wīrōa baepūatarapaka upakaja yija a'rape mae.

18 Supa imarī aperi'mi wīrōa jājia baetēatamaka, waḡurureka imarapaka waruaka riapakiakarā nabareū'murape wiibaapañaka sajayaokaro'si.

19 Aperi'mi ate waḡurureka imarapaka pāukārōa, sayapāia, waḡuru tuarūkia ba'irīja riapakiakarā nabarerape.

20 Īrārīmarīa jimarī okoa ūmakaka imamaka, tā'pia, aiyakaoka ōiberapaka. Supabatirā yijare jājia wīrōa eimaka, “Ōñia imaberijika maime”, yija ārīpupajoarape.

21 Īrārīmarīa ba'abekaja yija imarape. Supa imarī i'supaka simamaka ĩawa'ri mi'mirīkatirā ikupaka Pablote jairape:

—Creta pāpitakarā yijairapaka mija yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majūaberijāārāpe. Supabatirā waḡuru bitamarīberijāārāpaka, waruakaoka ririberijāārāpaka.

22 Maekaka pūri mija wayupī'ria'si. Ika waḡuru ririko'omakaja, ĩrīkaoka makaki riribesarāñuki.

23 Ikupaka sime: Nīpamaki Tuparā, kiyapaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipō'irā āngelte kipūatak'o.

24 Yipō'irā eyatirā, ikupaka yire kibojako'o: “Pablo, mikīkia'si. Romawejearā eyatirā ĩpi César wājītāji, ‘Ōka yire imabeyua’, kire merīrāñu. Supabatirā Tuparāte mijēñemaka mire kiā'mitirape. Supa imarī mika waḡurupī a'yurā nimaupātiji tārīpatarāñurā”, āngelte yire ārīko'o.

25 Supa imarī okajājia mija imabe yijeyomarā. Tuparāte yi'riwa'ri “Ángelte bojaika upakaja simarāñu”, ñarīpupajoayu.

26 I'supaka simako'omakaja, jūmurikarā waḡuru eirāka poto torā matuirāñu,— Pablote yijare ārāpe.

27 Īpakuri jērītarika seyawa'rape Adriático wāmeika riapakiakareka sayapārō'ōrāja wīrōa yijare baepūatarapaka ruḡu. I'siñami ñe'metājirō'ōjīrā, “Ka'iarā maeyaerā baayu”, waḡuru tuarimajare ārāpe.

28 Supabatirā ñutakārōapi āta kārōbaatirā “¿No'ojīrā ĩki sime?”, ārīwa'ri najērābaarape. Treinta y seis metros rō'ōjīrā ĩki simarape. Nōapañakarā ate najērābaamaka veintisiete metros rō'ōjīrā ĩki simarape.

29 Ātarā eiwa'ri yija űamia'si āriwa'ri, botarakao wakaika pōta pakiaka† űutakārōa űoakapi kārōbaatirā waṗuru itoṗepē'rōtopi sanaña'metarape. Waṗuru meñamaka sabaiṗarū āriwa'ri i'supaka nabaarape. I'supaka baatirā űojimarĭji sawāririka yaṗawa'ri Tuṗarāte najēñerape.

30 I'supaka simeje waṗuru tuarimajare ru'ririka ṗuṗajoarape. Supa imarĭ waṗuru ṗū'earā, wakaika pōta pakiaka űa'metaerā nabaayu āñu upakaja kūmumakarāka nayieña'tarape.

31 I'supaka nabaamaka ĩawārūwa'ri, surararāka supabatirā niṗamakireoka ikupaka Pablote bojarape:

—Waṗuru tuarimajare rurirākareka, mija tārĭwārūbesarāñu,— surararākare kērĭka.

32 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, kūmumakarāka ṗi'pekopeka nayiita'ruirape, “Sōñu upakaja sameñaparū”, āriwa'ri.

33 Bikitojo űamiji neiṗupurō'ō ikupaka Pablote yijare ārāpe:

—Mija ba'abe ṗañakama kūṗajĭ. ĩ'ṗakuri jērĭtarika sajaritiyu, wayuṗi'ṗaraka, ba'abekaja mija ima.

34 Mae mija ba'abe ṗañakama kūṗajĭ. “Jia rikitubaritirā, mija tārĭrāñu”, āriwa'ri mijare yiba'arūjeyu. Mija wayuṗi'ria'si. ĩ'rĭkaoka mijakarā reyabesarāñurā,— Pablote yijare ārāpe.

35 Supabatirā ṗan e'tirā, “Jia mibaayu”, Tuṗarāte kērāpe yija ĩarapaka wājĭtāji. Supabatirā kūṗajĭ űa'kata'arĭ e'tirā kiba'arape.

36 I'supaka kibaamaka ĩawa'ri, okajājia yija jarape. Supa imarĭ yija imarakamāki sayija ba'arape.

37 Doscientos setenta y seis rakamaki ṗo'imaja yija imarape i'sia waṗuruṗi a'raparā.

38 Yija ba'ariyaparaparō'ōjĭrā yija ba'arape. Ba'aweatirā trigo nabarerape, waṗuru wiibaka jayaokaro'si.

Waṗuru űa'mika

39 Sawārāṗaka poto waṗuru tuarimajare jūmurika ĩarikoperipotojo “I'supaka wāmeika sime i'sia jūmurika”, narĭwārūberape. I'supaka simako'omakaja jūmuri ritakarā ṗo'sia oimaka ĩatirā, “Torā maṗāāye'e”, narĭṗuṗajoarape.

40 Supa imarĭ wakaika pōta pakiaka waṗuru űi'aokaro'si mamarĭ naña'metaeka nayiitatarape. Supa imarĭ ĩkirā okowatoṗekarāja satuika. Supabatirā waṗuru temarĭkarūkia sarĭ'mekoreka napĭ'pekopeka nakuteṗaterape ate sanatemarĭkaokaro'si. Supabatirā wĭrōa eirūkia sayapāia sarupurō'ōpi imaekato namiatarape. Supa imarĭ ṗo'siṗē'rōtorā waṗuru waawa'rapaka mae.

41 Torā sawaawa'rapaka poto kopakaja waṗuru riarĭjerā eyaerā baarapaka poto ṗo'siarā waṗuru eitirape. Supa imarĭ kopakaja sapū'erō'ōpi ṗo'siarā sayairape. Marākā'ā baatirā mo'riberĭjĭka simekā'aja waṗuru i'toṗepē'rōtopi jājia sapā'kumaka sawa'riū'murape.

42 I'supaka sabaamaka ĩawa'ri, wēkomarāre najāāerā baarape surararāka. “Nare majāāṗajĭñu, nabarĭru'ria'si āriwa'ri”, narĭbu'arape.

43 I'supaka narĭko'omakaja surara ĩṗamaki ṗuri Pablote oñia imarika yaṗarapaki. Supa imarĭ kisurararākare nare kijāārūjeberepe.

—Mija bariwārūirā wārūaja bariwa'ritirā riarĭjerā mija a'pe mae,— kērāpe waṗureka imaraparāte mamarĭ.

44 Supabatirā aṗerā bariwārūbeyurāte,

—Wapuru päimiräkapi mija a'pe,— këräpe. Supa imarĩ i'rikaoka riririmarĩaja ka'iarä yija eyapatarape.

28

Malta wämeika jūmurikarā Pablote turitapeaka

¹ Riarijerä eyatirä, “Malta wämeika sime ika jūmurika”, yija äriwārūrape mae.

² I'sia ka'iakarā jia yijare baaraparä. Okoa jarapaka imarĩ, jijia simamaka peka napë'arape. I'supaka baatirä, “Mija pekañupe”, yijare naräpe.

³ Supa imarĩ peka pöpoa Pablote rëarape. I'sia peka kišiarapaka poto peka jū'rëika ru'riwa'ri sapi äñaka porapaka. Kipitakarä sakä'rjĩ'arape.

⁴ Äñaka kire kukumaka İatirä, i'sia ka'iareka imaraparä ikupaka natiyiaja najaihub'arape:

—Po'imajare jäärimaji kimarijiju i'ĩ. Supa imarĩ riapakiakarä kiriribepakä'ä jiyipupaka moñuko* jia pupajoawa'ri ba'iaja kibaaika wapa kire koriatarüjeyu mae,— naräpe.

⁵ I'supaka narĩko'omakaja Pablu puri pekaö'toarä äñaka teratarapaki. Dakoaka kire baaberapaka. ⁶ Ritaja torä imaraparä puri “Kire sapëpiräñu je'e, supabatirä ñojimarjji kipupaririña'riräñu je'e”, narĩkoferape. I'sia be'erö'ö ñoaka ta'akopetirä kijiribepakä'ä İawa'ri, ape upaka napupajoarape ate: “Majiyipupayeerijayuka pö'imaja pö'iaپی ña'rjĩaitirä ketayu mae”, naräpe.

⁷ Peka ö'towä'tarä simarape i'räkö'rĩmato ka'ia jūmurikarä imarä İpamakirika. Publio wämeiki kimarape iki. Kiwi'iarä yijare e'etoritirä maekarakarĩmi torä yija imarapaka poto jimarĩ jia yijare kibaarape.

⁸ Torä yija imarapaka poto Publio paki, yoyaka, jopirika pitiyika kijiribayurape. Kipö'irä İarĩ Pablote a'rape. Kipö'irä eyatirä Tuparäte kijëñerape. Supabatirä kipitaka wämarĩa imarapaki pëmarä kija'apearapaka poto kijäjirape.

⁹ I'supaka kibaamaka ä'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aperiä wämarĩa imaraparäte kipö'irä etarape. Supa imarĩ wämarĩa nima o'rapaka nareoka.

¹⁰ Yijare ä'mitiripëairä imarĩ, jia yijare nabaarape. Yija a'rirä baarapaka ruðu ritaja yija ba'awa'rirükia yijare nijirape dakoja jariwa'ririmarĩaja.

Romawejearä Pablote eyaeka

¹¹ Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarä yija imarapaka be'erö'ö a'yaokaro'si wapururä yija jairape ate. Pu'ea o'yaokaro'si torä tuika simarape i'sia wapuru. Alejandria wämeirö'öpĩ i'taeka simarape. Sapü'erö'öpĩ, jëräka najiyipupayeeika Cástor, supabatirä Pólux ruþuko'a upaka baaeka simarape.

¹² I'sia wapuruپی a'ritirä Siracusa wämeika wejea papitakarä yija eyarape. Maekarakarĩmi torä yija imarape.

¹³ Toپی Regiowejearä yija eyarape. Wejerĩrikapi wĩröa baerapaka jia yijare jeyobaarapaka. Supa imarĩ aperiĩmiji Pozzuolirä eyatirä torä yija maräpe.

¹⁴ I'sia wejeareka aperiä Jesúre yi'yuräte yija İatöporape. “Yija pö'irä i'räkuri jërĩtarika mija tuibe”, yijare naräpe. I'sia be'erö'ö ma'api yija a'riü'murape Romawejearä.

¹⁵ Romareka Jesúre yi'yurä yija a'rapaka öriweitirä nimarape. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arä yijare torirĩ netarape. İrärimarä, Foro de Apio wämeika wejearä yijare toraparä. Supabatirä aperiä Tres Tabernas wämeika

* 28:4 La diosa de justicia

wejearā yijare toraparā. Torā nare ĩatōpotirā, “Jia mibaayu”, Tuparāte kērāpe Pablo. Supa imarī jia ĩĳimakapī okajjia kimarape.

16 Romarā yija eyarapaka be'erō'ō wēkomaka imariwi'iarā Pablote nataberape. Kiyapaika upakaja kiro'siji wi'iarā kire nimarūjerape. Torā ĩrārīmi upakaja ĩrīka surara kire tueroiyrape.

Romarā Pablote imaeka

17 Keyaeka be'erō'ō maekarakarīmireka judiōtatarā imatiyarimajare Pablote akarūjeka. Narērīpataeka poto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarā, dikaoka ba'iaja judiōtatarāte baaberapaki yi'i. Mañekiarāte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarā Jerusalēnrā yire nañi'arape. I'sia be'erō'ō surara ĩpamakite Cesarearā yire pūatarape, “Oka kire ima, oka kire imabeyua”, āriwa'ri Romakarāre yire jērītaokaro'si.

18 Yire jērītirā yire ja'atarika nayapakoperape, “Dika oka mire imabeyua. Supa imarī mire jāāriatarika imabeyuaoka”, āriwa'ri.

19 I'supaka simako'omakaja matatarā yire ja'atarika yapaberaparā. Supa imarī “Ñipamaki Romakaki, 'Oka miro'si ima, oka mire imabeyua', yire kērīka yiyapayu”, ñarāpe. Roma ĩpamaki wājitāji matatarāte yokabaaokaro'simarā i'supaka ñarāpe.

20 Supa imarī i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarūjēpūako'o. Judiōtatarāte ta'royiki Jesucristo kime. Kire ā'mitiripēaiki ñimamaka, perumijiaپی پی'pekaki ñime,— Pablote ārika.

21 I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire narīka:

—Oka mire imakaka pāpera Judeaka'iakarāre pūataika e'etoribeyurā yija. Matā'omaja topi i'taraparāoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaparā.

22 “Jiamarā sime pō'imajare Jesūre ā'mitiripēarika”, āririkakaka oyiaja yija ā'mitiyu. Supa imarī ika mamaka pūpajoarikakaka, mi'i pūri, ĩmarākā'ā samipūpajoayu? I'siakaka yija ā'mitiriyapayu,— kire narīka.

23 Supa imarī 'I'sirīmi marērīye'e je'e', narīka. I'supaka āriweatirā nañibika. Najē'rāpāāekarīmi seyaeka poto rīkimarāja pō'imajaka jeyoariwa'ritirā neyaeka Pablote imaekarō'ōrā. Narēpakā'ā ĩatirā, “Ikupaka Jesūre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruputarāñu”, āriwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojañ'mueka, rā'itakarā kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekekaka supabatirā Tuparāro'si bojañjirimajare o'oekekakaoka kibojaeka “Jesūre na'mitiripēarū”, āriwa'ri.

24 ĩrārīmarā Pablote jaika jia ā'mitirīkarā. Apeṛā pūri sā'mitiripēaberkarā.

25 Supa imarī ĩrīka upakaja pūpajoaberiwa'ri nokabojiñ'mueka. Nañibirā baaeka ruṗu “ĩrārīmarā yire ā'mitiriyapabeyurā”, āriṗupajoawa'ri, ikupaka Pablote nare bojaeka:

—Isaiaپی āriwa'ri ikupaka wājia Espiritu Santore bojaeka mañekiarāte:

26 “Ikupaka judiōtatarāte yiro'si mija bojape: ĩrākurimarā yibojaika ā'mitirikoperipotojo, samija ōriṗūawārūbesarāñu. Yibaaroyika ĩakoperipotojo, “I'supaka Tuparāte baayu”, mija āriwārūbesarāñu.”

27 Ikupakaoka Tuparāte ārika Isaiaṛe: “Yirika yi'ririyaṗabeyurā imarī, sōriṗūawārūbeyurā nime. Supa imarī na'mukoṗea natāteyu. Supabatirā nañipiyu, dakoa ĩakoreka. Yirika nayi'riyaṗarikareka, nare ñañua, nare yibojaikaoka noriṗūajāāeka. I'supaka imawa'ri, ba'iaja nabaika naja'atarikareka, nare yitāājāāeka”, Tuparāte ārika Isaiaṛe.

28-29 Maekakaoka mija judíotatarã Tuparãrika bojariroka ã'mitiriyapabeyurã ruðu. Suða imarĩ Tuparãte po'imajare tããrimajaroka, judíotatamarĩã imarãte bojarika simarãñu. Īrã þuri sã'mitiritirã jĩjimaka sayi'rirãñurã,— Pablote nare ãrĩka.

I'suþaka kēþakã'ã ã'mitiriwa'ri, natiyiaja okatotobaraka judíotatarãte a'rika.

30 Īþakuri wejejë'rãka jia Pablote torã imaeka. Wi'iareka kima wapa wapaĩjibaraka kimaeka. Torã kire iarĩ etaroyikarã rakamakiteje jia ke'etoriroyika.

31 Kĩkirimarĩaja, “Ikuþaka Jesúre yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruþutarãñu mae”, ãrĩwa'ri nare kibojaroyika. Suþabatirã maiþamaki Jesucristorika kiwãrõroyika. I'suþaka bojabaraka Pablote imaeka þoto makioka “Jesús majaroka miwãrõa'si”, kire ãrĩberika.

I'tojĩrãja sime ruðu.

Primera carta de San Pablo a los Corintios

Pablote papepa pũataeka Corintoreka Jesúre yi'yurã imaekarãro'si

1 ¿Yaje mija ime Corintokarã? Yi'i Pablo, Sóstenes majeyomakika, “Jia nimarũ”, mijare yija ãrĩpũayu ika papepapi. Kiyapaeka upakaja apóstol ñimaokaro'si Tuparãte yire wã'maeka. Supa imarĩ Jesucristorika bojariroka wãrõtapaiki ñime.

2 Mija Corintowejeakarãoka Tuparãte jiyipupaka õñurã imarĩ, jia kire baawa'ri mija rẽrĩrijayu. Jesucristorirã mija imamaka Tuparãte mijare wã'maeka kirirã mija imaokaro'si. I'supaka kibaaeka “Ba'iaja baabekaja nimarũ”, ãrĩwa'ri. I'supaka oyiaja sime ritaja wejeareka Jesucristore ã'mitiripẽairãro'si. Maipamaki kima upakaja ritajaro'sioka niipamaki kime Jesucristo.

3 Mapaki Tuparã, supabatirã maipamaki Jesucristoreoka “Jia nare mija baabe”, ãparaka mijaro'si nare yija jẽñerijayu. I'supakaja yija baayu jĩjimaka pupaparakaja mijare nimarũjeokaro'si.

4-5 Jesucristorirã mija imamaka jia Tuparãte mijare jeyobaarijayu. I'supaka kibaamaka, “Jia mibaayu Tuparã”, kire ñarĩrijayu. Supa imarĩ kioka jia mija jaiokaro'si, supabatirã kirikakaka jia mija õriwawũ'awãrũokaro'si mijare kijeyobaayu. I'supakajaoka ritaja kiyapaika upakaja mija baawãrũokaro'si kirika Tuparãte mijare ja'atayu Jesurirã mija imamaka.

6 I'supaka mijaro'si kibaaeka simamaka, “Jesucristorika bojariroka yijare nabojaeka rita sime”, mija ãrĩwãrũeka.

7 Supa imarĩ maipamaki Jesucristore etarũkirĩmi ta'abaraka mija ima poto jia mijare jeyobaarijaparaka Tuparãte ime. I'supaka jia mijare kibaamaka dakoja jariwa'ribeyua mijaro'si, kirika mija ba'irabewãrũrijayaokaro'si.

8 I'supakajaoka Jesucristore mija ã'mitiripẽarija'ata'si ãrĩwa'ri Tuparãte mija imajiparãñu. Supa imarĩ maipamaki Jesucristore pe'rietarãñurĩmi “Oka nareka ima”, maki mijareka ãrĩwãrũbesarãki.

9 Supa imarĩ “Ikupaka yibaarãñu”, kẽrĩka upakaja Tuparãte mare baarãñu”, ãrĩwãrũirã mija ime. Supabatirãoka iki Tuparãja imaki Kimaki Jesucristo Maipamakika jia jĩjimaka maimabu'arizarirã mare wã'maekaki.

Corintokarã ĩrĩka ta'iarãja pupajoarimarãja narakakaja napupajoaeka

10 Mija ã'mitipe yijeyomarã. Jesucristore pũataekaki ñima imarĩ ikupaka mijare ñaũ: ĩrĩkate pupajoairokapĩji mija imabe, rakaka pupajoabekaja. I'supaka mija baarãkareka ĩrĩka ta'iarãja mija imarãñu.

11-12 “Rakakaja pupajoabaraka Corintokarẽ ime”, Cloe ta'omajare yire ãñu. “Pablote yija ã'mitiripẽayu”, Yija puri Apolore ã'mitiripẽairã: Supabatirã ‘Pedrote ã'mitiripẽairã yija ime’, ãñurã, aperã ‘Jesúre yija ã'mitiripẽayu’, ãñurã naro'sijioka imarã”, ãrĩwa'ri yire nabojoyu.

13 ¿Dako baaerã i'supaka mija jaibu'ayu je'e? “Cristo ĩrĩkaja kime Maipamaki”, ãñurã imaripototojo “¿Rĩkimarãja maiparimarãre ime”, ãñurã upaka mija ime bai je'e? ¿Yi'i bai yapua tetaekarã mijaro'si reyaljiekaki? “¿Pablorirã yija imaye'e”, ãparaka rupuko'a mija jũjerũjeka bai je'e? Jẽno'o Jesurirã imawa'ri rupuko'a mija jũjerũjeka.

14-15 Mija pũ'irã imarã, Crispo supabatirã Gayore rupuko'a yijũjerape. Sapi ãrĩwa'ri “Kiupaka oyiaja pupajoairã yija imamaka, Pablote yijare rupuko'a

jūjeka”, mija āñakaro'simarīa simarape. Suṗa imarī ī'parāte takaja ruṗuko'a yijūjeka simamaka, “Jia sime yiro'si”, ñarīṗuṗajoayu.

16 (Ā'ā, mae aṗea ñoñu. Estéfanas rīrāre ruṗuko'a yijūjeka. I'suṗaka baaekaki ñimako'omakaja aṗerā imabeyurā ruṗuko'a yijūjekarā ñoñuareka).

17 “Ruṗuko'a mijūjetapaape”, āriwa'rimarīa Jesúre yire pūataeka. “Po'imajare tāārimaji kime Cristo”, āparaka “Yirika bojariroka mibojatapaape”, āriwa'ri yire kipūataeka. Jiyurika yoka ā'mitiririjiyuwa'ri ṗo'imajare yire yī'rirū āriwa'rimarīa Jesúrika bojariroka yiwārōyu. Yīṗuṗaka yire āñu uṗaka jiyurika na'mitiyuṗitakaja nare yiwārōrikareka “Mare tāāwa'ri yaṗua tetaekarā Cristore reyaeka”, āririka ōribeyurā ṗo'imajare imajāāeka.

Maro'si Jesucristore reyaekapi, āriwa'ri jia maimarijayu āñua jairō'ō

18 Suṗa imarī Jesucristore yaṗua tetaekarā naṗatakāekakaka majaroka ā'mitirikopetirā, “Waṗuju ōriṗūamarī oka sime”, nañu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā. Tuṗarāte yī'riwa'ri kipō'irā a'rirūkirā ṗuri, “Tēriwa'ribaji imaki imarī, ika majarokapi Tuṗarāte mare tāārāñu”, āñurā maime.

19 Mija ĩabe, ikuṗaka sabojayu mamarīji kiro'si o'orimajire Tuṗarā majaroṗūñurā o'oeka:

“Jia ṗuṗajoarika ōñurā imarī, jītaka sime yija wārōika', nañua dako waṗamarīa ñamajī naro'si sayijarirūjerāñu. Jia naṗuṗajoakoṗeika ñiarīṗe'yorāñu”, Tuṗarāte ārika o'oeka ṗūñurā.

20 Jesúre reyaekapi āriwa'ri bikija sabotatika uṗakaja sajarika. Suṗa imarī jia ṗuṗajoarika ōñurā, noñuapi Tuṗarāte ōriwārūbeyurā. I'suṗakajaoka Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimaja, saṗi natāārūkimarīa sime. Suṗabatirā naṗuṗaka nare āñu uṗakaja ṗuṗajoatirā jia jaiwārūrijayurāoka, saṗi Tuṗarā ṗō'irā eyawārūbesarāñurā. I'suṗaka ṗuṗajoairāre dakoa waṗamarīa naṗuṗajoaika jarirūjeiki kime Tuṗarā.

21 Ritaja jērāko'awārūṗataiki imarī, “Naṗuṗajoaikapi yire ōribesarāñurā ṗo'imaja”, Tuṗarāte ārika. I'suṗaka simamaka ikuṗaka simarika kiyapaeka: Kirika bojariroka yī'yurāte ba'iaja jūarūka imakoṗekareka Tuṗarāte nare tāāeka, “Waṗuju ṗakiriroka sime Jesucristorika bojariroka”, kire ā'mitirīṗēabeyurāte āriko'omakaja.

22 “Karemarīa rita ima ṗablote yijare bojarikareka, maikoribeyua Tuṗarāte jeyobaaikapi yijare kibaabeajāāeka”, judiōtatarāte āriṗuṗajoayu. Judiōrākamarīrā ṗuri, “Yija ōñumijikamarīa Jesucristorika bojariroka imamaka, sayija yaṗabeyu”, āriṗuṗajoairā.

23 Tuṗarāte yī'yurā ṗuri, “Maro'si yaṗua tetaekarā Jesúre reyaeka”, āñua majaroka bojarijayurā maime. Samabojarika ā'mitiririyapabeyurā imarī, judiōtatarāte saṗe'yoyu. Judiōtatamarīrāoka sā'mitiritirā, “Waṗuju ōriṗūamarī oka sime”, nañu naro'si.

24 I'suṗaka narīko'omakaja ī'rārimaki judiōrāka, suṗabatirā judiōrākamarīrāoka Tuṗarāte wā'maekarā imarī, Jesúrika bojariroka ā'mitiritirā sayī'yurā maime. Suṗa imarī “Cristoṗi āriwa'ri mare tāāekaki imarī, ritaja tēriwa'ribaji kime Tuṗarā. Suṗabatirāoka ritaja ōñuka kime”, marīṗuṗajoarijayu.

25 Tuṗarā ōriwārūriroka ōriwārūbeyurā imarī, “Kimakire reyaerā Tuṗarāte ṗūatamaka waṗuju ōriṗūabekaja kibaeka”, nañu kire ā'mitirīṗēabeyurā. “Dika jariwa'ririmarīa yija ōñu”, narīkoṗeko'omakaja, norīkoṗeika tēriwa'ribaji sime Tuṗarāte ōñua. I'suṗakajaoka, “Kimakire reyaerā kipūatamaka tēriimarīka

kimaeka”, nañu. I'supaka narīko'omakaja “Tērīribajirā yija ime”, narīkopeika i'supakamarīa sime. Kimakire pūatawa'ri nare tērīwa'ribaji kimaeka.

²⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Kūpajjikaja ōrīpūairā nime”, pō'imajare mijareka āriko'omakaja Tuparāte mijare wā'maeka. Supabatirā kūpajjikajaoka mijakarā pō'imajare jā'merimaja imaeka. I'supakajaoka nimaeka imatiyarimaja makarā mija watopekarā.

²⁷⁻²⁸ Tuparāte mijare wā'maeka “Jia ōrīpūabeyurā nime”, kire ōrībeyurāre mijareka āriko'omakaja. “Jia ōñurā yija ime”, ārikopekarāte “Ba'iaja maṣupajoayu”, narīwārūrū āriwa'ri, i'supaka kibaaeka. Supabatirā i'supakajaoka baawa'ri “Imatiyabeyurā nime”, narīkarāte Tuparāte wā'maeka kirirā nimaokaro'si. I'supaka kibaaeka “Tērīrā yija ime”, ārikopekarāte wayupi'rirū āriwa'ri. Supabatirā pō'imajare jiyipupaka ōrībeyurāte kiwā'maeka, Tuparāte yi'ribeyurāte jiyipupayeeikakaka “Dako wapamarīa sime”, pō'imajare āriwārūokaro'si.

²⁹ I'supaka baaiki Tuparāte imamaka, kīaika wājītāji, “Imatiyaiki űimamaka, yire miwā'maeka”, āriṣupajoarika imabeyua.

³⁰ I'supaka simamaka Tuparāpi āriwa'ritakaja Jesure yi'yurā majayu. Kimakipi āriwa'ri mare kitāāeka ōñurā imarī, “Ritaja ṣupaiki kime”, marīwārūyu. Cristore reyaekapi āriwa'ri ba'iaja mabaakopeka wapakoyika simamaka jirā maimē kiñakoareka mae. Supa imarī kirirā mare jarirūjekaki imarī, ba'iaja mabaako'omakaja saja'atabaraka jiaṣiji kika imarijayurā Tuparāte mare imarūjeyu.

³¹ I'supaka maro'si kibaaeka simamaka, ikupaka sabojayu kioka o'oeke pūñurā: “Maṣupayariji maimakaka jijimaka bojabekaja Tuparāte maro'si baarijayuakaka takaja jijimakapi mabojarijariye'e”, āriwa'ri sabojayu.

2

“Yapua tetaekarā Jesure reyaeka”, āriwa'ri samajaroka Pablote bojaeka

¹ Mija pō'irā yeyarapaka poto Tuparārika bojariroka, pō'imajare ā'mitirikoribeyua mijare yiwārōū'murapaka jia mija ōpe yijeyomarā. “Jiitaka ōñuka kime”, yireka narīrū”, āriwa'rimarīa mijare sayiwārōraṣe. I'supaka jaipekaja, jia mija ōriwaṣu'airokapi mijare yiwārōraṣe.

² Mija pō'irā űimarapaka poto “Yapua tetaekarā Jesure reyaekakaka takaja nare yibojaye'e”, āriwa'ri mijare yibojaraṣe.

³ Mija pō'irā yeyarapaka poto “Nare bojawaṣu'atawārūberijiki űime”, āriwa'ri wājiaja yitararaṣe.

⁴ Cristore reyaekakaka mijare yibojaraṣaka “Jia ōñurā yija ime”, āñurāte jairokapimarīa mijare yibojaraṣe. “Pablote jia bojaika simamaka Cristore yija ā'mitiripeayu”, narīrū”, āriwa'rimarīa mijare sayibojaraṣe. I'supaka imabekaja, Espiritu Santorikapī maikoribeyua mijare yibaabearaṣaka iawa'ri yibojaraṣaka mija ā'mitiripearaṣe.

⁵ I'supaka simamaka jia jērāko'airā upaka jiaṣi yijaiiroka mija ā'mitiripearikopakaja Tuparārika iatōṣowa'ri Jesucristore mija yi'ririka yiyaraṣe.

Jia Tuparāte mare baaeka morīwārūerā Espiritu Santore mare wārōyu

⁶ Supa simako'omakaja jia ṣupaka yija wārōyu Jesucristorika jia ōñurāte. Kire ā'mitiripeabeyurā ṣuri, supabatirā niṣarimarā naro'siji, naṣupamiṣi tīṣikapī najaiika upaka yija wārōbeyu. Niṣarimarāre reyarāñurīmi nakaja saririrāñu norīkopeika.

7 I'supaka simamaka Tuparārikapi mijare yija wārōyu. Ika wejea kipo'ijiaerā baaeka ruḅabajirā, "Ikuḅaka baatirā ḅo'imajare yitāārāñu, supabatirā juitakaja nare yibaarāñu", kērītika. Ruḅu i'siroka ḅo'imajare Tuparāte ḅōrīrūjeberika imakoḅeika nare yija wārōyu.

8-9 Iroka i'sia ni'ī I'rikaoka Iḅarimarākaki ḅōrīwapu'abeyua. Norīwapu'arikareka Maiḅamaki tērīrikaja imatiyaikite yaḅua tetaekarā najāāberijāāeka. Iroka norīwapu'aberiko'omakaja, ikuḅaka kiro'si bojaijirimajite o'oekakaka morīye'e:

"Jijimakapi kire ḅñurāte jia imarūkia Tuparāte jieweitika ḅo'imajare Iakoribeyuakaka. Supabatirā aḅekurioka naḅuḅajoabeyua, i'supakajaoka na'mitirikoribeyua", sabojayu Tuparā majaroka o'oeka ḅñūrā.

10 I'supaka ḅo'imajare ḅōrīberika simako'omakaja, maekaka ḅuri sayija ḅñu Espiritu Santore yijare sōrīrūjemaka. I'supaka Espiritu Santore baayu dakoa jariwa'rīmarā ḅñuka imarī. Suḅa imarī ritaja Tuparāte ḅuḅajoaimiji ḅariji ḅrīḅataiki kime.

11 Po'imaja matiyaja, "Iki i'supaka ḅuḅajoaiki mae", ārīḅuḅajoawārūbu'abeyurā maime. I'supaka imarā maimamaka, I'rika ḅo'imajire ḅuḅajoaika, I'rikaja kiōrīrūkia sime. I'supakajaoka sime Espiritu Santoro'si I'rikaja Tuparāte ḅuḅajoaika ritaja kiōñu.

12 Jesūre ā'mitiripēabeyurā naro'siji naḅuḅamiji tīḅikapī nabojakoḅeika ā'mitiripēabeyurā yija ime. Espiritu Santore wārōika takaja yija ā'mitiripēayu. Jia Tuparāte mare ja'ataekakaka morīwārūerā Espiritu Santore maro'si kīḅūataeka.

13 I'supaka simamaka Espiritu Santore yijare wārōikapī yija jaiyu. Kire ā'mitiripēairā imarī, yijare kijeyobaaikapī aḅerā kire ā'mitiripēairāte yija wārōwapu'atayu. Yija ḅuḅajoaimiji tīḅikapīmarā wārōrimaja yija ime.

14 Tuparāte nayi'ribepakā'ā Espiritu Santore nare ña'rījāiberikarā ḅuri, kijeyobaaikapī nare yija bojaika ā'mitirīwārūbeyurā. "Wapuḅu ḅrīḅūaberi oka sime", narīḅuḅajoayu.

15 Espiritu Santore nare ña'rījāikarā ḅuri ḅo'imajare imarijayua Iatirā, "Ikuḅaka sime jia baarika, ika ḅuri ba'iaja baarika ima", ārīḅuḅajoawārūirā. Jesūre yī'ribeyurā ḅuri Espiritu Santore ña'rījāiberikarā imarī, "I'supaka ba'iaja nabaayu", I'rikaoka ārīberijīki yijareka.

16 I'supaka mijare yo'opūayu ikuḅaka Tuparā oka ḅñū o'oekarā sabojaika simamaka: "Maiḅamaki Tuparāte ḅuḅajoaika maki ḅrībeyuka. I'supakajaoka maki kire wārōberijīki", ārīwa'ri sabojayu Tuparā oka ḅñū.

I'supaka simako'omakaja Cristore ḅuḅajoaimijikakapi maḅuḅajoarijayu Espiritu Santore mare ña'rījāikarā imarī.

3

Ikuḅaka nime Tuparārika ba'iraberimaja

1 Mija ā'mitiḅe yijeyomarā. Mija ḅō'irā ñimarapaka ḅoto aḅerō'ōkarā Espiritu Santore ña'rījāitīkarāte yiwārōrapaka upakamarā mijare yiwārōrape. Tuparāte jia yī'riwārūbeyukajirā mija imamaka, mijaro'siji mija ḅuḅamiji ba'ia tīḅīkarā mija imarapaka imarī me'rāka wārōū'muika upaka Cristorika mijare yiwārōrape.

2 I'supaka mija imarapaka simamaka jia Jesucristore yī'yurāte ḅñuakaka mijare yiwārōberape ruḅu. Maekakaoka i'supakaja ka'wisikakaka mijare yiwārōwārūbeyukaji ruḅu.

3 I'supaka mijare ñañu Tuparâte õrĩbeyurâte baaika upakaja baarika yapairã mija ime ruþu ãriwa'ri. ã'mitirikõrĩ je'e. Mija tiyiaja oakiparaka mija jaiyuyebu'arijaju. I'supaka mija imamaka, ïatirã, "Espiritu Santore ña'rijaiberikarã upaka pupajoawa'ri nayapaika upakaja nabaariyapayu", mi-jareka ñañu.

4 I'supaka imawa'ri, "Pablote ã'mitiripẽairã imarã yija þuri", I'rãrimarãre ãpakã'ã, "Jẽno'o, Apolore yi'yurã yija þuri", ãparaka mija ãribu'arijaju. I'supaka mija imamaka, Tuparãte yi'ribeyurãte baaika upakaja mija baari-jayu ruþu.

5 Yi'i Pablo, Apolopitiyika Tuparãrika ba'iraberimaja yija ime. I'supaka simamaka, yija wãrõrapaka yi'riwa'ri Jesure mija ã'mitiripẽarape. "Ikuþaka rakakaja baarimaja mija imarãñu", ãriwa'ri Maipamakire yijare jã'meka upakaja yija ba'irabeyu.

6-7 Yi'i mijare mamarĩ wãrõu'murapaki. Yibe'erõ'õ Apolo i'supakajaoka mijare wãrõrijarapaki. I'supaka simako'omakaja Tuparã I'rikaja imatiyaiki imarĩ, Jesure yi'yurã mijare jarirujetirã, saþi jia kirika mija õrĩmirĩkawa'yaokaro'si jia mijare jeyobaarijajuka. I'supaka kimamaka, mamarĩ kirika bojariroka aþerãte wãrõrimaja, sabe'erõ'õþi sabojawapu'atarimajaoka imatiyabeyurã imarã.*

8 Tuparãrika bojariroka mamarĩ wãrõrimaja, sabe'erõ'õþi bo-jawapu'atarimajaka I'rãtijiji ba'irabeirã nime. Kirika naba'irabekamijikaka kiõñua simamaka sawapa jia Tuparãte nare baarãñu.

9 Yi'i, Apolopitiyika I'rika upakaja pupajoatirã Tuparãrika takaja ba'iraberimaja yija ime. Kirirã mija imamaka, mija þõ'irã Tuparãte yijare þũataeka.

10 Supa imarĩ jia yire jeyobaatirã, mamarĩtaka kirika bojariroka mijare yiwãrõu'muerã Tuparãte mija þõ'irã yire þũataeka. Sabe'erõ'õþi aþerã mijare sawãrõrimaja imarã mae. Jia wãjia pupajoabaraka sanawãrõrijarĩrakareka jia simarãñu.†

11 I'supaka simamaka ikuþaka ãparaka mamarĩ mijare yiwãrõu'mueka: "Jesucristopi Tuparãte mare tããyu", ãparaka mijare yiwãrõrape. Aþeupakapi Tuparãte mare tããrũkia maki mijare wãrõberijiki.

12-13 I'supaka simako'omakaja I'rãrimarã imarã wãjimiji Tuparãrika bojariroka wãrõruputairã. Aþerã þuri kirika wãrõrimaja imariþotojo i'supakamarĩa baairã. Cristore wã'marãñurĩmi, wããrõ'õrãja "Ika jia ima, ika þuri jiamarĩa ima mirãkiyu", ãparaka kirika maba'irabeka mirãka jia ïatijarĩji sakĩarãñu marãkã'ã sime ãriwa'ri. Ìakõrĩ je'e. Wejejë'rãkaja simaokaro'si jiyiakaka wi'ia mabaajĩñu. Jiamarĩakaka samabaajĩka þuri, wejejë'rãkaja simaberijĩñu. Wããrõ'õrãja "Jiamarĩakaka wi'ia nabaarape", þõ'imajare ãrĩrãñu.‡

14 Jia þõ'imajare nawãrõeka mirãka kĩarãkareka þuri, "Jia sime", kẽrĩrãñu. Supa imarĩ siatirã jia sawapa Cristore nare baarãñu.

* 3:6-7 La figura dice que Pablo era como sembrador de semillas y Apolo el que regaba agua al sembrado después. Pero Dios es el que hizo crecer lo sembrado y los creyentes son como su chagra.

† 3:10 La figura dice que los creyentes eran como la casa de Dios. Pablo y otros maestros ayudaron construir esa casa por medio de enseñar bien a los creyentes para que sean fuertes en fé. ‡ 3:12-13 La figura dice que las personas que enseñan correctamente son como los que construyen un edificio con materias buenas (oro, plata y piedras preciosas). Los que no enseñan enfocado en lo que hizo Jesucristo, son como los que construyen con materias que no dura (madera, paja y cañas).

15 Po'imajare jia wārōberikarāte ba'irabekoŋeka ĩatirā ƀuri “Jiamarĭa sime”, kērĭrāñu. Suƀa imarĭ naba'iraberiwapa tōƀoberiripotojo, Cristoka imarūkĭrā nĭmarāñu imarĭka. Ā'mitirĭkōrĭ je'e: ikupaka sime: Wi'iba'ĭpi kiwi'ia oomaka, kiru'yu upaka imarā nĭmarāñu. Ritaja kiwi'iareka ima oopataripotojo saba'ĭpi ƀuri ru'riporĭkaki imarĭ, tāñuka. I'suƀaka simarāñu wājimĭjĭpi wārōberikarāro'si.

16 Espĭritu Santore ña'rĭjāikarā imarĭ, mĭja watoƀekarā Tuƀarāte imamaka, jĭyĭupaka kire ōrĭriwi'i upaka torā mĭja ime. ĸ'ĭsiakaka ōrĭbeyurā mĭja ime bai je'e?

17 Tuƀarāka imarā maimamaka, ba'ĭaja baabekaja maimarĭka kĭyapayu. Suƀa imarĭ ĩrārimarāre rukubaka wārōkapi jiamarĭa Jesure yĭ'yurāre nĭmabu'arūjeika ƀareaja ba'ĭaja Tuƀarāte nare ĩuarūjerāñu.

18 Mĭja ƀupakarāja ƀakirimaja mĭja jaria'si. Tuƀarāte yĭ'riƀe'yobaraka narō'sĭji napupamĭji tĭpĭkapi imarāte ōñua ā'mitirĭƀeatirā “Jia ōñurā yĭja ime”, mĭja ārĭa'si. I'suƀaka ƀupakirāre bojaika yĭ'ribekaja Tuƀarāte ōñutakaja mĭja ā'mitirĭƀejĭka jia sime. I'suƀaka mĭja baamaka ĩatirā “Ōrĭbeyurā nime”, mĭjareka narĭko'omakaja, Tuƀarāte ĭaika wājĭtāji ƀuri jia ōñurā mĭja ime.

19 I'suƀaka Tuƀarāte mĭjare ĭaika simamaka kire yĭ'ribeyurāte “Jia ōñurā yĭja ime”, ārĭkoƀeika dakowapamarĭa sime Tuƀarāro'si. Ā'mitirĭkōrĭ je'e. ĩkupaka sabojayu kimajaropūñurā: “Tērĭrika ōñurā imarĭ, aƀerāte bo'ĭbajirā yĭja ime”, narĭƀupajoakoƀeikapiji jiamarĭa Tuƀarāte narō'si sabaarāñu”, ārĭwa'ri sabojayu.

20 Topĭ aƀea ikupaka sabojayu: “Yire yĭ'rĭriƀe'yoirāte ƀupajoaika ñorĭƀatayu. “Ritaja ōrĭƀatairā yĭja ime”, narĭko'omakaja, narĭkoƀeika dakoa wapamarĭa sime', Tuƀarāte āñu”, ārĭwa'ri sabojayu.

21-22 Suƀa imarĭ mĭjare wārōrimajare ĩatirā “ĩ're yĭja ā'mitirĭƀejĭayu, aƀerā wārōrimajare tērĭwa'ribaji ōñuka kimamaka”, āƀaraka ĭĭjimaka mĭja ƀuparĭa'si. Jia ĭĭjimaka mĭja imaokaro'si ritaja Tuƀarāte mĭjare ja'atayu. Yĭ'i ƀablo, Aƀolo, ƀedropĭtiyĭka kirĭka bojarĭroka mĭjare yĭja wārōerā mĭja ƀō'irā yĭ-jare kĭƀūataeka. Jia mĭja imarūkĭa mĭjaro'si kibaatika simamaka ōñia mĭja imatĭyĭkuri, reyaekarā mĭja imarāka ƀotooka jia Tuƀarāka mĭja imarāñu. Suƀabatirāoka maekaka, ñamajĭ mĭja imarĭjarĭrūkĭa jia mĭjaro'si simarĭjarĭrāñu. Ā'mitirĭkōrĭ je'e, ritaja ō'ōrā imakaka, jia oyĭaja mĭjaro'si sime.

23 I'suƀaka mĭjaro'si simarĭjari Cristore yĭ'yurā mĭja ima simamaka. Suƀa imarĭ ƀemawa'ribaji mĭja wārōrimaja ƀupajoabekaja ikupaka sime: Mĭja ruƀuko'amaki kime Cristo. I'suƀakajaoka Cristo ruƀuko'amaki kime Tuƀarā.

4

Aƀōstolrāka ba'iraberĭka

1 “Jesurĭkaitakaja ba'iraberĭmaja nime”, yĭjareka mĭja ārĭƀupajoabe. I'suƀaka simamaka yĭjare kĭƀūataeka Tuƀarārika bojarĭroka ƀo'imajare ā'mitirĭkorĭbeyumĭji imakoƀekakaja yĭja wārōerā.

2 ĩkupaka sime ba'irabeĭjĭrimaja imarĭkakaka: Ba'iraberĭka nare naja'ataekareka jia naba'iraberĭka ime ĭĭjimaka ĭƀarimarāre naka imaokaro'si.

3 Mĭja ĭabe, ikupaka sime kirĭka yĭba'iraberĭkakaka. “Jesure yapaika upakaja jia ƀablote ba'irabeyu”, mĭja ārĭjĭka, mĭja ārĭberĭjĭkaoka marākā'ā imabeyua yĭro'si. Suƀabatirāoka ritaja aƀerāte i'suƀaka yĭre ārĭberĭkoƀejĭka marākā'ā imabeyua. “ĸYaje ritaitaka jia Jesurĭka yĭba'irabeyu jee? Jiamarĭa yĭba'irabeyu je'e aƀeyarĭ”, ārĭwārūbeyuka ñime ñoñu upakaja ƀuri.

4 Yipupajoaikareka jia Jesúrika yiba'irabeyu. I'supaka simako'omakaja, "Oka imabeyua yire", ári'rukimaríá sime. Maipamaki Jesús í'rikaja óñuka, "Jia Pablote yirika ba'irabeyu", ári'rika.

5 Supa imarí kipe'rietarãñurími mabaakoþeka þo'imajare óribeyua wããrõ'órãja sakibojarãñu. I'supakajaoka kibaarãñu mapupajoaeka mirákakaka. I'sia þoto í'rika upakaja kirika maba'irabeka miráka simamaka íatirã mabaaeaka upakaja sawapa mare kibaarãñu. Supa simamaka ketarúki rupubajirã, aþerate baaika íatirã "Ba'iaja baairã mija ime", aþekaja maimayee.

6 Mija á'mitipe yijeyomarã. Í'rika ta'iarãja mija imaokaro'si yirikakaka supabatirã Aþolorika kakaoka mijare yibojayu. Supa imarí simara'aeka upakaja mija pupajoaerã ikupaka sabojayu: "Þo'imajareka mija jairã þoto Tuparã majaropũñu ãñu þemawa'ribajirã mija baasi", ári'wa'ri sãñu. Supa imarí "Yijare wãrõrimaji þuri mijariki wãrõrimajire tãri'wa'ribaji jia óñuka kime", mija ári'bu'a'si.

7 Dakoa aþea apikate tãri'wa'ribaji mijare imarújeika imabeyua. Ritaja mija baawãrúika Tuparãte mijare ja'ataeka sime. I'supaka mijare kija'ataeka simamaka "Yija óñu upakaja jia kirika yija ba'irabewãrúyu", mija ári'a'si.

8 Supabatirã "Maekaka þuri ritaja Tuparãrikakaka óñurã yija ime", mija árikoþeyu. I'supakajaoka "Kirika yija ba'irabewãrúerã ritaja Espiritu Santore yijare ja'atapataeka", mija ári'pupajoakoþeyu, yipupajoaikareka. Cristoka já'mebeyukajirã yija imako'omakaja ¿mija þuri kika já'merimaja jaritirã bai je'e? Karemarítaka mija pupajoaika upaka simarikareka, yijaro'sioka jia simajããeka mija upaka kika já'merimaja yija imaokaro'si.

9 Aþe upaka sime yipupakareka yiro'si þuri. "Apóstolrãka yija imako'omakaja jiyipupaka þo'imajare óribeyurã upaka Tuparãte yijare þúataeka", yija ári'wãrúyu. Íakõri je'e: Surararãkare ñi'aeakarã upaka imawa'ri, nipamakite já'meika þoto, þo'imajare íaika wãjitãji reyaru'kirã upaka yija ime. I'supaka simamaka nimaupatiji þo'imaja, supabatirã ángelrãkaoka yijaro'si simarãka upakaja íabaraka imarã.

10 Jesucristore yapaika upakaja yija baamaka "Dako óribeyuratarã nime", þo'imajare yijareka ári'pupajoayu. "Yija þuri, Cristorirã yija imamaka, dika jariwãririmaríá yijare kiórírújeyu", mija ári'pupajoakoþeyu. "Tuparãro'si jia baakoþeirã nime", í'rãrimãre yijareka áñu. Mija þuri "Tãri'wa'ribaji kiro'si baairã Tuparãte yijare imarújeyu", mija ári'pupajoakoþeyu. Supabatirã jjimaka þo'imajare mijaka imako'omakaja yijare jiyipupaka noribeyu.

11-12 Bikija ba'iaja yija jũara'aeka upakaja maekakaoka yija jũarijayu ruþu. Í'rãkurimaríá yija kãsirabarijayu, okoa ukurijitokoþeko'omakaja okoa yijaro'si jia yija tþowãrúbeyu. I'supakajaoka jarirorõ'ó, yija o'ajããrúkia imaberir-ijayu yijaro'si. Ba'upaka yijare baawã'imaparaka þo'imajare yijare þajewã'imarírijayu. Supabatirã w'imarirã yija ime. Tuparãrika bojariroka yija wãrõika simako'omakaja yija imarúkiwapa, yija ba'arúkiwapaoka tþoerã jimaríá ba'irabejãparijayurã. Ba'iaja þo'imajare yijare jaiwã'imaríko'omakaja, ba'irokapi nare yija okae'ebeyu. I'supaka baabekaja "Jia nare mijey-obaake, Tuparã", aþaraka naro'si kire yija jãnerijayu. Ba'iaja yijare nabaata'ako'omakaja nare yija ruþuwapa'e'ebeyu.

13 Ba'iaja yijareka najaiyuyeko'omakaja jiapiji naka yija imarijayu. Bu-rua upaka yijare norírijayu. Bikija niãþe'yora'aeka upakaja maekakaoka í'supakaja niãþe'yoirã yija imarijayu ruþu.

14 Mijare waḡewa'rimarīa ikupaka mijaro'si yo'oyu. Mamakarāka mawātaika upaka mijare yiwātayu. Suḡa imarī mijare okajāāwa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu.

15 Diez mil rakamarā Jesúrika bojariroka mijare wārōrimajare imakoḡeko'omakaja yi' i'rikaja puri kirika mijare wārōū'murapaki. Mijare yibojamaka ā'mitiritirā Jesúrirā mija jarika. I'supaka mijare wārōū'murapaki imarī, mijapaki upakaja ñime.

16 Mijapaki upakaja imaki ñimamaka yibaarapaka upakaja mija baarika yiyapayu.

17 I'supaka mija imarika yaḡawa'ri Timoteore jībaji mijare wārōerā torā kire yipūatayu. Yimaki upakaja wātaka ñoñuki imarī, Maipamakire yapaika upakaja baaiki kime Timoteo. Suḡa imarī mijare yiwārōtirapaka mirākaja mijare kiwārōrāñu je'e ate. Suḡabatirā “Jesúre yi'yuka imarī, ikupaka Pablote imarijayu”, āriwa'ri mijare kibojarāñu. I'sirokajaoka aḡerā Jesúre yi'yurāte yiwārōtaparijayu.

18 “Maḡō'irā puri Pablote etabesarāñu je'e mare kikiwa'ri”, āriwa'ri i'rārimarā mija ḡō'ikarāre jiiwariarikopeyu.

19 “Tuḡarāte yire ḡūatarārimi, mijare ĩarī ya'rirāñu”, ñarīḡupajoayu. Mija ḡō'irā yeyarāñurimi, marākā'ā imawa'ri i'supaka najaiyu āriwa'ri naka sayikorirāñu. “Waḡuju jairimirātakaja sanajaiyu je'e aḡeyari”, āriwa'ri nare ñiaeyarāñu. I'supakajaoka karemarītaka Espiritu Santore nare jeyobaaikapi najaika upakaja kika naba'iraberika jia naro'si simamaka ñiaeyarāñu.

20 Naḡupajoaika upakaja najairijayuapi takaja Tuḡarārika naba'iraberijarirākareka dako waḡamarīa simarāñu. Tuḡarāte jā'mekarā ḡuri kijeyobaaikapi āriwa'ri kirika ba'iraberijayurā.

21 I'supaka simamaka, ikupaka mijare yijērīayu mae: ¿Marākā'ā mija yaḡayu? “¿Dako baaerā ba'iaja mija baabu'akū'ñu?”, āriwa'ri ¿mijare yiwapeeyarika mija yaḡayu bai? Ba'iaja baarika ja'ataekarā mija imamaka, ¿jijimakapi mija ḡō'irā yeyarika mija yaḡayukā'ā?

5

Waḡuju rōmitika wā'imarīrika imabeyua

1 Aḡea ikupaka ima. Mijakaki majaroka ikupaka ña'mitiyu. “Kipaki rūmuka ba'iaja kiwā'imarīrijayu”, āriwa'ri sime kimajaroka. I'sia ima ba'itakaja kibaaika. Aḡerā puri Tuḡarāte yi'ribeyurā imariḡotojo i'supakaitaka baabeyurā.

2 I'supaka mija watoḡekareka ba'iaja baabaraka imakite imako'omakaja “Aḡerā tērīwa'ribaji jia Jesúre yi'yurā yija ime”, āḡaraka ¿jijimaka mija imarijayu bai je'e? I'supaka imabekaja ba'iaja kibaamaka i'yop'i'riwa'ri mijaka kire mija imarūjea'si.

3 Wāārō'ōrā mijaka imaberiripotojo yipupakapi puri mija ḡō'irā ñimarijayu. Mijaka imaberiripotojo, “Ikupaka ba'iaja kibaaika waḡa kiwaḡapakoyirū”, āriḡupajoaweitikakiji ñime.

4 “Ba'iaja baaiki kimamaka ikupaka sawaḡa kijūarāñu”, āñaokaro'si mija rērīrika yiyapayu. I'supaka mija baarāka ḡoto yipupakapi puri mija ḡō'irā imaki upakaja ñimarāñu. Suḡabatirā i'supakajaoka maipamaki Jesucristore mijare jeyobaarāñu.

5 I'supaka simamaka rērītirā mija jairāka be'erō'ō kire mija ĩapēa'si, kiyapaika upakaja Satanāre kire baaokaro'si. I'supaka ba'iaja kijūarāñu kipupape'yaokaro'si. Suḡa imarī maipamaki Jesucristore ḡe'rietarārimi kire kitāārāñu.

6 I'supaka ba'iaja baaikite mija watopekara imakopekoma'omakaja, "Apera teriwa'ribaji jia Jesure yi'yura yija ime", apekaja mija imabe. Mija iabe. Pan baaokaro'si kupajiji levadura marukekoko'omakaja, jia koyirika sarukuka upaka sime ba'iaja baarikakaka. Ba'iaja baaikite mija watopekara imajika ba'iaja baair upaka oyiaja mija jaripatajiinu. I'supaka simakaka oribeyura bai je'e mija?

7 I'supaka mijaro'si simakoreka mija watopekara kire mija imarujea'si, Tuparate yapaika upaka oyiaja baair mija imaokaro'si. Mija iabe, Pascua baya naro'si jerata'yu poto simaupatiji levadura nawi'iarā ima judiorakare taarijaju. Levadura bikijaka nawi'iarā ima upaka naro'si sime ba'iaja baarika napupajoamaka. Supa imari "Apekurioka ba'iaja baarukimarira maimaye'e", ariva'ri levadura nawi'iarā ima nataarijaju. I'supakajaoka Pascua baya poto oveja weiwa'yua najaaarijaju upaka ba'iaja Jesure maro'si juaka. Ba'iaja mabaika maro'si wapa'jiwa'ri kireyaeka onura imari, ba'iaja baarika maja'ataye'e.

8 Supabatarā "Jimarā ba'iaja Jesucristore juaka mare taakaro'si", ariva'ri ritaja ba'iaja mabaarijaju ja'atarā jijimakapi, wajimiji takaja pupajoabaraka maimarijariye'e, pakirimarāja.

9 Bikija mamarī ppera mijare yipūataū'murapakapi ikupaka mijare yibojarae: "Rōmijā imirijaka baariwā'imarijajayurā, i'supakajaoka imirija rōmijāka baariwā'imarijajayurāka mija jeyoaria'si", aparaka o'okapi mijare yibojapūarae bikija.

10 I'supaka mijare narape, "Jesure yi'ribeyurate mija wapata'ritapabe", ariva'rimarā. Ikupaka nime Jesure yi'ribeyura: Rōmijā imirija apera wā'imarijajayurā upaka nime, rikimakaja niheru rikaripotojo rikimabaji yarijajayurā. I'supakajaoka karee'erimaja, supabatarā wajuju imaja jera jiyipupayeerijayurā nime Jesure yi'ribeyura. I'supaka baarimaja rikimarāja nima simamaka, naka imarika yaberiwa'ri po' imajamatorā mija a'rijinu. I'supaka simako'omakaja maki i'supakaitaka baaberijiki.

11 "Ikupaka mija baabe", ariva'ri i'supaka mijaro'si yo'opūaka. "Jesucristore yi'yura yija ime", ariripotojo rōmijā imirija apera wā'imarijajayurāka mija jeyoaria'si. Supabatarāoka rikimakaja niheru rikaripotojo rikimabaji yarijajayurā, i'supakajaoka wajuju imaja jera jiyipupayeerijayurā, aperate jaiyueira, wejabiaikaka ukutira wejabiririjayurā, supabatarā wajuju pakitira karee'erimajakaoka mija jeyoaria'si. Supabatarāoka naka mija ba'arjaria'si.

12-13 Jesure yi'ribeyurate ba'iaja baamaka "Ikupaka nare mabaaye'e", anaokaro'simarā maime. Tuparā irikaja imaki ba'iaja nabaekapi ariva'ri sareka jiamarā nare baarūkika. I'supaka simako'omakaja mupaka Jesucristore yi'yura imaripotojo ba'iaja nabaika ja'atarika yabeyurāka jeyoaribekaja maimaye'e. Amitikōri je'e, ikupaka sabojaju Tuparārika bojariroka o'oea pūnura: "Mija pō'ira ba'iaja baabaraka imarijajukaka mija jeyoaria'si", ariva'ri sabojaju.

6

Jesucristore yi'ribeyurā pō'ira okajierī apekaja, mija tiyiaja oka mija jiebe

1 Apea mijare nañu mae. Mija bojajābu'arāka be'erō'ō, Jesure yi'yura pō'ira irātiji sajierī apekaja, Jesure yi'ribeyurā iparimarā* pō'ira sajierī mija a'yu. I'supaka napō'ira mija baika i'yopi'ribeyurā bai je'e mija?

* 6:1 Jueces que no eran creyentes

2 Jesúre yi'yurá imarí, ñamají ò'òrā ate kipe'rietarāññurími ritaja pò'imajare baaeka mirāka ïabaraka "Ika jiamaría ima, ika pùri jia ima", árríuríkirā maime. ¿Yaje sòrìwārúirā mija ime je'e? Ika ka'iaureka imarāte wā'marúkirā imaripotojo ¿maekaka dakomaríjíkaja oka dajaka imakoþeika mija jiewārúbeyu bai je'e?

3 Ángelrākare baaeka mirāka þariji wā'marúkirā imarí, ò'òrā dakomaríjíkaja oka mijare imakaka jia ïawārúrimaja mija ime.

4 I'supaka imarúkirā imariþotojo ¿dako baaerā oka mijareka ima mija tiyiaja sajiebekaja Cristore yi'ribeyurā pò'irā sajierí mija a'ririjayu je'e?

5 Mija i'yopí'yaokaro'si i'supaka mijare yibojayu. ¿Ni'i Írrikaoka mija watoþekakaki jipañaka òrípúatirā okajiewārúiki imaberitiyaikiji bai je'e? Imakoþeiki je'e aþeyari yipupajoaikareka.

6 Supa simako'omakaja Írřimarā mijaka imarā okajierikopakaja, nokatorijayu. Já'rřibaji sime ïparimaki Jesúre yi'ribeyurā pò'irā a'rítirā, nawājitāji nabojajāābu'aika.

7 I'supaka mija tiyiaja mija bojajāābu'arijayua, Jesúre yi'yurā baarúkimaría sime. I'supaka baarikopakaja Írřimarāre ba'iaja mijare baakoþeika samija rakajepāābe. "Yire jaita'apakítirā me'maeka i'supaka simaparú", āparaka mija imabu'abe.

8 I'supaka baarikopakaja Írřimarā mija pò'irā pò'imajare jaita'apakítirā karee'erimaja imarijayurā. Najeyomarā Jesúre yi'yurā imariþotojo i'supaka nare ba'iaja nabaaríjayu.

9-10 "Ba'iaja yija baarijayua marā imabeyua Tuparāro'si", āparaka pupajoabekaja mija imabe. "Ba'iaja baarimaja imarí, Tuparāte já'meirò'òrā eyarúkirāmarírá nimarāññu", āññua ¿mija òrībeyu bai? Mija ā'mitipe, ikupaka nabaayu ba'iaja baairā: Rómijā ïmiríjaka wā'imarírijayurā upaka nime, supabatirā wapuju imaja jērāka jiyipupayeerijayurā. I'supakajaoka ïmiríja rómikirā, rómijā tūmiakirāoka jeyoika jarítikarā imariþotojo aþerāka yapabu'arijayurā, supabatirā ïmiríja natiyiaja yapabu'arijayurā. Supabatirā karee'erimaja, supabatirā ríkimakaja niñerū rikairā imariþotojo ríkimbaji niñerū yaparijayurāoka imarā. Aþerimarā imarā wejibiaikaka ukutirā wejabiririjayurā, aþerāte jaiyuyeirā. Supabatirā aþerā imarā aþerāte rikaika jaipakitirā nare e'marijayurā. I'supaka baarimaja Tuparā pò'irā eyabesarāññurā. Supa imarí nupaka ba'iaja baariþotojo "Tuparā pò'irā eyarúkirā maime", mija árrípupajoarijaria'si.

11 Bikija pùri nimaupaka baabaraka Írřarimaki mija imaeka ruþu. Maekaka pùri i'supaka baabeyurā mija imaokaro'si Espiritu Santore mijare jeyobaayu Jesucristore mijaro'si reyaeka simamaka. Ba'iaja mija baaekareka Tuparāte mijare tāāeka, supabatirā kirirā mijare kimarújeka mae. I'supakajaoka "Ba'iaja nabaaka wapa yire wapariabeyurā nime", Tuparāte mijareka āññurā mija ime mae.

12 Ikupaka Írřarimarā mija watoþekareka imarāre āññu: "Maekaka Jesúre yi'yurā imarí, ritaja yija yapaika upakaja baajírā yija ime", naríkopeyu. I'supaka simako'omakaja "Ritaja mabaariyaparijayuareka Írřariba'ikaka jiamaría imarijayua sime maro'si. Supabatirā Írřariba'i mabaarijayua, marākā ā baatirā maja'atawārúberijika sime maro'si. Supa imarí i'supaka mabaaberjññu", ñaññu.

13 Írřarimarā ikupaka āññurā: "Ba'arika maba'aika ña'rñjairúkiaro'si sime ñe'mea. I'supakaja mamarířaja Tuparāte pò'ijiatikarā maime. I'supaka imarā

imarī, imajiparūkimarīa sime mañe'mea, ba'arikaoka", narīkoŕeyu.† Kēsia mare baamaka, ba'arijayurā maimako'omakaja rōmitika ĩmirījaka ba'iaja wā'imañua baarika mare jitoika naka baarimajamarīrā maima. Cristore yapaika upakaja baairā maimaokaro'si Tuṣarāte mare ɸo'ijiaeka. Kirirā imarī, maɸo'iaɸi i'suɸaka baarūkirā maima.

14 Tuṣarāte kirikapi maipamaki Jesucristore oñia kijariɸe'rirūjeka upakajaoka mare kibaarāñu.

15 I'suɸaka imarā imarī, Jesuɸo'iakakaja sime maɸo'ia Tuṣarāte ĩamaka. I'suɸaka ima oñurā mija ime. ¿I'suɸaka imariɸotojo rōmitika ĩmirījaka wā'imañua niñerūpi waɸajitirā, mija yapaika upaka koka mija baaika jia sime bai?

16 Ikuɸaka mijare ārīrika ñarīko'o, ĩrīka upakaja imarā nime Tuṣarāte ĩamaka. Ika ñañua oñwārūekaja mija imabe. Tuṣarā majaroɸūñurā o'oeka ikuɸaka bojaika: "Rōmiki kirūmuɸitiyika ĩrīka upakaja imarā", ārīwa'ri sabo-jayu.

17 Rōmika imarikakaka sabojaika upakaja, Cristorirā maima simamaka kika ĩrīka upakaja ɸuɸairā maima Tuṣarāte ĩamaka.

18 I'suɸaka mare kīaika simamaka, ba'iaja baabekaja maimaye'e. I'suɸaka baairā ɸuri, aɸerāka ba'iaja wā'imarīwa'ri ĩrīka ɸo'i upakaja naka imarā. Suɸa imarī naɸo'ia nabitatayu. Aɸea ba'iaja baarika upakamarīa sime rōmitika ĩmirījaka ba'iaja wā'imañuaka baarika.

19 Espīritu Santore mare ña'ajāñiki kime Tuṣarā. I'suɸaka mare kiña'rjāika ɸoto maɸo'iaja kiwi'iuɸaka ima kiro'si. ¿Samija oñkoŕeyu bai je'e? I'suɸaka simamaka Tuṣarārika sime maɸo'ia, maro'sitakajamarīa.

20 Mija ĩabe. Kirirā maimaerā Jesúre reyajiekapi ārīwa'ri kirirā Tuṣarāte mare imarūjeka. I'suɸaka simamaka, maimarijayuareka kiyapaika upaka oyiaja baabaraka jiyiɸuɸaka kire mija oɸe.

7

Rōmie'erika

1 Oñrika yaɸawa'ri ɸaɸerapi yire mija jaiɸūñika mijare yibojaerā baayu mae. "Tuṣarāte yapaika upakaja imawa'ri kirūmuka baabekaja kimajika ¿yaje jia simajñu ruku?", āɸaraka yire mija jērīaɸūñika.

2 Suɸa imarī ikuɸaka mijare yibojaerā baayu mae: Torā rīkimarāja ba'iaja baabaraka mija ima simamaka, rōmie'ekaki imaki ɸuri dakoia okamirāmarīaja kirūmuka imarimaji kime. I'suɸakajaoka sime rōmoro'si.

3 Rōmika imakiro'si koyapaika upakaja kiyi'ririjarirākareka jia simarāñu. I'suɸakajaoka koimarāñu kirūmu koro'si.

4 I'suɸaka simamaka "Yiɸuɸajoaika upakaja yibaaye'e", kotĩmite kōñberijñu. I'suɸakajaoka sime ĩmirījoro'si.

5 Suɸa imarī tĩmiaiko tĩmite baarika yaɸamaka "Jēno'o, baabekaja imari-majaja maimaye'e", mija ārīrijayua mija ja'atabe. I'suɸakajaoka sime ĩmirīji rōmika imakiro'si. "Tuṣarāka jaiokaro'sitakaja mako'aɸiribu'arijayua maja'ataerā ruɸu", ārīwa'ri ĩɸarā wā'tarāja sanayi'ribu'ajlkareka jia sime. Sabe'erō'ōpi ɸuri nima upakaja nimarijarijñu, Satanáre yapaika upaka ba'iaja aɸerāka mija baawā'imarību'aa'si ārīwa'ri.

† 6:13 Había una creencia o pensamiento que a Dios no le importa lo que uno hace con el cuerpo. Por pensar así, tener relaciones sexuales con cualquiera cuando uno tenía el deseo es lo mismo que comer cuando uno tiene hambre.

6 Mija ko'apiribu'arijaya ja'atarükimarïa mijaro'si simako'omakaja, Tuparäka jairä baaeka küpaji ja'atirä i'supaka mija imatarijarijñu mija yapajikareka. "I'supaka oyiaja mija baarijape", äriwa'ri mijare jä'merimajimarïka ñime.

7 Römimariäkaja ñimako'omakaja jo'ribekaja ñima upaka oyiaja ritaja po'imajare imarikareka jia simajäëka yireka puri. I'supaka simako'omakaja ñrika ta'iaräja imabeyurä maime. I'supaka maima simamaka marakakaja maimarükia Tuparäte mare ja'ataeka. Supabatirä römikiräja, römimariäkajaoka jia maimaokaro'si mare kijeyobaayu.

Römijä natümiräre reyatapeakamarä, ñmirïja narömia reyatapeakaräka Pablote jaika

8 Mae römijä natümiräre reyatapeakamarä, ñmirïja narömia reyatapeakaräre ikupaka ñañu: "Römimariä maekaka ñima upaka, ñmirïja römimariä imarä, i'supakajaoka römijä tïmiamariä imarä mija imarijarijïka jia sime.

9 I'supaka simako'omakaja rakajepäwäwärbeyurä puri ne'ebu'ajïka marä imabeyua, dako okamirämarïaja nimarijayaokaro'si."

"Tïmiarä, römikiräkaoka, mija ja'atabu'a'si", Pablote ärika

10 Mae "Iku'upaka Mai'pamakire jä'meka", äriwa'ri tïmiakiräre, römikiräreoka yibojaerä baayu ate: Tïmiakirä imarä mija ja'atabu'a'si. Ñoñu upakaja yipupajoaikapimarïa ikupaka mijare yibojayu, i'supakaja Mai'pamakire jä'meka simamaka.

11 ñrako kotümite ja'atirä apika ñmirïjika tïmiaririka imabeyua. Apikaka tïmiaribekaja kofimi imatikakikaja jia imape'rirä kika oka kojiejïka jia sime. I'supakajaoka sime ñmirïjoro'si.

Jesüre yi'yurä kire yi'ribeyuräka e'ebu'arikakaka "Iku'upaka sime", Pablote ärika

12 Mae ate Jesüre yi'yuka kire yi'ribeyukoka ne'ebu'aekakaka mijare yibojaerä baayu. Mai'pamakire bojaekamarïa sime ika. Yipupajoaika upakaja ikupaka mijare yibojayu: Iku'upaka simarijayu ñrärimaräro'si: Jesüre yi'ribeyurä oyiaja imabu'atirä, be'erö'öpi puri ñrika kire yi'yuka. I'supaka imari'potojo mija römia mijare ja'atarika yapabesaräka nare mija ja'ata'si.

13 I'supakajaoka sime römijä Jesüre yi'ribeyuräka tïmiarikaräro'si. Jesüre yi'ribeyurä imari'potojo mijaka nimariyapamaka nare mija ja'ata'si.

14 Mija tïmiarä Jesucristore yi'ribeyurä nimako'omakaja, ñparä imari'potojo ñrika upakaja mija ime Tuparäte ñamaka, kirirä upaka mijare kïarïri'rijayu. I'supakajaoka ñmirïja Jesüre yi'yuräro'si sime. I'supakamarïa simarikareka, kirirämarïrä mija makaräte imajäëka Tuparäte ñamaka. Kirirä upaka mijare kïamaka puri jiapï mija makaräte kïarïri'rijayu.

15 Jesüre yi'yuka rümu Jesüre yi'ribeyuko imarï, kire koja'atariyapajïka, koyapayu upakaja ko'rijïka marä imabeyua. I'supakajaoka ñmirïji Jesüre yi'ribeyuka kirümu Jesüre yi'yukote kija'atariyapamaka kiyapayu upakaja kibajïñu. I'supaka nayapayu upakaja "Na'ri'parü", ñañua simako'omakaja ja'atabu'abekaja mija imajikareka jïbaji simajïñu. I'supakaja po'imajaka okamirämarïaja maimarika Tuparäte yapayu.

16 "Jia natümiaräka imawa'ri Jesucristore nayi'riräñu je'e naro'sioka apeyari", äriwa'ri i'supaka römijäro'si ñañu. I'supakajaoka sime ñmirïjoro'si.

17 Rakakaja maimaokaro'si Tuparäte mare ja'ataeka. Supa imarï mare kiwä'maeka poto maimara'aeka upakaja maimarijarijïkareka jia sime. Jesüre yi'yuräte rëñurö'örä yeyaika rakakaja iroka nare yibojarijayu.

18 Īrārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruṣubajirā judiŕotatarā imarī, circuncisión baatikarā imarā. “Mae Jesúre yi'yuka imarī circuncisión kurare yire baakoṣeka yo'arañu”, āririka imabeyua. Īrārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruṣubajirā judiŕorākamarīrā imarī, circuncisión baaberikarā imarā. “Jesúre yi'riwa'ri circuncisión yibaaerā judiŕotatakaki jayaokaro'si”, āririka imabeyua.

19 Circuncisión baaekarā, circuncisión baaberikarā maimajikaoka marā imabeyua. Tuparāte mare jā'meika upakaja baarika sime imatiyaika.

20 Supa imarī Tuparāte mare wā'maeka ṗoto maimara'aeka upaka maimarijariye'e.

21 Mia, Jesúre yi'yurā imariṗotojo aṗerāte ba'irabeĭjibaraka “Ba'itaka naṗoyarā yija ime”, mija āri'a'si. I'supaka simako'omakaja mijare naja atarākareka ṗuri wājiaja mija ṗoṗe.

22 Ikuṗaka sime: Aṗerāro'si ba'irabeĭjirimaja* mija imakoṗejika marā imabeyua. Jesúre yi'yurā mija jarirūki ruṣubaji ba'iaja baariroka yi'yurā mija imaeka. Maekaka ṗuri Jesúrirā mija imamaka, i'supaka mija imakoṗeka kija'ataekarā mija ime kiyapaika upaka baaokaro'si. I'supakajaoka aṗerāte ba'irabeĭjirimajamarīrāoka, kire yi'yaokaro'si mijare kiwāmamaka ṗuri kiro'si ba'irabeĭjirimaja upaka mija ime mae.

23 Ba'iaja Jesúre jūaeka waṗa kirirā maimaerā Tuparāte mare wā'maeka. Supa imarī Tuparā Īrīkaja kime Maiṗamaki imatiyaiki. I'supaka simamaka, “Jia Tuparāka mija imarijitoye'e yija añu upakaja mija imabe”, āñurate mija yi'ria'si.

24 Mija ā'mitipe yijeyomarā. Tuparāte mare wā'maeka ṗoto maimaeka upakaja maimamirīrīkawa'rījīkareka jia sime. I'supaka maimamaka jĭjimaka Tuparāte maka imarijarirāñu.

25 Mae ṗaperapi yire mija jēriṗarapapakakaka mijare yibojaerā baayu ate. “Ikuṗaka ũmiamarīrāre, rōmimariŕateoka Maiṗamakire nare jā'meyu”, āriwārūbeyuka yi'i. I'supaka simako'omakaja Jesúre yire jeyobaarijayuapi yiṗuṗajoaikakaka wājiroka mijare yibojaerā baayu. Supa imarī yire mija ā'mitiripēarika yiyapayu.

26 “Cristore mija yi'yuapi āriwa'ri ba'itakaja jiamariapi mijare nabaata'arijayua simamaka rōmimarīa mija ima upakaja mija imarijarijīkareka jia sime”, ñariṗuṗajoayu.

27 “Rōmie'etika imarā, mija rōmia mija ja'ata'si. Rōmimarīa imarā rōmie'erika pakataṗekaja mija imabe”, mijare ñañu.

28 I'supaka ñañua simako'omakaja Īrīka Īmirĭji rōmie'erika yaṗajĭkite rōmie'ejika marā imabeyua. I'supakajaoka ũmiaririyapaiko, ba'iaja baawa'rimarīa kotĭmiarirāñu. Ka'wisika jūarijayurā maime maekaka. I'supaka simamaka rōmika jaritakarā, ũmiaika jaritakarāro'si ka'wisibaji simarāñu. I'supaka mijaro'si sima'si āriwa'ri “Rōmimarīaja mija imarijarijīkareka jia sime”, āriwa'ri i'supaka mijare yibojayu.

29 Mija ā'mitipe yijeyomarā. “No'ojīrāmarīaja sajariwa'yu ō'ōrā maima ṗurirūkia. Supa imarī aṗeakaka ṗuṗajoatiyabekaja Cristorika maba'iraberijariye'e”, āriwa'ri ikuṗaka mijare yibojayu: Rōmika imarā rōmimarīrā upakaja kirika mija ba'iraberijape.

30 Ba'iaja ṗuṗayurā, ba'iaja mija ṗuṗayu takaja ṗuṗajoabekaja mija imabe. Jĭjimaka imarāoka, jĭjimaka imarikatakaja mija ṗuṗaribekaja mija imabe. I'supakajaoka waruaka rikimaka waṗajĭrijayurā, sarekaja ṗuṗaribekaja mija imabe, “Ō'ōrā ñoaka ñña imarūkimarīrā maime”, āriṗuṗajoawārūirā imarī.

* 7:22 Esclavos

31 “Maekaka ritaja mabaarijyua, ritaja ima maikaoka imajiparūkimarīa sime”, āñurā imarī, sareka pūpajoatiyabekaja maimaye'e.

32 Ba'iaja mija pūparirika yiyapabeyu. Maiḥamakirika ba'irabeiki pūri rōmimarīka imarī, Jesūre yaḥaikakaka takaja pūpayuka.

33 Rōmika imaki pūri kirūmure jia jījimaka kika imaerā jia koka imarikakaka pūpajoarijyuka.

34 Īkōrī je'e, ikupaka sime kiro'si: Tuparāte yaḥaika upaka, supabatirā kirūmure yaḥaika upakajaoka pūpajoarijyuka kime. I'supakajaoka sime rōmijāro'si. Tīmiamarīrā maiḥamaki Jesucristorika ba'iraberika pūpajoairā, “Ritaja kiro'si yija baarijyua ĩatirā jījimaka Cristore imarū”, āñrika pūpajoarijyurā. Tīmiairā pūri natūmiarāte jia jījimaka imaerā nimarūkiakakakaoka pūpajoarijyurā.

35 “Mija tīmīaria'si, i'supakajaoka mija rōmie'ea'si”, mijare āñbeyuki yī'i. Tuparāte yaḥaika upakaja jia mija imarika yaḥawa'ri i'supaka mijare ñañu, aḥerō'ōrā mija pūpajoakoreka.

36 Bikijarāja kirūmuro'si kijaiḥāātikakote ĩrīkate e'ebeyua simamaka, “Kōḥakaja ḥakiako kojayu mae, kore ye'eḥaye'e”, āñpūpajoawa'ri kore ke'ejika marā imabeyua.

37 Apika pūri kīpupaka kire āñu upakaja rōmimarīaja kimajīka marā imabeyua. Maki jājiapi kire jā'meberijīki imarī, kiyapaika upakaja jo'ribekaja kimarū āñwa'ri. Supabatirāoka rōmimarīaja imarika rakajepāāwārūtīrā i'supaka kimajīka jia sime.

38 I'supaka simamaka kirūmuro'si imatikakore e'eiki pūri jia baaike. I'supaka simako'omakaja rōmimarīaja imarika pūpajoaiki imaki satērīwa'ribaji jia pūpajoaiki.

39 Tīmiaika jaritikako kotīmite oñia imañujukā'āja apikaka imaberijīko. Kotīmite reyajīka be'erō'ōpi pūri, apika Jesūre yī'yukakajaoka kotīmiarijīkareka jia sime.

40 I'supaka simako'omakaja apikate tīmiaririka pūpajoabekaja koimajīka jībaji koimajīñu yireka. Yī'ioka Espīritu Santore yire jeyobaaikapi i'supaka āñrijiyuka.

8

Aḥerāte jia imarūkia pūpajoabekaja, “Dakoa jājībaarika imabeyua yijaro'si”, āḥaraka ba'iaja aḥerāte mija baarūjea'si

1 Waḥuju imaja jērāka jiyipupayeewa'ri wa'iro'si ri'ia sawājītāji jī'aika upaka naḥāārijayuaakaka ḥaperapi yire mija jērīḥāpārāpaka mijare yibojaerā baayu mae. “Waḥuju naḥupajoaika upakaja nabaaeka sime”, āñwārūrīrā maime. I'supaka simako'omakaja “Aḥerāte tērīwa'ribaji oñurā yija pūri”, āñkōḥeirā mija ime. I'supaka pūpajoabekaja, jia wayūabu'abaraka majey-obaabu'arijariye'e.

2 “Jia dakoa jariwa'rīmarīaja oñpūairā jaritīkarā yija ime”, āḥaraka waḥuju jaiirā jia oñpūabeyurā imarā ruḥu.

3 Aḥerā pūri, jījimakaḥi Tuparāte noñua imarī, “Yīrīrā nime”, kēñurā nime.

4 “Waḥuju imaja jērāka jiyipupayeabaraka wa'iro'si ri'ia najī'ekakaka maba'ajīka”, mija āñuakaka mijare yibojaerā baayu mae. “Waḥuju imaja jiyipupaka noñua oñimarīa sime. Tuparā ĩrīkaja imaki imatiyaiki”, āñwārūrīrā maime.

5 Waɓuju imaja jiyiɓupayeerimaja ɓuri “Wejeɓemarā òika, ka'iarā ima oka majiyiɓupayeerũkia sime”, narĩɓupajoakoɓeyu. Rita nañu, rĩkimakaja sime waɓuju imaja najiyiɓupayeekoɓeika.

6 I'supaka naɓupajoaika simako'omakaja, “Maɓaki Tuɓarā ĩ'rikaja imaki majiyiɓupayeetiyarũkika. Ritaja ɓo'ijiaekaki imarĩ, kiyapaika upakaja mabaaerā mare kiɓo'ijiaeka. I'supaka simamaka Jesucristo ĩ'rikaja kime Maĩɓamaki. Ikiɓi āriwa'ri ritaja jia wejea Tuɓarāte baaeka. Supabatirā ikiɓi āriwa'ri òñia imajĩɓarika maro'si ima”, āriɓupajoairā maime.

7 I'supaka maɓupajoako'omakaja aɓerimarā Jesũre yi'yurā imariɓotojo jia sakaka òriwaɓu'abeyukajirā. Jesũre yi'yurā nimaerā baaeka ruɓubajirā waɓuju imaja jērāka najiyiɓupayeeka. “Po'imaja baarirata sime”, āriwārũbeyurā nime ruɓu. Supa imarĩ tuɓarāreka je'awa'ri “Ba'arika naɓākoɓeka mirāka yija ba'aika sajiyiɓupayeewa'ri yija baayu”, narĩɓupajoayu. I'supaka ɓupajoawa'ri sanaba akoɓeika “Kire yi'ririɓa'ataiki upaka yibaayu Tuɓarāte ĩamaka”, āñurā najayu.

8 I'supaka simako'omakaja ba'irĩjia maba'aika, maba'abeyuaoka imatiyabeyua sime Tuɓarāro'si. “Samaba'abesarākareka Tuɓarāte mare wayu'arāñu”, āriika ɓuri imabeyua. I'supakajaoka “Samaba'arākareka jĩjimaka Tuɓarāte maka imarāñu je'e”, āñiako'arō'simarāaoka sime.

9 “Dakoa mare jājibaabeyua”, āñurā mija imako'omakaja mija yaɓaika upakaja imarika mija rakajebe. I'supaka mija imamaka jia Tuɓarāte yi'riwaɓu'abeyukajirāte ĩajĩkareka, mija ima upakaja nabaajĩñu je'e. “Tuɓarāreka jia sime, ĩamarā sime je'e”, āriwārũbeyurā nimamaka ba'iaja nare mija baaruɓutaika.

10 Ikuɓaka sime: Jia òriwārũirā imawa'ri “Waɓuju imaja jērākarō'siji ri'ia naɓākoɓeka mirāka samaba'aye'e”, āriwa'ri ba'arĩ sajiyiɓupayeeriwi'iarā mija kākayu. I'supaka samija ba'amaka ĩawa'ri, “Naba'aika upakaja say-iba'arāñu yiro'sioka”, jia Tuɓarāte yi'riwaɓu'abeyukajikate āriñāñu kiro'si.

11 I'supaka simamaka “Waɓuju imajaro'si ri'ia naɓākoɓeka mirāka maba'ajika marā imabeyua”, āriwa'ri, mija ba'amaka ĩatirā, jia Tuɓarāte yi'riwaɓu'abeyukajikate saba'awa'ri ba'iaja kibaape'ayu ate. “Jia òriwārũirā yija”, āñurā imariɓotojo mija jeyomakiro'si ba'iaja kibaaika waɓa Cristore reyajĩka simako'omakaja ba'iaja kire mija baaruɓatayu. I'supaka baawa'ri Cristore kiyi'rikoɓeika ja'atirā mamarĩ kimaeka mijirāja kijayua ba'itakaja sime.

12 I'supaka baawa'ri ba'iaja Jesucristore yi'yurāte mija baaruɓatayu. “I'supaka yija baamaka, ba'iaja yijaro'si simarāñu”, āriwārũirɓotojo, i'supaka mija baaiika ĩatirā i'supakajaoka aɓerāte baayu. I'supaka mija baaiika naro'si takajamarā ba'iaja ima. “Yirirāte ba'iaja nabaaiika simamaka, i'supakajaoka yire nabaayu”, mijareka Cristore āriɓupajoayu.

13 Supa imarĩ ikuɓaka mijare ñañu: “Ritaja yibaajĩka ĩaji'atirā yibaaiika upakaja baawa'ri ba'iaja aɓikate jūaa'si āriwa'ri i'supaka yibaaberijĩñu.”

9

“Aɓótolmarĩka Pablote ime”, ārikarāte “Ikuɓaka sime”, Pablote āriika

1 Ritaja Tuɓarāte mare jājibaabeyua yibaajĩkareka, marā imabeyua. ¿Aɓótolmarĩka ñime bai je'e? ¿I'supakajaoka maĩɓamaki Jesũre ĩaeka

mirāmarīka ñime bai je'e? I'supakajaoka aɓea, “Pablote wārōmaka ā'mitiritirā Jesúre mayi'riū'murape”, ¿mija āribeyu bai?*

² “Apóstolmarīka Pablote ime”, aɓerate āriko'omakaja mijareka ɓuri i'supaka ɓupajoarika imabeyua je'e. Yiwarōrapaka ā'mitiritirā Jesúre mija yi'rapaka simamaka, “Cristo ɓūatarimaki kime Pablo”, āñurā mija ɓuri.

³⁻⁴ Po'imajare yire kērājaimaka ā'mitiritirā ikupaka nare yiyi'yu: Apóstolrāka yija imakaka mija ɓupajoabe. Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mija ji'aika, okoa yijare mija sīaika e'etoririmaja yija ima mija ōñu.

⁵⁻⁶ Mia, apóstolrāka, Pedro, Jesús be'erō'okarā narōmiapitiyika Jesúre yi'yurate turirijayu ɓoto nare jeyobaarūkirā. Supa imarī ritaja nare mija jeyobaaika upakajaoka mija baarūkirā yija ime. Apóstolrāka imarī, mijare yija wārōko'omakaja ¿yijare ruku mija jeyobaaberijñu bai je'e? I'supaka simako'omakaja, Bernabéka ba'irabetirā yija yapaika yija tōporijayu.

⁷ Mija ōɓe. Waɓa tōpoirā nime surararāka. I'supakajaoka, iyaka ōteiki sarikayu ɓoto ¿kakaeramarīa sakiōteyu bai je'e? Aɓea mia: Oveja Iarīrimaji sūɓeokoa kibikerijayu ɓoto ¿sukuberijiki bai je'e mijareka?

⁸⁻⁹ I'supakamarīa sime, maba'irabeikapi āriwa'ri sawaɓa matōɓoyu. Yija takajamarīa imarā i'supaka āñurā. Tuɓarārika bojariroka o'oeke ɓūñurāoka i'supakaja sabojayu. Tuɓarā ikupaka Moisés imaekakite kio'orūjeka: “Trigo yapea wa'ibikirāwēko rī'kati'baaruirāka ‘Sakaka kūɓaji kiba'arū’, āriwa'ri kiōmea mija ɓi'ɓea'si”, āriwa'ri sabojayu Tuɓarā oka ɓūñurā. “Wa'ibikirāwēko takaja jia kimarū”, āriwa'rimarīa i'supaka Tuɓarāte bojaeka. ¹⁰ Po'imajaro'si ɓariji ɓupajoawa'ri i'supaka Tuɓarāte bojaeka. Á'mitirikōri je'e: Ríoa ba'iraberimaja, supabatirā trigo yapea ka'rerimajaoka “Sakaka kūɓaji yitōɓoye'e yiro'sioka”, āriɓupajoawa'ri sanaba'irabeyu.

¹¹ Supa imarī Tuɓarārika mijare wārōū'muraparā imarī, “Mare najeyobaarū”, mijareka yija āriɓupajoaika, ¿jiamarīa sime bai je'e?

¹² Aɓerā Jesucristorika wārōrimajare “Mare wārōrimaja nimarū”, āriwa'ri “Nare majeyobaaerā”, āriɓupajoairā mija ime. I'supaka mija ɓupajoaika simamaka, “Mamarītaka mare wārōū'muraparā nime Pablorāka. Supa simamaka nare majeyobaatiyaye'e”, aɓerate tēriwa'ribaji yijareka mija āriɓupajoatiyarūkirā yija ime. I'supaka simamaka “Yijare mija jeyobaabe”, mijare yija ārijiika, jia simakoɓeyu.

I'supaka simako'omakaja, mijare yija jēñeberape. “Niñerū tōpoerā Pablorākare Jesúrika bojariroka wārōyu”, ɓo'imajare āriɓupajoarikareka yija wārōika na'mitiriɓeaberijāāeka. Supa imarī rikimakaja yija yapaika imako'omakaja sarakajepāāwa'ri mijare yija jēñeberape.

¹³ Tuɓarāte jiyiɓupaka ōriwi'iarā wa'iro'sia ɓo'imajare kiro'si tarijayu. Sajāātirā kiro'si najoejirijayuakakaja torā ba'iraberimajare ba'arijaya jia ōñurā mija ime. Bikjarāja “Yire najoejirākakaka naba'arāñu”, Tuɓarāte āritika.

¹⁴ I'supakaja sime Jesúrika bojariroka wārōrimajaro'si. Maiɓamaki Jesúre ārika “Nawārōeka waɓa kopakaja nare jeyobaarūkirā nime naka wārūekarā.”

¹⁵ “Tuɓarā ɓūatairāre majeyobaaye'e”, ārika simako'omakaja i'rākurioka mijare yijēñeberape. Yiwarōriwapa mijare jēñebeyuka imarī, kēsia yijirikoɓejika marā imabeyua yiro'si. Ikuɓaka mijaro'si yo'oika “Yire mija ijibe”, āriwa'rimarīa sayo'oyu. “Waɓamarīaja Jesúrika bojariroka yibojataparijayu”, āriwa'ri jijimaka ñime.

* **9:1** Pablo está afirmando que él es apóstol. Algunos en Corinto, por alegar que Pablo no era un apóstol, no prestaron atención a sus instrucciones y enseñanzas.

16 I'supaka pupajoaiki imariṗotojo Jesúrika bojariroka ṗo'imajare wārōiki imarī, "Jiitaki ñime", ñariṗupajoabeyu. Kirika yibojatapaerā Jesucristore ṗūtariiki imarī, yire kijā'meka upakaja baarijarirūkika ñime. Po'imajare kirika yiwārōberirikareka yire kijā'meka upaka baabeyuka ñimajĩñu.

17 Noñu upakaja pupajoatirā yiwārōrikareka ṗuri, "Sawaṗa yire nijirū", ñariñjāñeka. I'supakamarīa sime. Cristore yire jā'meka upakaja baaiki imarī, aṗerāte yiwārōrijayu. Supa imarī yire najeyobaamaka, supabatirā najeyobaaberikopemakaoka nare yiwārōrijarirāñu.

18 Ikuṗaka sime yiro'si: Sawaṗa tōporikopakaja, "Kire ā'mitiripēairāre Tuṗarāte tāārū", āparaka yiwārōyu. Supa imarī mijare yiwārōika wapa yiwapajēñejika simako'omakaja mijare yiwapajēñeberape. I'supaka baaiki imarī, jĩjimaka ñime.

19 Supa imarī yire nawapañibeyua simamaka marākā'ā baatirā ṗo'imajare yire jā'mewārūbeyu. I'supaka simako'omakaja jia ṗupaiki imarī, "Rikimabaji ṗo'imaja Jesucristore na'mitiripēarijarirū", āriwa'ri i'supaka yibaayu.

20 Mija ĩabe: Judiotatarāka ñima ṗoto, nima upakaja ñimarijayu. I'supaka ñimamaka "Jesúrika bojariroka nare yibojarāka ṗoto yire ā'mitiripe'yorimarīaja, sanayi'rirū", āriwa'ri i'supaka ñimarijayu. I'supakajaoka Moisés imaekakite jā'meka yi'yurāka ñima ṗoto nuṗakaja ñimarijayu. I'siakaka yi'riberirūkika imariṗotojo Jesúre na'mitiripēarika yaṗawa'ri, i'supaka yibaayu.

21 Judiotatamarīrā imarī Moisére jā'meka ōribeyurāte Jesúrika bojariroka yibojarijayu. Naka ñima nuṗakaja baariṗotojo, Tuṗarāte ĩamaka ba'ia baabekaja, Jesucristore yaṗaika upakaja yibaarijayu "Jia Jesucristore na'yirirū", āriwa'ri.

22 Jia Tuṗarārika ōriwapa'uberiwa'ri "Iroka takapi imawa'ri jia kika maimajĩñu je'e", āñurāka ñima ṗoto, nuṗakaja ñimarijayu. Ritaja najājibaaikakaka ñiaika wājitāji baabeyuka yi'i. Jia naka ñimamaka, yiwārōika ā'mitiritirā "Ji-ibaji Jesucristore na'mitiripēarū", āriwa'ri i'supaka naka ñimarijayu. Po'imaja aṗetatarāka ñima ṗoto nuṗakaja ñimarijayu. I'supaka yibaarijayu "Kire ā'mitiripēairāte Jesúre tāārāñu", āriwa'ri yiwārōika ā'mitiritirā ĩ'rārimarāre kire yi'yaokaro'si.

23 "Kire ā'mitiripēairāte Jesúre tāārāñu", āñuakaka ṗo'imajare ā'mitiripataokaro'si i'siakaka yiba'irabeyu. "Naṗitiyika yijare jia Tuṗarāte baarū", āriwa'ri i'supaka yibaarijayu.

24 "Tuṗarā ṗō'irā jia yija tōporāñu", āriwa'ri kiyapaika upakaja baabaraka mija imarijape. Ā'mitirikōri je'e. Rirīrika ṗo'imajare koyu ṗoto, rikimarāja nime rirīrimaja. Nakaki ĩ'rīkaja imaki tērīrūkika. Iki imaki jājia rirītirā aṗerāte ruṗubajirā eyaiki imarī, sawaṗa tōpoiki. Mamarī eyaū'muiki upaka jia okajājijapi Tuṗarāte yaṗaika upakaja baabaraka mija imabe.

25 Narīrīrā baaika ruṗu "Aṗerāte yitēriye'e", āriwa'ri ĩ'rārīmi upakaja narīrikoririjayu. Rirīkoparaka ka'wisitaka najūayu sawaṗa tōpoerā. Supa imarī rīparaka tēñukate ṗūñuakaka kikeka bu'ya nijiyu kiruṗuko'arā tuaokaro'si. Pūñuakaka imarī, ñoaka imarūkimarīa sime. I'supakamarīa sime maro'si ṗuri. Sawaṗa imajīṗarūkia mo'abaraka maimarijayu.

26 "Ikuṗaka yibaarika Tuṗarāte yaṗayu", āriṗupajoawārūtirā Tuṗarārika yiba'irabeyu. ĩ'rīka wapaṗu rirīkopeiki upakamarīa yibaayu. Aṗea ĩakōri je'e. ĩ'rīkaka yitutebu'ajika ṗoto, wapaṗu kotorō'ōrāja tuteberijiki yi'i. "Ikuṗaka Tuṗarāte yaṗayu", āriwārūtirā kirika yiba'irabeyu.

²⁷ I'supaka ñimarijaju nare yiwārōeka be'erō'ō i'yoa yi'po'ia yibaakoreka. Supa imarī “Jia Tuparārika yiba'iraberū”, āriwa'ri ka'wisijūari'potojo yirakajepāārijaju. Jia kirika yiba'irabeika wapa kipō'irā yitōpoye'e āriwa'ri.

10

Bikija judiōtatarāte baaeka majaroka ññurā imarī, nupakamarīa maimaye'e Tuparāte yi'riwa'ri

¹ Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Bikija judiōtatarā ñekiarā imaekarā majaroka mija ye'kariria'si. Nimaupatiji oko ūmakakarokapi* Tuparāte nare ru'putawa'rika. Supabatirā Egiptoka'iakarāre ru'paraka Okojuāka wāmeika riapakiaka ū'puapi natēriwaata'yaokaro'si nare kijeyobaaeka.

² I'supaka Riapakiaka Okojuāka wāmeika tēriwaata'riwa'ri, oko ūmakakarokapi turitapawa'ri Moiséte bojaeka ā'mitiripēairā najarika. Cristore yi'riwa'ri ru'puko'a majjūerūjeika upakaja naro'si simaeka.

³ Supabatirā imipi Tuparāte ña'atarijarika maná nimarakamakiji naba'arijarika.

⁴ I'sia be'erō'ō okoa nare jitomaka, āta watōpekapi Tuparāte okoa jururūjeka sanukuokaro'si. Sukutirā, natārīka. Āta watōpekapi okoa juruika takajamarīa nare tāāeka. Kire jērāko'abeyurā nimako'omakaja na'yu upakaja Cristore nare ĩarīrīka imarī, ikiji i'supaka naro'si baañjikaki. ĩākōrī je'e: I'sia āta upaka Cristore imaeka.

⁵ Tuparā ĩ'rīkaja kibaawārūikapi ba'arika, okoa nare kījika simako'omakaja rīkimarāja Tuparāte yapaeka upaka nabaaberika. Ba'iaja nabaarijarika simamaka, jījimaka Tuparāte naka imaberika. Supa imarī kire nayi'riberika pi'wa'ri pō'imajamatorā nareyarjarika.

⁶ “I'supaka yija ñekiarāre jūaeka”, āriwārūripotojo nabaeka upaka baabekaja maimaye'e.

⁷ Supa imarī wapuju imaja jērāka ĩrārimarā yija ñekiarāte jiyipupayeeeka upaka mija baa'si. Ritaja nimarjarika mirākakaka Tuparā majaropūñurā ikupaka sabojaju: “Wapuju imaja jiyipupayeebaraka, ukurūkia ukuwejabiparaka, ba'abaraka nimaeka. Supabatirā ba'iaja baawā'imaparaka nabayatāāeka”, āriwa'ri sabojaju.

⁸ I'supaka baawa'ri imirīja rōmijāpitiyika ba'iaja baawā'imaparaka nimaeka. Sapi āriwa'ri 23,000 rakamarā ĩrārīmiji nareyapataeka. I'supaka najūaeka ññurā imarī nabaeka upaka baabekaja maimaye'e.

⁹ Ika ru'pubajirā, ba'iaja nabaarijarika simako'omakaja “Maipamakite ba'iaja mare baabesarāñū”, āriwa'ri ĩrārimarā yija ñekiarāre baaeka upaka mabaaberiyē'e. I'supaka ba'iaja nabaeka ĩawa'ri āñaka napō'irā kipūataeka sapi ĩrārimarāre jīñaokaro'si.

¹⁰ Iku'paka sime a'pea ĩākōrī je'e: Nipamaki kimaerā Tuparāte wā'maekakire nakērājaika ĩrārimarā. “Moisére kiwā'maberiri imako'perape Tuparā”, āriwa'ri ba'iaja nabaari'pareaja ĩrīka ángel Tuparāte pūataeka nare kiriataokaro'si. I'supaka najūaeka simamaka nabaeka upaka baabekaja mija imabe.

¹¹ Ritaja yija ñekiarāro'si simaeka upakaja o'oe'ka sime Tuparā oka pūñurā. Wejetiyia eyaerā baawa'ri i'supakajaoka maro'si sime ika majaroka. I'supaka najūaeka ññitirā, nabaeka upaka ba'iaja mabaakoreka kiripūñurā o'oe'ka sime.

* **10:1** En el desierto Dios guió a los Israelitas durante el día mediante una columna de nube. Véase Éxodo 13.21, 14.19-22

¹² Supa imarī “Tuparāte yi'ririkakaka jia ōrītirā imarī, ba'iaja mabaabeyu”, āriripotojo ba'iaja baarika marakajejīnu.

¹³ Supa imarī “Ba'iaja baarika yijare jitoika upaka jūabeyurā je'e aḗerā”, mija āriḗupajoaika, ritamarā sime. I'supakajaoka sime aḗerāro'sioka. Mijare kērika upakaja jeyobaarūkika kime Tuparā. Supa imarī “Ba'iaja baarika yijare jitoika”, āriḗupajoariḗotojo, mija upaka mijare ānu upaka baabekaja mija imawārūrijayu. Ba'iaja baarika mijare jitokoperāka poto kirika Tuparāte mijare ja'atarānu. I'supaka kibaamaka samija rakajepāārānu.

¹⁴ Supa imarī ikupaka mijare nānu yijeyomarā. Ba'iaja waḗuju imaja jērāka ḗo'imajare jiyipupaka ōnu āpēabekaja mija imabe.

¹⁵ Jia ōriḗupakirā imarī, “Rita Pablote mare bojayu”, āriḗupajoawārūrā mija ime.

¹⁶ Piyia Jesúre ba'aekakaka pupajoabaraka maba'arāka poto, “Yiriwea sime iyaokoa”, āparaka maro'si kija'ataeka simamaka iyaokoa maḗibaukurijayu. Supa imarī sukuerā baaeka, “Jia mibaayu Jesús. Ba'iaja yija baaika wapaḗirā yijaro'si mireyaeka”, āñaokaro'si marērīrijayu. I'supaka mabaaiika simamaka “Kirirā maimē”, marīrijayu. Supabatirā “Yiḗo'ia sime ḗan”, āriwa'ri maro'si sakija'ataeka simamaka, saḗibaba'aerā baaeka, “Yaḗua tetaekarā Jesúre maro'si reyaḗikatarā maimē”, mañu.

¹⁷ Jesúrā maima simamaka īrātokakaja ḗan maḗibaba'arijayu. I'supaka mabaaiika simamaka, rīkimarā imariḗotojo Tuparāka īrika ta'iarāja imarā maimē.

¹⁸ Israel ka'ikakarē baarijayua pupajoaikōri je'e. Wa'iro'si ri'ia Tuparāte najoḗirijayuaakakaja kūḗaji naba'arijayu. I'supaka ba'airā imarī īrika upakaja Tuparāte jiyipupayeeirā nime.

¹⁹ I'supaka simako'omakaja “Waḗuju imaja jērāka ḗo'imajare baaeka simamaka, wa'iro'si ri'itakaja sanijirijayu, imatiyabeyua sime”, āriwa'ri i'supaka mijare nānu.

²⁰ Ikupaka simatiyayu mijare yibojaika: Tuparāte ōrībeyurā waḗuju imajaro'si ri'ia naḗāika poto Satanārika ima jiyipupayeewa'ri supa nabaayu. Supa imarī i'supaka baairāka jeyoaparaka mija ba'aika poto Tuparāte jiyipupayeerikopakaja, Satanārika ima jiyipupaka mija ōnu. Supa imarī i'supaka mija baaika yiyapabeyu.

²¹ Maipamaki Cristore reyaekakaka pupajoawa'ri iyaokoa ḗibaukubaraka, ḗan ḗibaba'abaraka imarijayurā maimē kirirā imarī. I'supaka imarā imarī, waḗuju imaja jiyipupayeeriwī'irā ba'arika naḗāikakaka ba'abekaja, ukubekajaoka mija imabe Satanārika imaḗitiyika mija jeyoarikoreka.

²² “Yirirā imariḗotojo ba'irāka najeyoarijayu”, āriwa'ri Maipamakire boebarirūjebekaja maimaye'e. Kire tēriwa'ribaji baawārūbeyurā imarī ba'iaja mijare kibaarūkiareka tāriwārūbesarānurā mija ime.

Aḗerāoka jia nimaokaro'si maro'si wājitāji takaja pupajoabekaja maimaye'e

²³ Mía je'e, ikupaka imaja yi'yurā mija ime: “Tuparāreka marā imabeyua yijaro'si yija yapaika upakaja baarika”, āriwa'ri mija bojayu. I'supaka maḗupaka mare ānu simako'omakaja ritaja mabaariyapaika mare jeyobaabeyua sime. I'supakajaoka Tuparāte yapaika baairā majayaokaro'si ritaja mabaariyapaika mabaajika poto mare jeyobaabeyua sime.

²⁴ Supa imarī jia maimarūkitakaja pupajoabekaja aḗerāte jia imaokaro'si nare jeyobaarikaoka maḗupajoaye'e.

²⁵⁻²⁶ Mía, ika ka'iareka ima ritaja Tuparāte ḗo'ijiaeka sima imarī dika jariwa'ririmarāja kirika oyiaja sime. Saḗi āriwa'ri ritaja maba'aika jia oyiaja ima. I'supaka simamaka wa'iro'si ri'ia aḗea ritaja nawapaḗirō'ō “¿Waḗuju

imaja jiyipupayeeriwi'ikakamarĩ bai sime?", āriwa'ri jērĩabekaja sawapaĩjitiṛā, mija yo'aba'abe.

²⁷ Jesúre yi'ribeyuka, "Yipō'irā mija ba'arape", āriwa'ri, mijare kibojarāka, mija a'rĩrāka, kiruputaba'arāka upakaja kire yi'ribi'abekaja mija ba'abe. Supabatirā "¿No'okaka sime ika ri'ia?", āparaka jērĩabekaja samija ba'abe.

²⁸ Supa simako'omakaja "Wapuju imaro'si napāāika mirāka simamaka ba'iaja sime je'e aḗeyari", ĩ'rikate mijare āriṛākareka, kire wayuṛawa'ri, mija ba'a'si. I'supaka mija baamaka kiwayupi'ribesarāñu.

²⁹⁻³⁰ "Ritaja ba'arika oyiaja sime", mija āñua simako'omakaja, " Samija ba'a'si, āñukate ba'iaja puparia'si", āriwa'ri i'supaka mijare ñañu.

Mija ā'mitipe. "Ritaja maba'aika marā imabeyua", āñuka imarĩ, aḗerate ba'iaja baawa'rimarĩa sayiba'aika imarĩ, ¿dako baaerā ĩ'rārimarā jajairipareaja sayiba'aja'atajĩñu je'e? Supabatirā ba'aerā baaeka "Jia mibaayu Tuparā", ñarĩrijayua simamaka ba'iaja yireka jairijaririka imabeyua.

³¹ Ikuḗpaka simatiyayu mija ĩabe. Ritaja maba'aika rakakaja, maba'abeyu potooka, mukurijayu rakakaja, i'supakajaoka ritaja mabaarijayu rakakaja, Tuparāte yapaika upaka oyiaja mabaarijariye'e ḗo'imajare jiyipupaka kire ōñaokaro'si.

³² Supa imarĩ "Jia Jesucristore nayi'rĩrũ", āriwa'ri judĩotatarā, judĩotatamarĩrāoka, aḗerā Jesúre yi'yurāre ba'iaja mija baaruḗutakoreka, jia mija pupajoabe.

³³ Yi'ĩ puri ikuḗpaka pupajoaiki: Ritaja yibaaika jĩjimakaḗi ḗo'imajare ĩarika yiyapayu. Supa imarĩ ñimarũkia takaja yipuparibeyu. "Jesúre ā'mitiripēawa'ri jia ḗo'imajare imarũ", āriwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'orā na'rĩrũkia imakoḗikareka Tuparāte nare tāarika yiyapayu.

11

¹ Jesúre wā'maekaki imarĩ kire ā'mitiripēawa'ri kimaeka upakaja yibaayu yiro'si. Supa imarĩ yibaaika upakaja mija baabe mijaro'sioka.

"Marērĩrijayu ḗoto ikuḗpaka rōmijāte baaĩka jia sime", āñua

² Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mijare yiwārōrapaka upakaja baarijayurā mija ime. Supa imarĩ samija ye'kariribeyua simamaka jĩjimaka ñime.

³ Aḗea ikuḗpaka ima mija ōrĩrika yiyapayu. ĩmirĩja ruḗuko'amaki kime Jesús. I'supakajaoka rōmijāro'si nime natĩmiarā. I'supakajaoka Jesús ruḗuko'amaki kime Tuparā.

⁴ Narērĩriwi'iarā Tuparāte najaika ḗoto, kirika kiro'si bojaĩjibaraka sayapāiapĩ narupuko'arā ja'aḗeabekaja ĩmirĩjare jairijayu. ĩrĩka ḗuri kirupuko'a kija'aḗearikareka "Yirupuko'amakimarĩka kime Cristo", āñu upaka kire jiyipupayeabeyuka upaka kibaayu.

⁵ Rōmijā ḗuri, Tuparāte jaibaraka, kirika bojariroka kiro'si bojaĩjibarakaoka, narupuko'arā sayapāiapĩ ja'aḗeaka imarũkirā nime. Rōmo korupuko'arā ja'aḗebeyuko ḗuri kotĩmite jiyipupaka ōribeyuko upaka kobaayu. Korupua wi'epatekako upaka i'yoa imako.

⁶ I'supaka simamaka korupuko'arā ja'aḗearika yapabeyuko ḗuri, sarekaja korupua kowi'epataparũ. Sapi āriwa'ri "Jiamarĩa yiro'si sime", āñuko imarĩ, korupuko'arā koja'aḗearũ.

⁷ I'supaka simako'omakaja narērĩriwi'iarā Tuparāte najairāka ḗoto ĩmirĩja ḗuri narupuko'arā ja'aḗearũkimarĩrā imarā Tuparāte kirika upakaja kipo'ijiaeka maimamaka. I'supaka mare kibaeka simamaka "Ritaja jia

baaiki Tuparā”, mañu. I'supakajaoka ĩmirĩjika rūmu imarĩ, korupuko'arā ja'a'peaiko koime “Kore imaruputarimaji kotĩmite ime”, mañaokaro'si.

8 Ikupaka sime: ĩmirĩjire Tuparāte po'ijiaeka poto rōmo yatawi'iũ'apimarĩa kire ki'po'ijiaeka. Rōmore pũri ĩmirĩji yatawi'iũ'a e'etatirā ki'po'ijiaeka.

9 Supa imarĩ, ĩmirĩjite jeyomarĩa imamaka, ĩawa'ri rōmore Tuparāte po'ijiaeka. Rōmore, jeyomarĩa imamaka, ĩawa'rimarĩa.

10 Supa imarĩ “Yijare imaruputarimaja imarĩ, yija rupuko'amarā nime yija jeyomarā”, āriwa'ri narupuko'arā ja'a'peatirā, narērĩriwi'iarā najajika poto jia sime rōmijāro'si. Supabatirā i'supaka nabaamaka ĩawa'ri “Jia sime”, āngelrākare āñaokaro'si, narupuko'arā rōmijāre ja'a'pearũ.

11 I'supaka simako'omakaja, maiṗamaki Jesucristore yi'yurā imarĩ, rōmijā naro'siji, ĩmirĩja naro'sijioka imaberijĩrā. ĩ'rātiji ṗupariwa'ri jeyoṗaraka imarũkirā maime.

12 Ā'mitirikōrĩ. ĩmirĩji yatawi'iũ'api rōmore Tuparāte po'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja rōmijāṗi po'ijiyurā maime. ĩ'ṗarāwā'taja Tuparāte po'ijiaekarā oyiaja maime.

13 Jia ṗupajoaeka mija imabe. Rērĩriwi'iarā sayapāia rupuko'arā ja'a'peabekaja Tuparāte kojaijĩka ḡyaje jia simajĩñu je'e mijareka? Jēno'o jiamarĩa simajĩñu.

14 Supabatirāoka, “Rupua jĩ'ĩbeyurā watoṗekarā ĩ'rĩka ĩmirĩjite rupua jĩ'ĩjĩka i'yoa simajĩñu kiro'si”, āriṗupajoṗatairā maime.

15 Rōmore pũri rupua ñoaka kojĩ'ĩmaka jiyuriko kore maiyu. Supa imarĩ rupua ñoaka jĩ'ĩwa'ri korupuko'arā ja'a'peaiko koime.

16 Ika mijare yibojaika ā'mitiriyapaberwa'ri “I'supakamarĩa sime”, ĩ'rārimarāre āri'rākareka ikupaka nare ñarĩrāñu: Yija upaka aṗea wejeareka Jesũre ā'mitiripeṗaraka imarā “Nare yija bojarijayua yi'riwa'ri ĩ'rātiji oyiaja simaupakaja sabaarijayurā nime”, āriwa'ri yibojayu.

“Jesũre ṗiyia ba'aeka upaka ba'abaraka ba'iaja mija baabu'arijayu”, Pablote nare ārika

17 Mae ate ika mijaro'si yo'oyu: Tuparāte jiyiṗupayeekaro'si rērĩtirā jia imarikopakaja ba'iaja mija baabu'arijayua simamaka “Jia oyiaja baairā mija ime”, mijareka ñarĩbeyu.

18 “Narērĩrijayu poto ĩ'rātiji ṗupajoaberwa'ri ba'iaja naro'si simarijayu”, nañua mija majaroka ña'mitiyu. “Rita sime je'e aṗeyari”, ñarĩṗupajoayu.

19 Jia ĩ'rātiji imabu'aberwa'ri mija ṗibikoṗejĩka marā imabeyua je'e. Mija rakakaja mija āriṗupajoairoka ōriwārũtirā, “ĩ'rā nime wājia ṗupajoatirā Tuparāte yapaika upakaja baairā”, marĩwārũyu.

20 Jesũre ṗiyia ba'aeka upaka rērĩtirā mija ba'aika poto mija wājitāji takaja ṗupajoairā imarĩ, Maiṗamakire jiyiṗupayeebeyurā upaka mija baayu.

21 ĩaikōrĩ je'e. Ba'arika mija ba'aika poto wayuoka baairāte ṗibabekaja mija ba'ayu “Yijarikaja sime”, āriwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'arimarĩa imarāre kēsirabarijayu. Aṗerā pũri jia rĩkimaka ba'atirā, jĩjimakapi ukuwejabiririjayurā.

22 ḡJia sime bai je'e? Mijaro'siji ba'arika mija yaṗaye'e mija wi'iarā a'ritirā mija ba'abe. Aṗerā jia ba'atōṗobeyurāte ĩaika wājitāji mija ba'aika ba'iaja i'yoa nare mija jũarũjeyu. Supabatirā Jesũre ā'mitiripeṗairā nimako'omakaja nare ĩariṗe'yoirā upaka mija baayu. I'supaka mija baaika ōriwa'ri, “Jia baairā mija ime”, ḡmijare ñarĩrāñu bai je'e? Jēno'o, jiamarĩa sime.

*Ikuḗaka sime ꝑiyia Jesúre ba'aekakaka
(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)*

²³ Maiḗamakire yire wārōekakaka, kopakaja mijare yiwārōtirape. I'supaka simako'omakaja mijare sayibojaerā baayu ate. Maiḗamaki Jesúre nañi'aerā Judare bojajāēka ñami, ꝑan Jesúre e'erikaeka.

²⁴ Se'erikatirā, “Jia mibaayu Tuḗarā”, kērīka. Sañakatarutirā ikupaka kika wārūrimajare kērīka: “Ája'a, mija ba'abe. Ika sime yḗo'ia. Mijaro'si yire-yarāñu. Yireyarāka be'erō'ō mijaro'si yibaaeka mirāka mija ꝑuḗajoabe. Yire ꝑuḗajoarija'ataberiwa'ri ikupakaja rērībaraka samija ba'arijaḗe”, kika wārūrimajare kērīka.

²⁵ Naba'aeka be'erō'ō i'supakajaoka iyaokoko'a Jesúre e'erikaeka. Torājīrā ikupaka nare kērīka: “Ája'a, mija ukube. Mijaro'si riwejurubaraka yire-yarāñu. 'Kiriweaḗi ārīwa'ri ikupaka jia ꝑo'imajare yibaarāñu, Tuḗarāte ārīka upakaja simarijarirāñu mae. Yireyarāka be'erō'ō mijaro'si yibaaeka mirāka ꝑuḗajoabaraka yire ye'karipekaja ikupaka rērītīrā samija ukurijaḗe”, nare kērīka.

²⁶ ꝑan maba'arāka, iyaokoa mukurāka kopakaja maro'si Jesúre reyaeka. Maiḗamakire etarākarō'ōjīrā jērāika, ikupaka baawa'ri maro'si Jesúre reyaekakaka ꝑo'imajare mija baabeayu.

Ikuḗaka baatirā ꝑiyia Maiḗamakire ba'aekakaka maba'aye'e

²⁷ Ikuḗaka simatiyayu: Jesúre ā'mitiripēairāte wayuḗabeyuka imariḗotojo Maiḗamakire ꝑiyia ba'aeka upaka kibaajīka, jiamarīa baaiiki kime. I'supaka baaiiki ꝑuri maro'sitaka Maiḗamakire riwejurubaraka reyaeka ōrīwārūberīwa'ri, maba'iaja kibaayu.

²⁸ I'supaka simamaka Maiḗamakire ꝑiyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka, ukuerā baaekaoka jia maḗuḗajoaye'e. “Cristorirāre wayuḗabekaja ba'itakaja nare yibaayu”, maḗupakapī marījīkareka, ba'iaja nare mabaarijaya maja'atajīñu.

²⁹ Jesúrīrāre wayuḗabeyurā imariḗotojo ꝑan waḗuju maba'amaka, iyaokoa mukumakaoka ba'iaja Tuḗarāte mare jūarūjerāñu.

³⁰ I'supaka simamaka waḗuju saba'aekarā rīkimarāja mija rūetaayu. I'supaka imawa'ri i'rārimarāre reyarījaya.

³¹ Maba'aerā baarāka ruḗu maimakaka ꝑuḗajoatirā aḗerāte mawayuḗabeyua maja'ataye'e. I'supaka mabaamaka sawaḗa Tuḗarāte mare wapaḗñēbesarāñu.

³² Maiḗamakite ba'iaja mare jūarūjeyu ate ba'iaja mabaape'akoreka. I'supaka baawa'ri kire yi'ribeyurāte ba'iaja baarūkirīmi seyarāka ꝑoto naka ba'iaja mare kijūarūjebesarāñu.

³³ Yijeyomarā, Jesúre ꝑiyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka mija rērīrāka, i'rīka jariwa'rīrimarāja i'rātīji jajumarāja mija ba'abe.

³⁴ Mija wi'iaḗi jia ña'ḗirika ba'atirā rērīriwi'iarā mija a'ḗe kēsīa torā mi-jare baakoreka. Rērīriwi'iarā mija ba'aika ꝑuri jia mija ña'ḗiokaro'simarāja ima. I'supaka i'rātīji jia jajumarāja mija ba'arākareka ba'iaja Tuḗarāte mijare baabesarāñu. Mija ꝑō'irā eyatirā aḗeakaka mijare yibojarāñu.

12

Jia kirika maba'irabewārūerā Espírītu Santore mare ja'ataika

¹ Mae aþea pæperapi yire mija jêrîapũataeka mijare yibojaerã baayu. Jia pũpajoabaraka Cristorika maba'irabewãrũerã Espiritu Santore mare ja'ataekakaka mija õrîrika yiyapayu yijeyomarã.

² Jesure mija yi'rirã baaeka ruþubajirã, Satanãrika pakiriroka yi'rira'aekarã imarî, wapuþu imaja jêrãka jiyeka maka jaibeyua mija jiyipũpayeeka.

³ Suþa imarî ikupaka mijare yibojaũmuyu: "Ba'iaja Jesure jũarũ", ãrîbeyuka kime Espiritu Santore kireka ña'rjãikamaki. Suþabatirã Espiritu Santore jeyobaaikapî takaja "Maiþamakitaki kime Jesús", îrîkate ãrîwãrũrijayu.

⁴ Cristorika îrîka upakaja maba'irabewãrũokaro'si kirika Espiritu Santore mare ja'atayu. Rakakaja mabaarũkia mare kija'ataika simako'omakaja Espiritu Santo îrîkaja imaki mare saja'atarimaji.

⁵ Tuþarãte yapaika upakaja Maiþamakirika maba'irabeyu. Rakakaja kirika maba'irabeika simako'omakaja Maiþamaki îrîkaro'siji maba'iraberijayu.

⁶ Kirika Tuþarãte mare ja'atayu, Jesure yi'yurãte jia majeyobaaokaro'si. Marakakaja aþeba'ikaka kija'ataika imako'omakaja, Tuþarã îrîkaja i'supaka baiki.

⁷⁻⁸ Ikuþaka Espiritu Santore rakakaja mare ja'ataeka majeyobaabu'awãrũokaro'si: Îrãrimarãre "Jia pũpajoatirã bojawãrũirã nimarũ", ãrîwa'ri norîwãrũokaro'si Espiritu Santore nare ja'atayu. Aþerã þuri Tuþarãte kirika jia nare õrîwapu'atarũjeyu, "Po'imajare sanabojawãrũrũ", ãrîwa'ri.

⁹ Aþerã imarã "Yija jêñeika upakaja Tuþarãte yi'ririjarirãñu", ãñurã. Jñurãte natããwãrũerã kirika Espiritu Santore ja'ataekarã nime aþerã.

¹⁰ Espiritu Santo kirikapî aþerãte jeyobaaiki maikoribeyua nabaabeawãrũerã. Aþerã "Nare yibojaika ã'mitiritirã yiro'si bojawapu'atarimaja nimarũ", ãrîwa'ri kirika Espiritu Santore nare ja'atayu. Aþerã imarã, "Îtî kime Espiritu Santore jã'meikapî jaiki. Îtî þuri Satanãrika ima kire jã'memaka i'supaka jaiki", narîwãrũokaro'si Espiritu Santore nare jeyobaayu. Na'mitiribeyua aþerã oka imakoþeikaja najaiwãrũerã Espiritu Santore jeyobaayu aþerãte. I'supakajaoka na'mitiribeyua simako'omakaja aþerãte jaika upakaja nabojarikatawãrũerã kijeyobaayu aþerãte.

¹¹ Îrîkaja kime Espiritu Santo kirikapî mabaarijayu rakakaja mare ja'ataiki. Kiyapaika upaka oyiaja mabaawãrũerã i'supaka mare kijeyobaayu.

Îrãtijimarã imariþotojo îrîka upakaja imarã maimẽ ãñurõð

¹² Maþo'iarã ritaja imariþotojo îrã þo'iji sime. ã'mitirikõrî je'e. Pitaka, ñakoa, ã'mua, u'þua ritaja ima maþo'iarã. I'supakajaoka maimẽ Jesucristore ã'mitiripeairã. Rikimarãja imariþotojo Cristore oyiaja ã'mitiripeairã imarî, jeyobaabu'abaraka îrîka upaka oyiaja imarã maimẽ.

¹³ Ritaja tatarã maimẽ. Judiotatarã, judiotatamarîrãoka, suþabatirã aþerãte ba'irabejirã imarî, nayapaika upaka baawãrũbeyurã, aþerã imarã nabaariyapaika upaka baawãrũrijayurã. I'supaka maimako'omakaja ruþuko'a majũjerũjeka þoto îrîka ta'iarãja Espiritu Santore mare imarũjeka. Jesucristore ã'mitiripeatirã Espiritu Santore ña'rjãikarã oyiaja majarika.

¹⁴ Îrã þo'iji maþo'ia imariþotojo ritaja sime sareka.

¹⁵ U'þua jaika imarikareka, "Þitaka upakamarîa ñima simamaka, þo'iarekamarîa ñime", ãrîkoþeko'omakaja þo'iarekaja ima sime.

¹⁶ I'supakajaoka ã'mua jaika simarikareka, "Ñakomarîa ñima simamaka, þo'iarekamarîa ñime", ãrîriþotojo þo'iarekajaoka ima sime.

¹⁷ Ñakotaojo maþo'ia imarikareka, dakoapî ma'mitiriberijããeka. ã'mutakaja simarikarekaoka dakoapî mawîlberijããeka.

18 Ikuḅaka sime. Maḅo'ia imarũkia kiyapaeka upakaja Tuḅarãte mare ḅo'ijiaeka. I'supakajaoka sime Jesucristore yi'yurãro'si. "Rikimarãja imariḅotojo ĩrãtata upaka nimarãñu", Tuḅarãte ãritika sime.

19 ĩrãba'ikakaja* maḅo'ia imarikareka ḅo'imarĩa simajãæka.

20 Ikuḅaka simatiyayu: Maḅo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ĩrãḅo'iji sime maḅo'ia. I'supakajaoka maima Jesũre ã'mitiripẽairã. Rikimarãja imariḅotojo ĩrĩka upaka oyiaja ḅupajoawa'ri jeyobaabu'airã maima.

21 Nãkoa jaika imarikareka "Yire jeyobaabeyua sime ḅitaka", sãrĩberijãæka. I'supakajaoka rupuko'a jaika imarikareka "Yire jeyobaabeyua sime ũ'pua", sãrĩberijãæka.

22 Ikuḅaka sime: Maḅo'iakaka ima "Dako waḅamarĩa sime yiro'si", mañurõ'õ simakoḅeko'omakaja imatiyaika sime.

23 Maḅo'iareka ima "Jiyurimarĩa sime", ãrĩḅupajoawa'ri jĩibaji aḅerãte sayioikaro'si jia samairĩrijayau. I'supakajaoka aḅea maḅo'iareka ima ritaja ḅo'imajare ĩakoreka jariroaka jããtirã oyiaja maima.

24 I'supaka simako'omakaja ĩ'rãrikõ'rĩmato ima maḅo'iareka sãrĩrĩmarĩaja jariroaka rã'rĩta'apatabeyurõ'õ. Kiyapaeka upakaja maḅo'ia Tuḅarãte mare ḅo'ijiaeka. I'supaka kibaæka simamaka maḅo'iareka ima "Imatiyabeyua sime yiro'si", mañua simakoḅeko'omakaja jĩibaji mairĩñurõ'õ sime.

25 Maḅo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ĩrãtiji oyiaja sajeyobaabu'ayu. I'supakajaoka maima maro'si. Rikimarãja maima simako'omakaja ĩrĩka upakaja ḅupairã imarĩ, majeyobaabu'arijayu.

26 ĩrãkõ'rĩmato maḅo'ia mare yi'arãka ḅoto mare yi'abeyurõ'õ ḅariji sayi'apatayu. Supabatirã ĩrãkõ'rĩmato maḅo'ia jiyurika ḅo'imajare ĩaikapi ritaja jĩjimaka maima. I'supakajaoka maima Jesũre ã'mitiripẽairã maro'si. Maka imakite ba'iaja ḅuparirãka, maimaupatiji kika ba'iaja maḅuparĩpatarãñu. Supabatirãoka maka imakite jĩjimaka imarãka, maimaupatiji kika jĩjimaka maimaḅatarãñu.

27 Ikuḅaka simatiyayu: Jesũrika ba'irabebaraka jeyobaabu'arijayurã imarĩ, ĩrĩka ta'iarãja Jesũs ḅo'iuḅakaja imarã maima. I'supaka simamaka ĩrĩka upakaja imatiyairã oyiaja maimarijayu. Maka imaki ĩrĩkate maro'si õ'totoirãka maimaupatiji Jesũrika ba'irabeirãro'si jiamarĩa simarãñu.

28 I'supaka Jesũs ḅo'iuḅaka ĩrĩka ta'iarãja maimamaka, ĩrĩka jariwarĩrimarĩa kirika ba'iraberika Tuḅarãte mare ja'atayu majeyobaabu'aokaro'si. Mamarĩtaka ĩrãrimarãre Tuḅarãte wã'maeka apõstolrãka nimaokaro'si. I'supaka kibaæka narokabajirã ĩrãrimarãre naḅuparõ'õḅi nare kẽñua kiro'si bojaĩjirimaja nare kimarũjeyu. Narokajĩte aḅerã kirika bojariroka wãõrimaja, supabatirãoka aḅerã Tuḅarã ĩrĩkaja kibaawãrũika maikoribeyua bearũkirãro'si nare kimarũjeyu. I'supakajaoka aḅerimarã jĩñurãte tããrimaja nare kimarũjeyu. Aḅerã imarã aḅerãte jeyobaarũkirã, supabatirã Tuḅarãte yi'yurã jia natiyiaja ba'iraberuḅutarimaja nimaerã aḅerimarãre kijeyobaarijayu. I'supakajaoka aḅetomaja oka na'mitiribeyua imakoḅekaja najaiwãrũerã kijeyobaayu.

29 ĩrãba'ikaka takaja kiro'si maba'iraberãmarĩa Tuḅarãte ritaja ima mare ja'atayu. ã'mitirikõrĩ je'e: ĩrĩka ta'iarãja Jesucristorika bojataḅarimaja oyiaja marĩrã maima. I'supakajaoka ĩrĩka ta'iarãja Tuḅarãte mare õrĩũjeika kiro'si bojaĩjirimaja oyiaja marĩrã maima. Supabatirã ĩrĩka ta'iarãja kirika

* 12:19 Por ejemplo, si el cuerpo fuera compuesto solamente de ojos, o de orejas.

bojariroka wārōrimaja oyiajamarīa maime. I'supakajaoka īrīka ta'iarāja Tuparā upaka maikoribeyua baabearūkirāmarīrā maime.

³⁰ Īrīka ta'iarāja jīrīrimajare tāārimaja oyiaja marīrā, supabatirā Īrīka ta'iarāja majaiwārūbeyua oka imakoꝑeika jaiwārūrimaja oyiaja marīrā maime. Najaika ā'mitiritirā, "Ikupaka ārīrika nañu", ārīwārūrimaja oyiaja marīrā maime.

³¹ "Jia jeyobaabu'aokaro'si Espiritu Santore mare jeyobaaikapī imatiyaika yibaariyapayū", ārīwa'ri Tuparāte mija jēñebe. I'supaka mija baarākareka jia simarāñu.

I'supaka mija ārīrūkia simako'omakaja tērīwa'ribaji imaroka mijare yiwārōerā baayu mae.

13

Aperāte mawayuñajīka, ika sime imatiyaika

¹ Ritaja apetomaja oka jairā imariꝑotojo, supabatirā āngelrākare jaika pariꝑi jaiwārūirā imariꝑotojo, aperāte wayuñabeyurā maimajīka, "Dakoa waꝑamarīaja najaiyu", ꝑo'imajare mareka ārīññu.

² Tuparāro'si bojañirimaja maimaokaro'si ritaja mare kiōrīrūjerikareka, aperāte mawayuñaberijīka, dakoꝑi ārīwa'ri imatiyairā maimaberijāāeka. I'supaka imarā imarī karerō'ōꝑi ritaja imarūkiakaka mare kibojarikareka, supabatirā ritaja Tuparāte mare ja'ataika morīrikarekaoka, dako waꝑamarīa simajāāeka. Supabatirāoka jia Tuparāte yi'riwa'ri "Ika ꝑusia miwiarīkabe Tuparā", maꝑakā'ā kire mañu upakaja kiyi'riñīka simako'omakaja aperāte mawayuñaberijīka, dakowaꝑamarīa simajññu.

³ Wayuoka baairāte jeyobaawa'ri marikaika ritaja ĩjiriꝑotojo, aperāte mawayuñaberijīka, dakoa sawaꝑa Tuparā ꝑō'irā matōꝑoberijññu. Tuparārika bojariroka wārōrika maja'atabeꝑakā'ā "Tuparā majamarāre yire joeri-ataparū", marīñīka simako'omakaja aperāte mawayuñaberijīka, dakoa sawaꝑa jia matōꝑoberijññu.

⁴ Mija ĩabe. Ikupaka sime wayuñabu'arikakaka: Po'imajare ba'iaja mare baako'omakaja, sarakajeꝑāāekaja maimaye'e. Sarakajeꝑāāirā imarī, nare boebarimaka imabeyua. Supabatirā "Aperā yijare jībaji imarā", ārīwa'ri nare ā'mijābekaja maimaye'e, ritaja imarā rokarā maimaokaro'si.

⁵ Po'imajare i'yopī'rikoreka niaika wāñitāji ba'iaja nare mabaabeabesarāñu. Supabatirā maro'si wāñitāji takaja jia ꝑupajoabekaja jia ꝑo'imajare imarikakaka ꝑupajoarika sime. I'supakajaoka ba'ijīkaja mare naꝑakā'ā nare boebarimarīa sime. Aꝑea i'supakajaoka aꝑikate mare ba'iaja baako'omakaja ñoaka saꝑi boebaka imaꝑañimarīa sime.

⁶ Po'imajare ba'iaja baaika ĩatirā, "Ba'iaja baairā nime", āꝑaraka ĩñimaka imarimarīa sime. I'supaka imabekaja Tuparāte yaꝑaika upakaja baairā imarāte ĩatirā ĩñimaka māimarāñu.

⁷ Wayuñariꝑupakirā imarī, aperāte ba'iaja mare baako'omakaja nareka majabeyu. Jia nare ꝑupajoawa'ri "Ōrīꝑūarūkirā nimamirīrkawa'rirāñu je'e ruꝑu", marīꝑupajoayu. Ba'iaja rakajeꝑāābaraka aperāte wayuñarija'atarika imabeyua.

⁸ Wātaka ꝑo'imajare ōrīrika ja'atarūkimarīa sime. Tuparāte mare āñua kiro'si mabojañīka ꝑuri tiyirāka. I'supakajaoka simarāñu ꝑo'imaja oka majabeyua Tuparāte mare jairūjeika, supabatirā morīrā Tuparāte mare ja'ataeka.

⁹ Ikuḗpaka sime: Maekaka òrĩḗũarika Tuḗparāte mare ja'ataika simako'omakaja ritaja òrĩḗḗatabeyurā maime. I'supakajaoka mare kiòrĩrũjeika kiro'si mabojaĩjirũkia morĩḗḗatabeyuaoka.

¹⁰ I'supaka maima simako'omakaja kiḗḗ'irā maeyarāka ḗoto ḗuri jia òrĩwārũtiyairā Tuḗparāte mare jarirũjerāũ. Supa imarĩ i'sirĩmi seyarāka ḗoto maekaka morĩkoḗeika waḗamarĩa jarirāka.

¹¹ Mija ĩabe: Me'rĩ ñimaeka ḗoto, ritaja jia yijaiwārũberika ruḗu. Supabatirā, jĩḗupaka, supabatirā òrĩwaḗu'atarikakakaoka, i'supakaja simaeka ruḗu yiro'si. ḗakiariwa'ri yime'rāri ñimaeka uḗakamarĩa ñimarijayu mae.

¹² I'supakajaoka maekaka maro'si simañuju ruḗu, ritaja Tuḗparārika morĩwārũbeyua simamaka. Ũperia majakapi maḗema mayaakopeika upakaja maime Tuḗparārikakaka jia morĩbesarāka. I'supaka simako'omakaja ñamaji Tuḗparā ḗò'irā eyatirā, kire mairāũ. I'sia ḗoto mare kiòrĩḗḗataika upakajaoka kire morĩwārũḗḗatarāũ maro'sioka.

¹³ I'supaka simamaka maekarakaba'ikaka ima maekaka mabaarijarirũkia. ĩakòrĩ je'e: Jia Tuḗparāte ā'mitirĩḗḗarijaparaka maimarijariye'e. Supabatirā "Kiḗḗ'irā maeyarāka ḗoto mare kēũu uḗakaja jia mare kibaarāũ", āriḗḗapajoabaraka imarijarirũkia sime. I'supakajaoka ḗo'imajare jia wayuābaraka maimarijariye'e. Maekarakaba'ikaka mabaarijarirũkia imako'omakaja wayuābu'arikakaka sime tēriwa'ribaji imatiyaika.

14

Tuḗparāte mare jeyobaamaka ikuḗpaka mabaabu'aye'e

¹ Supa imarĩ ḗo'imajare jia mawayuāriariye'e. I'supakajaoka "ḗo'imajare miro'si yija bojaĩjwiwārũerā yijare miòrĩrũjeika yijare mija'atabe", āḗaraka Tuḗparāte mija jēñebe.

² Ikuḗpaka sime: Rēritirā nimarò'òrā oka kiòrĩbeyuapi jaikite ḗo'imajare ā'mitiriwārũbeyua. Kiḗḗpaka simamaka Tuḗparā ĩ'rikateje sapi kijaĩyũ.

³ Aḗika ḗuri Tuḗparāte kire bojarũjeika ḗo'imajare bojaiki. Kire ā'mitiritirā, jiiibaji Tuḗparāte nayi'rirāũ. I'supakajaoka jia okajājia imatirā Tuḗparāte yaḗaika uḗaka nabaaokaro'si, supabatirā jiiḗuparā nimaerā i'supaka kibojayũ.

⁴ Oka kiòrĩbeyuapi Tuḗparāte jaiki, i'supaka kibaaika kiro'si takaja jia sime. Tuḗparārika na'mitiyuapi aḗerāte bojaikite ḗuri sā'mitiritirā jia ḗo'imajare sòriwāḗu'atarijayũ. I'supaka kibaaika simamaka jia Jesũre yi'yurāte kiwāròrijayũ.

⁵ ĩ'rika jariwa'ririmarĩa aḗetatarā oka mija òrĩbeyua imakopeika mija jaiwārũrikareka, jia simajāāeka yiro'si. I'supaka jia simako'omakaja aḗerā oka kiòrĩbeyua kijaika tēriwa'ribaji imatiyaika sime Tuḗparāro'si bojaĩjirika. Aḗerā oka kijaika ḗo'imajare ā'mitiriwārũbeyua ĩ'rika bojarikatarimajite imajjika ḗuri jia sime.

⁶ Mija ā'mitiḗe yijeyomarā. Mija ḗò'irā eyatirā mija ā'mitiribeyua yijaijika, dako waḗamarĩa mijaro'si simajĩũ. Tuḗparāte yire òrĩrũjeika mijare yibojajika ḗuri jia mijaro'si simajĩũ. I'supakajaoka sime Tuḗparārika mija ā'mitiyurokapi yiwāròika.

⁷ ĩ'mitirikòrĩ je'e. ĩ'rikate ma'saka jia ḗuḗuwārũbeyua ā'mitiritirā, "I'siroka kiḗḗḗuyũ", āriwārũbeyurā maime. I'supakajaoka arḗa wameikapi bayaoka jia kibirewārũḗḗapak'ā, "I'siakaka kibireyu", marĩwārũberijĩũ.

8 Apea ima. Surararākare akarimajire trompeta wāmeika jia kiṗuṗuwārūberijika, namajamarāka jīrīrā imatikaja nimawārūberijīnu.

9 I'supaka sime, aṗetatarā oka mija ōrībeyua mija jaiḱoṗeika ā'mitiriwārūberiwari, "I'supaka ārīrika nañu", aṗerāte ārīwārūberijīnu. I'supaka simamaka, waṗuju ko'torō'ōrāja jairā upakaja mija baajīnu.

10 Rita sime, ika ritatojo wejeareka ritajatata ṗo'imaja rakakaja noka najaiyu. I'supaka simako'omakaja ī'rātataja imarā imarī najaiḱa ā'mitiribu'awārūirā.

11 I'supaka simako'omakaja majeyomarākaki ña'mitiribeyuapi yika ki-jaijika ī'rātiji yija ā'mitiribu'abepakā'ā, "Aṗetomaji upaka kime", ñarīrāñu. I'supakajaoka yireka kiṗuṗajoarāñu kiro'sioka.

12 I'supaka mijaro'si simakoreka, Espiritu Santore ja'atarijayua yaṗairā imarī, "Jesūre yi'yurāte yija jeyobaarūkia yijare mija'atarika yija yaṗayu", kire mija ārīrijape.

13 I'supaka simamaka aṗerāte jeyobaarika ṗuṗajoairā imarī, "Espiritu Santo yire jeyobaaikaṗi aṗerā oka ñorībeyua yijaiko'omakaja aṗerāte jia sayibojarikataokaro'si mirikakaka yire mija'atabe", āṗaraka Tuṗarāte mija jēñerijape.

14 Ikuṗaka sime: Tuṗarāte jiyiṗuṗayeebaraka aṗerā oka ñorībeyua yiṗuṗakarā yire ña'rījāikaṗi upakaja kire jairiṗotojo, "I'supaka yijaiyu", ñarīwārūbeyu.

15 I'supaka simamaka ikupaka mabaaye'e: Aṗerikuri aṗerā oka morībeyua maṗuṗakarā mare ña'rījāikaṗi upakaja Tuṗarāte majairijariye'e, i'supakajaoka mabayakoyaye'e. Aṗerikuri ṗuri morīwaṗu'ataikaṗi kika majairijariye'e, i'supakajaoka kiro'si mabayakoyarijarirāñu.

16 Ika mijare yibojaika upakaja mija baabe. I'supaka mija baaberijikareka, sā'mitiriberiwa'ri "Jia mibaayu Tuṗarā", mijare ā'mitiririmajare ārīwārūberijīnu.

17 Kire jiyiṗuṗayeebaraka, "Jia mibaayu Tuṗarā", jia mañua simako'omakaja, majaiḱa ā'mitiriberiwa'ri jiiḱajiki kire nanyi'riwārūbeyu.

18 Mijare tēriwa'ribaji ñorībeyua oka imakoṗeika jaiwārūiki ñime. I'supaka imaki imarī, "Jia mibaayu Tuṗarā", saṗi kire ñañu.

19 I'supaka simako'omakaja Jesūre yi'yurāka rēritirā diez mil rakaroka na'mitiribeyuapi nare yijaijika dakowapamarīaja simajīnu. Na'mitiriwārūikaṗi ṗuri ī'rāṗitarakarokatakaja nare yibojako'omakaja sanōriwārūjika jiiḱajiki sime yiyo'si.

20 Me'rāka jia ōrīṗūabeyukajirā upaka mija ṗuṗajoa'si yijeyomarā. I'supaka simako'omakaja me'rārījika ba'iaja baakoribeyurā upaka Tuṗarāte yaṗaika ṗuṗajoabaraka ṗakiayurā upaka jia mija imabe.

21 Mija īabe, ikupaka Tuṗarā majaroṗūñurā sabojayu: "Judiotatarā ṗō'irā aṗetomajare yiṗūtatarāñu apea okaṗi nare najaiokaro'si yire ā'mitiribeyurā nimamaka. I'supaka nare yibaako'omakaja, yire nanyi'ribesarāñu ruṗu", ārīwa'ri sabojayu Tuṗarā oka ṗūñurā.

22 Supa imarī i'supaka Tuṗarāte mare jairūjeka "Wēkomaka yijare baarāki Tuṗarā", kire ā'mitiriripe'yoirāte ārīwārūokaro'si. Maro'si ṗuri kirika Tuṗarāte mare ōrīrūjeka mabojamaka "Maka kime", marīwārūyu.

23 Ikuṗaka sime: Mija rēñurō'ōrā aṗerā oka mija ōrībeyua ī'rīka upakaja jaiḱaraka mija imajika ṗoto, Jesūre yi'ribeyurāte mija ṗō'irā eyajīnu. I'supaka mija jairijayu ṗoto īakoribeyurā imarī, "Wejabisimajataka ī'rāre ime", mi-jareka narīrāñu.

24-25 I'supaka baabekaja Tupararo'si bojañjibaraka mija imarō'ōrā ĩrīka Jesure yi'ribeyuka kākatorā, Tuparāte mijare ōrūrūjeikarō'ōjīrāja mija bojarāka jia sakiōrīwārūpatarāñu. Supa imarī, "Ba'iaja baatiyaiki ñime. Ya'erō'ōrā yipupajoakopekika Tuparāte ōñua", kērīrāñu. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeewa'ri ñukurupatirā, "¡Mijaka Tuparāte ime mirākiyu!", kērīrāñu.

Jesure yi'yurāka rērītīrā, ikupaka Tuparāte majiyipupayeeye'e

26 Mija ā'mitiþe yijeyomarā. Ikuþaka mija baarijape mija rērīrijarirāka þoto: ĩrārimarā imarā bayakoyariyapairā. Aþerā imarā wārōrika yapairā. Supabatirā Tuparāte nare ōrūrūjeika bojariyapairā ñime aþerā. Aþerimarā imarā norībeyua simako'omakaja aþea okapi jairika yapairā. Supabatirāoka imarā sabojarikatariyapairā. Ritaja mija baarijayuapi Jesure yi'yurāte jiiþaji kire nayi'yaokaro'si nare mija jeyobaarijarijika jia sime.

27 Aþerā oka mija ōrībeyua mija jairiyapaye'e, ĩþarā, maekarakamaki rō'ōjīrāja samija jaibe. ĩrīka mamarī, aþika kirokajīrā mija jairijape. Ma'mitiribeyurokapi jaikite jairāka be'erō'ō aþika sabojarikatarāñuka, aþerāte sā'mitiyaokaro'si.

28 Bojarikatarimajire imabesarākareka, mija rēñurō'ōrā aþerokapi jaibekaja mija imabe. ĩrārimarāja aþerō'ōrā Tuparāka i'supaka mija jairijape.

29 I'supakajaoka, Tuparāte mijare ōrūrūjeika mija bojariyapārāka, ĩþarā, maekarakamaki rō'ōjīrā mija jaibe. ĩrīkaja mamarī aþika kirokajīrā mija jairijape. I'supaka mija jaimaka aþerā Jesure yi'yurā jia sā'mitirirāñurā, "Rita, Espiritu Santore kire ōrūrūjeikapi kijaiyu", narīwārūrāñu.

30 ĩrīkate jaika þoto aþika sā'mitirirupakite kijairūkia Tuparāte kire ōrūrūjejkareka, mamarīji jaiū'muikite okata'rījīñu aþikate jaiū'muokaro'si jia sime.

31 ĩrīkaja mamarī kirokajīrā aþika Tupararo'si bojañjirimajare jaimaka ĩrīka jariwa'rīrimarāja mija jaiwārūrījarirāñu. I'supaka mija baarāka, jiiþaji Tuparārika ōrīwa'ri okajājia þupaparaka jia mija imarāñu.

32 Tupararo'si bojañjirimaji þuri, sakibojarūkīrō'ōjite ta'awārūiki kiþupayariji. Aþerāte jairāka þoto okamarāja kime ruþu.

33 Rukubaka baarika yapabeyuka kime Tuparā. Supa imarī ritaja jiyipupaka ōrību'abaraka mija rērīrijarirāka jia simarāñu.

I'supaka oyiaja aþerā Jesure yi'yurāte baarijayua sime narērīrijayurō'ō rakakaja.

34 Rērītīrā mija imarāka þoto, jairī wiriwa'ribekaja ĩmirījate jaikatakaja ā'mitirirūkirā ñime rōmijā. Kotūmite ā'mitirirūkiko koime, i'supakaja Moiséte o'oeka simamaka.

35 Kojērīariyapajika, nawī'iarā þe'rieyatirā kotūmite sakoþērīarū. Mia, narērīriwi'iarā ĩrāko rōmore jairāka, "¿Dako baaerā i'yoþipekaja kojaiyu?", aþerāte ārīþupajoarāñu.

36 ¿Marākā'ā mija þupajoayu je'e? Mamarī Tuparārika bojañjirimajare mija ime. I'supakajaoka mija tarāja kirika bojariroka yi'rikamarīrā mija ime. I'supaka simako'omakaja ¿aþerā Jesure yi'yurāte baarijayu upaka baarūkimarīrā mija ime bai je'e? Jēno'o i'supakamarīa sime.

37 "Tuparāte yijare kiōrūrūjeika bojañjirimaja yija ime", āñurā imarā je'e torā. I'supakajaoka "Kirīkapi ba'irabeokaro'si Espiritu Santore yijare ja'atayu", aþerā āñurā mijakarā. "I'supaka kijeyobaairā yija ime", āñurā ñimaye'e, "Maipamakire jā'meika upakaja Pablote maro'si o'oyu", narō'sioka narīrū.

³⁸ “Maiɓamakire jā'meka uɓakamarīa ɓablote bojayu”, āñukate, “Kɩɓuɓajoaika uɓakaja kijaiyu”, Tuɓarāte kireka ārīrāñu.

³⁹ Mija ā'mitiɓe yijeyomarā. Ikuɓaka simatiyayu maimarūkia: “Tuɓarāte yire āñua bojawārūiki ñimaerā yire kijeyobaarika yiyapayu”, āɓaraka kire mija jēñebe. Iɓuɓaka simako'omakaja, aɓerā oka na'mitiribeyua jairāte jājibaarūkimarīa sime.

⁴⁰ Mija rērīrijayu rakakaja, jia oyiaja mija imabe rukubaka baabekaja.

15

Jesúre reyariɓotojo, òñia kijariɓe'rikakaka jībaji ɓablote nare bojajūika ate

¹ Yijeyomarā, Jesúrikakaka mijare yiwārōrapaka jia mija òrīrika yiyapayu. Ika majaroka bikija mija yi'riū'mutika sime. Sayi'rikarā imarī, jia Jesúre yi'rīrijayurā mija imarijaju.

² Mijare yiwārōrapaka ā'mitiripēawa'ri Cristore mija yi'rīrija'atabesarākareka ba'iaja mija jūarūkia imakoɓekareka Tuɓarāte mijare wayuñarāñu. Iɓuɓaka mija baabesarākareka, dakowapamarīa kire mija yi'rikoɓeika jarirāka.

³ Imatiyairoka mijare yiwārōrape Cristore mamarī yire sawārōrapaka uɓakaja. Ikuɓaka sime ĩakōrī je'e: Ba'iaja mabaaiika wapa Cristore reyaekakaka mijare yiɓojarape. Iɓuɓaka Tuɓarā majaropñūrā bojatika uɓakaja sajarika.

⁴ “Āta wi'iarā kire natako'omakaja, maekarakarīmi be'erō'ò Tuɓarāte òñia kire jarirūjeka ate”, ārīwa'ri bikija sabotatika Tuɓarārika o'oeka pñūrā.

⁵ Iɓuɓaka simamaka òñia kijarika be'erō'ò ɓedrote kire ĩaeka. I'sia be'erō'ò ĩ'pōū'ɓuarāe'earirakamaki kika wārūeka mirārā ɓō'irā kɩɓemakotowirika mae.

⁶ I'sia be'erō'ò 500 rakamaki bo'ibajirā kire yi'yurā imaekarā ɓō'irā keyaeka. Iɓuɓaka kibaaeka ĩaeka mirārā, rīkimarāja òñia imarā ruɓu. ĩ'rārimarā ɓuri reyatkarā.

⁷ Iɓuɓaka simaeka be'erō'ò Santiago ɓō'irāoka keyaeka. Sabe'erō'ò ni-maɓatiji kirika bojariroka nabojatapaerā kijā'mekarā ɓō'irāoka keyaeka.

⁸ Nabe'erō'òɓi yireoka kɩɓemakotowirape. Aɓerā aɓóstolrākare kiwā'maeka uɓakamarīa aɓóstol yire kimarūjerape.

⁹ “Yire tērīwa'ribaji imatiyairā aɓerā aɓóstolrākare ime”, ñarīɓuɓajoayu. Mía, Jesúre yi'yurāte ba'iaja baaiiki ñimaeka ruɓu. Iɓuɓaka ñimako'omakaja aɓóstol ñimaokaro'si Tuɓarāte yire wā'maeka.

¹⁰ Yire wayuñawa'ri, kirika ba'iraberimaji ñimaokaro'si Tuɓarāte yire jā'meka. Jiitaka yire kibaaeka simamaka kirika jia yiba'irabeyu. Saɓi ārīwa'ri “Yirika bojataɓarimaji kimarū ārīwa'ri kire yiɓūatakopeka”, yireka āribeyuka Tuɓarā. Aɓerā aɓóstolrāka imarāte ɓemawa'ribaji Tuɓarārika ba'irabeiki ñimaeka jia Tuɓarāte yire jeyobaaeka takapiji.

¹¹ Aɓóstolrākare Tuɓarārika mijare wārōeka, supabatirā mijare yiwārōrapakaoka, marākā'ā imabeyua ĩ'rātiji ima simamaka. Sā'mitiritirā samija yi'rape.

Mareyarāka simako'omakaja òñia Tuɓarāte mare jariɓe'rirūjerāñu

¹² Aɓóstolrāka ĩ'rātiji oyiaja bojairā yija ime. “Kireyaeka simako'omakaja òñia Cristore jarika ate”, ārīwa'ri yija bojarijayu. Mijare sayija bo-jako'omakaja ɓdako baaerā “Òñia jariɓe'rirūkimarīrā maima mareyarāka be'erō'ò”, ĩ'rārimarā tokarāe āñu je'e?

¹³ ĩakōrī je'e: Reyariɓotojo òñia jariɓe'rirūkimarīrā maimaberirikareka karemarīa Cristore òñia jariɓe'riberijāaeka.

14 I'supaka simaberirikareka kirika bojariroka yija wārōika jiamarīa ima-jāāeka. Supabatirōoka dakoā waḡamarīaja Cristore mija yi'rijāāeka.

15 Reyariḡotojo ōñia jariḡe'ririka imaberirikareka Tuḡarāreka mijare ḡakirimaja yija imajāāeka, “Ōñia Cristore kijariḡe'rirūjeka”, āḡaraka.

16 I'supakajaoka reyarijayurāte ōñia jariḡe'ririka imaberirikareka, Cristooka ōñia jariḡe'riberijāāekaki.

17 I'supaka Jesūro'si simaberirikareka waḡuju kire mija yi'rijāāeka. I'supakamarīa simarikareka ba'iaja mabaaikareka Tuḡarāte mare wayuāberijāāeka.

18 I'supakajaoka ōñia Cristore jariberirikareka, kire yi'rikarā mirārā reyaekarā ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rika.

19 I'supaka simarikareka, ḡakirika yi'rikopewa'ri, “Jesucristo upaka, Tuḡarāte ōñia mare jariḡe'rirūjerāñu”, āriwa'ri ōñia maimatiyikuriji jia kire yi'ririkareka jiamarītaka simajāāeka. Ba'iaja jūariḡotojo kire yi'rija'atabeyurā imarī, waḡuju kire yi'rikopeirā maimarikareka, ritaja ḡo'imaja ḡemawa'ribaji mare nawayuājāāeka.

20 I'supakamarīa sime. Cristore reyaeka simako'omakaja Tuḡarāte ōñia kire jarirūjeka. Suḡa imarī iki imaki mamarī ōñia jariḡe'riū'muekaki. I'supakajaoka kire yi'yurā upatiji i'supaka oyiaja jarirāñurā.

21 Mamarī imaū'muekakire ba'iaja baaekapi āriwa'ri reyarika imaū'mueka ḡo'imajaro'si. I'supaka simako'omakaja Jesūre maro'si reyaājiekapi āriwa'ri ōñia jariḡe'rirūka maro'si ḡo'ijirika.

22 Adán imaekaki riparāmerā imarī, reyarūkirāro'si oyiaja maime. I'supaka simako'omakaja Cristore yi'riwa'ri kirirā majarika simamaka Tuḡarāte mare ōñia jarirūjerāñu.

23 Suḡa imarī sōritikaja maimarijaju. Cristo imaki reyariḡotojo wāārō'ōrāja mamarī ōñia jariḡe'riū'muekaki. Ōnamājī ketarāka ḡoto kire yi'rika mirārāte i'supakajaoka naro'si simarāñu.

24-25 Ritaja Tuḡarāte ĩariḡe'yomijipi jā'meirāte kitērīrāka be'erō'ō wejetiyia seyarāñu. I'supaka nare baatirā “Koḡakaja yimajāmarāre yitērītiyu. Mae miyapaika upakaja ritaja mijā'mebe”, Kipaki Tuḡarāte kērīrāñu. I'supaka Cristore baarāñu “Nare mitērītiyarāñurīmi rō'ōjīrāja ritajare jā'merimaji mire ĩimarūjerāñu”, Tuḡarāte kire āḡakā'ā.

26 I'supaka simarāka ḡoto ḡo'imajare reyaika ḡariji Cristore tiyetarāñu. Saḡi āriwa'ri ritaja majamarāika maimaoka tiyipatarāka.

27 Mia je'e, ikupaka sabojayu Tuḡarārika o'oeka ḡūñurā: “Ritaja ĩḡamaki imarūkikaro'si Tuḡarāte kire ḡūataeka”, āriwa'ri sabojayu. I'supaka simako'omakaja Tuḡarāte ḡuri jā'mebeyuka kime Cristo, “Ritajate yiro'si mijā'mebe”, kire kērīka simamaka.

28 Suḡa imarī ritaja kimajamarāre Cristore tērīrāka be'erō'ōḡi nimaupatireje jā'merimaji kijarirāñu. Supabatirā “Mae ĩḡamaki mime”, Tuḡarāte kērīrāñu. I'supaka kire kēḡakā'ā ritaja dika jariwa'ririmarīa ĩḡamaki Tuḡarāte jarirāñu.

29 “Reyariḡototaka ōñia jariḡe'ririka imabeyua”, aḡerāte ārikoḡeikakaka mijare yibojaerā baayu mae. I'supaka āriḡupajoariḡotojo ĩdako baاعرā aḡerāteje reyaekarāro'si ruḡuko'a najūjerūjeyu ĩrārimarā je'e? Reyaekarā ōñia jariḡe'ririka imaberirikareka ḡuri, waḡuju dakowaḡamarīaja ruḡuko'a naro'si najūjeĳikopejāāeka.

30 Yijaro'si ḡuri, Tuḡarārika yija wārōika ḡoto werika sime, rīkimarāja yijare jāārika ri'kairāte imamaka. ĩMarākā'ā āriwa'ri werika yijaro'si simako'omakaja sayija wārōija'atabeyu ruḡu bai je'e?

31 Rita mijare ñaŋu yijeyomarā. Īrārīmi jariwa'ririmarīaja yire jāārika nari'kayu. I'supaka yiro'si simako'omakaja mijare yiwārōikapi jia Jesucristo mija yi'yua simamaka jījimaka ñimarijajyuaoka rita ima.

32 Ēfesowejarā yiwārōrapaka poto, yaiwēkoa boebaitaka ima upaka imawa'ri yire jāārika ri'kakoperaparā yire yi'ririyaaberaparā. I'supaka yire nabaamaka “Reyari'potojo oñia majari'pe'rirūkia imabeyua”, añuka ñimarikareka dako baaerā ba'iaja jūari'potojo nare wārōka'wisijūaberijāāekaki yi'i. Reyari'potojo oñia majari'pe'rirūkia imaberirikareka puri “Ñoaka oñia imarūkimarīrā maima. Supa imarī oñia maimatiyikuriji mayapaika upakaja ukubaraka, ba'abaraka maimaerā”, āparaka Jesúre yi'ribeyurāte baaika upakaja baairā maimajāāeka maro'si.

33 I'supaka simamaka wapu'ju bojapakirimajare mija ā'mitiripe'a'si. Iku'paka sime: Ba'iaja baairāka mija jeyoarirāka, jia baarijajyurā imari'potojo nu'paka ba'iaja baairā mija jarirāñu mijaro'sioka.

34 Jia wājirokapi mija pu'pajoape'awa'ri ba'iaja baarika mija ja'atabe. Mija pō'irā Īrārimarā Tuparāte o'ribeyurā imarā je'e. Mija i'yo'p'yaokaro'si i'supaka mijare ñaŋu.

Iku'paka simarāñu ma'po'ia oñia majari'pe'rirāka be'erō'ō

35 “Reyari'potojo oñia reyaekarāte jari'pe'rirāñu”, ñañua simako'omakaja, iku'paka Īrārimarāre jērīajīñu je'e: “¿Marākā'ā simamaka reyaeka imari'potojo nape'ia oñia jari'pe'ritiyarāka ruku? I'supakajaoka ¿marākā'ā Toirā nimarāñu ruku kopakaja rabaekarā imari'potojo?”, ñañu.

36 I'supaka yire jērīairā jia pu'pajoabeyurā imarā. Iku'paka sime ĩakōrī je'e: Ōterikiyapea moteika sajetakaja rabaika. I'supaka simako'omakaja satōsirō'orā imapi sa'u'yu. Sajea rababerijikareka, marākā'ā baatirā sa'u'riberijīñu.

37 ĩakōrī je'e: Trigo wāmeika oterikia, sayapeapi motemaka sa'u'yu, samoteika upakamarīa.

38 Samoterāka be'erō'ō pu'ritirā Tuparāte yapatika upakaja sajayu. Supa imarī oterikiba'i ima upakaja sa'u'ririjayu saro'si.

39 Supabaturā i'supakajaoka sime ika. Ā'mitirikōrī je'e: Wa'ia, wa'iro'sia, wñ'ñaka, po'imajaoka Īrīka ta'iarā oyiajamarīa po'ikirā maima.

40 I'supakajaoka mabo'ikakurirā imarūkiaro'siji Tuparāte torā po'ijiaeka. Supabaturā o'orā imarūkirāteoka kibaaeka. Īrātijitakamarīaja imari'potojo ĩ'paba'iwā'taja jiyurika sime.

41 Aiyate yaaika upakamarīa kiyaaboayu ñamikaki aiya. I'supakajaoka sime tā'pia saro'si. Tā'pirāka natiyiaja rakaka oyiaja ya'tairā nime.

42 I'supakajaoka maimarāñu maro'si. Reyaekakite mayayerāka be'erō'ō ki'po'ia rabarāka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte oñia kire jarirūjerāka be'erō'ō puri, imajiparūkikaja imarī, apekurioka reyarūkimarīka kimarāñu.

43 Reyaekakite mayayeika, jiamarīa ima ki'po'ia mayayeyu. I'supaka simako'omakaja oñia kijari'pe'rirā'ōjirā puri jia jiyurika, rikitubaka ki'po'ia jarirāka.

44 “Jia ika ka'iareka nimarū”, ārīwa'ri Tuparāte mare po'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja mareyarāka be'erō'ō oñia mare kijarirūjerāka poto jībaji kika imarūkirā maima. Ō'orā oñia maima ma'po'iapī. I'supaka simamaka Tuparā pō'irā eyatirāoka apeupakakaka po'iapī maimarāñu, torā jia imarūkia.

45 Iku'paka sabojayu Tuparā majaropūñurā: “Mamarītaka Adán wāmeiki po'imajire Tuparāte po'ijiaeka. Supabaturā oñika kire kimarūjeka”, ārīwa'ri

sabojayu. Cristo p̄uri, Adán upakamarīa imaki, mareyarāka poto Tuparā p̄ō'irā ōñia mare imajiparūjerimaji kime.

⁴⁶ I'supaka simako'omakaja ō'ōrā maṗo'ia ima sapiji ōñia mabo'ikakurirā kika maimajiparūkimariā sime ruṗu. Mareyarāka be'erō'ō mare kija'atarāñu p̄o'i imarāka p̄uri mabo'ikakurirā kika maimajiparūkia.

⁴⁷ Mamarī imaū'muekakite ka'iaṗi Tuparāte p̄o'ijaeka. Sapi āriwa'ri ō'ōrā imarūkkikaro'siji kimaeka. Kibe'erō'ō Cristo p̄uri mabo'ikakurikaki imaki.

⁴⁸⁻⁴⁹ Ika ka'iareka imarā maimamaka, Adán p̄o'ia imaeka upakaja sime maṗo'ia. Īmirā Tuparā p̄ō'irā ōñia majarirāka poto p̄uri, Jesuṗo'ia upakaja maṗo'ia imarāka. I'supaka maro'si simamaka, kiupaka maimarijariye'e mae.

⁵⁰ Ikuṗaka mijare yibojaerā baayu yijeyomarā: Maekaka ima maṗo'ia wejejē'rākaja imarūkkimarīa imarī, Tuparāte ritaja jā'merō'ōrā imabesarāka.

⁵¹ Mija ā'mitipe. Po'imajare ōriberika mijare yibojaerā baayu. Cristore p̄eriettaerā baarāka ruṗu ritaja reyapataekarāmarīa maimarāñu. I'supaka simako'omakaja ī'rīka upakaja Tuparāte maṗo'ia o'apatarāñu.

⁵² Ikuṗarō'ōpiji maṗi'rūtaika upaka maṗo'ia Tuparāte o'arāñu. Trompeta wāmeika okaarirāka poto, "Wejetiyia seyayu mirākiyu", marīwārūñu. Sokaarirāka poto reyakoṗekarāre mamaka naṗo'iaṗi ōñia jariṗe'rirāñu. I'sirīmi ōñia imarāñurāteoka naṗo'ia Tuparāte o'arāñu.

⁵³ Maekaka maṗo'ia ima rabarūkia ima simamaka kika ōñia maimajiparūkiapi Tuparāte mare so'arāñu. I'supaka kibaarāñurā imarī aṗekurioka reyarūkkimarīa maimarāñu.

⁵⁴⁻⁵⁵ I'supaka Tuparāte mare baarāñu kimajaropūñurā sabojaeka upakaja simamaka. Mia je'e: "Maṗo'ia mare o'awa'ri p̄o'imajare reyaika Tuparāte tiyetamaka, reyarika imabesarāka. Suṗa simamaka 'Yija reyarāñu', āriwa'ri kīkirika imabesarāka maro'si", sabojayu.

⁵⁶ Ba'iaja baawa'ri mareyarāñu. Tuparāte jā'meika yi'ribeyurāte reyarika simamaka i'supaka mare sariatayu.

⁵⁷ I'supaka simako'omakaja maipamaki Jesucristoṗi ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoṗekareka mare kitāāmaka "Jiitaka mibaayu Tuparā", jījimakaṗi kire maririjayu.

⁵⁸ I'supaka simamaka p̄uparukubekaja, jia Jesucristore yi'paraka mija imabe yijeyomarā. Suṗabatirāoka "Waṗuju Tuparāro'si yija ba'irabekoṗeyu", āriṗupajoabekaja, jiaṗi kirika mija ba'iraberijape.

16

Aṗerāte jeyobaakarō'si niñerū rēarika

¹ Aṗerā Jesure yi'yurāte jeyobaabaraka niñerū mija rēarūkiakaka mijare yijaierā baayu mae. Jesure yi'yurā Galacia ka'iakarāre yibojaraṗaka upakaja mija baajīkareka jia sime mijaro'sioka.

² Ikuṗaka mija baabe: Domingo rakakaja mija tōporijayu upaka kūṗajīritirijaka mija jierijape. I'supaka mija baarijayua simamaka, yeyarāñurīmi imatikaja simarāñu.

³ Mija p̄ō'irā eyatirā, Jerusalénrā niñerū e'ewa'rirūkirāte "Īrā nime se'ewa'rirūkirā", mija āriñu. Suṗa imarī "Jiirā p̄o'imaja nime. Nare mija e'etope", āriwa'ri ṗapera nare yo'oijirāñu Jerusalénkarāre nabeaeyaerā.

⁴ "Naka ya'riye'e je'e", ñariṗupajoarākareka, naka ya'rirāñu.

Corintowejearā a'ririka Ṗablote p̄upajoaeka

⁵ Ō'ōpi a'ritirā Macedonia wejearā yeyarāñu. Toṗi turitapabaraka mija wejea Corintorā yeyarāñu.

⁶ Ñoapañaka mija pō'irā ñimarāñu je'e aɸeyari. Pu'eje'rākarō'ōjirā torā ñimarāñu je'e aɸeyari. I'sia be'erō'ō aɸea wejea yiyapairō'ōrāja ya'yaokaro'si yire imabeyuakaka yire mija Ijijeyobaarākareka jia simarāñu yiro'si.

⁷ Jajuapi mija pō'irā ĩawa'ririka yaɸabeyuka yi'i. I'supaka simamaka, karemaritaka Maiɸamakire yaɸarāka ɸoto ñoaka mija pō'irā ñimarāñu je'e.

⁸⁻⁹ I'supaka simako'omakaja Éfeso wejearā yituirāñu Pentecostés baya o'rirāñurō'ōjirā. Ó'ōrāja ñimariyaɸayu ruɸu rikimarāja yiwārōika ĩaɸe'yoirāte imako'omakaja, rikimarājaoka Tuparārika yiwārōika jia sana'mitiririyaɸaika simamaka.

¹⁰ Timoteore mija pō'irā eyarāka ɸoto jia kire mija baabe mijare kikibekaja kimaokaro'si. I'supaka kire mija baabe yuɸakajaoka Maiɸamakirika ba'irabeiki kimamaka.

¹¹ Ba'iaja kire baabekaja kire mija e'etope. Supabatirā jia kire mija jeyobaabe yipō'irā ĩarī ketaokaro'si. "I'supaka kire mija baabe", ñañua simamaka ketarika yita'ayu, aɸerā Jesúre yi'yurāpitiyika.

¹² "¿Marāpate majeyomaki Aɸolore etarāñu ate?", āɸaraka ɸaɸerapi yire mija jēriaeka ñiarape. Supa imarī aɸerā Jesúre yi'yurāka mija pō'irā turirī keyaokaro'si kire yipakatarikoɸerape. I'supaka yibaako'omakaja, "Torā ya'ririka Tuparāte yaɸayu maekaka", kērīɸuɸajoabeyu ruɸu. Supa imarī "Mae ya'rijikareka jia sime", kērīɸuɸajoarāñurīmi mija pō'irā turirī ke'rirāñu je'e.

Piya jia Pablote nare bojatiyaeka

¹³ Jia ɸuɸajoatirā rakajetika'rāja mija imabe. Supabatirā maiɸamaki Jesu-ristore yi'ririya'atabekaja, okajājiapi mija ɸuɸajoabe.

¹⁴ Rakakaja ritaja mija baarijaya aɸerāte wayu'arikapitiyika oyiaja samija baarijape.

¹⁵ Estéfnas imaki, kika imarāpitiyika Acaya ka'iakarā mamaritaka Tuparārika yibojaraɸaka yi'riū'muraparā. Supa imarī maekaka aɸerā Jesúre yi'yurāte jeyobaarimaja imarī, i'supakajaoka nabaarijaya naro'si. I'supaka simaraɸaka oñurā mija ime.

¹⁶ I'supaka simamaka jiapi nare mija yi'ririyaririka yiyapayu. I'supakajaoka naka Tuparārika ba'iraberimajaka jia mija imarika yiyapayu.

¹⁷ Mija tā'omaja Estéfnas, Fortunato supabatirā Acaicotatarāre etamaka jia ĩjimaka ñime. Mija ɸuri yoeɸi imarā imarī, yire jeyobaawārūbeyurā. I'supaka simamaka mija pō'ikarā yipō'irā etairā tarāja ɸuri yire jeyobaairā.

¹⁸ Okajājia mija imaerā mijare najeyobaaika upakaja yipō'irā etatirā okajājia ñimaerā yire najeyobaayu. I'supaka baairāte majiyiɸuɸayeejikareka jia sime.

"Jia nimarū ɸo'imaja", Pablote āriɸūaeka

¹⁹ Asia ka'iakarā Jesúre yi'yurā, "Jia nimarū", mijare āriɸūairā. Aquila, kirūmu Prisca, supabatirā naw'iarā Maiɸamakire yi'riwa'ri reñurāoka, "Jia nimarū", mijare āriɸūairā.

²⁰ Ó'ōkarā muɸaka Jesúre yi'yurāoka, "Jia nimarū", mijare āriɸūairā naro'si. Tuparāte yi'yurā imarī, jia ĩjimakaɸi mija jēñetoribu'abe.

²¹ Yi'i Pablo, ñoñu upakaja "Jia nimarū", āriwa'ri ikupaka yipitakaɸi mijaro'si yo'opūayu.*

* **16:21** Después de dictar la carta a otra para escribir, Pablo añade su firma para que los lectores sepan que la carta realmente es de él. (Véase 2 Tesalonicenses 3.17)

²² Torã maipamaki Jesucristore yapabeyurãte “Ba'iaja Tuparãte nare baarũ”, ãrĩwa'ri i'supaka mijare ñaũ. “No'ojĩrãmarĩaja Maipamakire pe'rietarũkirĩmi seyaparũ”, ãrĩwa'ri yapatiyaiki ñime.

²³ “Jia maipamaki Jesũre mijare baarĩjarĩrũ”, mijare ñarĩpũayu.

²⁴ I'supakajaoka “Jesucristore ã'mitirĩpẽairã mija imamaka, jimarĩtakaja nare yĩwayũayu”, mijareka ñarĩpũatayu.

I'tojĩrãja sime ruũ.

Segunda carta de San Pablo a los Corintios

Ate Corintowejekarãro'si Pablote pãpera pũataeka

¹ ¿Yaje mija ime yijeyomarã? Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteopitiyika, "Jia nimarũ", mijareka yija añu. Tuparãte yire ja'meikapĩ arĩwa'ri Jesucristorika bojariroka bojataparimaji ñime*. Corintowejeareka supabatirã Acayaka'iarõoka imarã Tuparãte jiyipupayeeokaro'si rërĩrijayurãro'si ika pãpera yipũatayu.

² Maçaki Tuparã, supabatirã maipamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaarũ. Supabatirõoka jia pupaparaka mija imaokaro'si mijare najeyoobarũ.

Pablote ba'iaja jũako'omakaja Tuparãte kire jeyobaaeka

³ Maipamaki Jesucristo Pakika jĩjimaka imawa'ri "Jia mibaayu Tuparã", kire yija arĩrijayu. Maçaki imarĩ, mare kiwayuũayu. Supabatirã ba'iaja maipuparirijayu poto mare jeyobaaokaro'si maka imaki kime Tuparã.

⁴ Ritaja ka'wisika yijaro'si simako'omakaja ba'iaja yija puparikoreka yijare jeyobaaerã Tuparãte yijaka imajipe. Supa imarĩ yijare kijeyobaaika upakaja aperã ka'wisika jũairãte ba'iaja napuparikoreka nare yija jeyobaawãruyu.

⁵ Cristore yi'yurã imarĩ, ba'iaja kijũaeka upakaja yija jũayu yijaro'sioka. I'supaka simako'omakaja Cristorirã yija imamaka, ba'iaja yija puparikoreka Tuparãte yijare jeyobaayu.

⁶ Jesucristorika bojariroka bojaripareaja ba'iaja yija jũarijayu. I'supaka simako'omakaja, sayija rakajepãarijayu jia mijare jeyobaaokaro'si. I'supaka mijaro'si yija imamaka Cristore mija yi'yua ja'atabeyurã mija imarijarirãñu. Ba'iaja yija jũarijayu poto Tuparãte yijare jeyobaarijayu. I'supaka yija imarijaya õnurã imarĩ, ba'iaja jũaripotojo okajãjia imawa'ri samija rakajepãayu mijaro'si.

⁷ Yija upakaja Cristore yi'yurã imarĩ, ba'iaja jũarijayurã mija ime. Supa imarĩ "Yijare kijeyobaaika upakaja Tuparãte nare jeyobaarãñu, jia kire nayi'yaokaro'si", mijareka arĩpupajoairã imarĩ, ba'iaja yija puparibeyu.

⁸ Mija a'mitipe yija jeyomarã. Asia ka'iarã tuparaka jimarĩa ba'iaja yija jũarapakakaka mija õrĩrika yija yapayu. Jimarĩtaka ba'iaja jũawa'ri, okajãjimarĩa sarakajepãawãrũbeyurã rõ'õjirãrãja yija jarape. Supa imarĩ "Reyarũkirãja yija ime je'e mae", arĩpupajoobaraka ba'iaja yija puparape.

⁹ Supabatirã "Najããrũkirãja yija ime", yija arĩpupajoarape. Supa imarĩ yija pupayariji marãk'ã yija po'ia ãarĩrĩwãrũbeyu. I'supaka simako'omakaja "Reyaekarã imakopeirãte pariiji õña jaripe'rĩrũjeiki imarĩ, Tuparã I'rikaja imaki yijare ãarĩrĩwãrũiki", yija arĩrĩwãrũerã i'supaka yijaro'si simarape.

¹⁰ "Yija reyaerã baayu", yija arĩtirapakarã werikareka Tuparãte yijare o'atarape. Supa imarĩ, "Namajĩoka i'supaka oyiaja Tuparãte werikareka yijare baajiparijarirãñu", arĩpupajoawa'ri ba'iaja yija puparitiyabeyu.

¹¹ I'supaka yijaro'si simaerã Tuparãte mija jẽñẽjirijayuapĩ arĩwa'ri yijare kijeyobaarijayu. Jia Tuparãte yijare jeyobaamaka ãawa'ri, "Jia mibaayu Tuparã. Mire yija jẽñeika upakaja mibaarape Pablora'karõ'si", rĩkimarãja po'imajare kire arĩrãñu.

* 1:1 Apóstol

Ikuḁaka simamaka Corintowejearā Pablote a'riberika

12 Aḁea ikuḁaka ḁuḁajoawa'ri j̄ijimaka yija ime. “Tuḁarāte yaḁaika uḁakaja wāārō'ōrāja ḁo'imajare jia yija baarijayu, nare ḁakibekaja”, yija ḁuḁarō'ōḁi yija āriḁuḁajoayu. Ika wejeareka imarā waḁuju ḁuḁajoatirā nawārōika uḁaka mijaka yija imawārūbeyu. I'suḁakamarīa sime, Tuḁarāte yijare jeyobaamaka jia mijaka yija imawārūrijayu.

13 Suḁa imarī rukubaka mija ḁuḁajoakaro'simarīa ḁaḁera o'otirā mijaro'si sayija ḁūatarijayu. Yija wārōika jia mija ḁñaokaro'si mijaro'si sayija o'oyu.

14 Ika mijare yibojaika, “Pablo kijeyomarāḁitiyika wājia bojairā nime”, jia āriwārūbeyukajrā Īrārimarāre ime ruḁu. Īrārimi jia yijare ḁritirā “Īrā ḁuri j̄itaka yijare wārōekarā”, yijareka nimauḁatiji narīrika yija yaḁayu. I'suḁakajaoka maḁamaki Jesucristore ḁe'rietarāñurīmi “Jia yijare ā'mitiriwa'ri mire navi'rika”, j̄ijimakāḁi kire yija āriḁāñu.

15 “Jia yika nime je'e. Suḁa imarī Macedonia ka'iarā ya'rirāka ḁoto naḁō'ipi yo'rirāñu mamari”, ñariḁuḁajoakoḁeraḁe. I'suḁaka yibaarikareka ĩḁakuri mija ḁō'irā eyawa'ri j̄iibaji mijare yijeyobaajāāeka.

16 “Macedonia ka'iarā ya'rirāka ḁoto naḁō'i ñimatawa'rirāñu, suḁabatirā yipe'rirāka ḁotooka i'suḁakajaoka yibaarāñu ate”, ñariḁuḁajoakoḁeraḁe. “Judeaka'iarā yeyawārūokaro'si Corintowejekarā yire jeyobaarāñurā”, ñariḁuḁajoarāḁe.

17 “¿Jia ḁuḁajoarimarīaja i'suḁaka yijare kērāḁe bai je'e”, yireka mija āriḁuḁajoayu bai? Tuḁarāte ḁribeyurā ḁuri nañu uḁakaja baabeyurā imarī, “Ā'ā, i'suḁaka yibaarāñu”, āriḁoḁoto ñamajī ate “Jēno'o, aḁe uḁaka yibaarāñu”, āñurā. I'suḁaka āribeyuka ñime yi'i ḁuri.

18 Kēñu uḁakaja baaiki kime Tuḁarā. I'suḁakajaoka, “Ikuḁaka yibaarāñu”, ñañua aḁe uḁaka baabeyuka ñime.

19 Kēñua uḁakaja baarijayuka Tuḁarā Maki Jesucristo. Suḁa imarī “Ā'ā ikuḁaka yibaarāñu”, āriḁoḁoto, aḁe uḁaka baabeyuka kime. Kirika bo-jariroka mijare yija wārōrijayu, yi'i Pablo, Silvano suḁabatirā Timoteoḁitiyika. I'suḁaka simamaka “Ikuḁaka yija baarāñu”, āriḁoḁoto aḁe uḁaka yija baabeyu yijaoka.

20 “Ikuḁaka jia yibaarāñu yirirāte”, kērīka uḁakaja ritaja Tuḁarāte baaeka Kimaki Jesucristoḁi āriwa'ri. Suḁa imarī jia Jesucristoḁi mare kibaarijayu ḁñurā imarī “Rita, kērīka uḁakaja baaiki kime”, āriwa'ri Tuḁarāte majiyiḁuḁayerijayu.

21-22 Jesucristore mayi'yua maja'atakoreka Tuḁarāte mare jeyobaayu. Suḁa imarī ikijioka kime Jesucristorirā maimaokaro'si mare wā'maekaki. Suḁabatirā kirirā maima beaokaro'si Espiritu Santore maḁuḁakarā kiña'ajāāeka. I'suḁaka kibaamaka, “ Jia yirirāte yibaarāñu”, kērīka uḁakaja Tuḁarāte mare baarāñu”, marīḁuḁajoayu.

23 “Mija ḁō'irā ya'rirāñu”, ñarāḁaka mijare ḁakiberāḁaki yi'i. Okajājiāḁi mijare okajāāriyāḁeberiwa'ri mija ḁō'irā ya'riberāḁe ruḁu. Tuḁarāte ĩaika wājitāji ikuḁaka mijare ñañua rita sime.

24 Mijare okajāātīkarā imariḁotojo, “Ikuḁaka mija baabe, ikuḁaka ḁuri mija baa'si”, āriwa'ri mijare jā'meriyāḁebeyurā yija. Cristore yi'ritīkarā mija imamaka, j̄ijimaka mija imaokaro'si wārōbaraka mijare jeyobaarika yija yaḁayu.

2

1 Bikija mija ḁō'irā eyatirā, mija ḁuḁaḁe'rirā okajājia mijare yijaimaka ba'iaja mija ḁuḁarāḁe. I'suḁaka simako'omakaja, “Tuḁarāte yaḁaika uḁaka

baabeyurâte p̄uri yokajãärãñu je'e ruþu", ñarĩþupajoarape. I'supaka simamaka "Ba'iaja naþuparia'si ate", ãriwa'ri mija p̄o'irã turirĩ ya'ribeyukaji ruþu.

² Jjimaka yire imarũjerimaja mija ime. Supa imarĩ okajãjiaþi mijare yijaijka ba'iaja þupariwa'ri, marã aþerã jjimaka yire imarũjerimaja imaberijĩñurã.

³ "I'supaka naþuparijĩñu", ãriwãrũtirã ba'iaja mija þuparirika yaþaberiwa'ri mija p̄o'irã ya'ribeyu ruþu. Mija p̄o'irã yeyarũki ruþu mijaka okajierika yaþawa'ri "Ikupaka mija baabe", ãþaraka þapera takaja mija p̄o'irã yĩþũatarape. Okajietirã ba'iaja þupapekaja jjimaka yire þuparirũjerũkirã mija imaokaro'si mijare sayĩþũatarape. Supa imarĩ "Naþo'irã yeyarãka þoto jia simamaka ãtirã jjimaka nimarãñu je'e naro'sioka", ñarĩþupajoayu.

⁴ I'sia þapera mijaro'si yo'orapaka þoto jimarã ba'iaja yĩþuparape yoraparo'õjirã. Supa simako'omakaja sãtirã ba'iaja mija þupayaokaro'simarã þapera mijare yĩþũatarape. "Jia mare wayuãiki kime Pablo", mija ãriwãrũokaro'si mijare sayĩþũatarape.

Ba'iaja mare baakoþerapakiteoka mija wayuãibe, Pablote ãrika

⁵ Ba'iaja mija watopekarã baarapakite jia imarika yaþawa'ri jãjia kire mija baarapakakaka mijaro'si yo'oerã baayu mae. Ba'iaja kibaarapaka ã'mitiritirã, ba'iaja yĩþuparapaka simamaka saþemawa'ribaji mija imarape je'e, mijaro'sioka. I'supaka simako'omakaja "Ba'itakaja mijare þuparirũjetiyaberapaki kimarape je'e", ñañu ba'itakaja kijũarika yaþaberiwa'ri.

⁶ Ba'iaja kibaarapaka simamaka mija rãrãþaka þoto "Ikupaka kire mabaaye'e kiþupape'yaokaro'si", mija ima upatĩþañakaja ãritirã i'supaka kire mija baarape. I'supaka simamaka maekaka p̄uri þupape'yuka kijayua simamaka kopakaja samija ja'atabe.

⁷ I'supaka kire baabekaja, ba'iaja kibaakoþekareka ye'kariritirã jia kire mija jeyoape ate. I'supaka kika mija imabe, tãritakaja ba'iaja þupariwa'ri "Marãkã'ã baatirã jia naka imawãrũbeyuka yi'i", kãriþupajoakoreka.

⁸ Kika mija jeyoapakã'ã, "Rita yire nawayuãayu ate", kãñaokaro'si i'supaka kika mija imarika yiyapayu.

⁹ Kire yibaarũjerapaka upakaja mija yi'rirã þapera mijare yĩþũatarapaka imarĩ, "Maekakaoka nare ñañu upakaja baairã nime", mijareka ãriþupajoaiki ñime.

¹⁰ Supa imarĩ ba'iaja baakoþekakite ba'iaja baaeka mija ye'karirirãkareka i'supakajaoka simarãñu yiro'sioka. Yire ba'iaja kibaaika imakoþejka sareka kire yiyayuãajĩñu. I'rika upakaja jjimaka mija imarika yaþawa'ri Cristore ãika wãjitãji i'supaka ñimarijayu.

¹¹ Kire mawayuãaye'e, ba'iaja þupawa'ri Satanãre yaþaika upakaja kibaa'si. I'supakajaoka maro'si sima'si, majeyomakite mawayuãajĩñu. Satanãre mare þakiriyapaikakaka õñurã maime.

Corintokarã majaroka Pablote ã'mitiriyapaeaka

¹² Tróadewejeearã yeyarapaka þoto Maipamakire yire jeyobaikaþi ãriwa'ri imatikaja þo'imajare imarape yire na'mitiyokaro'si. Supa imarĩ Jesũrika bojariroka nare yiwãrõmaka jjimakaþi tokarãre yire ã'mitirape.

¹³ I'supaka simako'omakaja Tróaderã majeyomaki Titore imabepakã'ã ba'iaja yĩþuparape. Torãjirã mae, tokarãre yimajaroka bojaweatirã Macedoniaka'iarã ya'rape Titore mo'arĩ.

¹⁴ Ba'iaja yĩþupariko'omakaja Cristorirã yija imamaka dakoa imabeyua yijare tãriũkia mae. Supa imarĩ "Jiitaka mibaayu Turarã", ãþaraka jia yija þuparijayu. Supabatirã Cristorika bojariroka bojapibarimaja yija

imaokaro'si Tuparāte yijare pūataeka ritaja pō'imajare sōñaokaro'si. I'supaka simamaka ĩrākō'rimato jariwa'ririmarĭaja sayija bojatapamaka ā'mitiritirĭā, Cristore nayı'yu. Īākōrĭ je'e, ikupaka sime: Mapaōmea majoeika poto ritaja saĭsia pĭbika ritaja pō'imajare wĭ'ika upaka simarĭijayu.

¹⁵ Cristorika bojarĭiroka yija boĵapĭbamaka ĩawa'ri ĭĭimaka Tuparāte yĭjaka ime. Kirika yija wārōtapa, Tuparā pō'irā a'rirūkĭrā, supabatirāoka ba'ĭaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkĭrā pĕriĭji sā'mitirirĭjayurā.

¹⁶ Cristore yĭ'riberirika ima, "Ba'ĭaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'ririwapaka", ārĭwa'ri nare yija boĵamaka nayı'ribeyu Cristorika yija wārōika ā'mitirirĭyapabeyurā. Tuparā pō'irā a'rirūkĭrāro'si pĕri nare yija wārōika nayı'yu ōña nimajĭparūkĭroka naro'si simamaka. I'supaka Cristorika yija wārōrijayua pĕmawa'ribaji imatiyaika simamaka Tuparāte yĭjare jeyobaaberikareka, marākā'ā baatirā wāĭia sayija bojawāruberĭjāāeka.

¹⁷ I'supaka űaűua simako'omakaja, rĭkĭmarāja nime niűerū tōpōriyapawa'ri takaja Cristorika bojarĭiroka wārōtapařimaja. Nuĵaka baarĭjaribeyurā yija pĕri. Jesūrĭrā imarĭ, kirika bojarĭiroka pĕkĭrimarĭaja pō'imajare wārōerā Tuparāte pūatairā yija ime. I'supaka pĕpajoirā yija ima simamaka kĭaika wāĭitāĭi wāĭirokapi yija wārōrijayu.

3

"Mamarĭ imara'aekakukukaka be'erō'ō mamakukukaka majaroka mayĭ'rirĭjarĭrūkĭa ikupaka sime", Pablote ārĭka

¹ I'supaka yo'oko'omakaja "Yĭja imarā imatiyarimaja", ārĭwa'rimarĭa i'supaka mijare yija boĵayu. Aĕerā wārōřimaja pĕri "Imatiyarimaja yija ime", ārĭkoĕerĭjayurā. Mĭja pō'irā netarĭjayu poto pĕpera naro'si aĕerāte o'oeka mijare nabearĭjayu. I'supaka mijare nabeaika pĕpera ima, "ĭia wārōirā nime", ārĭwa'ri nawārōirō'ōkarāre no'orūjerĭjayua. I'supakajaoka aĕerō'ōrā na'yu poto mijare nawārōĭkakaka pĕpera no'orūjerĭjayu. Yĭja pĕri, i'supaka baabeyurā.

² Mĭjaja imarā "ĭia wārōirā yija ime", āpāraka pĕpera yija bearūkĭrā upaka yĭjaro'si imarā. Yĭja wārōika yĭ'riwa'ri ba'ĭaja mĭja baaika ja'atatirā aĕeupaka mĭja o'amaka ĭatirā, "ĭia Cristorika bojarĭiroka Pālorākare nare wārōyu", ritaja pō'imajare ārĭpĕpajoirĭjayu. I'supaka mĭja baaika yĭja pĕpakarā sayĭja ōñu.

³ Cristo pĕpera maika upaka imarā mĭja ime. Kirika bojarĭiroka yĭja wārōĭkapi ārĭwa'ri Cristore mĭja pĕpaka ĭia o'aika ritaja pō'imajare ĭawārūpatayu. Aĕerā wārōřimaja pĕpera o'oeka narĭkaika upakamarĭa mĭja ime. Tuparā, ōña imajĭparĭmaji Espĭritu Santore mĭja pĕpakarā mijare kiűa'ajāāeka simamaka i'supaka sime. Moĭsēs imaroyĭkakiro'si ātapāiarā Tuparāte o'oeka upakamarĭa sime mae. I'supakamarĭa simamaka mapupaka Espĭritu Santojo mare o'arĭjayuka.

⁴ ĭia mijare yĭja wārōerā Cristore yĭjare jeyobaayu. I'supaka simamaka "Nare yĭja wārōĭkapi ārĭwa'ri Cristore yapaika upaka baairā nime", Tuparāte ĭaika wāĭitāĭi yĭja ārĭwārūyu.

⁵ I'supaka ĭĭimaka yĭja āñua simako'omakaja yĭja pĕpayarĭji yĭja ōñuapĭ ārĭwa'rimarĭa ĭia yĭja wārōyu. Tuparāte yĭjare jeyobaaikapi ārĭwa'ri takaja ritaja yĭja baawārūyu.

⁶ Tuparāĭaoka imaki kimajaroka mamakukukaka boĵaĭĭirimaja yĭja imaokaro'si yĭjare jeyobaaiĭi. Supa imarĭ "Yimakiře ā'mitirĭpĕairāte yĭtāārāñu", Tuparāte āñua boĵaika sime mamakukukaka majaroka. Supa imarĭ bikĭja Moĭsēs imaroyĭkakite o'oeka ārĭroyĭka upakamarĭa yĭja wārōyu

mae. Espiritu Santopi āriwa'ri maṣuṣaka o'amaka kire mayi'rirūkiakaka sabojayu mamakukukaka majaroka. Bikija Tuṣarāte jā'meka o'oeka yi'rikoṣeirā ṣuri nareyarāka be'erō'ō kika imajipabesarāñurā. I'suṣakamarīa sime mamakukukaka majaroka yi'yurāro'si ṣuri. Espiritu Santore nare ñarīajimaka Tuṣarāka oñia nimajiparāñu āriwa'ri sabojayu.

7-8 Kijā'meika āta pāiarā o'otirā, Moisés imaroyirekakite mamarī Tuṣarāte kire saja'ataeka. I'sia kire kija'ataekarīmi Tuṣarāte kīaeka be'erō'ō simamaka jimarī jājia Moisés pema yaaboaeaka. I'suṣaka simamaka Israeltatarā marākā'ā baatirā sarakajepāāberīwa'ri kīpema niariyapaberika. Bikija Tuṣarāte jā'meka jītaka simaeaka. I'suṣaka simaeaka koṣakaja Moisés pema jājia yaaboaeaka. Suṣa imariṣotojo īrārīmi uṣakaja sariririjarika. Bikija Tuṣarāte jā'meka o'oeka jājia yaaboaikapitiyika ṣo'imajaro'si kire sakija'ataeka simako'omakaja sayi'riwārūberīwa'ri, Tuṣarā pō'irā ṣo'imajare a'riberika āriwa'ri sabojayu. Mamarī kijā'meroyika yaaboaikapitiyika sakija'ataeka simako'omakaja satērīwa'ribaji jia sime ika mamakukukaka majaroka. Suṣa imarī oñia imajiparūkiakaka Espiritu Santore maro'si e'era'aeka. I'suṣaka ima imarī, ñamajī aṣerikurioka ṣurirūkimarīa sime.

9 Bikija Moisés imaroyikakite kijā'merūkia Tuṣarāte kire ījikakaka ṣuri sayi'riberīwa'ri “Tuṣarāte yaṣaika uṣaka ṣo'imajare baabepakā'ā ba'iaja nare kimarūjerāñu”, sāñu. I'suṣaka imariṣotojo jājia yaaboaikapī setaeaka. Ika mamakukukaka majaroka ṣuri Tuṣarāte īaika wājītāji wājia ṣo'imajare imarūjerikakaka mare bojaika. Suṣa imarī bikijakaka jājia yaaboaikapī setako'omakaja mamakukukaka ṣuri tērīwa'ribaji imatiyaika majaroka sime.

10 Jia simaroyika mamarī Moiséte jā'meroyika. Suṣa simako'omakaja satērīwa'ribaji imatiyaika sime ika mamakukukaka majaroka. I'suṣaka maṣuṣajoaika simamaka, “Mamarī imara'aeka majaroka imatiyabeyua sime mae”, marīṣuṣajoayu.

11 Ņoaka imarūkimarīa imariṣotojo Moiséte jā'meroyika jājia yaaboaika watopekapi etaeaka. I'suṣaka simamaka, ika mamakukukaka majaroka Tuṣarāte mare ja'ataeka ṣuri imajiparūkia imarī, tērīwa'ribaji imatiyaika sime.

12 “Imajiparūkia sime”, jia oñiwārūrā imarī, kīkirimarīaja ṣo'imajare sayija wārōrijayu.

13 Imajiparūkia simamaka, Moisés imaroyirekaki uṣaka yija imabeyu. Kīpema jājia yaaboaeaka yaririjarika Israelkarāre īakoreka sayapāiapi kīpema kirārīta'aroyika. Kīpema jājia yaaboaeaka yaririjarika ārīrikopakaja mamarī Moiséte jā'meroyika tiyirijayua.

14 I'suṣaka simarijariko'omakaja Israelkarā ṣuri satiyirijayua ā'mitirīpēaberikarā imarī, maekakaoka i'suṣakaja imañujurā ruṣu. I'suṣaka imarā nimamaka, Moiséte jā'meroyirekakaka niaika ṣoto, “Koṣakaja Tuṣarāte satiyetaeka”, āriwārūbeyurā nime. I'suṣaka imabekaja, Cristore takaja yi'yurā nimajikareka ṣuri jia sanorīwārūjīñu.

15 I'suṣaka imariṣotojo maekaka ṣarīji Moiséte o'oeka wārūrīṣotojo sanorīwārūbeyukaji ruṣu.

16 I'suṣaka simakoṣepoko'omakaja Maipamakire īrārīmarāre yi'riū'mumaka īatirā nare kijeyobaayu “Saniawārūrū”, āriwa'ri.

17 Espiritu Santopi āriwa'ri Maipamakire mare jeyobaayu. I'suṣaka mare jeyobaabaraka maka kimarijayua simamaka, Moiséte jā'meroyika mayi'rikoṣeka ja'atatirā, Cristore yaṣaika uṣakaja baawārūrā maime mae.

¹⁸ Kopakaja jia sōrīwapu'atairā jariwa'ri, Maiṗamakire ṗuṗajoariṗaraka, tērīwa'ribaji kima morīwārūrījaju mae. I'suṗaka maimaṗi I'rārīmi ṗapakaja jībaji Maiṗamaki ṗapakaja maimarijarirā Espīritu Santore maṗuṗaka mare o'arijaju.

4

¹ Yijare wayuīawa'ri, yijare wā'matirā kimajaroka mamakukukaka ṗo'imajare wārōrimaja Tuṗarāte yijare imarūjeka. I'suṗaka simamaka, ba'iaja aṗerikuri yijaro'si simarijajuyua imako'omakaja, sayija wārōrija'atabeyu.

² Suṗa imarī aṗerāte kareaja i'yoa baarijaju ṗaka baabeyurā yija ime. I'suṗakajaoka "Jia ṗo'imajare yijare yi'rirū", āriwa'ri waṗuju nare ṗakibeyurā yija ime. I'suṗaka imarā imarī, Tuṗarārika bojariroka aṗemijipi so'atirā yija oñu ṗapakaja yija ṗuṗajoaika wārōbeyurā yija ime. Suṗa imarī Tuṗarāte iaika wājītāji jia wājiroka norīwapu'atawārūirokapi ṗo'imajare Tuṗarārika yija wārōyu. I'suṗaka yija baamaka "Ṗakibeyurā nime", ṗo'imajare yijareka āriwārūyu.

³ I'suṗaka yija wārōika simako'omakaja "Ṗablorākare wārōika I'rārimarāre oñwapu'atabeyu", āñurā mija ime I'rārimarā. Ikuṗaka sime: Maiṗamakire yi'ririṗaṗaberiwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā imarī, yija wārōika norīwapu'atawārūbeyu.

⁴ Cristore nayi'ribeyuṗi āriwa'ri ṗo'imajare kipakika ṗapakaja Satanāre nare imarūjerijaju ruṗu. Suṗa imarī Jesūrika tērīwa'ribaji imatiyaiki bojariroka oñwapu'atabeyaka nare kimarūjerijaju. I'suṗaka nimarījajuyua simamaka, "Tuṗarāte ima ṗapakaja Jesūre ime", narīwārūbeyu.

⁵ Jesucristore jiyiṗuṗaka oñurā imarī, yija baarijajuyakaka takaja ṗuṗajoabaraka ṗo'imajare wārōbeyurā yija. "Imatiyairā Ṗablorākare ime mirākīyu", mija ārika yaṗaberiwa'ri i'suṗaka yija baabeyu. I'suṗaka baabekaja "Jesucristo kime Maiṗamaki", āṗaraka yija wārōrijaju. Suṗa imarī mūjare iaṗaraka yija ba'irabejirā Jesūre yijare ṗūataeka simamaka, kiyapaeka ṗapakaja yija baarijaju.

⁶ Tuṗarā ṗuri ika wejea rubu'ataeka, neia simakoṗekareka saborirūjekaki. I'suṗakajaoka Cristore yija oñberikoṗekareka, yijare kire kiōrīwārūrūjeka. Suṗa imarī Jesucristore yija yi'ṗakā'ā Tuṗarāja tērīriki kimaoka yija ṗuṗarō'ōrā yijare oñrūjerapaki.

⁷ Tērītakakaja Tuṗarārika bojarī kipūataekarā imariṗotojo "Tērīrirā yija ime", āribeyurā yija. Īkōrī je'e: Waṗajā'rīmarīa jotoka'i jototōsiarā waṗajā'ria jāma ṗaka imarā yija ime. I'suṗaka simamaka yija ṗuṗakarā Tuṗarārika yijareka imarā yija ime. Suṗa imarī "Naṗuṗajoaikapimarīa wārōrimaja nime. Tuṗarā tērīrikaja imakite nare jeyobaaikapi jia nabaayu", ṗo'imajare yijareka āriwārūyu mae.

⁸ Ṗo'imajare Jesūrika bojariroka wārōriṗareaja, I'rākurimarīa ba'iaja yija jūarijaju. I'suṗaka simako'omakaja, sarāja sayija ja'atarījaribeyu. I'suṗakajaoka "¿Marākā'ā yija baarāñu mae?", āriṗuṗajoako'omakaja "Tuṗarāte yijare ja'atayu", āribeyurā yija ime.

⁹ Rīkimarāja yijare ā'mijīairāte imako'omakaja Tuṗarā ṗuri yijare ja'atabeyuka. I'rākurimarīa yijare jārika ri'kakōṗeirā imarī, yijare nakāmībaeka simako'omakaja Tuṗarāte yijare jeyobaaika simamaka yijare najāāwārūbeyu.

¹⁰ Yija turirījajuyurō'ō rakakaja nime I'rārimarā yijare jārika ri'karījajuyurā. Jesūre najāāeka ṗapakajaoka yijare najāāriṗapayu. I'suṗakajaoka ba'iaja

kijūaeka upakaja jūariṗotojo jia sayija rakajepāāmaka ĩawa'ri, “Naṗupakareka Jesúre imamaka, kirikapi i'supaka nime”, ṗo'imajare āriwārūokaro'si supa yija imarijauy.

11 Jesúrika bojariroka yija wārōriṗareareka, ĩrārĩmi upakaja yijare jāārika nari'kaika watoṗekarekaja yija imarijauy. I'supaka yijaro'si simako'omakaja “Jesúre naṗupakareka imapi āriwa'ri kiuṗaka jia sanarakajepāārijauy”, yijareka ṗo'imajare āriwārūokaro'si i'supaka yija jūarijauy.

12 I'supaka ba'iaja yija jūaika simako'omakaja, yija wārōika ā'mitiritirā samija yi'yuaṗi āriwa'ri Tuparāka ōñia mija imajiparāñu.

13 I'supaka simamaka ba'iaja yija ṗuparibeyu. Mija ĩabe, ikupaka sāñu Tuparā majaropūñu o'oekarā: “Tuparāte yi'yuka imarĩ, kirika bojariroka ṗo'imajare yiwārōyu”, ĩrĩkate ārika. I'supakajaoka yija ṗupajoayu yijaro'si. Tuparāte ā'mitiripēairā imarĩ, kirika bojariroka ja'atarimarĩaja yija wārōrijauy.

14 I'supaka ṗupajoairā imarĩ, ṗo'imaja yijare jāārika ri'kakopeika yija kíkibeyu. Maiṗamaki Jesucristo reyaekakite ōñia Tuparāte jariṗe'rirūjeka ate. Supa imarĩ Jesúrirā yija imamaka, “Yija reyakoṗeko'omakaja ōñia Tuparāte yijare jariṗe'rirūjerāñu ate”, yija āriṗupajoayu. I'supakajaoka mijare kibaarāñu. Supabatirā kimarō'ōrā Tuparāte mare e'ewa'rirāñu.

15 Supa simamaka, “Jia mijaro'si simarū”, āriwa'ri ba'iaja jūariṗotojo Tuparārika bojariroka mijare yija wārōrijauy. I'supaka yija baaika simamaka ĩrārĩmi upakaja rikimabaji Jesucristore yi'yurā ṗo'imajare imarijauy. Kire nayi'yuaṗi āriwa'ri jia Tuparāte nare baamaka “Mare wayuñaike imarĩ, jia Tuparāte mare baayu”, narĩrijauy. Supa imarĩ “Tērĩrikaja imatiyaiki kime”, āriwa'ri ṗo'imajare kire jiyiṗupayeerijauy.

16 I'supaka simamaka ba'iaja ṗupapekaja Jesúrika bojariroka ja'atarimarĩaja yija wārōrijauy. Yija ṗo'ia ba'iaja jūabaraka rūetaka sajaririjariko'omakaja ĩrārĩmi upakaja yija ṗupaka okajāja imaokaro'si Tuparāte yijare jeyobaarijauy.

17 Ritaja wejea yija turitaparō'ō ba'iaja yija jūarijayua ṗuri wejejē'rākaja imarūkimarĩa sime. Supa yija jūako'omakaja, “Kika ōñia yija imajiparūkia ṗuri tērĩwa'ribaji jia imarūkia sime yijaro'si”, āriṗupajoawa'ri, maekaka jimarĩ ba'iaja yija jūakopeika marā imabeyua yijaro'si.

18 Supa imarĩ ika ka'iareka yija ĩarijayua ṗuri ṗurirūkia sime. I'supakamarĩa yija ĩabeyua ṗuri imajiparūkia ima. I'supaka simamaka, maekaka yija ĩarijayua ṗupajoatiyabekaja yija ime. Mabo'ikakurirā maimarūkiakaka ṗuri sĩaberiripotojo sayija ṗupajoatijarijauy.

5

1 Ika maṗo'ia wejejē'rākaja ōñia imarūkiro'simarĩa sime, ñojimarĩji reyarūkia. I'supaka simako'omakaja “Mareyarāka be'erō'ō ōñia mare jariṗe'rirūjetirā maṗo'ia Tuparāte mare o'arāñu”, marĩṗupajoayu. I'supaka mare kibaarūki ṗo'ipuri maekaka maṗo'ia ima upakamarĩa imarāka, ōñia imajiparūkia imarĩ.

2 Ika ka'iareka imabaraka ka'wisika majūarijauy ṗoto Tuparā ṗō'irā mataka ṗo'iaṗi imarika maṗupajoarijauy.

3 Yiapupaka takapijimarĩa Tuparā ṗō'irā maimarāka simamaka i'supaka ñañu. Mamaka ṗo'ia mare kio'arākapi kipō'irā maimarāñu.

4 Ba'iaja imarikareka rūñurā imariṗotojo dakoa okamirāmarĩaja aṗekukurā imarika maimariṗupajoayu. I'supaka maṗupajoaika, “Po'imarĩrā

maimariyapayu”, āriwa'rimarīa samaṣupajoayu. Wāārō'ōrā maima ja'atatarā, reyariba'ikakamarīa ṗo'ikirā maimariyapayu.

⁵ Supa imarī mareyarāka be'erō'ōpi, ṗo'ia mare kija'atarākapi maimaokaro'si Tuṗarāte mare ṗo'ijiaeka. Supa imarī “Tuṗarā imaki i'supaka mare baarūkika”, marīwārūokaro'si Espiritu Santore mare kiña'ajāāeka.

⁶ I'to'jitepi āriwa'ri maka kima moñua simamaka, Tuṗarāte mayi'yu. Ō'ōrā maima ṗoto ṗuri, maiṗamakī Jesucristo ṗō'irā maimabeyua simako'omakaja “Mareyarāka be'erō'ōpi ṗuri kika maimarāñu”, jījimaka marīrijayu.

⁷ Maekaka wāārō'ōrā kire maibeyukajia simamaka i'supaka mañu. Jesúre yi'yurā imarī, “Mare kērīka upakaja maro'si simarāñu”, marīṗupajoayu samaibeyua simako'omakaja.

⁸ Supa imarī “Tuṗarāte ārika upaka baaike imarī maṗo'ia mare kio'arāñu”, mañu. I'supaka simamaka, reyatirā sarekaja Maiṗamakika maimariyapakoṗeyu.

⁹ I'supaka ṗupajoaripotojo ika ka'iareka oñia maimatiyikuriji jījimaka kīajiyuika mabaarijau. Ō'ōrā maima ṗoto mabaarijau upakajaoka mareyarāka be'erō'ōpi maimarāñurō'ōrā mabaarāñu. I'supaka imarijarirūkīrā maime.

¹⁰ I'supaka simamaka ritaja ika wejeareka kiro'si mabaañjika i'rārīmi Cristore iarāñu. I'supaka kibaarāñurīmi jia, ba'iaoka kiro'si mabaañjika ko'aṗitorāja sawaṗa matōporāñu.

Ikuṗaka sime Tuṗarāka jia imarika

¹¹ I'supaka kiro'si yija baañjika “Kīarūkia sime”, āriwa'ri Tuṗarārika bojariroka ṗo'imajare yi'yaokaro'si jia oyiaja nare yija wārōrijayu sayija ōriwārūirō'ōjīrāja. I'supaka yija baaika, supabatirāoka kiyapaika upakaja yija imarijauya oñuka Tuṗarā. I'supaka simamaka samija oñu je'e mijaro'sioka.

¹² Mija iabe. “Jiirā nime”, yijareka mija āñaokaro'simarīa i'supaka mijare yija bojauya ate. I'supaka baabekaja “Pablorākare waṗuju mija jaiyuyeyu”, yijare jaiyuyeyirāte mija āñaokaro'si mijare sayija bojarijayu. Ikuṗaka nime yijare jaiyuyeyirā: “Jia wārōrimaja nime”, ṗo'imajare nareka āñaokaro'si nawārōrijayu. I'supaka baaripotojo “¿Yaje yija ṗuparō'ōpi ṗuri jia Tuṗarāka yija ime?”, narīmi imakoṗeyu.

¹³ Tuṗarāte yijiyiṗupayeetiariṗareaja “Waṗuju wejabiritikajiji kime Pablo”, i'rārīmarāre yireka ārikopeika, marā imabeyua yiro'si. I'supaka narīko'omakaja “Jia ōriṗūairā imarī, Tuṗarārika bojariroka jia yijare nawārōrijayu”, yijareka mija āriṗupajoajika jia sime. Jia mijare jeyobaaokaro'si i'supaka yija baayu.

¹⁴ “Cristore mare wayuatiyayu”, āriṗupajoairā imarī, jērītarimarīaja kirika bojariroka yija wārōrijayu. Mare wayuūawa'ri ba'iaja mabaaika waṗa maro'si kireyañjika simamaka, kika reyaekarā upakaja maime maro'sioka.

¹⁵ Ritaja ṗo'imajare wayuūawa'ri ba'iaja nabaaeka waṗa Jesúre naro'si reyañjika. Ikiñjoka imaki reyaripotojo oñia jarīṗe'rikaki. Supa imarī “Jījimaka maimarūkia takaja ṗupajoabekaja maimaye'e mae”, āriṗupajoawa'ri kīarijyuika takaja mabaarijariye'e.

¹⁶ Supa imarī ṗo'imajare iatirā “I'supaka nime”, Tuṗarāte ōribeyurāte ārika upaka yija āribeyu mae. Cristore yi'ribeyukajirā yija imaroyirapaka ṗoto ṗuri “Muṗakaja imaki kime”, kireka āriṗupajoairā yija imaroyirape. Maekaka ṗuri jia Cristore yi'yurā imarī, aṗe upaka kireka yija ṗupajoayu.

¹⁷ Supabatarā Jesucristoriki puri Tuparāte kiɸupaka o'aekaki imaki. Bikija kimaroyika mirākareka aɸeupaka kiɸupaka o'aekaki imarī, mamarokapi oyi-aja puɸajoaiki kime mae.

¹⁸ Tuparā ĩrīkaja imaki maɸupaka o'aiki. Bikija puri kire jo'ata'arimaja maimaeka simako'omakaja Jesucristore reyaekapi āriwa'ri "Jia yika mija imabe", Tuparāte mare ārika. Supa imarī i'sia majaroka ɸo'imajare yija wārōikapi jia kika nimaerā, nare bojarimajaro'si yijare kiɸūataeka.

¹⁹ Mija ĩabe, ikupaka sime ɸo'imajare yija wārōika: Ritaja ɸo'imaja Tuparāte jo'ata'arimaja upaka nimako'omakaja jia kika nimarika kiyapaeka. Supa imarī ritaja ba'iaja nabaaike wapa Jesucristore naro'si reyajiokaro'si kire kiɸūataeka. Supabatarā kire nayi'yuapi āriwa'ri dakoa oka nare imabeyua Tuparāte ĩaika wājitāji. Supa imarī jĳimakapi kirirā nare kimarūjeyu. Ika majaroka ritaja ɸo'imajare yija wārōtapaokaro'si Tuparāte yijare pūataeka.

²⁰ I'supaka simamaka Cristoro'si kirika bojariroka bojaĳirimaja yija ime. Po'imajare yija bojaika Tuparāja etatirā kibojari kopakaja nare sayija bojaju. I'supaka yija ima simamaka, "Kirika bojariroka yi'riwa'ri jia kika mija imabe", ɸo'imajare yija āñuapi āriwa'ri Tuparāte nare okajāārijayu.

²¹ Mija ĩabe. ĩrākurioka ba'iaja baakoribeyuka Jesúre imako'omakaja, ba'iaja baarimaji upaka reyarūkika Tuparāte kire imarūjeka. I'supaka kibaekapi ba'iaja mabaaike wapa kiwapaokoyika simamaka "Ba'iaja nabaaikepitiyika nimabesarānu mae Yimakirirā imarī", mareka Tuparāte āñu.

6

¹ Tuparāte yijare jeyobaamaka kimajaroka wārōrimaja imarī, ikupaka mijare yija āñu: "Mijare wayuĩabaraka, jia Tuparāte mijare baaika simamaka jia kire ā'mitiripēarijaparaka mija imabe. Kire mija yi'ripakiwā'imarīa'si."

² Mija ĩabe, kimajaroka o'oeka imapi ikupaka kērika: "Mijare yijeyobaarūkirīmi seyaeka ɸoto, mija jēñerijayua ā'mitiritirā jia mijare yijeyobaeka ba'iaja mija jūaekareka mija wapu'yaokaro'si", āriwa'ri sabojayu.

Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Maekaka puri ɸo'imajare ā'mitiritikaja, supabatarā ba'iaja nabaaikeareka nare tāāerā imatikakiji Tuparāte imarijaju. Supa imarī maekaka puri, kire najēñerāka upakaja kibaarāñu.

³ Kirika bojariroka wārōtapabaraka ba'iaja yija baabeyu, "Pakirimajaroka nawārōyu je'e", ɸo'imajare yijareka āri'a'si āriwa'ri.

⁴ Supa imarī "Rita sime, wājia Tuparāro'si ba'irabeĳirimaja nime", ɸo'imajare āñao'aro'si Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija imarijaju. Supa imarī ĩrākurimarīa ba'iaja aɸerāte yijare baako'omakaja nare yija ruɸuwapa'ebeuy. I'supakajaoka ba'iaja yija jūarijaju ɸoto, sarekaja puɸapekaja Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija ime. Mija ĩabe, ikupaka sime ba'iaja yija jūarijaju:

⁵ Yijare naɸajerijayua, wēkomaka imariwi'iarāoka ĩrākurimarīa yijare natatikopeyu. Aɸerikuri boebarā oyiaya rēritirā, piɸerikapi "Nare majāāerā", āparaka nakasererijaju. Supabatarā rikimakaja ba'iraberika yijaro'si imamaka, jimarīa aɸerikuri yija rūrīrijayu. I'supakajaoka ĩnamiareka kāɸekaja yija imarijayua, aɸerikuri ba'arika imabeyu ɸotooka yija kēsirabarijayu.

⁶ Ritaja i'supaka ima yija rakajepāārijayua ĩawa'ri, "Rita sime Tuparāte yapaika upakaja Pablorākare baarijaju", ɸo'imajare yijareka āñu. I'supaka simamaka, jĳuparā imarī, jĳirokapi yija imarijaju. I'supakajaoka jia Tuparārika bojariroka ōñurā yija ime. Supabatarā yija yapaabeyua ɸo'imajare yijare baako'omakaja sayija rakajepāārijayu. Tuparāte yapaika upakaja

baairā imarī, jia ɸo'imajare wayuŋawa'ri, nare yija jeyobaayu. Espiritu Santore yijareka ŋa'rŋjāika imarī, kirikaɸi jia yijare kijeyobaarijaju. I'supakajaoka ɸakirimarīa, ɸo'imajare wayuŋairā imarī, jia nare yija baarijaju.

7 Tuɸarāte yijare jeyobaakaɸi kimajaroka bojaika uɸakaja sayija wārōrijaju kiyapaika uɸakaja simaokaro'si. I'supaka kirika bojariroka yija wārōrijaju ɸoto, jia yija imamaka ŋawa'ri "Jiɸuɸairā imarī, rita yijare nabojaɸu", narīrāŋu.

8 I'rārimarā imarā yijare jiyiɸuɸayeirā, aɸerimarā ɸuri jēno'o. I'supakajaoka I'rārimarā "jia baarijajurā nime", āŋurā imariɸotojo, aɸerā ɸuri i'supaka āribeyurā. Tuɸarāte ɸūataekarā yija imako'omakaja "Waɸuju ɸakirimaja nime", I'rārimarāre yijareka ārikoɸeyu.

9 Rikimarājaoka nime yijare ōririɸotojo, "Ba'iratarā nime", yijareka āŋurā. "Reyarūkirāja nime", yijareka narīko'omakaja, ōŋia yija ime ruɸu. I'supakajaoka jimarīa ba'iaja yijare nabaaiika simako'omakaja reyabeyukajirā yija ime ruɸu.

10 I'supaka simamaka aɸerikuri jimarīa ba'iaja ɸuɸariɸotojo Maiɸamakire jia yijare baarijajua ɸuɸajoawa'ri jŋimaka yija imarijaju. I'supakajaoka wayuoka baairā imariɸotojo Tuɸarārika bojariroka yija wārōikaɸi āriwa'ri rikimarā jia Tuɸarāte nare baarūkiakaka natōɸoyu. Maekaka dakomarīrā yija imako'omakaja Jesūrīrā yija imamaka, ritaja jia oyiaja kirika Tuɸarāte yijare ja'atayu.

11 Mija ā'mitipe yija jeyomarā, Corintowejekarā. Ritaja yija ɸuɸajoaika ya'erimarīaja mijare yija bojaju, mijare wayuŋatiyairā imarī.

12 I'supaka mijaka yija imako'omakaja ɸuri rakajerimakiji yijaka imarā.

13 I'rīka kimakarāte wātawa'ri naka kijaika uɸaka mijare yija bojarijaju. Suɸa imarī ba'iaja imabekaja mijare yija wayuŋaika uɸakaja yijare mija wayuŋabe mijaro'sioka.

14 Cristore yi'ribeyurāka rīrākibiritiirā mija ima'si. Tuɸarāte yaɸaika uɸaka baairā, ba'iaja baarijajurāɸitiyika I'rātiji ɸuɸajoabaraka imawārūberijirā. Mia je'e i'siroka morīwārūokaro'si sime neirō'ō boirō'ōka rukubaka imaberijŋka āŋua.

15 I'supakajaoka, Cristo majamaki imarī, kika I'rātiji ɸuɸajoawārūbeyuka kime Satanás. I'supakajaoka Cristore yi'yurā kire yi'ribeyurāka I'rātiji ɸuɸajoabaraka imawārūbeyurā.

16 Naɸuɸaka nare āŋu uɸakaja ɸuɸajoatirā waɸuju imaja jērāka nabaaeke jiyiɸuɸaka noŋua Tuɸarāte jiyiɸuɸaka ōririwi'iarā imaberiri imakoɸeika. I'supakajaoka sime maro'si. Tuɸarā ōŋia imajijaki maɸuɸakarā ŋa'rŋjāitīkarā imarī, i'supaka waɸuju ima jiyiɸuɸayeerāka jeyoaritiyabekaja maimaye'e. Mia, Tuɸarāja ikupaka bojaekaki kimajarōɸūŋurā:

"Yire yi'yurā ɸuɸakareka ŋimajijarāŋu. Nimarō'ōɸiji naka ŋimarijarirāŋu. Suɸa imarī najiyiɸuɸayeerūkika ŋimarāŋu. I'supakajaoka yirirā nimarāŋu naro'si", āriwa'ri sabojaju kimajarōɸūŋurā.

17 Ikupaka kēŋu aɸea:

"Yirika yi'ribeyurāka I'rātiji ɸuɸakirā mija ima'si. Suɸabatirā nare mija jeyoaritiya'si, yiyapabeyu uɸaka naka mija baakoreka. ŋaŋu uɸakaja mija baarākareka, yirirā mija imamaka, jŋimaka mijaka ŋimarāŋu", mare kēŋu.

18 “I’supaka mijare yibaarāñu Mijapaki upaka imawa’ri. I’supaka mijare yibaamaka yimakarā mija imarāñu”, āriwa’ri kibojayu Maiṣamaki ritaja tērīwa’ribaji imatiyaiki.

7

1 Mija ā’mitipe yija jeyomarā. I’supaka Tuparāte mare bojaeka maro’siji ima. Supa imarī Tuparāte iaika wājītaji ba’iaja baariyapaberīwa’ri kiyapabeyua, supabatirā maṣupajoaika upakaja baabekaja maimaye’e. Ritaja i’supaka imarijaya ja’atirā, Tuparāte oyiaja jiyipupayeewa’ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimaye’e.

Kire nayi’pakā’ā, jījimaka Corintowejeakarāka Pablote imaeka

2 Yija jeyomarā, yijare mija wayuīabe. “Ba’iaja baairā nime”, ĩrārimarāre yijareka āriko’omakaja, nirāreoka yija yapaika upaka ba’iaja baaberaparā yija. I’supakajaoka aperāte ba’iaja baarūjekoribeyurā yija ime. Supabatirāoka yijaro’si niñerū tōporika yapawa’riji po’imajare wapuju pakiberaparā yija.

3 “I’supaka yijareka jairā mija ime”, āriwa’rimarīa mijare sayibojayu. Kopakaja jimarīa mijare yija wātatiyayu bikija mijare ñarītirape. I’supaka simamaka, mijaka yija imarijaya, yija reyarāñu rō’ōjīrārāja mijare yija wayuīarīja’atabesarāñu.

4 I’supaka simamaka, “Nare yibojaika upakaja yire nayi’rirāñu”, mijareka ñarīpupajoayu. “Jia Tuparāte yapaika upakaja baairā nime Corintowejeakarā”, āriṣupajoawa’ri jījimaka mijaka ñime. Supa imarī ba’iaja yija jūarijaya simako’omakaja jūitakaja yipupayu.

5 Trōaderō’ōpi Macedonia ka’iarā yija etarapaka be’erō’ō ĩrākurioka jīpañaka jērītakoribeyukajirā yija imarape. I’supakajaoka yija eyairō’ō rakakaja ba’iaja oka yijare imarijariroyirapaka. I’supaka simamaka, jimarīa tokarāre yijaka okabojiroyirape. Ba’iaja pūparirika yijaro’si simarijariroyirape aṣea.

6 I’supaka yijaro’si simarijariroyirapaka simako’omakaja Titore yija pō’irā etamaka jia yija pūparape. Ba’iaja pūparījayurāte okajājia imarūjeiki imarī, Tuparāte yijare jeyobaarape.

7 Titore ō’ōrā etarapakapi takaja āriwa’rimarīa jījimaka yija ime. Mija pō’irā kimarapaka poto, jia mija imamaka kīarapaka imarī jījimakapi ō’ōrā ketarape. Sapi āriwa’ri jījimaka yija ime yijaro’sioka. Ikuṣaka Titore yijare bojaetarape: “ ‘Ba’iaja yija ima ā’mitiritirā Pablote ba’iaja pūpauyū’, āriwa’ri i’supakajaoka Corintokarāre ime naro’si. Supa imarī marīa mire niariyapauyū. Supabatirāoka mire wātawa’ri miyapaika upakaja nabaarijayu”, āriwa’ri kibojaetarape. Sā’mitiritirā, tērīwa’ribaji jījimaka ñime mae.

8 Supabatirā bikija paṣera mijare yipūatarapaka ĩatirā ba’iaja mija pūparapakakaka ña’mitirape. I’supaka simako’omakaja “I’sia paṣera yipūataberiri imakoṣerape”, āriṣupajoabeyuka yi’i. Paṣera mijare yipūatarapaka poto “Sīatirā ba’iaja naṣuparirāñu je’e”, ñarīpupajoakoṣerape. I’supaka simako’omakaja, ba’iaja mija pūparapaka ñojimarīji mijareka so’rape.

9 Supa imarī sīatirā ba’iaja mija pūpauyūapi āriwa’rimarīa jījimaka ñime. Ikuṣaka sime ā’mitirikōrī je’e: “Ba’iaja baarika ja’atitirā Tuparāte yapaika upaka oyiaja nabaarijaya mae”, kērīetarapaka ā’mitiriwa’ri jījimaka ñime. I’supaka simarika Tuparāte yapamaka i’supaka mijaro’si simarape. Supa imarī jiaro’si imarapakaja ba’iaja mija pūparika simamaka, “Yija paṣerapi ba’iaja nare yija baaberape”, yija āriṣupajoayu.

10 Ba'iaja mabaaika İatirā ba'iaja Tuṣarāte mare ṣuṣarirūjeyu. I'suṣaka kibaamaka, saja'atitirā kiyapaika uṣaka oyiaja mabaaokaro'si i'suṣaka mare kibaayu. I'suṣaka simamaka ba'iaja mabaaika ye'kariatirā, tımarıji mare kibaarūkia imareka mare sakitāayu. Ṣaṣi āriwa'ri ba'iaja ṣuṣarijaribeyurā maime. Toṣi Tuṣarāte yi'ribeyurā ṣuri, ba'iaja nabaaikeka ba'iaja ṣuṣariṣotojo "Sayija ja'ataerā yijare miwayuıabe", Tuṣarāte āribeyurā. Ṣuṣa imarī kiṣō'irā a'rirūkimarirā nime.

11 Ā'mitirikōrī je'e. Tuṣarāte yaṣaika uṣaka mijaro'si yo'oraṣaka İatirā, ba'iaja mija ṣuṣarape. I'suṣaka imariṣotojo jia yijaka imariyaṣawa'ri űojimarıji ikuṣaka mija jarape: "I'tojırāja, ba'iaja mibaarijayu mija'atabe", mija watoṣekareka imakite mija ārāpe. Ṣuṣabatirā "ıDako baaerā űoaitakaja 'Sareka kimaparū', āriırūjeirā uṣaka mabaarape jee?", āṣaraka i'yoṣiyurā mija jarape. "űojimarıji oka yija jieberirıpareaja, tımarıji Tuṣarāte yijare baarānu je'e", mija āriṣuṣajoarape. I'suṣaka imarā imarī yire jiyıṣuṣaka űriwa'ri jimarıa yire mija İariyaṣayu. Ṣuṣa imarī mija watoṣekarā ba'iaja baarapakite tımarıji mija baarape ki'yoṣiyaokaro'si. Ṣuṣa jia baaraparā mija imamaka dakoa oka imabeyu mijaro'si mae.

12 I'suṣaka mija baarūkiakaka mijaro'si yo'oraṣaka simako'omakaja ba'iaja baarapakite, ṣuṣabatirāoka saṣıarımajire takaja ṣuṣajoawa'rimarıa sayo'oraṣe. Tuṣarāte İaika wājitāji "Rita, jia Ṣablote majiyıṣuṣayeyu", āñurā mija jayaokaro'si mijaro'si sayo'olıjarape.

13 Ṣuṣa imarī yiṣaṣera İatirā jia yire mija yi'yua ā'mitiritirā okajāja yija jayu. Ṣuṣabatirā, jaibaraka mijaka Titore imaraṣaka simamaka, jia ṣuṣayuka kime mae. İijimaka kimamaka İawa'ri, tērıwa'ribaji İijimaka yija jayu mae.

14 Mija ṣō'irā ke'rırā baarapakaja ṣoto "Jia mire e'etoritirā, Corintokarāre mire yi'rırānu", Titore űarıtıraṣe. Kire űarāṣaka uṣakaja mija baarape. Ṣuṣa imarī dikapi āriwa'ri kirokapi i'yoṣi'ribeyuka yi'i mae. "Jia mire nabaarānu", āriwa'ri Titore yija bojarapakaja rita kire yija ārāpe mirākiyu. I'suṣakajaoka İrākuri uṣakaja mijare yija bojarapakaja rita simaraṣe.

15 Jia kika imarika yaṣawa'ri jiyıṣuṣakapi kire mija e'etoraṣe. Ṣuṣabatirā jiajaoka kire mija yi'raṣe. Ritaja i'suṣaka kire mija baeka mirāka ṣuṣajoabaraka jıubaji mijare kiwayuıarjayu mae.

16 Ṣuṣa imarī "Tuṣarāte yaṣaika uṣaka oyiaja baabaraka nimarānu", āṣaraka İijimaka mijaka űime mae.

8

Wayuoka baairāte İijimakapi majeyobaaye'e

1 Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Ritaja Macedoniakarā* Jesüre yi'yurā majaroka mijare yija bojaerā baayu. Nare wayuıawa'ri jia Tuṣarāte nare jeyobaika uṣakajaoka aṣerāte jia oyiaja nabaarijayu naro'si.

2 Rıkimakaja ba'iaja aṣerāte nare ka'wisıjıarūjeko'omakaja İijimaka nime. Ṣuṣabatirā wayuokatakaja baairā imariṣotojo aṣerāte jeyobaarika ṣuṣajoawa'ri rikımarāja niñerū narēarape.

3 I'suṣaka İijimakapi narēarapakaja yiñakoapi űiarapakaja simamaka, "Rita sime", űaınu. Niıjırūkia imarō'olıırāja İjiriṣotojo wayuoka baairāte wayuıawa'ri, narıkataka tuıkoṣeikakaka ṣariji nare niıjıraṣe. Nare sayıjeñberiko'omakaja wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yire niıjıraṣe naṣō'irā saye'ewa'yaokaro'si.

* 8:1 Corinto se encontró en la provincia de Acaya. Macedonia era una provincia al norte de Acaya. Véase el mapa.

4 “Jesúre yi'yurā wayuoka baairā Jerusalénreka imarāte yija jeyobaayu. Supa imarī ika niñerū naro'si mija e'ewa'pe”, āparaka yijare sanaja'atarape, nare jeyobaatiyawa'ri. “I'supaka nare jeyobaatirā jjimaka yija imarāñu”, āriwa'ri i'supaka nabaarape.

5 “Ō'ōjirāja najeyobaakopejika marā imabeyua”, yija āriṗupajoarape sanarēaerā baarapaka ruṗu. I'supaka yija ṗupajoarapaka simako'omakaja satēriwa'ribaji jia nabaarape. Sanarēaerā baaeka ikupaka narāpe mamarī: “Jesús, yija iṗamaki, miyapaika upakaja yija baarāñu.” Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja baairā imarī, “Yijare mija bojarāka upakaja yija yi'rirāñu”, narāpe yijareoka.

6 Supa imarī mijaro'sioka jjimakaṗi niñerū rēabaraka mija ima e'ebaraka Titore imaerā torā kire yija ṗuatarape. Ikijioka imaki mamarītaka niñerū rēarikakaka mijare jaiū'murapaki. I'supakajaoka jjimakaṗi samija rēaweaeerā “Nare kijeyobaarū”, āriwa'ri mija ṗō'irā kire yija ṗuatarape.

7 Supa imarī tēriwa'ribaji Tuparārikakaka jia ḡñurā imarī, i'supaka jia tokarē mija jeyobaabe. I'supakajaoka “Rita āñuka kime”, āriwa'ri, Jesucristore oyiaja jia mija yi'ririjayu. Supabatirā kirika bojariroka ḡñurā imarī, jia samija bojawārūyu. I'supaka baabaraka jimarīa ṗo'imajare jeyobaairā mija ime. Supabatirāoka yijare jia wātatiyairā mija ime. Supa imarī wayuoka baairāte tēririkaja wayuñawa'ri jia nare mija jeyobaabe.

8 Mijare jā'merimarā sime, bojarika simamaka i'supaka ñañu. “Jerusalénreka imarāte yija jeyobaarāñu”, āriwa'ri Macedoniakarē yijare ārāpaka mija ḡririka yapawa'ri mijare sayibojayu. Sā'mitiritirā “Maro'sioka nare majeyobaaerā”, mija āririka yapawa'ri i'supaka mijare yibojayu. I'supaka nare mija jeyobaamaka iatirā, “Ritaoka aṗerāte wayuñairā nime”, mijareka ñariwārūñu.

9 “Jia mare baaiiki kime maipamaki Jesucristo”, āriwārūirā imarī, wayuoka baairāte jeyobaarika ṗupajoairā mija imabe. Tuparāte imarō'ōrā tēriwa'ribaji imatiyaiki imariṗotojo mijare wayuñawa'ri saja'atitirā ṗo'imaji kiṗo'ijirika. Ika ka'iarā kimariṗareaja wayuoka baaiiki upaka kimaeka. I'supaka kimaeka, jia Tuparāka dakoa jariwa'ririmarāja mija imaokaro'si.

10 Jia mija imarika yapawa'ri mijare yokajāāerā baayu. Bikija o'rapajē'rārā mija baaū'murapakarā ate mija ṗupajoarika yiyapayu. “Wayuoka baairāte majeyobaaerā”, āriwa'ri aṗerā ruṗubajirā jjimakaṗi niñerū mija rēau'murape.

11 Mamarī jjimakaṗi samija baaū'mutirapaka upakajaoka mija rikaikarō'ōjirāja iṗibaraka jjimakaṗiji samija rēawearika yiyapayu.

12 Marikaika ko'aṗitorāja maijijika jia sime. Jeyobaarika yapawa'ri sakijika simamaka i'rātiji oyiaja sime Tuparāro'si. Marikaika tēriwa'ribaji mare jēñebeyuka kime Tuparā.

13 Mija rikaika ṗemawa'ribajirā aṗerāte jeyobaatirā wayuoka mija baaerāmarā i'supaka mijare ñañu. I'rātijiji mija imaokaro'si i'supaka mijare ñañu.

14 Mija ṗuri maekaka wayuoka nabaaiika ṗoto rikimakaja mija rikayu. I'supaka simamaka nare mija jeyobaabe. Ņamaji wayuoka mija baarāka ṗoto i'rā ate rikimakaja rikarāñurā je'e aṗeyari. I'supaka simajikareka mijare najeyobaarāñu. Supa baawa'ri i'rātiji rikaokaro'si jia mija jeyobaabu'arāñu.

15 I'supakajaoka Tuparā majaropūñurā Moisés imaroyikakite bojaeka ikupaka āñu: “Rikimakaja manā ayeekarā, kūṗaji ayeekarāte sanapibaeka. Supa imarī kūṗaji ayekeṗekarāro'si nayaṗaeka upakaja simaeka, supabatirā rikimaka ayeekarāro'sioka saṗiyia tuiberika”, āriwa'ri sabojayu.

“Titorākare jia mija e'etope”, Pablote ārīka

16 Mijare yijeyobaariyapaika upakajaoka Titore mijare jeyobaariyapayu kiro'si. Tuparāte i'supaka kire pupajoarūjeka simamaka “Jia mibaayu Tuparā”, kire űaűu.

17 “Nare jeyobaaokaro'si napō'irā me'pe ate”, kire űapakā'ā, jia jījimakaűi Titore yire yi'rape. I'supaka kire űarībeyukajikā'āja, jimarīa mija pō'irā a'ririyaűatikiji kimarape. Supa imarī kiyapaika upakaja mijare iarī ke'rirā baayu mae.

18 Titoka i'rīka majeyomakite mija pō'irā yija pūatayu. Mija oűnuka imarī, Jesucristorika bojariroka jia bojawaűu'atawārūiki kimamaka ritaja Jesucristore ā'mitiripeairā jia jiyipupaka kire noűnuka kime.

19 űamajī Corintopi niűerū yija e'ewa'rirāka poto, Jerusalēnrā yijaka ke'rirā kire napūatarape. Torā eyatirā wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niűerū yija jīrāűu. I'supaka yija baamaka iatirā, “Ritaoka wayuoka baairāte jeyobaairā nime Jesure yi'yurā”, yijareka pō'imajare ārīpupajoarāűu. I'supaka imawa'ri maipamaki Jesucristore najiyipupayeerāűu.

20 “Rīkimakaja niűerū narēarapaka jia naba'iaribeyu”, ārīwa'ri yijareka nakērājairika yaűabeyurā yija. I'supaka simakoreka i'rīka yijaka a'rirūkika imatiiki.

21 Ba'iaja yijare nakērājairika yaűaberiwari'ri jia oyiaja Tuparāte iaika wājītāji yija baarāűu. Supabatirā pō'imajare iaika wājītāji i'supakajaoka yija baarāűu.

22 Supabatirā imaki apika majeyomaki mija pō'irā naka yipūataerā baalki ate. Kire oűnurā imarī, “Jia ba'irabeiki kime”, yija āűu. I'rākurimarīa jia jeyobaatikimamaka i'supaka yija āűu. “Jia yi'yurā nime Corintowejeakarā”, Titore āpakā'ā ā'mitiritirā mijare jeyobaari'ri ke'ririyaűatiyayu mae.

23 Supa imarī Titore, aűerā i'parā majeyomarāpitiyika mija pō'irā yipūatarāűu. Jia Titore oűnurā mija ime. Yijeyomaki imarī, yupakaja mijare kiwārōrijayu. Kika i'parā nime aűerā majeyomarā jia Jesure yi'yurā. “Jia Jesucristore nayi'yu”, ārīwa'ri Macedoniakarāre kika pūataekarā nime. I'supaka nimamaka iatirā jia Cristore jiyipupaka noűu nimaupātiji.

24 Mija pō'irā neyarāka poto jia nare mija e'etorika yiyapayu. I'supaka mija baamaka, “Ritaoka nare yaűairā nime”, Macedoniakarāre ārīpupajoarāűu. I'supaka simamaka “Corintokarāre jia nare e'etorirāűu”, Pablote yijare ārāűpaka rita sime”, narīpupajoarāűu.

9

1-2 “Jesucristore yi'yurā wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si jiaűi niűerū narēayu”, mijareka āűnuka imarīpotojo mijaro'si sakaka yo'oerā baayu ruűu. Acayaka'iareka Corintorā imarāte bikija o'raűajē'rā wayuoka baairāte mija jeyobaarika pupajoaű'murapakakaka jījimakaűi o'ōrā Macedoniaka'iaakarāre yibojarijayu. I'supaka yibojaika ā'mitiritirā jījimaka jariwa'ri “Maro'sioka i'supakaja wayuoka baairāte majeyobaaye'e”, āűaraka rīkimarāja Macedoniaka'iaakarāoka jījimakaűi niűerū jīriyaűairā.

3-4 I'supaka mijare ārīripotojo yirupurō'ō Titorākare mija pō'irā yipūataweiyu niűerū rēaweirika mijare najeyobaaokaro'si. I'rārimarā Macedoniakarāre yika jeyoariwa'rirāűu je'e aűeyari. I'supaka simamaka Titorākare mijare jeyobaarāűu “Rita sime wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si niűerū rēaweatikarā nimatiyu”, yijare merārīka simako'omakaja, niűerū narēaweabeyu ruűu”, Macedoniakarāre yija eyarāka poto yijare ārīkoreka. “Jia wayuoka baairāte jeyobaarika yaűairā nime”, aűerāte yija āűnua simako'omakaja i'supaka mija

baabesarākareka nawājitāji i'yoa yija jūarāñu. Supabatirā i'supakajaoka mija jūarāñu je'e mijaro'sioka.

⁵ I'supaka simakoreka “Yirupu a'riweitirā nare mija jeyobaaweiape”, āriwa'ri majeyomarā Titorākare mija pō'irā yipūataweiyu. Niñerū mija rēau'murapaka mija rēaweakaro'si mijare najeyobaarāñu. Supa imarī torā yeyarāka poto, sarēaweatika mija imarāñu. Supabatirāoka “Nōjimarīji samajirika Pablote pakatayu”, āririka imabesarāka. Jia wayuoka baairāte jeyobaariyapawa'ri jījimakaḡi mija jījiririrākareka jia simarāñu.

⁶ Nare jīrā baaeka ikupaka mija pūpajoabe: Rīkimaka ba'arika ōtebeyuka kūpajji ba'arika rikaiki. Rīkimaka ba'arika ōteripūpaiki pūri rīkimakaja ba'arika rikaiki. Ikuḡaka āririka sime samarījīkareka: Rita jia wayuoka baairāte jeyobaarika yaḡawa'ri jīrijayukate jia Tuḡarāte jeyobaarāñu. Kirikaika wātariḡotojo kūpajji jīkite pūri kūpajji sawapa Tuḡarāte jīrāñu.

⁷ Supa imarī “Ō'ōjirāja yija jīrāñu”, mija āriḡupajoairō'ōjirāja mija jīrijape. Wātariḡotojo mija jījīkareka pūri jiamarīa simajīñu. Supabatirā mija jīriyapaberiko'omakaja apikate mijare pakatapakā'ā ā'mitiritirā, mija jījīkaoka jiamarīa sime. Mija pūpakarāja jīrika yaḡawa'ri mija jījīka pūri jia sime. Jījimakaḡi aḡerāte jeyobaariyayurāka jījimaka Tuḡarāte ime.

⁸ I'supaka simamaka mija yaḡaika pēmawa'ribaji mijare kija'atarāñu jia aḡerāte mija jeyobaarijayaokaro'si. Jia nare mija baamaka iatirā mijare kija'ataika i'rākuri upakaja dakoa jariwa'ribesarāka mijaro'si.

⁹ Mija ĩabe. Ikuḡaka sāñu Tuḡarā majaropūñurā o'oea:

“Tuḡarāte jiyipūpayeeiki imaki kirikaika wātaramarīaja wayuoka baairāte jeyobaariyayuka. Supa imarī jia kibaaeka mirāka ye'karirimarīaja jia Tuḡarāte kire baajiparāñu”, āriwa'ri sabojayu.

¹⁰ Tuḡarā imaki ōterikiyapea moterūkia maro'si imarūjerijayuka. Ikijioka imaki ōterikiyapeapi ba'arika pō'imajare imaokaro'si baariyayuka. I'supaka baaiki imarī, ritaja jia mijare kija'atarijayu, saḡi aḡerāte jia mija jeyobaarijayaokaro'si. I'supaka mija jeyobaariyayuaḡi āriwa'ri rīkimarāja aḡerāte jia imarūjeiki kime Tuḡarā.

¹¹ Supabatirā dakoa jariwa'ririmarīaja rikatirā jia aḡerāte i'rākuri upakaja mija jeyobaarūkia mijare kija'atarāñu. Supa imarī torā eyatirā mija jeyobaatika nare yija ja'atarāka poto, “Jia mibaayu Tuḡarā”, āḡaraka kire najiyipūpayeerāñu.

¹² Ika mija jīkaḡi jia majeyomarā Jerusalēnrā wayuoka baairāte mija imarūjerūkitakajamarīa simarāñu. Supabatirāoka i'supaka mija baaikaḡi āriwa'ri, “Jia mibaayu Tuḡarā”, āḡaraka jībaji kire najiyipūpayeerāñu.

¹³ I'supaka mija baamaka, “Waḡuju pakibekaja ritaitaka Jesūrika bojariroka yi'yurā nime”, mijareka narīḡupajoarāñu. Supabatirā nare jeyobaatirā, i'supakajaoka aḡerāte mija jeyobaarāka simamaka, jia Tuḡarāte najiyipūpayeerāñu.

¹⁴ Supabatirāoka “Mare najeyobaaerā Tuḡarāte nare jeyobaarapakapi, āriwa'ri jia mare nabaayu”, narīrāñu. I'supaka simamaka “Jia yijare nabaayu”, āriwa'ri jia jījīmaitakaḡiji Tuḡarāte mijaro'si najēñejījiririrāñu.

¹⁵ Jia nare baarūkirā mija ima pūpajoatirā jījimaka nime. I'sia tērīwa'ribaji jia mare baawa'ri Kimakire Tuḡarāte maro'si pūataeka. Sōñurā imarī, dika aḡea marākā'ā āririka imabeyua maro'si. Supa imarī maimaupatiji “Jiitaka mibaayu Tuḡarā”, kire marījariye'e.

10

“Tuparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka yiwārōrijayu”, Pablote ārika

¹ Yi'i Pabloti, oka mijaka jierika yapaiki imarī, ika mijare yibojaerā baaika mija ā'mitiririka yiyapayau. Po'imajare wayuūarimaji imarī, jiapiji Jesure nare jairoyika upakaja mijaka yijairiyapayau yiro'si. Tokarā ĩ'rārimarā ikupaka yireka āñurā: “Maka kima poto kikirimakiji maka Pablote jairijayu. Aperō'ōrā imatirā pāperapi maro'si kio'oika poto puri okajājiapi maro'si sakio'oyu”, āparaka yireka najaiyuyerijayu.

² I'supaka simamaka wapuju ba'iaja yireka jairāte mija ā'mitiritiya'si. Yire mija yi'ritiyabe, sapi āriwa'ri mija pō'irā eyatirā okajājia mijare yijaikoreka. I'supaka mijare yijaiberikoperākaoka, “Jesucristore yi'ribeyurā upaka Pablote ime”, āñurāte puri okajājiapi jairika yipupajoayu.

³ Rita sime, mija upakajaoka pō'imaja yija ime yijaro'sioka. Jesucristore yi'ribeyurāka yija imarijaya simako'omakaja nimarijayu upakataka baarijariyurā yija ime. I'supaka simamaka, noŋu upakaja pupajoatirā pō'imajare okabojirijayu upakamarīa pakirimiji majaroka yija jaitaurijayu.

⁴ Tuparāte yi'ribeyurāte jia jaikoŋeika upakamarīaja tērīwa'ribaji Tuparārikapi pō'imajare yija wārōrijayu. I'supaka nare yija wārōmaka, “Wapuju pakirimiji majaroka yija yi'rikoŋeyu rukuya”, pō'imajare āriwaurijayu. I'supakajaoka ritaja pakirimiji majaroka yi'yurāte yijare oke'emakaoka nare yija okatērīrijayu sanaja'ataokaro'si.

⁵ “Tuparārika jia wājia imamiji ā'mitiritirā jia kire norūrū”, āñurā imarī, jia napupajoakoŋeikapi wārōrimajare yija okatērīwārūyu Tuparāte jeyobaaikapi. Supabatirā “Aperā jībaji pupajoairā yija ime”, āriŋupajoawa'ri, napupajoaimiji Tuparāte nare ōrūrūjebeyua sime. Supa imarī yija wārōika yi'riwa'ri, napupape'yu. Supabatirā Tuparāte yijare jeyobaamaka, Cristore yapaika upaka oyiaja pō'imajare yija pupajoarūjerijayu.

⁶ Mija pō'irā yija eyarāka poto Jesucristore yapaika upakaja mija yi'rirāka jia simarāñu. Kire yi'ribesarāñurāte puri sawapa yija yaparāka upakaja yija baarāñu.

⁷ Mija pō'irā ima mija ĩawārūbe: ĩrārimarā mija watoŋekarā “Jesucristore pūataekarā yija ime”, āñurā. I'supaka āñurā imarī, “Pablorāka Jesucristore pūataekarājaoka imarā naro'si”, narūrū.

⁸ “Maipamaki Jesucristore pūataekarā imarī, mijare okajāābaraka yija wārōyu”, ñañu. I'supaka mijare ñapakā'ā “Yire na'mitiripēarū', āriwa'ri i'supaka mare kēñu”, yireka mija āriŋupajoayu je'e. “Cristore mija yi'yua bitatarikopakaja jībaji Cristore mija yi'ririjayaokaro'si mijare yija jeyobaerā, maipamaki Jesucristore yijare pūatarape”, ñañu. I'supaka simamaka “Cristore pūataekakimarīka Pablote ime”, wapuju yireka āñuapi maki yire i'yoŋi'rirūjewārūbesarāki.

⁹ “Makikirika yapawa'ri pāperapi okajājia mare kijaiŋurijayu”, mija āriŋupajoajikareka i'supakamarīa sime.

¹⁰ Mija ĩabe. ĩrārimarā mija watoŋekareka imarā yire jaiyuyebaraka, ikupaka āñurā: “Pāpera mare kio'oikapi okajājia jairipotojo maka kima poto puri wayuoka Pablote baaroyi”, nañu. “Supabatirāoka yijare kiwārōroyika poto, ā'mitirijiyubeyua upaka kijaikoŋeroyi”, āparaka yire najaiyuyerijayu.

¹¹ I'supaka yireka jairijayurā: “Maka kimabeyu poto pāperapi okajājia mare kijaika upakajaoka maka kimarāka poto mare kibaarāñu je'e”, narūrū.

¹² I'supaka simako'omakaja mija pō'irā ĩrārimarā “Tērīrīrā marākā'ā mabaaberijika yija ime”, napuparō'ōpi āñurā. Supabatirā “Aperāte

tērīwa'ribaji Tuparāro'si jairimaja yija ime", āñurā nime, i'supakataka āñrika pe'yoiki yi'i pūri. Natiyiaja nima ĩajiyutirā, i'supaka narīrijayu. I'supaka napupaka imarā imarī, rukubaka napupajoayu.

¹³ I'supakajaoka "Ritaja ĩ'rāweje jariwa'rīrimarīaja po'imajare yija wārōerā Tuparāte yijare pūataeka", āñbeyurā yija. Ikuḗaka sime: Jesucristorika wārōrimajamatorā Tuparāte yijare pūataeka imarō'ō watopekareka sime Corintowejea. Supa imarī "Kijā'meikaḗi mijare yija wārōyu", mijare yija āñrijayu rita ima.

¹⁴ Mijare yija wārōmaka, "ĥDako baerā Pablorākare mija ā'mitiyu?", mijare narīko'omakaja, nare ruḗubajirā Jesūrika bojariroka mijare yija wārōū'murape. Mija pō'irā Tuparāte yijare pūataberirikareka pūri, "Mijare wārōirā yija ime", mijare yija āñberijāeka. I'supakamarīa sime. Mijare wārōrimaja yija imaerā Tuparāte mija pō'irā yijare pūataeka.

¹⁵ Supabatarīaoka ĩ'rārimarāre jaikopeika upakamarīa yija jaiyu. Aḗrāte nare wārōmaka Jesucristore po'imajare yi'yua ĩatirā "Nare yija wārōmaka i'supaka nime", āñpakirijaribeyurā yija. Ikuḗaka yija yaḗayu: Jia Jesucristore yi'yurā mija jarirāka rīkimabaji po'imajare Jesūrika bojariroka yija bojarāñu.

¹⁶ Supa imarī i'supaka simarāka poto mija a'riwa'ribajirā imarāte Jesucristorika bojariroka bojarī a'rīrika yija yaḗayu. Wārōrimajamatorā yija eyarāka, Jesūrika bojariroka ā'mitirikoribeyurāte sayija wārōrāka poto "Ikuḗaka jia nare yija wārōrape", yija āñjika jia sime.

¹⁷ I'supaka ĩjimakaḗi nabaarījayuakaka ĩ'rārimarāre jaikopeko'omakaja, ikuḗaka sabojayu Tuparā majaropūñurā o'oeka: "Maḗupayarīji mabaaiakakaka ĩjimaka bojabekaja Tuparāte maro'si baarījayuakaka takaja ĩjimakaḗi mabojarijariye'e", āñwa'ri sabojayu.

¹⁸ Supa imarī ĩ'rīka "Jia wārōiki ñime", kērīkopejika, dakowaḗamarīa sime. "Ĩĩ kime jia wārōiki", Tuparāte āñrijayukate pūri, "Ĩiitaki kime", marīwārūyu maro'sioka.

11

"Pakirimiji majaroka wārōrimaja Tuparāte pūataekamarīrā nime", Pablote āñrika

¹ "Imatiyaiki ñime", āḗaraka aḗrāte bojabaraka ōñpūabeyurāte āñu upaka yijaiko'omakaja yire mija ā'mitiripēarika yiyāḗayu ruḗu. I'supaka mija pō'irā pakirimiji majaroka wārōirāte ā'mitiparaka mija rakajepāika upakaja yireoka mija rakajepāābe ruḗu.

² Jesucristore takaja mija ā'mitiripēarijarika yiyāḗayu. Ā'mitirikōñ je'e: Ĩ'rāko rōmo apikaka baakoribeyuko kotīmi imarukikaka takaja kopupajoayu. I'supaka koima upakajaoka Cristore oyiāja ā'mitiripēairā mija ime. Yi'i imaki i'supaka mija imaerā mamarī mijare wārōū'murapakī. Supa imarī Tuparāte pupajoaika upakajaoka mijare yipupajoayu yiro'si. "Jesúre na'mitiripēarija'ata'si", āñwa'ri i'supaka ñimarījayu.

³ Mia. Bikija Satanāre āñakarā ña'rjāitirā Eva imaroyikakote jia kijaiḗakika. "I'supakajaoka nare kibaarāñu je'e aḗeyari", mijareka ñarīpupajoayu. "Jia Jesucristore ōñurā imariḗotojo pakirimiji majaroka ā'mitiritirā Cristore jia nayī'ribesarāñu je'e", āḗaraka ba'iaja mijareka yipupayu.

⁴ Ikuḗaka sime: Aḗerā waḗuju kotoḗōḗiji wārōñ netamaka, "Ikuḗaka Jesúre ime", ñarīka upakamarīa nawārōko'omakaja ĩjimakaḗi nare mija ā'mitiyu. I'supakajaoka yija wārōika ā'mitiripēawa'ri Espírītu Santore mijare ña'rjāikarā imariḗotojo, kima upakamarīakaka mijare naboḗapakā'ā "Rita,

i'supaka kimekã'ã", mija ãñu. Supabatirãoka "Ikuþaka ba'iaja mabaaika wapa Jesucristore maro'si wapaþjika", ñarika upakamarãa nawãrõko'omakaja nare mija ã'mitiririjayu. ¿Dako baaerã jjimakaþi napakimajaroka mija ã'mitiyu je'e?

⁵ "Tuparãte pũataekarã aþerãte tẽriwa'ribaji õñurã yija ime", aþaraka nawãrõrijarikopeyu. I'supakaja ãñurã imariþotojo "Yibo'ibajirã imabeyurã nime", ñarãþupajoayu.

⁶ Jia jaiwãrũtiyairãte jaika upaka jaiberiripotojo Tuparãrika bojariroka jia wãjia õñuka ñime. I'supaka simamaka kimajaroka jia mijare yibo-jawapu'atawãrũrape. I'rãkurimarãa yire ã'mitirika mirãã imarã, "Jia Tuparãrika õñuka Pablote ime", yireka ãriwãrũirã mija ime.

⁷ Tuparãrika bojariroka mijare yiwãrõrapaka þoto sawapa mijare jẽñeberapaki y'i. I'supaka yibaamaka, "Imatiyairãte baaika upakamarãa baaiki kime", aþaraka yireka mija jaiyuyeyu je'e. "Tuparãka jia nimarũ", ãriwa'ri wapamarãja jia mijare yijeyobaarape. ¿Yaje jiamarãtakaja sime je'e i'supaka mijare yibaarapaka? Jẽno'o, jia baawa'ri i'supaka mijare yibaarape.

⁸ Aþerã Jesũre ã'mitiripẽairãte niñerũ yire pũatarapaka e'etoritirã mijare wãrõbaraka ñimarape. Mijare jẽñebeyuka ñimako'omakaja, aþetata Cristore yi'yurã yire saþũatarapã.

⁹ Mija þõ'irã ñimarapaka þoto wayuoka yibaarape. I'supaka imariþotojo mija þõ'irã jia ñimaerã, "Yire mija jeyobaabe", mijare ãriberapaki y'i. Macedonia ka'iakarã Cristore yi'yurã mija þõ'irã eyatirã jia ñimawãrũerã wayuoka yibaaika yire nijirape. I'rãkurioka niñerũ mijare jẽñekoriberapaki y'i. Maekakaoka i'supakaja ñime ruþu.

¹⁰ Jesũre wãjia yipupaka jarirũjekaki imarã, wãjia kibjoaeka upakaja mijare yibojayu yiro'sioka. "Mijare sawapa jẽñebekaja yiwãrõrijayu", ñãñu. I'supaka ñãñuapã jjimaka ñime. I'supaka ñimamaka i'rãrimarã Acayaka'iakarã Corintorã imarãte yire jaiyuyekoþeka marã imabeyua.

¹¹ Mijare jẽñebeyuka imarã, ¿mijare wayuũabeyuka ñime bai je'e? Jẽno'o i'supakamarãa sime. Jimarãa mijare wayuũaiiki imarã, i'supaka yibaayu. Tuparãoka jia sõñuka i'supaka mijaka ñima.

¹² Suþa imarã mijare wapa jẽñerimarãja yiwãrõrijarirãñu. Wapuju þakirika wãrõrimaja þuri sawapa mijare jẽñerijayu. "Tuparãro'si Pabloraþkare ba'irabeþjika upakaja yija ba'iraberijayu", narãþakika mija ãriwãrũokaro'si, wapamarãja mijare yija wãrõrijayu.

¹³ Tuparãte apõstolrãkamarãã nime i'supaka baairã. Þakirimaja imarã, "Jesũrika bojariroka yija wãrõerã kipũataekarãoka yija ime yijaro'si", narãþakirijayu.

¹⁴ I'supaka narãrũkia õritikaja ñimarape. Satanãsoka ángelrãka jia baairã upaka þemakotowiyuka aþerikuri, þõ'imajare þakioþkaro'si.

¹⁵ I'supaka kimarijayua simamaka, "Kire yi'yurã þuri kopakaja kiupaka jayurã", mijare ñãñu. Suþa imarã "Tuparãro'si yija jã'meika simamaka ikuþaka mija baabe jia kika mija imaokaro'si", nañu Satanãro'si ba'irabeþjirimaja þõ'imajare þakibaraka. I'supaka nabaaiþakã "Jia Tuparãro'si ba'irabeþjirã nime", þõ'imajare ãriþupajoarika nayaþayu. Ba'iaja nabaaiþaka wapa tẽriþakaja i'rãrimi ba'iaja jũarũkirã nime.

"Jesũro'si ba'irabeþjirimaji imarã, ba'iaja yijũarape", Pablote ãriþka

¹⁶ Ikuþaka jairimaji marãka imariþotojo i'rãka "Ikuþaka jia baaiki ñime", ãriwa'ri bojatarimaji upaka yijairã baayu. I'supaka yijaikoþeko'omakaja, "Jia õriþũabeyuka kime Pablo", yireka mija ãriþupajoa'si. I'supaka

simaberikoꝑerākaoka “Jia ōrīpūabeyuka upaka Pablote jaiyu”, yireka mija ārikoꝑeko'omakaja, i'supaka yijairāñu. Koꝑakaja ꝑakirimajaroکا wārōrimajare ā'mitiryurā mija ime. Supa imarī nare mija ā'mitiririjayu upakaja yire mija ā'mitipe ruꝑu.

¹⁷ Ika mijare yijaika upakamarīa mijare jaijiki maipamaki Jesucristo ꝑuri. Kiupaka jaibekaja ōrīpūabeyurate jairijayu upaka yijaiyu.

¹⁸ Ritaja wejeareka imarā upaka “Ikuꝑaka jia baairā yija ime”, āñurā mija watoꝑekarā ima simamaka nuꝑakaja mijare yijairā baayu yiro'sioka.

¹⁹ “Jia ōñurā yija ime”, āñurā imakoꝑeripototo “Tuꝑarāte ꝑūataekarā yija ime”, āꝑaraka ōrīpūabeyurate jaikaja mija ā'mitiripēarijayu. Supa imarī yireoka mija ā'mitirirāñu je'e.

²⁰ Napoyarā upaka mijare naba'iariko'omakaja nare mija e'etoririjayu. “Mijare yija wārōika waꝑa yijare mija waꝑaijibe”, mijare narīrijayua akata'abekaja nañu upakaja nare samija ĩirijayu. Supabatirā jia nimarijarirūkitakaja ꝑuꝑajoatirā nayapaika upakaja mijare nabaarūjerijayu. Supabatirāoka mija ĩparimarātārā upaka mijare naba'iaririjayu. I'supakajaoka jia nare mija yi'ribeyu ꝑareareka mijare napemaꝑarijayu. Ritaja i'supaka mijare nabaako'omakaja sarūꝑekaja nawārōika mija ā'mitiripēarijayu.

²¹ “Okajājimarīrā nime”, yijareka mija āñurā imarī, mijare nabaarijayu upakaja yija baawārūbeyu. ĩ'supaka mijare yija baabeyua, jiamarīa ruku sime je'e mijaro'si? Mae ate ĩ'rārimarā “Ikuꝑaka jia baairā yija ime”, āꝑaraka bojataꝑarimaja upaka mijare yijairā baayu. I'yorimarīaja i'supaka nañua simamaka, i'supakajaoka yijaiye'e yiro'sioka.

²² Hebreotatarā imarī, “Aꝑerāte tēriwa'ribaji imatiyairā yija ime”, nañu. I'supaka narīkoꝑeika marā imabeyua, hebreotatakijioکا ñime yiro'si. Aꝑea “Israelka'iakarā imarī, Tuꝑarārirā yija ime”, nañu. Yi'ioکا Israel ka'iakakiji ñime yiro'si. Supabatirā “Abraham riꝑarāmerā yija ime”, nañu. Abraham riꝑarāmiijioکا ñime yiro'sioka.

²³ Supabatirāoka “Jia Jesúro'si ba'irabeĳirā yija ime”, nañu. (I'supakaja ōrīpūabeyuka upaka yijairijayu yiro'si). Nare ꝑemawa'ribaji Jesúro'si ba'irabeĳirimaji ñime. Mija ĩabe. “Cristoro'si yija ba'irabeĳiyu”, waꝑuju nañua simako'omakaja yi'i ꝑuri jimarītakaja kiro'si ba'irabeĳirijayuka. Supabatirā nare ꝑemawa'ribaji wēkomaka imariwi'iarā ꝑo'imajare yire tarijayu, Tuꝑarārika yiwārōriꝑarea. I'supakajaoka nare tēriwa'ribaji yire napajeroyirape. Supabatirāoka ĩ'rākurimarīa yire jāārika nari'kakoꝑerape.

²⁴ ĩ'rāꝑitarakakuri yire nañi'arape. Yire nañi'aroyirapaka rakakaja treinta y nueve rakakuri ajeapi yire napajeroyirape.

²⁵ Supabatirā maekarakakuri tūmarītakaja yaꝑuapi yire napajerape. Supabatirā yire jāāerā ĩ'rākuri ātaꝑi yire najāābarekoꝑerape. Saꝑi ya'rapaka waꝑuru maekarakakuri ña'mirapaka. ĩ'rākuri yiña'mirapaka ꝑoto ĩ'rārīmi supabatirā ĩ'rā ñami riapakiakareka yaꝑuarā ñi'ajĳi'kakaki ñimarape.

²⁶ I'supakajaoka jimarītakaja Tuꝑarārika bojariroکا wārōtaꝑabaraka yituriroyirape. I'supaka turitaꝑabaraka tēririkaja werika yijūarijayu. Ā'mitirikōri je'e. Riaka werikirō'ō, kareba'arimajare werika imarō'ō yituritaparoyirape. Supabatirā yitā'omaja imaripototo werika imarā ꝑō'irā, supabatirāoka aꝑetatarāte werika imarō'ōrā yituritaparoyirape. I'supakajaoka wejea jo'baka werika imarō'ōrā, wejematu, riapakiaka werika imarō'ōrāoka yituritaparape. Supabatirā waꝑuju “Jesúre ā'mitiripēairā yija ime”, āriripototo werika imarā watoꝑekarā yituritaparape.

²⁷ Niñerũ yiba'ariwapa tōpoerā ka'wisika ba'irabebaraka ĩ'rākurimarĩa kārĩrimarĩaja yiwārĩroyirape. ĩ'supakajaoka ĩ'rākurimarĩa ba'arika, okoa jia yiro'si imaberiroyirapaka imamaka, aperi-kuri pũri kē'sitakaja ñimaro-yirape. ĩ'supakajaoka rĩkimaka jariromarĩka ñimarapaka simamaka jimarĩa jijia yijũaroyirape.

²⁸ ĩ'supaka ñimakaka takajamarĩa ba'iaja yipuparape. “¿Marākā'ā nime ruku aḗewejeakarā Jesũre ā'mitiripēairā? ¿Yaje rita jia kire nayi'ririjayu ruku?”, āriḗpupajoabaraka jimarĩa ba'iaja yipuparijaju.

²⁹ Jesucristore jia ā'mitiripēatiyabeyurā imarĩ, ba'iaja baabaraka, ba'iaja naḗupayua ñiaika ḗoto, nuḗakaja ba'iaja puḗayuka ñime yiro'sioka. Supabatirā Jesũre ā'mitiripēaikite ba'iaja baarũjeirāka pũri boebaka ñime.

³⁰ Yibaaikakaka jairika yiro'si simajĩkareka ritaja ka'wisika yire so'rapakakaka ā'mitiritirā “Okajājimarĩki kime”, ĩ'rārimarāre āñuakaka yijairā baayu.

³¹ Ika mijare yibojaika, “Rita Pablote āñu”, Tuḗarāte yireka āriwārũyu. Maiḗmamaki Jesũs Paki majiyipupayeejiparũkika kimamaka, kĩaika wājĩtāji ritaitaka mijare yibojayu.

³² Ikuḗaka yijũarape: Damasco wāmeika wejearā ñimarapaka ḗoto, “Pablote ñi'atirā wēkomaka nabaarũ”, āriwa'ri, wejeta'irō'orā ima koḗerekarā surararākare kĩpũatarape, tokaki ĩpi Aretas rokajĩte jā'merimaji.

³³ Yire wēkomaka nabaarika yaḗariḗotojo yire nare kiñi'arũjewārũberape. ĩ'sia wejea ta'tekarā kũḗajĩka koḗereka imaraparō'ō ḗi'ũpakapi yire jāātatirā aḗepē'rōtorā yijeyomarāre yire ruetarape. Okajājimarĩka imariḗotojo ĩ'supaka Tuḗarāte yire jeyobaarapaka simamaka toḗi yiru'rape.

12

Makārārũñuroka upakapi Tuḗarāte imarō'ō Pablote kĩarũjerape

¹ Naḗupayariji puḗajoatirā ḗakirimajaroka wārōrimajare mijare bojarika yiyapabeyu. ĩ'supaka simako'omakaja “Tuḗarāte pũataekaki Pablote ime”, yireka āñurā mija jariberiko'omakaja makārārũñuroka upakapi Maiḗmamakire yire beaeka mirākakaka mijare yibojaerā baayu mae.

²⁻³ Bikija mabo'ikakuri ḗiyikuku kimarō'orā Tuḗarāte yire e'eeyarapaka be'erō'ō botarakaou'puarāe'earirakakuri wejeje'rāka seyawa'yua mae. Torā yire ke'eeyaeka, “ĩ'supaka baatirā yire ke'eeyaeka”, āriwārũbeyuka y'i. ¿Yaje rita ritikataka yire ke'ewa'rape jee, yipupakatakaja ke'ewa'rape je'e aḗeyari? Tuḗarā ĩ'rĩkaja sōñuka. Rita sime, “ĩ'supaka baatirā yire ke'eeyaeka”, āriwārũberiripotojo “ĩiirō'orā Tuḗarāte yire e'eeyaeka”, ñañu ate.

⁴ Torā yeyarapaka ḗoto ḗo'imaja okapi mabojawārũbeyua ña'mitirape. Torā ña'mitirika mirāka yire bojarũbeyuka Tuḗarā.

⁵ ĩ'supaka yiro'si simarapakapi “Ōriḗũatiyaiki ñime”, āriĩjika upaki imakoḗeripotojo suḗa ñarĩbeyu. Yipupayariji ḗo'imajare yijaika ḗoto tēĩrimarĩka ñima nare yijairijayu.

⁶ “Ikuḗaka yiro'si simarape”, āḗaraka jĩjimakapi ḗo'imajare yibojataḗarikareka, ḗakirimaji upakamarĩa ñimajāāeka ḗakirimajaromarĩa bojaiki imawa'ri. ĩ'supaka simako'omakaja, “Ikuḗaka yiro'si simarape”, āriwa'ri tēĩritiki upaka jĩjimakapi ḗo'imajare sabojataḗarabeyuka y'i, “Aḗerā ḗemawa'ribaji ōriḗũatiyaiki Pablote ime”, yireka narĩrika yaḗaberiwa'ri. ĩ'supaka ñimaberiko'omakaja jia yibaarijayua ĩatirā, ĩ'supakajaoka yiwārōrijayu ā'mitiritirā, yire norĩrika pũri yiyapayu.

7 Makārārūñuroka upakapi Tuparāte yire bearapaka tērīrikaja imatiyaikakaka imarapaka. I'supaka bearipotojo, “Aperāte tērīwa'ribaji imatiyaiki ñime”, ñarīrika yapaberīwa'ri Satanārikakaka ya'rarika yire rikarapakareka Tuparāte yire ĩarīrīberape. Supa imarī pōta mare paaike be'erō'ō maka'wisijūarijaya upaka yire simarijaya.

8 “Yiya'raika yire mibayabe”, ārīwa'ri maekarakakuri Maiṗamakire yi-jeñekoperape.

9 I'supaka kire ñapakā'ā, ikupaka yire kiyi'rape: “Jēno'o, mire yibayaberiko'omakaja, mire yiwayuñiakapi ārīwa'ri yijeyobaaika takaja miyapayu. Mia, marākā'ā baaberijika mima poto jībaji mika imawa'ri mire jeyobaarimajiro'siji ñime”, kērāpe. Supa imarī i'supaka ñimakaka jīimakapi yijairijaya. I'supaka simako'omakaja, “Cristorika kire ja'ataikapi jia kiro'si Pablote ba'iraberijaya”, pō'imajare yireka ārīwārūyu mae.

10 I'supaka simamaka Cristoriki imarī, marākā'ā baaberijiki imariṗotojo yipupaka pūri jia ima. Īrākurimarīa ba'iaja pō'imajare yire jaiwā'imarāpe “Ki'yopī'rirū”, āparaka. Supabatirāoka yiyapaika imaberiroyirapaka yiro'si. I'supakajaoka ĩrākurimarīa jajua pō'imajare yire baata'arape. Supabatirā Jesūrika bojariroka yiwārōmaka, ĩrākurimarīa ka'wisika yijūarape. I'supaka simako'omakaja jīimaka ñime ārīpupajoabaraka, “Marākā'ā baawārūberīwa'ri iamarīa imarāka Cristore jeyoariyapatiyayu.” I'supaka simamaka rikitubamarīa ñimakoṗaikareka jia Cristore yire jeyobaayu.

Corintowejearāre pūpajoabaraka, ba'iaja Pablote pūparika

11 Kopakaja ōrīpūabeyuka upaka yimajārobojaweyayu. “Yija pō'irā Tuparāte pūataekaki imarī, mare wārōrimaji Pablote ime”, mija ārībeyua simamaka ñoñu upakaja i'supaka mijare ñañu. “Waṗamarīki Pablote ime”, Tuparārika wārōkōpeirāte yireka añu upakaja ñimajāēka Tuparāte yire jeyobaaberirikareka. I'supaka simako'omakaja “Jiitaka wārōrimaja nime”, mija ārīkōpeirā yire pēmawa'ribajimarīrā nime. Supa imarī “Tuparāte kire jeyobaamaka jia Pablote mare wārōyu”, mija ārīri imakoṗerape.

12 Mia, mija pō'irā ñimarapaka poto apōstol imarī maikoribeyu upaka ima mijare yibearijarape. Īrākurimarīa samija ĩaeka simamaka “Rita oka, Tuparāte pūataekaki Pablote ime”, yireka mija ārīri imakoṗerape.

13 “Aperā Jesucristore ā'mitirīpēairāte jiyipupayeeripotojo, mare pūri Pablote jiyipupayeebeyu”, mija añua ĩrita sime bai je'e? “Yire mija jeyobaabe jia ñimaerā”, aperāte ñarāpaka upaka mijare ārīberapaki imariṗotojo ĩrātiji oylaja jiyipupaka mijare ñoñu. I'supaka simako'omakaja “Aperāte kijēñerapaka upakaja, yijare kijēñeri imakoṗerape”, ārīwa'ri yireka mija jairijayu. ĩYaje rita ba'iaja mijare yibaarape je'e? Ba'iaja mijare baaberapaki imarī, marākā'ā baatirā “Jiamarīa yibaarapakareka yire mija wayuñabe”, mijare ñarīwārūbeyu.

14 Īṗakuri mija pō'irā yitiritika. Supa imarī maekarakakurireka mija pō'irā turirī a'yaokaro'si mae puritaka yipupajoaū'muyu ate. Ā'mitirikōrī je'e: Makarāirā pūri namakarāte yapaika tōpoerā niñerū jierijayurā. Me'rārījaka pūri naṗakiarāro'si i'supaka baabeyurā. Topi ārīwa'ri yimakarā upaka yireka mija imamaka, mija pō'irā ñimarāka poto niñerū mijare jeñebesarāki yī'i. Mijare pūri jia yika mija imarika yiyaparāñu, jia mijare yiwārōrimirīrikawa'yaokaro'si.

15 Mijare wayuñawa'ri mijare yijeyobaariyapayu. “Jesúre na'mitirīpēarū”, ārīwa'ri ritaja yibaawārūika upakaja rūrītiyaika rō'ōjīrā mijare yijeyobaari-

jarirāñu. Jia mijare wayuñaiiki ñimamaka yire mija wayuñabesarākareka, ba'iaja yipuparirāñu.

¹⁶ Mijaka ñimarapaka poto dakoa mijare yijēñeberapaka ññurā mija ime. I'supaka simako'omakaja, "Ritaja pakirika jia ññuka imarī, Pablote mijare pakiyu ññerū mijare karee'eokaro'si", I'rārimarē yireka āñu je'e.

¹⁷ "Maḡō'irā kipūataraparāpioka Pablote mare pakika", ħmija āñipupajoayu bai je'e? Jēno'o mijare pakiberapaki yi'i.

¹⁸ Titore apika Jesúre ā'mitiripēaikipitiyika mija pō'irā yipūatarape ññerū mija rēawearika najeyobaaokaro'si. ħYaje Titore mijare pakirape je'e? Jēno'o mijare pakikoriberapaki kime. Yupakaja jia pupajoaiki imarī, mijare jeyobaariyapawa'ri jia Tuparārika bojariroka mijare kiwārōeka, ññerū mijare jēñebekaja.

¹⁹ "Ba'iaja baabeyurā nime", yijareka āñiwa'ri jñimaka yijaka mija imaokaro'si takajamarā, i'supaka mijare ñañu. Ikuḡaka simatiyayu, ħakō'ri je'e: Jesúrirā imarī, kiyapaika upakaja mijare yija jairijayu Tuparāte ħaika wājitāji. Mija ā'mitipe yija jeyomarī. Ritaja mijare yija bojarijayua, "Jiibaji Jesúre na'mitiripēarijarirū", āñiwa'ri mijare sayija bojaju.

²⁰ Mijareka pupajoabaraka ba'iaja yipuparijaju. "Mija pō'irā yeyarāka poto ba'iaja baabaraka mija imarāka ñiaeyarāñu je'e aḡeyari", mijareka ñarīpupajoarijaju. Waḡabu'abaraka, supabatirā aḡerāte oakiparaka mija imarāka ñiaeyarāñu je'e. I'supakajaoka boebaparaka, supabatirā rakakaja naḡupajoaika upakaja baawa'ri jia jeyoaribekaja mija imarijayuaoka ñiarāñu je'e. I'supakajaoka okabaapakibu'abaraka, supabatirā waḡuju jaijairika baabaraka mija imarāka ñiarāñu je'e. Aḡerāte tēriwa'ribaji pupajoairā upaka baabaraka, supabatirā rakakaja pupajoawa'ri rukubaka mija rēñua ñiaeyarāñu je'e aḡeyari. Supabatirā, "Jesúre yaḡaika upakaja baabekaja nimañuju je'e", ñarīpupajoaika upaka mija imamaka ħatirā mijaka yiboebairirāñu. I'supakajaoka jñimaka yika mija imabesarāñu mijaro'sioka.

²¹ Ate mija pō'irā yeyarāka poto ba'iaja baabaraka mija ima ñiaeyarākareka "Nare yiwārōrapaka upakaja yi'ribeyurā nime", āñiwa'ri Tuparā wājitāji yi'yopi'rirāñu. Supabatirā "Bikija rīkimarāja ba'iaja nabaakeka saja'atabekaja dajaka nabaarijaju je'e aḡeyari. Supabatirāoka ba'iaja rōmijāte nabaariwā'imaririjaju. I'supakajaoka naḡupajoarijaju upakaja wāārō'ō ba'iaja nabaarijaju ruḡu", āḡaraka ñiaeyarāka, ba'itakaja yipuparirāñu.

13

Ika ḡaperapī piyia jia Pablote nare okajāāeka

¹ Ika ya'rirā baaikapi maekarakakuri mija pō'irā yeyarāñu. Torā eyatirā Tuparā majaropūñu o'oekarā āñu upakaja yibaarāñu. Mía je'e: "I'rīkate ba'iaja baamaka ħaekarā jaijeyobaabaraka i'ḡarā, maekarakamarā 'Rita sime. I'supakatakaoka kibaarape', āñurāte imajīkareka, okajierika sime kika", āñiwa'ri sabojaju.

² Bikija i'ḡakuri mija pō'irā yiturapakareka, ba'iaja baairāte jia yokajāārape "Ba'iaja nabaaike naja'atarū", āñiwa'ri. Mae mija pō'irā imaberiripotojo ḡaperapī, "Ba'iaja mija baaike mija ja'atabe", ñañu ba'iaja baarijayurāte. Aḡerāḡitiyika ba'iaja baabaraka nimamaka ñiaeyarākareka, ba'iaja nabaaike wapa tīmarīji nare yibaarāñu.

³ "Rita Cristore ññuapi mibojarijaju", yija āñiwārūokaro'si, kirika yijare mibeabe", mija āñua sime. I'supaka simamaka, kirikapi tīmarīji nare yibaa-maka ħawa'ri "Cristore jā'meika upakaja kirikapi jairijayuka Pablote ime",

yireka mija āriwārūrāñu je'e. Okajājimarā imabeyuka Cristo mijaka. Ba'iaja baairāte jiamarā jūaokaro'si kirika baabearimaji kime.

⁴ Muṗaka ṗo'iki imariṗotojo, yaṗua tetaekarā kire naṗatakāeka simamaka, okajājimarāki uṗaka Cristore reyaeka mija oñu. I'suṗaka kire nabaako'omakaja, Tuṗarārikapi āriwa'ri oñia kime ma'e. Cristorirā imarī, kiupakaja okajājimarirā yija ime ṗo'imajare yijare iamaka. I'suṗaka simako'omakaja kirirā imarī, Tuṗarārikapi āriwa'ri kiyapaika uṗakaja yija baarijaju. I'suṗaka imarā imarī, ṗaṗi āriwa'ri mija ṗo'irā ba'iaja baairāte timarīji yija baarāñu, jia navi'rirū āriwa'ri.

⁵⁻⁶ Mija ĩabe. Cristore mija yi'yua ṗuṗajoatirā “¿Yaje rita Jesucristore yi'yurā maime?”, mija āriṗuṗajoabe. “¿Mija ṗuṗakareka Cristore ña'rījāikarā mija ima ṑribeyurā mija bai je'e?” Toṗi ṗuri “Jesúre maṗuṗakarā ña'rījāiberikarā maime”, āñurā ṗuri kire yi'ribeyurā nime. I'suṗaka simakoṗeko'omakaja “Jia kire yi'yurā yija ime”, āñurā mija ime”, mijareka ña'riṗuṗajoayu. Suṗa imarī mamaritaka kirika bojariroka mijare yija bojarapaka ā'mitiritirā jia kire mija yi'rapaka simamaka, “Rita, Cristore nare ṑriṗujeikapi Pablorākare yijare bojarijaju”, āriwārūrā mija ime.

⁷ Ba'iaja baabaraka mija ima yija ĩayarākareka, Cristore yijare sajà'metika simamaka, jiamarā mijare yija jūarūjerāñu. I'suṗaka mijare yija baarākareka “Cristore nare jā'maikapi i'suṗaka Pablorākare mare baayu”, mija āriwārūrāñu. I'suṗaka mijare baariyapaberiwa'ri ba'ia mija baakoreka Tuṗarāte mijaro'si yija jēñeñirijaju. Suṗa imarī Tuṗarāte yaṗaika uṗakaja mija baarākareka ṗuri, ba'iaja mijare yija baabesarāñu. Suṗa mijare yija baabepakā'a ĩatirā “Yaje rukuya Cristore jā'maikapi timarīji yijare nabaatiyajiñu”, yijareka mija ārikoṗejikaoka, marā imabeyua yijaro'si. I'suṗaka simako'omakaja kiyapaika uṗaka oyiaja mija baaritakaja yija yaṗayu.

⁸ Suṗa imarī mija ṗo'irā yija eyarūki ruṗu kiyapaika uṗakaja baatikarā mija imarākareka ṗuri kijā'maikapi ba'iaja mijare yija jūarūjebesarāñu. Kiyapaika uṗakaja Cristore yijare jā'metikarā imarī, mijare jeyobaarimaja yija ime, ba'ia uṗakaja mijare baabekaja.

⁹ Suṗa imarī mija ṗo'irā eyatirā, jia Cristore yi'yurā mija ima ĩawārūtirā okajājiapi mijare yijaibesarāñu. “Okajājimarirā imarī, Cristorikapī Pablorākare beabeyu”, yijareka mija ārikoṗejika, marā imabeyua yijaro'si. Jia mija yi'pakā'a ĩawa'rīji, jia jījimaka imarūkirāja yija ime. Suṗabatirā “Mire ā'mitiripēawa'ri miyapaika uṗaka oyiaja nabaarū”, āriwa'ri, Tuṗarāte mijaro'si yija jēñerijaju.

¹⁰ I'suṗaka simamaka mija ṗo'irā eyatirā, okajājiapi mijare yijairiyapabeyu. Suṗa imarī ya'rirā baaika ruṗu, ika ṗaṗera mijare yiṗūtatayu jībaji Jesúre yi'ṗaraka mija imaokaro'si. I'suṗaka mijare baarimaji ñimaokaro'si Maipamakite yijare jā'meka. Suṗa imarī kire mija yi'yua bitatarikoṗakaja jībaji kire mija yi'ririyaokaro'si mijare yija jeyobaarijaju.

¹¹ Ō'ṑjirāja mijaro'si yo'oyu yijeyomarā. Jia mija imabe, Jesúre yaṗaika uṗaka oyiaja baabaraka. Ritaja ika ṗaṗerapi mijare yibojaika jia ā'mitiripēabaraka mija imabe. ĩrīka uṗakaja ṗuṗajoabaraka, oka imarijarirākaoka jiapi sajiebaraka mija imabe. I'suṗaka mija baamaka, Tuṗarā, mare wayuĩarimajire, mijaka imajiparāñu. Suṗabatirā jījimaka mare imarūjeiki kime.

¹² Jesúre ā'mitiripēairā imarī, mija rēñirijaju poto jia jījimakapi jēñebu'abaraka mija imarijape.

¹³ Ō'ṑkarā Jesúre ā'mitiripēairā, “Jia nimarū”, āriwa'ri oka mijaro'si naṗūtatayu.

¹⁴ “Jia nare mibaabe”, ãrĩwa'ri maiḡamaki Jesucristore mijaro'si yijẽneyu. “Supabatirã Tuparãte mijare wayuĩaika jia õñurã mija imaokaro'si, supabatirãoka Espiritu Santo jia mijaka imajiparijajayuka kimarũ”, ãrĩwa'ri ritaja mijaro'si yijẽñejirijayu yijeyomarã.

I'tojĩrãja sime ruḡu.

Carta de San Pablo a los Filipenses

Pablo, kijeyomaki Timoteoḗpitiyika Filiposwejeakarāro'si pāpera naḗūataeka

¹ Yijeyomarā Filiposkarā, Jesucristore jia baaikaḗi kirirā imarijayurā, supabatirā kire yi'yurāte imaruḗputarimaja, i'supakajaoka nare jeyobaarimaja “Jia mija imabe”, āriwa'ri oka mijaro'si yija pūatayu. Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteoḗpitiyika mijaro'si sayija pūatayu Jesucristoro'si ba'irabeḗjirimaja imarī.

² Supa imarī, Maḗaki Tuḗarā, supabatirā maipamaki Jesucristoreoka “Jia dako okamirāmarīaja nimarū”, āriwa'ri jia nare mija jeyobaabe”, āparaka mijaro'si nare yija jēḗerijayu.

“Filiposwejeakarā Jesucristore ā'mitiripēairāte jia mibaayu Tuḗarā”, Pablote ārika

³ Mijareka yiḗpajoarījayu rakakaja “Jia mibaayu”, Tuḗarāte narīrijayu.

⁴⁻⁵ Supabatirā Tuḗarāte mijaro'si yijēḗneika rakakaja jījimakapi kire yijairijayu. Tuḗarāte mija yi'riū'muekarō'ōjītepi, maekakaoka aḗerāte Jesūrika bojariroka bojatapabaraka yire mija jeyobaarījayua simamaka i'supaka yibaarījayu.

⁶ Rita sime, jia Tuḗarāte mija pūpaka baaū'mutika simamaka, kiyapaika upakaja mija imamirīrikawa'yaokaro'si mijare kijeyobaarījarirāḗu, Jesucristore etarāḗurīmi rō'ōjirāraja.

⁷ Mijare wātaiki imarī, i'supaka mijareka yiḗpajoayu. Yire jeyobaarīpupakirā imarī, i'rākurimarīa yiyapaika yire mija pūatarījayu. Mia je'e, wēkomaka imariwi'iarā imariḗotojo Jesūrika bojarirokakaka yaḗabeyurā wājītāji “Ikupaka sime”, āriwa'ri nare okae'ebaaraka, yibojajīrijayu. I'supaka yibaayu ḗo'imajare yibojawārōrūkia Tuḗarāte yire ja'ataeka simamaka. I'supaka ḗimarijayua simamaka jia ḗimaokaro'si yire mija pūatarījayua jia sime.

⁸ Jesucristore wātaka mijare oḗḗuapi āriwa'ri i'supakajaoka mijaka ḗima Tuḗarāte oḗḗu. I'supaka imaki imarī jimarīa mijare ḗiarīpakatayu ate.

⁹⁻¹¹ I'supaka imawa'ri, ikupaka Tuḗarāte mijaro'si yijaiḗirijayu. “Jia mire oḗriḗaparaka miyapaika upakaja imamirīrikawa'yurā imarī jībaji wayūīabu'airā nimarū. I'supaka imawa'ri miyapaika upaka imarika najērāko'arū”, āriwa'ri Tuḗarāte mijaro'si yijaiḗirijayu. I'supaka yiyapayu “Jia baarījaririka ja'atabekaja nimarū”, āriwa'ri. Supa mija imamaka īatirā “Dako okamirāmarīaja jia yika nima nareka ḗoḗḗu”, Cristore ḗe'rietarāḗurīmi mijareka kērīrika yiyapayu. Supabatirāoka Jesucristore mijare jeyobaaikapi “Tuḗarāte yapaika upakaja baarījayurā nimarū mae”, mijareka ḗaḗu. Supa imarī mijare kijeyobaamaka īatirā, “Tērīwa'ribaji jia baaiḗi Tuḗarāte ime”, āparaka aḗerāte kire jiyipupayeeokaro'si naro'sioka kire yijaiḗirijayu.

“Rīkimarāja Jesucristorika bojariroka ā'mitiripēairāte ime”, Pablote ārika

¹² Yijeyomarā, Jesūrika bojariroka yiwārōripareareka ba'iaja yijūaika simako'omakaja, ḗo'imajare yibojarija'atabeyua sime. I'supaka yiro'si simako'omakaja rīkimarāja aḗerā yibojaiḗa ā'mitiriwārūtīrā kire nari'rīrijayuaḗaka jia mija oḗiwārūbe.

¹³ Mia je'e, “Cristore kiyi'yu ḗi'wa'ri wēkomaka imariwi'iarā kime”, ika wejea īpamaki wi'ia īarīrīrimaja surararākare yireka āririjayu. Supabatirā ḗo'imaja ritaja ika wejeareka imarāoka i'supaka yireka pūpajoarījayurā.

14 Supa imarī, Cristore yi'riri'jataberiwa'ri wēkomaka imariwi'iarā ñima ōriwa'ri, rīkimarāja ika wejearā Maipamakire yi'yurā jībaji kirika bojarījayurā ba'iaja jūarika kīkibekaja.

15 I'supaka simako'omakaja, Īrārimarā pūri, "Wēkomaka imariwi'iarā Pablote ima marā imabeyua", āñurā. I'supaka āñurā imarī, "Pablote bojakakaka ā'mitiriberiwa'ri rīkimabaji yijare ā'mitiripēairāte imarāñu je'e", nañu yibaarijayuakaka oakiyurā. Aperā pūri jia yika imawa'ri jia'pī Cristorika bojariroka bojarījayurā.

16 I'supaka yire wayu'airā imarī, "Tuparāpī āriwa'ri wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime. Supa imarī Romawejeakarā Īparimarā Cristorika bojariroka bojarika nayapabeyua simako'omakaja Pablote sanajērīamaka, nawājītāji jia yi'riwārūiki kime", āñurā nime.

17 Aperā imarā yire pemawa'ribaji imarika yapakopewa'ri "Cristorika bojariroka yija wārōmaka yijare takaja ā'mitiripēairāte imarāñu je'e. I'supaka simamaka sā'mitiritirā yijare oakiriwa'ri, wēkomaka imariwi'iarā kimarō'ōpī ba'iaja Pablote pūparirāñu", narīkōpeyu.

18-19 I'supaka nabaarijayua marā imabeyua yiro'si. Ritaja Cristorika bojariroka nawārōrijayua'pī āriwa'ri jījimaka ñime. I'supaka imarijayuka imarī, "Tuparāte yiro'si mija jēñejimaka, supabatirā Espiritu Santore yire jeyobaa-maka pāriji ritaja yijūaika jia oyiaja yiro'si sawapu'rirāñu", ñarīpūpajoayu.

20 I'supaka pūpajoaiki imarī, Īparimarā wājītāji naka yijairāka poto, "Dakoa i'yomari'aja jaiki ñimarijarirāñu", āñuka ñime. Supa imawa'ri Cristorika bojariroka jia wājia yibojarijiroyika upakaja nare sayibojariyapayu. Supa imarī yire najērīawearāka poto, yire najāākopejīka, yire na'poatajīkaoka, marā imabeyua yiro'si. Ritaja yibaarijayua Cristore jiyipūpayeerūiakaka simarika yiyapayu.

21-22 Supa imarī, yire najāābesarākareka ritaja yibaarijayua'pī jia Cristore jiyipūpayeebaraka pō'imajare imarika yiyapayu. Yire najāākoperākaoka jībaji yiro'si simarāñu Cristoka jia imarūkika ñima simamaka. I'supaka simako'omakaja yire na'poatarākarekaoka, Cristorika bojariroka yibojamaka rīkimarāja sā'mitiripēarāñurā. Supa imarī, "¿Dika jītaka imatiyaika je'e?", āriwārūbeyuka ñime.

23 I'supaka simamaka "Ika Īpaba'iwā'taja jia yiro'si ima", ñarīwārūbeyu. I'supaka simako'omakaja reyatirā mabo'ikakurirā jībaji kika imarika simarāñu je'e yiro'si ñarīpūpajoarijayu.

24 I'supaka yipūpaka imako'omakaja mijare jeyobaabaraka ōñia imarika yiyapayu jībaji mijaro'si simaerā.

25 Supa imarī "Jībaji Tuparāte yi'paraka jījimaka kika nimaokaro'si nare wārōbaraka, naka ñimarāñu ate", āri'pūpajoaiki ñime.

26 Topi wēkomaka imariwi'iarā ñima be'erō'ō mija pō'irā yeyarāka poto, "Wēkomaka imariwi'iarā kimaraparō'ōpī Pablote mi'poaeka jītaka kire mibaayu", Jesucristore āparaka jia jījimaka mija imarāñu.

27-28 I'supaka simako'omakaja, wēkomaka imariwi'iarā yiro'si simarāka upakaja simakoperāka marā imabeyua. Jia Cristorika bojariroka yi'yurā imarī, sabojaika upakaja jia baabaraka mija imarijape. I'supaka mija baabe mija pō'irā yeyarāka uparāka, yeyabesarākarekaoka jia Īrātīji pūpajoairā imawa'ri, Cristore yi'riri'jatabeyurā mija ima ñoñaokaro'si. I'siapī āriwa'ri, aperāte mijare okabaako'omakaja Īrīka ta'iarāja imarā imarī, Jesūrika bojariroka mijare yiwārōrapaka upakaja mija imarijayua ñorirāñu. I'supaka imarā imawa'ri ba'iaja mijare baarijayurā ru'pu wayu'pī ribekaja mija imabe. I'siareka mija ima ĩatirā "Rita, Tuparāka ōñia imajīparūkīrā nime. Yija

puri ba'iaja nare jaiwā'imañurā yija imaripareareka, ba'iaja imarika tiy-
ibeyurō'ōrā a'rirūkirā imarā", naripupajoarāñu. Mijare yibojaika upatiji
Tuparātakiji imaki ritaja sabaarimaji.

²⁹ I'supaka imaki imarī, jia mijare baawa'ri kirirāro'si Tuparāte mijare
wā'maeka, "Yimakire yī'paraka nimarū, supabatirāoka jia kire yī'riwa'ri
ba'iaja jūabarakā nimarū", āriwa'ri. Supa imarī kire mija yī'yua ja'atabekaja
mija imamaka latirā a'perāoka Cristore yī'rirāñurā.

³⁰ Supa imarī mija pō'irā ñimarapaka poto ba'iaja yire nabaarapaka mija
īarapaka upakaja jūairā yī mija ime mijaro'sioka mae. I'supakajaoka ō'ō Ro-
mawejearā a'perāte ba'iaja yire baaika majaroka mija ā'mitiyu ate.

2

"Tērīriki imari'potojo 'Imatiyaiki ñime', āriberikaki Cristo", Pablote ārika

¹⁻² Kirirā mija imamaka, jia pupaparaka mija imaokaro'si Cristore mi-
jare jeyobaayu. I'supakajaoka mijare kiwātayu imarīaja mija imakoreka.
Supabatirāoka rīrākibiparaka Espiritu Santore mijaka imarijaju. Topi jia Cri-
store mare wayuūaika simamaka jījimaka ñimaokaro'si ikupaka mija imarika
yiyapayu: Mija jeyomarāka ī'rātiji pupakirā mija imabe. I'supakajaoka
ritaja mija imaupatiji, jia wayuūabu'abarakā ī'rīka ta'iarāja imawa'ri, Cristore
yapaika upakaja ī'rārokarekaja ña'rīyaarīji pupajoairā mija imabe.

³ A'perāte pemawa'ribaji imarika yapabekaja mija imarijape.
I'supakajaoka "Po'imajare yijare jiyipupayeerū", āriwa'ri mija baaikakaka
mija jai'a'si. I'siroka pupajoaberiwa'ri "Yijare tērīwa'ribaji imatiyairā nime
je'e a'eyari a'perā", āriwa'ri jiyipupaka nare mija ō'rīrijape.

⁴ Mijaro'si takaja jia mija imarūkia pupajoabekaja a'perāte jia
imarūkiakakaoka mija pupajoarijape.

⁵ I'supaka mijare ñañu Jesucristore imaekarokapiji ōrītirā kiupaka mija
imarijayaokaro'si. Īakōrī je'e, ikupaka sime:

⁶ Tuparāka ī'rātiji imari'potojo, "Tērīriki Tuparāte ima upakaja ñima
yija'atabesarāñu", āribeyuka Cristore imaeka.

⁷ I'supaka āribekaja, tērīwa'ribaji kima ja'ataturā, pō'imaji kipo'ijirika.
Supabatirā ba'irabejirimaji imatiyabeyuka upaka kijarika.

⁸ Supa imarī ika ka'iarā kimaeka poto, "Yire pemawa'ribajika mime", āñuka
upaka Kipakire kiyi'ririjarika. I'supaka imaekaki imarī, ba'iaja baari-
majare najāāroyika upaka yapua tetaekarā kire napatakiaoka, sarā
kireyaokaro'si pariiji Tuparāte kiyi'rika.

⁹ Supabatirā kireyaeka be'erō'ō ōñia kire jaripe'rirūjetirā, ikupaka Tuparāte
kire ārika: "Ritaja ima pemawa'ribajirā jiyipupaka ōrīrūkika mimabe.
Supa imarī ritaja imarā pemawa'ribaji īpi mīmarāñu", kire kērīka.

¹⁰ I'supaka Tuparāte kire ārika seyarāka poto nimaupatiji kipo'iji'aekarā:
Mabo'ikakurirā imarā, ō'ōrā imarāoka, ka'irokareka imarā pariiji
Jesúre najiyipupayeerāñu.

¹¹ Nawājītāji kīmarāka poto "Ritaja imarā īpamaki Jesucristore ime",
wāārō'ōrāja ritaja imarāte kire ārīrāñu. I'supaka baawa'ri Kipaki
Tuparāteoka jiyipupaka norīrāñu.

*Jesucristore imaekarokapi ōrītirā sapiji mija imarijape kire yī'ribeyurā
wājītāji*

¹² Yijeyomarā, i'supaka Cristore baaeka pupajoawa'ri i'supakajaoka
Tuparāte mija yī'rījīñu. Mija pō'irā ñimarapaka poto jia kire yī'yurā mija
imamaka ñiarape. Maekaka puri mija pō'irā ñimabeyua simamaka torā

ñimarapaka poto jia kire mija yi'rapaka upakaja jibaji kire yi'paraka mija imarika yiyapayu. Supa imarĩ ba'iaja mija jũarũkiareka Tuparãte mijare satããeka simamaka kire kĩkibaraka, kiyapaika upakaja mija baarijape.

13 I'supaka mijare ñãnu "Yiyapaika takaja baariɸupakirã nimarũ", ãrĩwa'ri Tuparãte mijare jeyobaarijaya simamaka.

14 ã'mitirikõrĩ je'e: Mija baaiika upakaja, ba'iaja jaiɸu'abekaja, jĩjimakaɸi mija imarijape.

15-16 I'supaka mijare ñãnu, oka baabekaja, jia wãjiroka oyiaja baarijayurã mija imaokaro'si. Supa imarĩ ika wejeareka ba'iaja baarimaja watopekara imariɸotojo, "Tuparãte yapaika upaka baairã nime. Dakoa oka imabeyua nareka", mijareka narĩrãnu. I'supaka jia baairã mija imarãkareka, Tuparãte yapairoka nare mija bearãnu. Supa imarĩ Cristore pe'rietarãnurĩmi "Nare yibojaeka upakaja baarijayurã nime", ãparaka jĩjimakaɸi kire sayibojarãnu.

17-18 Tuparãte yapaika upakaja Jesũrika bojariroka yibojarĩpareaja, yire najããrũjerãnu je'e aɸeyari.* I'supakajaoka sayi'yurã imawa'ri, ba'iaja mija jũarijaya simako'omakaja mijaka jĩjimaka ñime. I'supaka imaki imarĩ i'supakajaoka yika mija imarika yiyapayu yiro'si.

Timoteo, Eɸafroditoɸitiyika I'parãte Filiposwejarã Pablote nare ɸũatarĩɸupajoaeka

19 Maĩɸamaki Jesũre yaparãka upakaja, ñojimarĩji mija ɸõ'irã Timoteore yĩɸũatarãnu je'e, yimajaroka mijare kibojamaka jia mija ɸupayaokaro'si. I'supaka simarãkareka õ'õrã ate kĩpe'rietarãka poto mija majaroka yire kibojamaka ã'mitiritirã jia yĩɸuparirãnu yiro'sioka.

20 Jia mija imarika ɸupajoatiyaki kimamaka, mija ɸõ'irã kire yĩɸũatariyapayu. Maki aɸika kiupaka ɸupajoaiki imabeyuka õ'õrã.

21 Aɸerã ɸuri narĩmijitakaja nimarũkiakaka ɸupajoabaraka imarã. I'supaka imawa'ri Jesucristore yapaika upaka baarijaririka ɸupajoabeyurã nime.

22 I'supaka ɸupajoairãte ima simako'omakaja, "Timoteo ɸuri Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka", ãrĩwa'ri mija õũuka kime. I'supaka kireka mija õũua imarĩ, "Kimaki upakaja jia Pablote kijeyobaarijaya, rikimabaji Cristorika bojariroka yi'yurãte imarika yapawa'ri", kireka ãñurã mija ime.

23 Supa imarĩ, "Ikuɸaka I'parĩmarãre yire baarãnu", ñarĩwãrũrãka poto, Timoteore mija ɸõ'irã yĩɸũatarãnu yimajaroka mijare kibojarã.

24 Supabatirã "Yi'ioka ñamajĩ naɸõ'irã ya'rĩrãnu je'e aɸeyari", ñarĩɸupajoayu. I'supaka yibaajĩka, ñĩɸamakire yire jeyobaarãkãpi ãrĩwa'ri supa simarãnu.

25 Majeyomaki Eɸafroditore yire jeyobaaerã mija ɸũatarapaka jia sime. Yijũaika upakaja ba'iaja jũaiki kime kiro'si Cristorika bojariroka wãrõrimaji imarĩ. Supabatirã "Cristorika bojariroka mija boja'si", sã'mitirĩpe'yoirãte ãnu imako'omakaja, yire jeyobaarimaji kime Eɸafrodito. Jia yire jeyobaarimaji kimako'omakaja mija ɸõ'irã kire yĩpe'ataerã baayu.

26 Ikuɸaka sime: "Wãmarĩa yijarapaka majaroka ã'mitiritirã, ba'iaja Filiposkarãre ɸupayu je'e", ãrĩwa'ri ba'iaja ɸupayuka imarĩ, mijare iarika kiypayu.

27 Rita simarape, kũɸajĩkaro'siji kireyarũkia jariwa'rikopeko'omakaja Tuparãte kire wayuũamaka kitãrãpe. Yire ɸarĩji wayuũawa'ri, "Wẽkomaka imariwi'iarã kima poto ba'iaja kiɸupayua ɸemawa'ribaji Eɸafroditore reyamaka ba'iaja Pablote ɸuparia'si", ãrĩwa'ri, Tuparãte kire tããrape.

* 2:17-18 Pablo compara su posible muerte con una ofrenda a Dios. También considera la fe de los filipenses como un ofrenda a Dios.

28 I'supaka simamaka ñojimarñi mija p̄ō'irā kire yipe'ataerā baayu. Supa imarñi jia dakoa risirika ba'ijūaberikaki upakaja mija p̄ō'irā keyamaka ĩatirā j̄jimaka mija imarāñu. I'supaka kire yipe'atarāka be'erō'ōpi p̄uri, ba'iaja p̄uparitiyabekaja ñimarāñu yi'ioka.

29-30 Ñoakurirā mija ima simamaka marākā'ā baatirā Cristorika bojariroka yiwārōika yire mija jeyobaawārūbeyu. “Kire kijeyobaarū”, āriwa'ri mija p̄ūatarapaki p̄uri jia yire jeyobaaiki. I'supaka imaki imariṗotojo koiteje kireyakoperapaka simamaka jia jiyipupaka kire mija ḡpe. Jia jājika mija p̄ō'irā keyamaka j̄jimakaṗi kire mija e'etope mija upakaja Maiṗamakiriki kima simamaka. Supabatirā, i'supakajaoka jia jiyipupaka mija ḡpe kiupaka imarāte.

3

Maiṗamaki Jesucristore ḡr̄rika sime ritaja ima p̄emawa'ribaji imatiyaika

1 Yijeyomarā, jia j̄jimaka mija imabe “Jesucristorirā yija ime”, āriwa'ri. Bikija mijaro'si yo'orapakakaka, maekakaoka jiaṗi so'otirā mijare yip̄ūatayu ate, śiatirā waṗuju p̄akirimajaroka bojarimajare mija yi'rikoreka.

2 Werika yaiwēkoa* upaka ba'iaja baairā nime. Supa imarñi p̄akirikap̄i sawārōimajare rakajekaja mija imabe. Supabatirā “Tuparārirā imao'karō'si circuncisión baarika sime”, narñipakirijayu.

3 “Circuncisión baaekarā imarñi Tuparārirā yija ime”, narñikoṗeika. Maa p̄uri Tuparārirā maima. Cristore yi'yurā p̄uri Esp̄ritu Santore mare jeyobaamaka Tuparāte jia jiyipupaka morñijayu. Supabatirā Jesucristore majiyipupayeyu “Maro'si kireyaekap̄i Tuparāte mare wayu'arijayu”, āriwa'ri j̄jimaka maimarijayu. “Maṗo'ia mabaaikap̄i āriwa'ri Tuparārirā majarirāñu”, āriḡeyurā maima.

4-5 Karemarña yiñekiarāte p̄upajoaekaroka yip̄upajoarikareka “Moisére jā'mekakaka aṗerāte yi'yua p̄emawa'ribajirā jia sayi'yuka ñime”, āñuka ñimajñu. ĩakōr̄i je'e, ikupaka ñimaeka bikija: “Tuparāriki kimarū”, āriwa'ri ĩṗotēnarirakarñi yip̄o'ijirika be'erō'ō circuncisión yire nabaaeka. Benjamín imaekakaki riṗarāmi ñime judiotatiki imarñi. Supabatirā aṗika yiñekijioka kimaeka Abraham. ĩrātōmajaja nimaeka yiñekiarā. I'supaka imaekarā imarñi, judiotatarā tiyiaja t̄imiaribu'atirā namakarārikaki imarñi, judiotatiki takiji ñime. Supa imarñi fariseokaka p̄upajoaiki ñimaeka. I'supakajaoka Moisés imaroyikakite Tuparāte jā'mekakaka jia jiyipupaka sōparaka sayi'yuka ñimakopeka ruṗu.

6 I'supaka sayi'ritiyawa'ri, “Cristore yi'yurā p̄uri Moiséte jā'mekakaka riatarika pakatayurā imarā”, āriṗupajoakoṗebaraka jimarña ba'iaja nare baawā'imañuka ñimaroyika. I'supaka ñimamaka, “Moiséte jā'meka yi'ribeyuka Pablote ime”, marā yireka āriberiroyirekarā.

7-8 I'supaka ñimaeka simako'omakaja “Sap̄i āriwa'ri, j̄jimaka Tuparāte yika ime”, āriḡbeyuka ñime mae. Maekaka p̄uri Cristore yi'yuka ñimamaka bikija ñimakoperoyirapaka waṗamarña ima. Supabatirāoka maiṗamaki Jesucristore ḡr̄rika ritaja tēriwa'ribaji ima simamaka ritaja imakoṗeika waṗamarña ima yiro'si. Jiibaji kire ḡriyapawa'ri, “Ritaja yibaaroyirapaka mirāka jia Tuparāka ñimarūkiro'simarñaja sime mirākiyu”, āriwārūiki ñime mae. Supa imarñi ritaja yiro'si j̄itaka imaeka mirāka ja'ataekaki ñime, Cristorikitakaja jayaokaro'si.

* 3:2 Los judíos llamaban a los no judíos perros. Pero Pablo dice que estos maestros judíos realmente son los perros por tratar de imponer la circuncisión y otros ritos a los cristianos.

9 Kiriki imarī, “Moiséte jā'meka yi'riwa'ri Tuparāka jia űime”, űarībeyu. Cristore yi'riwa'ri takaja ƣuri jia Tuparāka űime. Sapi āriwa'ri Tuparā űakoreka ba'iaja baabeyuka űime mae.

10 Supa imarī, ikupaka simamaka jībaji Cristore űorīriyapayū: Reyariƣotojo Tuparāte oñia kire jarirūjekapi āriwa'ri kiyapaika upakaja űimariyapayū. Supabatirāoka kika rīrākibiyuka imarī, ba'iaja Cristore jūaeka upakaja Tuparāte yi'riwa'ri ba'iaja yijūarākareka, marā imabeyua. I'supaka imawa'ri Cristore reyaeka upakaja jia Tuparāte yiyi'ririyaƣayū yireyarāka rō'ōjīrā.

11 I'supaka űime, “Yireyarāka be'erō'ōƣi oñia Tuparāte yire jarirūjerāñu”, āriwa'ri.

“Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka maimaye'e”, Pablote ārika

12 Ritaja mijaro'si yo'oika “Yi'i ƣuri kopakaja sayi'riƣatatiā Tuparāte yapaika upakaja jaritiki mae”, āriwa'rimariā űañu. I'supaka simamaka, Cristore ima upakaja imarika yapawa'ri kiyapairokapi űimarijayū, saja'atabekaja. I'supaka yibaarijayū kiupakaja jia baalki űimaerā yire kiwā'maeka simamaka.

13 Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Cristore ima upaka takaja jaritiki űime”, āribeyuka yi'i. Ikupaka sime: Jia sareka baabaraka űimaroyirapaka ƣuri ƣupajoarija'atarijayuka űime. Saƣupajoabekaja yirupurō'ō Cristore yapaika upaka oyiaja yipupajoarijayū. Kiyapaika upakaja yibaaokarāka rō'ōjīrāja yibaarāñu.

14 Cristore imarokapi imaki jaririka yapawa'ri, oñia űimatiyikuriji i'supaka baarika ja'atabeyuka űime. I'supaka baawa'ri, sawapa yitōƣorāñu Tuparā ƣō'irā yeyarāka ƣoto. Supa imarī Jesucristore yiro'si reyaeka simamaka mabo'ikakurirā Tuparāte yire imarūjerāñu oñia Jesūka űimajipaokaro'si.

15 Supa imarī, yipupajoaika upaka oyiaja mija ƣupajoabe ritaja jia Cristore yi'yurā upatiji. I'supaka imariƣotojo aƣerō'ōƣaűakarā mija ƣupajoaika waariƣajikareka jia samija oñakaro'si Tuparāte mijare jeyobaarāñu.

16 Mia je'e: Tuparāte yapaika moriwaƣu'atatika rō'ōjīrārāja kiyapaika upakaja maimaye'e.

17 Yijeyomarā, supa imarī, Tuparāte yapaika upaka űimara'aeka upakaja mija imarijape mijaro'si. Mija wājitāji yija baarapaka upakaja torā imarāte baarijapakā'ā nareka ĩaji'abaraka mija imabe.

18-19 ĩrārimarā ƣuri “Cristore yi'yurā yija ime”, āriƣotojo, ba'iaja imarijayurā. Supabatirāoka ba'iaja baarika maja'ataokaro'si yapua tetaekarā Cristore reyaekakaka wapamariā upakaja naro'si sime. Tuparāte yapaika upaka baabekaja, napupakapi nabaarijitoika upakaja baarijayurā űime. Supabatirāoka, i'yorimarīaja jījimakapi najeyomarāre sanabojarijayū. I'supaka nabaarijayū Cristore yi'ribeyurāte baaiƣa takaja ƣupajoairā imarī. I'simijipi āriwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā űime. I'supaka űimarijayuakaka ĩrākurimarīa mijare yībojatika upakaja, mijare sayibojape'ayu ate ba'iaja nareka ƣupariwa'ri.

20 Jesucristore yi'yurā maimamaka, maro'si ƣuri i'supakamariā sime, mabo'ikakuri maimajiparūkirō'ō maro'si ima simamaka. Supabatirāoka “Mabo'ikakurirō'ōƣioka maipamaki Jesucristore i'tarāñu ba'iaja majūarūkia imaeƣareka mare tāārī”, āriƣupajoawa'ri jījimaka maime.

21 Supa imarī maƣo'ia reyarūkia imakoƣeika kio'arāñu jiika kima upaka simaokaro'si. I'supaka mare kibaarāñu ritaja baawārūƣataiki imarī.

4

1 Supa imarī, yijeyomarā, jia mija ā'mitiṭe. Mijare wātaka ḡṅuka imarī, mijarīa mijare ṅariyapayū. Jijimakapī mijareka ṅarīṭupajoariyayū. I'supaka mijare yo'oika upakaja jia maipamakire Jesucristore jia yi'paraka mija imarijape.

“Mijare yiwārōrapaka upakaja jia Cristore yi'paraka mija imarijape”, Pablote ārīka

2 Jia ma mijare ṅaṅu Evodia, Sintiquepitiyika i'pakorāwā'taja i'rāko upakaja mija pupajoabe, Maipamakire yi'riwa'ri kirirā mija ima simamaka.

3 Supa imarī tokaki, jia yire jeyobaarapaki, jia Evodia, Sintiquepitiyika i'pakorāre mijeyobaabe oka najiebu'arū ārīwa'ri. I'supaka ṅaṅu Cristorika bojariroka bojabaraka torā ṅimarapaka ṗoto jia yire jeyobaaraparā nima-maka. I'supaka yika nimarapaka ṗoto imarapakioka Clemente, supabatirā ritaja aṗerā yire jeyobaarimaja. Yire jeyobaaraparā, “Ikarakamarā nime yika imajiparūkirā”, ārīwa'ri nawāme kipō'irā Tuparāte o'ojī'aeakarā.

4 Mija iabe. Maipamakirirā mija ima pupajoawa'ri mija jijimaape. Supabatirā i'sirokaoka ate mijare ṅarīṭe'ayu jijimaitakaja mija imarijape ārīwa'ri.

5-6 Supabatirāoka jia oyiaja aṗerāte mija baarijape “Jiipuparā nime”, ritaja mijareka naṅaokaro'si. Ikuṗaka mija ḡṗe: No'ojirāmarīaja sajariwa'yu ḡ'orā Maipamakire etarūkia.

Sapī ārīwa'ri wayupiribekaja mija imabe. Ba'iaja puparikoṗakaja mija yapaikareka Tuparāte jēṅebaraka mija imarijape. Maṅu upakaja ā'mitiyuka kimamaka, “Jiitaka oyiaja yire mibaayu Tuparā”, kire āṗaraka mija imarijape.

7 Ka'wisika jūariṗotojo ba'iaja pupapekaja mija imaerā, Tuparāte mijare jeyobaarijarirāṅu Jesucristorirā mija imamaka. Supa imarī ka'wisika jūariṗotojo “;Marākā'ā simamaka ba'iaja pupapekaja sareka maimē?”, āṅurā mija imarāṅu.

8 Yijeyomarā, ikupaka sime: Wājimijikaka oyiaja pupajoabaraka mija imarijape. I'supakajaoka ṗo'imajare jiyipupaka ḡrīrikakaka, jūiroka takapī oyiaja imarikakakaoka mija pupajoabe. Supabatirā jiitakaja ima simamaka jijimaka ṗo'imajare ā'mitiyu oyiaja pupajoabaraka mija imabe.

9 Supabatirāoka, mijare yiwārōrapaka upakaja baabaraka mija imabe. Ritaja yibaarapaka, mijare yijairapakaoka kopakaja ḡṅurā mija ime. I'supaka baabaraka mija imarākareka okamirāmarīaja mijare imarūjebaraka Tuparāte mijakaja imajiparijarirāṅu.

Filiposkarāre kire jeyobaamaka jijimaka Pablote imaeka

10 Jia yire mija baayu, yire wayuṅawa'ri yiyapaika yire mija pūataika. Supa imarī, jijimakapī “Jiitaka yire mibaayu”, Tuparāte ṅaṅu. ṅoaka yire sapūataerā mija ba'erapaka simako'omakaja “Marākā'ā sapūataberiwa'ri supa nabaarape je'e”, mijareka ṅarīṭupajoayu.

11 “Jimarītakaja sayiyapakoṗerape”, ārīwa'rimarīa i'supaka ṅaṅu, rīkimaka yirikajīka, dakomarīa ṅimakoṗeikaoka yiyapaika upakaja jijimakapī oyiaja imawārūtikaki ṅime.

12 I'supaka simamaka yiba'arūkia ima ṗoto, simabeyu ṗotooka Cristore yire jeyobaaika simamaka okamirāmarīaja ṅimariyayū. Supabatirāoka wayuoka baaiki ṅima ṗoto, yiyapaika yireka ima ṗotooka jijimaka oyiaja ṅime.

13 Cristore yire jeyobaamaka, ritaja ka'wisika, ka'wisimarīaoka i'supaka imawārūtikaki ṅime.

14 I'supaka ṅimako'omakaja yire jeyobaawa'ri niṅerū yire mija pūatarapaka jiitakaja yire mija baarape.

15-16 Filiposkarā, yire mija jeyobaarapakapi āriwa'ri mija ka'ia Macedoniapi ya'rape aperiō'ōrā wārōtapaokaro'si. Mamarītaka Cristorika bojariroka yi'yurā mija jarapakaka be'erō'ō i'supaka yire mija jeyobaarape. Aperiō'ōkarā puri nare yiwārōmaka Cristore ā'mitiripēaraparā imariṗotojo, i'supaka yire jeyobaaberaparā. Mija puri, Tesalōnicawejarā nimarapakaka ṗoto ĩrākurimarīa niñerū yire ṗūataraparā.

17 “Ate i'supakajaoka niñerū yire mija ṗūatajiparika yiyapayu”, āriwa'rimarīa i'supaka mijare ñañu. Jia yire mija baamaka sawapa jia Tuṗarāte mijare ja'atarika puri yiyapayu.

18 Yire mija ṗūatarapakaka puri simaja Eṗafroditore yire ĩjirape. Yire sakĩjirapakaka ṗoto sañiamaka yipupajoarapakaka ṗemawa'ribajirā yiro'si mija ṗūataeka mirākirape. I'supaka mija baarapakapi āriwa'ri jia ĩjimaka Tuṗarāte mijaka ime.

19 Supabatirā ritaja jia oyiaja ima ĩṗamaki kime Tuṗarā. I'supaka imaki imarī Jesucristorirā mija imamaka ritaja mija yapaika upakaja mijare ĩjirimaji kime.

20 I'supaka simamaka Maṗaki Tuṗarāte ĩjimakapi majiyipupayeejipaye'e. I'supaka oyiaja simarijarirū.

“Jia ṗo'imajare imarū”, Pablote ārika

21 Mae torā imarā, Cristore ā'mitiripēairāro'si “Jia mija imabe”, āriwa'ri oka yipūatayu. Supabatirā yika Jesure yi'ṗaraka imarāoka i'supakajaoka mijaro'si ṗūatairā.

22 I'supakajaoka ritaja Cristore yi'yurā ō'ōrā imarāte mijareka añu. Supabatirā Romakaki ĩṗiro'si ba'iraberimaja Cristore yi'yurā i'supakajaoka añurā.

23 Jia maiṗamaki Jesucristore mijare baarijarirūkikirāro'siji mija imarū mijareka ñañu.

I'tojirāja sime ruṗu.

Primera carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Tesalónicawejeakarãro'si Pablote pãpera pũataeka

1 ¿Yaje mija ime Tesalónicawejeakarã? Yi'i Pablo, supabatirã majeyomarã Silvano, Timoteopitiyika ika pãpera mijaro'si yija pũatayu. I'supaka mijaro'si sayija pũatayu Mapaki Tuparãrirã, supabatirã maipamaki Jesucristorirãoka mija imamaka. I'supaka simamaka Mapaki Tuparãte jia mijare baarũ, jia mija imao'karõ'si.

Tesalónicakarã Jesúrika bojariroka jia ã'mitiripẽeakarã

2-3 I'supakajaoka mijaka jijimaka imawa'ri, "Jia mibaayu Tuparã", mijaro'si kire yija ãrĩrijayu. I'supaka mijaro'si yija baarijayu, mijaka yija imaroyirapaka poto, Jesucristore yi'yurã imarĩ, jia kiro'si mija baaroyirapaka yija õña simamaka. ã'mitirikõrĩ je'e: Wayũabu'airã imarĩ, jia mija jeyobaabu'aroyirape. I'supakajaoka "Rita sime maipamaki Jesucristore ate pe'rietarũkia", ãñurã imarĩ, ba'iaja jũrika mija rakajepããriariroyirape. I'supaka mija imamaka, i'rãkurimarã Mapaki Tuparãte mijaro'si yija jẽñejirijayu.

4 Mija ã'mitipe yijeyomarã, Tuparãte mijare wayũarijayu. I'supakajaoka "Tuparãte nare wã'maeka", yija ãrĩpupajoayu mijareka.

5 Jesucristorika bojariroka mijare yija wãrõu'murapaka poto okatakãimarã mijare sayija wãrõrape. Espiritu Santore yijare jeyobaarapakã ãrĩwa'ri jia mijare sayija wãrõrape. I'supaka yija baarapaka simamaka "Rita sime ika majaroka", ãrĩpupajoawãrũraparã imarĩ, samija ã'mitiripẽatiyarape. Supabatirãoka mija põ'irã yija imarapaka poto jia yija baaroyirapaka iaraparã imarĩ, "Jia maimao'karõ'si mapõ'irã netarape. Ritaitaka oka namajaroka ma'mitiroyĩ mirãkiyu", ãrĩwãrũraparã mija ime. I'supaka pupajoaraparã mija imamaka, "Tuparãte wã'maekarã nime", mijareka yija ãrĩpupajoayu.

6 Tuparãrika bojariroka mija yi'pakã'ã iawa'ri, aperlãte ba'iaja mijare baako'omakaja, Espiritu Santore jeyobaarapakã ãrĩwa'ri jijimakãpi samija ã'mitirape. "Pablorãkarõ'si, Jesũro'sioka i'supakaja simaeka", ãrĩwãrũwa'ri, jijimakãpi sã'mitiritirã samija yi'rape mijaro'sioka.

7 I'supaka mijaro'si simarapaka simamaka Macedonia* ka'iareka imarã supabatirã Acaya ka'iarãoka jia mija imaroyirapaka iaji'araparã imarĩ, mija upakajaoka tokarã Jesucristore ã'mitiripẽarijaurãte baaroyirape naro'si.

8 Supã imarĩ Maipamakirika bojariroka Macedonia ka'iakarã, Acaya ka'iakarã takajamarã imaraparã sã'mitiraparã. Supabatirã "Jesúrika bojariroka jia yi'yurã nime", mijareka narĩpupajoarijayu. I'supaka simamaka, aperlãte dirokãpi ãrĩwa'ri rĩkimaitakaja yija bojaberĩjika sime, kopakaja ritaja sana'mitiriwãrũtiika simamaka.

9-10 I'supaka simamaka, "Jesucristorika bojariroka nare mija wãrõeka jia Tesalónicakarãre yi'yu", ãrĩwa'ri yijare nabojayu. "Wãpũju imaja jẽrãka jiyipupaka norĩkoperoirapaka ja'ataraparã nime, Tuparã õña imakite takaja jiyipupayewa'ri. Supabatirãoka Tuparã Maki, Jesús mabo'ikakurirã

* 1:7 Provincia (o departamento) romana en Grecia. Tesalónica se encontró en Macedonia en el norte de Grecia. Acaya fue el departamento al sur de Macedonia.

maekaka imaki ò'òrà etarükika kime. Ikiji imaki ò'imajare kire jáäeka simakopekò'omakaja òña Tùparâte kire jarirùjeka. Supa imarì ba'iaja wëkomakareka maimarùkia imakopekikareka Jesùre mare tääeka. I'supaka simamaka jia Tùparäka imarä imarì, Jesùre etarükia jìjimakaþi ta'abaraka maimaerä', äþaraka ò'imajare bojabaraka nimarijaju", äriwa'ri yijare nabojaju.

2

Tesalónicawejarä Pablote ba'irabeka

1-2 Mija ä'mitipe yija jeyomarä. Mija ò'ò'irä eyarì yija a'rapaka òto Filiposwejarä mamarì yija eyau'murape. Torä yija imarapaka òto yijare jiyipupayeebekaja jimarìa ba'iaja yijare nabaarape. Mija wejarä yija eyarapaka òto rikimaräja yijare jo'ata'airäte imako'omakaja okajäja yija imaokaro'si Tùparâte yijare jeyobaarape. Supa imarì, "Ika majaroka mija bojapibarika yija yapabeyu", mija wejeakaräre yijare ärikopeko'omakaja, kirika bojarirokakakapi kikirimaräja mijare yija bojarape. Supa yija baarapaka örtiirä imarì, "Jia maimaerä Pabloräkare mare wärörape. Mapö'irä nimarapaka òto rikimaräja ò'imaja Jesucristorika bojariroka yi'raparä", yijareka äñurä mija ime.

3 I'supaka simamaka wapuju jairimiräkamarìa mijare yija majarobojaroyirape. Rita imaroka mijare yija wärörape. Supabaturä mijare yija pakiberape. Jia yija töpookaro'si ba'iaja puparirokapiimarìa mijare yija bojarape.

4 Yijare örtiwärüiki imarì, "Yiyapaika upakaja baairä nime", yijareka äripupajoekaki Tùparä. Supa imarì yijare kipüataeka kirika bojariroka yija wäröokaro'si. I'supaka simamaka kiyapaika upakaja yija baarijaju. Ä'mitiriköri je'e: ikupaka sime: Tùparâte jìjimaka yijaka imarika takaja yaparijajurä yija ime. Jìjimaka ò'imaja yijaka imarü äriwa'rimarìa nare yija wäröyu.

5 Yija wärörapaka mija ä'mitirijiyuokaro'si wapuju jia mijaka jaiberaparä yija. I'supakajaoka niñerü sawapa töpookaro'simarìa mijare sayija wärörape. Tùparâte yijare äika wäjitäji rita mijare äñurä yija ime.

6 Supa imarì "Jiitarä mija ime", ò'imajare yijareka äñaokaro'simarìa mijare sayija wärörape.

7 Apóstolräka yija imako'omakaja, mijare jä'merükirä uparä yija imakoperape. I'supaka baarimaräja römo komakaräte wayuüaiko imarì nare kowätaika upakaja mijare yija baarape.

8 Mijare wayuüawa'ri jìjimakaþi Tùparärika bojariroka mijare yija wäröriyapatiyarape. I'siatakajaro'simarìa, ritaja yija baawärüikarö'öjiräja mijare yija jeyobaariyaparape, mijare wayuüairä imarì.

9 Mija ä'mitipe yijeyomarä. Mija ò'ò'irä yija imarapaka òto jäja yija ba'iraberapaka mija öñu. Yija ba'iraberiwatopekarekaja Tùparärika bojariroka mijare yija wärörape wapamaräja. Nami, ìmi þariji i'supaka yija baarape yija yaparapaka mijare jëñekoreka.

10 Mija ò'ò'irä yija imarapaka òto jia oyiaja mijaka yija imaroyirape. I'supaka imaroyiraparä imarì, Tùparâte yapaika upakatakaja yija baarijaroyirape. I'supaka yija imamaka äwa'ri, "Jia oyiaja baarijajurä nime", yijareka äñurä mija ime. I'supaka simamaka yijare mija äika upakajaoka Tùparâte yijare äyu kiro'si.

¹¹ Supa simamaka “Jiitakaja yijare nawārōrape”, yijareka aññurā mija ime. Supa simamaka ĩrĩka kimakire wayuĩaika upakaja jia mijare yija baamaka mija õñu.

¹² I’supaka baaraparā imarĩ, jia pupaparaka okajãjia mija imaerã “Tuparãte yapaiika upaka oyiaja mija baarijape jĩjimaka mijaka kimaokaro’si”, ãparaka mijare yija bojaroyirape. I’supaka mijare yija bojaroyirape jiitakapi mijare kiwã’mayu kijã’merũkirã mija imaokaro’si. Supabatirã mijare kiakayu tẽrĩwa’ribaji kima mija õñaokaro’si.

¹³ Supa imarĩ, Tuparãrika bojariroka mijare yija bojarapaka poto, “Napupaka nare añña pupajoapakitirãmarĩa yijare nawārōrape. Rita Tuparãrika bojariroka sime”, ãrĩpupajoairã mija imarape. Rita mija pupajoayu, Tuparãrika bojariroka sime. Sayi’yurã mija imamaka, kiyapaiika upaka oyiaja mija baawũterã mijare kijeyobaarijayu. I’supaka simamaka, mijare pupajoawa’ri, “Jia mibaayu Tuparã”, kire yija ãrĩrijayu.

¹⁴ Yijeyomarã, Judeaka’ikarã, Jesucristore jiyipupaka õñaokaro’si rẽrĩrijayurã upaka mija jayu mae. Mija wejekarãre ba’iaja mijare baata’amaka ba’iaja mija jũarijayu upakajaoka najũarijayu Judeaka’iarã Jesucristorirã naro’si.

¹⁵ ã’mitirikõri je’e: Judiorãka kire yi’riberikatata nimaeka maipamaki Jesucristore jããekarã. Nañekiarãoka i’supakaja baarijarikarã Tuparãro’si bojaĩjirimaja imaroyirekarãte. I’supaka baara’aeakarã upaka imarã maekakaoka ĩrãkurimarĩa nawejeapi yijare p̄oatarijayurã. I’supaka imarã imarĩ, ritaja p̄o’imajare majamarã nime. Supa imarĩ ba’iaja Tuparãte naka ime.

¹⁶ Ritaja p̄o’imaja majamarã imarĩ, “Judiotatamarĩrãteoka Jesũre tããriyapayu”, ãrĩwa’ri nare yija bojamaka judiotatarãre yijare sabobarũjebeyu. Rikimakaja ba’iaja nabaarijayua imatika imako’omakaja ĩrãrĩmi upakaja ba’iaja nabaarijayu. Bikijarãja i’supaka nabaarijarika ĩara’aeakaki imarĩ, “Ba’iaja nabaarijayu wapa ba’iaja nare yijũarũjerũkirĩmi no’ojĩrãmarĩa sajariwa’yu sarã seyarũkia”, Tuparãte ãrĩpupajoayu.

Tesalõnicawejekarã p̄o’irã turĩpe’arĩ Pablote a’ririyaapeaka

¹⁷ Mija ã’mitipe yijeyomarã. Mijare yija p̄eritaparapaka be’erõ’õpi no’ojĩrãmarĩaja mijareka yija pupajoarape ate. Mija p̄o’irã imaberiripotojo yija pupakapi p̄uri mija p̄o’irã imarã upakaja yija imarape. Supa imarĩ, ate jimarĩa mija p̄o’irã a’rĩrã yija rutukoperape.

¹⁸ Yi’i Pablo ĩrãkurimarĩa mija p̄o’irã a’rĩrika yirutukoperape. I’supaka ñimako’omakaja, Satanãre yiro’si satã’teroyirape.

¹⁹ I’supaka mijareka pupajoairã imarĩ, maipamaki Jesũre etarãka poto, ikupaka kire yija ãrĩrãñu: “Tesalõnicakarã mirika bojariroka nare yija wãrōrapaka poto, jia sayi’raparã. Supa imarĩ, ja’atarimarĩaja jia sayi’rimirĩkawa’yurã nime”, ãrĩwa’ri jĩjimakapi kire yija bojarãñu. I’supaka kire bojarũkirã imarĩ, mijaka yija imariyapayu ate. Aperã tẽrĩwa’ribaji mijareka pupajoawa’ri, jĩjimaka yija ime.

²⁰ Rita sime, jia mijareka puparitirã jĩjimaka yija õñurã mija ime.

3

¹⁻² I’supaka simamaka mija majaroka ã’mitiririka yapairã imarĩ, sarakajepãwãrũberiwari yija jeyomaki Timoteore mija p̄o’irã yija p̄utarape. Yupakajaoka Tuparãte ba’irabeĩjirimaji imarĩ, Jesucristorika bojariroka bojatarimaji kima õñurã mija ime. I’supaka imaki kimamaka, jĩbaji Jesucristore mija yi’yaokaro’si, supabatirã ba’iaja jũari’potojo,

sarakajepãækaja mija imaokaro'si mija p̄õ'irã kire yija p̄ũatarape. Yija i'parã p̄uri Atenas wãmeika wejearã tuiraparã.

³ Ba'iaja jũawa'ri, ba'iaja naþuparia'si ãrĩwa'ri Jesucristorika bojariroka mija ja'atakoreka mija p̄õ'irã kire yija p̄ũatarape. ã'mitirikõri je'e: Jesúre yi'yurã maimamaka, aþerãte ba'iaja mare baayu. "I'supakaja yire yi'yurãro'si simarãnu", Tuparãte ãritika simamaka, kire yi'paraka sarakajepããrũkirã maima.

⁴ I'supakajaoka mijaka yija imarapaka þoto "Jesúre yi'yurã mija imamaka, ba'iaja aþerãte mijare baarãnu", ãrĩwa'ri mijare yija bojatirape. Mijare yija bojarapaka upakaja mijaro'si simarapaka simamaka, jia sõrĩwãrũtikarã mija ime mae.

⁵ I'supaka simamaka "Jesucristore naja'ataokaro'si Satanãre kopakaja nare pakitirape je'e aþeyari", ãrĩwa'ri ba'iaja mijareka yiþuparape. I'supakajaoka "Nare kitẽrĩrãkareka waþuju waþamariã nare yija wãrõkoþerapaka jarĩrãka je'e aþeyari", mijareka ñariþupajoarape. I'supaka jũairã mija imamaka, mija majaroka õrĩrika rakajepããwãrũberĩwa'ri Timoteore mija p̄õ'irã yiþũatarape.

⁶ Mae mija p̄õ'irã turapaki Timoteore õ'õrã þe'rietayu. Supa imarĩ õ'õrã etatirã mijamajaroka yijare kibojayu. Ikuþaka kẽnu: "Jesucristore jia yi'rĩrijayurã nime ruþu, ãrĩwa'ri. Supabatirã i'supakajaoka wayuũabu'airã nime. 'Mijareka jia yija þupajoayu, nañu", ãrĩwa'ri yijare kibojayetayu. Supabatirãoka " 'Yijare mija ãariyaparĩjayu upakajaoka mijare ãarika yija yapakoþeroyi', nañu", ãrĩwa'ri kibojayu.

⁷ I'supaka mijareka kẽnuã ã'mitiritirã "Jesúre nayi'rĩrija'atabeyu mirãkiyu", ãrĩwa'ri ba'iaja jũarijayurã imariþotojo jĩjimaka yija ime.

⁸ "Cristore jiaþi yi'rĩñujurã nime ruþu", kẽþakã'ã ã'mitiritirã jia yija þupayu mae.

⁹ I'supaka mija imamaka, mijareka þupajoabaraka, "Jia mibaayu Tuparã", yija ãrĩrija'atabeyu. I'supakajaoka Tuparãka yija jaika þoto, "Jesucristore jia yi'yurã nimamaka jia mibaayu", ãrĩþupajoawãrũtirã jia jĩjimaka mijare yija õñu.

¹⁰ Ìmiareka, ñamiareka þariji Tuparãte yija jẽñeriyayu, mija p̄õ'irã yija eyaokaro'si yijare kijeyobaaerã. Mija p̄õ'irã yija a'rĩriyapayu, jĩibaji Jesucristore mija ã'mitirĩþeakokaro'si mija õrĩbeyua mijare yija wãrõerã.

¹¹ Mija p̄õ'irã ãarĩ yija a'rĩrã Maþaki Tuparã, supabatirã maĩþamaki Jesucristore jia yijare jeyobaarũ.

¹² Jĩibaji wayuũabu'abaraka mija imarijarirã Maĩþamakire mijare jeyobaarũ, i'supakaja mijaro'sioka aþerãte mija wayuũaerã kijeyobaarũ. I'supaka mijare kibaarũ, mijare yija wayuũamirĩrkawa'yu upakaja mija imaokaro'si.

¹³ I'supaka maĩþamaki Jesúre yija jẽñeyu, jia oyiaja mija baaerã kijeyobaakokaro'si. I'supaka mijare kijeyobaamaka, wãjia þupajoairã mija imarãnu. Supa imarĩ, maĩþamaki Jesúre, kirirãka þe'rietarãñu'rĩmi, Maþaki Tuparãte ãarãka wãjitãji, dakoa okamirãmarĩaja mija imarãnu. Ikuþaka oyiaja simarijarirũ.

4

Tuparãte jia ãajiyuikakaka

¹ Mae ate yija jeyomarã, aþea mijaro'si yo'oerã baayu. "Ikuþaka mija ãarĩrãkareka, jĩjimaka Tuparãte mijaka imarãnu", ãrĩwa'ri mijare yija wãrõrape. "I'supakaja imarijayurã nime ruþu", mijareka yija ãnu. Kiyapaika upaka oyiaja jĩibaji mija baarijaririka yija yapayu. I'supaka mijare yija okajããrijayu mijare yija wãrõokaro'si Maĩþamakire yijare jã'meka simamaka.

² Maiḗpamaki Jesúre yijare já'meka upakaja yija wārōrapaka ōrītikarā mija ime.

³ Supa imarī rōmimarīka, tīmiamarīko, supabatirā rōmiki, tīmiaiko, ba'iaja baabu'arika imabeyua. Kirirā mija ima simamaka, kiyapaika upaka oyiaja mija baarika Tuḗparāte yaḗpayu.

⁴⁻⁵ Mija rōmimarīrā, tīmiamarīrāka waḗuju baabekaja mija imabe. Tuḗparāte yi'ribeyurā ḗuri, ba'iuḗpakaja baariwā'imarīrijayurā. Nabaaike upaka baabekaja mija imabe mija ḗuri. I'supaka baabekaja, rakajepāārikakaka ōrīwārūrā mija imabe. I'supaka imarā imarī Tuḗparāte yaḗpaika upakaja baabaraka ḗo'imaḗare jiyiḗupaka ōñurā mija imarāñu.

⁶ Supa imarī, i'supaka ba'iaja mija baawā'imarā'si, rīrākibiparaka mija imarāte ba'iaja mija baakoreka. "I'supaka baairāte ba'iaja Tuḗparāte baarāñu", āriwa'ri mijare yija bojatirape.

⁷ Ba'iaja mabaerāmarīa Tuḗparāte mare wā'maeka. Kirirā imarī, kiyapaika upaka oyiaja baabaraka maimarika kiyapaḗy.

⁸ Tuḗparāte yi'yurā imariḗotojo, ika yija wārōika yaḗbeyurā, yijare takajamarīa jariḗeyoirā. I'supaka imawa'ri Tuḗparāteoka yi'ribeyurā nime. Eḗpīritu Santore Tuḗparāte mijareka ña'ajāāeka, ba'iaja nabaaike naja'atarū āriwa'ri.

⁹ Mija ā'mitiḗe, wayuūabu'arikakaka mijare yibojaerā baayu. Mija wayuūabu'aokaro'si Tuḗparāte mijare wārōtika simamaka yija ḗuri, dakoa āriwa'ri sakaka mijaro'si o'obeyurā.

¹⁰ Rita, jia wayuūabu'airā mija ime. I'supaka imarā imarī, ritaja Macedonia ka'iareka Jesúre yi'yurāte jia mija wayuūayu. I'supaka simamaka, jiiḗbaji nare mija wayuūamirīrkawa'rika yija yaḗpayu.

¹¹ I'supaka oyiaja dakoa okamirāmarīaja, mija ḗupayariji jia mija imabe. Supabatirāoka ba'irabebaraka imarāte ba'iaja baata'abekaja mija imabe. I'supaka baabekaja jia imaerā mija ḗupayarijīkaja ba'irabebaraka mija imabe mijare yija bojaeka upakaja.

¹² I'supaka mija baarāka dakoa wayuoka baaberwa'ri aḗerāte ba'iaja baata'abekaja mija imarāñu. I'supaka mija baamaka ĩatirā Jesúre yi'ribeyurā ḗariji jia jiyiḗupaka mijare norīrāñu.

Ikuḗpaka sime Maiḗpamakire ḗerietarūkia

¹³ Mija ā'mitiḗe yija jeyomarā. Jesucristore yi'rika mirārāte reyaekakaka mijare yija bojaerā baayu, ba'iaja mija ḗuparikoreka. "Reyakoḗeripotojo ōñia najaribesarāñu ate", āriwa'ri narupurō'ō jījimakaḗi ḗupajoabekaja nime Tuḗparāte yi'ribeyurā ḗuri. Supa imarī wayuḗi'rityairāja nime. Nimaupaka mija imarika yija yaḗbeyu. Mija ḗuri "Jesúre yi'rika mirārā imarī reyaekarā ōñia jaritirā Tuḗparā ḗo'irā a'rīrāñurā", āriḗupajoairā.

¹⁴ "Jesúre reyariḗotojo ōñia Tuḗparāte kire jariḗe'rirūjeka", āriḗupajoawārūrā imarī, "Jesúre ā'mitiripēaeka mirārāteoka ōñia Tuḗparāte jariḗe'rirūjerāñu. Supabatirā mabo'ikakuripi Jesúre ḗerietarāka ḗoto, kika nare ke'ewa'rīrāñu", āriwārūrā maime.

¹⁵ Maiḗpamakite yire ōrīrūjekakaka sime ika mijare yibojaika. Maiḗpamakire ḗerietarārimi kire yi'rika mirārā reyariḗotojo ōñia jariḗe'ritirā, kiḗo'irā a'rīrāñurā. Ō'ōrā ōñia imañujurāoka naka ĩ'rātiji oyiaja kiḗo'irā a'rīrāñurā.

¹⁶ Ikuḗpaka simarāñu: Maiḗpamakire jā'memaka mabo'ikakuri jājia okaarirāka. Supabatirā āngelrāka ĩpamakite jājirokapi jairāñu, i'supakajaoka Tuḗparā tromḗeta okaarirāka. I'supaka sokaarirāka watōḗekapi maiḗpamaki Jesucristoju ruirā'rāki mabo'ikakuripi. Oko ūmakakarā kimarāka ḗoto kire ā'mitiripēaeka mirārā reyaekarāte ōñia jariḗe'rīrāñu.

¹⁷ Supabatirã Jesúre ã'mitiripëairã òñia imarãteoka òñia kijarirũjeirãpitiyika oko ùmakaka imarò'òrà Tuparãte mare akamiarãñu. Torã a'ritirã Maiþamakika mako'apirirãñu, kika imajipãokaro'si.

¹⁸ I'supaka imarũkia òñurã imarĩ, jia rikitubakãpi sakaka jaibu'abaraka mija imabe. "I'sia þoto reyaeka mirãrã maka òñiaja nimarãñu ate mirãkiyu", ãñurã imarĩ ba'iaja þupãritiyabekaja mija imabe.

5

Jesúre þe'rietarũkia ta'atikaja maimarijariye'e

¹ Yijeyomarã, "I'sirĩmi ketarãñu Maiþamakiki. I'sijë'rã rò'òjite simarãñu", ãrĩwa'ri mijaro'si ãrĩo'obeyuka yi'i.

² I'supaka ñãñu " I'sirĩmi Jesucristore etarãñu je'e', ãrĩwãrũberrika sime", ãrĩrika òñurã mija imamaka. "I'tojite mawi'iarã kareba'arimajire etarãñu", marĩwãrũbeyu upaka sime Maiþamakire etarũkia.

³ I'sia þoto, "Kopãkaja dakoa jũarũkimarĩrã maimë", ãrĩwa'ri þupajoabaraka þo'imajare imatirãka þoto, ikuþarò'òþiji ba'itakaja narò'si simarãñu. I'supaka najũarãka þoto, marãkã'ã baatirã I'rĩkaoka nakaki ru'riwãrũbesarãki. ã'mitirikòrĩ je'e: Ikuþarò'òþiji ròmore makarãrĩrã þakatayu upaka simarãñu. Makioka satã'tebesarãki.

⁴⁻⁵ Yijeyomarã mija þuri, ketarũkia òrĩtikarã imarĩ, ikuþarò'òþiji ketarãka þoto þupatabesarãñurã. Jesúre yi'ribeyurãro'si þuri morĩbeyu þoto, ñami kareba'arimajire etaika upakaja simarãñu. Nima upakamarĩa imarã imarĩ, ketarũkia ta'airã mija.

⁶ I'supaka simamaka, kãrĩtikarã upakamarĩa, Maiþamakire etarũkia ta'atikaja maimaye'e. Supabatirãoka Tuparãte yaþabeyuakaka rakajekaja maimaye'e. Tuparãte òrĩbeyurã þuri kãrĩtikarã upakaja imarã ketarũkia òrĩbeyurã imarĩ.

⁷ ã'mitirikòrĩ je'e: Tuparãte yi'ribeyurã, ñami makãñu þoto morĩbeyu upaka, Jesúre þe'rietarũkia òrĩbeyurã nime. I'supakajaoka ñami ukuwejabiyurãte rakajebekaja ima upakaja nime.

⁸ Tuparãte yi'yurã þuri, boirò'ò simamaka jia ritaja ãairã upaka imarã maimë. I'supaka maima simamaka, kiyãþabeyua rakajekaja, jia oyiaja baabaraka maimaye'e. "Këñu upakaja baaiki kime Jesús", ãrĩwa'ri jia kire mayi'riye'e. Supabatirãoka jia mawayũabu'aye'e. "Jesúre yi'yurã maimamaka ba'iaja mabaaiika wãþa Tuparãte ba'iaja mare baabesarãñu", ãrĩwa'ri þupajoawetikaja maimarãñu. I'supaka oyiaja þupajoabaraka maimarijariye'e Satanãre ba'iaja mare baata'akoþeka mayi'rikoreka.

⁹ "Ba'iaja nabaaiika wãþa ba'iaja nare yibaarãñu", ãrĩwa'rimarĩa Tuparãte mare wã'maeka. Maiþamakiki Jesucristore reyaekãpi ãrĩwa'ri mare sawãþa kijëñebesarãñu.

¹⁰ Jia mare baawa'ri marò'si kireyaeka kika maimajipãokaro'si. Supã imarĩ, kipe'rietarãñurĩmi òñia imarãte, reyaekarãteoka mare ke'ewa'rirãñu kika maimajipãokaro'si.

¹¹ I'siakaka òrĩtirã imarĩ, jaibu'abaraka, jeyobaabu'abaraka, jĩjimakãpi rikitubaka mija imarijape.

Piyiroka Pablote nare okajããeka

¹²⁻¹³ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Mija þò'irã imarã imaruþutarimaja, "Jesucristore yaþaika upaka mabaarijariye'e", ãrĩwa'ri mijare okajããrijayurã. I'supaka jia mijare nimarupuataika simamaka jiyiþupaka nare mija òrĩrika yiyãþayu. Nare mija wayuãrijape. I'supakajaoka ritajaka jia mija imabe.

¹⁴ Yijeyomarā, mija pō'irā ba'irabebekaja imarāte, “Pupape'ritirā, mija ba'irabebe”, āriwa'ri okajājiapi mija bojabe. Mija pō'irā imarā ba'iaja puparibaraka imarāte, jia okajājia napupajoaokaro'si nare mija jeyobaabe. I'supakajaoka Tuparāte yapabeyuakaka rakajebeyurā, supabatirā jia Tuparāte yiribeyukajirāteoka mija jeyobaabe. Jajumarāja jia jijimakapi ritajaka mija imabe. I'supaka mija imarijaririka yija yapayu.

¹⁵ Jia mija pupajoabe. Aperāte ba'iaja mijare baakopekō'omakaja nare mija ruṣuwape'ea'si. I'supaka baabekaja jia oyiaja mija imabu'abe. Supabatirā ritaja wejeareka imabayurākaoka i'supakaja mija imarijape.

¹⁶⁻¹⁸ Tuparāte pupajoabaraka jijimaka mija imarijape. I'supakajaoka kika mija jairijayua mija ja'ata'si. I'supakajaoka jia, jiamarioka mijaro'si simarāka, “Jia mibaayu Tuparā”, kire mija āririjape. Jesucristorirā mija imamaka, i'supaka mija baarika Tuparāte yapayu.

¹⁹ Mija watōpekareka Espiritu Santore mijare jeyobaarāka poto kire mija ā'mitiripe'yoa'si. Īkōrī je'e: i'supaka mija baajika okoapi pekaō'toa yataika upaka mija baajūu.

²⁰ I'supakajaoka, “Ikuṣaka Espiritu Santore yire ōrīrūjeika”, āriwa'ri Tuparāro'si bojaājirimajare bojaikakaka ā'mitiripe'yobekaja mija imabe.

²¹ Sā'mitiripe'yobekaja “¿Yaje rita Tuparārikataka najaiyu? Noñu upakaja pupajoatirā najaiyu je'e apɛyari”, āriwa'ri jia mija ā'mitipe ruṣu. “Rita Tuparārika najaiyu”, mija āriwārūrārō'ōjīrā puri nare mija yi'pe.

²² Ritaja Tuparāte yapabeyua mija ā'mitiripe'a'si.

²³ Tuparā imaki jia űa'rīyaarīji maimaokaro'si mare jeyobaarimaji. I'supaka simamaka ikuṣaka mijaro'si kire yija jēñerijayu: “Ba'iaja baabekaja jia oyiaja baabaraka nimarū', āriwa'ri nare mijeyobaabe. Supa imarī, mire takaja ā'mitiripe'abaraka nare mimarūjebe”, āriwa'ri kire yija āririjayu. I'supakajaoka, “Jia oyiaja baabaraka Jesure na'mitiripe'arū, kiyapaika upakaja pupajoabaraka nimarū”, āriwa'ri Tuparāte yija jēñerijayu. Supa imarī, maipamaki Jesucristore pe'rietarāñurīmi dikaoka ba'iaja baabeyurā mija imarika yija yapayu.

²⁴ I'supaka maimaokaro'si, “Yire takaja mija ā'mitiripe'abe”, Tuparāte ārika. I'supaka mare jā'meiki imarī, kiyapaika upakaja mabaawārūerā jia mare jeyobaarijarirūkika kime.

“Ō'ōjīrāja sime, jia nimarū”, Pablote ārika

²⁵ Yijeyomarā, yijaro'sioka Tuparāte mija jēñejibe.

²⁶ Mija rērīrāka poto jijimakapi mija jēñabu'abe, Jesurirā imarī.

²⁷ Tokarā Jesure ā'mitiripe'airā imarā upatikaja rērītirā, ika papera nare mija jaijojabe. Ritaja sā'mitirika Maipamakire yapamaka i'supaka mijare yijā'meyu.

²⁸ “Maipamaki Jesucristore jia mijare baarū”, āriwa'ri kire yijēñerijayu.

I'tōjīrāja sime ruṣu.

Segunda carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Jesucristore yi'yurā Tesalónicakarāro'si Pablote pāpera pūataaka ate

1 Jesucristore yi'yurā Tesalónicawejeekarā, ¿yaje mija ime? Yi'i Pablo, supabatirā majeyomarā Silvano, Timoteopitiyika ika pāpera mijaro'si yija pūatayu, Maṗaki Tuṗarārīrā, maipamaki Jesucristorirāoka mija imamaka.

2 “Jia Tesalónicakarāre mija baabe”, āriwa'ri Maṗaki Tuṗarāte, supabatirā maipamaki Jesucristoreoka mijaro'si yija jēñerijayu. I'supakajaoka yija baayu jia dako okamirāmarajaja mijare nimarūjeokaro'si.

3 Mija ā'mitipe yijeyomarā, jībaji Jesucristore yi'riwa'ri, ī'rārīmi upakaja jībaji mija wayuūabu'arijaya simamaka “Jia mibaayu Tuṗarā”, kire yija āririjayu mijareka yija pūpajoaika rakakaja. Supa imarī, i'supaka Tuṗarāte yija āririjayu jia sime.

4 I'supakajaoka, yija eyarijayurō'ōrā, aṗerā Jesúre yi'yurāte i'supaka mija imakaka jījimakaṗi yija bojarijayu. “Tesalónicawejeekarā jia Tuṗarāte yi'yurā imarī, kire yi'ririija'atabeyurā. I'supakajaoka wayuṗi'ribekaja, okajājia pūpajoairā nime, aṗerāte ba'iaja nare baako'omakaja, sanarakajepārijayu”, āriwa'ri nare yija bojaju.

5 Tuṗarāte yi'yurā mija imamaka, aṗerāte ba'iaja mijare baayu. I'supaka simako'omakaja “Tuṗarāte āñu upakaja kibaarāñu”, āñurā imarī kire mija yi'ririija'atabeyu. Supa imarī “Ba'iaja nare imabeyua”, mijareka āriwa'ri rita-jare kijā'merāka ṗoto kika mijare kimarūjerāñu. I'supaka Tuṗarāte baarūkia ōriwa'ri, “Rita, jia oyiaja baaiki kime”, āriwārūirā maimē.

6 Jia wājioyiaja baaiki imarī, ba'iaja mijare baairāte ba'iaja kibaarāñu.

7 Maekaka ba'iaja jūairā imariṗotojo i'supaka oyiaja imajiparūkimarīrā mija ime, ī'rārīmi sakitiyetarāka simamaka. I'supakajaoka yijaro'si ba'iaja yija jūakoṗeika kitiyetarāñu. Maipamaki Jesús, kiāngelrāka tēritaka baawārūirāpitiyika ki'tarāka ṗoto i'supaka kibaarāñu. Mabo'ikakuripi ki'tarāñu, ṗeka jū'rēika upaka jājia yaaboika watopekaṗi.

8 Torājite Tuṗarāte ōriyapabeyurā imarī, Jesúrika bojarirokaoka ā'mitiripe'yoirāte ba'iaja kibaarāñu.

9 Ba'iaja jūajiparūkirā nimamaka, Maipamakire imarō'ō tá'teka oyiaja naro'si imajiparāka. Tērīwa'ribaji kirikaṗi jītaka kiyaboika īarūkimarīrāro'si nimarāñu.

10 I'supaka kibaarāñu Jesúre ate etarāñurīmi. Supa imarī jījimakaṗi kirirāte kire e'etorirāñu. Kire īatirā “Jiitaki kime. Tērīwa'ribaji jia mare baaiki kime”, āriwa'ri kire najiyipūpayeerāñu. Mijare yija wārōrapaka yi'yurā imarī, naka mija imarāñu mijaoka.

11 Ika pūpajoawa'ri Tuṗarāte mijaro'si yija jēñejiparijayu. Kiyapaika upakaja baairā mija imaokaro'si mijare kiakaeka. Supa imarī, kiyapaika upaka mija baamaka īawa'ri “Nare yakaikaṗi āriwa'ri yirirā najayua jia sime mae”, kēñaokaro'si, kire yija jēñerijayu. Supabatirā “Simaupatiji jia baarika nayapaika nabaawārūokaro'si nare mijeyobaabe. Supabatirā mire yi'riwa'ri nabaarijaya jia saweiookaro'si mirikaṗi nare mijeyobaabe”, āṗaraka kire yija jēñerijayu.

12 I'supaka ṗo'imajare īarāka wājitāji jia mija baamaka īawa'ri maipamaki Jesucristore najiyipūpayeerāñu. Kirirā mija ima simamaka, i'supakajaoka

mijare kibaarãñu. Tuparã, maiþamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaa-maka i'supaka mijaro'si simarãñu.

2

Ikuþaka simarãñu Jesucristore etaerã baarãka ruþu

¹ Mija ã'mitipe yija jeyomarã. Maiþamaki Jesucristore etarãñu ate kika maimaokaro'si mare rëari. I'supaka simarãka simamaka ketarükirímikaka mijare yiwãrõerã baayu mae.

² Ikuþarõ'õþiji, "Kopakaja Jesúre etarijê'raka seyatiyu", ãriwa'ri I'rãimarãre mijare boþapakimaka ã'mitiritirã, õrîþüabeyurã upakataka rukubaka mija þupajoa'si. Supabatirã "Rita mijare ñañu. Espiritu Santo yijare sõrürüjerapakí", narîþakikopemakaoka nare mija yi'ria'si. I'supakajaoka "Paperapi Pablote yijare sabojayu", napakã ã nare mija ã'mitiripeã'si.

³ I'supaka mijare ãrîkõpeirãte mija boþapakirüjea'si. Ketaerã baarüki ruþu ikupaka simarãñu: Tuparãte ja'atirã "Kimajamarã yija ime", ãriwa'ri þo'imajare kire yi'ribesarãñu. I'tojte Ba'iaja baarimijikaka já'meikite etarãñu. Ikiji kime "Ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã yipüatarükika", bikijarãja Tuparãte ãrîkaki.

⁴ Ikuþaka Ba'iaja baarimijikaka já'meikite baarãñu: Ritaja jiyiþupaka þo'imajare õririþayua imakõpeika nareka kijãjibaarãñu. Tuparã majamaki kima imarî, "Tërîrikiji ñime, yire takaja mija ã'mitiripeabe", þo'imajare kêrîrãñu. I'supaka kîþupaka ima simamaka Tuparãte jiyiþupaka õririwi'iarã kãkatirã imatiyairõ'õrã eyaruparitiã, "Tuparãja yi'i", kêrîþakirãñu.

⁵ Mijaka ñimarapaka þoto i'supaka imarükiakaka mijare yiboþawãrõtirape. "Ye'kariribeyurã nimarijiyu", mijareka narîþupajoayu.

⁶ Ba'iaja baarimijikaka já'meiki i'tawãrübeyukajika maekaka. "Ikuþaka simamaka ki'tawãrübeyu ruþu. Ketarükirîmi ruþubajirãja ketakoreka kire satã'teyu ruþu", ãriwa'ri mijare yiboþarapaka õñurã mija ime.

⁷⁻⁸ Supa simako'omakaja, þo'imajare õrîwãrübeyuapi, ba'iaja wejeareka Satanãre baaü'mutiyu. I'supaka baarîþotojo, wããrõ'õrãja etarükikate etawãrübeyu ruþu. Kire tá'teikite kire ñapëbesarãka þoto þuri ritaja þo'imaja wãjitãji Ba'iaja baarimijikaka já'meikite etarãñu. I'supaka kima imako'omakaja maiþamaki Jesúre kire tãrîrãñu. Ketarãñurîmi tãrîwa'ribaji kibaawãrüika beawa'ri, kîþuritarãkaþiji kire kiriatarãñu.

⁹ Ika yiboþaika ruþubajirã, ikupaka simarãñu: Satanãrikapi ãriwa'ri Ba'iaja baarimijikaka já'meiki ritaja maikoribeyua þo'imajare beapakirî etarãki.

¹⁰ Ritaja ba'iaja baawãrüiki imarî, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'rîrükirãte sapî kîþakirãñu. Tuparãrika bojariroka yi'ririþapaberîwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã na'rîrãñu. Kirika bojariroka nayî'ririkareka þuri sapî natãrîrükia simajããeka.

¹¹ Sanayi'riberika simamaka, Tuparãte rukubaka nare þupajoarüjerãñu Ba'iaja baarimijikaka já'meiki þakirimajaroka nayi'yaokaro'si.

¹² Tuparãrika bojariroka ã'mitiripeãbekaja, jîjimakapi ba'iaja baariþayurãte ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'yaokaro'si i'supaka kibaarãñu.

Ikuþaka Jesucristore yi'yurãte ime

¹³ Mija ã'mitipe yija jeyomarã, jia Maiþamakire wayuñairã. Wejea kipo'ijiaeka þotorãja kitããrükirã mija imaokaro'si Tuparãte wã'matîkarã mija ime. Supa imarî, Espiritu Santore mijare jeyobaaikapi ba'iaja baarika ja'atirã, kirika bojariroka yi'riwa'ri õñia mija imajîþaokaro'si i'supaka

Tuṕarāte baaeka. I'suṕaka mijaro'si simaeka ṕuṕajoawa'ri “Jia mibaayu Tuṕarā”, mijaro'si yija ārija'atabesarāñu.

¹⁴ Jesucristorika bojariroka mijare yija wārōekapi āriwa'ri Tuṕarāte mijare wā'maeka. I'suṕaka simamaka, mabo'ikakurirā maeyarāka ṕoto ritaja ima tēriwa'ribaji kirika maipamaki Jesucristore bearāñu. I'suṕakajaoka simarāñu mijaro'sioka kika.

¹⁵ Yijeyomarā, i'suṕaka imarūkirā imarī, Jesucristore mija yi'yua ja'atarimarīaja mija imabe. Ritaja wājirokakaka mijare yija wārōrapaka, suṕabatirā ṕaperapi mijare yija o'orapakaoka mija ā'mitiripēarijape.

¹⁶⁻¹⁷ Jia Maṕaki Tuṕarā mare baaiki, suṕabatirā mare wayuūaiki imarī, j̄jimaka ṕuṕajoabaraka maimaerā mare kijeyobaeka. “Kika ōñia maimaj̄iparāñu”, āriwa'ri sata'abaraka jia j̄jimaka mare ṕuṕarirūjeiki kime. Suṕa imarī, jia oyiaja baabaraka, ba'iaja jairimarīaja mija imaokaro'si mijare kijeyobaarū maipamaki Jesucristoṕitiyika.

3

“Yijaro'si Tuṕarāte mija jēñej̄irijape mijaro'sioka”, Pablote ārika

¹ Mae ṕiyia mijare yibojaerā baayu yijeyomarā. Ņojimarīji Maipamakirika bojariroka aṕerō'ōrā yija bojaṕibaokaro'si Tuṕarāte mija jēñebe. Suṕabatirāoka kirika bojariroka ā'mitiriwa'ri jia j̄jimaka samija yi'rapaka uṕakaja aṕerāte sayi'yaokaro'si.

² I'suṕakajaoka, ba'iaja baairāte ba'iaja yijare baakoreka, Tuṕarāte nare tá'terā yijaro'si kire mija jēñebe. I'suṕaka mija baabe rīkimarāja aṕerā Jesucristore ā'mitiripēariyapabeyurāte ima simamaka.

³ I'suṕaka imarijaturāte ima simako'omakaja mare ja'atabeyuka kime Maipamaki. I'suṕaka imaki imarī kire mija yi'ririya'atakoreka mijare kijeyobaarāñu. Suṕabatirā Satanāre ba'iaja mijare baakoreka, mijaro'si kire kitā'terāñu.

⁴ “Kēñu uṕakaja baaiki kime Maipamaki. Suṕa imarī, kire yi'yurā ni-mamaka, jia oyiaja Tesalónicakarāre baawārūokaro'si nare kijeyobaarāñu. I'suṕaka simamaka nare yija ārika uṕakaja nayi'ririyarirāñu”, mijareka yija āririjayu.

⁵ Suṕabatirā “Tuṕarāte nare wayuūaika norīwārūrū. Suṕabatirāoka ba'iaja jūariṕotojo mirakajepāēeka uṕakaja sanarakajepāāwārūokaro'si nare mijeyobaabe”, āriwa'ri maipamaki Jesúre mijaro'si yija jēñej̄irijayu.

Maimauṕatiji ba'irabebarakā oyiaja maimaj̄ikareka jia sime

⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Maipamaki Jesucristore mare jā'memaka, ikuṕaka mijare yija jā'meyu: Īrika Jesúre yi'yuka imariṕotojo ba'iraberiyapabeyukaka mija jeyoaria'si. Yija wārōeka uṕaka baabeyuki kime.

⁷ Mija ṕō'irā yija imarapaka ṕoto ba'irabebekaja imaberapārā yija. I'suṕaka yija baarapaka mija iarapaka simamaka, i'suṕakajaoka mija baabe mijaro'si.

⁸ Suṕabatirā mijaba'arika waṕamarīaja yija ba'aberape. Mijare takaja jēñebekaja, ĩmiareka, ñamiarekaoka, jājia yija ba'iraberape yija yaṕarapaka yijare mija ĩjikoreka.

⁹ Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mija jeyobaarūkirā imariṕotojo mijare sayija jēñeberape. Yijare ĩtirā “Nuṕakaja mabaaye'e maro'sioka”, mija āñaokaro'si suṕa yija baarape.

¹⁰ Mijaka yija imarapaka poto, “Ba'iraberiyapabeyuka puri ba'abekaja kimarū”, mijare yija ārāpe.

¹¹ I'supaka yija ārāpaka simako'omakaja “Maekaka ĩrārimarā nawatopekara ba'irabebekaja imarā. Supabatirāoka apera jia ba'iraberijayurāte najo'ayu're”, ārīwa'ri yijare nabojoyu.

¹² “Jia imaokaro'si, aperia te jo'arimarāja mija ba'irabebe mijaro'siji, mija ba'iraberiwapariji mija yapaika mija wapañjiokaro'si”, ārīwa'ri nare yija jā'mepūayu, maipamaki Jesucristore jā'meka upakaja.

¹³ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Jia mija baarijayua mija rūrīa'si.

¹⁴ ĩrārimarā ika ppera yo'oeka yi'ribeyurā imarā je'e aperyari. I'supaka nimamaka “ĩrā imarā Pablote jā'meika yi'ririyaapabeyurā”, ārīwārūtirā naka mija jeyoaria'si. I'supaka nare mija baarākareka ni'yo'pīrirāñu. I'supaka mija baabe napupape'rirū ārīwa'ri.

¹⁵ I'supaka nare baarihotojo nare mija majamarāria'si. Jesure yi'yurā nimamaka, nare mija okājāābe ba'iaja nabaarijarikoreka.

“Jia mija imabe”, āparaka Pablote naro'si o'otiyika

¹⁶ Jia maimaokaro'si mare jeyobaaiki kime Maipamaki. I'supaka simamaka, ĩrākuri upakaja jijimakapi jia mija imaokaro'si mijare kijeyobaarū. Supabatirā ritaja mijaka kimajiparū.

¹⁷ “Jia nimarū”, āparaka yi'i Pablo yipitakapi ika mijaro'si yo'oyu. I'supakaja satiyiyu ppera yo'oika. I'supaka o'oiki nime. Siawa'ri “Rita oka Pablote pūataeka sime”, mija ārīwārūokaro'si.

¹⁸ Ritaja mija imaupatireje jia maipamaki Jesucristore baajiparū. I'tojrāja sime ruḡu.

Carta de Santiago

Judiorāka Jesucristore yi'yurāro'si pāpera o'otirā Santiagore pūataeka

¹ Yaje mija ime yijeyomārā. Tuṣarā, suṣabatirā maiṣamaki Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka Santiago ṅime ika pāpera mijaro'si pūataiki. Ba'iaja jūawa'ri pibikarā, aṣetomaja watopekarā i'poū'puarāe'earirakata judiorāka imarāro'si ika yo'oyu.

Kire majēñemaka ōrīwārūrika Tuṣarāte mare ja'atayu

² Mija ā'mitipe yijeyomārā. Ba'iaja jūarijayurā imariṣotojo “Jia oyiaja yijaro'si simarāñu”, jījimaka āriṣupajoairā mija imabe.

³⁻⁴ Suṣa imarī ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja jiiḃaji Tuṣarāte ā'mitiripeairā mija jaririjayu. I'suṣakajaoka “Kire mayi'rija'ataberiyē'e”, āriwārūrā mija ime. Suṣa imarī ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja, wayuṣi'ribekaja kire yi'riwa'ri samija rakajepāārāñu. I'suṣaka imawa'ri jiiḃaji Tuṣarāte yapaika upakaja imarā mija japakā'ā dakoa mijaro'si jariwa'ribesarāka.

⁵ Suṣa imarī “Ba'iaja yijūaika ṣoto, ikuṣaka ṅimarika Tuṣarāte yaṣayu”, mija āriwārūberiyē'e, kire samija jēñebe. I'suṣaka mija baamaka jiaṣi mijare sakiōrīrūjerāñu, ritaja nayapaika upaka ṣo'imajare jeyobaarimaji imarī.

⁶⁻⁸ Toṣi ṣuri kire jēñebaraka, “Yijare sakiōrīrūjebesarāñu je'e aṣeyari”, mija āriṣupajoa'si. Ōrīkōrī je'e: Rukubaka ṣupajoabaraka imarijayurā i'rārokāṣiji ṅa'iyaa'riji imawārūbeyurā. Saṣi āriwa'ri, “Tuṣarāte yija jēñeika upakaja yijare saki'j'atabesarāñu je'e”, āñurā nimamaka, dakoa nare kiōrīrūjebesarāñu.

⁹ Mija ā'mitipe aṣeroka: “Wayuoka baairā imariṣotojo, Jesucristore yija ā'mitiripeaika simamaka, Tuṣarā ṅakoareka imatiyairā yija ime”, āñurā ṣuri jījimaka imarijayurā.

¹⁰ Mia, ba'irījia rīkimakaja rikairāoka, ṅoaka nare imarūjerūkimarīa simamaka, Jesucristore yi'yurā jariwa'ri “Imatiyarimajamarīā yija imaroyikā'ā”, āñurā ṣuri jījimaka imarijayurā.

¹¹ Ōrīkōrī je'e: ṅoaka ijia yaamaka taya jīñua. I'suṣakajaoka sō'ōrika jīrīwa'ri jūjika saro'si. Suṣa imarī jiyurika sōibeyu. Maeje mijare yibojaweika upaka nime rīkimaka ba'irījia rikairā. “Rīkimabaji mayapaarijayua matōṣoerā”, āṣaraka sawaṣa niñerū mo'arīji reyarūkirā nime.

“Ka'wisika jūariṣotojo yire yi'riwa'ri sarakajepāārijayurāte jia yibaarāñu”, Tuṣarāte āñu

¹² Ka'wisika jūarijayurā imariṣotojo okajājirā imarī, samarakajepāārijayua iatirā “Jia yire nayi'yu”, Tuṣarāte mareka āñirāñu. Suṣa imarī “Yika rīrākibiriwa'ri yire yi'ririjayurāte ōñia imajiparika yija'atarāñu”, Tuṣarāte ārika simamaka jia mare kibaarāñu.

¹³ Suṣa imarī ba'iaja mija baarijitoika, “Tuṣarā yire saṣā'meiki”, āṣekaja mija imabe. Tuṣarā imaki, ba'iaja baarijitobeyuka, suṣabatirā, ba'iaja mare baarūjebeyuka.

¹⁴⁻¹⁵ I'suṣaka simako'omakaja, maṣupakarāja ba'iaja baarika ṣupajoatirā, “Jia simaṣajīñu je'e yiro'si”, marīrijayu. I'suṣaka maṣupajoaikāṣi āriwa'ri ba'iaja mabaarijayu. Suṣabatirāoka ba'ioyiaja baarijayurā maimarijarirāka, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā maimarāñu.

Tuṣarātaki ɸuri ba'iaja mare baarūjebeyuka

¹⁶ I'suṣaka simamaka, “Tuṣarāja yijare saǰā'meiki ba'iaja yija baaokaro'si”, āriwa'ri ɸakirika mija ɸuɸajoa'si yijeyomarā.

¹⁷ I'suṣaka mare imarūjebeyuka imarī, jia Maɸaki Tuṣarāte mare baayu, kiyapaika uɸakaja maimamirīrikawa'yaokaro'si. I'suṣaka baarimaji Tuṣarājaoka kime, aiyaka, tā'ɸia ritaja ɸo'ijiaekaki. Kiɸo'ijiaeka ɸuri sarā'rārika, sayaaboaiakaoka o'arijayua simako'omakaja Tuṣarā ɸuri kimarijayuareka o'abeyuka imarī, jia ima oyiaja mare ja'atajiparimaji kime.

¹⁸ Suɸa imarī kiyapairokaɸi kirika rita bojariroka mayi'ɸakā'ā ōñia kika maimajiparūkia Tuṣarāte mare ja'atatika. Suɸa imarī “Yirirā nimarū”, mareka kērītika simamaka ritaja kiɸo'ijiaekareka mamarījiji kire yi'riū'muekarā maime.

Tuṣarārika bojariroka ā'mitiritirā sima uɸakaja mayi'ririjariye'e

¹⁹ Yijeyomarā, ika mijare yibojaerā baaika mija ye'kariritiya'si. Tuṣarārika rita bojariroka mijare jaibojarāñurāte jiaɸi mija ā'mitiripēabe. I'suṣakajaoka mija ɸuɸakareka ima űojimarītaka nare bojabekaja mija imabe. Suɸabatirā űojimarīji nare mija boebaria'si.

²⁰ Toɸi ɸuri waɸuju boebayurā maimarākareka, jiirokaɸi maimarika Tuṣarāte yaɸaika uɸaka majaribesarāñu.

²¹ I'suṣakajaoka ritaja ba'iaja baarika imakaka mija ja'atabe. Suɸabatirāoka “Tēririiki nime”, ārikoɸeikite ɸuɸajoaika uɸaka ɸuɸajoabekaja mija imabe. I'suṣaka imawa'ri, Tuṣarārika bojariroka mijare kiōrūrūjeikakaka takaja jiaɸi mija yi'ririɸape. I'suṣaka mija imarākareka ɸuri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia imakoɸeikareka Tuṣarāte mijare tāārāñu.

²²⁻²⁴ Ōrīwārūikōrī je'e: Ūperiapi i'rīkate kiɸema yaeripotojo jiamarīa ima rū'rēbekaja ke'rirāka i'suṣakaja satuirāñu. űojimarī i'suṣakaja ima kiye'karirirāñu. I'suṣaka mija imajīñu Tuṣarārika bojariroka ā'mitiriripotojo samija yi'riberijīkareka. Tuṣarārika bojariroka ā'mitiritirā sāñu uɸakaja yi'rirūkia sime. Suɸa mabaabesarākareka ɸuri, “Tuṣarāte yi'yurā yija ime”, mañua, moñu uɸakaja maɸakiyu.

²⁵ Tuṣarārika bojariroka jia wārūbaraka sayi'ririjayukate ɸuri, ba'iaja baarika kire saja'atarūjerijayu. Rita sime Tuṣarārika bojariroka. Suɸa imarī saye'kariribekaja, saǰā'meika uɸakaja baarijayukate, ritajareka jia kire sakiyobaarijarirāñu.

²⁶ Aɸerimarā ɸuri “Tuṣarā ñakoareka, kire jiyiɸuɸaka ōñurā imarī, kiyapaika uɸakaja baarijayurā yija ime”, āñurā. I'suṣaka āñurā imaripotojo ba'iaja najairijayua ja'atabeyurā imarī, noñu uɸakaja ɸakirimaja nime. I'suṣaka imarā nimamaka “Tuṣarāte jiyiɸuɸaka ōñurā yija ime”, narīkoɸeika waɸamarīa sajayu.

²⁷ Maɸaki Tuṣarāreka ikuɸaka nime kire jiyiɸuɸaka ōñurā: Pakiamarīrā jarikarā wayuoka baairāte, suɸabatirā natūmiaka reyataɸeakarāteoka jia jeyobaairā, i'suṣakajaoka ba'iaja baarimajare ima uɸaka jaribeyurā nime.

2

Īrātiji oyiaja jia jiyiɸuɸaka morību'aye'e

¹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Ritaja ima ɸemawa'ribajirā imatiyaiki maipamaki Jesucristore ima simamaka, jiyiɸuɸaka kire morīrijayu. “Jia kire yi'yurā yija ime”, āñurā imaripotojo, wayuoka baairāte wayuūabekaja, ba'irījia rikimaka rikairāte takaja jia jiyiɸuɸaka ōrīrijayurā mija ime.

² Mia je'e: Karemarīa mija rērīrijayurō'ōrā ī'rīka wapaajā'rīakaka jariroaka jāātirā, sajeyoa* i'supakajaoka kīpitawājoarā taka'ratatirā etaiki. Apika imaki wayuoka baaiki imarī, jariromajaka jāātirā etaiki.

³⁻⁴ Jia jariroaka jāātirā etaikite jiyiṣupaka ōriwa'ri, "Ikarā miruṣabe", mija ānu. Wayuoka baaikite ṣuri, "Torāja mirīkamape, merīberiyē'e torāja miruṣabe", mija āririjayu. I'supaka wayuoka baairāte āñurā imariṣotojo, "Imatiyairā nime", āriwa'ri jia rīkimakaja ba'irījia rikairāte mija baairokapi ṣuri ba'iaja mija baayu. I'supaka simamaka ī'rātiji jiyiṣupaka ōriḅu'aberiwari, ī'rīka ta'iarāja imarijaribeyurā mija ime.

⁵ Ate jia mija ā'mitiṣe yijeyomarā. "Yire mija ā'mitiriṣeabe", Tuṣarāte ārikaroka yi'yurā rīkimarāja nime wayuoka baariṣotojo sayi'yurā. "Wayuoka baairā ba'iratarā nime", Tuṣarāte yi'ribeyurāte nareka āririjayua imariṣotojo, Jesucristore yi'yurā nimamaka, "Jiibaji kire yi'yurā najarirū", āriwa'ri jia Tuṣarāte nare jeyobaarijarirāñu. Suṣa imarī kērīka upakaja kika rīrākibiriwa'ri kire yi'ririṣayurā kijā'merūkirō'ōrā eyarūkirā imarā.

⁶⁻⁷ I'supaka kērīka simako'omakaja wayuoka baairāte jiyiṣupaka ōriḅeyurā mija ime. Wayuoka baairāreka i'supaka ōriṣotojo, rīkimaka ba'irījia rikairāte takaja jiyiṣupaka ōririjayurā mija ime. "¿Napeareake ba'iaja majūarijayu", mija āriwārūbeyu bai je'e? Mia: Ba'iaja mijare baawa'ri iṣarimarā ṣō'irā mijare okabaarī ne'ewa'ririṣayu. Suṣabatirā jiiṣakiji Jesūre imako'omakaja kirika bojariroka ā'mitiriṣe'yowa'ri ba'iaja kireka jaiyuyeirā nime. Jesūrirā imariṣotojo ¿dikapi āriwa'ri jia nareka mija ṣupajoayu je'e?

⁸ Ikuṣaka maiṣamaki Jesūre mare jā'meka: "Miṣo'ia miwātaika upakaja aṣerāteoka miwayūabe", āriwa'ri sabojayu Tuṣarā majarōṣūnureka. I'supaka sareka āñua mija yi'rīrākareka jia baairā mija imarijarirāñu.

⁹ Ika mijare āñua ōñurā imariṣotojo, jia mijare eyairāte takaja mija wayūamaka, "Mija ōñu upakaja ba'iaja baairā mija jayu, yijā'meika yi'ribeyurā imarī", Tuṣarāte mijare āñu.

¹⁰ Mare kijā'meika simaja yi'yurā imariṣotojo, ī'rāba'i mayi'ribeyua imarākareka, "Ba'iaja baairā nime yijā'meika yi'ribeyurā imarī", mareka kērīrāñu.

¹¹ Ikuṣaka sime aṣeba'i Tuṣarāte bojaeka: "Rōmikirā, i'supakajaoka tīmiakirā, aṣerāka ba'iaja baawā'imapekaja mija imabe", mare kērīka. Rōmikirā ṣuri i'supaka kērīka yi'ṣaraka imarā, aṣerāka ba'iaja baawā'imarībeyurā imariṣotojo ṣo'imajare mija jāārākareka kijā'meika yi'ribeyurā mija imarāñu.

¹²⁻¹³ Ba'iaja baarika maja'ataokaro'si kirika bojariroka Tuṣarāte mare ōriṣujeyu. I'supaka simamaka samayi'rika, mayi'riberikaoka iatirā simaupakaja sawapa mare kibaarāñu. Suṣa imarī mokapi, maimabaayu upakaja aṣerāte mija wayūabe. Īlakōri je'e: Aṣerimarāre wayūabekaja imarā, nare wayūabekaja sawapa Tuṣarāte nare jēñerāñu. Aṣerāte wayūabaraka imarā ṣuri "Wayūarikapi Tuṣarāte yijare iārāñu", āriwa'ri jijimaka imarā.

Jia baarijayurā maima iatirā, "Rita jia yire yi'yurā nime", Tuṣarāte mareka āriṣāñu

¹⁴ Mija ā'mitiṣe yijeyomarā. Īrīka "Cristore yi'yuka ñime", āriṣotojo, Tuṣarāte yapaika upaka aṣerāte kijeyobaabesarāka, dakowapaamarīa ki-jaiḷkoṣeika jarirāka. I'supaka simamaka "Cristore yi'yuka ñime", kēñutakapiji Tuṣarāte tāārūkimarīka kime.

* 2:2 Anillo

15-16 Ā'mitirikōrī je'e: Ī'rārimarā muṣaka Tuṣarāte yi'yurāte kēsia baajika, suṣabatirā jariroakaoka wayuoka nabaajika ĩariṣotojo, "Ba'arika, jariroakaoka jia mija tōṣoerā Tuṣarāte jia mijare baarū", ārimirārkaja mija āñua jiamarīa sime. I'suṣaka āriṣotojo nare jeyobaariṣuṣamarīā mija imajika waṣamarīaja simajīnu nare mija jaikoṣeika.

17 I'suṣakajaoka sime Tuṣarāte yi'ririkakaka. "Tuṣarāte yi'yurā yija ime", āñurā imariṣotojo aṣerāte jeyobaariṣuṣamarīā nimajika, kire yi'riberiwa'ri suṣa nabaajīnu.

18 Yijaika yi'riberiwa'ri ikuṣaka Ī'rārimarāre yire āriṣīnu je'e aṣeyari: "¿Yaje Tuṣarāte miyi'rityayu je'e mi'ioaka?", yire narīṣīnu. I'suṣaka naṣakā'ā, "Ā'ā, Tuṣarāro'si jia yibaarijayuaṣi kire yi'yuka nima mijare yibeayū", nare nārīrāñu. I'suṣaka imaki imarī, jia nabaarijayua yire nabeabepakā'ā, "Jia Tuṣarāte yi'yurā nime", nareka āriwārūbeyuka yi'i. Yire ṣuri ritaja jia yibaarijayua ĩatirā, "Rita, jia Tuṣarāte yi'yuka kime", narīwārūrāñu.

19 Naṣuṣajoaikapi ṣuri "Ī'rikaja kime Tuṣarā", āriṣuṣajoairā nime. Rita sime. I'suṣaka rita ima najaika simako'omakaja aṣerāte wayuābeayurā nimamaka, "Tuṣarāte yi'yurā nime", nareka marīwārūbeyu. Īakōrī je'e: "Ī'rikaja kime Tuṣarā", āriṣuṣajoairā nime Satanarika ima naro'si. Sōñurā imariṣotojo tararikapi kire nakīkirijayu nare kiwēkomabaarūkirā imarī.

20-21 Jia mija ā'mitipe ōriṣuṣuṣamarīā. Aṣerāte jeyobaabeyurā mija imamaka, dako waṣamarīa sime Tuṣarāte yi'yu upaka mija imakoṣeika. Sōñurā mija imaerā mañeki Abraham imaroyikaki majarokakaka mijare yibojaerā baayu mae. Jia Tuṣarāte yi'yuka imawa'ri kimakireje kiro'si kijoejirā baakoṣeika. I'suṣaka kibaamaka ĩawa'ri, "Jiitakaja yi'yuka kime Abraham", Tuṣarāte kireka ārika.

22-23 Tuṣarāte jiitakarāja yi'rityaiki imarī kiyapaeka upakaja Abrahamre baeaka. I'suṣaka kibaekapi "Jiitakaja Tuṣarāte yi'rimirīkawa'yuki kjarika", kireka āriwārūrā mija ime. Bikijarā ikuṣaka Tuṣarā majaroka bojañjirimajire o'oeka: "Jia Tuṣarāte yi'yuka Abrahamre imaeka. Suṣa imarī Dako okamirāmarīaja jia yika kima ñoñu", Tuṣarāte ārika", sāñu. I'suṣaka kireka kērika be'erō'ō Tuṣarāte yi'rityawa'ri kimakireje kiro'si kijāerā baakoṣeika simamaka Tuṣarā majarōṣñurā o'oeka rita ima.† Suṣabatirāoka "Yijeyomaki mime", Abrahamre kērika", sāñu.

24 I'suṣaka Abrahamre baeaka ōñurā imarī, "Tuṣarāte yija yi'yu", mañujkatakapi marīa jia kika majayu", āriwārūrā maime. Kire yi'riwa'ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimarākareka "Dako okamirāmarīāja jia yika nima ñoñu", Tuṣarāte mareka āriṣāñu.

25 Ikuṣaka sime aṣea: Niñerū e'eokaro'si ĩmirijaka ba'iaja wā'imarīrirōmo imariṣotojo ikuṣaka Rahab imaroyikakote baeaka Tuṣarāte yi'riwa'ri. Judiorāka ĩṣamarāre ṣūataekarāre etamaka ĩatirā, "Mija majamarāre mijare jāā'si, yiwi'iarā mija ru'rikākabe. Suṣabatirā ma'a mija ru'riwa'rirūkirō'ō mijare yibojarāñu", nare kōrika jia nare baawa'ri.‡ I'suṣaka kobaamaka ĩatirā, "Jiitaka baaike koime", Tuṣarāte koreka ārika.

26 Ōriṣōrī je'e: Maṣo'ia ōñimakarīa simajika dakoapi āriwa'ri ōñia imaberijika. I'suṣaka imarika upakajaoka sime, Tuṣarāte yapaika upakaja baaberikoṣeripotojo, "Kire yi'yurā yija ime", marikoṣejika.

3

Ba'iaja jairikapi āriwa'ri rūkimakaja ba'iaja mabaarijayu

† 2:22-23 Véase Génesis 15.1-6; 22.10-12. ‡ 2:25 Véase Josué 2.1-21.

1 Yijeyomarã, ĩ'rika upakaja Tuparãrika bojariroka wãrõrimaja oyiaja imarika mija pupajoa'si. ĩ'rãrimarãja sawãrõrimaja mija imajikareka jia simajĩũ. Ikuþaka mija õũũ: Tuparãrika nare nawãrõika upakaja nayi'riberijikareka, aþerã pemawa'ribaji sawapa nare Tuparãte jẽnerãũ.

2 Rikimakaja sime ba'iaja mabaaiika. I'supaka simako'omakaja, sarakajepããtirã jia jaibaraka imarã tarãja nime ritaja Tuparãte yapaika upakaja baawãrũrijayurã.

3 Kũþajĩka marẽrõkaka imako'omakaja, saþi jaibaraka rikimaka ba'iaja maþoajiyeyu. Ā'mitirikõrĩ je'e: ikuþaka sime ba'iaja majaika: Jo'baki kawarute imakoþeko'omakaja kũþajĩka þerumijia kirijokoþearã mapi'þeikapi ãrĩwa'ri kire mabaarũjeika upakaja yi'yuka kime.

4 I'supakajaoka sime jo'baka kũmua saro'si. Wĩrõa jãjia baeko'omakaja kũþajĩka wẽrũþãiaþi samatamarĩkawãrũyu, ma'ririyaþairõ'õrã sa'ririka yapawa'ri.

5 I'supakajaoka sime marẽrõkaka. Kũþajĩka simako'omakaja saþi ãrĩwa'ri aþerãreka ba'iaja majaiyu, "Imatiyairã imarĩ, aþerãte pemawa'ribajirã yija ime", ãrĩþupajoawa'ri. Mia, i'supakajaoka sime þeka saro'si. Kũþajĩtakajĩkapi mawããika imariþotojo jo'baka riopakiaka sajoeyu.

6 I'supaka sime marẽrõkaka. Saþi ba'iaja jaibaraka rikimarã aþerãte ba'iaja majũarũjeyu. Majaika ã'mitiritirã "Ritaoka ba'iaja baairã nime", aþerãte mareka ãrĩwãrũrijayu. Ba'iaja jaiwa'ri maimarika mabitatarijayu. Suþabatirã aþerãte ba'iaja baairã majarirũjeyu. Satanãre ba'iaja mare jairũjemaka, i'supaka maro'si simarijayu.

7 Mia. Ritaja ba'irijia ima, wĩ'ñaka, ãñaka, suþabatirã riakakakaoka þo'imajarũjewãrũirã maime.

8 I'supaka simako'omakaja ba'iaja majaika þoto, "I'supaka jaibekaja maimaye'e", ãrĩwãrũbeyurã maime, sarakajepããwãrũberiwã'ri. I'supakajaoka ãñaka mare kukuika þoto sayi'aika upaka majaikapi ba'iaja aþerãte maimarũjeyu.

9-10 I'supaka simamaka "Jia yijare mibaayu", Maþaki Tuparãte ãñurã imariþotojo, "Ba'iaja najũarũ", ãrĩwa'ri aþerãreka majairijayu. Yijeyomarã, i'supaka jaiyuyebu'abekaja maimaye'e, "Ñima upakaja nimarũ", ãrĩwa'ri Tuparãte þo'ijiaekarã maimamaka.

11 Őrĩkõrĩ je'e: ¿Okokoþea jia waria okoa þoataika, jũ'akapitiyika rukubaka þorijĩka rukuya mijareka?

12 I'supakajaoka higuerajũki imariþotojo olivo wãmeika õterikirika upaka ruiberijĩka. I'supakajaoka iyaka, higuerarika upaka rikariberijĩka. Suþa imarĩ okoa rukubaka imabeju upaka aþerãreka ba'iaja jaibekaja maimaye'e yijeyomarã.

Tuparãte mare jeyobaamaka õrĩþupairã maimarãũ

13 ĩ'rika mija þõ'irã "Tuparãte yapaikakaka õrĩþupaiiki ñime", ãñukate imajikareka jia oyiaja kibaajĩũ. I'supakajaoka aþerãte pemawa'ribaji imabekaja, jia nare kijeyobaarijarijĩũ. I'supaka kibaamaka ĩatirã, "Jia õrĩþupaiiki imawa'ri, jia baawãrũiki kime", aþerãte kireka ãrĩrãũ.

14 Aþerãte oakiriwa'ri nare mija ã'mijãrãka, suþabatirã aþerãte pemawa'ribaji imarika mijaro'si takajĩkaja þupajoariþotojo, "Jia õrĩþupairã yija ime", ãparaka jĩjimakapi aþerãte mija jaikeþeyu. I'supaka imawa'ri jia wãjia imakoþeikakaka mija ã'mitirĩþe'yoriþayu.

15 I'supaka imarã Tuparãte yapaika upakamarĩa þupajoawa'ri, õrĩþupakirãmarĩrã nime. Wejeareka imarãte þupajoairokapi nimarijayu.

Supabatirãoka Espiritu Santore ã'mitiripëabekaja, ba'iaja napupaka nare ãñua Satanárikapi i'taika sime.

¹⁶ I'supakajaoka nare oakiparaka aperedate na'mijjarãka, supabatirã "Nare pemawa'ribaji õñurã yija ime", narirãka rukubaka pupajoairã jariwa'ri, i'supakajaoka ritaja nayapaika upakaja ba'iaja baairã najarirãñu.

¹⁷ I'supaka mare simakoreka, ikupaka sime Tuparãte yapaika upaka imarikakaka: Jia oyiaja baabaraka, supabatirãoka jia aperedate imariyapawa'ri oka naka jiebaraka maimarijarirãñu. I'supaka simamaka aperedate ãñua ã'mitiritirã, mayapaikatakaja pupajoabekaja, jia nare mawayuãrãñu. Supabatirãoka wayuãbu'awa'ri jia I'rãtiji jeyobaabu'abaraka maimarijariye'e. I'supakajaoka wapuju pakibu'abekaja, mañu upakaja baabaraka maimaye'e.

¹⁸ Supabatirã aperedate jia imarijariwa'ri, oka jiebaraka jia natiyiaja ni-maerã aperedate jeyobaarimaja puri jittakaja baairã imarã. I'supaka imarã nimamaka, najeyobaairãoka jia imarã jarirãñurã narõ'si.

4

Ba'iaupakirãre ima upaka imarika yapaberwa'ri Tuparãte yapaika upaka maimaye'e

¹ I'supaka yi'ribu'abeyurã imarã mija tiyiaja jãjirokapi ba'iaja jaibu'arika imariyaya mijarõ'si. Ìakõrã je'e: Mija pupaka mijare ãñu upakaja baariyapawa'ri Tuparãte yapaika upaka mija baabeyu.

² I'supaka imarã imarã mija yapaika upaka mijare imarũjebeyurãte mija ri'kakopeyu. Nayapaika upaka ima tõpowãrũrãte Ìatirã nare mija oakiriri-jayu nupaka satõpowãrũbeyurã imarã. Marãkã'ã baatirã satõpowãrũbeyurã imarã, boebariwa'ri okajãjiapi mija pipebu'ariyayu. I'supaka mijarõ'si sime mija yapaika Tuparãte mija jẽnerijaribeyua simamaka.

³ Kire mija jẽnekopeika poto ba'iajiji kire mija jẽneika simamaka mijare sakija'atabeyu. Mía je'e: Mijarõ'sitakaja pupajoabaraka Tuparãte mija jẽnekopeyu, jijimaka mija imarũkitakaja pupajoarijayurã imarã.

⁴ I'supaka imawa'ri Tuparãte yapabeyurãte ima upaka mija ime mijarõ'si. Tuparãte yi'ribeyurã puri, õñia nimatiyikuriji nayapaika takaja pupajoawa'ri ba'iaja baarijayurã nime. Nupaka pupajoawa'ri ba'iuapakaja Tuparãte baawã'imarimaja upaka mija jayu.

⁵ Rita sime, Ìakõrã je'e. Ikuupaka sabojayu Tuparã majarõpũñurã kire bo-jãjirimajire o'oeka: Mare kipo'ijiaeka simamaka, "Yire oyiaja ã'mitiripëatiyairã nimarũ", ãrãwa'ri Tuparãte mare wayuãyau.

⁶ I'supaka simamaka "Jia po'imajare yire ã'mitiripëarũ", ãrãwa'ri nare jeyobaarika pupajoarijayuka kime Tuparã. Rita ñañu Ìakõrã je'e: "Napupaka nare pakimakaja 'Õritiyairã yija ime', ãñurãte jeyobaabeyuka kime Tuparã. 'Aperedate pemawa'ribaji imabeyurã yija ime', ãñurãte puri jia kijeyobaayu", ãrãwa'ri sabojayu kimajarõpũñurã.

⁷ I'supaka ima pupajoawa'ri "Tuparã, ñipamaki mime", ãrãwa'ri kiyapaika upaka oyiaja baabaraka mija imabe. Sapã mija imarãkareka Satanãre mija pe'yomaka mijare ba'iaja baarũjewãrũberwa'ri mijareka kiru'rirãñu.

⁸ Tuparãka jibaji rirãkibiparaka mija imarãkareka jibaji mijare kiwayuãrãñu. Mija ã'mitipe ba'iaja baairã. I'supaka mijare baaiki kimamaka ba'iaja mija baaika ja'atirã, jia oyiaja mija imarijape. I'supakajaoka ba'iaja pupajoabekaja "Tuparãte yapaika takaja yija baarãñu", ãrãwa'ri I'rãrokapiji ña'riyaarãji mija imabe.

⁹ Mia je'e: Ba'iaja baaripototo jijimaka mija imarijaju. I'supaka imabekaja, "Ba'itakaja baairā yija ime", āparaka rīomaritirā mija pūpape'pe.

¹⁰ Tōpi mae kireka pemawa'ribaji mija pūpaka baabeyurā mija ima īatirā "Imatiyairā nimajiparū", Tuṣarāte mijareka ārīrāñu.

Majeyomarāre ba'iaja jaiwā'imarībekaja maimaye'e

¹¹ Mija ā'mitiṣe yijeyomarā. Ba'iaja jaiwā'imarību'abekaja mija imabe. Suṣabatirā "Ba'iaja imawa'ri ba'iaja jūarūkirā nime", nareka mija ārīrijaria'si. Ika mijare ñañua yi'pekaja ba'iaja mija jeyomarāreka jaiwā'imañurā mija imarākareka pūri, "Mija po'ia mija wātaika upakaja aṣerāte mija wātabe", ārīwa'ri Tuṣarāte jā'meika yi'ribeyurā mija imarāñu. "Tuṣarāte jā'meika yi'rirūkimarīa sime", āñurā upaka "Ba'iaja jūarūkirā nime", mija ārikoṣeyu.

¹² I'supaka simako'omakaja Tuṣarā ī'rīkaja imaki "Ikuṣaka jia mija baabe", ārīwa'ri mare jā'mewārūiki. Suṣa imarī Tuṣarā'ōmakaja imaki ritaja po'imajare baaika īawārūtirā, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rirūkia imaekareka nare jeyobaiki. I'supakajaoka, ikijioka imaki ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā po'imajare pūatarimaji. ĸTuṣarā ī'rīkaja i'supaka baarimajire imako'omakaja mija jeyomarāreka "Ba'iaja baarimaja nime", ārīwārūirā mija ime bai je'e?

Tuṣarāte jērīabekaja kibo'ibajirā upaka maṣuṣayariji majērāko'aberijīñu

¹³ Mia je'e. "Ireje ma'riberiyē'e, waeroka aṣe wejearā a'ritirā ī'rākuri wejē'rākareka mawaruaka ijīpatatirā rīkimakaja niñerū matōṣoari", āparaka jījimaka mija imarijaju ī'rārimarā. I'supaka āñurāte yokajāēerā baayu mae.

¹⁴ "Waeroka i'supaka yijaro'si simarāñu", mija ārīwārūbeyua sime. Nōaka oñia imarūkimarīrā maime. Īakōrī je'e: Bikitojo namasika ruika ñojimarīji rirīpataika upaka maime.

¹⁵ "Tuṣarāte yaṣajīkareka, oñia yija imatiyikuri ikuṣaka yija baarāñu, isaoka yija baajīñu", mija ārīrāka jia simarāñu mijaro'si.

¹⁶ I'supaka simako'omakaja Tuṣarāte yaṣaika ṣupaṣoabekaja mija ṣuṣayariji mija baarūkitakaja bojarīṣaparaka jījimaka mija ime. I'supaka mija bojakōṣeika yaṣabeyuka Tuṣarā.

¹⁷ Suṣa imarī ika mijaro'si yo'orijaju īatirā, "Ikuṣaka maimarika Tuṣarāte yaṣayu're", ārīwārūripototo samija baabesarākareka, ba'iaja baairā mija imarāñu.

5

"Aṣerāte ba'iaja baawa'ri, wayuoka baabeyurā ba'iaja jūarāñurā", Santi-agore ārīka

¹ Dakoa wayuoka baabeyurā imaripototo Tuṣarāte yi'ribeyurā, yire mija ā'mitiritiyabe. Nāmajī ba'iaja jūarūkirā imarī ba'itakaja ṣuṣarībaraka mija imabe.

² Mia je'e, ritaja mija rikaika rabaika upaka sime. Suṣabatirā, jia jariooka mija rikakoṣeikaoka butu ba'arikaro'siji sime.

³ Suṣabatirā mija oro, i'supakajaoka mija niñerū rīkimakaja tōṣotirā samija jietarupamaka bitamarīka upaka sajayu. I'supaka simamaka īawa'ri "Wayuoka baairāte ṣaṣi najeyobaari imakoṣeyu", aṣerāte mijareka ārīrāñu. No'ojīrāmarīaja wejetiyia seyarūkia jariwa'riko'omakaja rīkimabaji niñerū mija mo'arijaju. Ṣaṣi ārīwa'ri ba'iaja baarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirāja mija ime.

⁴ Aṣe, mija oteriki rioa ba'iraberimajare waṣajībeyurā mija ime. I'supaka mija baaika īaiki kime Tuṣarā. Suṣabatirā "Jia naro'si yija ba'irabeko'omakaja, yijare nawaṣajībeyu", mijareka nañua ā'mitiyuka kime.

5-6 Supabatirā ba'iaja baabeyurāteje mija okabaarijayu ĩparimarā wājītāji. I'supaka nare mija baaripareareka ĩrārimarā wayuoka baairāteje najāāroyika. I'supaka ba'iaja nare mija baamaka, marāk'ā mabaaberijika naro'si simamaka ba'iaja nare mija baaeka narakajepāāeka. Dika jariwa'ririmarāja rikairā imarī ōñia mija imatikurijikaja mija baariyapaika upakaja baarijaturā mija ime. Ikuṣaka sime ā'mitirikōrī je'e: Wa'ibikirāwēkoa najāāerā baaika ruṣu rīkimakaja sanaji'ayu jia ūkirika sajarirāka ṗoto sajāāokaro'si. I'suparā mija imamaka "Ōñia nimarō'ōjitejika takaja jia nimakoṗeyu, ba'iaja jūarūkirā imariṗotojo", Tuṗarāte mijareka āñu.

Ba'iaja jūariṗotojo Tuṗarāte yi'riwa'ri samarakajepāāeje

7 Yijeyomarā wātaka ñoñurā, mae aṗea ate mijare yibojaerā baayu. Ā'mitirikōrī je'e: Aṗerāte ba'iaja mijare baariwā'imarīko'omakaja Maiṗamakire ĩtarūkia ṗupajoabaraka kiyapaika upakaja baabaraka mija imarijape. Mia aṗea, ikuṣaka ōterikia ōterimajire ime: Sakiōterāka be'erō'ō ṗu'erō'ō seyarāka ṗoto "Jājia yiro'si jariwa'ri jia saruirāñu je'e", āriwa'ri jajumarāja sakita'ayu.

8 I'supakajaoka mija imarijape mijaoka, Maiṗamakire ṗerietarūkia ta'abaraka kiyapaika upaka baarija'atabekaja. "No'ojirāmarāja sajarirā'ayu ṗo'imajare baaika mirāka ĩarī ketarūkia", āriwa'ri i'supaka mija imabe.

9 Yijeyomarā, "Ba'iaja baarimajarata nime", āṗaraka Tuṗarāte yi'yurāreka jaju'abekaja mija imabe, sawaṗa Maiṗamakite ba'iaja mijare jūarūjekoreka. "No'ojirāmarāja sajarirā'ayu kipe'rietarūkia", āriwa'ri i'supaka mijare ñāñu.

10 Yijeyomarā, ā'mitirikōrī je'e. Ikuṣaka nimaeka Tuṗarāro'si bojaĳirimaja: Ba'iaja ṗo'imajare nare baako'omakaja, sarakajepāāabaraka Tuṗarāro'si bojaĳirijaparaka nimaeka. I'supaka nimaeka simamaka nimaeka upakaja mija imabe mijaro'si.

11 Ōrīkōrī je'e: Ba'iaja jūariṗotojo Tuṗarāte yi'riwa'ri sarakajepāārijayurāreka "Jiirā nime Tuṗarā ñakoareka", āñurā maime. I'supaka kimaeka Job imaroyikaki kiro'si. ĩrāba'imarā ba'iaja jūariṗotojo Tuṗarāte yi'ririja'atabeyuka kimaeka. Supa imari ba'iaja kijūaeka be'erō'ōṗi ṗuri jia imarika kitōṗoeka ōñurā mija ime. Supa simamaka "Mare wayuūatiyaiki imarī, jia Tuṗarāte mare baarūkirā maime", āñurā mija ime.

12 Yijeyomarā ikuṣaka sime aṗea imatiyaikakaka: "Ikuṣaka yija baarāñu", mija āñu be'erō'ō simaupakaja mija baarijape. Rita mija āñu, "Tuṗarā ṗariji ōñuka yija āñu", mija āri'asi. Supa imari rita āririjayurā mija imamaka, "Jee", mija āri'arāka, "Jēno'o", mija āri'arākaoka, mijare nayi'rirāñu. I'supaka imarā mija imamaka, sawaṗa Tuṗarāte mijare jēñebesarāñu.

Ikuṣaka sime Tuṗarāte yi'riwa'ri kire jēñerika

13 Aṗea mia. Ka'wisika mija jūaika ṗoto, "Tuṗarā, yire mijeyobaabe", kire mija āririjape. I'supakajaoka ĳijimaka mija imarāka ṗoto Tuṗarāte ĳiṗupayeabaraka mija bayakoyabe.

14-15 I'supakajaoka ĩrīkate wāmarā jarirāka ṗoto Cristorika yi'yurāte imaruṗarimajare mija akabe. Nare mija akamaka wāmarā imaki ṗō'irā etatirā kūṗajī iyebaka kiṗo'iarā nabu'arāñu. Supabatirā "Marāk'ā baawārūberirā'ri Tuṗarā ṗuri kire tāārāki", āriwa'ri kire najēñemaka, wāmarā imakite jājirāñu. Supabatirā ba'iaja kibaaeka kireka imajikarekaoka sareka kire kiwayuūarāñu.

16 I'supaka wayuūaiki Tuṗarāte imamaka ba'iaja mija baaika mija bojabu'abe. Samiji bojabu'arāka be'erō'ōṗi mija tiyaja Tuṗarāte mija jēñebe sareka mijare kijieokaro'si. Tuṗarāte yapaika upakaja ĳiṗuparā

maimarākareka, kire majēñeika upakaja jiaꝑi mare ā'mitiritirā tērīwa'ribaji mare jeyobaarūkika kime.

¹⁷ Tuṗarāro'si bojañjirimaji, Elías imaroyirekaki, muṗaka ꝑo'imajiji imaekaki kiro'si. I'suṗaka imariṗotojo, Israel ka'iarā okoa jaririka yaṗaberiwa'ri Tuṗarāte kijēñeka upakaja, maekarakakuri wejejē'rā aṗejē'rā ñe'metājirō'ōjirā okoa jariberika.

¹⁸ I'suṗaka simaeka be'erō'ō, torā okoa jaririka yaṗawa'ri Tuṗarāte kijēñemaka okoa jarika ate. I'suṗaka sabaaka be'erō'ōꝑi jia ōterikia ruika mae.

¹⁹⁻²⁰ Mija ā'mitiṗe yijeyomarā. Mija watoṗekarā ĩ'rīka Tuṗarāte yaṗaika upaka imarika ōririṗotojo saja'atawa'ri ba'iaja baarimaji jarijikite, mija jeyobaabe. Jia Jesucristore yi'yuka kijariṗe'aokaro'si kire jeyobaaiki ꝑuri jia kire baarāki. Ika jia mija ōṗe: I'suṗaka jia kire kijeyobaamaka, rikimaka ba'iaja kibaaikareka Tuṗarāte kire saye'kariarāñu. I'suṗaka simamaka kireyarāka ꝑoto ba'iaja jūarika tiyibeyurō'ōrā ke'rirūkia imakoṗaikareka kire kitāārāñu.

I'tojirāja sime ruṗu.

Primera carta de San Juan

Jesucristore yi'yurãro'si Juanre o'oeka

¹ Yijeyomarã, "Ikupaka Jesucristore ime", ãrĩwa'ri mijaro'si yo'oerã baayu mae. Á'mitirikõrĩ je'e: Tuparãte ãñu upakaja mare baabeaiki imarĩ, imajiparũkirã mare imarũjerimaji kime. Supabatarĩroka wejea po'lijirirã baaeka rupubajirã imatikaki kime. Yija õñu upakaja kire yija ã'mitirika, kire yija ãeaka, supabatarã kire raberoiyakarã imarĩ, i'supaka mijare sayibojayu.

² Kika yija imaroyika poto kire yija ãeaka simamaka, "Rita sime", ãrĩwa'ri mijare sayibojærã baayu. Á'mitirikõrĩ je'e: Iki Jesucristojo imaki mareyarãka poto õñia kika mare imajiparũjerũkika. Supabatarĩroka, Kipaki Tuparãka imajiparoyikaki kimaeka. I'supaka simamaka, Tuparãte yija põ'irã kire pũataeka kire yija ãokaro'si.

³ I'supaka simamaka yija ãeaka, yija ã'mitirika mirãkaoka mijare yibojayu yijaka ĩ'rika upakaja mija pupajoaokaro'si. Mapaki Tuparãte, Kimaki Jesucristopitiyika ĩ'rika upakaja napupaka ima upakaja pupajoairã yija ime yijaro'si. Supa imarĩ, i'supakajaoka mija imarika yapawa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu.

⁴ Ikupaka mijare sayibojayu ĩ'rika upaka oyiaja pupajoatirã jjimaka maimærã.

Jia Tuparãka maimarijarirã, ba'iaja baabekaja maimaye'e

⁵⁻⁶ Mija ã'mitipe. "Ba'iaja baariroka imabeyua Tuparãreka", ãparaka Jesũre yijare bojarape. Ikupaka sime: Ba'iaja baarijayurã imariþotojo "Tuparãte pupajoaika upakajaoka pupakirã yija ime yijaro'si", ãñurã þuri jairim-irãkatakaja sajairiwã'imañurã. I'supaka imawa'ri, wãjiroka ima yi'ribeyurã nime.

⁷ I'supaka baabekaja Tuparãte pupajoaika upaka jia oyiaja baabaraka maimarãka þuri, ĩ'rika upakaja maimarijarirãñu. I'supaka simamaka Kimaki Jesucristore maro'si riwejurubaraka reyaĩjikapi ãrĩwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijayua mareka kiye'kariarijayu.

⁸ "Ba'iaja baabeyurã yija ime", ãñurã þuri, wapuju imaja yi'yurã imariþotojo noñu upakaja napo'iaja parebaarijayurã. ĩ'rãjaoka imarã wãjiroka pupajoarika yapaberirijayurã.

⁹ I'supaka baabekaja "Ikupaka ba'iaja yibaayu", ãparaka wããrõ'õrãja Tuparãte samabojarãkareka, sakiye'kariarijarirãñu. I'supaka mare baatirã "Oka nare imabeyua mae", mare kërĩrãñu. I'supaka jia mare kibaarãñu wãjirokapi kẽñu upaka oyiaja baaiiki imarĩ.

¹⁰ "Ba'iaja baairã oyiaja po'imajare ime", Tuparãte ãritika sime. I'supaka simako'omakaja "Ba'iaja baakoribeyurã yija ime", ãñurã þuri "Tuparãte ãñua pakirika sime", ãñurã upaka nime.

2

Tuparãka maro'si maimakaka jaiĩjirimaji kime Jesucristo

¹ Á'mitirikõrĩ je'e. Yimakarã upakaja wãtaka ñoñurã mija ime. Supa imarĩ, ba'iaja mija baakoreka, ikupaka mijaro'si yo'oyu. Aþerikuri ba'iaja mabaarijayua simako'omakaja, Jesucristore maro'si Mapaki Tuparãka jaiĩjirijayu. Tuparãte ĩarijyuika oyiaja baaiiki imarĩ, i'supaka maro'si baawãrũiki kime.

² I'supaka baaiki imarī, ba'iaja mabaaika wapa maro'si kireyaeka, saḗi āriwa'ri ba'iaja mabaaika Tuḗarāte mare ye'kariarūkia simamaka. Maro'si takajamarīa, ritaja ḗo'imajaro'si ḗariji i'supaka simaokaro'si supa kibaaeka.

³ Ikuḗaka sime: Tuḗarāte jā'meika upakaja yi'riwa'ri, "Kire ḗnurā maimē", marīwārūyu.

⁴ "Tuḗarāte ḗnurā yija ime", āriḗipotojo, kijā'meika yi'ribeyurā ḗuri, wapuḗu ḗakirimaja nime. I'supaka nabaarijaju Tuḗarārikakaka wājia ima upaka imarijaribeyurā.

⁵ Tuḗarāte jā'meika upakaja baarijayuka ḗuri, kire yaḗatiyarīji yaḗaiki. I'supaka imawa'ri, "Tuḗarāka ī'rātiji ḗupaika maimē", marīwārūrāñu.

⁶ Supa imarī, "Tuḗarāka ī'rātiji ḗupakirā maimē", mañaokaro'si Jesucristore imaroyika upakaja imarijaririka sime.

Bikijakaka jā'merika simako'omakaja mamaka upakaja jā'meika

⁷ Yijeyomarā, ika ḗaperapi maekaka jā'merikakaka ḗo'ijiyumarīa mijare yibojaju. Bikijarāja mawayūiabu'arūkia mija ā'mitiriū'mura'atikaja sime.

⁸ Maejekakamarīa simako'omakaja, ḗo'imajare wayūiabaraka Jesucristore imaroyika ḗupajoatirā "Mamamiji yi'rimiriḗrikawa'rirūkiaro'si sime", marīwārūyu mae. Mijaoka sā'mitiriḗḗairā imawa'ri aḗerāte wayūiairā mija imarijaju mae. Supa imarī, "Ba'iaja baarika ja'atirā, mamaka jia imarūkia yijare beairā nime", ḗo'imajare mijareka āñu.

⁹ Ī'rīka, "Ba'iaja baabekaja Tuḗarāka ī'rātiji ḗupajoabaraka ñime", āriḗipotojo, Cristore yi'yukate ĩariḗe'yoiki Tuḗarāka jia imabeyuka ruḗu.

¹⁰ Cristore yi'ririḗjayurāte wayūiaiki ḗuri, Tuḗarāte ḗupajoaika upaka jia oyiaja baarijayuka kime. I'supaka imaki imarī, ba'ia ḗupajoaberīwa'ri jia oyiaja Tuḗarāka kimarijaju.

¹¹ Supabatirā Cristore yi'yurāte ĩariḗe'yoiki ḗuri Tuḗarāka ī'rātiji ḗupajoabeyuka kime. I'supaka baarijari, Tuḗarārikakaka yi'ririyaḗabeyuka imarī, ba'iaja kibaarijarirāñu. Ōrīkōrī je'e: Neirō'ōrā maweḗapayu upaka imaki kime.

¹² Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, "Jesucristore reyaekapi āriwa'riji ba'iaja mabaaika Tuḗarāte mare saye'kariaeka", āñurā mija imamaka, ika ḗaperā mijaro'si yo'oyu.

¹³ ḗakiarimarā, jia Cristore yi'yurā imarī, mija ā'mitiḗe mijaro'sioka. Wejea ḗo'ijirirā baaeka ruḗubajirā imaū'muekakite ḗnurā mija imamaka, ika ḗaperā mijaro'si yo'opūayu. Mija ā'mitiḗe bikirimaja, kire yi'rimiriḗrikawa'yurā. Satanás, ba'iaja baarimajite ī'rāḗē'rōtorāja taairā mija ime. I'supaka imarā mija imamaka, ika ḗaperā mijaro'si yo'oyu.

¹⁴ Yimakarā upaka wātaka ñoñurāro'si sayo'oyu ika, Maḗaki Tuḗarāte ḗnurā mija imamaka. Mija ḗakiarimarā, wejea ḗo'ijirirā baaeka ruḗubajirā imaū'muekakite ḗnurā mija imamaka, ika ḗaperā mijaro'si yo'opūayu. Mija bikirimaja, okajājirā imawa'ri, Tuḗarārika bojariroka jia yi'ririḗjayurā mija ime. Supa imarī, Satanás, ba'iaja baarimajite ī'rāḗē'rōtorāja taairā mija ime. I'supaka mija imamaka, ika ḗaperā mijare yiḗūatayu.

¹⁵ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare baarijayuakaka baarika ḗupapekaja mija imabe. Supabatirāoka ba'irījia mija yaḗaikareka takaja mija ḗuparia'si. Wejeareka ba'iaja imakoḗeika yaḗatiyaiiki ḗuri, Maḗaki Tuḗarāte yaḗabeyuka kime.

¹⁶ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare ḗupajoairokapi mija ḗupajoa'si. Ā'mitirikōrī, ikuḗaka ḗupajoairā nime: Ba'iaja baaritakaja yaḗawa'ri,

naɸupaka nare añu upaka ba'iaja nabaarijaju. Supabatirā ritaja ima jiyurika ĩawa'ri, ritaja rikarika nayaɸayu. I'supakajaoka "Mia. Dakoareka wayuoka baabeyuka ñime", āriwa'ri ĩjimaka nare simaɸakirūjeyu. I'supaka ba'iaja nabaarijaya ika wejeakarā ɸo'imaɸajiji ɸo'ijiyua imarī, Maɸakirikamarīa sime.

17 Ika wejeareka Tuɸarāte yi'ribeyurā, supabatirā ba'iaja nabaariji-toikaoka ɸurirāka. Tuɸarāte yaɸaika upaka oyiaja baairā ɸuri ōña imajiparāñurā.

Rĭkimarāja Cristore yaɸabeyurā imarā

18 Mija ā'mitipe yijeyomarā. Kūɸajiji sajariwa'yu wejetiyarā seyarūkia. I'supaka simaerā baarāka ruɸu "Cristore Jo'ata'aikite* i'tarāñu", āriwārūtikarā mija ime. I'supaka simarāka simako'omakaja, aɸerā rĭkimarāja Cristore jo'ata'airā imatirijayurā maekakaoka. I'supaka simamaka, "Koyiaja sa-jariwa'yu wejetiyarā maeyarūkia", marīɸupajoawārūrijayu.

19 Ikuɸaka nime, ā'mitirikōrī je'e: "Maka imakoɸerapārā Jesucristore mayi'yurokamarīa yi'rikoɸeirā nimarape", nareka āriwārūrā maimē. I'supaka imawa'ri mare nakōrōtaɸarape. I'supaka Jesucristore mayi'yu upakaja nimarikareka ɸuri mare nakōrōtaɸaberijāāeka. Supa nabaamaka, "Jesucristorirāmarā nime", marīwārūrijayu.

20 Mija ɸuri jia rita wājimijikaka Tuɸarārika ōñurā imarā. I'supaka mija ime Espiritu Santore mijareka Jesúre ña'ajāāeka simamaka. I'supaka mijare kibaaeka simamaka, "Ika nawārōika rita sime, ika ɸuri ɸakirika ima", āriwārūrā mija ime.

21 Rita ima ōribeyurā mija imamakamarīa ikuɸaka mijaro'si yo'oyu. Rita ima mija ōriwārūyu. I'supakajaoka rita wājimijikakamarīa ĩrārimarāre wārōɸapaka ā'mitiritirā, "Pakirimaja nime", āriwārūrā mija imamaka, ika ɸerape mijare sayibojayu.

22 Ikuɸaka nañu ɸakirimaja: "Jā'merūkika Tuɸarāte wā'maekakimarīka kime Jesús." I'supaka ɸakirimaja Cristore jo'ata'airā nime. Supa imawa'ri "Jesús Pakimarīka Tuɸarāte ime, supabatirā Kimakimarīka kime Jesús", añurā nime ɸakirimaja.

23 "Tuɸarāmakimarīka kime Jesús", añuka ɸuri, Tuɸarārikimarīka kime. "Tuɸarā Makitaki Jesúre ime", añuka ɸuri Jesús Pakika ĩrātijiji ɸuɸaiki kime.

24 Cristorika bojariroka ā'mitiparaka mija imara'aeka ā'mitiripeɸabaraka mija imabe. I'supaka mija baarijarirākareka Jesús, Kipakika ĩrātiji ɸuɸaparaka rirākibiritiirā mija imarijarirāñu.

25 I'supaka simarāñu, "Yire ā'mitiripeairā ōña imajiparāñurā", Jesucristore mare āritika simamaka.

26 Ā'mitirikōrī je'e: ĩrārimarā naɸupajoaika upakaja wapuɸu ɸakirika mijare wārōriyapairā. I'supaka ōñurā imarī, rakajekaja mija imaokaro'si ika ɸapera mijaro'si yo'opūayu.

27 Jesucristore mijareka Espiritu Santo ña'ajāāekarā imarā mija ɸuri. Mijaka imaki imarī, mijare wārōrimaji Espiritu Santore imarijaju. I'supaka imarā imarī, aɸerāte mijare wārōrika yaɸabeyurā mija ime. Dika jariwa'ririmarīa, ɸakirimarīaja Espiritu Santore mijare wārōrijayurā imarī, rita imatiyaika mijare kiwārōrijayu upakaja mija imarijape. I'supaka imawa'ri Jesucristoka ĩrātiji ɸuɸaparaka jia mija imarijape.

* 2:18 El Anticristo

²⁸ Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, ika jia mija ā'mitipe. Jesúka ĩ'rātijiji p̄up̄aparaka, kiyapaika upakaja jia mija imarijape. I'supaka mija baari-jarirākareka, ate ketarāñurimi kiñakoareka i'yopi'ribekaja mija imarāñu.

²⁹ "Tuṣarāte ĩarijiyuika oyiaja baaiki kime Jesús", mija āriwārũika simamaka, "Jia oyiaja baarijayurā nime Tuṣarā makarā", āriwārũirā mija ime.

3

Tuṣarārirā maimakaka

¹ Mija ā'mitipe. Maṣaki Tuṣarā imaki mare wayuñatiyaiki. I'supaka maka imawa'ri, "Yimakarā mija ime", mare kēñu. Rita sime i'supaka mare kēñua, kimakarā tarājaoka maima. I'supaka simako'omakaja, rĩkimarāja nime p̄o'imaja i'supaka maima ĩawārũbeyurā. Tuṣarāte ōribeyurā imarĩ, kimakarā maima niawārũbeyu.

² Mija ā'mitipe yijeyomarā. Tuṣarā makarā maima mae. I'supaka simako'omakaja kimakarā maimamaka, ñamajĩ aṣeupaka mare kimarũjerũkia p̄uri, mare kiōrĩrũbeyyua sime. Maekaka sōribeyurā imariṣotojo "Jesúre etarāñurimi p̄uri, kire ĩawa'ri kima upakaja maimarāñu", āriwārũirā maima.

³ "Rita, kima yija ĩarāñu", āñurā ba'iaja baabekaja nimarijaju, "Cristore ba'iaja baakoribeyu upaka yija imariyapayu", āriwa'ri.

⁴ Ba'iaja baarijayurā p̄uri Tuṣarāte jā'meika yi'ribeyurā imarā. Mia, kijā'meika yi'riberirika sime ba'iaja baarika.

⁵ I'supaka simamaka, ba'iaja baakoribeyuka Jesucristore ima ōñurā mija ime. I'supaka imaki imawa'ri, "Ba'iaja nabaaiika yiwapakoyimaka, ba'iaja baape'abekaja nimarũ", āriwa'ri, ika ka'iarā ketaeka", āriwārũirā mija ime.

⁶ Jesúka rĩrākibiritirā imarā, ba'iaja baarijaribekaja nime. Ba'iaja baari-jayurā p̄uri Jesucristore jērākoaberirwa'ri kika ĩ'rātiji p̄up̄aribeyurā imarā.

⁷ Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, "Ba'iaja mabaajika marā imabeyua", mijare bojayurāte mija ā'mitirip̄e'a'si. Tuṣarāte yapaika upakaja baarijayurā mija imajĩkareka, Cristo jia oyiaja baaiki upaka mija ime.

⁸ Ba'ioyiaja baarijayuka p̄uri Satanāre kire jā'meika upakaja baarijayuka imaki. I'supaka ñañu, wejea p̄o'ijirirā baaeka ruṣubajirā ba'iaja baarimajiji imara'aekaki Satanāre imatika simamaka. I'supaka imara'aekaki imarĩ ba'iaja p̄o'imajare kibaarũjerijayua riataokaro'si ō'ōrā Tuṣarā Makire etaeka.

⁹ Ba'iaja baabeyuka Tuṣarāte imamaka, i'supakajaoka nime kimakarā nara'si. Jia oyiaja imarũkirā Tuṣarāte nare jarirũjeika simamaka ba'iaja baarũkimarĩrā nime.

¹⁰ Ikuṣaka nime Tuṣarārirā, suṣabatirā Satanārirā. Mia je'e: "Jesucristore yi'yurā yija ime", āriṣotojo, Tuṣarāte ĩajiyubeyua baairā kirirāmarĩrā nime. Suṣabatirā Tuṣarāte yi'yurāte ba'iuṣakaja ōñurāoka kirirāmarĩrāoka imarā.

Īrātiji wayuñabu'abaraka maimarijariye'e

¹¹ Bikijarāja Cristore mija yi'riũ'muekarō'ōjĩteṣi "Matiyiaja jia mawayuñabu'arijariye'e", āñua ōritirā mija ime.

¹² Cañ imaekakite baaeka upaka mabaaberijĩñu. Satanāre yi'riwa'ri jiiṣupaki kibe'erō'ōkaki imaekakite kijāñeka. Ikuṣaka āriwa'ri kire kijāñeka. Ā'mitirikōrĩ je'e: Ba'ika imarĩ, "Jiika kime yirĩĩ", āṣaraka kire ā'mijĩawa'ri i'supaka kire kibaaeka.

¹³ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Ika wejeareka ba'iaja baarimaja imarāte mijare ā'mijĩamaka, "Aya, ¿dako baaerā yijare na'mijĩayu?", āriṣupajoabekaja mija imabe.

14 Cristore yi'ribeyukajirā maimaroyika poto reyatarā upakaja maimaeka ruḡu Tuḡarāte ḡakoareka. Maekaka p̄uri ḡñia imajiparūkirkā imarī, aḡep̄upaka maḡup̄upaka mare o'aekarā maime. I'supaka maima ḡñurā maime aḡerā kire yi'yurāte mare wayuīarijayua simamaka. Nare wayuīabeyurā p̄uri reyatika upakaja imarā.

15 I'supaka simamaka Cristore yi'yukate ā'mijīaiki p̄uri kire jāārimaji upakaja kime, Tuḡarāte īamaka. Supabatirā “P̄o'imajare jāārimaji ḡñia imajiparūkimarīkaja kime”, āriwārūrā mija ime.

16 Ikuḡupaka sime: Jesucristore maro'si reyaekakaka ḡñurā imarī, “Mare wayuīaiki kime”, āriwārūrā maime. Sōñurā imarī, i'supakajaoka aḡerā kire yi'yurāte wayuīawa'ri mareyarāka rō'ḡjīrā jērāika nare jeyobaabaraka maimarijariye'e.

17 Aḡeroka, kikoyiaja ba'irījia rikaiki, “Tuḡarāka rīrākibiritiiki ḡñime”, āriḡipotojo Jesúre yi'yurā wayuoka baairāte jeyobaabeyuka kima simamaka i'supaka kērīkoḡeika pakirika oyiaja kiro'si jayua.

18 Wātaka ḡñoñurā, rita jia aḡerāte wayuīariḡupakirā imawa'ri nare majeyobaarijariye'e. Moka mirākapi takaja nare mawayuīakopejka p̄uri jiamarā sime.

Jesúre yi'yurā imarī Tuḡarāte kīkibekaja imarika

19 I'supaka nare wayuīariḡupakirā imarī, nare jeyobaarijayurā nime. Supa imarī “Tuḡarāte rita wājia bojaika yi'ririjayurā maime”, marīwārūrījayu. I'supaka simamaka Tuḡarāte īaika wājītāji kīkimarājaja maimarijaju.

20 “Tuḡarārika bojariroka jia yi'ribeyurā yija ime je'e”, maḡup̄upaka āñuaja ba'iaja maḡup̄uparirākareka, “Jia Tuḡarāka maimabesarāñu je'e”, marīḡup̄upajoarijayu. Ba'iaja maḡup̄upayua simako'omakaja, saḡemawa'ribaji mare wayuīaiki Tuḡarāte ime. Supabatirāoka maimarijayuakaka ritaja ḡñuka kime. I'supaka imaki imarī, ba'iaja maḡup̄upayua nare jeyobaawārūiki kime.

21 Yijeyomarā, mija ā'mitipe. Moñu upakaja ba'iaja maḡup̄uparibesarākareka, kīkibekaja maimarijarirāñu Tuḡarāte īaika wājītāji.

22 Supabatirāoka Tuḡarāte āñua yi'riwa'ri kiyapaika upakaja baairā maimamaka, kire majēñeika poto mayapaika upakaja mare kiyi'rirāñu.

23 Mija ā'mitipe, ikuḡupaka Tuḡarāte mare jā'meka: “Yimaki Jesucristore yi'paraka mija imarijape. Supabatirā mijare kijā'meka upakaja wayuīabu'abaraka mija imabe.”

24 I'supaka kērīka jiyipupaka ḡrīrijayurā p̄uri Tuḡarāte yapaika upakaja kika i'rātiji ḡupajoairā imarī rīrākibiritiirā imarā. Espiritu Santore mare kiña'ajāēka simamaka, i'supaka maima moñu.

4

“¿Yaje rita Espiritu Santore jeyobaaikapitaka nawārōtiyayu je'e?”, āriwa'ri jia mija ā'mitiririjape

1 Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Tuḡarā oka bojaījirimaja yija ime Espiritu Santore yijare jeyobaamaka”, āñurāte mija p̄ō'irā etarāñu. I'supaka napakā'ā “¿Yaje rita oka Espiritu Santore nare jeyobaaikapi nawārōtiyayu je'e?”, āriwa'ri jia nare mija ā'mitipe. “Pakirimaja nimarākareka nare mayi'riberiyey'e”, āriwa'ri i'supaka mijare ḡñu. Ika wejea sareka maima ritatojoreka rīkimarāja pakiriwārōrimajare ime.

2 “Maṗo'ia upaka kiṗo'ijirirā ika wejeareka Tuṗarāte pūataekaki kime Jesu-cristo”, āñua wārōrāñurāte ṗuri “Rita oka, Espiritu Santore jeyobaaikapitaka jairā nime”, nareka mija āriwārūrāñu.

3 Aṗerimarā ṗuri i'sirokaṗi wārōbeyurā imarī, Espiritu Santore jeyobaaikapimarā wārōirā nime. I'supaka nabaayu, Cristore Jo'ata'aikirikakaka wārōrimaja imarī. I'supaka simamaka “I'supaka ima wārōrimajare imarāñu”, āñua ōrītikarā mija ime. Maekakaoka “Ika wejea ritatorekaja nimatiyu i'supaka ima wārōrimaja”, āriwa'ri mijare yibojoyu.

4 Mija ā'mitipe wātaka ñoñurā. Tuṗarārirā mija ime. Suṗabatirā ṗakimajaroka nawārōika mija ā'mitiripe'yoyu. Satanāre ṗakirika wārōrimajare jeyobaako'omakaja I'rāṗē'rōtorāja nare mija baayu Satanāre tēriwa'ribaji ōñuka kimamaka Tuṗarā.

5 Tuṗarāte yaṗabeyumiji wārōrimaja ṗuri ṗo'imajare waṗuju ṗuṗajoairokaṗiji wārōirā. I'supaka nawārōmaka, ika ritatojo wejeareka imarāte nare ā'mitiripe'ayu Tuṗarāte ōrīberiwā'ri.

6 Maa ṗuri, Tuṗarārirā maima. I'supaka simamaka mawārōrijayua ā'mitiripe'airā nime Tuṗarāte yi'yurā ṗuri. Tuṗarāte yi'ribeyurā ṗuri, mawārōrijayua ā'mitiripe'yoirā. Suṗa imarī nawārōika ā'mitiritirā, “Ika rita bojariroka sime. I'sia ṗuri waṗuju ṗakirimajaroka sime”, āriwārūrā maima.

Mare wayuūarimaji Tuṗarāte ime

7 Mija ā'mitipe yijeyomarā, mawayuūabu'arijariye'e, aṗerāte mare wayuūarūjerijayuki Tuṗarāte ima simamaka. Suṗa imarī wayuūabu'arijayurā nime Tuṗarā makarā, suṗabatirā jia kire ōñurā nime.

8 ṗo'imajare wayuūarimaji Tuṗarāte imamaka, wayuūabu'abeyurā ṗuri kire ōrībeyurā nime.

9 Ikuṗaka Tuṗarāte maro'si baaeka mare wayuūawa'ri: Kimaki I'rīkaja imakiteje maro'si kiṗūataeka ōñia maimajiparū āriwa'ri.

10 Ikuṗaka sime aṗerāte wayuūarika: Tuṗarāte mayapaika upakamarā sime. Ikuṗaka sime, iakōrī je'e: Tēririkaja mare wayuūawa'ri Kimakire maro'si Tuṗarāte pūataeka kireyaekapi āriwa'ri ba'iaja mabaaika ye'kariaokaro'si.

11 Mija ā'mitipe yijeyomarā, i'supaka Tuṗarāte jimarā mare wayuūatiyaeka simamaka, mawayuūabu'ajīñu maaoka.

12 Maki imabeyuka Tuṗarāte ĩaiki. I'supaka simako'omakaja mawayuūabu'ajīkareka kika I'rātiji ṗupakirā maima. Suṗabatirā kiupakaja mare kijarirūjeyu. Suṗa imarī kire yaṗatiyarīji yaṗairā majayu.

13 Tuṗarāte Espiritu Santore mare ña'ajāāeka simamaka, “Kika I'rātiji ṗupakirā maima, suṗabatirā kiupakaja mare kijarirūjeyu”, āriwārūrā maima.

14 Suṗabatirā yija ĩaeka mirāka mijare yija bojaerā baayu. Ritatojo wejeareka imarāte tāārimaji imarūkikaro'si Kimakire maro'si pūataekaki Maṗaki.

15 “Tuṗarā Maki kime Jesús”, āñurā ṗuri, Tuṗarāka I'rātiji ṗupakirā nime. I'supakajaoka naka kime kiro'si.

16 Tuṗarāte mare wātaka koritiirā imarī, mare kiwayuūaikakaka yi'ririṗayurā maima.

Mija ĩabe: ṗo'imajare wayuūarijayuka kime Tuṗarā. Suṗa imarī, kiupakaja aṗerāte wayuūarijayurā ṗuri, Tuṗarāka I'rātiji ṗupakirā nime, suṗabatirā kiupakaja nare kijarirūjeyu.

17 I'supaka imarā imarī, Tuṗarāte yaṗaika upakaja ṗo'imajare wayuūairā majayu. Suṗa simamaka ṗo'imajare kiwā'marāñurīmi seyarāka ṗoto “Ba'iaja

mare kibaarãnu je'e", ãrĩwa'ri kíkibekaja maimarãnu, Jesucristore imarijarika upakaja õ'õrã maimarijayua simamaka.

18 Tuṣarãte yaṣatiyarĩji yaṣairã imarĩ kire makíkibesarãnu. I'suṣaka imawa'ri kire makíkirkúka imakoṣeika ĩ'rãṣẽ'rõtorãja mataayu. "Ba'iaja yibaaika waṣa ba'iaja Tuṣarãte yire baarãnu je'e", ãrĩṣuṣajoairã ṣuri saruṣu kíkibaraka ba'iaja ṣuṣayurã. "I'suṣaka nimamaka jia kire yaṣatiyarĩji yaṣabeyukajirã nime ruṣu", nareka marĩwãrũyu.

19 Mamarĩji Tuṣarãte mare wayuĩau'mutika simamaka, kire, suṣabatirã ṣo'imajareoka yaṣatiyarĩji yaṣarijayurã maima maaoka.

20 "Tuṣarãka rĩrãkibiritiiki ñime", ãrĩriṣotojo, aṣika kire yi'yukate ĩariṣe'yoiki ṣuri ṣakirimaji kime. Wããrõ'õrã imarãte wayuĩabeyuka ṣuri, wããrõ'õrãja imabeyuka Tuṣarãteoka yaṣawãrũbeyuka kime.

21 Ikuṣaka Tuṣarãte mare jã'meka: "Yire mija yaṣarãkareka Jesúre yi'yurãteoka mija wayuĩabe."

5

Tuṣarã makarã imarĩ, kiyãṣaika upakaja baarijarirũkirã maima

1 "Mare kitããerã Tuṣarãte wã'maekaki kime Jesús", ãrĩwa'ri sayi'yurã ṣuri Tuṣarã makarã nime. Suṣabatirã Maṣaki Tuṣarãte yaṣatiyarĩji yaṣairã imarĩ, kire yi'yurãteoka nawayuĩayu.

2 I'suṣaka simamaka Tuṣarãte yaṣawa'ri i'suṣakajaoka kijã'meika ãnu upakaja yi'riwa'ri "Kire yi'yurãte wayuĩarũkirã maima", marĩwãrũrijayu.

3 Tuṣarãte jã'meika yi'yurã imarĩ, "Tuṣarãte yaṣatiyarĩji yaṣarijayurã maima", marĩwãrũyu. Suṣabatirãoka "Kijã'meika ka'wisitakamarãja sime", marĩwãrũyu.

4 I'suṣaka mañu Tuṣarã makarã imawa'ri, wejearitorãja ima ba'iaja baarimijikaka ĩ'rãṣẽ'rõtorãja mataarijayu. I'suṣaka ba'iaja baarimijikaka nabaaiika upakaja mabaabeyu Jesucristore yi'riwa'ri.

5 Suṣabatirã "Tuṣarã Maki kime Jesús", ãrĩrijayurã imarã, wejeareka ima ba'iaja baabeyurã.

"Yimaki Jesúre ime", Tuṣarãte ãrĩka

6-8 Õ'õrã kimaeka ṣoto maekarakaba'ikaka kireka õrĩwa'ri "Tuṣarãte ṣũataekaki kime Jesucristo", mañu. Mamarĩ, okoapĩ Jesucristore kiruṣuko'a jũjerũjeka. Suṣabatirãoka sabe'erõ'õṣi yaṣua tetaekareka riwejurubaraka kireyaeka. I'suṣakajaoka rita ãnuika imarĩ, "Tuṣarã Maki kime Jesucristo", Espĩritu Santore mare ãrĩrijayu. Ika maekarakaba'i õñurã imawa'ri, "Tuṣarã Maki kime Jesucristo", marĩwãrũyu. Jesúre kiruṣuko'a jũjerũjeka, suṣabatirã yaṣua tetaekareka kirijejurueka, Espĩritu Santore mare bojarijayua maekarakawãme imariṣotojo ĩ'rãtiji oyiaja sabojayu.

9 Po'imajare mare ãnuu yi'rĩrũkia oyiaja sime. I'suṣaka simako'omakaja "Yimaki kime ĩĩ", Tuṣarãte ãrĩkaroka takaja ima saṣemawa'ribajirã mayi'rĩrũkia.

10 Tuṣarã Makire yi'yurã ṣuri, "Kimakireka Tuṣarãte bojaeka rita sime", ãrĩwa'ri naṣuṣakarã soñurã nime. "Tuṣarã Makimarĩka Jesúre ime", ãñurã ṣuri Tuṣarãte kireka bojaeka yi'ribeyurã nime. I'suṣaka ãñurã imarĩ, "Waṣuju ṣakirika sime 'Yimaki Jesúre ime', Tuṣarãte ãnuu", narĩrijayu.

11 Mija ã'mitipe, ikuṣaka sime Tuṣarãte kireka bojaekakaka: Kimakipi ãrĩwa'ri õñia mare kimajiparũjeka.

12 Tuṣarã Makika ĩ'rãtiji ṣuṣakirã, õñia kika imajipatiirã imarã. Kika ĩ'rãtiji ṣuṣamarĩrã ṣuri kika õñia imajipabeyurã.

Bojajiibaraka piyia Juanre naro'si o'oeka

¹³ Tuṣarā Makire yi'yurā imarī, kika ḡñia imajiparā mija ime. I'sia jia mija ḡñaokaro'si ika paṣpera o'otirā mijaro'si yipūatayu.

¹⁴ I'suṣaka simamaka jia kika ī'rātiji puṣakirā imarī “Tuṣarāte yaṣairokaṣi kire majēñerākareka, mare kiā' mitiripēarāñu”, āñurā maime.

¹⁵ “Mare ā'mitiripēaiki kime Tuṣarā”, āñurā imarī, “Kire majēñeika uṣakaja mare ja'ataiki kime”, āriṣuṣajoairāoka maime.

¹⁶ Ikuṣaka sime aṣea: Ī'rīka Jesúre yi'yuka, mija watoṣekakaki imariṣotojo ba'iaja kibaaika mija ĩarākareka, Tuṣarāte kiro'si mija jēñeñibe. Ba'iaja jūarūkiwapa imakoṣeikareka Tuṣarāte ye'kariariba'ikaka simaye'e i'suṣaka kiro'si mija baarāka. I'suṣaka kiro'si mija baamaka ba'iaja kibaaikareka Tuṣarāte kire wayuñarāñu ate jia kika kimaokaro'si. Aṣeba'i ba'iaja baarika ima, sawapa ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkia. I'suṣaka ĩrīkate baarākareka, “Kiro'si Tuṣarāte mija jēñebe”, mijare āriṣbeyuka yi'i.

¹⁷ Ritaja ba'iaja mabaaika jiamarīa oyiaja ima Tuṣarāte ĩaika wājitāji. I'suṣaka simako'omakaja, ba'iaja mabaaika simaṣatimarīa sime Maiṣamakire imarō'ō mare tá'terūkia.

¹⁸ Ikuṣaka moñu: Tuṣarāmakarā imarī ba'iaja baarijaribeyurā maime, Tuṣarā Makire mare ĩarīñua simamaka. Suṣa imarī Satanāre ba'iaja mare baarūjewārūbeyu.

¹⁹ “Tuṣarā makarā maime”, āriwārūirā maime. Kire yi'ribeyurā ika we-jearitatorjoreka imarāte ṣuri ba'iaja Satanāre baarūjerijayu.

²⁰ Mía je'e, ikuṣakaoka moñua sime: Ika maima ka'iarā Tuṣarā Makire ṣo'ijirika. Suṣabatirā Tuṣarā imatiyaikite moñaokaro'si mare kiōrīwārūrūjeka. Suṣabatirā Kimaki Jesucristoka ĩ'rātiji uṣakaja puṣakirā imarijayurā imarī, Tuṣarārirāoka maime. Ikiji Tuṣarā kime, suṣabatirā ikijioka kime mare ḡñia imajiparūjeiki.

²¹ Yijeyomarā, i'suṣaka kima ḡñurā imarī, wapuṣu ṣo'imajare baap'o'ijaeka mija yi'ririjaria'si.*

Ī'tojirāja sime ruṣu.

* 5:21 Juan quería que los creyentes rechazen las enseñanzas falsas que no dicen la verdad de como es Jesucristo. Lo mismo como los ídolos de dioses falsos no muestran la verdad de como es Dios.

Apocalipsis

Makārārūñuroka upakapi Jesucristore Juanre bojaeka

¹ Ika papperareka o'oeka bojaika ikuparō'ōpiji imarūkiakaka. I'supaka imarūkia kiyapaika upaka baarijayurāte sōñaokaro'si Kimaki Jesucristore sakiya'ataeka Tuparā, nare sakibojaokaro'si. Supa imarī āngelte yipō'irā kipūataeka yire sakiōrīwārūrūjeokaro'si. Juan, kiyapaika upaka baarijayuka ñime.

² Yi'i Juan, yire pemakotowiritirā āngelte ritaja yire bearapakarō'ōjīrāja yibojayu, sapemawa'ribaji pañakarāja peawa'ri pakibekaja. I'supaka yiro'si simarape Tuparārika bojariroka Jesucristore yire ōrīñjemaka.

³ I'supaka ima ikuparō'ōpiji etararirāka simamaka ikupaka mijare ñañu mae. Supa imarī ika ñañua bojarimaja, supabaturā sayi'rirāñurōka jia jījimaka imarijarirāñurā.

Īpotēñarirakawe Jesúre yi'yurā imaekarāro'si Juanre o'oeka

⁴⁻⁵ Mae, Asia ka'iarā Īpotēñarirakawejeareka Jesúre yi'ririjaparaka imarāro'si ika yo'oyu yi'i Juan. Supa imarī Tuparā, Jesucristo, Espiritu Santopitiyika maekarakamarā jia mijare najeyobaarū, jia naka mijare imarūjewa'ri. Bikija imara'aekaki imarihotojo maekakaoka imarijayuka Tuparāte ime. I'supakajaoka ñamajī imajiparāki kime. I'supakajaoka Tuparāte jā'merupa wājītāji imarijayurā Īpotēñarirakamarā imarā*. Espiritu Santo ritaja ōrīpataiki kime ārīrikopakaja i'supaka kiwājītāji nimarijayu. Supabaturā Jesucristo imaki Kipakire āñua upakatakaja bojarimaji. I'supaka imaki imarī, reyarihotojo ōñia kijaripe'rika ate. I'supaka kibaaū'muekapi ārīwa'ri rīkimarāja reyarihotojo sabe'erō'ō ōñia jaripearāñurā ate. Supa imarī ritatojo wejeareka ĩpamarāre jā'meiki kime. I'supakajaoka mare wātawa'ri maro'si riweju-rubaraka kireyaekapi ba'iaja mābaaika kiwapakoyika.

⁶ I'supaka mare kibaaeka simamaka, kijā'merūkirāro'siji maimarāñu. Supabaturā kurarāka upakajaoka Kipaki Tuparāte yapaika upakaja baari-maja maime. Supa imarī, "Ritaja ĩpamaki imarī dika jariwa'ririmarīaja jā'mewārūpataiki kime. I'supaka kimamaka apea ima pemawa'ribaji jī-itakaja jiyipupaka morīrūkika kime", āparaka jījimaka kika maimarijarirāñu. I'supaka oyiaja imarijarirūkikaro'si simarū.

⁷ Ikupaka imarūkiaoka jia mija ōrīrijape, ĩakōrī je'e: Oko ūmaka watopekapi Cristore ĩtarāñu. Ritatojo wejeareka imarā, supabaturā kire jāāekarā pariijoka ĩpatarāñurā i'supaka imarāka. "Ba'iaja yijare kijūarūjerāñu", ārīwa'ri orirāñurā. I'supaka simarū.

⁸ Ikupaka kibojayu: "Alfa,† Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja pō'ijiaekaki imarī. Supabaturā Omega ñañua 'Ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime', ārīrika sime. Ritaja ima tērīwa'ribaji imaki ñime. Bikija imara'aekaki imarihotojo maekakaoka imarijayuka ñime. Supabaturā yi'ijiooka imaki imajiparijarirūkika", ārīwa'ri Tuparāte bojayu.

Juan, makārārūñuroka upakapi Cristore kīaeka

⁹ Yi'i Juan, Jesucristore yi'yuka ñime mija jeyomaki imarī. Mija upakaja Tuparāte yire jā'mērūkikaoka ñime yiro'si. I'supaka imaki imarī, mija

* 1:4-5 Siete espíritus † 1:8 En el alfabeto griego, alfa es la primera letra y omega es la última.

upakajaoka ɸo'imajare yire ba'iaja jūarūjerijayu, Maipamakirirā upatiji i'supaka oyiaja jūarūkirā maima simamaka. I'supaka jūariɸotojo Jesucristore ā'mitiripēaiki imarī, sayirakajepāāyu. Supa imarī Patmos wāmeirō'ō jūmurikarā yire nataarape Tuparārika bojariroka yibojarapaka ɸareaja wēkomakareka űimaokaro'si.

¹⁰ Domingorīmi Tuparāte jiyipupayeebaraka űimarapaka ɸoto, Espiritu Santorikapī yire űa'ajāāekaki. Ikuɸarō'ōɸiji makārārūñuroka upakapī yire kīarūjerape. I'supaka űimarapaka ɸoto yipēterō'ōɸi trompeta napuɸuika jāja okaayurō'ōjīrā jājirokapī I'rīkate jaimaka űa'mitirape.

¹¹ Toɸi mae ikupaka yire kērīkorape:

—Maekaka mire yibeaika ɸaperarā samio'obe. Supabatirā Asiaka'iarā Jesúre yi'yurā I'ɸotēñarirakawejeareka imarāro'si samipūatabe. Ikuɸaka wāmeika sime wejea samipūatarūkirō'ō: Éfeso, Esmirna, Pērgamo, Tiatura, Sardes, Filadelfia, supabatirā Laodiceakarā nime,— kērīkorape.

¹² Torājīrā mae “¿Maki torā yire jaiki?”, āɸaraka jorowa'ri yiyoirape kire ĩarika yaɸawa'ri. Yoira baakōrī I'ɸotēñarirakabi ɸeritēria yaaboika orokaka baeaka imamaka űiarape.

¹³ Supabatirā sawatopekarā I'rīka ɸo'imaji upaka ĩoikite imarape. Kijariroaka saya upaka ima kiūɸusikarō'ōjīrā űoaka jāāiki kimarape. I'supakajaoka orokaka baeaka kikārīmaki wājītāji jāāɸiaekaki kimarape.

¹⁴ Supabatirā kiruɸuko'a kiruɸua boitaka sōirape. Kiñakoa ɸuri ɸeka jū'rēika upaka ōirapaka.

¹⁵ I'supakajaoka kiū'ɸua bronze najoeika ɸoto ya'taika upaka sōirape. Ki-jaika āta jāja we'rīrīkaika upaka okaarapaka.

¹⁶ Supabatirā kipitaka ritapē'rōtoɸi I'ɸotēñarirakamaki tā'ɸia kirikarape. Kirijokopeapi I'ɸapē'rōtowā'taja opijieka sara wararapaka. Kīɸema jītakaja aiyate yaaika upaka ōirapaka.

¹⁷ Torājīrā mae kire ĩakopekaja kiwājītāji űa'rītīrā, jaiberijīka, rī'meberijīka yijarape. I'supaka yibaamaka kipitaka ritapē'rōtoɸi yire rabetirā, ikupaka yire kērāpe:

—Mikīkia'si. Ritaja ɸo'ijiaekaki imarī, supabatirā űamajī wejea tiyirūjerūkika űime.[‡]

¹⁸ Ōñia imajiparūkika űime, reyariɸotojo ōñia yijariɸe'rika be'erō'ō aɸekurioka reyarūkimarīka űima simamaka. I'supaka imaki imarī, nareyaikareka ɸo'imajare e'torirūkika űime ōñia nimajīɸaokaro'si. Supabatirāoka toɸi nare ja'ajiyerūkimarīka űime. Supa imarī reyaeka mirārāte imarō'ō koɸereka wierimajiji űime,— yire kērāpe makārārūñuroka upakapī yipō'irā ɸemakotowiritirā.

¹⁹ I'supaka yire ārīweatirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Maekaka, űamajī imarūkiaro'si samiaika simamaka ika miaika upakaja samio'obe.

²⁰ Mia, ritapē'rōto I'ɸotēñarirakamaki tā'ɸia yirikaika ĩariɸotojo, “Tsupakaro'si simekā'ā”, ārīwārūbeyuka mime. Ikuɸaka imarūkiaro'si i'supaka sime: I'ɸotēñarirakamarā tā'ɸia miaika ima I'ɸotēñarirakawejekarā yire ā'mitiripēarimajare imaruɸutarimaja ārīrikopakaja. I'supakajaoka sime ɸeritēria yaaboika miaika. I'ɸotēñarirakawejerā yire yi'yurāte ime ārīrikopakaja sime,— yire kērāpe.

[‡] 1:17 La traducción en español dice: “Yo soy el primero y el último.” También en Apocalipsis 2.8 y 22.13, y Isaías 41.4; 44.6; 48.12

2

Efeso wāmeika wejeareka imaekarō'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

1 I'tojirā, yire pemakotowirapakire ikupaka yire ārāpe ate:

—Éfessoreka imaki yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: “I'pōtēñararakamarā tā'pia rikaiki, i'siarakatērōka peritērī watopekārā turitapakī imarī ikupaka yibojayu:

2 Ā'mitirikōrī je'e. Ritaja mija baarijayua oñuka ñime. I'supaka sima-maka, pō'imajare yire yiririka yapawa'ri mija ka'wisijūayu. I'supakajaoka aperedē ba'iaja mijare baako'omakaja yire mija yiririja'atabeyua jia ñoñua sime. I'supakajaoka 'Cristorika bojariroka bojarimaja yija ime', i'rārimarāre ārīpakiko'omakaja, '¿Yaje rita nañu?', āñurā mija ime. Supa imarī nabaari-jayua jia i'awārūtirā, i'supakajaoka nawārōika ā'mitiritirā, 'Wapuju pakibaraka ba'iaja baairā nime', mija āñua ñorīpataika sime.

3 I'supaka imarijayurā imarī, aperedē ba'iaja mijare baako'omakaja yire ā'mitiripēarija'atabeyurā mija ime. Ka'wisika imarijayuareka wayupī'pekaja sarakajepāārijayurā imarī, yire mija yiyua ja'atabeyurā mija ime.

4 I'supaka simako'omakaja mamaritaka yire yiriū'mubarakā yika mija rīrākibirapakā upakamarīa imarā mija jayu mae. I'supaka simamaka mijaka jia jījimaka imabeyukajika ruḡu yī'i.

5 Supa imarī, yika rīrākibiriwa'ri jia yire mija yiriū'muraparō'ō pūpape'ritirā, 'Jia mika yija imarapakā upakamarīa yija jayu ba'itaka sime', āñurā mija jāpe. Supa āparaka mamarī yika jia imatiyawa'ri jia mija baarapakā upakaja mija baabe ate. I'supaka mija baabesarāka no'ojirāmarīaja mija peritērīa yaaboabaraka imakoḡeika mijareka se'marī yetarāñu. I'supaka yibaarākareka yire jiyipūpayeerimajare rērīrijaribesarāñu torā mae.

6 Mae mijare ñañu, jia yika mija imarapakā upakamarīa jayurā imariḡotojo i'rāba'i jia mija baayu ñiamaka. Nicolaitas tatarāte ba'iaja baaika mija iaripe'yoika jia sime. I'supakajaoka sime yiro'si.

7 Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yī'paraka imarijayurā. Jia samija orīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapī yibojaika jia mija ā'mitipe. Ba'iaja nabaakoḡeka naja'atayu Satanāre i'rāpē'rōtorāja baairā. I'supaka baarāñurāte Tuparā rioñe'metāji oñioyapurika nare yiji'arāñu”, ārīwa'ri mio'obe,— yire kērāpe makārārūñuroka upakapī yire pemakotowirapakī.

Esmirna wāmeika wejeareka imaekarō'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

8 Sapemajirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Esmirna wejearā yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: “Ritaja pō'ijiaekaki imarī, supabatirā ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime. Yī'ijioka imaki reyariḡotojo oñia jaripe'rikakī. I'supaka jarikaki imarī ikupaka mire ñañu:

9 Mīa je'e. Ba'iaja mijare nabaamaka, jiamarīa mija jūarijayua oñuka ñime. Supabatirā wayuoka baairā mija imaoka ñorīpataika sime. I'supaka mija ima simako'omakaja Tuparāte mijare saja'ataekapī ārīwa'ri, imatiyaika rikairā mija ime. I'supakajaoka 'Judiorāka imarī, Tuparārīrītakaja yija ime', āparaka, 'Ba'iaja baarimaja nime', āparaka mijareka kē'rājairimajareoka oñuka ñime. I'supaka nabaayu Tuparāte yī'riberīwa'ri Satanāre yapāika upaka baarijayurā imarī.

10 Wēkomaka imariwi'iarā ba'iaja mija jūarijarirāka kīkibekaja mija imabe. I'supaka Satanāre nare pūpajoarūjemaka i'rārimarāre torā natarāñu. Yire mija ā'mitiripēaika mija ja'atarika yapakoḡewa'ri i'supaka mijare kibaata'arāñu

ĩ'p̄ap̄itarakarĩmirõ'õjĩrã. I'sup̄aka jũariþotojo mijare najããrãkarõ'õjĩrãoka, yire mija ã'mitirip̄earija'ata'si. I'sup̄aka samija rakajep̄ããrãkareka, 'Õñia imajip̄arũkirã nimarũ', mijareka ñarĩrãñu.

11 Mija ã'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurã. Jia samija õrĩp̄uariyap̄aye'e, Esp̄iritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ã'mitipe. Ba'iaja jũariþotojo yire ã'mitirip̄ebaraka imarijayurã þuri, ba'iaja jũarika tiyibeyurõ'õrã yip̄utarãñurãka a'rĩrũkimarĩrã nime", ãrĩwa'ri mio'obe,— yire þemakotowirap̄akire mijare bojayu.

Pérgamo wãmeika wejeareka imaekarãro'si þap̄era o'otirã Juanre þũataeka

12 Torãjĩrã ate yire þemakotowirap̄akire ikup̄aka yire ãrãþe:

—Pérgamo wejeareã yire ã'mitirip̄earimajare imaruþutarimajiro'si ikup̄aka mio'obe: "Mia je'e ikup̄aka ñañu ĩ'p̄ap̄ẽ'rõto opika sara rikaiki imarĩ.

13 Ritaja mija imarijayu ñaika simamaka, Satanãre jã'meirõ'õrã mija imaoka ñorĩpatayu. Torã imariþotojo yire yi'riwa'ri Satanãre ã'mitirip̄ebeyurã mija ime. Mia je'e, torã jia yire yi'riwa'ri Antip̄as wãmekite yirika bojariroka bojaja'atabeyuka kimamaka, kire najããeka. I'sup̄aka tokarãre kire baako'omakaja yire mija yi'yua ja'atabeyurã mija imarap̄e.

14-15 I'sup̄aka simako'omakaja Balaam imaroyirekaki, Balac imaroyikate kiwãrõekamijikaka yi'yurãte ã'mitirip̄earijayurã nime ĩ'rãrimarã mija þõ'irã. Sup̄a imarĩ j̄jimaka mijaka imabeyukajika yi'i. Mia je'e, ikup̄aka sime Balaamre wãrõekamijikaka: 'Israelkarãre ikup̄aka mibojabe ba'iaja nabaakaro'si: "Jẽrãka jiyeka jiyip̄up̄aka õrĩwa'ri, wa'iro'si ri'ia yija þãrijayua mija ba'arãka marã imabeyua. I'sup̄akajaoka yija tã'omaja rõmitikaka mija yap̄aika up̄akaja mija wã'imarĩkoþebe", ãrĩwa'ri Balaamre kire wãrõeka. Bikija Israelkarãre Balaamre wãrõeka yi'riwa'ri ba'iaja nabaaka. I'sup̄akajaoka ĩ'rãrimarãre mija watoþekarã ba'iaja baarijayu Nicolaĩtas tatarãte wãrõika yi'riwa'ri.

16 I'sup̄aka simamaka 'Þakirimajaroka ã'mitirip̄eawari ba'iaja mija baa'si', nare ãrĩbeyurã mija imarãkareka no'õjĩrãmarĩaja mija þõ'irã yeyarãka þoto yir-ijokoþearã sara imapi ba'iaja nare yibaarãñu sana'mitirip̄earija'atabep̄akã'ã.

17 Mija ã'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurã. Jia samija õrĩp̄uariyap̄aye'e, Esp̄iritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ã'mitipe. Ba'iaja nabaika ja'ataeka imarãte þuri ba'arika maikoribeyua manã wãmeika yiji'arãñu. Sup̄abatirã ãta boia mamaka wãmea sarã o'oeaka ima nare ñjirãñu, so'oeaka marãoka ĩawãrũbeyua simarãñu. I'sup̄aka simako'omakaja se'etorirãki ĩ'rĩkaja s̄iawãrũrãki", ãrĩwa'ri mio'obe,— makãrãrũñuroka up̄akapi yire þemakotowirap̄akire bojarap̄e.

Tiatira wãmeika wejeareka imaekarãro'si þap̄era o'otirã Juanre þũataeka

18 Toþi ikup̄aka makãrãrũñuroka up̄akapi þemakotowirap̄akire yire ãrãþe ate:

—Tiatirarã yire ã'mitirip̄earimajare imaruþutarimajiro'si ikup̄aka o'otirã miþũatabe: "Þeka jũrẽika up̄aka yiñakoa ya'taiki ñime. I'sup̄akajaoka, bronce najoemaka saya'taika up̄aka saya'tayu ñu'þua', yi'i Tuparã Makiji mijare yibojayu.

19 Ritaja mija baaika õrĩp̄ataiki ñime. Sup̄a imarĩ 'Po'imajare wayuñarimaja, sup̄abatirã yire ã'mitirip̄earã nime', mijareka ñarĩrijayu. I'sup̄akajaoka ritaja aþerãte mija jeyobaaika õrĩp̄ataiki ñime. Yire ã'mitirip̄earã mija imamaka, ba'iaja aþerãte mijare baarijayu. I'sup̄aka mijare nabaako'omakaja yire

mija ā'mitiripēaika ja'atabeyurā mija ime. I'supaka simamaka 'Mamarī yire nayi'riū'murapaka pemawa'ribaji jia baairā nime', mijareka űaűu.

²⁰ I'supaka simako'omakaja ikupaka mija baarijau: I'rāko rōmo Jezabel wāmeikote ba'iaja jaiko'omakaja 'Kopakaja, mijaitiyibe mae', kore āpekaja wiriwirikā'āja kore mija ā'mitirikopeyu. Supa imarī mijaka jiiatakaja jiiimaka űimabeyukaji ruűu. Mia je'e ikupaka kōrīrijau: 'Tuűarāro'si jaijirirōmojo űime'. I'supaka imako imarī 'Aűerāka mija yapaika upakaja mija wā'imarikopebe. I'supakajaoka jērāka jiyipupayeewa'ri sapō'irā wa'iro'si ri'ia napāaika mija ba'akopejika', āparaka koboűapakirijau. I'supaka kōűakā'ā ā'mitiritirā, rukubaka űupajoairā jariwa'ri, yire yi'yurāte ba'iaja baayu.

²¹ I'supaka simamaka ba'iaja kobaaiika ja'atarika yapawa'ri, yita'akoperape ruűu. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja kowā'imarīrijau ja'atariyapabeyuko koime.

²² Mia, i'supaka koima simamaka, 'Jimarīa wāmarīa jaritirā, kokāripeyurūkiareka ba'iaja kojūapeyurāűu', koreka űaűu. Supabatirā koka wā'imarīrijayurā upatireje i'supakajaoka yibaarāűu i'supaka ima ja'atabekaja nimarākareka.

²³ Supabatirā kowārōika ā'mitiripēawa'ri i'sirokapi imarijayurāteoka yiriataűatarāűu. I'supaka yibaarāka űatirā, 'Ritaja maűupajoaika űriűataiki kime', yireka narīwārūrāűu ika wejeareka yire yi'yurā upatiji. Supabatirāoka 'Maimarijau upakaja, tērīka ima, pemakapaűakaja imaoka mare sakiwapaűaiyu', mija ārīwārūrāűu.

²⁴⁻²⁵ Tiatirareka imarā i'rārimarā űuri kowārōika ā'mitiripēabeyurā. 'Ikupaka sime imatiyaika bojariroka makioka űriűbeyua', ārīwa'ri űakirirōmore wārōika ā'mitiripēarimajare mijare bojako'omakaja samija ā'mitiriripe'yoyu. 'Imatiyaika bojariroka sime', narīűakiyu Satanārika simako'omakaja. I'supaka ima ā'mitiriripe'yoirā mija imamaka aűea mijare jā'mebesarāki yi'i. Mae mijare űarīrā baaika upakatakaja mija imarijape. Mia je'e: Yipe'rietarūkia ta'abaraka jia yire ā'mitiripēarija'atabekaja mija imarijape.

²⁶⁻²⁸ Yire ā'mitiripēarija'atabekaja, supabatirā űűia nimatiyikuri yiyapaika upaka baarija'atabeyurāte ikupaka űarīrāűu: 'Ritaja wejeakarāre mijā'mebe', Yipakire yire ārika upakaja, 'Ritaja wejeakarāre jā'meirā mija imarāűu', nare űarīrāűu. I'supaka simamaka Tuűarāte yi'ririyaűabeyurā ritatojo ika wejeareka imarāte wā'imakaja mija riatarāűu. Supabatirā yire ā'mitiripēarija'atabeyurā mija imamaka, wārīrika ru'ara'aerā baaika űoto tā'pia űaika mijare yija'atarāűu 'Ba'iaja baarika tēűurā nime', ārīwa'ri.

²⁹ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'űaraka imarijayurā. Jia samija űriűūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikaűi yibojaika jia mija ā'mitipe", ārīwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

3

Sardes wāmeika wejeareka imaekarāro'si űapera o'otirā Juanre űūataeka

¹ I'sia űemajirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Sardes wejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruűutarimajiro'si ikupaka mio'ōijibe: "I'űotēűarirakamarā upaka tērīwa'ribaji imatiyaiki Espiritu Santo űupakapi baarijauka űime. Supabatirā I'űotēűarirakamarā tā'pia* rikaiki űime. Mia je'e: Ritaja mija baaika űriűataiki űime. Mijare űatirā 'Cristore jia yi'yurā nime', űo'imajare mijaareka āriko'omakaja yireka űuri yiyapaika upaka baabeyurā imarī, yire ā'mitiripēabeyurā upakaja mija ime.

* 3:1 Véase versículo 1.20. Los siete líderes de las siete iglesias

² Jia mija pupajoabe! Yire yi'ribeyurā upakaja mija jayua simamaka, jia pupape'ritirā yire mija ā'mitiripēabe ate, yire mija yi'yua mija ja'atakoreka. Tuparā űakoorekaoka kiyapaika upakataka baabeyurā mija ime ruṣu.

³ Supabatirā mamarī yirika bojariroka mija wārūū'murapakakaka jia mija pupajoape'abe. I'supaka jia sōriwapu'ape'atirā, ba'iaja mija baaiika mija ja'atabe. I'supaka mija baabesarākareka, ikuparō'ōṗiji karee'erimajire etaika upakaja mija ōribeyurō'ōṗiji mija pō'irā etatirā mijare sayiwapajairānu.

⁴ I'supaka simako'omakaja, I'rārimarā takaja imarā Sardereka ba'iaja baabeyurā. I'supaka imarā puri jarirooka ka'imarā jāāirā upaka imarā. Supa imarī 'Ba'iaja baaripe'yoirā imarī, jia boia jarirooka jāātirā yika nimarānu', űānuua jia sime.

⁵ I'supaka simamaka imarāreje Satanāre I'rāpē'rōtorāja baairāte jarirooka jia boia yijāārūjerānu. Supa imarī 'Ikarakamarā nime yika imajiparūkirā', pāpera pūnūrā ānuua yirū'rēbesarānu. I'supakajaoka, Yipakire Iarāka wājitāji, supabatirāoka kiāngelrākare Iarāka wājitāji 'Yire yi'yurā nime', nareka űarīrānu.

⁶ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōriṗūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapī yibojaika jia mija ā'mitipe", āriwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

Filadelfia wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

⁷ —Topi ate Filadelfia wejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruṗutarimajiro'si ikupaka mio'ojibe: "Tuparāpi imarijayuka imarī űānu upakaja baarijayuka űime. Supabatirā Iṗi David imaroyikaki riparāmi imarī, kiupakajaoka Tuparārirāre jā'merimaji űime. I'supaka simamaka I'rīkate yijā'merūkirō'ōrā kākaokaro'si koṗereka yiwierāka, maki satātewārūberijīki. Supabatirāoka I'rīkate sarā kākakoreka koṗereka yitāterāka maki wieberijīki.

⁸ Ritaja mija baarijayua ōnuka űime. Po'imajare mijare űaikareka puri 'Imatiyarimaja nime', mijareka āribeyurā. I'supaka mijareka űānuua simako'omakaja yiwārōeka jia yi'ririayurā mija ime. Supabatirāoka aṗerāte kikiwa'ri 'Jesucristore yi'ribeyurā yija', āribeyurā mija ime. Mija űabe, maki mijare jājibaakoreka, koṗereka mijaro'si yiwieyu, yibojariroka mija wārōrijayaokaro'si.

⁹ Mija ā'mitipe. Torā imarā pakirika jaibaraka 'Tuparārirā yija ime', āriripotojo Satanāre yapaika upaka baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka űamaji mija wājitāji nare yiṅkuruparūjerānu mijare najiyiṗupayeekaro'si. I'supaka nare yibaarānu 'Jesucristore wātairā nime', mijareka űānaokaro'si.

¹⁰ 'Ba'iaja aṗerāte mijare baako'omakaja, yire ā'mitiripēabaraka mija imabe', mijare űarāpaka upakaja yi'yurā mija ime. Supa imarī ritaja pō'imajare ba'iaja jūarijē'rāka seyarāka ṗoto mijare űarīparaka űimaririrānu. I'tojite ritatojo wejeareka imarāte űatirā 'I'rā imarā ba'iaja jūawa'ri pupape'ritirā yire ā'mitiripēairā, aṗerimarā puri jēno'o bajijayurā, űarīwārūrānu.

¹¹ Mīa, no'ojirāmarīa ikuparō'ōṗiji eyarūkika űime. I'supaka simamaka yire mija ā'mitiripēarijayua ja'atabekaja mija imabe. I'supaka mija imamaka, űamaji jībaji Tuparāte mijare baarānu. Supa imarī ba'iaja baairāte mija ā'mitiripēa'si.

¹² Yire ā'mitiripēarija'atabesarānūrāte, Yipaki pō'irā yeyarūjerānu. Supa imarī Yipaki Tuparāte jiyiṗupaka ōririwi'iarā bota ima upaka torā imajiparūkirāro'si nimarānu, topi porirūkimarīrā. I'supaka nimamaka, maekarakawāme nare yiwāmejī'arānu. Ikupaka sime i'sia: Yipaki Tuparā wāmea, mamaka Jerusalén

wāmea, supabatirā mamaka yiwāmea nareka yo'oekarā nimarāñu. Ikuḗpaka sime: Īmipi Yipakire wejea mamaka ruetarāñu.

13 Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'ḗaraka imarijayurā. Jia samija ōrīḗūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikaḗi yibojaika jia mija ā'mitipe", ārīwa'ri mio'obe.—

Laodicea wāmeika wejeareka imaekarō'si ḗapera o'otirā Juanre ḗūataeka

14 Torājirā yire ḗemakotowirapakire ikuḗpaka yire jairape ate:

—Laodiceawejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruḗputarimajiro'si ikuḗpaka mio'oijibe: “ Yi'ḗi ārīwa'ri Tuḗarāte ḗupajoaika ḗapakaja simaokaro'si baari-maji ḗime. Ritaja ḗarīka ḗapakaja baawa'ri, wājiroka Tuḗarāte ima bojar-ijayuka ḗime. Supabatirā yi'ḗi ārīwa'rjioka ritatojo ika wejeareka ima Tuḗarāte ḗo'ijiaeka. I'supaka imaki kime, ika mijare bojaiki', ārīwa'ri naro'si mio'obe.

15 Ritaja mija baaika ōrīḗataiki ḗime. Yire yi'ririḗa'atabeyurā mija imako'omakaja, 'Jiibaji kika marīrākibipakā'ā jia sime', yireka ārībeyurā mija ime. I'supaka imarā imarī, ukurūkia ijitakamaria, supabatirā jijitakamarīa ḗpaka mija ime. I'supaka mija imarika yaḗabeyuka yi'ī.

16 I'supaka yika imarā mija imamaka, jiamarīa imawa'ri, koḗakaja mijare yija'ataerā baayu mae.

17 Mia, 'Ritaja Tuḗarārikakaka ōrīwārūrā maimē. Supa imarī rīkimakaja ba'irīḗia rikairā ḗpaka imawa'ri, dakoa mare jariwa'ribeyua', mija āñu. I'supaka mija ārīko'omakaja, yiñakoareka imatiyaika ōrīḗūabeyurā mija ime jia yire ā'mitiripēabeyurā imarī. Ba'irīḗimariḗā, supabatirā jariromariḗā, yoibeyurā ḗpaka mija ime mijare ḗiaikareka.

18 I'supaka mija imamaka, ikuḗpaka mijare yibojaerā baayu mae. Mija ā'mitipe, yire yi'rīḗēawa'ri jia okajāia mija imariyapaye'e, ba'iaja mija ḗupaka ima ja'atirā, yire mija jēñebe. I'supaka mija baamaka 'Tuḗarāte yaḗaika ḗapakaja maimaye'e', āñurā mijare ḗimarūjerāñu. Īakōrī je'e: I'supaka mija imamaka, oro rukuberika yireka waruayurā ḗpaka yirika imatiyaikakaka mija ōrīwapu'arāñu. Jariromariḗā imarī i'yoa jūarikopakaja jariroaka boia yire jēñetirā saḗāirā ḗpaka mija imabe yiñakoareka ba'iaja baabeyurā mija imaokaro'si. I'supakajaoka jia iaokaro'si ḗakoikoa yaḗairā ḗpaka kīkirimariḗa yire mija jēñebe yiḗupajoaika ōñurā mija imaokaro'si.

19 Mija ā'mitipe. Wātaka ḗoñurā ḗpatata yokajāāmaka, ba'iaja mija baaika mija ja'atabe. Saja'atirā yire takaja ā'mitiripēairā mija imabe.

20 Mija ĩabe, 'Naka rīrākibiparaka ḗimarū', ārīwa'ri mijare yakayu. I'supaka simamaka yoka ā'mitiripēatirā, 'Ā'ā, i'supakaja mika yija imarū', yire āñurāka jia ḗimarāñu.

21 Supa imarī ba'iaja jūariḗotojo yire ā'mitiripēariḗa'atabekaja imarijayurāte, mabo'ikakurirō'ōrā yire jā'mejeyobaarimaja ḗimarūjerāñu. Yipakire yi'ririḗa'atabeyuka imarī, kire jā'mejeyobaarimaji ḗima ḗapakaja nimarāñu yika naro'si.

22 Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'ḗaraka imarijayurā. Jia samija ōrīḗūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikaḗi yibojaika jia mija ā'mitipe", ārīwa'ri mio'obe,— yire kibojape.

4

Ikuḗpaka mabo'ikakurirā Tuḗarāte jiyiḗupayeebaraka nimamaka Juanre ĩaeka

1 I'supaka simarapaka be'erō'ō ikupaka simarape ate: Mabo'ikakurirā koḡereka wieka imamaka ñiarape. Sañiarapaka ḡoto tromḡeta jājia okaayu upakapī yire jaiū'murapakite ikupaka yire ārāpe ate:

—Ō'ōrā mi'tabe, ñamajī imarūkiakaka mire yibeakaro'si,— yire kērīkorape.

2 Topi mae makārārūñuroka upakapī ñimarapaka ḡoto mabo'ikakurirā Espiritu Santore yire eyarūjerape. Torā eyatirā ĩpi ruḡarikūmuareka* ĩrīkate ruḡamaka ñiarape.

3 Āta jaspe, supabatirā cornalina ya'tarika ima upaka ya'taiki kimarape torā ruḡarapaki. Torā ruḡarapaki wā'tarā ne'eḡurea, esmeralda wāmeika āta upaka ya'taika imarapaka.

4 Supabatirā kiruḡaraparāō'ōrā ĩrīka ḡo'imaji baatirā botarakamaki ḡakiarimarā saya boia jāātiirā kiwā'tarā narākuruḡarape ruḡarikūmuapitiyika. ĩparimarāro'si simarape ruḡarikūmu. Supabatirā orokaka baeka bu'ya tuaekarā nimarape.

5 Supabatirā nañe'metāji niḡamakire ruḡarapakūmuḡi wīḡoa yaajiyeika upaka sabaarape. I'supaka baawa'ri jājitaka wīḡoa jaika upaka sokaarape. Kiruḡarapaka wājītāji ĩ'ḡotēñarirakabi ḡeka jū'rēika imarapaka. I'supaka ḡeka jū'rērapaka Espiritu Santo koḡakaja ima simarape.

6 I'supakajaoka Tuḡarā ruḡarikūmuwājītāji riapakiaka jia waria okoika imarapaka.

Supabatirā, botarakamarā maikoribeyu upaka ĩoirā watoḡekarā kiruḡarape. Napemape'rōtopi, napēterō'ōḡioka rīkimakaja ñakokirā nimarape.

7 Mamarī ōiū'murapaki yaia león upaka ĩoika imarapaki. Apika imarapaki wa'ibikirāwēko upaka ĩoiki. Kibe'erō'ōjite kimarape ḡo'imaja ḡema upakaja ḡemaike. Piyika imarapaki awapakiaka wiyu upaka imaki.

8 Maikoribeyurā upaka ĩoirā nimarapaka imarī, ĩ'rōtēñarirakato kajekirā nimarape. Napo'iareka rīkimakaja ñakoirā nimarape, nakajerokarō'ōḡioka. ĩmi, ñami ḡariji Tuḡarāte jiyiḡuḡayeebaraka ikupaka nabayakoyarijauy:

—Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. I'supakajaoka ritaja ima tērīwa'ribaji imaki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imariḡotojo, maekakaoka imarijayuka mime. Supabatirā mi'ijioka imaki imajīḡarijarirūkika,— āparaka nabayakoyarape.

9 ĩpire kiruḡarikūmuarā ruḡamaka ĩatirā kire jiyiḡuḡayeebaraka ikupaka narīrijauy:

—Ritaja ima ḡemawa'ribajirā jīitakiji mime. Supa imarī mi'ī ĩrīkaja tērīrikaja jiyiḡuḡapaka ōrīrūkika mimarijauy. Jīitaka mibaayu,— āparaka reyariba'imarīka imakite najiyiḡuḡayeeyu.

10 ĩrākurimarā i'supaka baabaraka nima ḡoto veinticuatro rakamarā ḡakiarimarā kiwājītāji mo'īḡāñawa'yurā reyariba'imarīka imakite jiyiḡuḡayeebaraka. Supabatirā nabu'ya orokaka baaeka e'etatirā kiwā'tarā ḡāājīyetirā ikupaka kire narīrijauy ate:

11 —Yija ĩḡamaki Tuḡarā, mi'ī ĩrīkaja imaki jiyiḡuḡapaka yija ōrīrūkika. Supabatirā mi'ijioka imaki ritaja ḡo'ijīaekaki, miyapaeka upakaja miḡo'ijīaeka ritaja imañujua ruḡu. I'supaka simamaka ikupaka ḡo'imajare mire ārīrijarirūkika mime: “Ritaja ima ḡemawa'ribajirā jīitakiji imarī, mi'ī ĩrīkaja tērīrikaja jiyiḡuḡapaka ōrīrūkika mime. I'supakajaoka ritaja jā'merimaji mime”,— kire narāpe.

* 4:2 En la Biblia el trono de un rey es un simbolo de autoridad y poder.

5

Papera bupeka wierimaji

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō ĩpire kiruparikūmarā ruparapaki pitaka ritapē'rōtopi papera bupeka kirikamaka ĩiarape. Sapemarā, sarokapioka o'Ōeka, supabatirā ĩ'potēñarirakaba'i papatāteka simarape sareka.

² Topi mae angel tērīwa'ribaji imatiyaiki pemakotowiritirā ikupaka ārāpaki: —Maki imaki Tuparā ĩakoareka, ika papera bupeka papatāteka bebetirā sawierūkika?— ārīwa'ri jājirokapi kijērīakoperape.

³⁻⁴ I'supaka kērīko'omakaja ni'ioka, ĩmirā imaki, ika wejeareka imakioka, supabatirā marokakakurikakioka sawierūkika Tuparā ĩakoareka imaberapaki. ĩrīka sīatirā jairimajire imabepak'ā ĩawa'ri jimarīa yorape.

⁵ I'supaka ĩmamaka ĩatirā, ĩrīka pakiaiki ikupaka yire bojarapaki:

—ĩtojīrāja mioritiyibe. Ō'ōrā miyoibe mae. Ō'ōrā ĩrīkate ime Santanāre tērīkaki. León jājika omakaja ĩpi marākā'ā mabaaberijiki Judātatarākaki, supabatirā David ĩpi imaroyirekaki riṣarāmi imarī, ĩ'potēñarirakakuku papera papatāteka wierūkika kime,— ārīwa'ri yire kibojarape.

⁶ I'supaka simarapaka poto, pakiarimarā watopeka, supabatirā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparā watopekarā, ĩpi ruparikūmua imaraparō'ōrā ĩrīka Oveja weiwa'yua upaka ĩoikite* imarape. Po'imajare kire jāēka kāmia kire imako'omakaja ōña imakite ĩiarape. Supabatirā ĩ'potēñarirakabi wakaiki kimarape okajājiki imarī. Topi ĩ'sirakaojoka ĩakoika kimarape. Espiritu Santo, tērīritakire ika ka'ia ĩrākō'rīmatomarīa Tuparāte pūatayu ārīrikopakaja simarape kiñakoa.

⁷ Topi mae Tuparā ruparikūmurō'ōrā ke'rape papera bupeka e'erī. Sarā keyarapaka poto kipitaka ritapē'rōtopi Tuparāte kire sjiirape.

⁸ I'supakajaoka botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparā, supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarā, kiwājītāji namo'ipāñawa'rape kire jiyipupayeewa'ri. Nimarakamarāja baya koyabaraka nabirerijayua arpa rikatirā, i'supakajaoka orokaka seroa narikarape. Sareka sajāitarape samajoemaka jia jiijsia ooka. Sanajoeka ūmakaka mirīwa'yua, Tuparāte yi'yurā kire najēñerijayua upakaja imarapaka.

⁹⁻¹⁰ Supabatirā kiwājītāji mo'ipāñawa'raparā ikupaka mamaroka ma'mitirikoribeyua bayakoyaraparā:

—Po'imajare mire jāēka. I'supaka mire nabaako'omakaja ritaja wejeareka imarā po'imajaro'si, i'supakajaoka ritaja po'imajatatarāte imabayu upakaja, supabatirā noka ima upakaja jaibaraka imarāte mireyaeka riweapi ārīwa'ri ba'iaja nabaaika miwapakoyika, Tuparārirā nimaokaro'si. I'supaka mibaaeka simamaka kurarāka upakaja, Miṣaki Tuparāte yapaika upakaja baairā nime naro'si. Supabatirāoka mi'ipi ārīwa'ri ritatojo wejeareka imarāte jā'mewārūrūkirā nime. I'supaka simamaka mi'ijioika imaki papera bupeka wierūkika, —āparaka nabayakoyarape.

¹¹ Torājīrā ate, Tuparā ruparikūmu wā'tarā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparā, supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarāre ima pēterō'ōpi, narupurō'ōpioka rikimarāja āngelrāka imaraparāre bayakoyarape. Rikimarāja majoapataberijīñurā nimamaka ĩiarape.

¹² Topi mae jājirokapi ikupaka nabayakoyarape:

—Po'imajare ba'iaja baaikareka nare tāāwa'ri, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka. I'supaka baaekaki imarī tērīriki, supabatirāoka jia wājia

* 5:6 El cordero representa a Jesucristo.

ōñuka kime. I'supakajaoka dika jariwa'ririmarīa jā'mewārūiki kima-maka, ritaja kirika oyiaja sime. I'supakaja imaki imarī kire oyiaja jiyipupayeerūkika kime. Supabatirā "Ritaja ima tērīwa'ribaji jīitakiji kime", ɸo'imajare ārīrūkika Oveja weiwa'yua upaka imakite ime,— āparaka jiyipupakapi āngelrākare kireka bayakoyarape.

¹³ Supabatirā ritaja ōñirā Tuparāte ɸo'ijiaekarā mabo'ikakurirā imarā, ō'ōrā imarāoka jaimaka űa'mitirape. I'supakajaoka ka'ia watopekarā imarā, okowatopekareka ima ɸariji jaimaka űa'mitirape. Supabatirāoka Tuparā, Oveja weiwa'yua upaka imakite ɸariji jiyipupayeabaraka ikupakā'ā nabayakoyarape:

—Īpi kiruparikūmuareka ruɸakite, kiwā'tarā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka majiyipupayeerūkirā nime. Jiyipupaka mijare ōrīrjariwa'ri, "Jitarā mija ime", ritaja mijare narīrijarirū. Ritaja ima ɸemawa'ribajirā jīitarāja, supabatirā ritaja jā'merimaja imarijayurā mija ime. I'supaka oyiaja simarijarirū,— nareka najaikopakā'ā űa'mitirape.

¹⁴ Toɸi mae,

—I'supaka oyiaja baarijarirūkia simarū,— botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparāte ārīkorape.

Supa imarī i'tojteje, ĩripuparikūmuarā ruɸarapakite, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeewa'ri veinticuatro rakamarā ɸakiarimarāre nawājitāji mo'ipāñawa'rape.

6

Īrōtēñarirakaba'i saɸapatāteka ima ɸaɸera buɸeka

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō Oveja weiwa'yua upaka imakite, mamarīkakuku ɸaɸera buɸeka ɸapatāteka kiwiemaka űiarape. Torājirā mae, botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparākaki wīɸoa jājitaka jā'mitaika upaka jaibaraka ikupaka ārāɸaki:

—Mī'tabe.—

² I'supaka kēpakā'ā ĩaɸūataerā baakōrī, ĩrīka kawaru boikate i'tarijapakā'ā űiarape. Kipemará tuyurapaki tēmupāia rikatirā, kirupuko'arā bu'ya Tuparāte kire tuaekaki kimamaka űiarape. Saɸi ārīwa'ri tērīrimaji imarī, aɸeka'iarā imarāte tērīrijari ke'rape mae.

³ Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki ate aɸekuku ɸaɸera buɸeka ɸapatāteka kiwierapaka ɸoto ikupaka aɸika maikoribeyu upaka imarapakite ārīkorape:

—Mī'tabe.—

⁴ I'supaka kēpakā'ā kawaru jū'akite i'tarijapakā'ā űiarape. Kipemará tuyurapakite sara ɸo'imajare jāārūkia Tuparāte ĩjikakite imamaka űiarape. ɸo'imajare jāābu'abaraka imaokaro'si Tuparāte jā'mekaki kimarape.

⁵ I'kire a'ritaparapaka be'erō'ō Oveja weiwa'yua upaka imaki aɸekuku ɸaɸera buɸeka ɸapatāteka kiwierape. I'tojte ate aɸika maikoribeyu upaka imarapakite ārīkorape,

—Mī'tabe.—

Torājirā yoirā baakōrī kawaru neikate űiarape. Kipemará tuyurapaki no'oɸirā rīkia jērābaarūkia rikaiki kimarape.

⁶ Supabatirā maikoribeyurā upaka imaraparā watopekapi ikupaka sārīkorape kawaru ɸemará tuyurapakite:

—Trigo, supabatirā cebada ĩjitirā kūɸajīrīti niñerū sawaɸa e'erūkia samijarirūjebe. I'supaka simamaka ĩ'rārīmi ba'iraberiwapa ĩ'rāwajojkaja trigo tōɸorika simarāñu. I'supakajaoka simarāñu ĩ'rārīmi ba'iraberiwapa maekarakawajojka cebada tōɸorika simarāñu. I'supaka simako'omakaja,

olivopitiyika, iyaka i'paba'i òterikia mirùetarirũjebesarãñu. Iyaokoa, olivo iyebaka yo'arũkiaoka wapa'jã'rĩmarĩa mijarirũjerãñu, — ãparaka sajaikorape kawaru pamarã tuyurapakite.

7 I'kire a'rapaka be'erõ'õ, apekuku pãpera bupeka pãpatãteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapakaka be'erõ'õjite ikupaka piyika maikoribeyu upaka imarapakaki ãrikorapakite:

—Mi'tabe.—

8 Supa kãrãpakaka be'erõ'õjite, pã'ibosirika jũaiiki upaka ioika pãyaiki kawarute ñiarape. Kipemareka tuyurapakite reyarika jã'merimaji wãmeiki kimarape. Kibe'erõ'õ imarapakaki, “Reyaeka mirãrãte imarõ'õ”, wãmeiki kimarape. I'supaka nimarapakaka poto ikupaka Tuparãte nare ãrikorape:

—Ika wejeareka imarã pã'imaja pitã'muapi, kãsiapi, risirikapi, maka'poyamajakapioka mija jããpatabe. I'supaka baawa'ri ritaja pã'imajare botarakario'ro pibatirã i'rão'ro pũrirãñu, — kãrikorape.

9 Torãjirã ate apekuku pãpera bupeka pãpatãteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. Supa kibaarapakaka poto joejiritãri wã'tarã najããekarãte imamaka ñiarape. I'supaka torã nimamaka ñiaraparã õñia nimaeka poto Tuparã majaroka wãrõbaraka “Jesũre yi'yurã yija ime”, nañua ja'atabeyurã nimamaka Tuparãte ã'mitiripãbeyurãre jããekarã nimarape.

10 I'rã mae jãjirokapi ikupaka ãrãparã:

—Ritaja jã'merimaji, i'rãkuri ba'iaja baakoribeyuka mime, supabatirã wãjia bojarijayuka imarã, meñu upakaja baaiki mime. I'supaka simamaka, yijare jããraparãte ba'iaja baamaka ãtirã, “Ba'iaja imarika tiyibesarãka mijaro'si”, nare merirũkia, ¿no'ojirã yaje sarã seyarũkia jariwa'yua?— kire narãpe.

11 I'supaka napakã'ã saya upaka jariroaka jia boia nare kãjirape. Nare sjitirã,

—Jajua baabekaja mija imabe. Aperã imañujurã ru'pu mija upakaja yimajoka bojarimaja. Sapi'iwa'ri ba'iaja baarimajare nare jããrũkirã nime,— Tuparãte ãrãpe.

12 Torãjirã ate, apekuku pãpera bupeka pãpatãteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapakarõ'õjite jãjia ka'ia iyirapakaka. I'supaka sabaarapakaka poto imikaki aiyate ta'sikã'ãja ririwarape. Supabatirã ñamikaki jũ'aitakaja riwerõ'õjirã jarapakaki kiro'si.

13 Supabatirã tã'pia ka'iarã jũjirapakaka, rikimaka higuerrarika wĩrõa baepatemaka jũjika upaka.

14 Torãjirã mae wejepema ñe'metãjirã ta'ritatirã sarirape. I'tõjiteje pũsia, jũmurika imakõpeikaoka a'perõ'õrã oyiaja Tuparãte wiatapatarape.

15 I'supaka simamaka ãta wi'iarã, pũsiareka ãta watopekara pã'imajare ru'rape. I'parimarã, supabatirã jã'merimaja, imatiyarimaja, imatiyabeyurãoka, supabatirã a'perãro'si ba'iraberimaja, a'perãro'si ba'irabejibeyurãoka, sareka naru'rikãkarape. I'supakajaoka rikimaka niñerũ rikairã, wayuoka baairãpitiyika ritaja pã'imajare sarã ru'rape.

16-17 Supabatirã ikupaka pũsia narãpe mae:

—Yijare mika'ratãtebe ipi ru'parikũmuarã ru'parapakite yijare ãtõpõkoreka. Supabatirãoka Oveja weiwa'yua upaka imakite ba'iaja yijare jũarũjekoreka. Kopakaja i'supaka pã'imajaro'si imarũkirimi yijare seyaya mae. I'supaka simamaka ni'loka sareka ru'riwãrũbesarãki,— ãparaka pũsia najairape.

7

1 Torājīrā mae botarakamarā āngelrākare ñiarape. Īrīka jā'ātīpē'rōtopi rīkamarapakī. Apika wayerupitīkapi, apika rīkamarapakī wejerīrīkapi. Suḡabatirā apika aḡepē'rōto wejerīrīkapi rīkamarapakī. I'suḡaka rīkamaritirā wirōa riabo'i, yaḡubo'irā, ka'iarā baekoḡeikaoka nabaetiyrūjerape.

2 Torājīrā apika āngel jā'ātīkapi i'tamaka ñiarape, Tuḡarā, ōñia imajīḡarimajī wāmea kio'oḡjī'arūkia* rīkatirā. Suḡabatirā aḡerā āngelrāka riapakiaka, ka'ia Tuḡarāte ba'iaja baarūjekarā ḡō'irā etatirā jājirokapi ikupaka nare kērāḡe:

3—Yaḡua, riaka, ka'ia mija bitata'si, Tuḡarāte yaḡaika uḡakaja baarimaja kū'arā kiwāmea yija o'oḡjī'arāñu ruḡu. I'suḡaka nare yija baarāka be'erō'ōḡi ḡuri, samija bitataḡuarāñu,— nare kērāḡe.

4-8 Torājīrā mae,

—Nimaḡpatīji ḡuri 144,000 rakamarā nime Israelkarā Tuḡarā wāmea yija o'oḡjī'arūkirā,— sārīkorapaka ña'mitirape.

Ā'mitirīkōrī je'e: ikupaka wāmeirā nimarape Ī'ḡoū'ḡuarāe'earirakatata imaraparā: Judā imaroyirekaki tatarā doce mil rakamarā imaraparā. Toḡi aḡerā i'siarakamarā oyiaja nimarape ikupaka wāmeirā:

Rubén,
Gad,
Aser,
Neftalí,
Manasés,
Simeón,
Leví,
Isacar,
Zabulón,
José,
Benjamín

Ī'ḡoū'ḡuarāe'earirakatata nimarape. Ī'rātata uḡakaja doce mil rakamarā nimarape.

Rīkimarāja saya boia jāāirā Tuḡarāte jiyīḡuḡayeebaraka imaraparā

9 I'sia be'erō'ō Tuḡarā ruḡarikūmu wājitāji, suḡabatirā Oveja weiwa'yua uḡaka imaki wājitāji rīkimarāja ḡo'imajare rīkamapakā'ā ñiarape. Ī'rāka'ikarāmarīrā, Ī'rāwejekarāmarīrā, ritaja ḡo'imaja oka jairā, suḡabatirāoka ritaja ḡo'imajatata uḡatikarā nimarape. Suḡa imarī marākā'ā baatirā majoḡuaberijīñurā nimarape. Nimaḡpatīji saya boia jāātīrā ne'ejījoa ĩoika rikabaraka nimarape.

10-11 Toḡi mae jījimaka imawa'ri jājirokapi ikupaka narāḡe:

—Tuḡarāte jā'mebaraka ruḡarijayurō'ōrā ruḡakī, suḡabatirā Oveja weiwa'yua uḡaka imakīḡitīyika Ī'ḡarāwā'taja jiamarīareka mare tāārimaja nime,— napakā'ā ña'mitirape.

I'suḡaka ḡo'imajare āñukā'āja, Tuḡarā ruḡarikūmu wā'tarā botarakamarā maikoribeyu uḡaka imarāte imarape. Suḡabatirā veinticuatro rakamarā ḡakiarimarāre ima ḡēterō'ōḡi, naruḡurō'ōḡioka ritaja āngelrākare rīkajiyerape. Toḡi nimaḡpatīji kiruḡarikūmu wājitāji Tuḡarāte jiyīḡuḡayeebaraka namo'īḡāñawa'rape.

12 Suḡabatirā kire jiyīḡuḡaka ōrīwa'ri, ikupaka jaibaraka nimarape:

—Rita sime. “Jīitakīji mīme”, mire ḡo'imajare ārīrijarirūkika mīme. I'suḡakajaoka ritaja ḡemawa'ribajirā jīitakīji mīme, ritaja ōñuka, “Jīitaka yijare mibaarijayu”, mire ḡo'imajare ārīrijarirūkika mīme.

* 7:2 El sello de Dios

Ritaja ɸo'imaja jiyipupaka mire ðñurā, tēriritakiji mimamaka, maki apika mire ɸemawa'ribaji tēririki imabeyuka. Tuparā, i'supaka oyiaja miro'si simajiparijarirū,— āparaka nimarape.

¹³ I'supaka narāpaka be'erō'ð, T'rīka ɸakiakite ikupaka yire ārāpe:

—iMarā nime saya upaka ima jariroaka boia jāätirā imarā? ¿No'okarā nime?— yire kērāpe.

¹⁴ Supa kēpakā'ā ikupaka kire yiyi'rape:

—Ōrībeyuka yi'i. Mi'i ɸañaka ðñuka je'e, yire samibojabe,— kire ñarāpe.

I'supaka kire ñapakā'ā ikupaka yire kibojarape:

—Jimarī jūarūkiĵērāka seyamaka sareka aɸerāte nare ba'iaja baamaka rakajepāāwa'ri nareyarjariika simako'omakaja Jesūre yi'ririĵa'ataberikarā nime. I'supaka imarā imarī, ba'iaja baakoribeyurā nime Tuparāte ĩamaka. Supa imarī Oveja weiwa'yua upaka imaki riweapi nasaya upaka ima jariroaka jūjetirā, ĵia boioyiaja jāätirā upaka nime.

¹⁵ I'supaka simamaka ĩpire kiruparikūmuarā ruparapaki wāĵitāĵi kire jiyipupayeebaraka nime. Supabatirā kiwi'iarā, ĩmi, ñamioka kiyapaika upakaja baariĵayurā imarī, dakoa jūarūkimarīrā nime, Tuparāte nare ĩarīrījarirāñurā imarī.

¹⁶ Supabatirā kēsirababeyurā, okoa ukurijitobeyurā, supabatirā aiyapekareka ĵĵia jūarūkimarīrā nimarāñu.

¹⁷ I'supaka nimaerā Tuparā ruparikūmuwāĵitāĵi imaki imarī, ĵia oveja tuerimāĵi upaka Oveja weiwa'yua upaka imakite nare ĩarīrāñu kiro'si. Supabatirā ðñio okoa imarō'ðrā nare sasārī kiruputawa'rirāñu. Supa imarī “Aɸekurioka ba'iaja jūarūkimarīrā, i'supakajaoka oripe'arūkimarīrā nimarū”, āparaka ĵia Tuparāte nare baarāñu,— ārīwa'ri yire kibojarape.

8

Piyikuku ɸapera bupeka ɸapatāteka imarapaka kiwieraparō'ð

¹ Torājīrā mae Oveja weiwa'yua upaka imaki ĩ'pōtēñarirakakuku ɸapera bupeka ɸapatāteka ima kiwierape. Sakiwierapakarō'ðĵite treinta minuto rō'ðjīrā mabo'ikakurirō'ð ña'kikā'āja jarapaka.

² I'supaka simarapaka be'erō'ð ĩ'pōtēñarirakamarā āngelrākare Tuparā wāĵitāĵi narīkamapakā'ā ñiarape. Supabatirā ĩ'pōtēñarirakao tromɸeta Tuparāte nare ĵĵikarā nimarape.

³ I'toĵīrā ate apika āngel orokaka baeaka ðñioka ɸearūkia rikatirā etarapaki. Tuparāte jiyipupayeewa'ri joeĵiritērīa orokaka baeaka wāĵitāĵi ɸemaari ke-yarīkarape. Torā kimarapaka ɸoto, rikimakaja ðñioka ima ĩpi ruparikūmuarā ruparapakite kire ĵĵirape joeĵiritērīarā kijoeokaro'si. Tuparāro'si sa joeĵibaraka kirirāre kire ĵēñerapaka kĵpō'irā eyarapaka ũmakakaka ĩ'rātĵi.

⁴ Ōñioka kijoeika ũmakajĵĵisĵia ɸĵiyika kire najēñerĵayua Tuparā ɸō'irā eyarapaka.

⁵ Torājīrā ðñioka ɸearūkia kirikarapakarā Tuparāte jiyipupayeebaraka joeĵiritērīakaka ɸeka ya'tarika sarā kĵjāāɸorotarape. I'supaka sabaatirā ĵia weĵearitatorāĵa sakiwe'aña'tarape. Supa kibaarapakarō'ðĵite ĵimarīa ĵĵia wĵpoa yaarapaka. ĵĵia ĵaitirā yoepi aɸea ĵā'mĵĵiyeriokabayurape. Torāĵite ka'ia ĵĵirapaka mae.

Tromɸeta āngelrākare ɸupueka

6 Torājīrā mae, trompeta pūpuokaro'si sarikatikaja ī'pōtēñarirakamarā āngelrākare imarape.

7 Mamarītaka saṣupurapakite pūpurapakaka, ī'rātiji riwerukubaka okoa jiyikapitiyika pēka ya'tarika jūjirapakā. I'supaka sabaarapakā be'erō'ōpi ka'ia wejeareka ima ñe'metāji rokajīrā* ru'arī ojobakarāja oorapakā. I'supakajaoka yaṣua, taya oñia ñe'metāji rokajīrā oorapakā.

8 Kirokajite imarapakite pūpurapakā poto pusia rīkamaka upaka jū'rētirā riapakiakarā saña'rape. Supabatirā riapakiaka ñe'metāji rokajīrā sokoa riwearo'si jarapakā.

9 I'supaka simamaka riapakiakareka imakoṣeika ñe'metāji rokajīrā jīrīpatarapakā. I'tojīrā rō'ōjīrājaoka kūmupakiaka sareka imarapakā ña'mipatarapakā.

10 I'tojīrā apika āngel pūpurapakī ate. I'kire pūpurapakarō'ōjite, īmipi tā'pīpakiaka pēka jū'rēika upaka jū'rēña'rāpaka ñiarape. Riaka, supabatirā okoa koṣeapi juruika nukuroyika imaoka ñe'metāji rokajīrā ru'ajī'ari saña'rape.

11 I'supaka baarapakī Jīmia wāmeiki tā'pīre imarape. Ikipi āriwa'ri ñe'metāji rokajīrā ru'ajī'ari jīmia okoa jarapakā. I'supaka simamaka sukutirā rīkimarāja pō'imajare reyarape.

12 I'tojīte kirokajīkaki āngelte pūpurape. Sakīpūpurapakā poto aiyaka, ñamikakioka, ñe'metāji rokajīrā sayaaboika ruirīkarapakā. Rīkamakaja tā'pīaoka imarapakā ñe'metāji rokajīrā rirīpatarījarapakā. I'supaka imawa'ri botarakakuri aiyajērā rō'ōjīrā ī'rāñimi upakaja aiyate neiñamita'rape. Ñānikaki i'tojīrājaoka ñoaka ī'rāñami upakaja neiñamita'rīrījarapakī.

13 Topi mae yu'awa'ri iaerā baakōrī awaka wirapakā ñiarape. Iki mae jājīrokapi ikupaka āñīkorapakī:

—Aya, ba'itakaja ritatojo wejeareka imarāte jūaerā baayu. Maekaraka-marā āngelrāka trompeta pūpubeyukajirā imarāte saṣupurāñu poto i'supaka simarāñu,— kērīkorapakā ña'mitirape.

9

Koṣea tiyibeyuakaka

1 Torājīrā apika saṣupurapakī. I'kire saṣupurapakarō'ōjite tā'pī upaka īoika ña'rāpaka ate. I'ki imarapakī koṣea tiyibeyua wierūkia Tuparā kire ījikaki.

2 Supa imarī, saṣi mae koṣea kiwierape. Sakīwierapakā poto, pēka jājia jū'rēwa'ri ūmakapuyū upaka saṣi pōrapakā. I'sia ritatojo wejēpemarā koyimaka aiyate neiñamita'rape.

3 I'supakajaoka ūmaka watoṣekapi rīkimakaja ñimīa kārīpōrapakā no'ojariwa'rīmarīa ritatojo wejeareka simarape. Ñimīa imako'omakaja kūaparāka upaka tuteika Tuparāte nare imarūjerape.

4 Supa imarī “Taya, yaṣua, oterīkia pūri mīja bitata'si”, āriwa'ri Tuparāte oka-jāēka simarape. “Tuparārīki kīme ī'ī, āñua wāmea nakū'areka o'ojī'abeyurāte oyīaja ba'īaja mīja baabe”, Tuparāte āñītikarā simarape.

5 “Ba'īaja pō'imajare mīja jūarūjebe”, Tuparāte āñīkarā nimako'omakaja, “Pō'imajare mīja jāābe”, kērīberīkarā nīmarape. Supa imarī ī'rāpītarakamarā aiyarō'ōjīrā pō'imajare tutebaraka nare kīmarūjerape. I'supaka kījā'merapakapī āriwa'ri nare satuteka kūaparāka tuteika yī'aika upaka nare sayī'amaka jīmarīa ba'īaja najūarape.

* 8:7 La tercera parte de la tierra

6 I'supaka simarāka poto jimarīa po'imajare reyariapakata'rikoperāñu. I'sia yaparihotojo reyawārūbeyurā nimarāñu.

7-8 Niarapakareka ñimi upaka imakoperaparā kawarurāka jīñaokaro'si imatikarā upakaja nimarape. Supabatirā po'imapema upaka pemakirā, orokaka baeaka bu'ya narupuko'arā tuaekarā, supabatirā rōmitirupua upaka rupukirā nimarape. No'pia pūri yaio'pia upaka ioika imarapaka.

9 I'supaka imaraparā imarī peruakaka baeaka wa'ititia ioika jāairā nimarape. Nawirapaka poto jimarī sokaarikorape, ka'ia'pi tūrūrūkia yiewa'paraka rikimaka kawaru rīñua okaayu upaka.

10 I'rājaoka ñimia imarihotojo kūaparāka upaka pīkokirā imaraparā. I'supaka imaraparā imarī I'rāpitarakamarā aiyarō'ōjirā po'imajare tutebaraka nimarape.

11 Supabatirā nipamaki ángel mirāki imaroyikaki, kopea tiyibeyua ipamaki kimarape. Hebreo okapi kiwāmea imarapaka Abadón. Supabatirā griego okapi pūri Apolión wāmeiki kimarape. Riatarimaji ārīrika simarape i'supaka kiwāmea imarapaka.

12 I'supaka simarape mamaritaka ba'iaja jūaū'murūkia. Mija iabe, i'sia be'erō'ōpi i'pakurikaka jariwa'riñujurapaka ru'pu.

13 I'supaka simarapaka be'erō'ō apika trompeta pupurapaki. Kipupurapakarō'ōjite Tuparā wājitāji kire joejiritēria orokaka baeaka botarakaba'i wakaiika imarapaka watopekapi sajaikorape.

14 Supabatirā torā trompeta pupurapaki ángelte ikupaka sārāpaka ña'mitirape:

—Riapakiaka Éufrates wāmeirarijerā botarakamarā ángelrāka ji'apairāte mikototabe,— sāpakā'ā ña'mitirape.

15 I'supaka sārīkorapaka poto botarakamarā ángelrākate kikitotarape. Ritatojo wejeareka imarā po'imajare ñe'metāji rokajirā* najāāpuoakaro'si, "I'siweje'rāreka, i'ki aiyareka, i'sirimireka, i'tojirā aiyajēraka imarāka poto nare mija jāābe", āriwa'ri kijā'metikarā nimarape.

16 Nare kikitotarapaka be'erō'ō rikimarāja surararāka kawaru pamarā tuyumaka ñiarape. I'supaka nimarapaka poto, "Doscientos millones rakamarā nime", sārīkorapaka ña'mitirape.

17 Supa imarī makārārūñuroka upakapi naro'si oyiaja peruakaka baeaka jāairā nimamaka ñiarape. Jū'apañaka ya'tarika, supabatirā neipañakarāja jī'mia, supabatirā a'pea azufre upaka jū'sipoa simarape najiririko'a. I'supakajaoka kawaru imarihotojo yaia león rupuko'a upaka rupuko'akirā nimarape. Narijokopeapi pēka, ūmakaka porapaka, supabatirā dajaka jīsia azufre sapijioka porapaka.

18 I'siarakaba'i kawaru rijokopeareka porapakapi āriwa'ri, ritatojo wejeareka imarā po'imajare ñe'metāji rokajirā puajiyerapaka.

19 Supabatirā añarupuko'a upaka pīkoika imatiirā, narijokopeapi, napīkorō'ōpioka po'imajare jāārika oñurā nimarape.

20 Rikimarāja po'imajare najāārapaka iarihotojo, ba'iaja nabaariyaua ja'ataberaparā a'perimarā ru'pu. Supabatirāoka Satanārika ima jiyipupayerimaja imarī, wapu'ju imaja jērāka oro, plata, bronce, ātakaka, yapuakakaoa baabaraka nimaroyirape jiyipupaka noñaokaro'si. Nabaarapaka yoibeyua, turibeyua, ā'mitiribeyua simako'omakaja jiyipupaka sōrīrijaparaka nimarijarape ru'pu.

* 9:15 La tercera parte de la humanidad

²¹ Supabatirā po'imajare jāārika, ye'oaṗi aṗerāte nabitarijayua, rōmitika nawā'imañua, nakaree'erijayuaoka ja'atabeyurā nimarape.

10

Ángel papeera bupeka rikaekakite imaekarō'ō

¹⁻² I'supaka simamaka ñiarapaka be'erō'ō, ĩrīka ángel jājika ũmakakapī butekaki, mabo'ikakuripi ruirā'amaka ñiarape. Mae mia, kirupuko'a bo'i ne'eṗurea imarapaka. Kipema aiyaka upaka yaariikaiki imatirā kiñika peka jū'rēika upaka kimarape. Ikijioka papeera bupekajika wietikaja rikarapaki. Kiū'pua ritape'rōto riapakiakarā rī'karipotojo, aṗepē'rōtopi pūri bo'irā kirīkarape.

³ Supabatirā yaia león akaika upaka jājirokapi kiakaseremaka, ĩpotēñarirakuri wīpoa kire yi'rikorapaka.

⁴ Wīpoa jaikorapaka upaka yo'oerā baamaka, mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka yire sārīkorape:

—Wīpoa jairapaka aṗerāte miboja'si. Supabatirā samio'oa'si,— yire sārīkorape.

⁵⁻⁷ Torājirā ate ĩrāpē'rōto kiū'pua riapakiakarā rīkamaritirā aṗepē'rōto ka'iarā rīkamañukate ritape'rōto kipitaka ĩmirā mi'matatirā, ikupaka kērāpe:

—Tuparā ōñia imajipaki wejeṗema, ka'ia, riapakiaka supabatirā ritaja sareka ima po'ijjaekaki. I'supaka simamaka, rita sime kīaika wājitāji ikupaka ñañua: Kopakaja i'tojirāja sime mae, dakoa mata'arūkia imabeyua aṗea. Piyika ángelte pūpurāka poto “Ikupaka yibaarāñu”, kērīka upakaja Tuparāte baarāñu. Bikija pūri ritaja po'imajare kibojaberika ruṗu. I'supaka simako'omakaja kiro'si bojañjirimajare takaja sakibojaeka. I'supaka simamaka nare kibojaeaka upakaja simarāñu piyikate saṗupurāka poto,— kērāpe.

⁸ Topi ate ĩmipi ikupaka yire sārīkorape:

—Ángel, ĩrāpē'rōto kiū'pua riapakiakarā rīkamaritirā, aṗepē'rōto bo'irā rīkamañuka pō'irā me'pe. Kipō'irā a'ritirā papeera bupeka kirikaika me'ebe,— yire sārīkorapaka ña'mitirape.

⁹ I'supaka sārīkorapaka ā'mitiritirā kipō'irā ya'rape. Kipō'irā eyatirā papeera bupeka kireka yijēñerape. Topi ikupaka yire kērāpe:

—Āja'a, samiba'abe. Samiba'arāka poto mumioko upaka mirijokopearā sajariko'omakaja mise'kurarirāñu,— yire kērāpe.

¹⁰ I'supaka kēpakā'ā, se'etirā, yiba'arape. Sayiba'arapaka be'erō'ō mu-miokoa mukuika upaka yirijokopearā sajarape. I'supaka simako'omakaja sayiba'arapaka be'erō'ō yiñe'meā yire yi'arapaka.

¹¹ Topi ikupaka yire kērāpe ate:

—Po'imatata imaupatiji, naka'iareka noka jaibaraka imarā upatiro'si, supabatirā ritaja ĩparimarāre, “Ikupaka mijare simaerā baayu”, Tuparāro'si bojañjirika ima mire ate,— ángelte yire ārāpe.

11

Īparā rita ima jaiwaṗu'atañjirimaja

¹ I'sia be'erō'ō jērābaarūkia ángelte yire ĩjirape. Sījitirā ikupaka Tuparāte añua ángelte yire ārāpe:

—Ikapi yire jiyipupaka ōrīriwi'ia mijērābaape, supabatirāoka sareka joeñjiritērīa mijērābaabe. I'supakajaoka yiwi'iarā dikarakamarā yire jiyipupayeerimajare imarika mijoabe.

2 Yiwi'ipēte ĩ'rākō'rimato p̄uri mijērābaa'si, yire yi'ribeyurāte imarūkīrō'ō simarū āriwa'ri nare ñijikarō'ō simamaka. ĩ'rā imarā maekarakakuri wejeje'rāka apeje'rā ñe'metājirā Jerusalénwejeakarāre ba'iaja baatapariariarāñurā.

3 Supa simako'omakaja ĩ'parā yire jaiwaḡu'atañjirimajare yiḡu'atarāññu. Jariromajaka k̄keka najāāmakaja ĩatirā “Ba'iaja yija baaikareka yija p̄upape'riiri imakopeyū”, p̄o'imagare āriḡū āriwa'ri. Maekarakakuri wejeje'rāka apeje'rā ñe'metājirō'ōjirā nare ñorirūjeika p̄o'imagare bojabaraka imarāñurā, — Tuparāro'si ángelte yire ārāpe.

4 Ika ĩ'paba'i upaka imarā nime Tuparāte jaiwaḡu'atañjirimaja, ĩakōrī je'e: Wejeipamaki Tuparā wājitāji olivo ĩ'pajūki, supabatirā i'siarakabijioaka peritēria yaaboaike upaka nime.*

5 Supa imarī namajamarāre ba'iaja nare baakoḡemaka, narijokoḡepapi jū'rēḡoyua. I'supaka ima simamaka saḡi nare najoeriatapatayū.

6 Supabatirā okoa najarirūjebepakā'ā, jaribesarāka. Supa imarī “Tuparāro'si jaibaraka yija imarāka wejeje'rārō'ōjirā okoa jaribesarāka”, nañu. I'supakajaoka okoa riwearo'si jarirāka, supabatirā ika wejeareka imarāteoka ba'iaja najūaerā nayapaika upakaja† baarimaja nime.

7 Torājirā, Tuparāte jaiwaḡu'atañjibaraka nima p̄uyarirāka p̄oto werikapakiaki koḡea tiyibeyurō'okakite naka jirī mirīeyarāñu. I'supaka baawa'ri, nare kijāāññu.

8 I'supaka nare baatirā ma'a ñe'metājirā nare kipāājiyerāññu, wejeareka bikija yaḡua tetaekarā ñipamakire napatakīaekarō'ōrā. Torā imatiyaika wejeareka imarā ba'iaja baairā imarī, Sodoma, supabatirā Egiḡtoka iakarāre ba'iaja baaroyika upaka baairā nime.

9 Maekarakarīmi imaeka aḡerīmi wājitāji aiyarō'ōjirā namajaka torā imarāka. Torājirā ritaja p̄o'imatarāte namajaka ĩarāññu. Namajaka ĩaripotojo nare ā'mijāekarā imarī, nare nayayerūjebesarāññu.

10 Torājirā mae, jaiwaḡu'atarimajare reyamaka, rikimarāja p̄o'imagare j̄jimaka jarirāññu. I'supaka imawa'ri “Maekaka koḡakaja ĩ'parā ba'iaja mare baata'arimajare riyu”, āparaka rēritirā j̄jimakaḡi ba'ir̄jia p̄ibabu'abaraka nimarāññu.

11 Supa nimarapaka p̄oto maekarakarīmi be'erō'ō aḡerīmi ĩmi ñe'metājirō'ōjirā simarapaka p̄oto, oñia Tuparāte nare jarirūjerape ate. I'supaka nare kibaamaka, nami'mirīkarāka ĩatirā, jimarīa p̄o'imagare nare k̄kirape.

12 Topiji mabo'ikakuripi,

—Ō'ōrā mija i'tabe,— jājirokapi nare sārīkorape.

Sā'mitiritirā, nare ā'mij̄arimaja ñakoarekaja, oko ũmaka watoḡepakapi na'raḡe.

13 Mabo'ikakurirā na'rapakarō'ōjite jimarī jājia ka'ia iyirapaka. I'supaka sabaamaka rikimaitakaja wi'ia imarapakakaka k̄ḡaj̄i sakuyupaterape‡. I'supaka baawa'ri siete mil rakamarā p̄o'imagare sariatarape. Ōñia jariwa'raparā p̄uri siatirā p̄upatawa'ri “Tēritakaji mabo'ikakurirā imakite ime”, narāpe Tuparāreka.

14 Mamarīrokajitekaka ba'iaja jūarūkia ima koḡakaja yibojaweayū. Sabe'erō'ōjite no'ojirāmarāja ba'iaja najūarika jariwa'rapaka.

Piyika ángelte tromḡeta p̄upueka

* 11:4 Véase el libro de Zacarías 4.1-4, 11-14 † 11:6 Hacerles sufrir con toda clase de plagas.

‡ 11:13 Se derrumbó la décima parte

15 Ka'ia jimarī jājia iyirapaka be'erō'ō, piyika ángelte trompeta pūpurape. Saki-pūpurapaka poto mabo'ikakurirō'ōpi rīkimarāja jājirokapi ikupaka narīkorape:

—Ritatojo wejeareka imarāte najā'meika kopakaja Tuṡarāte tiyetayu mae. Maipamaki Tuṡarā, suṡabatirā Cristopitiyika, ṡo'imaja ipamarā naju. Suṡa imarī ritatojo wejeareka imarāte jā'mejiparimaji kimarānu, — narīkorape.

16-17 I'supaka simekā'āja veinticuatro rakamarā pakiarimarā Tuṡarā wājitāji iparimarāre ruṡarūkiareka narūṡarape. Saṡi mi'mitirā ka'iareka namo'ipāñawa'rape, Tuṡarāte jiyipūpayeewa'ri. Topi ikupaka narāpe:

—Yija ipamaki Tuṡarā, ritaja ima ṡemawa'ribaji imaki mime. Suṡa imarī bikija imara'ekaki imariṡotojo, maekakaoka imaki mime. Jia mibaayu yija ipamaki, tēri'iki imarī, maekaka ritatojo wejeareka imarā ṡo'imajare jā'merimaji mijayu.

18 Mia je'e, nimaṡpatiji ṡo'imatata mire yi'ribeyurā jimarā mire nape'yorijarika. I'supaka iatirā, nare miboebaritiyaeka. Suṡa imarī reyaeka mirārā ba'iaja nabaaka ṡareareka nare ba'iaja mibaarūkirīmi kopakaja seyayu mae. Simako'omakaja mire yi'yurāte ikupaka mibaarānu: Miro'si bojawaṡu'atarimaja, iparimarā, suṡabatirā imatiyabeyurōoka, mire yi'riwa'ri jia nabaaka mirāka simamaka sawaṡa jia nare mibaarānu mae. Ika wejeareka ṡo'imajare riatarijayurā ṡuri, nare miriatarāñurīmi seyayu mae,— narāpe.

19 I'sia be'erō'ō mabo'ikakurirā Tuṡarāte jiyipūpaka ōri'riwi'ia wieka ñiarape. Satōsiarā imatiyaikoto imarapaka. I'sikoto tōsiarā "Ikupaka yire yi'yurāro'si yibaarānu", āñua o'oeka imarapaka. Sañiarapaka poto ikuparō'ōpiji jājia wīṡoa ṡaarapakarō'ōjite ka'iaoka iyirapaka. Suṡabatirā okojiya werikitaka jūjirapaka.

12

Rōmo ṡo'irā kajuyaiṡakiaka upaka ioika eyaeka

1-2 Sabe'erō'ō mabo'ikakurirā imatiyaika ṡemakotowipakā'ā ñiarape. Mia, aiyate yaaika upaka saya jāāekako koimarape. Ñamikakirā rīkamañukoreka i'ṡoū'ṡuarāe'earirakamaki tā'pia kobu'yareka imarapaka. Yataarikako imawa'ri sarikarika ṡakataparaka ba'iaja kojūarape.

3 Be'erō'ōjite ate ñiarape: Kowā'tarā kajuyaiṡakiaka upaka ioika jū'apakiaka, i'ṡotēñarirakao iparimarā bu'yakaka tuaeka ruṡuko'aika simarape. Suṡabatirāoka i'ṡapitarakabi sawaka imarapaka.

4 Tā'pia ñe'metāji rokajirā* kipīkoapi kipaña'ruirape. Suṡabatirā rōmo wā'tarā keyarīkarape, komakarāka ṡo'ijipakā'ā ba'aokaro'si.

5 I'supaka kimekā'āja ritaja ṡo'imaja ipamaki imarūkikate korikarape. Tuṡarāte ṡūataekaki imarī, jia jā'mewārūrūkika kimarape. Kajuyaiṡakiaka upaka ioika kire ba'ariyaṡamaka kire korikarapaka be'erō'ō Tuṡarāte ruṡarō'ōrā kire kija'apearape, kika jā'merimaji kimaokaro'si.

6 I'supaka kibaarapaka ṡotojo ṡo'imajamatorā kipako mirākote ru'rape. "Ō'ōrā jia kore ñiaririrānu", Tuṡarāte āritikarō'ōrā ko'rape. Torā koimarapaka ṡoto maekarakakuri wejejē'rā ajeje'rā ñe'metājirō'ōjirā kore iarīparaka Tuṡarāte imarape.

* 12:4 La tercera parte de las estrellas

⁷ I'supaka kore kibaarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā pitā'muareka imarāte ñiarape. Miguelrirā ángelrāka, kajuyaiapakiaaka upaka ñoikirirāka najirāpe.

⁸ I'supaka simako'omakaja Miguelrākare natērīwārūberape. Supa imarī mabo'ikakuri Tuparāte imarō'ōrā imarūkimarīrā najarape.

⁹ I'supaka nare baatirā kajuyaiapakiaaka upaka ñoikire kirirāpitiyika Tuparāte poatarape ika ka'iarā takaja nimaokaro'si. Tuparāte poatarapakiji kime Satanás wāmeiki. Ikijjoka imaki bikija añakarā ña'rījāiroiyikaki. Supabatirā ritatojo wejeareka imarāte pakirimaji kime. I'supakajaoka Diablo wāmeika kime ba'iaja jaita'arimaji āririrokapī.

¹⁰ Torājirā mae jājirokapi ikupaka sārīkorape:

—Kopakaja Tuparāte yi'ririjaparaka imarā ðo'imajare tāārūkirīmi seyayu. Supabatirā ritaja ima tērīwa'ribaji imaki imarī, ritaja wejeareka ðo'imajare kijā'meū'muyu. Supabatirā “Yiro'si ritaja wejeareka imarāte mijā'mebe”, Tuparāte kire añua simamaka, nare jā'merimaji Cristore ime kiro'si. I'supaka kime Tuparā, Satanāre poataekaki imarī. Kipoataekaki imaki Jesúre yi'yurāte ba'iaja baata'arimaji. Īmi, ñami pariji Tuparāte ñaika wājitāji muþaka Cristore yi'yurāte jaita'rubaraka, “Ba'irā nime”, Tuparāte āririjarikoþeiki.

¹¹ I'supaka nare kijaiþakiko'omakaja, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka riweþi ba'iaja nabaarijayua kijūjemaka, Satanāre tērīkarā majeyomarā. “ Jesúrika bojariroka mawārōmaka ōrīwārūbeyurāte mare jāārāñu je'e", marīko'omakaja okajājiþi rakajebekaja maimaye'e. Supa imarī samabojarija'ata'si”, narīþupajoaeka. I'supaka imawa'ri ba'ikate natērīka.

¹² Satanāre ō'ōrā imawārūþepakā'ā, jia jījimaka maimae mae. Mija ka'iareka imarā þuri, supabatirā wþurupī riþakiakareka imarijayurāteoka ba'iaja sabaarāñu. I'supaka mijaro'si simarāñu mija þō'irā Satanāre ruiwa'yua simamaka. “Nojimarīji Tuparāte wēkomaka yire baarūkia jariwa'yua”, āriwa'ri jimarīa kiboebayu mae. Supa imarī ba'iaja mijare jūarūþebaraika imarijayu,— sārīkorape.

¹³ “Mabo'ikakurireka ñimapi kopakaja ka'iarā Tuparāte yire poatayu”, āriwa'ri makarāārapako mirāko rōmore sarīrāpe kajuyaiapakiaaka upaka ñoika.

¹⁴ Kore kirīrīko'omakaja awapakikajea ĩþato jo'barito Tuparāte kore ĩjirape kowiyaokaro'si. Supa imarī ðo'imajamatorā eyaerā kajuyaiapakiaaka upaka ñoika kowiritapawarape. Torā maekarakakuri wejejē'rāka aþejē'rā ñe'metājirā ba'arika kore jī'abaraka Tuparāte kore ĩarīrāpe.

¹⁵ Koru'þakā'ā ĩatirā, kore jāārika kiri'kakoperape. Supa imarī kirijokoþeþi rikimakaja okoa kipoatarape kore ña'metarika yapakoþewa'ri.

¹⁶ I'supaka kibaako'omakaja Tuparāte kore jeyobaamaka, ka'ia ru'ritaraparō'ōrā okoa kipoatakoperapaka ririwa'rapaka.

¹⁷ I'supaka simamaka ĩatirā, jimarīa rōmore kiboebarepe. Kore jāāwārūberiwari koriþarāmerāka jīrīri ke'rape. Īrā nimarape, Tuparāte jā'meika yi'yurā, supabatirā ritaja Jesucristore nare bojaekakaka jā'atabeyurā.

¹⁸ Topi mae riþakirijerā kajuyaiapakiaaka upaka ñoikite tuirīkarape.

13

Īrika werika maikoribeyu upaka ñoiki riþakiakakaki

1-2 I'sia be'erō'ō ī'rīka werikapakiaki maikoribeyukate riapakiakapi marīra'arape. Ī'potēñarirakao ruṗuko'a, suṗabatirā ī'pāpitarakabi bu'ya tuaeka wakaiki kimarape.* Suṗabatirā jiamarīa Tuṗarāreka jaika kiruṗuko'a uṗatikaja o'ojī'aeka kimarape. Yaiuṗaka ūoiki imariṗotojo oso wāmeika uṗaka jo'baka ū'ṗuiki kimarape. Suṗabatirā león rijokoṗe uṗaka simarape kirijokoṗe. Kajuyaiṗakiaka uṗaka ūoiki kiōñua kire ja'ataekaki kimarape. Suṗa imarī, "Yiruparīkūmuarā īpi uṗaka miruṗabe. Tērītaka ūima uṗaka mire ūimarūjeyu. Suṗabatirā ritaja wejeareka imarā ṗo'imajare yijā'meika uṗaka nare mijā'mebe", kajuyaiṗakiaka uṗaka ūoikite kire ārāṗe.

3 Ī'rō kiruṗuko'arā matārīberijīkarō'ōjīrā jo'baka kāmimirāka yayaeka sareka imarapaka. I'suṗaka imariṗotojo "¿Dako baaerā kireyatiyaberika jee?", āparaka rīkimarāja ritatojo wejeareka imarā kire yī'ririjayurāte imarape.

4 Suṗabatirāoka, kajuyaiṗakiaka uṗaka ūoikite jiyiṗuṗayeebaraka ṗo'imajare imarape, werikapakiakite kijā'merūkia kija'atamaka. I'suṗakajaoka werikapakiakite jiyiṗuṗayeebaraka ikuṗaka narāṗe:

—Maki aṗika ī'ī rō'ōjīrā imaki imabeyuka, suṗa imarī marā ṗitā'muareka kire tērīwārūberijīrā,— āparaka nimarape.

5-6 "Yī'i ī'rīkaja imaki tērīwa'rībaji imatiyaiki. Maki aṗika ūima uṗaka imabeyuka", werikapakiakite ārāṗe. I'suṗaka āparaka, "Tuṗarāte ima uṗaka imaki yī'i", ba'īaja āparaka kimarape, "I'suṗaka jaiṗekaja mimabe", Tuṗarāte kire ārībeṗakā'ā. Suṗa imarī maekarakakuri wejejē'rāka aṗejē'rā ūe'metājirō'ōjīrā "Tuṗarā, kika imarā, kimarō'ō oka waṗamarīa ima", āparaka ba'īaja ṗo'imajare jairuṗutabaraka kimarape.

7 I'suṗakajaoka Tuṗarāte ā'mitirīṗēairāte tērāṗaki kimarape. Suṗabatirā ritatojo wejeareka imabayurāte jā'merimaji kijarape, "Jēno'o, ba'īaja nare mibaa'si", Tuṗarāte kire ārībeyukaji simamaka ruṗu.

8 Ritatojo wejeareka imaraparā ima uṗatīṗañakaja kire jiyiṗuṗayeeirā oyīaja jaraparā. Oveja weiwa'yua uṗaka imaki, najāāekakite rikarapaṗūñurā nawāmea o'oberikarā nimarape. Ika wejea Tuṗarāte ṗo'ījīaerā baaeka ruṗubajirā "Īrā nimarāñu yire yī'riwa'ri ūñia imajīṗarūkirā", ārīwa'ri nawāmea kīṗaṗera ṗūñurā Jesúre o'otikarā nime.

9 Tuṗarāte bojaika mija ḏrīwaṗu'atarīyapaṗe'e jia samija ā'mitipe:

10 "Yirirā imawa'ri Cristore na'mitirīṗēamaka wēkomaka imariwi'iarā ī'rārimarāre ne'ewa'rīrāñu", Tuṗarāte āñua uṗakaja naro'si simarāñu. I'suṗakajaoka "Aṗerimarā najāārūkirā nime", kēñu uṗakaja naro'si simarāñu.

Suṗa simamaka yirirā imarī, i'suṗaka jūariṗotojo, rakajepāāeka mija imabe. Suṗabatirā, yire mija yī'yua ja'atabekaja mija imabe.

Aṗika weriki maikoribeyu uṗaka ūoiki ka'īakaki

11 I'sia be'erō'ō aṗika weriki waṗuju ko'torō'ōṗiji ka'īapi kiwararīkamaka ūarape. Ī'ṗabi waka yabirījaka oveja weiwa'yua waka uṗaka wakaiki imariṗotojo, kajuyaiṗakiaka jairapaka uṗaka kijairape kiro'si.

12 Mamarīkaki werikapakiaka kāmimirāka yayaekakite jā'merapaka uṗakaja kibaarape. Suṗa imarī jiyiṗuṗaka ritaja ṗo'imajare kire yī'yaokaro'si kibe'erō'ōjī etarapakite kiro'si ba'iraberape.

* 13:1-2 Los diez cuernos coronados representan diez reyes.

13 I'supaka mamarĩkakiro'si ba'irabewa'ri maikoribeyua upaka kibaaroyirape. Ā'mitirikōrĩ je'e, ikupaka p̄ariji kibaaroyirape: Po'imajare ĩaika wājītāji p̄eka jū'r̄eika ĩmipi kiña'aroyirape.

14 I'supaka mamarĩkakite jeyobaairokapi ba'irabewa'ri ritatojo wejeareka imarā p̄o'imajare kipakirape. I'supaka nare kipakimaka, "Tuparā upakaja imaki kime", mamarĩkakireka āriḡupajoairā najarape. Mamarĩkaki matārĩberijika upaka kāmia yayaeka mirāki jērāka p̄o'imajare kibaap̄o'ijiarūjerape. I'supaka kibaarape "Ba'itakaja p̄o'imajare pakibekaja mimabe", Tuparāte kire āriḡepakā'ā.

15 I'supaka Tuparāte kire āriḡerapaka simamaka, mamarĩkaki jērāka kiyi-atarūjerape. Po'imaja upaka jaika sakijarirūjerape. I'supaka imawa'ri, "Yire jiyipupaka ḡriḡbeyurā, jāārũkirā oyiaja imarāñurā", āriwa'ri sajairape.

16 Topi imaraparā upatireje mamarĩkaki wāmea kio'o'jī'arūjerape. Ī'rārimarā napitaka ritap̄e'rōtorā, aḡerimarā nakū'arā kiwāmea o'o'jī'aekarā nimarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka, rikimakaja niñerũ rikairā, wayuoka baairā, jia napupayariji imarāteoka, aḡerāte napoyarā upakaja ba'irabeĩjirimajareoka ni'ioka jariwa'ririmarāja mamarĩkaki werikapakiaki wāmea kio'o'jī'arūjerape.

17 Sawapa wapaĩjirika nari'kako'omakaja kiwāmea o'o'jī'aberikarāte nayapakoperapaka ĩjirika kijājibaarape. I'supakajaoka simarape kiwāmea o'o'jī'abeyurā niñerũ tōpoerā ba'irĩjia ĩjirika imaberapaka. Kire ĩawārũrũkia kopakaja kiwāmea, supabatirā kinũmero simarape.

18 Kiwāme kopakaja simarape 666. Po'imaja wāmea āririka simarape samariĩkareka. "I'supaka āririkopakaja sime", āriwārũokaro'si jia samija ĩawārũbe.

14

Oveja weiwa'yua upaka imaki, kirirā ciento cuarenta y cuatro mil rakamarāḡitiyika imarapaki

1 I'supaka simarapaka be'erō'ō Sión wāmeika p̄usipemarā Oveja weiwa'yua upaka imakite rikamapakā'ā ñiarape. Ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā p̄o'imajare kika imarape. Nakū'arā kiwāmea, Kipaki wāmeaoka nareka o'o'jī'amo'mekarā nimarape.

2 Sabe'erō'ōjite mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka sokaarikorape ate. Āta jājia okaayu upaka, w̄iḡoa jājia p̄aaika upaka, supabatirā rikimarāja arpa birebaraka nimarō'ō upaka sokarĩkamarāpe.

3 Botarakamarā maikoribeyu uparā, supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarā ĩpire ruḡarapaka wājītāji imaraparā. Nawājītāji ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā mamaka baya koyabaraka imaraparā. Nirā aḡerā imaberaparā nabayakoyarapaka ḡñurā. Ritatojo wejeareka imarāte Sattanāre jā'merũkiareka wapu'rikarā nimarape.

4 Wapuju rōmitika baariwā'imarĩbeyurā upaka imarika p̄upajoairā, wapuju ima jiyipupayeebeyurā imarĩ, Tuparāte takaja jiyipupayeeirā nimarape. Supabatirāoka Oveja weiwa'yua upaka imakite a'yu upakaja, kika a'ririḡayurā. Ritatojo wejeareka imaraparāre ĩatirā kirirā, Tuparārirāoka nimaerā ba'irokareka mamarĩ kitāāekarā nimarape.

5 Supa imarĩ ĩrikaoka pakirimaji imaberapaki naka, Tuparāte ĩaika wājītāji p̄aremarirā nimarape.

Maekarakamarā āngelrāka Tuparāte bojawaḡu'ataĩjirimaja

6 Sabe'erō'ō ī'rīka ángelte mabo'ikakurirō'ōrā wipakā'ā űiarape. Iki imarapaki, "Kimakipi āriwa'ri pō'imajare ōñia imajiparūkia Tuparā ja'ataikaki", majaroka o'ariba'imarā āñua bojarimaji. Ritaja ka'iareka dikaoka jariwa'ririmarā, supabatirā pō'imajatata jariwa'ririmarā, noka imabayu upakaja jairā, supabatirā ritaja wejeareka imarāte sabojarimaji kimarape.

7 Supa imarī ikupaka jājirokapi kijaikorape:

—Ritaja ima tērīwa'ribaji imaki Tuparāte imamaka, saṗi āriwa'ri kire mija jiyipupayeebe. I'supaka űañu pō'imajare ba'iaja baaika wapa jēnerūkirmi seyaika simamaka. Tuparā imaki wejeema, ka'ia, riaka, okoa jurupōajiyekaoka baaekaki. I'supaka baaekaki kimamaka jiyipupaka kire ōrīrūkirā mija ime,— ángelte ārīkorape.

8 Sabe'erō'ō apika ángelte wirapaka űiarape. Ikupaka kijaikorape:

—Babiloniawejea, supabatirā sareka imarāte ba'iaja baariṗareareka Tuparāte sariatarape. Babiloniakarā ba'iaja ritatojo wejeareka imarā Tuparāte naja'ataokaro 'si baata'airā imaraparā,— ángelte ārīkorape.

9-10 I'sia be'erō'ō apika ángelte űiarape. I'kioka ikupaka jājirokapi jaikorapaki:

—Werikapakiakite jiyipupayeeirā, supabatirā kijērāka nabaapō'ijiarapakite jiyipupayeeirāoka, kiwāmea naṗitakarā, nakū'arā o'ojī'arūjekarāte boebariwa'ri Tuparāte ba'iaja nare jūarūjerāñu. Mia je'e, i'supaka nimamaka sawapa azufre peka jū'rēirō'ōrā ba'iaja jūarī na'rirāñu. Tuparārirā ángelrākare ĩarāka wājitāji, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakite ĩarāka wājitājioka, ba'iaja najūarāñu.

11 Ba'iaja nabaeka p̄areaja nare joerāka űmakaka p̄uri tiyirūkimarā imarāka. I'supaka werikapakiaki upaka imarapakite jiyipupaka ōñurā, supabatirā kijērāka baaekaoka jiyipupayeeewa'ri kiwāmea o'ojī'aekarā ba'iaja jūajiparāñurā,— kērīkorape.

12 I'supaka simamaka, Tuparārirā, kijā'meika yi'paraka Jesúreoka yi'ririṗayurā imarī, kire yi'ririṗa'atarimarā sime naro'si.*

13 I'sia be'erō'ō mabo'ikakuripi ikupaka yire sārīkorape:

—Mire yibojaika mio'obe. Maiṗamaki Jesúre yi'ririṗa'atabekaja reyaekarā, jījima mija imabe,— yire sārīkorape.

I'supaka sārīkorapaka ā'mitiritirā, ikupaka Espiritu Santore ārīkorape:

—Rita sime, i'supakatakajaoka simarū. Ka'wisi be'erō'ō naba'iraberijayua ja'atitirā, najērītarāñu. Mabo'ikakurirā neyarāka poto, ba'iaja jūaekarā imariṗotojo kiyapaika upakaja jia nabaeka ōñuka imarī, jia sawapa Tuparāte nare baarāñu,— Espiritu Santore ārīkorape.

"Ritotojo wejeareka imarāte ba'iaja baaeka ĩatirā, wēkomaka nare mibaabe", ángelte ārīkorape

14 I'tojrā oko űmakaka boia ima p̄emarā pō'imaji upaka imakite rupamaka űiarape. Oroka baaeka bu'ya tuaekaki sara opika rikaiki kimarape.

15 Torājīrā mae, apika ángel Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iaṗi kiṗopakā'ā űiarape. Oko űmakapemarā ruparapakite jājirokapi ikupaka ārīkorape:

—Kopakaja ka'iareka ima ōterikia rabaerā baaika mae, supa imarī sata'tepatetirā same'epatabe,— kire kērīkorape.†

* **14:12** Posiblemente este versículo es un comentario de Juan al oír lo que dijo el ángel. † **14:15** La primera cosecha puede ser la recogida de la gente rebelde para castigarla, o posiblemente es la recogida de los creyentes para rescatarlos.

¹⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ta'tēpatetirā oko ūmakaka pēmarā rūparapakite se'erape.

¹⁷ I'sia be'erō'ō, ĩmirā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iaپی اپیکا ángel te pōrape ate. I'kioka sara opika rikarapaki kiro'si.

¹⁸ I'sia be'erō'ō, apika ángel, joeĭjiritērā ĩarĭrĭrimaji, apika pō'irā ke'pakā'ā ĩiarape. Topi mae opika sara rikarapakite jājirokapi ikupaka kērĭkorape:

—Ka'iareka ima iyaka rēñua mae. Supa imarĭ misara opikapi sata'tetirā same'ebe,— kire kērĭkopakā'āja ĩa'mitirape. (Kire na'mitirĭpēaberika wapa Jesure nare jēñerāñu ārĭrikopakaja simarape i'supaka baarika).‡

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kisarapi ka'iareka imarapaka ōterikia ta'tēpatetirā ke'erape. Se'etirā, sokoa bikerūkĭrō'ōrā sakitaarape. “Po'imajare ba'iaja baatika ĩatirā ĩimarĭa ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerāñu”, ārĭrika upaka sime i'sia.

²⁰ Supa imarĭ weje a'riwa'rirā iyaka narĭ'kapa'serape. Sanarĭ'kapa'semaka riaka upaka sajururape riwea. Supabatirā trescientos kilómetro rō'ōjĭrā yoerā sajuruwa'rape. I'supaka baawa'ri kawaru wāmujā'ārō'ōjĭrā ĩkiria saarape.

15

Ī'potēñarirakamarā ángelrāka ba'iaja pō'imajare jūarūkia rikarimaja

¹ I'sia be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā apea maikoribeyua imatiyaikakaka ĩiarape. Ángelrāka Ī'potēñarirakamarā narakakaja ba'iaja pō'imajare jūarūkiakaka narikarape. ĩimarĭa pō'imajare boeberiwa'ri, sapi piyia ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerāñu, “Ba'iaja nabaarijayua naja'atarū”, āriwa'ri.

² Supabatirā riapakiaka jia waria okoika pēka jū'rēika upaka ima rukubaka imaria simamaka ĩiarape. I'siriarijerā rĭkimakaja pō'imajare rĭkajiyerape. Werikapakiaki upaka imaki, supabatirā kijērāka pō'imajare baaeka jiyipupayeebeyurā, supabatirāoka kinúmero ĩĭ'tabeyurā imarĭ werikapakiakite tērĭkarā nimarape. Supabatirāoka arpa Tuparāte nare ĩjika pariĭ narĭkajiyerape.

³ Sapi Tuparāro'si kĭpō'imajare imaruputarimaji imaroyirekaki, Moiséte bayakoyaroyireka mirāka bayakoyabaraka nimarape. I'supakajaoka Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeokaro'si ikupaka nabayakoyarape:

—Tuparā, ritaja ima tērĭwa'ribaji imaki imarĭ, ritaja ima pēmawa'ribaji ĩitaka mibaaika ime. Jia wājirokapi meñu upakaja jia oyiaja baaiki mime. Ī'rākō'rĭmato ka'iareka jariwa'ririmarĭa pō'imaja ritaja ĩpamaki imajĭparĭjayuka mime.

⁴ Yija ĩpamaki, marā mire kĭkĭbekaja, supabatirāoka mire jiyipupayeebekaja imabesarāñurā. Mi'i ĩ'rĭkaja ĩ'rākurioka ba'iaja baakoribeyuka mimamaka, i'supaka nimarāñu. Ritatojo wejeareka mire yi'ribeyurāte ĩjapi miwēkomabaarāka poto ritaja pō'imaja ima upatataja mi pō'irā rērĭrāñurā mire jiyipupayeeokaro'si,— bayakoyabaraka narāpē.

⁵ I'supaka bayakoyabaraka nimarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iarā kima kuraraka wiritamaka ĩiarape.

⁶ Torā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iaپی Ī'potēñarirakamarā ángelrāka ba'iaja pō'imajare jūarūkia rikairāte pōpakā'ā ĩiarape. Jariroaka jia boia ka'imarĭa jāātirā, wa'eyoka orokaka ōñimaki wājĭtājĭrō'ōjĭrā jērāyua najĭ'arape.

‡ 14:18 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

⁷ Torājīrā mae ī'potēñarirakato seroa orokaka baaeka botarakamarā maiko-ribeyu upaka imaraparākakite rikarape. Supa imarī ī'potēñarirakamarā āngelrākare nimarakamakireje sakījimaka ñiarape. Kire yi'ribeyurā rikimarāja po'imajare imamaka, Tuṣarā, ōñia imajīparimajire boebayyakaka ōñijīrika pururapaka sareka.

⁸ Seroa nare kījirapaka poto Tuṣarāte jiyīpupaka ōrīriwi'iarā ūmakaka pururapaka. I'supaka sabaarape ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji Tuṣarāte ima beawa'ri. Tērīritakiji imakite torā imarapaka simamaka, i'supaka simarape. Ī'potēñarirakamarā āngelrākare ba'iaja po'imajare jūarūkia rikairāte saba'irabetiyibeyukaji ūmakaka torā purumaka, makioka kākaberijrō'ō simarape.

16

Tuṣarāte boebayyakaka ōñijīrika pururika seroareka ima

¹ Sabe'erō'ō Tuṣarāte jiyīpupaka ōrīriwi'iaṣi ikupaka ī'potēñarirakamarā jājirokapi āngelrākare sārīkorapaka ña'mitirape ate:

—Tuṣarāte ĩarīpe'yoirā po'imajare ba'iaja jūaerā, seroareka mija rikaika ōñijīrika ka'iarā mija we'aña'tabe. I'supaka samija baabe, Tuṣarāte boebayyakaka sarā ima simamaka, —sārīkorape.

² Topi mae mamarīkaki āngelte seroareka kirikarapaka ka'iarā kiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto werikapakiaki jērāka nabaaekakite jiyīpupayeeirā, supabatirā kiwāmea o'oji'aekarāte napo'iarā dajaka ā'mika kāmia nare po'ijirapaka.

³ Kibe'erō'ōjī imarapaki āngelte seroapi kirikarapaka riapakiakarā kiwe'aña'tarape. Sakiwe'aña'tarapaka poto, reyaekarā riweupakaja okoa jararapaka mae. I'supaka sabaamaka, riapakiakareka ima, ba'irījiaka ritaja jīrīpatarapaka.

⁴ Ī'parā be'erō'ōjīkaki āngel seroapi kirikarapaka riakarā, supabatirā okokopeapi poyurō'ōrā sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto riwearo'si okoa jarapaka saro'si mae.

⁵ Āngel okoa ĩarīrīmajire ikupaka jaikorape:

—Tuṣarā, jia wājīrokapi meñu upakaja jia oyiaja baaiki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imariṣotojo, maekakaoka imarijayuka mime. I'supaka simamaka po'imajare ba'iaja baaika ĩakoṣeka boebariwa'ri, ikupaka nare mibaayu:

⁶ Miyi'yurāte najāāmaka, jimarā nariwea jururapaka. Supabatirā miro'si bo-jajīrimajare i'supakajaoka nabaarape. I'supaka baaraparā nimamaka okoa naro'si imabepakā'ā, “Riwearo'si jayujaja nukurū”, meñua jia sime,—kērīkorape āngel okoa ĩarīrīmajī.

⁷ I'supaka kērīkorapaka be'erō'ō joejīritērīa imarō'ōpi ikupaka kire sayi'rikorape:

—Rita sime Tuṣarā, i'supakatakaoka sime. Yija ĩpamaki, ritaja ima tērīwa'ribaji imatiyaikiji mime. Ritaja ĩawārūiki imarī, po'imajare ba'iaja baaeka imarō'ōjīrāja jīirokapi nare sawaṣa jēñeiki mime,—sārīkorape topi.

⁸ Maekarakamarā be'erō'ōjīkaki āngel seroapi kirikarapaka aiyakarā sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto aiyapeka jājia po'imajare joerapaka.

⁹ I'supaka kibaarapakapi oobaraka ba'itakaja po'imajare jūarape. I'supaka nare sabaako'omakaja, ba'iaja nabaaika ja'atabekaja nimarape.

Supabatirã kijã'merapakapi ritaja ba'iaja jũawa'ri Tuparãte jiyipupayeerika po'imajare yapaberape. I'supaka imawa'ri kire jiyipupayeerikopakaja ba'iaja Tuparãreka jaibaraka nimarape.

10-11 Botarakamarã be'erõ'õjĩ imarapakiki ángelte, ikupaka baarape: Werikapakiaki jã'meruparikũmu pemarã seroareka kirikarapaka kiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto jã'mebaraka kimaraparõ'õ neiñamita'rapaka. I'supaka imawa'ri ritaja nare sayi'amaka marã baaberiwa'ri narẽrõkaka pariji nakukurijarape. I'supaka imaripotojo ba'iaja nabaaike ja'atabekaja, Tuparã, mabo'ikakurirõ'õrã jã'merimajireka ba'iaja jaibaraka nimarape.

12 Īrãpitarakamarã be'erõ'õjĩte imarapakiki ángelte seroapi kirikarapaka riapakiake Éufrates wãmeiriã sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaamaka riaka sarekaja pporapaka. I'supaka sajarape jã'atika pẽ'rõtopi i'taraparã ĩparimarãre nasurararãkapitiyika nawaata'yaokaro'si.

13 I'supaka simarapaka be'erõ'õ Satanãrika ima maekarakamarã ĩparuka upaka ĩoika ñiarape. Īrĩka imarapakiki kajuyaiapakiake upaka ĩoiki rijokopeapi porapaki. Apika ĩparuka porapaki werikapakiaki rijokopeapi. Apika ĩparuka imarapakiki weriki wapuju pakibaraka, "Tuparãro'si bojañjirimaji ñime", ãrãpaki rijokopeapi porapaki.

14 Īrã maekarakamarã Satanãrika ima ĩparuka upaka ĩoirã imaraparã maikoribeyua baabearimaja. I'supaka simamaka ritatojo wejeareka imarã ĩparimarãte, nasurararãkapitiyika Īrĩka jariwa'ririmarã narẽrĩũjerape. Tuparã, ritaja ima tẽriwa'ribaji imaki, piyia po'imajare ba'iaja baaike wapa kijẽnerĩmi seyarãka poto pitã'mua po'ijiatokaro'si torã na'rape.

15 "Yire mija ã'mitipe", Jesucristore ãrĩkorape: " Ī'tojĩte maw'iarã kareba'arimajire etarãnu", mija ãrĩwãrũbeyu mijaro'si ima upaka sime yetarũkia saro'si. Yetarũkia ta'abaraka yiyapaka upakaja baabaraka imatikaja imarãñurã puri jĩjimaka imarãñurã. I'supaka imarã imarĩ, rakajetikaja najariroaka jããtikarãja imarã upaka nimarãnu. I'supaka imarãñurã puri jariromarã imawa'ri apered wãjitãji i'yoep'ribeyurã upaka nimarãnu", kẽrĩkorape.

16 Supã imarĩ Satanãrika ima ka'iareka imarã ĩparimarãre narẽrĩũjerãrõ'õ Harmagedón wãmeika sime boarikarõ'õ Hebreo okapi.

17 Piyika ángel seroapi kirikarapaka wapuko'torõ'õrã sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto Tuparãte jiyipupaka õriwiw'iarã kiruparikũmua imarõ'õpi ikupaka jãjiorapo sajaikorape:

—Kopakaja satiyiyu mae,— sãrĩriokaabayurape.

18 I'supaka sãrĩkorapaka tiyiwaraparõ'õjĩte wĩpoa yaataira'katirã, paarapaka. Supabatirã werika okaaribaraka ka'ia jãjia iyirapaka, sareka po'imajare imaeka poto siyika pemawa'ribajirã.

19 Siyirapakaka Īrãtiji Babiloniawejea imakoperapaka maekarakaweje upaka sajarĩrĩkarape. I'supakajaoka ritaja wejeareka imakopeika wejea rirĩpatarapaka. Babiloniakarã ba'iaja nabaaike ye'kariribeyuka imarĩ, nare boebariwa'ri ba'itakaja napareareka Tuparãte nare jũarũjerape.

20 I'supakajaoka ka'ia iyimaka jũmurika, supabatirã pusia rirĩpatarapaka.

21 Supabatirã ĩmipi okojiyia cuarenta y cinco kilos rõ'õjĩrã ima jũjirapaka. I'supaka jũjirapaka nare pa'semaka jimarã ba'iaja Tuparãreka jaibaraka po'imajare imarape.

17

Werikapakiakite, rōmoka imaeka

1 Supabatirā ĩ'potēñarirakamarā ángelrāka seroa rikaraparākakite yipō'irā etarape. Topi mae ikupaka yire kērāpe:

—Ō'ōrā mi'tabe, rikimaka riamakairō'ōrā ima ba'iaja baariwejea, sakaka mire yibojaerā baayu. Mia je'e: Ritaja ĩmirĭjaka wā'imarĭtiyaiko upaka sareka imarā nimamaka, Tuparāte ba'iaja nare jūarūjerāñu.

2 I'supaka i'sia wejeakarāre ba'iaja nare baaruputamaka, ritatojo wejeareka imarā ĩparimarāre ba'iaja naka baarape. ĩmirĭjaka wā'imarĭrĭrōmote ba'iaja nare baaruputaeka imarĭ, ikupaka nimarape i'sia wejeakarā: Waŭuju imaja jiyĭpupaka ōñurā imarĭ, ritatojo wejeareka imarāte jiyĭpupaka sanoñaokaro'si maerumajaka upaka nare nimarūjerape,— ángelte yire ārāpe.

3 I'supaka yire kērāpaka poto Espiritu Santore jeyobaaikapi āriwa'ri ikupaka yire sabaarape: ĩrĭka ángel pō'imajamatorā yire e'ewa'rapaki. Torā ey-atirā werikapakiaki jū'aka imarapaki pamarā rōmore roŕamaka ñiarape. Tuparāte jaiyuyerikakaka wāmea o'oeka kireka jĭ'ĭjyerapaka. Supabatirā ĩ'potēñarirakao ruŕuko'a, ĩ'pāpitarakabi wakaiki kimarape.

4 Kosaya iyayapea upaka ĩoika, supabatirā jū'aka imarapaka. Supabatirā rĭkimakaja, orokaka, supabatirā āta waŕajā'rĭakaka, perlas wameĭkakaka baeakaoka kojiioka koŕo'iareka imarapaka. Supabatirāoka ikupaka seroa orokaka baeaka pururika: Noñu upakaja puŕajoatirā dajaitakaja nabaaeka waŕuju imaja kojiyĭpupayeerijayua, supabatirāoka ba'itakaja kowā'imañua korikarape.

5 Ikupaka ārĭrikopakaja kokū'arā majērāko'abeyua wāmea o'oĭĭ'aeka imarapaka. Ā'mitirikōrĭ je'e: “Babiloniawejea”, āñua simarape kowāmea. “Ritajaka ba'iaja baawā'imarĭrimajare wārōrimajo imarĭ, naŕako upaka koime. Supabatirā ritaja ba'ia Tuparāte yaŕabeyuakaka pō'imajare wārōrimaja Babiloniawejeakarāre ime”, ārĭrika simarape kokū'arā o'oĭĭ'aeka.

6 Kore ñiawārūmaka, ikupaka koimarape: Iyaokoa ukutirā wejabiyuko upaka koimarape. Tuparārirā, supabatirā kirika bojariroka yi'riwa'ri bojarimajare najāārāpaka riwea kopakaja simarape i'sia iyaokoa. I'supaka koimamaka marākā'ā ārĭberĭjĭka yĭjarape.

7 I'supaka ñimamaka, ikupaka ángelte yire bojarape:

—¿Dako baaerā i'supaka mime? Rōmo miako'oko, “Ikupakaro'si simekā'ā”, merĭwārūokaro'si mire sayibojawaŕu'ataerā baayu. Supabatirā werikapakiaki ĩ'potēñarirakao ruŕuko'aiki, ĩ'pāpitarakabi wakaiki kore e'ewa'pakā'ā miako'oki, “Ikupakaro'si simekā'ā”, jia merĭwārūerā ĩ'paba'iwā'taja mire sayibojawaŕu'ataerā baayu.

8 Werikapakiaki miako'oka bikija ōñia kimarape ruŕu. Imarĭpotojo maekaka puri kimabeyu. I'supaka simako'omakaja torā kime morĭbeyu poto koŕea tiyibeyurō'ōpi porira'atirā kimarāñu. I'supaka kibaamaka ĩatirā, jimarĭa ritatojo wejeareka imarāte puŕatarāñu. I'supaka imarĭpotojo sabe'erō'ōpi puri Tuparāte kire riatarūkĭrō'ōrā ke'rĭrāñu. Kĭpaŕera puñurā Tuparāte nawāmea o'oberikarā nime werikapakiaki upaka imakite ĩatirā puŕatarūkĭrā. Ika wejea kĭpō'ĭjaerā baeaka ruŕubajĭrā kĭpaŕera puñurā Tuparāte o'oeka, “ĩkarakamarā nime ōñia imajĭŕarūkĭrā”, āriwa'ri sakio'oeka.

9 Sarekaja ā'mitiriwārūkiro'si puri ōrĭrūkia sime. ĩ'potēñarirakao ruŕuko'aiki miako'a ĩ'potēñarirakabi puŕu upaka sime. I'supakajaoka koime rōmo

sapemará ropako'oko. Aperoka ĩ'potēñarirakamarā ĩparimarā upaka sime kirupuko'a.

¹⁰ I'supaka simako'omakaja ĩrāpitarakamarā nime ĩparimarā bikija reyaekarā. Nabe'erō'ō tuikaki imaki maekaka po'imajare jā'merijayuka. Kibe'erō'ōjī imarūkika puri ōibeyukajika ruḡu. Namajī puri matikurijikaja po'imajare kijj'mekoperāñu. I'supaka imariḡotojo Tuparāte ārīrāka upakaja kiro'si simarāñu.

¹¹ Werikapakiaki imaroyirekaki, maekaka puri ōñia imaberiripotojo ñamajī puri nabe'erō'ō piyia jā'merimaji kimarāñu. ĩ'potēñarirakamarā jā'meka mirārāte jā'meka upakaja jā'merimaji kimarāñu. I'supaka ba'iaja kibaarāka be'erō'ōpi puri Tuparāte riatarūkikaro'siji kime.

¹² ĩ'papitarakabi waka miako'a, ĩ'papitarakamaki ĩparimarā upaka ima. I'supaka simako'omakaja, po'imajare jā'meũ'mubeyukajirā nime ruḡu. Namajī werikapakiakika jā'merūkīraro'si nime. I'supaka baarimaja imariḡotojo ñoaka jā'mebaraka nimabesarāñu.

¹³ ĩ'papitarakamarā imariḡotojo ĩ'rīka ta'iarāja pupajoairā nimarāñu. I'supaka imarā imarī, “Miyapaika upakaja mibaarika yapawa'ri mikaja mire jeyobaabaraka yija imarāñu”, werikapakiakite narīrāñu.

¹⁴ I'supaka imawa'ri Oveja weiwa'yua upaka imakika najīrīrāñu. Supa simako'omakaja nare kitērīrāñu. Supa imarī aḡerā imatiyarimaja tērīwa'ribaji imaki imarī supa kibaarāñu. Supabatirā ĩparimarātarā imarā ĩpamaki kime. Oveja weiwa'yua upaka imakika imarā Tuparāte wā'maekarā imarī, kire ye'kariribekaja kiyapaika upakaja baarijayurā nime,— āngelte yire ārāḡe.

¹⁵ Ikuḡaka aḡea āngelte yire bojarāḡe:

—Rōmore ruḡairō'ōrā, rīkimakaja ima riamaka miako'a, po'imaja kopakaja riamaka ime. Supa imarī ĩ'rā wejekarā jariwa'rīrimarīa, ĩ'rātata po'imaja pāāwa'rimarīa, supabatirā naka'iareka imabayurā upatataja sime miako'a.

¹⁶ ĩ'papitarakamaki ĩparimarā werikapakiaki upaka imakika miako'orā, rōmore ĩarīḡe'yorimaja nime. Supa imarī ba'iaja kore baawa'ri, ritaja koba'irījia ē'matirā jariromarīko kore naja'atarāñu. Supa imarī kore jāātīrā, kori'ia ba'āḡuatīrā, kou'a puri ḡekarā najoerīatarāka. Iko rōmore ima upaka ima weje simamaka i'supaka sanariatarāñu.*

¹⁷ I'supaka i'sia wejekarāre nabaarāñu kiḡupajoaika upakaja Tuparāte nare baarūjemaka. Supabatirā ĩ'rīka ta'iarāja pupajoawa'ri werikapakiakite nīpamaki nimarūjerāñu. Supa imarī kiyapaika upakaja kire najeyobaarāñu, “Kopakaja sajē'rāka ñarīkarā seyayu mae”, Tuparāte ārīrāñu rō'ōjīte.

¹⁸ I'ko rōmo miako'oko ba'itaka wejea kopakaja koime. I'supaka simamaka tokarā ĩparimarā aḡea wejekarā ĩparimarāte jā'merimaja imarā,— āngelte yire ārāḡe.

18

Babiloniareka imaekarāte ba'iaja jūaeka

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōpi āngel jā'merimajite ruira'amaka ñiarāḡe. Jājia ya'tariki imarī, ka'ia ritatojo kiyaaḡoaraḡe.

² I'tojīrā mae, jājīrokapi ikuḡaka kērīkoraḡe:

* **17:16** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

—Babiloniawejea ririrũkiaro'si sime. I'supakajaoka sareka imakopeirãte purirãñu. I'supaka baawa'ri Satanãrika ima wejea, supabatirã ritaja wiriba'ia, ba'irĩji dajaka wejearo'si sajarirãñu.

3 Mia, ikupaka baarijayurã nimarape: Babiloniakarã ba'iaja baarirõmo upaka imarĩ, ritatojo wejeareka imarãte wapuju imaja jiyipupaka õñurã najayaokaro'si nare sãawejabarijayuko koime. Supa imarĩ ritatojo wejeareka imarã iparimarã ba'iaja koka nabaarape. I'supakajaoka aperiõkarãreka ba'irĩjia wapaãã'riakaja yapatiyawa'ri, sanawapaããirape. Supa imarĩ ritatojo wejeareka waruomarãre rikimakaja niñerũ tõpoirã najarape, — ãngelte ãrãpe.

4 I'supaka kërãpaka be'erõõ mabo'ikakurirõõpi ikupaka Tuparãro'si sãrikorape:

—Yire ã'mitiripẽarijayurã, i'sia wejearã mija ima'si. I'supakajaoka ba'iaja nabaarapaka upaka baabekaja mija imabe, ba'iaja najũarapaka upaka mija jũakoreka.

5 Tokarãre ba'itakaja baarijaparaka ima kopakaja ñiarũñaayu, — kiro'si sãrikorape.

6 I'supaka simamaka boebariwa'ri ba'iaja baarimajare riatarũkirãte ikupaka sãrikorape:

—Aperãte ba'iaja nabaarapaka simamaka, sapemawa'ribaji ba'iaja nare mija baarãñu.

7-8 Mia je'e, rikimakaja dakoa jariwa'ririmarĩaja rikairã nime. “Imatiyairã maimẽ”, ãrĩpupajoairã imarĩ, nayapaika upakaja nabaarijayu. I'supaka nabaarijayu ko'apitorõõjĩrãja ba'iaja nare mija jũarũjebe. “Jã'merimaja rõmijã maimẽ. Natũmiarã nare reyatapamaka ba'iaja pupayurã upakamarĩa maimẽ”, ãrĩpupajoairã nimako'omakaja, I'rãrĩmi tokarãre ba'iaja jũarãñu. Supa imarĩ reyairã, kësia jũarũkirã, supabatirã aperiã ba'iaja puparirikarekaja imarãñurã riomaka imawa'ri. Supabatirã nawejea oorãka. Ika ñãñu ritaja i'sia wejeareka imarãte yijoeriatarãka simamaka. I'supaka ñãñu ritaja ima tẽriwa'ribaji yirikapi sayibaarãka simamaka, — Tuparãro'si sãrikopakã'ã ñã'mitirape.

9 —I'sia wejea ooripakã'ã ãtirã, jimarĩa apeiã ka'iareka imarã iparimarãre ba'iaja puparirãñu, “Nimamaka dako jariwa'ririmarĩaja yija yapaika upakaja naka yija baakoperoyirape”, ãparaka. I'supaka iparimarãre ãrĩrãñu Babiloniakarãka ba'iaja baarijeyoarika mirãrã.

10 I'supaka simako'omakaja Babiloniakarãka ba'iaja jũarika yapaberiwa'ri ñoakurirãja natuirãñu. Topi oparaka ikupaka narĩrãñu:

“¡Aya! Jimarĩa jo'baka wejepakiaka imaripotojo sooriyu. Ritaja ima aperiweje bo'ibajirã imatiyairõõ simakoperape. I'supaka simako'omakaja tokarãre ba'iaja baaripareareka ikuparõõpiji i'supaka Tuparãte sabaayu”, nawejeareka imabayurã iparimarãre ãrĩrãñu.

11-14 I'supakajaoka oro, plata, ãta wapaãã'ria, perlas, sayapãia wapaãã'riakaka*, supabatirã jia jũjũsia jũaikakaka yapua wapaãã'ria ima, marfilkaka nabaaeaka, peruakaka, supabatirã broncekakaoka nabaekakaka, ayabaka, supabatirã jũjũsia napo'ia imaerã iyebaka napukerũkia, supabatirã canela, ba'irĩjia ba'arika rukerũkia jũibaji jũsika, iyaokoa, iyebaka yo'aba'arũkia, trigo, trigo jĩa oyeka, napoyarã, wa'ibikirãwẽkoa, oveja, kawaru, supabatirãoka kawarupi tũrũrũki upaka na'ririayuaoka, ritaja õ'õrã yija bojaekarakaba'i Babiloniakarãre e'etoparaka imakoperoyirape. I'supaka simamaka ãkõpeka ritaja waruaka

* 18:11-14 Telas de lino fino, seda, de color pũrpura y rojo

nare ĩjirimaja mirārā oribaraka nimarāñu. I'supaka nimarāñu ritaja narikakoꝑeika ꝑupajoawa'ri,

“No'orā aꝑekurioka sayija ĩjibesarāñu mae. Jíakaka nayapakoꝑeroyirapaka, supabatirā ritaja ba'irĳija waꝑajā'rĳa narikakoꝑeroyirapaka ꝑitiyika naririwa'yu mae, aꝑekurioka sanarikaerāmarĳa”, narĳrāñu.

15 Supa imarĳi Babiloniarā ba'irĳija ĩjitirā rĳikimakaja niñerū tōꝑokoꝑeka mirārā, soorāñurĳimi yoꝑi oribaraka nimarāñu, “Naka ĩ'rātĳiji ba'ĳaja torā yĳija jūaa'si”, ārĳwa'ri.

16 Topi imatirā ikupaka ba'ĳaja ꝑuparibaraka narĳrāñu:

“ĳAya! Ba'ĳitakaja sabaayu Babiloniawejea. Rōmo jĳyuritaka imakote ima upaka imaweje simakoꝑeroyirape. Supabatirā sayapāia waꝑajā'rĳa iyayapea ĳoika supabatirā jū'aka jāātirā, rĳikimakaja kojiĳoika koꝑo'ireka imarapaka, orokaka baaeka, supabatirā āta waꝑajā'rĳiakaka baaeka, ꝑerlas wameĳkakaka baaeka upaka imaweje simakoꝑeroyirape.

17 Supabatirāoka ritaja narikakoꝑeroyirapaka ñojimarĳi ooꝑataika”, ba'irĳija torā ĩjikopoꝑoyikarāte ārĳrāñu.

Waꝑuru ĩꝑarimarā, naro'si ba'iraberimaja, supabatirā waꝑuruꝑi waruaka e'ewa'ritirā ĩjirimaja ñoakurĳi i'supaka imarāka ĳañumarāñurā.

18 I'supakajaoka ate, Babilonia oobaraka jimarĳa sūmakapupakā'ā ĳawa'ri ꝑañebaabaraka ikupaka nakasererāñu: “I'siweje imaroyiraparō'ōjĳrā ima weje imabeyua mae”, narĳrāñu.

19 Tērĳrikaja ba'ĳaja ꝑupariwa'ri narupuko'areka ka'ĳa naꝑearāñu. I'supaka baatirā ꝑañebaabaraka ikupaka narĳrāñu:

“ĳAya! Ba'ĳitakaja sabaayu Babiloniawejea imakoꝑeroyirapaka. Waꝑuru jo'baka rikairā saꝑi waruaka torā e'ewa'paraka nare ĩjitirā, rĳikimakaja niñerū tōꝑokoꝑeroyiraparā. Ñojimarĳi sooꝑatayu mae”, narĳrāñu waꝑurureka imarā,— mabo'ikakurĳi'ōꝑi Tuparāro'si sārĳkorape.

20 Torājĳrā ikupaka sajaĳkoꝑakā'ā ña'mitirape ate:

—I'sia wejea ooꝑatamaka ĳatirā, jĳjimaka mĳa imabe mabo'ikakurĳi'ōreka imarā. Kirika bojariroka mĳa bojaerā Cristore ꝑūataekarā, Tuparāte nare āñua bojaĳirimajaoka, supabatirā Tuparāte yĳ'yurā upatĳiji jĳjimaka mĳa jaꝑe. I'supaka mĳa imabe torā imaroyiraparāte ba'ĳaja mĳjare baawā'imarĳka waꝑa ba'ĳaja najūaika simamaka,— sārĳkorape.

21 Torājĳrā ate aꝑika ángel jāĳikate ñiarape. Supa imarĳi, jo'baka āta trigo mukerūkia upaka ima e'etirā riakarā kiyiatarape. I'supaka sabaatirā, ikupaka kērāꝑe:

—Āta yĳiataika upakaja, Babilonia Tuparāte riatapatarāñu. Supa imarĳi aꝑekurioka ꝑo'imajare ĳape'arūkimarĳa simarāñu.

22 I'supaka simamaka torā arꝑa birebaraka nabayakoyarĳayua, supabatirā ma'saka naꝑupurĳayua, tromꝑeta naꝑupurĳayua, aꝑekurioka ā'mitirūkimarĳa sajarĳrāñu. Supa imarĳi ĳ'sia wejeareka ĳia oyĳaja ba'irĳija baarika oñurā aꝑekurioka sarā ba'irabebaraka imabesarāñu. I'supakajaoka simarāñu trigo oyerimajaro'sioika.

23 I'supakajaoka ĳia yaaboabaraka torā ima aꝑekurioka yaaboabaraka imabesarāka. Supabatirā jĳjimaka ꝑitañi'awa'ri nimarĳayua imabesarāka mae. Mĳa ā'mitipe Babiloniawejeakarā. Ritatojo wejeareka imabayurā bo'ĳajĳrā waruamarā mĳjakarā imakoꝑerape. Mĳa ye'oapĳi ritatojo wejeareka imarāte mĳa ꝑakirape mĳa waruaka takaja nayapatiyaokaro'si. Supa imarĳi Tuparāte jĳyĳupayebeyurā najarape.

24 Tupaṛāte nare añña bojañjirimajare, supabatirā kire yi'yurāte, i'supakajaoka ritaja po'imajatatakarāre jāābaraka mija imaroyirape. I'supaka mija baaroyirapaka wapa ba'itakaja mija jūayu mae,— āta jo'baka riakarā yitatarapakite ārāpe.

19

1 I'supaka simarapaka be'erō'ō rikimarā mabo'ikakuriṗi najaimaka ña'mitirape. Ikuṗaka jājirokapi narīkorape:

—“Aleluya. Tērīrikaja jiika maiṗamaki Tupaṛāte ime”, kireka marīrijariye'e. I'ki Tupaṛāja imaki ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rīrūkia imakopekareka mare tāāekaki. Ritaja ima bo'ibajirā imaki kime, supabatirā ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji kime.

2 “Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaikote yiwēkomabaarāñu”, rita añña imarī, wapuṗumarīa ba'iaja kore kibaayu. Ba'iaja kobaaekapi ritatojo wejeareka imaekarāte ba'iaja koimarupuṗtaeka. I'supaka simamaka Tupaṛāte yapaika baaroyiraparāte jāāekakote, i'supaka kobaaroyirapaka iarapaki imarī, kore kiriatarape mae,— narīriokabayurape mabo'ikakurirō'ōṗi.

Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaiko upaka po'imajare Babiloniawejeekarā ba'iaja imarupuṗtairā imamaka i'supaka narāpe.

3 Supabatirā ikupaka narīriokabayurape ī'rājaoka ate:

—“Tērīrikaja jiika maiṗamaki Tupaṛāte ime”, kireka marīrijariye'e, Babiloniawejea oeeka ūmakapuritiyirūkimarīa ima simamaka,— narīkorape.

4 I'supaka narīkorapaka poto, Tupaṛā ruṗarikūmu wājītāji veinticuatro rakamarā pakiarimarā, supabatirā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparāte mo'īpāñawa'rape. Toṗi imatirā ikupaka narāpe:

—I'supaka nañña rita sime. Tērīrikaja jiika maiṗamaki Tupaṛāte ime,— narāpe kire jiyiṗupayeewa'ri.

5 I'supaka simarapaka be'erō'ō Tupaṛā ruṗarikūmua imarō'ōṗi ikupaka sajaikorape:

—“Tērīrikaja jiika mime”, āparaka jījimaka Tupaṛāka maimaye'e. Po'imajare īaika wājītāji imatiyarimaja, imatiyabeyurā upaka imakopeirāoka, ritaja kiyapaika upakaja kiro'si baarijayurā kire jiyiṗupayeabaraka jījimaka maimarijariye'e,— sārīkorape.

Jesús, Oveja weiwa'yua upaka imakiro'si nabayakoyaeka

6 I'supaka simarapaka be'erō'ō, rikimarāja jairiokabayurā, supabatirā āta okaayu upaka, supabatirā wīpoa jaika upaka baatirā ikupaka narīkorape:

—Aleluya. I'supaka imaki imarī, ritajare kijā'merijayu. Supa imarī “Ritaja imabo'ibajirā tērīrikiji imaki kime”, āparaka kire majiyiṗupayeerijariye'e.

7 Oveja weiwa'yua upaka imakite pitañ'airā upaka mija imarīmi seyayu mae. I'supaka simamaka Tupaṛāte jīimakapi jiyiṗupaka oṗaraka maimaye'e, kika maimajiparāka imarī. Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomakore* ketarūkia jīimakapi ta'atikaja koima upaka kirupu nimarījayu.

8 Jākaka boia ka'imarīa jariroaka najāārūkia Tupaṛāte nare ījirape,— sārīkorape.

Najāāika ka'imarīa ima, “Ba'iaja baabekaja Tupaṛāte yi'yurā”, ārīrikopakaja simarape.

* 19:7 La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

⁹ Sarokajite ikupaka ángelte yire árápe ate:

—Mae mire ñarĩrã baaika jia samio'obe: “Oveja weiwa'yua upaka imakite pitañi'aika upaka baarãka baya niaerã kioyibojaekarãre jjimaka jarirãnu jitata Tuparãte nare baamaka”, ãñua mio'obe,— ángelte yire árápe.

Supabatirã,

—Rita sime ika mire yibojaika, Tuparãrika bojariroka imatiyaika simamaka,— yire kërãpe.

¹⁰ I'supaka kèpakã'ã, jiyipupaka kire òrĩwa'ri kiwãjitãji yimo'ipãñarape.

—Mimo'ipãña'si yiwãjitãji. Mima upakaja, supabatirã mijeyomarã Jesúre yi'yurã upakajaoka Tuparãte yapaika baaiki ñime yiro'si. Supabatirã “Ikupaka kime Tuparã”, ãrĩwa'ri Jesúre wãròekakaka bojarijayurã maime. I'supaka I'rãtiji bojarijayurã maimamaka, Tuparãte takaja mijiyipupayeetiyabe,— ángelte yire árápe.

Kawaru boika pëmarã tuyuki tẽritakaja imarimaji

¹¹ I'supaka kërãpaka be'er'ò'ò, mabo'ikakurirã kopereka upaka wiritamaka ñiarape. Sawiritarapaka poto kawaru boika torã rĩkamapãki pëmarã, I'rĩka pò'imajire tuyurape. “Kẽrĩrijayu upakaja baaiki, wãjimiji bojarimaji”, wãmeiki kimarape kireka tuyurapãki. Wãjia pò'imajare jã'meiki, supabatirã kimajarãre ba'iaja baaeka pi'ĩwa'ri pitã'mua pò'ijiaiki kimarape.

¹² Kiñakoa pëka jũrëika upaka yaaboarapaka. Kirupuko'areka rĩkimakaja ñiparimarã mirãrã bu'ya tuaekaki kimarape. Wãmea kireka o'ojĩ'aeka, i'ki I'rĩkaja kiõñua simarape.

¹³ Riwearã ñu'aeka saya upaka jãrirooka jããiki kimarape. “Tuparãte nare ãnu upakaja pò'imajare baabeaiki ñime”, ãñua wãmeiki kimarape.

¹⁴ Supa imarĩ kisurararãka mabo'ikakurirã jariro boia ka'imarĩa jããekarã imaraparã. Supabatirã kawaru boirã pëmarã tuyutirã kibe'er'ò'ò naririjarape.

¹⁵ Narupur'ò'ò a'ririjarapãki rijokopereka sara opika imarapãka. Sara kopakaja kioka imarãñu. I'supaka kiokapi kimajamarãre I'rãpẽ'ròtorãja kibaarãka simamaka. I'supaka imawa'ri ritaja jã'mewãrũiki imarĩ, ba'iaja baarimajare baaika Iaripë'yowa'ri nare kiwẽkomabaarãñu. Ritaja ima tẽriwa'ribaji imaki Tuparãte nare boebapakã'ã ba'itakaja nare baarimaji kimarãñu kiro'si.

¹⁶ Kijariroakarã supabatirã kirijoarãoka ikupaka ãñua o'oeka jĩ'itarapãka: “I'i kime ritaja Iparimarã Ipãmaki, supabatirãoka ritaja imatimarimajare jã'merimaji”, ãñua simarape.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka simarapãka be'er'ò'ò I'rĩka ángelte aiyakareka rĩkamapakã'ã ñiarape. Wejepemareka wiyua wayurika rabarika ba'arimajaka simamaka ikupaka jãjirokapi nare kërãpe:

—Tuparãte mijaro'si baaweirãka mija ñara'abe. Kawaru boiareka tuyukate jããpaterãkakaka rẽrĩra'atirã pò'imaja rabarika mija ba'arape. Iparimarã, supabatirã jãjirã, kawarurãka, naepemaki a'ririjayurãteoka supabatirã surararãka Iparimarã, naruparajiji imarijayurã, topi i'supakajaoka apërãte ba'irabejirimaja, imatimarimaja, imatimarimajamarãrãoka nari'ia mija ba'arape,— ángelte nare árápe.

¹⁹⁻²⁰ I'supaka simarapãka be'er'ò'ò werikapãkiaki upaka imarapãki ritaja Iparimarã nasurararãkapitivyika nare kirẽamaka ñiarape. Supabatirã torã imarapãki kijeyomakioka “Y'i imaki Tuparãro'si bojaljirimaji”, ãrĩkopëbaraka werikapãkiakite ñaika wãjitãji maikoribeyua baabeawa'ri, werikapãkiaki jërãka jiyipupaka òrãparã pò'imajare, supabatirã kiwãmea o'ojĩ'araparãre

kipakirape. I'supaka imaraparāte rērāpe, kawaru pamarā tuyurapaki, supabatirā kisurararākapitiiyika pitā'mua ko'api'yaokaro'si. Kawaru boika pamarā tuyurapaki naka ĩparaka ĩparā ba'iaja baarimajare kiñi'arape. Supa imarī werikapakiaki, supabatirā, "Tuṡarāro'si bojaĳirimaji ñime", āriroyirapakiteoka oñirāja peka azufrepi jū'rēirarā nare kitaarape.

²¹ Supabatirā ĩparimarā, nasurararākapitiiyika etaraparāte puri kawaru boika pamarā tuyurapaki kirijokopearā sara imarapakapi ba'iuapakaja nare jāāpaterapaki. I'supaka simamaka dajaka ima ba'aika wayurika kopakaja ña'pirapaka kijāāpateraparā ri'ia ba'abaraka.

20

Mil rakakuri wejeĳ'ráka jā'mebaraka Jesúre imarūkia

¹ I'sia be'erō'ō, mabo'ikakurirō'ōpi perumijia jo'baka, kajuyaiṡakiaka upaka ĩokite kipi'perūkia rikatirā ángelte ruira'amaka ñiarape. Supabatirā koṡea tiyibeyua ima kiwierūkiaoka kirikarape.

²⁻³ Ruetatirā kajuyaiṡakiaka upaka ĩokite kiñi'arape. Mia je'e mae, i'supaka kibaarapaki kime Satanás, bikija āñaka upaka ĩoiki ṡo'ijiritirā ṡakiroyirekaki. Kire ñi'atirā perumijiaipi ángelte kire pi'perape, ñoaka mil rakakuri wejeĳ'rá rō'ōĳirā koṡea tiyibeyurō'ōrā kimaokaro'si. Supabatirā sareka kire kitāterape ñoaka ṡo'imajare ṡakibekaja kimaokaro'si. I'sia be'erō'ōpi puri matikuriĳi kimaerā kire kija'ataerā baarape.

⁴ Topi mae jā'mebaraka narupairō'ōrā ruṡajiyeraparāte ñiarape. Mia je'e mae, Jesúre ye'kaririberiwa'ri, kimajaroka ja'atabeyurā, werikapakiakire kijērākapitiiyika jiyiṡupayeeberiwari kiwāmea nakū'arā, supabatirā ṡapitakarā o'ojī'aberika mirārā nimarape. Supa imarī wāmu natoata'ruekarā imariṡotojo, oñia jariṡe'ritirā mil rakakuri wejeĳ'ráka Cristoka jā'merimaja nimarape.

⁵ Aṡerā reyaekarā puri mil rakakuri wejeĳ'ráka kijā'merāka be'erō'ōrā oñia jariṡe'rirūkirā imaraparā.

⁶ Supa imarī wāmu natoata'ruekarāte mamarĳi oñia Tuṡarāte jariṡe'rirūjemaka ĳijimaka nimarāñu. Kire ā'mitiripēairā imarī, aṡekurioka nareyabesarāñu. Supa imarī, Tuṡarāte yapaika kurarāke baaika upaka baarimaja nimarāñu. I'supakaja Cristoro'sioka baarimaja imarī, mil rakakuri wejeĳ'ráka kika najā'merāñu.

Piyia Satanáre nakutekoṡeka

⁷ Mil rakakuri wejeĳ'ráka o'rirāka be'erō'ō ja'atarūkika kime Satanás.

⁸⁻⁹ Topi ṡoritirā Gog wāmeirā, supabatirā Magog wāmeirāte kiyapaika upakaja baarūjebarak kimarāñu ate. Gog, supabatirā Magog kopakaja rita-tojo wejeareka Tuṡarāte yaṡabeyutatarā nimarāñu.

I'sirokapi nare kipakirāka ā'mitiritirā ritaja ka'iaipi narērīrāñu, pitā'mua Tuṡarārirāka ko'api'yaokaro'si. Tērīrikaja rīkimarā nimarāñu ritaja tatarakā ṡo'imaja. Supa imarī, Tuṡarāte wātaka oñurāre imaweje namorape. I'supaka nabaako'omakaja ĩmipi peka Tuṡarāte kimajamarāre ña'atarāñu, ñimauṡatiji nooriyaokaro'si.

¹⁰ I'supakajaoka peka azufrepi jū'rēirarā Satanáre, ṡo'imajare ṡakirimajire, kitaarāñu. I'sia ruṡubaji sarekajaoka werikapakiaki, supabatirā "Tuṡarāte bojaĳirimaji ñime", āriṡakiroyikakite kitaaeekarō'ōrā simarape. I'supaka nare kibaamaka ĩmiareka, ñamiarekaoka ba'iaja jūarĳi torā nimarāñu.

Po'imajare imaeka mirāka upakaja ĩatirā p̄yitaka sawaḡa Tuḡarāte nare jēñerūkia

¹¹ I'supaka simaraḡaka be'erō'ō jo'baka tērīriki ruḡarikūmua boitaka imaraḡakarā ĩrīkate ruḡamaka ñiarape. Ritaja ima bo'ibajirā tērīrikiji kimamaka, kīaraḡaka wājitāji ritatojo wejea riraḡaka. I'supaka baawa'ri aḡekurioka maiberijika sajarape.

¹²⁻¹³ Riapakiakarā ña'miririkarā puḡamirāka supabatirā reyaekarā puḡamirāka tuikarō'ōrā ima ḡoatirā ōñia kijariḡe'rirūḡerape ate. Reyaeka mirārā ōñia jariḡe'ritirā, torā ruḡaraḡaki wājitāji narīkajiyemaka ñiarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka nimaraḡe. Torā narīkajiyeraḡaka ḡoto ḡapera ḡūñu Tuḡarāte wierape. I'siḡūñurā ritaja ḡo'imajare baaeka mirāka o'oeka imaraḡaka. I'supaka simamaka sareka ĩatirā, "Ikupaka baaeka mirārā mija ime", torā ruḡaraḡakite nare ārāḡe. Supabatirā "Ikarakamarā nime yika imarūkirā", ārīwa'ri kio'oeka ḡūñuoka kiwierape.

¹⁴⁻¹⁵ I'sia be'erō'ō reyaeka mirārāte imaeka mirārō'ō rērārī e'etirā ḡeka azufrepi jū'rēiritarā Tuḡarāte sataaraḡe. Supabatirā ḡapera ḡūñurā "Ikarakamarā nime yika imajīḡarūkirā", āñua kirikaraḡaḡūñurā nawāmea o'ojī'aberikarāte ĩatirā ḡeka jū'rēiritarā nare kītaaraḡe. I'supaka baawa'ri aḡekurioka nare kīabesarāñu.

21

Wejea mamaka, wejeḡema mamaka imarūkia

¹ Ritatajo ka'ia, riapakiaka, wejeḡema riraḡaka be'erō'ō, mamaka ate Tuḡarāte ka'ia, wejeḡema ḡo'ijiamaka ñiarape.

² I'supaka simamaka jia oyiaja baabaraka nimarūkirō'ō mamaka Jerusalén Tuḡarā ḡō'ipi ruira'atorā saña'rīḡañamaka ñiarape. ĩakōrī je'e: Rōmo ḡitañi'aerā baaeka kotūmite kore ĩajiyuokaro'si saya jia jāāweitirā koima upaka jiyurika imarō'ō simaraḡe.

³ I'supaka sabaaraḡaka be'erō'ōjīte, Tuḡarā ruḡarikūmua imarō'ōpi ikupaka jājirokapi sārīkorape:

—Mija ĩabe. ĩPo'imajaka Tuḡarāte ime mae! I'supaka simamaka, "Mabo'ikakurireka Tuḡarāte ime", ārīrika imabeyua. Po'imajaka Tuḡarāte ima simamaka, i'supakajaoka nime naro'si, "Yija ĩḡamaki mime", kire āḡaraka.

⁴ Tuḡarāka imarimaja nimamaka reyarika, ba'iaja puḡaririka, oririka, ā'mika najūakoḡekaoka imabesarāka mae. Supabatirā nare kījijiyiḡapeyerāñu ate norikoreka. I'supaka simarāñu bikija ba'iaja jūarika imakipake imabepakā'ā,— sārīkorape mabo'ikakurirō'ōpi.

⁵ Torāñirā kiruḡarikūmuarā ruḡatiirā ikupaka Tuḡarāte yire ārīkorape:

—Miabe, ritaja bikija imakoḡeroyireka, mamaka oyiaja sō'toarā yo'ayu mae,— kērīkorape.

I'supakajaoka,

—ĩka mire yibojaika upakaja samio'obe. Mire ḡakibeyuka yi'i. Mire yibojaika upakaja ñamajī simarāñu,— yire kērīkorape.

⁶ I'supaka yire ārīweatirā, ikupaka yire kibojakorape ate:

—Kopakaja ritaja yijieyu mae. I'supaka simamaka Alfa, Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja ḡo'ijiaekaki imarī. I'supakajaoka Omega ñañua "Ñamajī wejea tiyirūḡerūkika ñime", ārīrika sime. Okoa ukurika mare jitotiyaika upaka yire puḡajoatirā, yire jēñeirate ba'iaja najūaeka

be'erō'ō yipō'irā netarāka poto ñnio okoa waɓamarīaja nare yisīarāñu ni-majjapaokaro'si.

⁷ I'supakajaoka yibaarāñu yire ā'mitiripēarija'atabesarāñurāte. Yire takaja jiyipupaka ñrīrāñurā puri, yimakarā upakaja yika imarāñurā.

⁸ Jesúre ā'mitiripēabeyurā puri ikupaka baarijayurā: “Po'imajare mare ā'mijā'si”, āriwa'ri kire ā'mitiripēabeyurā, i'supakajaoka yiyapabeyua baairā, po'imaja jāārimaja, nayaɓaika upakaja rōmitikaka wā'imarīrijayurā, supabatirā po'imajare bitarijayurāteoka wēkomaka yibaarāñu. I'supakajaoka waɓuju imaja jērāka jiyipupayeeirā, supabatirā ɓakirimajareoka ɓeka jū'rēiritarā nare yītaarāñu aɓekurioka nare ĩakoreka,— yire kērīkorape.

Mamaka Jerusalén wāmeika

⁹ I'supaka simarapaka be'erō'ō ĩ'rīka ángelte yipō'irā etarape. Iki imarapaki ĩ'potēfiarirakamarākaki ba'iaja po'imajare jūarūkia seroarā rikaeka mirāki. Mae, ikupaka yire kērāpe:

—Dajoa, Oveja weiwa'yua upaka imaki rūmuro'si imarūkikote mire yibeaeṛā,— yire kērāpe.

¹⁰ I'supaka yire kērāɓaka be'erō'ō, Espiritu Santore yire jeyobaamaka ikupaka yire sabearape: Pusia jo'baka ĩmitakarāja ima ruɓututuarā yire ke'ewarape. Torā kika yeyarapaka poto ba'iaja baarūkimato, mamaka Jerusalenwejea Tuparā ɓō'ipi ruirā'atirā saña'rīɓañarapaka yire kibearape.

¹¹ Mia je'e, i'siwejea puri Tuparāte yaaboikaɓiji yaaboaweje imarapaka. I'supaka imawa'ri āta jaspe wāmeika jia waria mayoiwaɓu'ataika upaka ñirō'ō simarape.

¹²⁻¹³ I'sia wejerijerā jia ĩmirā jaarākueka simarape. Supabatirā ĩ'pou'ɓuarāe'earirakao koɓerekaika simarape. Jā'ātipē'rōtopi maekaraka koɓereka, wayerupitipē'rōtopi i'siaraka koɓerekaika. Supabatirā wejerīrika ɓē'rōtopioka i'siraka koɓereka, ma'karoka ɓē'rōtopi i'tojīrājaoka koɓerekaika simarape. Israelkarā ĩ'pou'ɓuarāe'earirakatatarā imarā wāmea ĩ'rāba'iji koɓereka rakakaja o'ojī'aeka imarapaka. I'supakajaoka koɓereka rakakaja ĩ'rārimaki ángelrāke sareka rīkarape.

¹⁴ I'supaka simamaka, āta ɓāātateka ñri'a'si āriwa'ri ĩ'pou'ɓuarāe'earirakao sajà'ārā āta jo'bari'okapi turirupamo'meka simarape. ĩ'ɓawājoū'ɓuarāe'earirakamaki Oveja weiwa'yua upaka imakite ɓūataekarā, aɓōstolrāka wāmea jī'itarapaka, nimarapaka upatiji āta imarapaka simamaka.

¹⁵ Ángel yika jairapaki wejea kijērābaarūkia orokaka baaeka rikarapaki, koɓereka, supabatirā āta ɓāātateka jērābaarūkiaro'si.

¹⁶ Supa imarī sakijērābaamaka, dos mil doscientorakakuri kilómetro rō'ōjīrā oyiaja sajerāka simarape, sajo'baka, sañoakaoka.

¹⁷ Āta ɓāātateka po'imajare jērābaaikaɓi sakijērābaamaka, sesenta y cinco metros rō'ōjīrā mo rīa simarape.

¹⁸ Jaspe wāmeika ātakaka baaeka simarape wejea āta ɓāātateka. Supabatirā aɓeapi rukebekaja orotakakaka baaekaweje simarape.

¹⁹ Supabatirā āta ɓāātateka rokarā ĩ'pou'ɓuarāe'earirakao āta ima, jia jiyurika āta waɓajā'riakaka baaeka simarape. Mamarīkao, jaspe, jia waria ya'tarikakaka imarapaka. Rokajīkao zafiro wejeɓema jī'mia upaka imarapaka. ĩ'ɓorokajīkao wāmea ágata ɓūñua upaka jī'mia imarapaka. Maekarakaorokajīkao esmeralda imarapaka.

²⁰ Supabatirā botarakaorokajīkao āta ónice jū'aka boiaɓitiyika yariraka imarapaka. ĩ'rāɓitarakaorokajīkao jia jū'aka cornalina imarapaka.

Īrōtēñarirakaorokajīkao jū'sipoa crisólito imarapaka. Ī'potēñarirakaorokajīkao jī'mia berilo imarapaka. Maekarakaotēñarirokajīkao jū'sipoa topacio imarapaka. Botarakaotēñarirokajīkao crisoprasa jī'miajaoka imarapaka. Piyio bo'io wejepe ma upaka jī'mia āta jacinto imarapaka. Piyio imarapaka amatista arebosiakaka.

²¹ Ī'pōū'puarāe'earirakato kopereka ñiarape. Sarakakaja Ī'rō perlakaka baaeka simarape. Supabatirāoka wejeñe'metāji imarapaka ma'a aḗepitiyika rukubekaja orotakakaka baaeka imarapaka.

²² I'sia wejeareka Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ĩatōpoberapaki yī'i. Maipamaki Tuparā ritaja ima bo'ibajirā tērīrikaja imaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka naḗ'irāja nimamaka nayapairō'rāja ḗo'imajare nare jiyipupayeerape. I'supaka simamaka nare jiyipupayeerūki wī'ia imabeyurō'ō simarape.

²³ I'supakajaoka ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji Tuparāte imaraparō'ō imarī, ikiji torā yaaboarapaki. Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakioka i'supakajaoka kiyaaboarape. Supa imarī aiyate yaaika, ñamikakite yaaboikaoka yapabeyurō'ō simarape.

²⁴ I'sia wejea yaaboaikapi ritatojo wejeareka imarāte jia imarijarirāñu. Niparimarā narikarijayua wapaajā'ria imatiyaikakaka e'era'atirā Tuparāte nijirāñu kire jiyipupaka ōriwa'ri.

²⁵ I'supaka nabaarūkirō'ō imarī, wiekaja kopereka imajiparijarirūkirō'ō simarāñu. I'supaka simarāñu ñamia imabesarāñurō'ō imarī.

²⁶ Torā ritaja wapaajā'ria imatiyaikakaka ritatojo wejeareka imarāoka narikaika e'era'atirā Tuparāte nijirāñu kire jiyipupayeewa'ri.

²⁷ I'supaka simamaka Tuparāte yapabeyua imarūkimarīrō'ō imarī ba'iaja baarimaja, pakirimajareoka sakākabesarāñu. Oveja weiwa'yua upaka imaki papepa pūñurā, "Īkarakamarā nime yika imarūkirā", āriwa'ri nawāmea sareka o'ojī'aekarā takaja kākarūkirō'ō simarāñu.

22

¹ I'supaka yire kibearapaka be'erō'ō, jia waria ima riaka ōñio okoraka imajiparūkiria ángelte yire bearape. Tuparā rupaarikūmua, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki rupaarikūmuarā sarupaka imaria simarape.

² Wejeñe'metāji ma'a imarapakarā sañe'metājite juruteḗaria simarape. Supabatirā i'siriarijereka ĩ'papē'rōto wā'tarāja ōñio yapua rīkajiyerapaka. Ī'rika aiya o'atarimarāja ruiirijayua simamaka, ĩ'rākuri wejejē'rākareka ĩ'pōū'puarāe'earirakakuri ruiirijayua simarape. Ritatojo wejeareka imarāte jīokaro'si ōñioka simarape sapūñua.

³ Supabatirā Tuparāte ĩaripe'yoika imabeyurō'ō simamaka, "Ba'iaja simarū", kērīrūkimato simarāñu. Torā Tuparārika, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki rupaarikūmua imarāka. I'supaka simamaka ritaja torā imarāñurā Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka kire najiyipupayeerijarirāñu.

⁴ Maekaka maki Tuparāte ĩabeyua simako'omakaja, wejea mamaka kiḗo'ijiarāñurō'ōrā pūri kire ĩarika imarāka. Supabatirā kiwāmea nakū'areka ki'o'ojī'arāñu.

⁵ Supabatirā maipamaki Tuparāja nare kiyaaboarāñurō'ō imarī, aiyaka, yaaboika yapabeyurō'ō simarāñu. Supabatirāoka ñamia imabeyurō'ō simarāñu. I'supakajaoka torā kika jā'mebaraka nimajiparāñu.

Jesucristore etarūkia koyiaja jariwa'yua

⁶ I'sia be'erō'ō ikupaka ángelte yire ārāpe ate:

—Ritaja makārārũñuroka upakapi Tuparāte mire ĩarũjeika, mire kiā'mitirirũjeikaoka rita ima. I'supaka simamaka ritaja mire yibojaika upakaja simarāñu. Maiṗamaki Tuparā imaki kiro'si bojañirimajare jia jaiwārũerā nare jeyobaarijuyuka. I'supaka imaki imarĩ, ikijioka imaki ika ritaja mire yibojaerā yire ṗũatarapaki,— yire kērāṗe.

⁷ Supabatirā ikupaka yire kērāṗe ate:

—Ikuṗaka Jesúre āñu: “Mija ā'mitiṗe. Ñojimarĩji mija ṗo'irā ya'rirāñu ate. I'supaka simamaka, ika majaroka 'Ikuṗaka simarāñu', āriwa'ri Tuparāte bojaekakaka o'oeka ṗũñurā yi'yurā jñimakapi imarāñurā”, kērĩbojayu,— ángelte yire ārāṗe.

⁸ Juan ñime ika ritaja ĩatirā, sã'mitiritirāoka so'oiki. Ángelte yire sabearapaka ṗoto jiyiṗupaka kire ōriwa'ri kiwājitiñi yimo'ipāñarape.

⁹ Ikuṗaka ṗuri yire kērāṗe:

—Mimo'ipāñã'si. Miupakaja Tuparāte yaṗaika upakaja baaiki ñime yiro'sioka. Tuparāro'si bojañirimaja, supabatirā ika ṗapera ṗũñu o'oeka yi'yurā upakaja imaki ñime. I'supaka simamaka, Tuparāte takaja mijiyiṗupayeebe,— ángelte yire ārāṗe.

¹⁰ Torājirā ate ikupaka yire kērāṗe:

—Ika majaroka mio'oika, ṗo'imajare miōrĩrũjebe, samio'oika upakaja simarũkia koyiaja jariwa'yua simamaka.

¹¹ Koyiaja sajariwa'pakā'ã, ba'iaja baarimaja ṗuri nima upakaja nabaarijaririyapaye'e nayapaika upakaja nimaṗarũ. I'supakajaoka ba'iaja ṗapajoairā naṗupaka nare āñu upakaja naṗupajoaparũ. Supabatirā “Jia baaĩrã nime”, Tuparāte nare āñurā ṗuri jñimaka kiyaṗaika baabaraka nimarũ. I'supakajaoka Tuparāte jiyiṗupaka ōriwa'ri ba'iaja baarika ja'atarika yaṗairāja sanaja'atarijarirũ,— ángelte yire ārāṗe.

¹² Ikuṗaka Jesúre ārāṗe:

—Mija ĩabe. Ñojimarĩji mija ṗo'irā ya'rirāñu ate. Mija ṗo'irā eyatirā ṗo'imajare baaeka upakaja jia baaekarāte, i'supakajaoka ba'iaja baaekarāte simaupakaja sawaṗa nare yibaarāñu.

¹³ I'supaka yibaarāñu Alfa, Omega upaka imaki imarĩ. Yi'ipi āriwa'riji ritaja simaũ'mueka. Supabatirā yi'ipi āriwa'rijioka ritaja ima tiyirāka.

¹⁴ Ba'iaja nabaaike jũjerũjekarā saya upaka ima jariooka ka'imarĩa jāĩirā upaka imarā. ĩratarāja imarā wejea mamaka Tuparāte ṗo'ijiarāñurō'ōrã kãkarũkirã. Supabatirãoka torã eyatirã ōñio yaṗurika ba'arũkirã. I'supaka imarāñurã imawa'ri, jñimaka torã nimarijarirãñu.

¹⁵ Mía je'e: Aṗerāte bitarijayurã, nare sajitoika upakaja aṗerãka wã'imarĩrijayurã, ṗo'imajare jāĩrijayurã, waṗuju imaja jērãka jiyiṗupayeeirã, supabatirã ṗakirikapiji imarijayurã, Tuparāte yaṗabeyua baawa'ri, kipō'irã aṗekurioka eyabesarãñurã.

¹⁶ I'supaka simamaka yi'i, Jesús, i'sia majaroka mijare ángelte bojaerã kire yipũataeka, yire yi'riwa'ri rērĩrijaparaka jñimakapi sōriwãrũrijayurã mija imamaka. David imaroyikaki riṗarãmi mirãki ñime. Yireka ṗapajoaweitirã “Wãririka ru'ara'aerã baaika ruṗujite warara'aiki tã'pia jo'baki upaka Tuparāte ṗũatarãki kimarãñu”, Moisés imaekakite o'oeka,— Jesúre ārāṗe.

¹⁷ Espĩritu Santo, supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomako* ĩrãtiji oyiaja jairã.

—Mija i'tabe Cristore yi'yurã mija jayaokaro'si,— ṗo'imajare nañu.

* 22:17 La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

I'supakajaoka aƣerāte narĩrũ sã'mitiyurã naro'si.

—Ōñio okoa ukurika mijare jítomaka, waƣamarĩaja sukurĩ mija i'tabe,—nañu.

¹⁸ —Ika ƣaƣera jaiika ã'mitiririjarirãñurāte, yi'i, Jesús ikupaka nare sabo-jarijayuka: Ika ƣaƣera ƣũñurã o'oeka ima ƣemawa'ribaji noñu upakaja ƣaƣajoatirã o'orãñurāte ba'iaja Tuparāte baarãñu ika ƣaƣera ƣũñurã ãñu upakaja.

¹⁹ Supabatirã ika ñañua waƣuju ƣakibaraka ĩ'rãriba'i e'etairã ōñio yaƣurika ba'arũkimarĩrã nimarãñu. I'supaka imarãñurã imarĩ, wejea mamaka Tuparāte ƣo'ijiarãñurõ'õrã eyarũkimarĩrã nime. Iƣũñurã ñañu upakaja simarãñu ba'iaja baarimajaro'si.

²⁰ “Rita iƣũñurã sãñu”, ãñuka imarĩ, “Ñojimarĩji mija ƣõ'irã ya'rirãñu ate”,—Jesúre ãñu.

—Meñu upakaja simarũ. Mi'tabe Ñĩƣamaki Jesús,—mire ñañu.

²¹ Maiƣamaki Jesús ritaja jia oyiaja Tuparãrirāte kibaarũ. I'supaka oyiaja simarĩjarirũ.

I'tojĩrãja sime ruƣu.